

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1972

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1973

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	8
B. Inspektioner, besøg og rejser	8
II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1972:	
A. Statistiske oplysninger	9
B. Kritik	13
C. Henstillinger m. v.	14
D. Andre sager	18
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. Beretningen for året 1967:	
ad 24. Lov om lægemidler m. v.	19
ad 33. Partsoffentlighed i sager vedr. indberetning om tjenstlige forseelser begået af værnepligtige	19
B. Beretningen for året 1971:	
ad 19. Realkreditlån	19
ad 21. Besigtigelse i sag om boligforhold	19
ad 22. Civilarbejdspligtiges afsoning af frihedsstraf	19
ad 27. Fortegnelse over personer, der må anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen	20
ad 42. Klager over universitetsorganer	20
ad 44. Regler om erhvervelse af doktorgraden på universiteterne	21
ad 46. Det offentliges krav i kassebetjentes dødsboer	21
ad 49. Kvalitetspræmieringsordningen for okse- og kalvekød	22
ad 50. Nye studieretninger og -linier inden for teknika	22
ad 51. Aktindsigt vedr. notat om åstedsforretning	23
ad 52. Aktindsigt i hospitalsjournaler	23
ad 53. Arveafgiftslovens § 3, stk. 5	23
ad 54. Regler vedr. amatør-radiostationer	23
ad 56. Plejeforældres ankeret	24
ad 57. Antikke eller efterligninger af antikke skydevåben	25
ad 60. Referat af kollegiale organers møder	25
IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. »Krydsende« børnebidrag	26
2. <i>Ligestilling</i> af ægtepar og ugifte samlevende par ved boliganvisning	27
3. <i>Inhabile</i> kommunalbestyrelsesmedlemmer	28
4. Ansættelse af <i>straffet</i> person som præst	29

	Side
5. Studerendes adgang til at benytte <i>Kunstakademiets</i> lokaler	34
6. Direktoratet for Ungdomsundervisningens <i>sagsbehandling</i>	35
7. <i>Tilbagebetaling</i> af for meget udbetalt løn	37
8. <i>Godtgørelse</i> for kommunalbestyrelsesmedlemmers fraværelse fra hjemmet	39
9. Klage over <i>eksaminationer</i> ved universiteter	39
10. <i>Fortrinspanteret</i> efter grundforbedringsloven (kontradiktion)	40
11. <i>Socialudvalgs</i> behandling af sag	45
12. <i>Huslejenævns besigtigelser</i>	49
13. Fristen i <i>hegnslovens</i> § 43	50
14. Forsat uddannelse i henhold til <i>civilforsvarsloven</i>	51
15. <i>Speciallægeundersøgelser</i> for Invalideforsikringsretten	54
16. <i>Klagefristen</i> i merværdiafgiftsloven	56
17. <i>Underretning</i> af ansøgere til stilling	58
18. <i>Renter</i> af for sent indbetalt spiritusafgift	59
19. <i>Statens Ligningsdirektorats</i> sagsbehandling	61
20. Dispensation i henhold til <i>vejbestyrelsesloven</i>	65
21. Anvendelse af <i>fotokopier</i>	67
22. <i>Aktindsigt</i> i regnskaber	68
23. <i>Hundestøj</i> ved butikscener	72
24. Socialudvalgs <i>hjælp</i> til folkepensionist	74
25. <i>Arbejdspligt</i> for indsatte	76
26. <i>Inhabilitet</i> for medlem af ejendomsudvalg	77
27. Behandling af sag om <i>udstykningsforbud</i>	81
28. Det danske <i>Hedeselskab</i>	82
29. <i>Udstykning</i> til jagtformål	84
30. <i>Afskedigelse</i> af funktionær	85
31. <i>Delegation</i> af ekspropriationsbeslutninger	93
32. Skjult <i>kommuneskat</i> over bl. a. el-priser	101
33. <i>Huslejenævns</i> sagsbehandling	102
34. <i>Aktindsigt</i> vedrørende invalidepensionssag	110
35. <i>Procenttillæg</i> til restskat	113
36. <i>Mundtlig</i> begæring om aktindsigt	114
37. Behandling af ansøgning om <i>professorat</i>	115
38. Boligudlejningskontorers ret til at opkræve <i>depositum</i>	119
39. <i>Tilbagekaldelse</i> af beslutning om prøveløsladelse	122
40. Hærens Materielkommandos <i>udflytning</i> til Hjørring	124
41. <i>Fremstilling</i> for fogeden	132
42. <i>Udsmykning</i> af special-arbejder-skoler	134
43. Behandling af <i>ekspropriationssag</i>	135
44. <i>Valg</i> af studenterrepræsentanter i Århus	138
45. Nedsættelse af erhvervsevnen som følge af <i>koncentrationslejr</i> ophold	142
46. Tilsyn med <i>plejehjem</i>	144
47. Vejledning af <i>tilsynsværger</i>	145
48. <i>Udlændinges</i> ret til børnetilskud	146
49. Klage vedr. <i>psykiatrisk</i> afdeling	148
50. <i>Visitation</i> af indsats celle	151
51. <i>Aktindsigt</i> vedr. invalidepensionssag	152
52. Udstationering af <i>militærnægttere</i>	154
53. Salg af <i>kommunale</i> ejendomme	155
54. Overførsel af personfradrag ved <i>sømandsskat</i>	158
55. Udflytning af bolig i <i>Grønland</i>	163
56. Behandling af sag om inddrivelse af <i>bidrag</i>	167
57. <i>Afskedigelse</i> af psykolog	172
58. <i>Fristen</i> i retsplejelovens § 826	177

	Side
59. <i>Samarbejde</i> mellem fogedretter og socialforvaltninger	179
60. <i>Ekspropriationssagers</i> matrikulære berigtigelse	180
61. <i>Sagsbehandlingen</i> i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	181
62. <i>Bedømmelsesudvalgs</i> indstilling om professorudnævnelse	182
63. Afgift ved opstilling af <i>spilleautomater</i>	188
64. <i>Vurderingssagers</i> behandling	189
65. Forholdene på <i>Sikringsanstalten</i>	191
66. Bortfald af <i>hustrubidrag</i> ved uægteskabeligt samliv	194
67. Fradrag i den skattepligtige indkomst for <i>renteudgifter</i>	197
68. Brug af <i>højttaler</i> under demonstration	201
69. Behandlingen af <i>erstatningssager</i> efter by- og landzonelovens § 12	203
70. <i>Begyndelsestidspunktet</i> for forhøjelse af invalidepension	209
71. <i>Besvarelse</i> af erindringskrivelser m. m.	212
72. <i>Behandling</i> af sag om underholdsbidrag	213
73. <i>Høringsprocedure</i>	216
74. Tidspunkt for <i>indtægtsregulering</i> af sociale pensioner	218
75. Anbringelse i <i>sikringscelle</i>	220
76. Optagelse i <i>revisorregisteret</i>	223
77. Standsning af <i>varetægtsfangers</i> breve	230
78. Anklagemyndighedens praksis vedr. <i>modanke</i>	232
79. <i>Sagsbehandlingen</i> i <i>Landsskatteretten</i>	233
80. <i>Bevaringstagelse</i> af penge m. m.	237
81. <i>Fuldbyrdelse</i> af dom	243
82. <i>Valg</i> af studenterrepræsentanter i København	246
83. Udbetaling af resterstatning og omvurdering af ejendom efter <i>ekspropriation</i>	252
Sagregister til beretningerne 1955-72	259

Til Folketinget.

I henhold til § 10 i loven om Folketingets ombudsmand, jfr. lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961 som ændret ved lov nr. 258 af 9. juni 1971, afgiver jeg hermed beretning for året 1972.

Afsnit I (s. 8) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 9) findes statistiske oplysninger m. v. angående de sager, der er indkommet i 1972. Afsnit III (s. 19) indeholder supplerende oplysninger om 18 sager, som er omtalt i tidligere beretninger. I afsnit IV (s. 26) redegøres der for 83 sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., eller som iøvrigt er af mere almindelig interesse.

København, i september 1973.

LARS NORDSKOV NIELSEN

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Den 21. januar 1972 tiltrådte Folketingets Udvalg for Forretningsordenen efter indstilling fra Præsidiets min ansøgning om udvidelse af ombudsmandsembedets juridiske personale med 1 medarbejder. I denne stilling ansattes sekretær Bess Bendsen pr. 1. april 1972.

Den 18. oktober 1972 tiltrådte Folketingets Udvalg for Forretningsordenen efter indstilling fra Præsidiets min ansøgning om udvidelse af ombudsmandsembedets personale med 2 juridiske medarbejdere og 1 kontormedarbejder. Besættelsen af disse stillinger har af praktiske grunde ikke kunnet foretages i beretningsåret.

Sekretær Lene Thylstrup fratrådte med udgangen af beretningsåret sin stilling.

Pr. 31. december 1972 bestod personalet herefter af følgende:

Kontorchef Karl M. Kragemose
Fuldmægtig E. Nøhr Hansen
Sekretær Nina Anderskov
Sekretær Klaus Sell (1/2 tid)
Sekretær Frank Andersen
Sekretær Peer Lorenzen (udlånt fra Justitsministeriet)
Sekretær Bess Bendsen
Kontorfuldmægtig Else Thorup (3/4 tid)
Overassistent Esther Nielsen (1/2 tid)
Overassistent Annelise Larsen (1/2 tid) og
Overassistent Else-Guri Svane.

B. Inspektioner.

I beretningsåret 1972 har jeg foretaget inspektioner af statshospitalerne i Glostrup, Nykøbing S og Middelfart samt statshospitalet ved Århus.

På grund af en væsentlig stigning i antallet af indkomne klager har det ikke været muligt at gennemføre øvrige planlagte inspektioner, som imidlertid efter personaleforøgelsen søges gennemført i 1973.

I dagene 21.-22. februar 1972 besøgte jeg Århus og Nordjyllands amter og havde orienterende drøftelser om de pågældende myndigheders sagsbehandling. Lignende besøg fandt sted den 28. juni og 23. oktober 1972 hos henholdsvis Invalideforsikringsretten og Social- og Sundhedsforvaltningen i Århus. I dagene 10.-14. april 1972 besøgte jeg Esbjerg kommune og havde her lejlighed til at følge arbejdet i forvaltningen, udvalg og i kommunalbestyrelsen samt til indgående drøftelser om den kommunale forvaltnings opgaver, arbejdsmetoder og arbejdsvilkår.

Efter indbydelse deltog jeg i dagene 17.-18. november 1972 i det 1. Nordiske Ombudsmandsmøde i Stockholm. På mødet blev der udvekslet erfaringer og synspunkter mellem de nordiske ombudsmænd om metoder for sagsbehandling m.v.

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1972.

A. Statistiske oplysninger.

I 1972 blev der registreret 1741 sager, hvoraf 199 vedrørte den kommunale forvaltning, 100 sager blev optaget af egen drift, heraf 28 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1972, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1970 og 1971.

	1972	1971	1970
Januar	141	114	102
Februar	133	88	92
Marts	120	113	94
April	261	81	77
Maj	189	80	76
Juni	166	98	66
Juli	118	101	73
August	164	120	72
September	112	120	72
Oktober	112	116	91
November	124	121	74
December	101	123	75
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1741	1275	964

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Afviste sager og 2. Undersøgte sager. En sag er henført til gruppe 2, dels når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens realitet, dels når sagen er optaget af egen drift. En væsentlig del af de sager, der er optaget af egen drift, har bestået i, at jeg på grundlag af bl.a. avisartikler har anmodet om at blive gjort bekendt med resultatet af den undersøgelse, som artiklen gav vedkommende myndighed anledning til at indlede. Såfremt det herefter modtagne materiale ikke har givet mig grundlag for at foretage videre, er sagen henlagt. Enkelte sager har alene bestået i interne undersøgelser af f. eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den havde foreligget oplyst.

1. Afviste sager.

Af de i 1972 registrerede 1741 sager blev 1048 afvist, fordi de af de nedenfor under a-h

anførte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 534 oversendt til andre myndigheder. 167 af de afviste sager angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 1048 sager blev afvist af følgende årsager:

a) Klagen var for sent indgivet (3)	73
b) Klagen angik domme eller dommers embedsførelse	72
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke hørte under ombudsmandens kompetence	48
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	93
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (113)	553
f) Klagen tilbagekaldt (1)	98
g) Forespørgsler m.v. uden egentlig klage (1)	38
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse (1)	73
	<hr/>
	1048

I de under c) nævnte 48 sager afvistes klagen af følgende årsager:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	38
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	10
	<hr/>
	48

2. Undersøgte sager.

Pr. 1. juni 1972 henstod 1 af de sager, der i 1970, og 52 af de sager, der i 1971 blev optaget til behandling, som uafsluttede.

I 3 sager fra 1971 vedrørende klager over Direktoratet for Fængselsvæsenet erklærede jeg mig for inhabil til at behandle klagerne, idet disse angik forhold fra tiden før min afsked fra stillingen som direktør for fængsels-

væsenet. Folketingets Ombudsmandsudvalg overdrog til landsdommer Povl Hansen at behandle disse sager, hvoraf 2 var uafsluttede pr. 1. juni 1972.

Den samlede sagsrestance pr. 1. juni 1972 udgjorde således 55 sager, hvoraf 36 afventede enten udtalelse fra vedkommende myndighed eller klagerens bemærkninger til den udtalelse, myndigheden havde afgivet i anledning af klagen.

Den 1. juni 1973 var behandlingen af 43 af 1971-sagerne og 601 af de 693 sager, som jeg i 1972 optog til realitetsbehandling, afsluttet.

Endvidere var de resterende 2 sager, hvori jeg havde erklæret mig for inhabil, afsluttet.

Sagsrestancen pr. 1. juni 1973 udgjorde herefter i alt 102 sager, hvoraf 62 afventede enten udtalelse fra vedkommende myndighed eller klagerens bemærkninger til den udtalelse, myndigheden havde afgivet i anledning af klagen.

Nedenstående oversigt omhandler herefter 646 sager, heraf 32 vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
1. Ministerier:				
Arbejdsministeriet	5			5
Boligministeriet	47	6	5	36
Finansministeriet:				
Finansdepartementet	2			2
Skattedepartementet	38	5	4	29
Tolddepartementet	7		2	5
Forsvarsministeriet	9		1	8
Handelsministeriet	6		1	5
Indenrigsministeriet	25	2	3	20
Justitsministeriet:				
Departementet	129	5	9	115
Direktoratet for Fængelsvæsenet	51	4	4	43
Kirkeministeriet	2	1	1	
Landbrugsministeriet	8	1	1	6
Ministeriet for Forureningsbæ-				
kæmpelse	7	1	1	5
Ministeriet for Grønland	2	1		1
Ministeriet for kulturelle				
Anliggender	2			2
Ministeriet for offentlige Arbejder	7	1	1	5
Ministeriet for Statens Lønnings-				
og Pensionsvæsen	4			4
Socialministeriet	36	2	6	28
Statsministeriet	1		1	
Udenrigsministeriet	2			2
Undervisningsministeriet	25	5	4	16
Økonomi- og Budgetministeriet:				
Administrationsdepartementet	1		1	
Lønnings- og Pensionsdeparte-				
mentet	5	1		4
	421	35	45	341

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
2. Politiet og anklagemyndigheden:				
Rigsadvokaten og statsadvokaterne.....	2	1		1
Politiets virksomhed med straffesager.....	12	2		10
Politiets virksomhed i øvrigt.....	5			5
	19	3		16
3. Andre statsmyndigheder:				
Amter.....	4	1		3
Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen.....	1	1		
Ankenævnet for ATP.....	1			1
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten.....	17	2	1	14
Ankenævnet for Uddannelsesstøtte	2			2
Arbejdsdirektoratet.....	2			2
Arresthuse.....	1			1
Byudviklingsudvalg.....	1	1		
Bilinspektører.....	1	1		
Danmarks Radio.....	2			2
Direktoratet for Arbejdstilsynet.	1			1
Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorg.....	1	1		
Direktoratet for Statens Skibstilsyn	1	1		
Direktoratet for Statshospitalerne	6	3	2	1
Direktoratet for Sygekassevæsenet	1			1
Direktoratet for Toldvæsenet...	1			1
Direktoratet for Ulykkesforsikringen.....	3			3
Direktoratet for Ungdomsundervisningen.....	2	2		
Embedslæger.....	2	1		1
Filmfonden.....	2			2
Forsikringsrådet.....	5			5
Fredningsplanudvalg.....	2	2		
Fængselsnævnet.....	1			1
Højere Lærestalter.....	2	2		
Invalideforsikringsretten.....	8	3		5
Kildeskattedirektoratet.....	2			2
Kommissariater.....	3	2		1
Landsshovdingen over Grønland.	1	1		
Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg.....	1			1
Landskatteretten.....	30	2	1	27
Merværdiafgiftsnævnet.....	1			1
Miljøstyrelsen.....	1		1	
Overfredningsnævnet.....	2			2
Postvæsenet.....	1			1

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
Revalideringsnævnet	4	1		3
Revisionsdepartementer	1		1	
Rigshospitalet	1	1		
Sessioner	2			2
Socialstyrelsen	2	1		1
Statens Ligningsdirektorat	9	4	1	4
Statsanstalten for Livsforsikring	1			1
Statsbanerne	5	1	2	2
Statsfængsler	1	1		
Statshospitaler	3		1	2
Sundhedsstyrelsen	3		1	2
Tilsynsråd	6			6
Udvalg	4			4
Udskrivningskredse	1			1
Ulykkesforsikrings-Rådet	7		1	6
Universiteter	2	1		1
Vejdirektoratet	9	2		7
Veterinærdirektoratet	1	1		
	174	39	12	123
4. Kommunale myndigheder:				
Boligkommissioner	1			1
Bygningsmyndigheder	1			1
Børnehjem	1			1
Børne- og Ungdomsværn	2			2
Folkeregistre	1			1
Huslejenavn	1		1	
Kommunalbestyrelser	13		1	12
Skattemyndigheder	1			1
Sociale myndigheder	8	3		5
Sundhedskommissioner	3	1		2
	32	4	2	26
Ialt	646	81	59	506

Følgende oversigt belyser de forhold, som de 646 sager i det væsentlige vedrørte:

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansettelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerier	67	259	19	37	36	3	421
Politiet og anklagemyndigheden	1	3		6		9	19
Andre statsmyndigheder	18	86	8	31	27	4	174
Kommunale myndigheder	12	4		6	3	7	32
Ialt	98	352	27	80	66	23	646

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

Fundet det meget beklageligt, at Direktoratet for Ungdomsundervisningen havde undladt at besvare gentagne erindringsskrivelser fra en klager (sag nr. 6, s. 35).

I sag nr. 10 (s. 40) kritiserede jeg, at Landbrugsministeriet ikke, forinden det traf afgørelse vedrørende en ansøgning om grundforbedringslån, havde forelagt ansøgeren forskellige oplysninger, der var indhentet under sagens behandling.

Den behandling, det sociale udvalg i Brøndbyernes kommune havde givet en ansøgning om hjælp, gav på forskellige punkter anledning til kritik (sag nr. 11, s. 45).

I sag nr. 14 (s. 51) udtalte jeg, at der ikke i § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret er fornudden hjemmel til at pålægge en værnepligtig at udføre fortsat tjeneste efter det tidspunkt, da der er forløbet 2 år fra den fortsatte uddannelses begyndelse. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Fundet det rettest, at ansøgere til en stilling eller et hverv i almindelighed underrettes, når stillingen eller hvervet er blevet besat, selv om der sker en offentliggørelse af navnene på den eller de ansøgere, der er foretrukket (sag nr. 17, s. 58).

I sag nr. 19 (s. 61) udtalte jeg, at jeg måtte finde det beklageligt, at der gik 4 år, fra den lokale skattemyndighed forelagde en sag for Statens Ligningsdirektorat, og til Ligningsdirektoratets afgørelse forelå, uanset at der ved bedømmelsen af sagen måtte tages hensyn til bl. a. Ligningsdirektoratets vanskelige arbejds- og personaleforhold.

Bramsnæs kommunes socialudvalgs behandling af en sag om ydelse af hjælp til en folkepensionist, hvis ejendom blev solgt ved tvangsauktion, gav anledning til kritik (sag nr. 24, s. 74).

Boligministeriets behandling af en sag om udstykningsforbud i henhold til landsbygge-lovens § 5, stk. 3, gav på et enkelt punkt (aktindsigt) anledning til kritik (sag nr. 27, s. 81).

Danmarks tekniske Højskoles afskedigelse af en overenskomstansat mekaniker ved et

institut under højskolen gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 30, s. 85). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 31 (s. 93) kritiserede jeg den tid, der var medgået til Indenrigsministeriets behandling af en klage over Blovstrød sogneråds og Frederiksborg amtsråds behandling af en sag om ekspropriation. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Kritiseret den tid, der var medgået til Ankenævnet for Invalideforsikringsrettens behandling af en anmodning om aktindsigt (sag nr. 34, s. 110). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 37 (s. 115) kritiserede jeg Danmarks tekniske Højskoles behandling af en ansøgning om et professorat.

En sag om tilbagekaldelse af en beslutning om prøveløsladelse, der var truffet på et ufuldstændigt grundlag, gav anledning til kritik af vedkommende fængselsinspektør og Direktoratet for Fængselsvæsenet (sag nr. 39, s. 122).

Statsbanernes behandling af en sag om ekspropriation og senere køb af et areal til sporudvidelse på banestrækningen Vigerslev-Roskilde gav anledning til alvorlig kritik (sag nr. 43, s. 135). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Undervisningsministeriets regler om valg af studenterrepræsentanter til det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet kunne ikke anses for forenelige med styrelseslovens § 11, stk. 2 (sag nr. 44, s. 138). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Undervisningsministeriets behandling af en klage over 2 plejeres adfærd over for en patient på Rigshospitalets psykiatriske afdeling gav på et enkelt punkt anledning til kritik (sag nr. 49, s. 148). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 51 (s. 152) kritiserede jeg, at Ankenævnet for Invalideforsikringsretten ikke havde givet en klager aktindsigt i hans hustrus sag i form af afskrift eller fotokopi af sagens akter. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Efter reglen i offentlighedslovens § 12, stk. 1, burde landshøvdingen over Grønland

have udsat sin afgørelse af en sag om en bolig, indtil han havde givet Grønlands Lærerforening lejlighed til at udtale sig (sag nr. 55, s. 163).

I sag nr. 56 (s. 167) fandt jeg det beklageligt, at politimesteren i Hillerød ikke lod foretage afhøring om en bidragsskyldners personlige og økonomiske forhold, før han udfærdigede pålæg om løntilbageholdelse. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Selve afskedigelsen på grund af samarbejdsvanskeligheder af en psykolog ved et statshospital gav ikke grundlag for kritik, men det ville have været ønskeligt, om Direktoratet for Statshospitalerne havde taget kontakt med psykologen, der var gjort bekendt med vedkommende overlæges indstilling til direktoratet om afskedigelsen, og orienteret ham om direktoratets intention og i forbindelse hermed søgt klarlagt, om han ville fremsætte bemærkninger til indstillingen (sag nr. 57, s. 172).

Statsadvokatens og rigsadvokatens behandling af en anmeldelse om tyveri gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 58, s. 177). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Københavns amts og Justitsministeriets behandling af en sag om fastsættelse af hustrubidrag gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 72, s. 213).

I sag nr. 80 (s. 237) kritiserede jeg på enkelte punkter politiets bevaringstages af nogle penge m. m. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Udtalt, at jeg ud fra almindelige retssikkerhedssynspunkter ville have fundet det rigtigst, om Københavns politi havde vejledt A, der blev anholdt til fuldbyrdelse af en dom, om indholdet af retsplejelovens § 966, stk. 1, jfr. § 962, stk. 3. Endvidere kritiseret, dels at politidirektøren i København havde givet en forkert begrundelse for, at dommen kunne fuldbyrdes, uanset at ansøgning om tredjeinstansbevilling var indgivet, dels at Justitsministeriet havde tiltrådt begrundelsen (sag nr. 81, s. 243). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 83 (s. 252) kritiserede jeg den fremgangsmåde, der var anvendt ved udbetaling af en resterstatning for ekspropriation

i et tilfælde, hvor den pågældende ejendom havde skiftet ejer efter ekspropriationen. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger eller lignende til vedkommende myndighed enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. Nogle af sagerne gav også grundlag for kritik og er derfor tillige omtalt ovenfor i afsnit B.

Anmodet Boligministeriet om at oplyse, om ministeriet overvejede eller ville være indstillet på at tage op til overvejelse at indsamle og formidle oplysninger om kommunernes praksis vedrørende ligestilling af samlevende ugifte par med ægtepar ved godkendelse til en lejlighed (sag nr. 2, s. 27).

Henledt Indenrigsministeriets opmærksomhed på en artikel i Ugeskrift for Retsvæsen, hvor det blev gjort gældende, at inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer kun sjældent forlod lokalet under den pågældende forhandling og afstemning, og anmodet ministeriet om at oplyse, om det på grundlag heraf overvejede at tage initiativer vedrørende spørgsmålet (sag nr. 3, s. 28).

I sag nr. 4 (s. 29) henstillede jeg til Kirkeministeriet at tage op til overvejelse, om det var rimeligt, at en person, der i 1945 var dømt for forræderi og landsskadelig virksomhed, ansås for ikke at opfylde decorum-kravet for ansættelse som præst i folkekirken.

Rettet henvendelse til Indenrigsministeriet vedrørende spørgsmålet om tilvejebringelse af ensartede regler for primær-amtskommunernes udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet (sag nr. 8, s. 39).

Henstillet til Undervisningsministeriet, dels at der i henhold til universiteternes styrelseslov fastsættes regler, der præciserer retsstillingen for studerende, som finder grundlag for at klage over eksaminationer eller eksamensbedømmelser, dels at der i henhold til styrelsesloven fastsættes bestemmelser, der afklarer eksamensudvalgets retlige stilling i forhold til fakultetsråd og studienævn (sag nr. 9, s. 39).

I sag nr. 12 (s. 49) henstillede jeg til Boligministeriet at overveje, om ikke gældende forvaltningsretlige principper tilsiger, at også

udlejeren bliver underrettet om de besigtigelser, som et huslejenævn foretager, således at der dermed bliver givet vedkommende en mulighed for at være til stede under disse.

Forespurgt Landbrugsministeriet, om ministeriet havde overvejet eller ville tage op til overvejelse at søge den i hegnslovens § 43, stk. 3, fastsatte frist på 4 uger for indgivelse af ansøgning om oprejsningsbevilling forlænget (sag nr. 13, s. 50).

I sag nr. 14 (s. 51) henstillede jeg til Indenrigsministeriet, for så vidt ministeriet fandt fornøden hjemmel dertil i § 31, stk. 6, i loven om civilforsvaret, at fastsætte klare regler om, fra hvilket tidspunkt fristen for den 2-årige fortsatte uddannelses gennemførelse skal regnes, ved en ændring af »Retningslinier for uddannelse m. v. af værnepligtige til civilforsvaret inden for Civilforsvarskorpset« fra 1964.

Udtalt over for Socialministeriet, at jeg ville finde det meget ønskeligt, om det måtte være muligt gennem Indenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen hurtigt at formidle en mere effektiv lægelig betjening af Invalidforsikringsretten (sag nr. 15, s. 54).

I sag nr. 16 (s. 56) henstillede jeg til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at der ved en eventuel revision af merværdiafgiftsloven eller forretningordenen for Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v. søges optaget en bestemmelse om, at nævnet kan tillade, at en klage over en af toldvæsenet foretaget skønsmæssig ansættelse af afgiftstilsvaret tages op til behandling uanset udløbet af den i loven fastsatte klagefrist på 14 dage, når særlige omstændigheder taler derfor.

Henstillet til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter at overveje, om der måtte være anledning til at søge udfærdiget nærmere regler om indbetaling af spiritusafgifter, herunder om fra hvilket tidspunkt toldmyndighederne skal beregne rente i tilfælde af manglende indbetaling (sag nr. 18, s. 59).

I sag nr. 23 (s. 72) henstillede jeg til Ministeriet for Forureningsbekæmpelse at foranledige, at sundhedskommissionen i Herstedernes kommune tog en sag om støjgener fra hunde ved et butikscenter op til fornyet overvejelse.

Fundet det betænkeligt, at der kun var tilbudt en indsat klemmearbejde; jeg henstillede derfor til Direktoratet for Fængselsvæsenet, at der blev gjort forsøg på at finde en

mere formålstjenlig beskæftigelse for den pågældende (sag nr. 25, s. 76).

I sag nr. 26 (s. 77) henstillede jeg til Helsingør byråd at tage op til overvejelse, om det ikke ville være rettest, at et kommunalbestyrelsesmedlem, der var kompagnon i et rådgivende ingeniørfirma, som udførte en del arbejde for kommunen, udtrådte af ejendomsudvalget.

En mekaniker ved et institut under Danmarks tekniske Højskole, der på grund af samarbejdsvanskeligheder var blevet afskediget med 1 måneds varsel, måtte under sin ansættelse anses for at have været funktionær, og jeg henstillede derfor til højskolen og Undervisningsministeriet, at der blev udbetalt den pågældende løn til det tidspunkt, til hvilket han i henhold til funktionærlovens regler kunne have været opsagt (sag nr. 30, s. 85).

I sag nr. 31 (s. 93) henstillede jeg til Indenrigsministeriet eventuelt at tilvejebringe udtrykkelig lovhjemmel for delegation af ekspropriationskompetence til kommunale udvalg.

Spørgsmålet om en mere effektiv kontrol med overholdelsen af det almindelige kommunalretlige princip om, at kommunale forsyningsforanstaltninger økonomisk skal hvile i sig selv, omhandles i sag nr. 32 (s. 101).

I sag nr. 33 (s. 102) gav jeg udtryk for, at det efter min mening var rigtigst, at et medlem af et huslejenævn i et tilfælde som det, der omhandles i sagen, undlod at deltage i sagsbehandlingen.

Henstillet til Ankenævnet for Invalidforsikringsretten at træffe afgørelse af, hvorvidt offentlighedslovens § 10, stk. 1, pkt. 2, afgav hjemmel for fuldt ud eller delvis at afslå en anmodning om aktindsigt i form af udlevering af kopier (sag nr. 34, s. 110).

I sag nr. 35 (s. 113) henstillede jeg til finansministerens overvejelse, om der – såfremt administrative, herunder skattetekniske, hensyn ikke på afgørende måde taler imod – ikke ved en eventuel kommende revision af kilde-skatteloven bør søges tilvejebragt hjemmel for at frafalde kravet om procenttillæg, når ganske særlige grunde taler derfor.

I sag nr. 41 (s. 132) anmodede jeg Justitsministeriet om at oplyse, om en sag, der vedrørte anholdelse af en person med henblik på fremstilling for fogeden, og hvor det viste sig, at en forkert person var blevet søgt an-

holdt, måtte give ministeriet anledning til evt. i samarbejde med Advokatrådet at træffe generel foranstaltning for at undgå lignende fejltagelser.

I sag nr. 43 (s. 135) henstillede jeg til Generaldirektoratet for Danske Statsbaner at drage omsorg for, at nogle grænsepæle, som statsbanerne havde opstillet i forbindelse med forhandlinger om køb af et areal til supplerende af en ekspropriation, blev fjernet snarest muligt.

Henstillet til Undervisningsministeriet enten at søge § 11 i universiteternes styrelseslov ændret eller at udforme den nye bekendtgørelse om valg af studenterrepræsentanter til det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet under hensyntagen til de synspunkter, jeg havde fremsat (sag nr. 44, s. 138).

Under henvisning til en erklæring fra Retslægerådet henstillede jeg til Ulykkesforsikrings-Rådet at tage en sag om erstatning efter koncentrationslejrphold op til fornyet overvejelse (sag nr. 45, s. 142).

Over for Socialministeriet og Indenrigsministeriet fremhævede jeg det ønskelige i bl.a. en forenkling af reglerne om tilsyn med plejehjem (sag nr. 46, s. 144).

I sag nr. 47 (s. 145) rettede jeg henvendelse til Justitsministeriet vedrørende vejledning af tilsynsværger i henhold til loven om sindssyge personers hospitalsophold om deres rettigheder og pligter.

Henstillet til Socialministeriet at søge pkt. 10 i ministeriets cirkulære af 8. juli 1969 vedrørende børnetilskudsloven ændret, således at det af cirkulæret fremgik, at en udlænding normalt skulle have opholdt sig her i landet i 3 år for at opnå adgang til børnetilskud (sag nr. 48, s. 146).

I sag nr. 49 (s. 148) henstillede jeg til Undervisningsministeriet, at den instruks, der gjaldt vedrørende bælteordination på Rigshospitalets psykiatriske afdeling, blev suppleret med en bestemmelse om, at det i journalen blev angivet, hvilken læge der havde ordineret eller efterfølgende godkendt anvendelse af bælte.

Henstillet til Direktoratet for Fængselsvæsenet at overveje en ordning, hvorefter der i forbindelse med visitation sker en skriftlig notering af bevaringstagne effekter og den indsatte gøres bekendt med dette notat (sag nr. 50, s. 151).

Henstillet til Ankenævnet for Invalideforsikringsretten at tage spørgsmålet om at give en klager aktindsigt i sin hustrus sag i form af afskrifter eller fotokopier af sagens akter op til fornyet overvejelse (sag nr. 51, s. 152).

I sag nr. 53 (s. 155) henstillede jeg til Indenrigsministeriet i samarbejde med kommunernes organisationer at overveje, om der, uden at afgørende modhensyn gjorde sig gældende, kunne fastsættes retningslinier, hvorefter salg af kommunale ejendomme, herunder navnlig salg til medlemmer af kommunalbestyrelser eller kommunernes ansatte, sker efter offentlig udbud.

Fundet det tvivlsomt, om § 4 i Finansministeriets bekendtgørelse om sømandsskat, i det omfang den afskærer overførsel af den ikke udnyttede del af personfradraget til ægtefællen, har fornøden hjemmel i sømandsskatteoven. Henstillet til Finansministeriet at søge de omhandlede regler tydeliggjort. Da skatteyderen ønskede at indbringe sagen for domstolene, henstillede jeg endvidere til Københavns Overpræsidium, at der meddeltes vedkommende fri proces (sag nr. 54, s. 158).

Da det under behandlingen af en bidrags-sag blev oplyst, at der ikke i alle politikredse følges samme praksis i inddrivelsessager, henstillede jeg til Justitsministeriet ved ændring af inddrivelsescirkulæret eller ved udsendelse af supplerende cirkulære at præcisere bestemmelserne i cirkulærets §§ 7 og 8 (sag nr. 56, s. 167).

Henstillet til rigsadvokaten fremtidig udtrykkeligt at oplyse vedkommende klager om, at udløbet af 2 måneders fristen i henhold til retsplejelovens § 826 er til hinder for en omgørelse af statsadvokatens afgørelse (sag nr. 58, s. 177).

Spurgt Socialministeriet, om det har overvejet eller vil være indstillet på at tage op til overvejelse – i samarbejde med Justitsministeriet – at søge gennemført en almindelig samarbejdsordning mellem fogedretter og socialforvaltninger, således at sidstnævnte underrettes om alle forestående udsættelsesforretninger (sag nr. 59, s. 179).

I sag nr. 60 (s. 180) henstillede jeg til Ministeriet for offentlige Arbejder at overveje, om der måtte være anledning til eventuelt at søge antallet af ledende landinspektører yderligere udvidet, jfr. ekspropriationsprocesslovens § 8, samt iøvrigt at drøfte foranstalt-

ninger i videre omfang til fremme af ekspropriationssagers afvikling.

Henstillet til Undervisningsministeriet at overveje at tage initiativ til en drøftelse med konsistorium ved Københavns Universitet bl. a. med henblik på at træffe foranstaltninger til sikring af, at indstillinger fra bedømmelsesudvalg afgives i en omhyggelig, velafbalanceret og sober sproglig form, der er uden følelsesladet karakteristik af ansøgeren eller dennes egenskaber, og som ikke kan være egnet til at vække nogen tvivl om, at bedømmerne anlægger en objektiv vurdering (sag nr. 62, s. 182).

Forespurgt Handelsministeriet, om ministeriet overvejede eller var indstillet på at tage op til overvejelse, om der i forbindelse med en eventuel ændring af restaurationsloven burde angives visse retningslinier i loven for kommunernes afgiftsfastsættelse, jfr. lovens § 26, stk. 2, eller i loven burde gives ministeren en bemyndigelse til fastsættelse af sådanne retningslinier (sag nr. 63, s. 188).

Henstillet til Statens Ligningsdirektorat og Landsskatteretten at overveje muligheden for en bedre orientering af klagere i vurderingssager om, hvor lang tid der efter omstændighederne kan gå, før afgørelse foreligger (sag nr. 64, s. 189).

Henstillet til Direktoratet for Statshospitalerne at overveje mulighederne for en forbedring af Sikringsanstaltens forhold i visse henseender (sag nr. 65, s. 191).

I sag nr. 67 (s. 197) henstillede jeg, at en skatteyder fik fri proces under en retssag, idet jeg fandt, at Landsskatterettens afgørelse af, i hvilket indkomstår et rentebeløb var fradragsberettiget, var meget tvivlsom.

Henstillet til Justitministeriet at overveje muligheden for ved en kommende valgagitationsbekendtgørelse at klargøre, at bestemmelsen i § 3 gør politivedtægtsbestemmelse om brug af højttalere uanvendelig (sag nr. 68, s. 201).

Henstillet til Boligministeriet at overveje muligheder for at gennemføre foranstaltninger med henblik på en fremskyndelse af behandlingen af erstatninger efter by- og landzoneloven (sag nr. 69, s. 203).

I sag nr. 70 (s. 209) henstillede jeg til Ankenævnet for Invalideforsikringsretten at genoptage en sag med henblik på en ændring af begyndelsestidspunktet for forhøjelse af invalidepension. Da ankenævnet efter gen-

optagelse af sagen fastholdt den trufne afgørelse, der ikke var i overensstemmelse med Invalideforsikringsrettens praksis, henstillede jeg til Socialministeriet, at der i forbindelse med en kommende revision af invalidepensionsloven søgtes gennemført en præcisering af lovteksten.

I sag nr. 71 (s. 212) henstillede jeg til Statsministeriet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge gennemført nogle nærmere angivne foranstaltninger, der skulle gøre administrationens optræden over for ansøgere og klagere så hensynsfuld som muligt – herunder navnlig orientering af ansøgere og klagere i tilfælde, hvor sagsbehandlingen trækker ud.

Henstillet til Administrationsdepartementet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge gennemført en vis rationalisering af administrationens høringsprocedure (sag nr. 73, s. 216).

Henstillet til Socialministeriet at overveje spørgsmålet om lovregulering af tidspunktet for indtægtsregulering af sociale pensioner (sag nr. 74, s. 218).

I sag nr. 75 (s. 220) henstillede jeg til Direktoratet for Fængselsvæsenet, at der i løbet af forholdsvis kort tid blev søgt udfærdiget særlige rapportblanketter til sikringscelleanbringelser.

Henstillet til Justitsministeriet, at det over for politiet blev præciseret, at der snarest muligt bør gives varetægtsfængslede underretning om politiets foreløbige standsning af deres breve, medmindre ganske særlige omstændigheder undtagelsesvis måtte være til hinder derfor (sag nr. 77, s. 230).

I sag nr. 78 (s. 232) henstillede jeg til Justitsministeriet, at der i forbindelse med andre fremtidige ændringer i retsplejelovens regler om anke blev søgt tilvejebragt en principiel lovgivningsmæssig stillingtagen til spørgsmålet om anklagemyndighedens almindelige praksis, hvorefter anke fra en domfældts side bliver mødt med anklagemyndighedens anke til skærpelse.

I sag nr. 79 (s. 233) rettede jeg henvendelse til Finansministeriet, Skattedepartementet, om forskellige spørgsmål vedrørende Landsskatterettens sagsbehandling, herunder navnlig behandlingstiden.

Henstillet til Justitsministeriet, at der gives politiet en almindelig instruktion om iagtta-

gelse af visse formelle regler ved bevarings- tagelse af penge m. m. (sag nr. 80, s. 237).

I sag nr. 81 (s. 243) henstillede jeg til Ju- stitsministeriet at drage omsorg for, at der ved instruks til politiet blev gennemført en lignende ordning for dømte, der er på fri fod, som den, der gælder for varetægtsfængs- lede vedrørende fuldbyrdelse af domme uan- set indgivelse af ansøgning om tredieinstans- bevilling.

Henstillet til Undervisningsministeriet, så- fremt det ønskede de valgregler vedrørende forholdet mellem forholdstalsvalg og majori- tetsvalg, der var fastsat i ministeriets bekendt- gørelse af 23. november 1971 om valg i efter- året 1971 af repræsentanter for de studeren- de til konsistorium, fakultets-, fag- og sek- tionsråd ved Københavns Universitet, opret- holdt, at tilvejebringe en klar lovhjæmmel derfor (sag nr. 82, s. 246).

I sag nr. 83 (s. 252) henstillede jeg til Sta- tens Ligningsdirektorat at overveje, hvorvidt der måtte være anledning til at indskærpe Ligningsdirektoratets cirkulære af 1. oktober 1943 om omvurdering af ejendomme efter ekspropriation over for ligningsmyndighe- derne.

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som ikke har givet anledning til kritik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almindelig interesse.

Justitsministeriets praksis vedrørende fast- sættelse af børnebidrag i tilfælde, hvor foræl- dremyndigheden over børnene er fordelt mel- lem forældrene, omhandles i sag nr. 1 (s. 26).

Ikke fundet grundlag for at kritisere, at rektor ved Det kgl. danske Kunstakademi havde givet nogle studerende tilladelse til at benytte Charlottenborgs festsal og et auditorium til møder om Palæstina (sag nr. 5, s. 34).

Socialministeriets afgørelse om, at der skulle ske tilbagebetaling af et beløb, som gennem 18 måneder var udbetalt for meget i løntillæg, gav ikke anledning til kritik (sag nr. 7, s. 37).

Afslag i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, på en ansøgning om vejadgang med henblik på gennemførelse af en udstyk- ning af en ejendom, der var beliggende ved en adgangsbegrænset landevej, gav ikke an- ledning til kritik (sag nr. 20, s. 65).

Spørgsmålet om anvendelse af fotokopi af

forpraktikattest ved ansøgning om optagelse på børnehave- og fritidspædagogseminarium omtales i sag nr. 21 (s. 67).

Landbrugsministeriets afslag på en anmod- ning om adgang til at se regnskaberne fra Fi- nansieringsfonden af 1963 gav ikke grundlag for kritik (sag nr. 22, s. 68).

I sag nr. 28 (s. 82) udtalte jeg, at det offentlige ikke har en sådan indflydelse i Det danske Hedeselskab, at selskabet må anses for et led i den statslige forvaltning, og at selskabet derfor ikke er undergivet ombuds- mandens kompetence.

De synspunkter, som Boligministeriet hav- de fremsat i en cirkulærskrivelse vedrørende administrationen af by- og landzoneloven om at udvise megen tilbageholdenhed med hen- syn til at give tilladelser i henhold til lovens § 9, jfr. § 6, til udstykninger bl. a. med hen- blik på jagt, gav ikke grundlag for kritik (sag nr. 29, s. 84).

Udtalt over for 2. Revisionsdepartement, at jeg gik ud fra, at departementet var enig i, at mundtlige begæringer om aktindsigt efter offentlighedsloven i almindelighed ikke kan afvises under hensyn til begæringens form (sag nr. 36, s. 114).

Bemyndigelse i lejelovens § 72, stk. 3, for politimesteren (i København Magistraten) til ved bestemmelse i et regulativ at forbyde opkrævning af depositum omhandles i sag nr. 38 (s. 119).

Udflytningen af Hærens Materielkom- mando til Hjørring berettigede ikke to assi- stenter ved materielkommandoen til at kræve sig afskediget med aktuel pension (sag nr. 40, s. 124).

Reglerne om kunstnerisk udsmykning af specialarbejderskoler omhandles i sag nr. 42 (s. 134).

Kommunernes deltagelse i ordningen ved- rørende udstationeringen af militærnægtene omtales i sag nr. 52 (s. 154).

Orienteret Socialministeriet om den tid, der medgår til behandlingen af sager i Anke- nævnet for Invalideforsikringsretten (sag nr. 61, s. 181).

Bortfald af hustrubidrag under henvisning til, at den bidragsberettigede havde økono- misk interessefællesskab med en anden mand (sag nr. 66, s. 194).

I sag nr. 76 (s. 223) redegøres der for for- tolkningen af § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, i revi- sorloven.

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1967.

24. *Lov om lægemidler m. v. (J. nr. 1021/66; beretn. 1967, s. 58-64).*

I september 1972 afgav et af Indenrigsministeriet den 8. februar 1969 nedsat apoteker-

udvalg en betænkning (nr. 663/1972) med udkast til lov om lægemidler m. v.

33. *Partsoffentlighed i sager vedrørende indberetning om tjenstlige forseelser begået af værnepligtige. (J. nr. 944/66; beretn. 1967, s. 81-83, jfr. beretn. 1969, s. 14).*

Den 9. marts 1973 underrettede Justitsministeriet mig om, at ministeriet den 27. februar 1973 havde nedsat et udvalg med den opgave at overveje eventuelle ændringer af offentlighedslovens bestemmelser om offentlighedens

og parters adgang til aktindsigt, herunder spørgsmålet om, hvorvidt der bør tilvejebringes hjemmel for adgang til aktindsigt i sager inden for strafferetsplejen uden for det område, der er reguleret ved retsplejeloven.

B. Beretningen for året 1971.

19. *Realkreditlån. (J. nr. 561/71; beretn. 1971, s. 62-65).*

Boligministeriet har i cirkulære nr. 200 af 28. september 1972 om realkreditinstitutter givet nye regler for optagelse af realkreditlån,

hvorved der er taget hensyn til de bemærkninger, som jeg havde fremsat om reglerne i det tidligere cirkulære.

21. *Besigtigelse i sag om boligforhold. (J. nr. 396/71; beretn. 1971, s. 66-69).*

Boligministeriet har i cirkulærskrivelse af 30. oktober 1972 til boligkommissioner og til sundhedskommissioner i kommuner med mindre end 15.000 indbyggere henledt boligtilsynets opmærksomhed på min udtalelse i

sagen om, i hvilket omfang et boligtilsyn bør foretage indvendig besigtigelse, forinden der nedlægges forbud i medfør af boligtilsynsloven.

22. *Civilarbejdspligtiges afsoning af frihedsstraf. (J. nr. 697/71; beretn. 1971, s. 69-70).*

Den 12. februar 1973 underrettede Direktoratet for Fængselsvæsenet mig om, at det den 7. s. m. havde udsendt følgende cirkulærskrivelse til politiet og anklagemyndigheden:

»Efter forhandling med Indenrigsministeriet bestemmer Justitsministeriet følgende:

Frihedsstraffe, som er idømt personer, der står over for at skulle give møde til aftjening

af civil værnepligt, skal i videst muligt omfang søges fuldbyrdet inden indkaldelsen.

Frihedsstraf, som idømmes for overtrædelse af § 8 i lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, skal så vidt muligt fuldbyrdes under tjenesten eller i umiddelbar forlængelse deraf. Baggrunden herfor er, at disse lovovertrædelsers tilknytning til tjenesten i særlig grad gør det ønskeligt, at princippet i retsplejelovens § 1001, stk. 2, følges, således at lovovertrædelserne ikke i videre omfang end nødvendigt får virkning efter tjenestens ophør.

Det bemærkes endvidere, at frihedsstraffe, som ikke er fuldbyrdet inden indkaldelsen, eller som i tjenestetiden idømmes for overtrædelse af andre love end lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, kan fuldbyrdes i tjenestetiden.«

Direktoratet tilføjede, at det såvel af tidsmæssige som af indholdsmæssige grunde havde fundet det mest hensigtsmæssigt at optage evt. regler om civilforsvarspligtiges afsoning af frihedsstraf i en særskilt cirkulærskrivelse, og at der senere ville blive optaget forhandlinger herom med Civilforsvarsstyrelsen.

└ Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

27. *Fortegnelse over personer, der må anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen. (J. nr. 559/71; beretn. 1971, s. 84–87).*

Den 24. maj 1973 underrettede Undervisningsministeriet mig om, at det til de kommunale organisationer og Danmarks Lærereforening havde sendt et udkast til et cirkulære om retningslinier for ansættelsesmyndigheders prøvelse af, om ansøgere til stillinger som ledere og lærere ved det kommunale og

I cirkulærskrivelse af 21. maj 1973 til politiet og anklagemyndigheden har Direktoratet for Fængselsvæsenet herefter fastsat følgende regler om civilforsvarspligtiges afsoning af frihedsstraf:

»Frihedsstraffe, som er idømt personer, der står over for at skulle give møde til aftjening af værnepligt i civilforsvaret, skal i videst muligt omfang søges fuldbyrdet inden indkaldelsen.

Frihedsstraffe, som idømmes for overtrædelse af § 42 i lovbekendtgørelse nr. 122 af 1. april 1962 om civilforsvaret, skal så vidt muligt fuldbyrdes under tjenesten eller i umiddelbar forlængelse deraf. Baggrunden herfor er, at disse lovovertrædelsers tilknytning til tjenesten i særlig grad gør det ønskeligt, at princippet i retsplejelovens § 1001, stk. 2, følges, således at lovovertrædelserne ikke i videre omfang end nødvendigt får virkning efter tjenestens ophør.

For så vidt angår fuldbyrdelse af frihedsstraf i øvrigt må fuldbyrdelse i tjenestetiden som hovedregel antages at medføre så væsentlige ulemper for det offentlige, at der bør meddeles udsættelse til umiddelbart efter hjemsendelsen, jfr. justitsministeriets cirkulære af 24. januar 1973 § 9, stk. 2.«

amtskommunale skolevæsen opfylder ansættelsesbetingelserne efter tjenestemandslovens § 10, stk. 1.

Når eventuelle bemærkninger fra de pågældende organisationer er modtaget, vil ministeriet vende tilbage til sagen.

42. *Spørgsmålet om, i hvilket omfang klager over afgørelser, der er truffet af universitetsorganer, kan indbringes for Undervisningsministeriet. (J. nr. 673/71; beretn. 1971, s. 119–22).*

I forslag til lov om styrelse af højere uddannelsesinstitutioner, fremsat d. 7. februar 1973 af undervisningsministeren, er der indsat følgende bestemmelser i § 35:

»Undervisningsministeren er øverste forvaltningsmyndighed for institutioner, der er omfattet af loven.

Stk. 2. Undervisningsministeren kan dog

kun sætte de afgørelser, der er omhandlet i kapitel 3, ud af kraft, såfremt de findes stridende mod lovgivningen eller almindelige

retsgrundsætninger. Relegation af en studerende kan af denne dog altid indbringes for undervisningsministeren.«

44. *Reglerne om erhvervelse af doktorgraden på universiteterne. (J. nr. 657/71; beretn. 1971, s. 126–34).*

Regler om erhvervelse af doktorgraden på universiteterne er nu fastsat i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 484 af 10. november 1972. I bekendtgørelsens § 7, stk. 2, er det bestemt, at fakultets- eller fagråd kan anmode en eller flere uden for universitetet

stående videnskabsmænd om at indtræde som medlemmer af et fagkyndigt bedømmelsesudvalg. Dog skal altid en af de nærmeste fagkyndige universitetslærere under hovedområdet være medlem.

46. *Det offentliges krav i kassebetjentes dødsboer. (J. nr. 683/71; beretn. 1971, s. 138–40).*

I skrivelse af 19. september 1972 udtalte 1. revisionsdepartement følgende:

»De nærmere bestemmelser om anmeldelse af statskassens eventuelle krav i kassebetjentes dødsboer indeholdes som nævnt i statsregnskabslovens § 38, der gælder alle kassebetjente bortset fra de ved statsbanerne og post- og telegrafvæsenet ansatte.

I Finansministeriets bekendtgørelse nr. 1 af 4. januar 1938 er det i henhold til nævnte lovbestemmelse fastsat, at kvittance skal meddeles boet af den reviderende myndighed, når de kassebetjentes tjenestetid vedrørende regnskaber er reviderede og de dertil gjorte udsættelser er berigtigede.

Kvittancen foregår i praksis ved, at man frafalder det foreløbige anmeldte krav.

Idet man henviser til revisionsdepartementets skrivelse af 25. august 1971, skal man bemærke, at det tilfælde, der har givet anledning til nærværende sag, var af meget speciel art. Det drejede sig om en skifteforvalter i landets største skifteret, hvor såvel revisionen af regnskaberne, skifterettens besvarelse af antegnelserne og disses endelige berigtigelse tager meget lang tid.

Boets eksekutor, der i adskillige år har gjort tjeneste som skiftefuldmægtig i Københavns byret, og som kendte afdøde og hendes arbejde, har ikke turdet påtage sig et eventuelt ansvar ved helt eller delvis at udlodde boet, inden kravet blev frafaldet, ligesom hun ikke har ønsket at frigøre sig for

forpligtelsen ved tegning af en forsikring, der kunne dække det eventuelle ansvar.

Bortset fra dette tilfælde er det ikke revisionen bekendt, at der er opstået særlige vanskeligheder ved behandling af kassebetjentes boer. Udover boet efter (B) har der i mange år kun været eet tilfælde, hvor en kassebetjents bo blev taget under offentlig skiftebehandling. Dette skyldtes en umyndig arving. Her blev boet afsluttet, men en del af arven tilbageholdt, indtil kravet var frafaldet, jfr. herved skiftelovens § 46.

I andre tilfælde har revisionen meddelt tilladelse til, at boerne udleveres til hensigten i uskiftet bo eller privat skifte, eventuelt mod en mindre sikkerhedsstillelse, hvor boets formueforhold giver anledning dertil.

Fra revisionens side gøres alt, for at der så hurtigt som muligt kan tages stilling til kravets eventuelle bortfald. Således revideres regnskaber, der vedrører en afdød kassebetjents embedstid, altid forlods, ligesom man i øvrigt bestræber sig for at mindske virkningerne af kravets anmeldelse mest muligt.

Som det fremgår af skrivelse af 25. august 1971 vedrørende (B's) bo, blev det ved samtaler med eksekutor foreslået at tegne en kautionsforsikring eller at foretage en delvis udlodning.

Vedrørende det foran nævnte offentligt behandlede bo medvirkede revisionen til, at størrelsen af det beløb, der var tilbageholdt i skifteretten, blev nedsat.

Under hensyn til det anførte finder man ikke, at der er tilstrækkeligt behov for en omlægning af revisionsdepartementernes hidtidige praksis ved administrationen af de omhandlede bestemmelser i regnskabsloven og bekendtgørelsen af 4. januar 1938.

Såfremt der af andre grunde skal foretages ændring af regnskabsloven, hvilket forment-

lig bliver aktuelt indenfor de nærmeste år, vil spørgsmålet om opretholdelse af bestemmelsen i § 38 naturligt komme til overvejelse.«

Jeg meddelte herefter 1. revisionsdepartementet, at jeg havde taget det, departementet havde anført, til efterretning.

49. *Kvalitetspræmieringsordningen for okse- og kalvekød. (J. nr. 658/71; beretn. 1971, s. 144-52).*

I skrivelse af 18. juli 1972 underrettede Landbrugsministeriet mig om, at der vedrørende kvalitetspræmieringsordningen for okse- og kalvekød havde været afholdt et møde den 16. juni 1972 i ministeriet mellem de i sagen interesserede parter, hvorunder spørgsmål om medtagelse af levende handyr til eksport under ordningen blev drøftet.

Det på mødet passerede gav imidlertid ikke Landbrugsministeriet anledning til at ændre ordningen.

Efter mødet havde Dansk Eksportør- og Kødgrossistforenings repræsentant over for ministeriet oplyst, at repræsentanter for foreningen under foretræde i det folketingsudvalg, der behandlede lovforslaget, havde rejst spørgsmålet om kvalitetstilskud til levende

handyr, der eksporteredes, men at udvalget afviste spørgsmålet.

Endelig henlede Landbrugsministeriet opmærksomheden på, at reglerne for ydelse af kvalitetstillæg ved ministeriets bekendtgørelse af 28. juni 1972 var ændret, således at der ikke blev ydet kvalitetstillæg til kødkroppe, som har ekstrem mørk kødfarve eller ekstremt talgdække. Ændringen var foretaget efter enstemmig indstilling fra det i § 7 i ministeriets bekendtgørelse af 30. marts 1971 om kvalitetstillæg til okse- og kalvekød omhandlede udvalg.

Jeg meddelte herefter Landbrugsministeriet, at jeg havde taget det, ministeriet havde anført, til efterretning.

50. *Oprettelse af nye studieretninger og -linier inden for teknika kræver Undervisningsministeriets godkendelse. (J. nr. 349/70; beretn. 1971, s. 152-62).*

I skrivelse af 17. april 1973 gjorde Undervisningsministeriet mig bekendt med, at Direktoratet for Erhvervsuddannelserne vedrørende min henstilling havde meddelt ministeriet, at direktoratet var indstillet på i de fremtidige bekendtgørelser og ved en eventuel ændring af teknikaloven at indføje udtrykkelig bestemmelse om, at Undervisningsministeriets godkendelse var nødvendig for etablering af studieretninger m. v. Man ville således indføje en bestemmelse herom i det udkast til bekendtgørelse om en forsøgsuddannelse for skibssingeniører ved Helsingør Teknikum, som var ved at blive udarbejdet.

Undervisningsministeriet henholdt sig til direktoratets udtalelse og tilføjede, at der ikke siden modtagelsen af henstillingen hav-

de været spørgsmål om at foreslå loven om teknika ændret. Henstillingen holdtes imidlertid i erindring til en eventuel kommende revision af de i henhold til loven den 8. september 1966 udstedte 5 bekendtgørelser (nr. 319-23) om de forskellige studieretninger ved teknika.

Det udkast til en bekendtgørelse om en forsøgsuddannelse for skibssingeniører ved Helsingør Teknikum, der var omtalt i direktoratets udtalelse, kunne forventes færdiggjort i løbet af kort tid.

Jeg meddelte herefter Undervisningsministeriet, at jeg havde taget det, der var oplyst, til efterretning.

51. *Aktindsigt vedrørende notat om åstedsforretning. (J. nr. 227/71; beretn. 1971, s. 163-65).*

Den 27. juni 1972 meddelte Ministeriet for offentlige Arbejder mig, at ministeriet – fremfor på indeværende tidspunkt at udstede et specielt cirkulære om spørgsmålet – ville foretrække at gøre opmærksom på forpligtelsen i forbindelse med cirkulærer om ikrafttræden af lov om ændring af lov om offentlige veje (1. oktober 1972) og af lovene om grundejerbidrag til offentlige veje og om private fællesveje (begge den 1. januar 1973).

Ministeriet havde i sinde at understrege forpligtelsen til ved åstedsforretninger og møder at notere mundtlige, faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagen og til på opfordring at udlevere et sådant notat, også selv om den, der kræver udleveringen, selv har været til stede ved oplysningens meddelelse.

Jeg meddelte herefter ministeriet, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

52. *Aktindsigt i hospitalsjournaler. (J. nr. 687/71; beretn. 1971, s. 165-68).*

Den 9. marts 1973 underrettede Justitsministeriet mig om, at ministeriet den 27. februar 1973 havde nedsat et udvalg med den opgave at overveje eventuelle ændringer af of-

fentlighedslovens bestemmelser om offentlighedens og parters adgang til aktindsigt, herunder problemer om aktindsigt i hospitalsjournaler m. v.

53. *Arveafgiftslovens § 3, stk. 5 (J. nr. 649/71 og 775/71; beretn. 1971, s. 168-70).*

Plejebarns-begrebet.

Ved lov nr. 274 af 7. juni 1972 om ændring af lov om afgift af arv og gave har § 3, stk. 5, fået følgende formulering:

»Hvis arvingen har indtaget et barns stilling i arveladerens hjem enten som plejebarn, eller fordi arvingen har opholdt sig i hjemmet sammen med den ene af sine forældre, kan finansministeren tillade, at arveafgiften svares efter samme afgiftsklasse som for arveladerens børn.«

Husstands-begrebet.

Om husstands-begrebet hedder det i den betænkning, der er afgivet af Folketingets Skatteudvalg:

»Efter udvalgets opfattelse kan spørgsmålet om arveafgiftsberegningen i tilfælde, hvor arvingen og arveladeren har levet sammen i et såkaldt »papirløst ægteskab« eller et lignende forhold, ikke løses på forsvarlig måde, så længe det under Justitsministeriet nedsatte ægteskabsudvalg ikke har afsluttet sit arbejde på dette område. Udvalget skal derfor henstille, at nævnte udvalg søger sit arbejde med disse spørgsmål afsluttet så hurtigt som muligt. Ændringsforslaget om at afskaffe afgiftsklasse D, således at afgiftsskala C skal anvendes i stedet, vil ikke mindst få betydning i de her omtalte tilfælde.«

54. *Reglerne vedrørende amatør-radiostationer. (J. nr. 315/71; beretn. 1971, s. 170-74).*

Den 7. september 1972 meddelte Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet mig følgende:

»1. Den ønskede hjemmelsangivelse ved »Særlige bestemmelser« i hæftet »Bestemmelser om amatør-radiostationer« vil blive

indføjet ved genoptryk af hæftet, hvoraf oplaget antages at række til endnu et års tid.

2. Spørgsmålet om form og omfang for ændring af kgl. anordning nr. 6 af 8. januar 1924 om undtagelse fra offentliggørelse i Lovtidende er taget op til generel behandling i generaldirektoratet. Da anordningen bør revideres på flere forskellige områder, vil man finde det rigtigst ikke at foretage en isoleret ajourføring for så vidt angår »Særlige bestemmelser«. Evt. vil man afvente resultatet af det særlige lovtidendeudvalgs arbejde, idet det er oplyst, at der formentlig hermed vil fremkomme sådanne ændringer af reglerne om kundgørelse, at det kan anses for mindre hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at søge iværksat en generel ajourføring af anordningen fra 1924.

3. Generaldirektoratet er indstillet på at gennemføre ændring af bekendtgørelsens § 6, således at den ønskede præcisering af bestemmelsens rækkevidde fremgår af bekendtgørelsen. Ændringen vil blive gennemført samtidig med andre ændringer, jfr. nedenfor under pkt. 4. Det tilføjes, at den pågældende bestemmelse hidtil og i fremtiden praktiseres i overensstemmelse med de af ombudsmanden påpegede begrænsninger, samt at den

nuværende formulering ikke har givet anledning til vanskeligheder.

4. Generaldirektoratet har bedt Justitsministeriets Lovafdeling om en udtalelse om forholdet mellem på den ene side bekendtgørelsens § 10, 1 pkt., jfr. § 6, 2. pkt., og på den anden side straffelovens § 119, stk. 3. Når udtalelsen foreligger, vil der blive taget stilling til en evt. ændring af bekendtgørelsen.

Der vil herunder blive søgt gennemført en ændring af § 10, således at det klart fremgår, at bødestraf alene vil komme på tale ved overtrædelse af de bestemmelser, der er indeholdt i bekendtgørelsen. Ved genoptryk af hæftet »Bestemmelser om amatør-radio-stationer«, påtænkes ved slutningen af »Særlige bestemmelser« tilføjet et nyt afsnit 15 »Tilbagekaldelse af tilladelsen«, hvori vil blive gjort opmærksom på, at overtrædelse af bekendtgørelsens bestemmelser i § 6, § 7, stk. 1, § 8 og § 9 samt af visse nærmere angivne afsnit af »Bestemmelser i forbindelse med tilladelse« vil kunne medføre tilbagekaldelse af tilladelsen.«

Jeg meddelte herefter generaldirektoratet, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

56. Plejeforældres ankeret. (J. nr. 894/71; beretn. 1971, s. 176-78).

Den 7. december 1972 meddelte Socialministeriet mig, at et lovforslag om tilvejebringelse af partsstilling for plejeforældre i sager angående børns fjernelse fra plejehjem forventedes at blive fremsat i Folketinget i begyndelsen af 1973.

Ved lov nr. 147 af 21. marts 1973 om ændring af loven om børne- og ungdomsforsorg har lovens § 82, stk. 1, pkt. 2, fået følgende formulering:

»Det samme gælder den, over for hvem der er nedlagt forbud mod flytning eller hjemtagelse af et plejebarn, samt plejeforældre i tilfælde, hvor der træffes afgørelse

om, at barnet kan flyttes eller hjemtages, eller om, at der ikke vil blive truffet bestemmelse i henhold til § 81, stk. 1.«

I lovens § 82, stk. 2, er der samtidig som pkt. 2 indsat følgende bestemmelse:

»På samme måde kan landsnævnets afgørelse vedrørende flytning eller hjemtagelse kræves forelagt for domstolene af den, fra hvem plejebarnet fjernes.«

Nærmere vejledning om de nye regler er givet i Socialministeriets cirkulære nr. 94 af 30. marts 1973 om udvidet klageadgang m.v. inden for børne- og ungdomsforsorgen.

- 57.** *Antikke skydevåben eller efterligninger af antikke skydevåben. (J. nr. 269/71; beretn. 1971, s. 178-82).*

Ved lov nr. 322 af 13. juni 1973 er våbenloven ændret, således at der i § 1, stk. 3, er tilvejebragt hjemmel for, at justitsministeren

kan fastsætte regler om, at våben over en bestemt alder eller af en bestemt model er undtaget fra forbuddet i stk. 1, nr. 1.

- 60.** *Referat af kollegiale universitetsorganers møder. (J. nr. 742/71; beretn. 1971, s. 186-91).*

I § 26 i forslag til lov om styrelse af højere uddannelsesinstitutioner, fremsat den 7. februar 1973 af undervisningsministeren, er der

fastsat nærmere regler for referat af kollegiale organers beslutninger m.v.

IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for Folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

1. *Justitsministeriets praksis vedrørende fastsættelse af børnebidrag i tilfælde, hvor forældremyndigheden over børnene er fordelt mellem forældrene. (J. nr. 17/72).*

Advokat A klagede for M over, at Justitsministeriet havde tiltrådt en udtalelse, som Københavns amt havde afgivet i en bidrags-sag, og hvorefter der efter fast praksis ikke blev fastsat bidrag fra hver af ægtefællerne, når forældremyndigheden over børnene var fordelt mellem dem.

A anførte, at der næppe ved den nævnte praksis var taget hensyn til, at det skattemæssige fradrag, der er indrømmet i ligningsloven. § 10, stk. 1, blev berøvet ægtefællerne for så vidt angik den del af bidragene, hvori overvrigheden internt ved fastsættelse af de faktiske bidrag havde foretaget modregning, ligesom det heller ikke var taget i betragtning, at bidragene betragtes som tilhørende barnet, jfr. kildeskattelovens § 5.

A anførte endvidere, at den adgang, lovgivningen indeholder for forældremyndighedens indehaver til at få underholdsbidrag forskudsvis udbetalt af det offentlige, er en social ydelse, hvis nødvendighed ikke formindskes, fordi forældremyndigheden over børnene er fordelt mellem forældrene.

I anledning af klagen til mig anførte Justitsministeriet, at dets udtalelse var i overensstemmelse med ministeriets praksis i tilfælde, hvor børnene var fordelt mellem forældrene. Denne praksis byggede oprindeligt på en fortolkning af bestemmelsen i den tidligere ægteskabslovs § 70, jfr. Justitsministeriets skrivelse nr. 348 af 9. november 1943.

Efter børnelovens ikrafttræden havde ministeriet også fulgt denne praksis efter henstilling fra Socialministeriet i 1962 om, at det principielt blev undgået, at der ved fastsættelse af børnebidrag blev tilvejebragt en ordning, hvorefter der blev givet begge parter

adgang til forskudsvis udbetaling af børnebidrag fra det offentlige.

Justitsministeriet oplyste dernæst, at ministeriet i februar 1971 over for Socialministeriet havde rejst spørgsmålet om, hvorvidt der siden 1962 måtte være sket sådanne ændringer i retstilstanden, som kunne begrunde en ændring i den hidtidige vurdering af disse sager. Spørgsmålet beroede på forhandling mellem Socialministeriet og Justitsministeriet. Det ville i samme forbindelse blive overvejet, hvorvidt de nævnte skattemæssige konsekvenser af den gældende praksis måtte kunne begrunde en ændring heraf.

Jeg udtalte herefter følgende:

Da reglerne i ægteskabsloven af 1922 var gældende, var det som anført af Justitsministeriet fast praksis, at der i tilfælde som de omtalte ikke blev pålagt begge ægtefæller at udrede bidrag. I den nævnte skrivelse af 1943 udtalte Justitsministeriet under henvisning til §§ 70 og 72, stk. 2, i ægteskabsloven af 1922, at det var udelukket, at det kunne pålægges begge forældre at svare bidrag.

Et tilsvarende forbud ses ikke at være gældende, efter at de nævnte lovregler er afløst af regler om underholdsbidrag i børneloven (lov nr. 200 af 18. maj 1960), der trådte i kraft den 1. januar 1961. Der synes imidlertid ikke i forarbejderne til børneloven at være noget, der tyder på, at en realitetsændring af hidtidig praksis var tilsigtet, og denne praksis blev da også som nævnt opretholdt. Jeg har nogle gange haft lejlighed til at tage stilling til denne praksis og har ikke fundet, at der forelå et

grundlag for at udtale kritik. Jeg var imidlertid enig i, at der – ud fra socialretlige og skatteretlige synspunkter – var grund til at tage praksis op til nærmere overvejelse, jfr. også Andrup: »Om ægteskab og underhold«, s. 119 ff, specielt s. 121–22. Da Justitsministeriet imidlertid allerede havde taget spørgsmålet om praksisændring op til behandling, fandt jeg ikke at have grundlag for på daværende tidspunkt at foretage videre i sagen.

Justitsministeriet har i cirkulærskrivelse (nr. 87) af 21. april 1972 til overøvrigheden meddelt, at ministeriet efter forhandling med Socialministeriet nu intet havde at indvende mod, at overøvrigheden efter begæring pålægger hver af forældrene at betale underholdsbidrag til børn hos den anden part.

2. *Anmodet Boligministeriet om at oplyse, hvorvidt det overvejede eller ville være indstillet på at tage op til overvejelse at indsamle og formidle oplysninger om kommunernes praksis vedrørende ligestilling af samlevende ugifte par med ægtepar ved godkendelse til en lejlighed. (J. nr. 305/72).*

I en skrivelse af 28. marts 1972 besvarede Boligministeriet A's spørgsmål om, hvorvidt et boligudvalg kan betinge en godkendelse af en udlejning af en lejlighed til 2 personer af, at de pågældende indgår ægteskab.

Ministeriet meddelte, at det efter loven er overladt til hvert enkelt boligudvalg selv at fastlægge sin praksis, således som de stedlige forhold måtte tilsige, og at udvalgenes afgørelser er endelige og ikke kan indbringes for en højere administrativ myndighed. Ministeriet kunne derfor ikke pålægge Odense kommunes boligudvalg at ændre den fulgte praksis, men tilføjede, at det var ministeriet bekendt, at adskillige kommuner, herunder Københavns kommune, godkender udlejning af 2-værelses lejligheder til 2 personer, der begge er fyldt 20 år, og som overfor udvalget afgiver erklæring om at være indgået i eller agter at ville indgå i et varigt eller ægteskabslignende forhold. Lejligheden skal dog i så tilfælde udlejes til begge i forening, og begge skal påføres lejekontrakten som lejere.

I den anledning bad jeg Boligministeriet oplyse, om ministeriet overvejede eller ville

Hver af parterne vil herved få adgang til forskudsvis udbetaling af bidrag efter sædvanlige regler.

Ministeriet meddelte mig samtidig, at cirkulærskrivelsen ville blive optaget i Ministerialtidende, ligesom ministeriet havde anmodet Advokatbladet om at optage skrivelsen. Socialministeriet havde over for Justitsministeriet oplyst, at der ville blive udsendt en cirkulærskrivelse til kommunerne om den skete ændring, ligesom denne vil blive omtalt i et af Socialministeriet redigeret meddelelsesblad vedrørende den sociale sektor.

Cirkulærskrivelsen til kommunerne er udsendt af Socialministeriet den 23. juni 1972, og Justitsministeriets cirkulærskrivelse er omtalt i »Meddelelser fra Socialministeriet« nr. 3/1972, side 2, punkt 7.

være indstillet på at tage op til overvejelse, eventuelt i samarbejde med Kommunernes Landsforening, at indsamle og formidle oplysning om kommunernes praksis på det pågældende område, herunder oplysning om de erfaringer, man havde indvundet i de kommuner, bl. a. København, hvor man i denne relation under visse betingelser ligestillede samlevende ikke-viede par med ægtepar.

Jeg anførte følgende:

»Ifølge § 51 i midlertidig boligreguleringslov vil udlejerens forslag om udlejning af en lejlighed til en lejlighedssøgende være at godkende, hvis den lejlighedssøgende opfylder de betingelser med hensyn til husstandens størrelse og sammensætning, der af udvalget sædvanligt stilles for godkendelse af en lejlighedssøgende til en lejlighed af den omhandlede størrelse.

Jeg er enig med ministeriet i, at det er overladt til det enkelte boligudvalg selv at fastsætte sin praksis, og at ministeriet ikke kan pålægge Odense kommunes boligudvalg at ændre den fulgte praksis vedrørende krav om forevisning af vielsesattest.

Jeg mener heller ikke, at jeg ville kunne kritisere boligudvalgets praksis, og har derfor heller ikke fundet grundlag for af egen drift at tage den konkrete sag op til undersøgelse.

På den anden side må det formentlig erkendes, at spørgsmålet om, hvorvidt »papirløse ægteskaber« bør ligestilles med ægtepar ved godkendelse til en lejlighed, er et spørgsmål af en så principiel karakter, at det kan forekomme tvivlsomt, om det er egnet til i det hele at bero på lokale overvejelser.

Jeg skal derfor bede oplyst, hvorvidt ministeriet overvejer eller vil være indstillet på at tage op til overvejelse, eventuelt i samarbejde med Kommunernes Landsforening, at indsamle og formidle oplysning om kommunernes praksis på det pågældende område, herunder oplysning om de erfaringer, man har indvundet i de kommuner, bl. a. København, hvor man i denne relation under visse betingelser ligestiller samlevende ikke-viede par med ægtepar.«

Boligministeriet rettede henvendelse til en række kommuner og anmodede boliganvisningsudvalgene om at indsende oplysning om kommunernes praksis og erfaring med hensyn til at godkende samlevende ikke-viede par til ledige lejligheder på lige fod med ægtepar.

3. Spørgsmålet om, hvorvidt kommunalbestyrelsesmedlemmer, der er erklæret inhabile, forlader mødelokalet under forhandling og afstemning i den pågældende sag. (J. nr. 285/72).

I skrivelse af 6. marts 1972 henlede jeg Indenrigsministeriets opmærksomhed på en udtalelse af direktør Kurt Nielsen i Ugeskrift for Retsvæsen 1972, s. 51, om, at bestemmelsen i § 8 i normalforretningsordenen for primærkommuner, hvorefter et kommunalbestyrelsesmedlem, der er erklæret inhabil, under forhandling og afstemning om den pågældende sag skal forlade lokalet, kun blev efterlevet mådeligt i praksis og ringest i udvalgene.

Jeg bad samtidig oplyst, om ministeriet havde nærmere underretning om den

Den 7. februar 1973 underrettede Boligministeriet mig om, at det havde bearbejdet det materiale, der var indkommet til ministeriet gennem boliganvisningsudvalgenes besvarelser, og at ministeriet foreløbig havde udsendt en cirkulærskrivelse til samtlige boliganvisningsudvalg med henstilling om ligestilling. Cirkulærskrivelsen konkluderer således:

»Boligministeriet er på baggrund af det således indkomne materiale enig med Folketingets ombudsmand i, at der bør tilstræbes ensartede regler for alle landets kommuner. Ministeriet skal derfor henstille, at kommunerne i videst muligt omfang ved godkendelse til ledige lejligheder både i privat og almennyttigt byggeri sidestiller ikke-viede par med ægtepar, og ministeriet skal i denne forbindelse navnlig pege på, at hvor en sådan praksis har eksisteret i en årrække, har denne ifølge det tilsendte materiale ikke givet anledning til uheldige erfaringer.«

Når ministeriet ikke havde fundet anledning til lovgivningsinitiativ på daværende tidspunkt, skyldtes det, at ministeriets overvejelser vedrørende ændringer i lejelovgivningen gik i retning af en begrænsning i boliganvisningsudvalgenes beføjelser i almindelighed.

Jeg meddelte herefter Boligministeriet, at jeg havde taget det, ministeriet havde oplyst, til efterretning.

nævnte bestemmelses iagttagelse i praksis, og om ministeriet på grundlag heraf overvejede at tage initiativer vedrørende spørgsmålet.

I den anledning udtalte Indenrigsministeriet i skrivelse af 1. juni 1972, at ministeriet i en række tilfælde – til dels på forhånd – havde afgivet vejledende udtalelser om, hvorvidt et kommunalbestyrelsesmedlem eller et udvalgsmedlem i en konkret situation måtte antages at være inhabil. Indenrigsministeriet havde i denne forbindelse tilkendegivet, at et

medlem, der er inhabilt, ikke kan deltage i sagens forhandling og afstemning. Ministeriet var ved afgivelsen af disse udtalelser, hvoraf flere havde været offentliggjort i de kommunale tidsskrifter, gået ud fra, at udtalelsernes indhold var blevet efterlevet i praksis, således at det pågældende inhabile medlem i overensstemmelse med forretningsordenen havde forladt mødelokalet. Ministeriet var da også kun meget sjældent gjort bekendt med, at dette ikke skulle have været tilfældet, og ministeriet havde derfor heller ikke grundlag for at fastslå, at bestemmelserne i forretningsordenen blev tilsidesat i betragteligt omfang.

På den givne foranledning ville ministeriet imidlertid være opmærksom på spørgsmålet ved behandling af inhabilitetssager, der i fremtiden blev forelagt for ministeriet, og mi-

nisteriet ville overveje, eventuelt i forbindelse med afgivelse af almindelige udtalelser om styrelsesmæssige forhold, at henlede kommunalbestyrelsernes og amtsrådenes opmærksomhed på den nævnte bestemmelse.

Jeg meddelte herefter Indenrigsministeriet, at jeg havde taget ministeriets udtalelse til efterretning, og anmodede samtidig om at blive holdt underrettet om de foranstaltninger, der blev truffet i den givne anledning.

Under hensyn til emnets principielle karakter sendte jeg tidsskriftet *Danske Kommuner* en genpart af min skrivelse. Sagen blev offentliggjort i tidsskriftet nr. 9/1972, s. 35.

4. *A, der i 1945 var dømt for overtrædelse af straffelovstillægget angående forræderi og anden landsskadelig virksomhed, ansås af Kirkeministeriet for ikke at opfylde decorumkravet for ansættelse som præst i folkekirken. Henstillet til ministeriet at tage sagen op til fornyet overvejelse. (J. nr. 317/71).*

A klagede over, at Kirkeministeriet havde meddelt, at han ikke opfyldte decorumkravet for ansættelse som præst i folkekirken, idet han i 1945 for overtrædelse af straffelovstillægget angående forræderi og anden landsskadelig virksomhed var idømt fængsel i 4 år, der ved kgl. resolution af 15. oktober 1949 var blevet nedsat til fængsel i 2 år og 6 måneder.

Til støtte for klagen henviste A bl. a. til lov nr. 224 af 27. maj 1950 om visse domfældtes generhvervelse af rettigheder, idet det af lovens ordlyd, dens motiver og det under lovens behandling i Folketinget passerede efter hans opfattelse fremgik, at alle rettigheder, der som følge af lovgivningen var frataget domfældte, som omfattedes af loven, skulle tilbagegives.

Det fremgik af sagens akter, at A ved Københavns byrets dom af 12. oktober 1945 blev idømt fængsel i 4 år for overtrædelse af § 10, stk. 1, og § 10, stk. 2, i lov nr. 259 af 1. juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov angående forræderi og anden landsskadelig virksomhed. Han blev dømt for i juli 1941 at have ladet sig hverve til og i ca. 3 uger at

have gjort tjeneste i Frikorps Danmark samt for i tiden fra sommeren 1943 til maj 1944 at have gjort tjeneste i Schalburg-korpset. Ved dommen blev han i henhold til § 6 i den nævnte lov kendt uværdig til almen tillid for bestandig.

Ved kgl. resolution af 15. oktober 1949 blev straffen nedsat til fængsel i 2 år og 6 måneder.

§ 6 i den omtalte lov af 1. juni 1945 bestemte:

»Den, der findes skyldig i noget efter denne lov strafbart forhold, kendes ved dom uværdig til almen tillid. Tab af almen tillid medfører fortabelse af:

.....

2. offentlig tjeneste og adgang til at opnå offentlig tjeneste og hverv.

.....

5. ret til at virke som præst for noget trosamfund eller«

Den nævnte bestemmelse blev ændret ved lov nr. 356 af 29. juni 1946, jfr. lovbekendtgørelse nr. 368 af 6. juli 1946. Efter den sidstnævnte lovs § 2 fik ændringerne også virkning på tidligere afsagte domme, herun-

der således også A's dom. Begrebet »tab af almen tillid« bortfaldt, og det blev i lovens § 2, stk. 1, nr. 2, udtalt:

»Uanset hvad dommen derom har bestemt, gælder fortabelsen for 5 år, såfremt den ved dommen fastsatte straf er mindre end 4 års fængsel.«

I tilslutning hertil bestemtes i § 2, stk. 2:

»Nedsættes straf efter en af ankenævnet afgivet erklæring ved benådning, bestemmes varigheden af den til dommen knyttede rettighedsfortabelse i overensstemmelse med stk. 1, nr. 2, ved størrelsen af den ved benådningen nedsatte straf.«

Efter A's delvise benådning ved kgl. resolution af 15. oktober 1949 havde den rettighedsfortabelse, der var fastsat i hans dom, således kun virkning i 5 år.

Ved lov nr. 224 af 27. maj 1950 om visse domfældtes generhvervelse af rettigheder blev i § 1 fastsat følgende bestemmelse:

»De i medfør af §§ 10–14 og 16 i lov nr. 259 af 1. juni 1945 eller lovbekendtgørelse nr. 368 af 6. juli 1946 domfældte, hvis straf ikke overstiger 2 år og 6 måneder, generhverver ved denne lov de rettigheder, som de i medfør af § 6 i nævnte lovbekendtgørelse eller lovgivningen i øvrigt har mistet som følge af straffedommen.«

Denne lov fandt anvendelse på A's rettighedsfrakendelse.

Ved lov nr. 286 af 18. juni 1951 gennemførtes en almindelig ændring af straffelovens regler om fortabelse af rettigheder som følge af straf. Herved fik borgerlig straffelovs §§ 78 og 79 en ny affattelse. Ved loven ophævedes § 6 i den ovenfor omtalte lovbekendtgørelse nr. 368 af 6. juli 1946. Denne ophævelse var imidlertid uden betydning for personer, for hvis vedkommende der allerede ved tidligere afsagte domme var sket rettighedsfortabelse, jfr. navnlig loven af 1951, § 31. Indførelsen af en nyordning i 1951 betød en meget væsentlig begrænsning med hensyn til rettighedsfortabelse på grund af strafbart forhold, men betød ikke, at strafbart forhold var uden betydning med hensyn til borgerlige rettigheder m. v. I § 78, stk. 2, bestemmes således, at den, der er dømt for et strafbart forhold, kan udelukkes fra at udøve virksomhed, som kræver en særlig offentlig autorisation eller godkendelse, såfremt det udviste forhold begrundes en nærliggende fare for misbrug af stillingen eller hvervet. Endvidere oprethol-

des visse regler i den øvrige lovgivning om strafbare forholds betydning, herunder regler i tjenstemandslovgivningen, jfr. nedenfor.

Ved lov nr. 131 af 29. april 1955 om visse domfældtes retsstilling med hensyn til udøvelse af rettigheder gennemførtes følgende bestemmelse (§ 1):

»Domme afsagt i henhold til lov nr. 259 af 1. juni 1945, lovbekendtgørelse nr. 368 af 6. juli 1946, eller lov nr. 406 af 28. august 1945 skal – uanset dommenes bestemmelse om rettighedstab i medfør af de nævnte love – fremtidig kun medføre tab af rettigheder i det omfang, dette følger af lovgivningens almindelige regler om fortabelse af rettigheder som følge af straf.«

Mens loven af 1950 efter sin ordlyd medførte en fuldstændig generhvervelse af de tabte rettigheder, indeholdt loven af 1955, som det fremgår af den ovenfor citerede bestemmelse, et forbehold, hvorefter de dømte personer fortsat måtte finde sig i tab af rettigheder »i det omfang, dette følger af lovgivningens almindelige regler om fortabelse af rettigheder som følge af straf«. Denne passus betød, at f. eks. straffelovens og tjenstemandslovens ovenfor omtalte regler fandt anvendelse med hensyn til de pågældende personer.

I tilslutning til det anførte henlede jeg opmærksomheden på bestemmelsen i den nugældende tjenstemandslovs § 10, stk. 1, 2. led, der svarer til en regel i den tidligere tjenstemandslovgivning, og hvorefter tjenstemanden »såvel i som uden for tjensten (skal) vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver«. Denne bestemmelse angår vel direkte kun tjenstemandens forhold efter ansættelsen, men det er almindeligt antaget, at bestemmelsen forudsætter opfyldelse af et vist værdighedskrav som forudsætning for udnævnelse til tjenstemand.

Denne bestemmelse har næppe nogen nævneværdig selvstændig betydning for præster, idet der med hensyn til disse – hvad enten der er spørgsmål om ansættelse som tjenstemand eller anden ansættelsesform – gælder en særlig værdighedsregel i Danske Lov 2-11-1:

»Præsterne skulle i al deris Liv og Levnet og Omgængelse sig saaledis anstille, som det Guds Ords Tienere bør, at deris Tilhørere kunde tage gode Exempler af dem, og deris Liv og Lærdom kand svare hin anden til Op-

byggelse og uden Forargelse, saa at de ikke selv med deris Liv og Levnet deris Embede vanære; men sig saaledis altid forholde, som deris Kalds Værdighed udkræver.«

Også om denne bestemmelse gælder det, at den vel direkte kun angår præsters forhold efter ansættelsen, men at den må antages at indebære et vist værdighedskrav, der skal være opfyldt som forudsætning for udnævnelse.

I anledning af klagen til mig udtalte Kirkeministeriet, at ministeriet fortsat måtte mene sig berettiget og forpligtet til at skønne over, om personer, der ønsker ansættelse som præster i folkekirken, opfylder de særlig strenge værdighedskrav, som må stilles til præster i folkekirken; ministeriet kunne ikke anerkende, at denne ret – og pligt – skulle være begrænset som følge af, at den pågældende i medfør af § 1 i lov nr. 224 af 27. maj 1950 havde generhvervet visse rettigheder, som var frakendt ham ved en straffedom. Ministeriet fremhævede, at den pågældende i så fald ville opnå en gunstigere stilling, end han ville have haft, såfremt der intet havde været fastsat i lovgivningen om fortabelse og generhvervelse af de omhandlede rettigheder, hvilket næppe kunne have været hensigten.

Fra Justitsministeriet modtog jeg et notat, hvori spørgsmålet om fortolkningen af § 1 i den omtalte lov af 1950 var indgående behandlet. Justitsministeriets konklusion var, at ministeriet var tilbøjelig til at mene, at loven af 1950 skulle forstås således, at spørgsmålet, om personer, der er omfattet af loven, var udelukket fra ansættelse i offentlige stillinger, skulle afgøres efter de almindelige regler, herunder tjenestemandslovens § 10, stk. 1, 2. led, og – for præsters vedkommende – Danske Lov 2-11-1.

Justitsministeriets hovedbegrundelse var en sammenlignende betragtning af de personer, der er omfattet af loven af 1950, med andre personer, der er dømt efter straffelovstillægget. For personer, der er dømt efter ikrafttrædelsen af den tidligere omtalte almindelige rettighedslov af 1951, var der ikke sket rettighedsfortabelse efter straffelovstillæggets § 6, men spørgsmålet om eventuel rettighedsfortabelse for disse personers vedkommende måtte afgøres efter lovgivningens almindelige regler, herunder navnlig borgerlig straffelovs §§ 78 og 79 samt tjenestemandslovens regler. For personer, der er dømt før ikrafttrædelsen

af loven af 1951, men som ikke omfattes af generhvervelsesloven af 1950, skulle spørgsmålet om eventuel rettighedsfortabelse – ifølge loven af 1955 – også afgøres efter lovgivningens almindelige regler. Justitsministeriet anførte, at det for en umiddelbar betragtning måtte forekomme ejendommeligt, hvis der skulle gælde andre regler for de personer, der er omfattet af loven af 1950, og pegede på, at den forskellige udformning af loven af 1950 henholdsvis loven af 1955 kunne skyldes forskellen i den almindelige retstilstand vedrørende rettighedsfortabelse før og efter loven af 1951.

Det var endvidere Justitsministeriets opfattelse, at der ikke af forarbejderne til loven af 1950 med sikkerhed kunne udledes noget om, hvilken retsstilling man tilsigtede at give de personer, der omfattes af denne lov. Ministeriet anførte, at der på den ene side findes udtalelser – hvoraf en række var gengivet i A's skrivelse til mig – i såvel Justitsministeriets bemærkninger til lovforslaget som i indlæg under lovforslagets behandling, der kunne tages til indtægt for den opfattelse, at loven af 1950 tilsigtede en særlig vidtgående generhvervelse af rettigheder. Ministeriet fandt dog også udtalelser, der antyder en mere begrænset fortolkning af lovens rækkevidde, og henviste herved navnlig til de bemærkninger til lovforslaget, der er anført i Rigsdagstidende 1949/50, tillæg A, sp. 7119, hvori sammenhængen med den påtænkte almindelige lovgivning om rettighedsfortabelse (loven af 1951), der allerede var under forberedelse, fremhæves.

Efter at jeg den 8. december 1971 havde drøftet sagen ved et møde med repræsentanter for Justitsministeriet og Kirkeministeriet, henstillede jeg i skrivelse af 14. s. m. til Kirkeministeriet at tage sagen op til fornyet overvejelse, idet jeg anførte følgende:

»Ordlyden i § 1 i loven af 1950 synes ikke at give anledning til tvivl. Den synes at indebære en undtagelsesfri generhvervelse af de frakendte rettigheder.

Helhedsindtrykket af forarbejderne til loven er efter min vurdering i overensstemmelse hermed. Intet sted i forarbejderne udtales, at der er undtagelse fra generhvervelsen.

Forslaget til loven af 1950 betragtes i forarbejderne tilsyneladende som beslægtet

med et »amnestiforslag«. Fra bemærkningerne til lovforslaget (Rigsdagstidende 1949/50, tillæg A, sp. 7117 ff) kan i øvrigt fremhæves følgende udtalelser:

Det udtales (sp. 7118), at forslaget drejer sig

»ikke alene om de i lovekendtgørelse nr. 368 af 6. juli 1946 § 6 opregnede rettigheder, hvis fortabelse til dels er noget for disse domfældte særligt, men tillige om rettigheder, de har mistet efter de i lovgivningen i øvrigt gældende regler om fortabelse af rettigheder som følge af straf.«

Fra sp. 7120 er der navnlig grund til at fremhæve følgende udtalelse:

»Ved forslaget gengives alle rettigheder, der er mistet som følge af straf, ikke blot de i straffelovstillæggets § 6 opregnede, derunder stemmeret og valgbarhed i offentlige anliggender, altså også til Rigsdagen

De vil heller ikke som følge af det forhold, for hvilket de er dømt efter de omhandlede bestemmelser, være udelukket fra stilling eller virksomhed, for hvis udøvelse gældende lovgivning opstiller »retskaffen vandel« eller »uberygtethed« som betingelse.

Den domfældte, der generhverver retten til offentlig tjeneste og hverv, får selvfølgelig ingen ret til at få sådan ansættelse, selv om han har haft den indtil domfældelsen, men er blot ikke fremtidig *udelukket* fra at opnå sådan ansættelse.«

I justitsministerens fremsættelsestale (Rigsdagstidende 1949/50, Folketingets forhandlinger, sp. 4088) udtales:

»Det er efter lovforslaget alle rettigheder, både dem, der i henhold til straffelovstillæggene er frakendt ved dommen, og dem, hvis fortabelse følger af lovgivningens regler i øvrigt, som generhverves,«

Fra lovforslagets behandling i Folketinget er der i øvrigt særlig grund til at henviser til Rigsdagstidende 1949/50, Folketingets forhandlinger, sp. 4391 (hvor præster udtrykkelig nævnes) og 4432 f.n.–4433 f.o.

Justitsministeriets betragtning i det vedlagte notat, der understreger det ejendommelige i, at de personer, der er omfattet af loven af 1950 – hvis denne lov tages efter sin ordlyd –, vil få en bedre retsstil-

ling end de personer, der senere er dømt efter straffelovstillægget, er efter min mening en betragtning, der fremtræder med betydelig vægt. På den anden side synes den skævhed, der herved er peget på, i væsentlig grad at have kunnet modvirkes ved for så vidt angår personer med straf på 2 år og 6 måneder eller derunder at lægge synspunkterne bag loven af 1950 til grund ved anvendelsen af lovene af 1951 og 1955. Hertil kommer, at der kun i ganske få tilfælde efter 1950-lovens ikrafttræden er sket domfældelse af personer, som – hvis de var blevet dømt tidligere – ville have været omfattet af 1950-loven; retsopgøret var i 1950 i alt væsentligt afsluttet for denne personkreds, jfr. von Eyben, Thi kendes for ret (1968), side 69. I øvrigt synes man under behandlingen i Folketinget af forslaget til loven af 1950 at have været opmærksom på, at loven kunne tænkes at blive mere vidtgående end den senere almindelige rettighedslovgivning (loven af 1951), jfr. Rigsdagstidende 1949/50, Folketingets forhandlinger, sp. 4391.

Efter min opfattelse kan det ikke antages, at loven af 1950 skal forstås med forbehold af den øvrige lovgivning om rettighedsfortabelse på grund af strafbart forhold, der var gældende på det pågældende tidspunkt (lov nr. 88 af 15. marts 1939 og en række specialregler, hvortil den dagældende tjenestemandsløvs, § 3, og DL 2-11-1 henregnes). Et sådant forbehold måtte have haft klarere hjemmel og ville i øvrigt have haft ret uoverskuelige konsekvenser. Lægges det derefter til grund, at generhvervelsen ved loven af 1950 var undtagelsesfri, opstår spørgsmålet, om de pågældende personers retsstilling er blevet forringet ved loven af 1951. Dette kan efter min mening vanskeligt antages uden klar hjemmel i loven af 1951, og en sådan hjemmel findes ikke.

Endelig kan der peges på, at loven af 1950 er omtalt i bemærkningerne til forslaget til loven af 1955 (Folketingstidende 1954/55, tillæg A, sp. 1661), hvor det udtales, uden at noget forbehold anføres, at de personer, der var omfattet af loven af 1950, har »generhvervet de rettigheder, som de havde mistet som følge af straffelovstillæggets § 6 eller lovgivningen i øvrigt.«

Spørgsmålet, om generhvervelsesloven af 1950 udelukker anvendelsen af tjenestemandslovens § 10, stk. 1, 2. led, og DL 2-11-1 (som regler om ansættelsesbetingelser) over for de personer, der er omfattet af loven, er et fortolkningsspørgsmål, der vel er behæftet med nogen tvivl. Men jeg må efter det, der er anført ovenfor, anse det for den nærmestliggende fortolkning, at de sidstnævnte lovbestemmelser ikke kan bringes i anvendelse med hensyn til spørgsmålet om ansættelse af personer, der er omfattet af loven af 1950, og at disses generhvervelse af de pågældende rettigheder således må anses for undtagelsesfri.«

Samtidig bad jeg Kirkeministeriet om en principiel udtalelse med hensyn til, om et strafbart forhold, der efter DL 2-11-1 udelukker fra ansættelse i præstestilling i folkekirken, vedbliver at have denne virkning, uanset hvor lang tid der er forløbet efter, at forseelsen er begået.

I skrivelse af 17. december 1971 underrettede Kirkeministeriet mig om, at det havde meddelt A, at ministeriet ikke fortsat ville udtale sig imod, at han søgte en præstestilling, når og såfremt han opfyldte betingelserne herfor, jfr. lov nr. 218 af 16. juni 1962 om adgang til præsteembeder i folkekirken og lov nr. 97 af 17. marts 1971 om afhjælpning af præstemangelen.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Med hensyn til det principielle spørgsmål om varigheden af en udelukkelse (efter DL 2-11-1) fra ansættelse udtalte Kirkeministeriet i skrivelse af 18. juli 1972, at der ikke for præsters vedkommende var fastsat generelle regler på dette område, og at det derfor måtte bero på et administrativt skøn i hvert enkelt tilfælde, om et strafbart forhold var af en sådan art, at en ansættelse – eventuelt genansættelse – som præst i folkekirken var forenelig med de vandelskrav, som stilles til

præster i almindelighed. At der måtte stilles ganske særlige vandelskrav til præster, betydeligt strengere end til tjenestemænd i almindelighed, betragtes i befolkningen – og er vist altid blevet det – som noget selvfølgeligt, og dette synspunkt var som bekendt også accepteret både i teori og praksis. Det var derfor ministeriets opfattelse, at visse straffedomme kunne være så alvorlige, at de for stedse udelukkede en person fra at blive ansat (genansat) som præst i folkekirken.

Omvendt ville strafbare forhold i andre tilfælde – f. eks. domme for kørsel i spirituspåvirket tilstand – være af en sådan art, at man ikke tillagde forholdet betydning i henseende til, om vedkommende kunne blive eller forblive præst i folkekirken. I nogle tilfælde, hvor en præst havde begået en handling, som i og for sig ikke hindrede ham i fortsat at være præst, kunne det strafbare forhold dog måske have gjort det umuligt for ham at fortsætte som præst det pågældende sted. I så fald måtte han søge sin afsked, men uden at det afskar ham fra at søge et andet embede, eventuelt efter nogen tids forløb.

Det kunne naturligvis til tider være særdeles vanskeligt for ministeriet, der er ansættelsesmyndighed, at udøve dette skøn, men her støttede man sig væsentligt på udtalelser fra den biskop, i hvis stift ansættelsen skulle ske. Eventuelt forhandles spørgsmålet med alle biskopperne ved et af de uformelle bispemøder, der afholdes med regelmæssige mellemrum. I henhold til en sådan drøftelse blev en teologisk kandidat for et par år siden ansat som præst i folkekirken, uanset at han nogle år tidligere var dømt for en forseelse, som i de nærmeste år efter dens begåelse ubetinget måtte afskære ham fra at blive præst.

Endelig bemærkede Kirkeministeriet, at kravet til decorum er det samme for alle præster i folkekirken, uanset om de er tjenestemænd eller – såsom hjælpepræster – honorarlønnede.

Jeg tog det, Kirkeministeriet havde anført om decorum-kravet, til efterretning.

5. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at rektor ved Det kgl. danske Kunstakademi havde givet nogle studerende tilladelse til at benytte Charlottenborgs festsal og et auditorium til møder om Palæstina. Heller ikke fundet grundlag for at kritisere, at Ministeriet for kulturelle Anliggender ikke fandt anledning til at udfærdige et regulativ for de studerendes anvendelse af akademiets lokaler. (J. nr. 892/71).*

A klagede over Det kgl. danske Kunstakademis besvarelse af hans klage over, at skolens studerende havde fået tilladelse til at benytte akademiets lokaler til offentlige møder med indhold, der var uden forbindelse med akademiets undervisning. Han anførte, at akademiet havde indtaget det standpunkt, at der fortsat ville kunne meddeles grupper af akademiets studerende tilladelse til at benytte akademiets festsal og auditorier til offentligt tilgængelige møder, uanset om vedkommende møde havde ensidigt politisk formål og emnet var uden forbindelse med undervisningen i eller udøvelsen af de skønne kunster.

Endvidere klagede A over, at Ministeriet for kulturelle Anliggender havde meddelt, at ministeriet ikke havde fundet anledning til at pålægge akademiet særlige regler for de studerendes møder og arrangementer.

Det fremgik af sagen, at A i skrivelse af 21. maj 1971 havde klaget til Akademirådet i anledning af, at der kort tid forinden var givet nogle studerende ved akademiet tilladelse til benyttelse af Charlottenborgs festsal og et auditorium til møder om Palæstina. Han havde anmodet om efter offentlighedsloven (lov nr. 280 af 10. juni 1970) at få kopi af akademiets tilladelse til den nævnte benyttelse samt kopi af politiets tilladelse til servering.

I skrivelse af 3. juni 1971 havde rektor meddelt A, at akademiet i overensstemmelse med en mangeårig tradition stillede sine lokaler til rådighed for de studerende og for organisationer med en vis tilknytning til de fag, hvori der undervistes, til mødevirksomhed, uden at man i almindelighed blandede sig i mødernes formål eller program. Henvendelse om lån af lokaler til Palæstinamøderne store bededag den 7. maj samt den 10. og 12. s. m. var rettet mundtligt til akademiet af studerende, og tilladelsen var meddelt uformelt mundtligt. Rektor havde videre oplyst, at det ikke over for akademiet havde været oplyst, at der var påtænkt servering, hvorfor tilladelse hertil ikke var søgt. Ifølge de oplysninger, der forelå for akademiet, havde møderne ikke været besøgt af over 50

personer, hvoraf hovedparten var studerende ved akademiet.

Den 6. juni 1971 meddelte A akademiet, at han ville rette henvendelse til Ministeriet for kulturelle Anliggender om udarbejdelse af et regulativ, såfremt han ikke inden en måned fra sin skrivelser dato havde modtaget forsikring fra akademiet om, at man ville træffe foranstaltninger til gennemførelse af en ordning, hvorefter der fremtidig ikke ville blive givet adgang for akademiets studerende m. fl. til benyttelse af akademiets lokaler til offentlige møder med formål, som ikke vedrørte udøvelsen af de skønne kunster.

I skrivelse af 2. juli 1971 til A svarede rektor, at en af de traditioner, som akademiets ledelse gennem årene havde lagt den største vægt på, var kunstens og de studerendes frihed til at udtrykke sig. Derfor havde akademiets ledelse accepteret de initiativer, som fra studerendes side var fremkommet til at arrangere udstillinger, foredrag og møder om emner, som lå de studerende på sinde i forbindelse med deres uddannelse. Til en del af disse udstillinger og møder blev offentligheden indbudt. De almindelige hensyn til de gældende vedtægter – politi- og brandvedtægt m. v. – skulle naturligvis følges og var altid blevet respekteret af de studerende, som forestod de forskellige arrangementer, når aftale blev truffet om brug af lokaler.

De studerendes opfattelse af sammenhængen mellem studier og samfundsforhold kunne i almindelighed vel være forskellig fra udenforståendes. Men akademiet havde ikke hidtil haft anledning til at anfægte de studerendes skøn herover, og akademiets ledelse ønskede fortsat ikke at censurere de studerendes udstillinger og arrangementer, uanset at enkelte af de afholdte udstillinger og møder eventuelt kunne virke uforståelige eller ligefrem stødende på udenforstående. Rektor tilføjede, at ansvaret for denne praksis og for, at gældende vedtægter i øvrigt blev overholdt, påhvilede den til enhver tid værende rektor.

I skrivelse af 6. juli 1971 indbragte A sagen for Ministeriet for kulturelle Anliggen-

der. Han anførte, at der efter hans opfattelse burde skabes faste rammer for benyttelse af akademiets lokaler, samt at tilskud til Kunstakademiets opretholdelse måtte forudsætte, at tilskuddet gik til fremme af de skønne kunster og ikke til gavn for ekstreme meninger, som ikke blev delt af befolkningen i almindelighed.

A udbad sig endvidere en udtalelse fra ministeriet om, hvorvidt dette billigede rektors standpunkt, og i benægtende fald, om ministeriet ved udfærdigelse af et regulativ ville give nærmere regler for de studerendes anvendelse af akademiets lokaler, således at misbrug blev undgået.

I skrivelse af 20. september 1971 svarede ministeriet A, at det ikke havde fundet anledning til at pålægge akademiet særlige regler for de studerendes møder og arrangementer. Ministeriet tilføjede, at det herved havde været forudsat, at gældende regler som f. eks. beværterlovgivningen blev overholdt. Ministeriet henholdt sig i øvrigt til rektors ovennævnte skrivelse af 2. juli 1971.

Jeg udtalte følgende:

I § 1 i anordning nr. 368 af 4. august 1971, der vedrører akademiets skoler, bestemmes det, at Kunstakademiets skoler står under tilsyn af Ministeriet for kulturelle Anliggender. Ledelsen af skolernes fællesanliggender varetages af rektor, prorektor, skolernes fællesudvalg og administrator.

I § 2, stk. 3, er det bestemt, at rektor afgør alle sager, der ikke fordrer beslutning af ministeriet, institutterne, afdelingerne eller fagrådene. Ifølge § 2, stk. 5, har

rektor tilsyn med skolernes virksomhed, lokaler, materiel og samlinger, og ifølge § 3 varetager administrator på rektors vegne hver skoles administration og fører på rektors vegne det daglige tilsyn med skolernes bygninger og inventar.

Der er hverken i fundatsen for Det kgl. Akademi for de skønne Kunster eller anordningen af 4. august 1971 opstillet noget krav om, at der skal udfærdiges reglement vedrørende benyttelsen af skolernes lokaliteter, ligesom hverken fundatsen eller anordningen indeholder forudsætninger herom.

Der er tillagt rektor et generelt tilsyn med skolernes virksomhed, lokaler m. v., og heri må også ligge en bemyndigelse for rektor til inden for de rammer, der er angivet af almindelige forvaltningsretlige grundsætninger, herunder lighedsgrundsætningen, at tage stilling til anmodninger fra de studerende om anvendelse af lokalerne til nærmere angivne formål. Efter de for mig foreliggende oplysninger gælder den samme ordning for universiteterne og gymnasierne.

Herefter fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at Ministeriet for kulturelle Anliggender ikke havde fundet anledning til at udarbejde et reglement som det nævnte.

Ej heller fandt jeg grundlag for at kritisere, at rektor havde stillet lokaler til rådighed for de studerende til et formål som det i sagen nævnte; jeg bemærkede herved, at der ikke i sagen var grundlag for at antage, at der herigennem skulle være søgt varetaget usaglige hensyn.

- 6.** *Fundet det meget beklageligt, at Direktoratet for Ungdomsundervisningen havde undladt at besvare gentagne erindringskrivelser fra en klager. Samtidig fundet det ønskeligt, om direktoratet, under hensyn til at dets sagsbehandling kunne forventes at trække ud, på egen foranledning havde orienteret klageren herom. Ikke grundlag for at kritisere, at direktoratet ikke i det foreliggende tilfælde havde imødekommet klagerens anmodning om kontradiktion. (J. nr. 281/72).*

A klagede for Church of Scientology of California World Wide over Undervisningsministeriets behandling af hans henvendelse til ministeriet vedrørende spørgsmålet om godkendelse af scientology som fag i aftenskolen.

Han klagede således over, at ministeriet dels havde undladt at besvare hans henvendelse, dels havde undladt at reagere på de erindringskrivelser han i den anledning havde sendt til ministeriet. Endvidere klagede

han over, at der trods hans anmodning herom ikke blev givet ham lejlighed til kontradiktion i sagen.

Det fremgik af sagen, at B, der ligeledes var tilknyttet Church of Scientology, i skrivelse af 21. juli 1971 havde rettet henvendelse til Undervisningsministeriet, idet han havde anført, at han var blevet gjort bekendt med, at ministeriet havde ladet Direktoratet for Ungdomsundervisningen foretage en vurdering af, hvorvidt der var grundlag for at udsende en meddelelse til alle amter om, at scientology ikke kunne godkendes som fag i aftenskolen. B havde samtidig anmodet om nærmere at blive gjort bekendt med de eventuelle påstande, der var fremført mod scientology og som skulle danne baggrund for Undervisningsministeriets beslutning.

I skrivelse af 18. august 1971 erindrede B Undervisningsministeriet om sagen og spurgte, om det var undervisningsministerens hensigt at meddele amterne, at scientology ikke kunne godkendes som fag eller emne, og om undervisningsministeren havde til hensigt at give eller allerede havde givet denne meddelelse. Han bad endvidere oplyst, hvad resultatet var af den undersøgelse Direktoratet for Ungdomsundervisningen havde foretaget. Endelig bad han oplyst, hvori de »advarsler« mod scientology, som tilsyneladende lå til grund for sagen, bestod.

I skrivelse af 25. november 1971 erindrede A ministeriet om sagen, og i skrivelser af 22. december 1971 og 2. februar 1972 rykkede han for svar.

I anledning af A's klage til mig indhentede Undervisningsministeriet en udtalelse fra Direktoratet for Ungdomsundervisningen, der i skrivelse af 17. marts 1972 gav en redegørelse for sagsbehandlingen.

Det fremgik af redegørelsen, at B's skrivelse af 21. juli 1971 efter direktoratets opfattelse var fremkaldt af, at der forinden i nogle eftermiddagsblade havde været skrevet om scientologybevægelsens kurser »kommunikation« i anledning af, at der havde været godkendt og afholdt kurser i dette emne i henhold til fritidsloven, bl. a. i Birkerød og Gentofte.

Direktoratet oplyste, at det på intet tidspunkt havde været direktoratets hensigt at udsende en generel meddelelse til amterne om, at scientology ikke kunne godkendes som fag i aftenskolen.

Med hensyn til spørgsmålet om et almindeligt forbud mod scientology som fag i aftenskolen udtalte direktoratet, at det var dets opfattelse, at scientology næppe kunne forbydes, hvis lovens betingelser for godkendelse i øvrigt var opfyldt. Lærergodkendelsen ville kunne medføre problemer, da disse læreres kvalifikationer var vanskelige at bedømme.

Med hensyn til sagsbehandlingen beklagede direktoratet meget sagens sene ekspedition, som dog bl. a. hang sammen med, at spørgsmålet om godkendelse af scientology som fag i aftenskolen ikke var blevet helt afklaret under den tidligere undervisningsminister.

Det fremgik af den medsendte datoliste, at hverken ministerens forkontors journal eller Direktoratet for Ungdomsundervisningens journal udviste, at B's skrivelse af 21. juli 1971 skulle være modtaget.

På foranledning af B's skrivelse af 18. august 1971 var det direktoratets hensigt at anmode ham om at udbyde sine spørgsmål, da man ikke kunne se at have modtaget hans førnævnte skrivelse af 21. juli 1971, men ved en fejltagelse blev direktoratets skrivelse ikke afsendt. Endelig fremgik det, at der ikke fra direktoratets side var svaret på A's erindringskrivelser af 25. november og 22. december 1971 samt 2. februar 1972.

I skrivelse af 24. marts 1972 henholdt Undervisningsministeriet sig til direktoratets udtalelse og beklagede samtidig den sene sagsbehandling samt det forhold, at direktoratet ikke havde givet svar på erindringskrivelserne i sagen.

Jeg udtalte, at jeg, som direktoratet allerede havde givet udtryk for i skrivelse af 17. marts 1972 til A, fandt det beklageligt, at ekspeditionstiden havde været så lang.

Jeg fandt det meget beklageligt, at direktoratet havde undladt at besvare de gentagne erindringskrivelser i sagen. Jeg tilføjede, at jeg ville have fundet det ønskeligt, om direktoratet – under hensyn til, at dets overvejelser af spørgsmålet om godkendelse af scientology som fag i aftenskolen gav anledning til en forholdsvis lang ekspeditionstid – på egen foranledning havde orienteret A om, at sagsbehandlingen kunne forventes at trække ud.

Med hensyn til A's klage over, at der ikke

trods anmodning herom, var blevet givet ham lejlighed til kontradiktion, måtte jeg lægge til grund, at direktoratet var gjort bekendt med A's synspunkt vedrørende spørgsmålet om godkendelse af scientology som fag i aftenskolen, og at det ikke på noget tidspunkt havde været direktoratets hensigt at udsende meddelelse om, at scientology ikke ville kunne meddeles en sådan godkendelse. Under hensyn hertil samt til, at direktoratet i øvrigt var af den opfattelse, at scientology næppe kunne forbydes,

hvis lovens betingelser for godkendelse i øvrigt var opfyldt, fandt jeg ikke at kunne kritisere, at direktoratet ikke havde fundet anledning til at anmode om A's kommentarer til eventuelt foreliggende materiale.

Efter min mening burde direktoratet derimod efter modtagelsen af B's skrivelse af 18. august 1971 have forsøgt ved henvendelse til ham at skaffe kendskab til det nærmere indhold af hans tidligere skrivelse af 21. juli 1971.

7. *Socialministeriets afgørelse om, at der skulle ske tilbagebetaling af et beløb, som gennem 18 måneder var udbetalt for meget i løntillæg, gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 1112/71).*

Faglærer A klagede over, at han skulle tilbagebetale et beløb, som han gennem 18 måneder havde fået udbetalt for meget, nemlig forskellen mellem det inspektionstillæg, der tilkom ham efter reglerne for tiden før 1. juni 1970, og det (mindre) særlige tillæg, som han efter denne dato skulle have.

Af oplysningerne i sagen fremgik det, at der efter den tidligere lov om normering og klassificering af statstjenestemandstillinger (lov nr. 5 af 7. juni 1958), § 263, stk. 1, blev ydet inspektionstillæg til tjenestemændene ved statsungdomshjemmene. Denne bestemmelse blev ved tjenestemandreformens gennemførelse i 1969 opretholdt indtil videre, idet det var forudsat, at inspektionstillæggene ligesom en række andre honorarordninger skulle tages op til revision.

Ved forhandlinger i det daværende løn- og pensionsministerium den 16. og den 18. april 1970 mellem repræsentanter fra Socialministeriet, Lønnings- og Pensionsministeriet, CO I, CO II og Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning m. fl. blev der opnået enighed bl. a. om, at inspektionstillæggene med virkning fra 1. juni 1970 skulle afløses af særlige tillæg.

Forhandlingsresultatet blev godkendt af repræsentantskabet for Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning på et møde den 28. april 1970, og sammenslutningens medlemmer blev derefter i slutningen af maj underrettet om de nærmere enkeltheder i aftalen.

Den 6. august 1970 bemyndigede Lønnings- og Pensionsministeriet Socialministeriet til at indgå aftale med bl. a. CO II, hvortil faglærer A's fagforening var sluttet, for så vidt angik statstjenestemændenes fraktion, om forhandlingsresultatets ikrafttræden, og den 19. s. m. anmodede Socialministeriet Socialstyrelsen om at udarbejde udkast til aftale mellem Socialministeriet og centralorganisationerne om forhandlingsresultatets gennemførelse, for så vidt angik de ved statsungdomshjemmene ansatte tjenestemænd.

Efter at aftaleudkastet var blevet godkendt af Lønnings- og Pensionsministeriet, blev det godkendt af Socialministeriet den 8. juni 1971 og derefter sendt til de fire centralorganisationer til underskrift. Den 31. august 1971 bemyndigede ministeriet Socialstyrelsen til at udstede et cirkulære i overensstemmelse med aftalen. Socialstyrelsen blev samtidig anmodet om at foranledige, at der blev givet meddelelse til Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning om de af aftalen omfattede personers lønstatus. Samtidig meddelte ministeriet, at det ikke kunne godkende, at der ikke krævedes tilbagebetaling af differencer for ansatte, der efter det nye lønsystem fik et lavere særligt tillæg end det hidtidige inspektionstillæg. Denne tilføjelse var foranlediget af en henvendelse af 25. marts 1971 fra Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning om fritagelse for tilbagebetaling af differencen.

Den 13. oktober 1971 udsendte Socialsty-

relsen sit cirkulære af 6. s. m. til statsundomshjemmene, der samtidig blev anmodet om at give de fornødne oplysninger af betydning for lønanvisningen til hypotekbanken.

Herefter afslog Socialministeriet efter en fornyet henvendelse fra Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning at imødekomme anmodningen om ikke at kræve tilbagebetaling af differencen, idet man dog godkendte en afdragsordning, således at tilbagebetalingen, såfremt de pågældende medarbejdere måtte ønske det, skete over lige så mange måneder, som der var udbetalt for meget.

Det nye tillæg blev anvist fra december 1971, således at de for meget udbetalte beløb tilbageholdtes over en periode på 18 måneder.

I anledning af klagen til mig henviste Socialstyrelsen til Socialministeriets skrivelse af 31. august 1971 og styrelsens cirkulærskrivelse af 13. oktober 1971.

Socialministeriet udtalte, at der på de lønspecifikationer, der udleveres til den enkelte lønmodtager, er påtrykt forbehold med henblik på eventuelle revisionsantegninger, jfr. afsnit E i Lønnings- og Pensionsministeriets vejledning af 18. juli 1969 om anvendelse af overgangsbestemmelserne i lønnings- og klassificeringsloven af 18. juni 1969. I denne bestemmelse henstilles det, at der ved lønudbetalingen tages generelt forbehold med henblik på eventuelle revisionsantegninger. Det tilføjedes, at man ganske vist ikke i lønspecifikationens rubrik »særlige tillæg« kunne se, om der var tale om den ene eller den anden slags tillæg, men at A på grundlag af beløbets størrelse uden vanskelighed kunne have fået oplyst, hvilket grundbeløb det angivne beløb svarede til.

I sin skrivelse til mig anførte A, at han omkring 1. juni 1970 i forbindelse med tjenestemandreformen fik oplyst, at et udbetalt inspektionstillæg skulle bortfalde og erstattes med et ulempetillæg. Socialministeriet var af den opfattelse, at staten i et tilfælde som det foreliggende, hvor A havde været klar over, at beløbene skulle ændres, og hvor der desuden var taget forbehold med henblik på eventuelle revisionsantegninger, havde krav på tilbagebetaling. Ministeriet mente iøvrigt, at spørgsmålet måtte høre under domstolene, da der ikke rejstes tvivl om aftalens indhold.

Endelig udtalte Socialministeriet, at man efterfølgende måtte beklage, at der var gået så lang tid, fra forhandlingerne blev afsluttet i april 1970, til aftalen blev underskrevet i juni 1971, og til de omhandlede tillæg blev reguleret i december 1971, men at Socialministeriet ikke mente sig berettiget til som statsinstitution at eftergive krav på tilbagebetaling af det for meget udbetalte beløb.

Jeg udtalte følgende:

I den ovennævnte aftales § 5 bestemmes det, at de særlige tillæg, som er fastsat i § 1, skal ydes med virkning fra 1. juni 1970, samtidig med at de tillæg, som hidtil blev ydet i henhold til § 263, stk. 1, i normerings- og klassificeringsloven af 1968, bortfalder. Parterne havde således allerede ved underskrivelsen af aftalen måttet regne med, at der skulle ske regulering med hensyn til de tillæg, der var udbetalt i henhold til den gamle ordning siden 1. juni 1970. Det fulgte efter min mening allerede af en fortolkning af selve aftalen, at bortfaldet af de tidligere tillæg skulle have virkning fra 1. juni 1970, selv om der var sket udbetaling efter dette tidspunkt, og jeg fandt, at aftalen også i denne henseende havde fornøden hjemmel i tjenestemandsløvens § 45.

Jeg tilføjede, at det i tjenestemandsløvgivningen er et almindeligt princip, at ingen tjenestemand må modtage nogen ydelse ud over den faste løn med stedtillæg, bortset fra ydelser, der er hjemlet i tjenestemandsløven eller aftalt med hjemmel i denne, jfr. herved tjenestemandsløven af 1958, § 105, der er opretholdt ved bekendtgørelse nr. 399 af 25. august 1971. Socialministeriet kunne derfor ikke uden særlig hjemmel fritage A for tilbagebetaling af det i sagen omtalte forskelsbeløb.

Selv om det ikke havde haft selvstændig betydning for min stillingtagen til sagen, fandt jeg dog at burde pege på, at A på forhånd havde kunnet regne med, at inspektionstillægget skulle ændres med virkning fra 1. juni 1970 til et (mindre) særligt tillæg, idet A efter det for mig oplyste var blevet orienteret herom ved et særnummer, udgivet i maj 1970, fra Danske Børneforsorgsarbejderes Sammenslutning, som A på det pågældende tidspunkt var medlem af.

Herefter fandt jeg ikke grundlag for at udtale kritik af Socialministeriets afgørelse af tilbagebetalingsspørgsmålet.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse

af spørgsmålet – således som også Socialministeriet havde anført det – hørte under domstolene.

8. Spørgsmål om tilvejebringelse af ensartede regler for primær- og amtskommuners udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet. (J. nr. 783/72).

Under henvisning til en artikel i et dagblad, hvori det blev gjort gældende, at der i primær- og amtskommuner udbetaltes godtgørelse for fraværelse fra hjemmet efter uensartede regler, anmodede jeg Indenrigsministeriet om at meddele

- 1) hvilke oplysninger der forelå for ministeriet om primærkommunernes og amtskommunernes praksis med hensyn til anvendelse af reglen i den kommunale styrelseslovs § 16, stk. 6, om »godtgørelse for fraværelse fra hjemmet«, og
- 2) om ministeriet overvejede eller ville være indstillet på at tage op til overvejelse, om der – f. eks. ved samarbejde med Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen – burde søges fastlagt ensartede retningslinier for det nævnte spørgsmål.

I skrivelse af 14. juni 1972 meddelte Indenrigsministeriet, at ministeriet ikke havde nærmere oplysninger om kommunernes og amtskommunernes praksis med hensyn til udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemstedet i forbindelse med varetagelse af kommunale hverv, idet en sådan godtgørelse hverken skal godkendes af eller indberettes til de kommunale tilsynsmyndigheder.

Ministeriet tilføjede, at det var indstillet på at tage spørgsmålet om indførelse af ensartede retningslinier for ydelse af den nævnte godtgørelse op til nærmere forhandling med de kommunale organisationer. I denne forbindelse oplyste ministeriet, at Kommunernes Landsforening allerede havde iværksat en undersøgelse med henblik på tilvejebringelse af sådanne retningslinier.

9. Henstillet til Undervisningsministeriet, at der i henhold til universiteternes styrelseslov fastsættes regler, der præciserer retsstillingen for studerende, som finder grundlag for at klage over eksaminationer eller eksamensbedømmelser.

Endvidere henstillet til ministeriet, at der i henhold til styrelsesloven fastsættes bestemmelser, der afklarer det humanistiske eksamensudvalgs retlige stilling i forhold til fakultetsråd og studienævn. (J. nr. 141/72).

I forbindelse med behandlingen af en klage fra en studerende over bedømmelsen af hans besvarelse af en opgave udbad jeg mig fra Undervisningsministeriet nærmere oplysning om det retlige grundlag for fornyet bedømmelse af eksaminationer samt en udtalelse om, hvilke beføjelser i den nævnte henseende der tilkom de oprindelige bedømmere, studienævn, eksamensudvalg og rektor.

I sit svar henholdt ministeriet sig til en udtalelse fra rektor, der oplyste, at der ikke fandtes formaliserede generelle regler vedrørende fornyet bedømmelse af eksamener. Den faglige afgørelse af, hvorvidt en eksamination

skulle ombedømmes eller ny eksamination foretages, tilkom efter fast praksis eksaminator og den eller de medvirkende censorer, og praksis kunne ifølge sagens natur ikke være ganske ensartet. Mens bedømmerne kan foretage en ny faglig bedømmelse, kan studienævn, eksamensudvalg eller rektor ikke kritisere en faglig bedømmelse. Rektor udtalte videre, at disse organer kunne tage stilling til, hvorvidt almindelige, derunder formelle, regler var tilsidesat, f. eks. kassere en eksamination, såfremt det måtte godtgøres, at en censor eller eksaminator ikke opfyldte personlige habilitetsbetingelser. Som et andet

eksempel anførtes, at en eksamination måtte kunne kasseres, såfremt den havde omfattet stof, der klart lå uden for eksamensstoffet. Særlig om studienævn bemærkede rektor, at disse måtte kunne kræve en eksamination kasseret, hvis den gældende eksamensordning ikke var overholdt.

Jeg udtalte over for Undervisningsministeriet, at jeg ud fra almindelige retsbeskyttelsessynspunkter måtte finde det utilfredsstillende, at der ikke fandtes skrevne regler, der præciserer retsstillingen for studerende, der finder grundlag for at klage over eksaminationer eller eksamensbedømmelser. Jeg henstillede til Undervisningsministeriet, at der – jfr. universiteternes styrelseslov § 10, stk. 3, og § 14 – fastsattes regler, der angiver, hvem der kan klages til, den nærmere procedure i forbindelse hermed og klageinstansens beføjelser.

Jeg henviste dernæst til, at det humanistiske eksamensudvalgs retlige stilling forekom uafklaret. Eksamensudvalget er nedsat af fakultetsrådet og er med hensyn til fordeling af lærer- og studenterrepræsentanter sammensat efter princippet for fakultetsråd.

Rektor ved Københavns Universitet fandt hjemmelen for eksamensudvalgets virksomhed – efter styrelseslovens ikrafttræden – i bekendtgørelse nr. 377 af 13. august 1970 om foranstaltninger ved ikrafttrædelsen af styrelsesloven.

Efter min opfattelse syntes eksamensudvalgets funktioner imidlertid helt eller i væsentlig grad at være funktioner, der efter styrelseslovens § 10, jfr. § 5, i den nævnte bekendtgørelse tilkom studienævn. På denne baggrund henstillede jeg til Undervisningsministeriet, at der i henhold til styrelsesloven fastsattes bestemmelser, der

afklarer eksamensudvalgets retlige stilling i forhold til fakultetsråd og studienævn.

På et spørgsmål fra mig den 29. januar 1973 om, hvad der var sket i sagen siden min ovennævnte henstilling, oplyste Undervisningsministeriet i skrivelse af 2. februar 1973, at ministeriet på grundlag af de stærkt divergerende udtalelser fra institutionerne, som ministeriet havde modtaget over udkastet til en bekendtgørelse om censorer ved de højere uddannelsesinstitutioner, havde overvejet at udarbejde et revideret udkast, som på ny skulle forelægges institutionerne til udtalelse. Overvejelserne var imidlertid blevet kædet sammen med overvejelserne i forbindelse med udarbejdelsen af det nu af regeringen godkendte forslag til lov om styrelse af højere uddannelsesinstitutioner, hvor der i kapitel 7, §§ 35–37, stilles forslag om regler for tilsyn og klage. Man havde herefter fundet, at udstedelse af en bekendtgørelse om censorers virksomhed bør bero på Folketingets behandling af lovforslaget, idet dog et nyt udkast til bekendtgørelsen tidligere kan sendes ud til institutionerne til udtalelse.

Endvidere oplyste ministeriet, at det humanistiske centralstudienævn, der oprettes i henhold til bestemmelserne i bekendtgørelse nr. 472 af 30. oktober 1972 om studienævn ved Københavns Universitet, skulle afløse det tidligere humanistiske eksamensudvalg. Ministeriet var imidlertid bekendt med, at der havde været forhold på universitetet, som havde medført udsættelse af etablering af det centrale studienævn. Ministeriet havde nu på den givne foranledning udbedt sig en redegørelse fra universitetet om dette forhold.

Den 6. april 1973 underrettede Undervisningsministeriet mig om, at centralstudienævnet var konstitueret.

- 10.** *Landbrugsministeriets afslag på at tillægge et grundforbedringslån fortrinspanteret i ejendommen kunne ikke kritiseres. Derimod anset det for rigtigst, om ministeriet, forinden afgørelsen blev truffet, havde forelagt ansøgeren forskellige oplysninger, der var indhentet under sagens behandling, og som måtte antages at have haft betydning for afgørelsen (kontradiktion). (J. nr. 1098/71).*

Den 30. juni tilskrev jeg advokat Chr. Lemvig, Holsted, således:

»I skrivelse af 15. november 1971 har De

som advokat for (A) Andelskasse og (B) klaget over Landbrugsministeriets afgørelse, hvorefter det ikke kan godkendes, at der i

(B)'s ejendom optages lån med fortrinsret i henhold til grundforbedringsloven til finansiering af et grundforbedringsarbejde.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser fra Landbrugsministeriet af 23. november 1971 samt 4. februar og 3. maj 1972 tilligemed sagens akter.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at (B) ved andragende af 16. marts 1968 ansøgte Landbrugsministeriet om statstilskud og autorisation af optagelse af et lån i den Vest- og Sønderjydske Kreditforening med fortrinspanteret fremfor privat pantegæld til dækning af udgifterne, anslået til 9.800,- kr. ved et dræningsarbejde på hans ejendom i (X-by).

Andragendet blev indgivet gennem Grundforbedringsudvalget for Ribe amtsrådsreds og blev af dette videresendt til Landbrugsministeriet den 6. september 1968. Ved fremsendelsen vedlagde udvalget en tingbogsattest for ejendommen, hvoraf fremgik, at den pr. 10. juni 1968 var behæftet med tinglyst pantegæld på ialt 347.000 kr., medens ejendomsværdien pr. 1. august 1965 (13. alm. vurdering) var fastsat til 160.000,- kr. Udvalget vedlagde endvidere en skrivelse af 3. september 1968 fra Den Vest- og Sønderjydske Kreditforening til grundforbedringsudvalget, hvori kreditforeningen meddelte, at direktionen havde bevilget (B) et grundforbedringslån på indtil 9.900 kr. på nærmere angivne vilkår.

Under hensyn til ejendommens høje prioritering anmodede Landbrugsministeriet i skrivelse af 30. september 1968 grundforbedringsudvalget om at foranledige indsendt erklæringer fra 2 panthavere (C) og (D) om deres stilling til optagelsen af lån med fortrinspanteret. Ministeriet tilføjede, at såfremt betingelserne var til stede, kunne der forventes bevilget et tilskud stort indtil 2.450,- kr., der ville blive nedskrevet som ekstraordinært afdrag på lånet.

Efter at Landbrugsministeriet ved skrivelser af 6. december 1968 og 20. januar 1969 havde rykket for svar, tilbagesendte grundforbedringsudvalget den 22. januar 1969 sagen med følgende oplysning:

»Endnu er den ønskede tilbagerykning ikke tiltrådt. Da sagen synes at ligge meget tungt, foreslår udvalget, at sagen fremmes som tilskudssag.«

Forinden havde foderstofforeningen den

23. december 1968 udtalt, at foreningen ikke i øjeblikket så sig i stand til at rykke.

Ved skrivelse af 10. februar 1969 bevilgede Landbrugsministeriet herefter et grundforbedringstilskud på 25 pct. af samtlige tilskudsberettigede omkostninger, dog ikke udover 2.450,- kr., til det pågældende grundforbedringsarbejde, hvortil de samlede omkostninger for (B)'s vedkommende blev anslået til 9.000,- kr. Som vilkår blev bl. a. stillet, at arbejdet var udført inden 1 år fra skrivelsens dato, og ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at tilskud til arbejder, der var påbegyndt forinden bevillingens meddelelse, ikke kunne forventes udbetalt. Ministeriet bemærkede endvidere, at projektet efter oplysning fra Grundforbedringsudvalget for Ribe amtsrådsreds ville blive gennemført med tilskud alene. En genpart af skrivelsen blev sendt til Den Vest- og Sønderjydske Kreditforening.

Grundforbedringsarbejdet blev udført i perioden 13. oktober-19. oktober 1969, og efter at regnskab over udgifterne med grundforbedringsudvalgets erklæring den 18. november 1969 blev indsendt til Landbrugsministeriet, blev tilskuddet udbetalt den 9. december 1969 med 2.004,- kr.

Forinden havde (B) den 30. november 1969 mod tilsagn om forskudskredit givet (A)Andelskasse transport på provenuet af grundforbedringslånet i henhold til kreditforeningens tilsagn af 3. september 1968. Transporten blev den 15. december 1969 noteret af kreditforeningen med bemærkning, at »lånsøgeren endnu ikke har accepteret det bevilgede lån«.

Ved skrivelse af 5. april 1971 rettede De som advokat for (A)Andelskasse henvendelse til Landbrugsministeriet om sagen. De anførte, at Deres klient havde finansieret det pågældende grundforbedringsarbejde i tillid til, at der var ydet (B) grundforbedringslån, men at nærmere undersøgelser havde vist, at dette ikke var tilfældet trods skrivelsen af 3. september 1968 fra Den Vest- og Sønderjydske Kreditforening.

Gennem grundforbedringsudvalget indgav De i tilslutning hertil for (B) den 23. april 1971 et nyt andragende om fortrinsret for et grundforbedringslån til Landbrugsministeriet. Grundforbedringsudvalget fremsendte den 4. maj 1971 ansøgningen til ministeriet bilagt en af Dem udfærdiget tingbogsoplysning,

samt en vurderingsattest med angivelse af en ejendomsværdi på 205.000,- kr. Udvalget anførte over for Landbrugsministeriet, at (B) tidligere havde opgivet at fremskaffe de nødvendige erklæringer for låneoptagelse, og at tingbogsnotatet ikke betingede lån uden store tilbagerykninger. Såfremt der kunne skaffes tilladelser hertil, havde udvalget dog ikke indvendinger mod, at der blev ydet lån. I andragendet havde De opgivet pantegælden til 334.533,70 kr., idet et tinglyst udlæg for 25.636,08 kr. til panthaver (C) ikke var medregnet, da der efter Deres oplysning skyldtes så godt som intet.

Ved skrivelser af 22. juni 1971 udbad ministeriet sig en udtalelse fra Dansk Landbrugs Realkreditfond om optagelse af fortrinslån i ejendommen, samt anmodede grundforbedringsudvalget om at indhente panthavererklæringer fra (D) og (E). Ministeriet bad samtidig udvalget skaffe oplyst, hvorvidt udlægget til (C) ville kunne aflyses, idet det blev anført, at aflysning ville være en forudsætning for en eventuelt godkendelse af optagelse af lån med fortrinsret.

Medens Dansk Landbrugs Realkreditfond i skrivelse af 28. juni 1971 meddelte, at fonden var indforstået med, at der blev tinglyst lån med fortrinsret, oplyste grundforbedringsudvalget den 29. juni 1971, at (C) under hensyn til ejerens dispositioner over ejendommen ikke ville aflyse udlægget, før kravet var blevet fyldestgjort. Under sagens behandling i ministeriet blev der den 8. juli 1971 indhentet nærmere oplysninger om ejendommens forhold fra skatteinspektøren i Vejen kommune. I skrivelse af 22. juli 1971 meddelte Landbrugsministeriet Dem, at det ikke kunne godkende optagelse af lånet, allerede fordi arbejdet for længst var udført og tilskuddet udbetalt, medens grundforbedringsloven foreskriver, at tilskudsbeløbet skal udbetales til långiveren.

I skrivelse af 29. juli 1971 anmodede De Landbrugsministeriet om at overveje sagen på ny samt om at give Dem en fyldestgørende redegørelse for behandlingen af sager om grundforbedringslån. De stillede samtidig ministeriet forskellige spørgsmål i forbindelse med den konkrete sag.

Landbrugsministeriet meddelte ved skrivelse af 1. september 1971, at det, De havde anført, ikke gav grundlag for at ændre den trufne afgørelse. Ministeriet vedlagde en af-

skrift af skrivelsen af 10. februar 1969 til (B) og henviste til den heri fastsatte frist for arbejdets fuldførelse og til det, der var anført vedrørende arbejdets påbegyndelse. Ministeriet oplyste endvidere, at en genpart af denne skrivelse blev tilstillet Den Vest- og Sønderjydske Kreditforening, og at ministeriet ikke i denne forbindelse havde modtaget meddelelse om, at (B) havde udstedt transport til (A) Andelskasse på et eventuelt grundforbedringslån.

Om praksis vedrørende godkendelse af optagelse af grundforbedringslån meddelte ministeriet, at sådan godkendelse bl. a. forudsætter, at ansøgning herom indgives indenfor rimelig tid efter arbejdets påbegyndelse, normalt senest i forbindelse med indsendelse af opgørelse over omkostningerne ved arbejdets udførelse, og at ejendommens behæftelse ikke skønnes at være til hinder for yderligere pantsætning.

Som begrundelse for Deres klage har De henvist til, at (A) Andelskasse som følge af Landbrugsministeriets afslag er kommet i den situation, at det lån, som andelskassen har bevilget og udbetalt, ikke kan blive indfriet. De har i denne forbindelse anført, at andelskassen aldrig ville have finansieret arbejdet, hvis den eneste sikkerhed, der kunne opnås, var pant i den pågældende ejendom. De har endvidere henvist til, at Landbrugsministeriets tilskudsbevilling af 10. februar 1969 har været egnet til at give sagens parter det indtryk, at ejendommens behæftelser ikke ville være til hinder for grundforbedringslånet.

Landbrugsministeriet har over for mig nærmere redegjort for sagens behandling og har i denne forbindelse oplyst, at ministeriet først blev bekendt med transporten til (A) Andelskasse ved Deres skrivelse af 29. juli 1971 og således ikke i forbindelse med tilskudsudbetalingen den 9. december 1969 har haft anledning til at underrette andelskassen om, at grundforbedringslånet ikke kunne effektueres. Kreditforeningen fik derimod meddelelse herom ved skrivelse af 10. februar 1969, ligesom (B) ved tilskudsbevillingen var gjort bekendt med, at arbejdet forudsattes gennemført med tilskud alene.

På denne baggrund mener Landbrugsministeriet ikke at have noget ansvar for den manglende kommunikation mellem den kreditinstitution, der i den sidste ende skulle yde fortrinslån, og det pengeinstitut, der ind-

til arbejdets afslutning har ydet den nødvendige kassekredit.

På mit spørgsmål om det tidsmæssige forhold mellem ydelse af lån med fortrinsstilling og udbetaling af tilskud (jfr. herved ministeriets begrundelse for afslaget i skrivelsen af 22. juli 1971) har Landbrugsministeriet udtalt, at grundforbedringsloven efter ministeriets opfattelse ikke kan forstås således, at lån ubetinget kan ydes (autoriseres til fortrinspan), efter at tilskuddet er udbetalt. Et lånetilsagn lyder normalt på bruttobeløbet (samtlige låneberettigede udgifter) og nedskrives ved udbetalingen med tilskudsbeløbet, der udbetales til långiver, jfr. § 7, stk. 3, i lov nr. 241 af 8. juni 1966 om grundforbedring og § 9, stk. 1, i lov nr. 126 af 25. marts 1970 om finansiering af grundforbedring og vandløbsregulering, som har afløst 1966-loven. Efter ministeriets opfattelse er der dog intet til hinder for, at der i kortere tid efter arbejdets afslutning eller under ganske ekstraordinære omstændigheder kan tages stilling til et andragende om godkendelse af fortrinspan. En sådan godkendelse angår dog alene nettobeløbet, hvis tilskudsbeløbet i mellemtiden er udbetalt.

Af ministeriets referater af 8. juni samt 7. og 8. juli 1971, jfr. ligeledes ministeriets skrivelse af 1. september 1971, fremgår det, at ejendommens behæftelse har haft betydning for afgørelsen. Ministeriet har herom udtalt, at man ikke fandt anledning til at foretage en nærmere undersøgelse af, hvor meget (B) skyldte til panthaver (C), og at De ikke er blevet gjort bekendt med de overvejelser, som ejendommens høje behæftelse har givet anledning til. Grunden hertil er, at Landbrugsministeriet i denne forbindelse har lagt mere vægt på de oplysninger om (B)s økonomiske dispositioner vedrørende ejendommen, som blev meddelt ministeriet af formanden for Grundforbedringsudvalget for Ribe amtskommune og af skatteinspektøren for Vejen kommune, hvilke oplysninger ministeriet har ment at måtte betragte som fortrolige.

På mit spørgsmål om, hvorvidt det ikke havde været rigtigst, om Landbrugsministeriet, efter at have modtaget oplysningerne fra (C) og skatteinspektøren for Vejen kommune, havde forelagt dem for (B) og dermed givet ham lejlighed til at udtale sig derom, for ministeriet traf sin afgørelse, har

Landbrugsministeriet præciseret, at oplysningerne ganske vist indgik som et led i overvejelserne forud for sagens afgørelse, men at de ikke har spillet nogen væsentlig rolle, og at man også af hensyn til hjemmelmændene ikke mente af egen drift at burde forelægge disse oplysninger for ansøgeren. Landbrugsministeriet har dog udtalt, at det ikke har indvendinger mod, at De får en endnu nærmere begrundelse for afgørelsen, hvorved De selv kan træffe bestemmelse om, hvorvidt De vil videregive oplysningerne til (B) eller (A) Andelskasse.

Efter en gennemgang af sagen skal jeg om ministeriets afgørelse udtale følgende:

Det må lægges til grund, at Landbrugsministeriets afgørelse bygger på en flerhed af faktorer, herunder navnlig det tidsmæssige forhold mellem arbejdets fuldførelse, ansøgningen om autorisation af fortrinspan og udbetalingen af bevilget tilskud samt oplysningerne om ejendommens behæftelse og ejerens økonomiske dispositioner over ejendommen. I førstnævnte henseende bemærkes, at Deres ansøgning blev indgivet ca. 1½ år efter arbejdets fuldførelse og tilskuddets udbetaling.

I § 5 i lov nr. 126 af 25. marts 1970 om finansiering af grundforbedring og vandløbsregulering, jfr. 1966-lovens § 4, er det kun i begrænset omfang angivet, hvilke hensyn der skal lægges til grund ved afgørelsen. Herefter tilkommer det Landbrugsministeriet ud fra en skønsmæssigt præget vurdering i det enkelte tilfælde i øvrigt at bestemme de afgørende hensyn og deres indbyrdes vægt.

Efter de regler, der gælder for min virksomhed, kan jeg kun kritisere en sådan skønsmæssigt præget vurdering, såfremt der foreligger særlige omstændigheder, og i betragtning af det, Landbrugsministeriet har udtalt om sagen, har jeg ikke fundet, at dette er tilfældet. Jeg kan derfor ikke kritisere, at ministeriet har afslået at meddele det pågældende grundforbedringslån fortrinspanteret i ejendommen.

Om sagens behandling i Landbrugsministeriet skal jeg dernæst udtale følgende:

Som jeg tidligere har anført over for Landbrugsministeriet i skrivelse af 6. marts 1972, kan sagen give anledning til overvejelser om, hvorvidt det ikke havde været

rigtigst, om ministeriet efter at have modtaget de i sagen omtalte oplysninger fra panthaver (C) (gennem formanden for Grundforbedringsudvalget for Ribe amtskommune) og skatteinspektøren for Vejen kommune havde forelagt dem for ansøgeren og dermed givet ham lejlighed til at udtale sig derom, før ministeriet traf sin afgørelse.

Efter gældende forvaltningsret er det noget tvivlsomt, i hvilket omfang forvaltningsmyndighederne bør drage omsorg for partsmedvirken (kontradiktion) inden sagens afgørelse. Hvad angår de almindelige overvejelser henviser jeg til Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret, side 336-346, særlig side 339, Bent Christensen, Nævn og Råd, side 394-418, Niels Eilschou Holm, Det kontradiktoriske princip i forvaltningsprocessen, særlig kapitel 8 og 9, samt Carl Åge Nørgaard, Forvaltningsret, Sagsbehandling I, side 58-65, med yderligere henvisninger.

Der synes dog at være en tendens til i stigende grad at anerkende, at kontradiktion bør anvendes, navnlig i tilfælde, hvor forelæggelse for parten har betydning som led i sagens undersøgelse, jfr. således Niels Eilschou Holm anførte sted side 382-406.

I overensstemmelse hermed vil det efter min opfattelse være bedst stemmende med god forvaltningspraksis, at en myndighed, der under behandlingen af en ansøgning modtager oplysninger af faktisk karakter af ikke uvæsentlig betydning for sagens afgørelse, gør ansøgeren bekendt hermed, såfremt oplysningerne er indhentet uden hans vidende. Jeg forudsætter dog herved, at der er rimelig grund til at regne med muligheden af, at ansøgeren kan imødegå eller dog supplere de pågældende oplysninger, og at disse ikke vil være unddraget adgangen til aktindsigt, såfremt han fremsætter begæring herom, jfr. offentlighedslovens § 10.

Ud fra dette almindelige synspunkt ville det i den foreliggende sag efter min opfattelse have været rigtigst, om ansøgeren var gjort bekendt med de pågældende op-

lysninger, idet jeg må lægge til grund, at de har haft betydning for ministeriets afgørelse. Jeg lægger i denne forbindelse vægt på, at oplysningerne - i den form, hvori de er forelagt ministeriet - er af meget summarisk karakter, ligesom der tilsyneladende ikke forelå oplysning om, hvad der var motiveringen for ansøgerens påståede dispositioner over ejendommen, samt at oplysningerne var rekvireret, uden at ansøgeren var bekendt hermed eller med oplysningernes nærmere indhold. Jeg må endvidere lægge til grund, at der ikke fra offentlighedsloven kan hentes noget argument for at undlade kontradiktion. Oplysningen fra skatteinspektøren er efter det oplyste indhentet telefonisk, og den synes omfattet af regelen i offentlighedslovens § 4 om pligt til at foretage notat, hvilket da også er sket i referatet af 8. juli 1971. Såvel dette notat som grundforbedringsudvalgets påtegning af 29. juni 1971 vedrørende udtalelsen fra panthaver (C) må antages at være undergivet partsoffentlighed, idet der næppe i de foreliggende oplysninger kan være grundlag for at afslå en anmodning derom i medfør af offentlighedslovens § 10.

Jeg har samtidig hermed gjort Landbrugsministeriet bekendt med min opfattelse. Da ministeriet imidlertid over for mig har erklæret sig indforstået med at give Dem en nærmere begrundelse for afslaget omfattende de pågældende oplysninger, har jeg ikke fundet grundlag for at foretage videre i denne anledning. Såfremt De herefter ønsker at blive gjort bekendt med oplysningerne, må jeg henvise Dem til at rette henvendelse til Landbrugsministeriet.

Sagens behandling i øvrigt giver mig ikke anledning til bemærkninger, idet jeg dog særlig skal anføre, at jeg, i betragtning af det ministeriet har oplyst om forholdene ved transporten af kreditforeningslånet til (A) Andelskasse, ikke kan kritisere, at ministeriet ikke traf foranstaltninger til at forhindre, at det forventede låneprovenu blev udbetalt til (B)«.

11. Kritiseret, at det sociale udvalg i Brøndbyernes kommune havde ydet hjælp til babyudstyr i form af naturalydelse (rekvisition), når det efter loven om offentlig forsorg var hovedreglen, at sådan hjælp skulle ydes som kontant hjælp.

En samtale med socialkontoret burde ikke have efterladt det indtryk, at man i socialforvaltningen foretrak, at A modte op personligt – umiddelbart efter en fødsel – og afhentede bevilget hjælp.

Udtalt, at det vel ikke var stridende mod forsorgsloven, at man havde nægtet hjælp til betaling af husleje i tiden omkring fødslen, men at det dog var mindre vel stemmende med principperne i forsorgsloven og børnetilskudsloven. (J.nr. 1070/71).

I en artikel i et dagblad den 6. november 1971 kritiseredes socialforvaltningen i Brøndbyernes kommune stærkt for sin behandling af A.

Det kritiseredes navnlig, at socialkontoret skulle have meddelt A, at hun, såfremt hun ville have hjælp i forbindelse med en fødsel, måtte henvende sig personlig, og at hun fik denne meddelelse under en telefonsamtale den 28. oktober, det vil sige kun 2 dage efter, at hendes dreng var blevet født. Endvidere kritiseredes det, at A ikke havde kunnet få udbetalt penge til at indkøbe bevilget babyudstyr, men måtte nøjes med en rekvisition til en bestemt forretning med påstemplingen: »Forinden varens udlevering bedes pris aftalt med socialforvaltningen«. Endelig kritiseredes det, at Brøndbyernes kommune, der havde givet A lån til beboerindskud i hendes lejlighed med ca. 10.700 kr., få måneder efter og på et tidspunkt, da hun var uden arbejde og da hendes nedkomst var nært forestående, nægtede at hjælpe hende med at betale huslejen.

På baggrund af artiklen besluttede jeg i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at tage sagen op til nærmere undersøgelse.

Det fremgik af sagen, at A var flyttet til Brøndbyernes kommune fra Frederiksberg kommune i begyndelsen af juni 1971, og at hun den 7. juni havde rettet henvendelse til socialudvalget i Brøndbyernes kommune om underholdshjælp. Samme dag blev der udbetalt hende a conto-hjælp til underhold med 75 kr. Der blev herefter ydet hende hjælp til underhold den 10. juni, 17. juni og 24. juni med 130 kr. pr. gang, og der blev endvidere ifølge en beslutning af 5. juli 1971 ydet hende hjælp til betaling af husleje for juli måned med 1197 kr.

A havde derefter arbejde indtil den 16. september 1971, da hun måtte holde op med arbejdet på grund af den forestående fødsel.

Den 5. oktober 1971 rettede A påny henvendelse om hjælp til socialudvalget i Brøndbyernes kommune, der på et møde den 26. oktober bevilgede hende underholdshjælp samt sygekassekontingent for tiden 1. maj–31. oktober 1971. Derimod mente socialudvalget ikke at kunne bevilge betaling af huslejen, da man skønnede, at huslejen var så høj, at hun ikke fremover ville have mulighed for at betale lejen. Udvalget henviste hende derfor til at tage midlertidigt ophold i et mødre-hjem, hvorefter man ville være hende behjælpelig med at finde en billigere lejlighed, som hun havde mulighed for at kunne betale. A fik samtidig underretning om, at hun havde mulighed for at søge dagpenge efter loven om børnetilskud og andre ydelser.

Den 26. oktober fødte A – noget tidligere end forventet – en søn, og den 27. oktober ansøgte hun om hjælp til en madras, en babydyne og en madras til barnevogn. Hun havde selv et stykke tid før fødslen købt bl. a. barneseng og barnetøj. Babyudstyret blev bevilget den 28. oktober, således at der blev udstedt en rekvisition til en forretning på tingene ved A's fremmøde i socialforvaltningen den 2. november.

Den 4. november klagede A under personligt fremmøde til socialforvaltningen over, at socialudvalget havde afslået at hjælpe hende med betaling af huslejen for september og oktober, samt over, at man havde fremsat tilbud om ophold i mødre hjem. Hun beklagede sig ligeledes over, at der var udstedt rekvisition på udstyret, idet hun havde foretrukket at få kontant hjælp. Udstedelse af rekvisitionen var efter hendes opfattelse diskriminerende. Den forudsatte nemlig, at personalet i vedkommende forretning, forinden man udleverede udstyret til hende, ved telefonopringning til socialforvaltningen fik godkendt anskaffelserne. I den forbindelse klagede A endvidere over, at socialforvaltningens forsorgsafdeling havde forlangt, at hun

selv skulle møde på kontoret for at få sin sag bragt i orden, herunder udleveret rekvisition til babyudstyret, 3 dage efter at hun havde født barnet.

Under en efterfølgende samtale med socialudvalgets formand blev det lovet A, at spørgsmålet om hjælp til husleje på ny ville blive forelagt socialudvalget på dettes næste møde den 11. november 1971. A fik endvidere tilsagn om, at en familievejleder ville være hende behjælpelig med indkøb af babyudstyret.

Den 9. november indkøbtes babyudstyret; A var under indkøbene ledsaget af en familievejleder fra Brøndbyernes kommune, og 11. november bevilgede socialudvalget hende hjælp til betaling af husleje for perioden 1. september–31. december 1971.

Socialudvalget udtalte i sin skrivelse af 12. november 1971 til mig: »Påstanden om, at socialforvaltningens personale skulle have forlangt, at pågældende skulle give møde på kontoret 3 dage efter fødslen, tilbagevises som usand, idet forvaltningen i disse tilfælde er indstillet på at aflægge hjemmebesøg. Forvaltningens personale giver da også udtryk for forbavselse over, at den pågældende henvendte sig personligt den nævnte dag«.

Med hensyn til udfærdigelsen af rekvisitionen anførte socialudvalget, at A den 2. november modtog rekvisitionen uden kritik, idet hun selv gav udtryk for, at hun gerne ville købe tingene i vedkommende forretning. Det oplystes endvidere, at A under samtalen med forvaltningens personale den 4. november havde fået oplyst, at hun jo selv havde været indforstået med at modtage rekvisitionen, og at man – såfremt hun ikke havde ønsket rekvisitionen – kunne have ordnet sagen på anden måde, f. eks ved refusion af udlæg til indkøbet af udstyret.

Om huslejebetalingen anførtes det, at socialudvalget afslog at yde hjælp til huslejen, fordi man syntes, at huslejen var alt for stor for A, og fordi man mente, at hun fremover ville have vanskeligt ved at betale en husleje af den angivne størrelse. Socialudvalgets tilbud om ophold i mødre hjem var tænkt som en midlertidig løsning, idet man ville forsøge at skaffe A en billigere lejlighed. Spørgsmålet om huslejebetaling blev som tidligere nævnt løst ved, at socialudvalget på sit møde den 11. november bevilgede A hjælp til huslejen fra 1. september–31. december 1971.

Ved et møde hos mig den 25. april 1972 fastholdt A, at hun fra socialforvaltningen i Brøndbyernes kommune havde fået at vide, at hun selv måtte komme ud på socialkontoret for at få rekvisitionen til babyudstyret. Det havde været meget generende for hende, fordi hun på dette tidspunkt boede hos sin moder i Københavns kommune. A fastholdt endvidere, at hun, allerede dengang hun fik rekvisitionen udleveret, nemlig den 2. november, havde protesteret mod at modtage rekvisitionen. Hun fandt påstemplingen meget ydmygende og anmodede derfor om, at man i det mindste gav hende en rekvisition lydende på et bestemt beløb, så hun ikke skulle udsættes for, at personalet, mens hun gjorde sine indkøb, skulle foretage opringer til socialforvaltningen i Brøndbyerne.

Jeg fandt det herefter påkrævet at forelægge A's oplysninger for det sociale udvalg i Brøndbyernes kommune og anmodede derfor den 23. maj 1972 – efter en forudgående mundtlig drøftelse – udvalget om kommentarer til A's bemærkninger på mødet.

Udvalget anførte, at A rettede telefonisk henvendelse til socialforvaltningen den 28. oktober 1971, og at hun »blev underrettet om«, at hjælpen var bevilget, og at det selvfølgelig var bedst, hvis man kunne få en personlig samtale med hende. Da hun som nævnt opholdt sig hos moderen, blev man enige om, at sagen ikke hastede, hvorfor det aftaltes, at hun selv rettede henvendelse til socialforvaltningen, når hun vendte tilbage til sin lejlighed«. Socialudvalget fastholdt, at A ikke gjorde nogen indvendinger den 2. november, da hun modtog den udstedte rekvisition. Det var først senere, at hun havde erklæret sig utilfreds med rekvisitionen udfærdigelse.

Udvalget oplyste i den forbindelse om dets almindelige praksis, at der af praktiske grunde var blevet anvendt rekvisitioner til indkøb af beklædning og bohøve. Ved rekvisitioner sikrede socialudvalget sig og å, at den bevilling, som var givet, anvendtes efter hensigten.

Det var dog ikke i alle tilfælde, at rekvisition benyttedes, idet der var klienter, som man vidste ville anvende det bevilgede beløb på rette måde, ligesom der heller ikke udstedtes rekvisition i de tilfælde, hvor klienten ikke ønskede at modtage denne.

Såfremt klienten eventuelt havde mulighed for at »udlægge« til indkøbet, ville der mod

aflevering af kvittering ske refusion af beløbet.

Udvalget fandt det ikke muligt at angive forholdet mellem kontant udbetaling og naturalydelse (rekvisition). Udvalget anvendte i mindre grad »rekvisitionssystemet«, men man mente ikke helt at kunne afskaffe det i de tilfælde, hvor en kontrol med bevillingen syntes naturlig. Det oplystes endelig, at der i udstrakt grad, dersom det ønskedes, ydedes bistand fra en familievejleder ved større indkøb af bohøve og beklædning.

Om huslejespørgsmålet oplyste udvalget, at man på mødet den 26. oktober 1971 havde behandlet A's ansøgning om huslejhjælp. Sagen var blevet gennemdiskuteret, og socialudvalget havde afslået at yde hjælp, fordi man havde skønnet, at A ikke ville være i stand til at betale en husleje af den størrelse, som det drejede sig om, heller ikke når hun påny kom i arbejde. Udvalget havde ment, at det var bedre, om der kunne skaffes en billigere lejlighed til A. Indtil en sådan lejlighed kunne anvises hende, havde udvalget ment, at hun kunne få ophold i et mødre-hjem. Som følge af, at A den 4. november 1971 havde haft en samtale med socialudvalgets formand, der lovede, at sagen påny ville blive forelagt i udvalgets møde den 11. november, var der ikke inden dette tidspunkt blevet foretaget noget med hensyn til at skaffe hende plads på et mødre-hjem. Herefter var huslejhjælp som tidligere nævnt blevet bevilget for tiden 1. september-31. december 1971. Da A den 9. december 1971 havde oplyst, at hun fra den 1. januar 1972 havde fået en lejlighed i Dybbølsgade 44 B, var der som følge deraf ikke blevet foretaget yderligere fra socialforvaltningen med hensyn til anvisning af en billigere lejlighed i kommunen.

Københavns amt udtalte, at socialudvalgets fremstilling ikke gav anledning til bemærkninger. Socialministeriet tilsluttede sig denne opfattelse.

Med hensyn til spørgsmålet om rekvisition til indkøb af bevilget babyudstyr bemærkede ministeriet dog, at udfærdigelse af en sådan rekvisition måtte anses for naturalhjælp, og at det efter forsorslovens § 40, stk. 3, var en betingelse for at yde hjælp under denne form, at særlige forhold – efter en bedømmelse i det enkelte tilfælde – talte derfor. De forelig-

gende oplysninger syntes derfor at tyde på, at det sociale udvalg på tidspunktet for hjælpens ydelse havde anvendt rekvisitioner i et videre omfang end forudset efter § 40, stk. 3.

Af bestemmelser i loven om offentlig forsorg (lovbekendtgørelse nr. 539 af 10. november 1969), der var af betydning for sagens bedømmelse, pegede jeg bl. a. på følgende:

Ifølge § 58, stk. 2, kan der anlægges en lempelig trangsbetømmelse i ganske særlige tilfælde, navnlig i trangssituationer af begrænset varighed, hvor trangen skyldes sygdom, fødsel eller arbejdsløshed.

Ifølge § 47, stk. 3, kan hjælp i forbindelse med fødsel omfatte bl. a. jordemoderhjælp, lægehjælp samt hjælp til ophold på sygehus eller lignende, når det skønnes ønskeligt, at fødslen foregår der. Hjælp kan endvidere ydes til beklædning, til andre anskaffelser til moderen, barnet eller hjemmet og til bistand i hjemmet.

Om forsørgelsesmåden efter lov om offentlig forsorg siges det i § 40, stk. 3: »Hjælp efter denne lov ydes i form af kontant hjælp. Hvor særlige forhold taler derfor, er det sociale udvalg dog berettiget til at yde hjælpen som naturalydelse. Understøttelse i hjemmet går, hvor forholdene tillader dette, forud for anbringelse i pleje eller indlæggelse i institutioner«.

Jeg udtalte følgende:

1. A havde fastholdt, at det under telefonsamtalen den 28. oktober 1971 (2 dage efter fødslen) blev tilkendegivet hende, at udbetalingen af hjælp til madras, babydyne og barnevognsmadras forudsatte, at hun gav personligt møde. Denne påstand havde socialudvalget afvist i begge sine erklæringer, idet det dog som tidligere omtalt i den seneste erklæring (af 1. juni 1972) udtaltes, at socialforvaltningen over for A havde erklæret, at det selvfølgelig var bedst, hvis man kunne få en personlig samtale med hende, og at man, da hun opholdt sig hos sin moder, blev enige om, at sagen ikke hastede, hvorfor det aftaltes, at hun selv rettede henvendelse til socialforvaltningen, når hun vendte tilbage til sin lejlighed.

Selv om jeg herefter ikke kunne anse det for godt gjort, at det var forlangt af A,

at hun – for at få hjælpen – skulle give personligt møde, fandt jeg dog at måtte lægge til grund, at det var tilkendegivet hende, at denne fremgangsmåde måtte foretrækkes.

I betragtning af tidspunktet (2 dage efter fødslen) og i betragtning af arten af de ting, hvortil A havde fået bevilget hjælp, burde den pågældende samtale ikke have efterladt indtryk af, at der fra socialforvaltningens side knyttede sig vanskeligheder til at drage omsorg for, at hjælpen straks blev ydet. Jeg gik ud fra, at dette bl. a. kunne være sket ved fremsendelse i anbefalet brev.

2. Som det fremgår af § 40, stk. 3, i loven om offentlig forsorg er det hovedreglen, at hjælp efter forsorgsloven skal ydes i form af kontant hjælp, og at det sociale udvalg kun, når særlige forhold taler derfor, er berettiget til at yde hjælpen som naturalydelse, f. eks. i form af rekvisition. Socialforvaltningen syntes imidlertid at have administreret bestemmelsen på den måde, at anvendelse af rekvisition havde været udgangspunktet.

Efter bestemmelsen kræves der imidlertid særlige omstændigheder for at anvende rekvisition, og antagelse af sådanne særlige omstændigheder skal bygge på en konkret vurdering af den enkelte sag. Sådanne særlige omstændigheder syntes ikke at have foreligget i A's tilfælde og var da heller ikke på noget tidspunkt blevet påberåbt af socialudvalget. Socialministeriet havde da også udtalt, at de foreliggende oplysninger syntes at tyde på, at det sociale udvalg på tidspunktet for hjælpens ydelse havde anvendt rekvisitioner i et videre omfang end forudsat efter § 40, stk. 3.

Under henvisning hertil fandt jeg det beklageligt, at der var anvendt rekvisition i stedet for kontant udbetaling i det foreliggende tilfælde, og at socialudvalget også i øvrigt tidligere havde fulgt en praksis, der ikke kunne anses for stemmende med retningslinien i forsorgslovens § 40, stk. 3.

Jeg forstod dog socialudvalgets seneste udtalelse således, at praksis nu var bragt i overensstemmelse med loven.

3. Den afgørelse, som socialudvalget den 26. oktober 1971 havde truffet om huslejespørgsmålet, hvilede på en skønsmæssigt præget vurdering, og en sådan vurdering kan jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

I A's tilfælde var forholdet imidlertid det, at hendes nedkomst på tidspunktet for socialudvalgets møde var nært forestående, selv om den ikke var forventet til den 26. oktober 1971. A havde på dette tidspunkt ikke noget arbejde og havde i en periode modtaget underholdshjælp. Under disse omstændigheder nægtede socialudvalget hende huslejhjælp, mens man havde ydet hende den ønskede huslejhjælp den 5. juli 1971, på et tidspunkt da hun havde arbejde, og da der var meget længere til den forventede fødsel. Afslaget skete på et tidspunkt, da mulighederne for at skaffe A ophold på mødrehjælpen og senere i en billigere lejlighed var uafklarede.

Således som forsorgsloven er udformet, kunne socialudvalgets afgørelse ikke anses for stridende mod loven. Jeg fandt imidlertid at burde udtale, at det standpunkt udvalget havde taget ved i den givne situation ikke i videre omfang at udnytte lovens hjælpemuligheder var mindre vel stemmende med de principper, som børnetilskudsloven og de samtidige ændringer i forsorgsloven byggede på, og som bl. a. havde fundet udtryk i Socialministeriets cirkulære nr. 142 af 8. juli 1969 om bistand til familien og den enlige forsørger, jfr. bl. a. cirkulærets pkt. 5, hvor ministeriet – i relation til forsorgslovens § 47, stk. 3 – udtrykte den almindelige målsætning om »tryghed i hjemmet omkring fødslen«.

4. Under hensyn til, at socialudvalget allerede den 11. november 1971 bevilgede A den ønskede huslejhjælp, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at socialforvaltningen i tiden efter den 26. oktober 1971 ikke nåede at foretage sig videre for at skaffe hende plads på mødre hjem, subsidiært en billigere lejlighed.

12. *Henstillet til Boligministeriet at overveje, om ikke gældende forvaltningsretlige principper tilsiger, at også udlejerens bliver underrettet om de besigtigelser, som et huslejenævn foretager, således at der dermed bliver givet vedkommende en mulighed for at være til stede under disse. (J. nr. 244/72).*

I en skrivelse, som jeg oversendte til Boligministeriet, klagede A bl. a. over, at han som ejer af en ejendom ikke havde været indkaldt til huslejenævnets besigtigelse, medens lejeren, som i mellemtiden havde hævet lejemålet, var indkaldt.

I skrivelse af 30. december 1971 meddelte Boligministeriet, at det efter § 3 i bekendtgørelse nr. 28 af 14. februar 1967 om behandlingen af sager, der indbringes for huslejenævn, er overladt til nævnet at afgøre, hvilke nærmere undersøgelser der skal foretages af nævnet i forbindelse med sagsbehandlingen. Det var ministeriets opfattelse, at det efter denne bestemmelse er overladt til de enkelte nævn, i hvilket omfang man ønsker at indkalde ejendommens ejer og lejlighedens lejer til besigtigelse i forbindelse med lejefastsættelse.

Da jeg fandt rigtigheden af dette standpunkt tvivlsom, anmodede jeg Boligministeriet om en udtalelse, idet jeg anførte, at det efter min mening er det mest nærliggende at fortolke bestemmelsen i den nævnte bekendtgørelses § 3 som en regel om, at huslejenævnet i princippet er frit stillet med hensyn til valg af oplysningsmidler (besigtigelse, partsforklaringer, dokumentoplysninger m. v.). Derimod forekom det mig tvivlsomt, om der ved bestemmelsen er taget stilling til, hvorledes de pågældende oplysningsmidler skal anvendes, og jeg fandt det mest nærliggende at antage, at spørgsmålet herom skal afgøres på grundlag af almindelige forvaltningsretlige principper.

Jeg henstillede derfor til Boligministeriet at tage op til overvejelse, om ikke gældende forvaltningsretlige principper tilsiger, at også udlejerens underrettes om de pågældende besigtigelser og dermed gives mulighed for at være til stede under disse. Jeg gjorde opmærksom på, at der her ikke alene foreligger spørgsmål om, hvorvidt parter i en forvaltningssag i almindelighed bør tilkaldes til en besigtigelse; forholdet er her det særlige, at lejeren typisk vil være til stede, således at en varetagelse af parts-

lighedsprincippet tilsiger, at også udlejerens underrettes om besigtigelsen og får mulighed for at være til stede.

En sådan ordning er i overensstemmelse med almindelige retsprincipper, i hvilken forbindelse jeg ikke alene henviste til retsplejelovens § 203, stk. 2, men også til reglerne om landvæsensretter og ordningen vedrørende boligretter, jfr. herved Ehlers og Blom: Kommentarer til Lejelovene, Bind I (1968), s. 330 f.

Med hensyn til den forvaltningsretlige litteraturs behandling af spørgsmålet henviste jeg navnlig til Bent Christensen: Nævn og Råd (1958), s. 406 og 416 ff, Abitz i Festskrift til Poul Andersen (1958), s. 36 ff, navnlig s. 48 ff, samt til Eilschou Holm: Det kontradiktoriske Princip i Forvaltningsprocessen (1968), navnlig s. 366, note 10. Herudover pegede jeg på den almindelige udvikling i den forvaltningsretlige lovgivning (ekspropriationslovgivning, vejlovgivning m. v.), hvor der i stigende grad lægges vægt på parternes indkaldelse i forbindelse med besigtigelse.

Jeg anmodede Boligministeriet om i forbindelse med sin udtalelse at meddele mig de oplysninger, ministeriet måtte være i besiddelse af vedrørende huslejenævnenes praksis med hensyn til at underrette begge parter i forbindelse med foretagelse af besigtigelse.

For så vidt Boligministeriet mente at måtte fastholde den opfattelse, at huslejenævnene er berettiget til at foretage besigtigelser uden at underrette udlejerens og dermed give denne mulighed for på lige fod med lejeren at være til stede ved besigtigelsen, anmodede jeg om en udtalelse om, hvorvidt ministeriet måtte finde, at der ud fra almindelige forvaltningsretlige principper kunne være rimelig anledning til at tage op til overvejelse at ændre den ovennævnte bekendtgørelse på det her omtalte punkt.

I skrivelse af 21. april 1972 udtalte Boligministeriet, at det kunne tiltræde det synspunkt, at bestemmelsen i bekendtgørelsens §

3 alene kan afgive hjemmel for, at huslejenævnene efter et frit skøn bestemmer, hvorvidt det er påkrævet at foretage besigtigelse i de enkelte sager, men at det må følge af almindelige forvaltningsretlige principper og partslighedsprincippet, at begge parter normalt bør tilsiges til besigtigelse, når huslejenævnet bestemmer sig til at foretage en sådan.

Det var Boligministeriet bekendt, at de københavnske huslejenævn og en række andre huslejenævn følger den faste praksis at tilsige begge parter til besigtigelser, og at det i øvrigt – selv om der ikke i ministeriet forelå indberetninger om dette spørgsmål fra alle huslejenævn – var ministeriets almindelige indtryk, at huslejenævn normalt tilsiger begge parter.

Ministeriet tilføjede, at det agtede at udsende et cirkulære om de ændringer i loven om midlertidig regulering af boligforholdene,

der dels var gennemført og dels påregnedes gennemført i dette folketingsår, og at det heri også ville blive fremhævet, at begge parter bør tilsiges til huslejenævnenes besigtigelser, med mindre tvingende omstændigheder måtte udelukke dette.

Jeg meddelte herefter Boligministeriet, at jeg havde taget det i skrivelsen anførte til efterretning. Samtidig anmodede jeg om at få tilsendt et eksemplar af det i skrivelsen omtalte cirkulære, når det blev udsendt.

I Boligministeriets cirkulære nr. 213 af 10. oktober 1972 er det i pkt. 13 foreskrevet, at huslejenævnet, såfremt det ønsker at foretage en besigtigelse af det lejede, bør tilsige såvel lejer som udlejer til at deltage, medmindre ganske særlige omstændigheder udelukker dette.

13. *Forespurgt Landbrugsministeriet, hvorvidt ministeriet havde overvejet eller ville tage op til overvejelse at søge den i hegnslovens § 43, stk. 3, fastsatte frist på 4 uger for indgivelse af ansøgning om oprejsningsbevilling forlænget. (J. nr. 1047/71).*

A klagede over nogle afgørelser, som hegnsynet i Gundsø kommune havde truffet, samt over, at landvæsenskommissionen for Roskilde amtskommune og Landbrugsministeriet havde afvist henholdsvis hans anke og hans anmodning om oprejsningsbevilling i den pågældende hegnsynssag under henvisning til, at fristerne herfor var overskredet.

Den 5. marts 1971 indbragte A sagen for landvæsenskommissionen for Roskilde amtskommune, der den 8. juni 1971 meddelte ham, at den ikke så sig i stand til at tage sagen under behandling, da ankefristen på 4 uger forlængst var overskredet for så vidt angik kendelsen af 28. oktober 1969.

A søgte derefter den 4. august 1971 Landbrugsministeriet om oprejsningsbevilling i sagen.

Landbrugsministeriet svarede A den 22. september 1971, at ministeriet ikke så sig i stand til at meddele tilladelse til, at sagen indbragtes for landvæsenskommissionen, idet ministeriet kun har adgang til at tillade, at en sag indbringes for landvæsenskommissionen – efter at den almindelige ankefrist på 4 uger er udløbet – såfremt begæring herom

er ministeriet i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb, jfr. lov nr. 259 af 27. maj 1950 om hegn (med senere ændringer) § 43, stk. 3, sammenholdt med stk. 2.

Jeg meddelte A, at jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke kan tage stilling til de af landvæsensretterne, herunder de af hegnsynene og landvæsenskommissionen truffne afgørelser, og at jeg derfor ikke kunne foretage noget vedrørende hans klage over hegnsynet og landvæsenskommissionen.

Landbrugsministeriets besvarelse af hans ansøgning om oprejsningsbevilling gav mig ikke grundlag for kritik.

Sagen gav mig derimod anledning til at spørge Landbrugsministeriet, hvorvidt ministeriet havde overvejet eller ville tage op til overvejelse at søge den i hegnslovens § 43, stk. 3, fastsatte frist på 4 uger for indgivelse af ansøgning om oprejsningsbevilling forlænget. Jeg henviste herved til, at der ved lov nr. 148 af 9. april 1969 var foretaget en ændring af § 40 i loven om landvæsensretter, efter hvilken landbrugsministeren for så vidt angår kendelser fra

landvæsenesnævn og landvæsenkommissioner undtagelsesvis kan tillade anke, såfremt ansøgning herom indgives inden 6 måneder efter kendelsens afsigelse.

Den 5. juli 1972 svarede Landbrugsministeriet mig, at ministeriet var indstillet på at søge en tilsvarende ændring gennemført af fristen for indgivelse af ansøgning om oprejsningsbevilling i hegnsloven.

Landbrugsministeriet mente ikke at ville

fremsætte lovforslag alene vedrørende dette spørgsmål, men forslag tilsigtende forlængelse af fristen for oprejsningsbevilling ville blive medtaget, når det af anden grund blev aktuelt at tage hegnsloven op til revision, hvilket forventes at ville ske indenfor få år.

Jeg meddelte, at jeg havde taget det af ministeriet oplyste til efterretning, og udbad mig underretning om, hvad der videre passerede i sagen.

- 14.** *Udtalt, at der ikke i § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret er fornøden hjemmel til at pålægge en værnepligtig at udføre fortsat tjeneste efter det tidspunkt, da der er forløbet 2 år fra den fortsatte uddannelses begyndelse. (J. nr. 11/72).*

A klagede over, at Indenrigsministeriet ikke havde fundet grundlag for at tilsidesætte en beslutning truffet af civilforsvarskommissionen i Roskilde om hans indkaldelse til fortsat uddannelse den 10., 17. og 20. oktober 1971. Han anførte, at indkaldelsen var i strid med regelen i § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret (lovbekendtgørelse nr. 122 af 1. april 1962), hvorefter fortsat uddannelse »ikke må medføre pligtig tjeneste ud over 50 timer om året i 2 år«.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A var udskrevet til civilforsvaret til aftjening af værnepligt i henhold til § 31 i loven om civilforsvaret, og at han den 10. september 1968 blev indkaldt til 1 måneds grunduddannelse på CF-kasernen i Middelfart.

Den 11. oktober 1968 blev han hjemsendt til fortsat lokal uddannelse ved civilforsvaret for Storkøbenhavn, hvor han blev udtaget til gennemgang af maskinpasseruddannelsen. Han afviklede det første års fortsatte uddannelse som maskinpasser i brandtjeneste i perioden 4. september-20. november 1969.

I forsommeren 1970 flyttede A og blev herefter overført til Roskilde civilforsvar. Da der på dette tidspunkt ikke indenfor Roskilde civilforsvar var maskinpasserhold, der svarede til hans uddannelsesniveau, blev han i december 1970 indkaldt til gennemgang af de lektioner i det andet års uddannelsesprogram, der er fælles for uddannelse af § 31-værnepligtige til brandtjeneste og maskinpassere, i alt 10 timer.

Da det igangværende hold maskinpassere

i efteråret 1971 nåede et uddannelsestrin, der svarede til A's niveau, blev han ved skrivelse af 14. september 1971 fra Roskilde civilforsvar indkaldt til i alt 17 timers uddannelse den 10., 17. og 20. oktober 1971.

Da denne indkaldelse efter A's opfattelse var i strid med bestemmelsen i § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret, anmodede han Indenrigsministeriet om at omgøre civilforsvarskommissionens beslutning om indkaldelse. Han anførte herved, at den i civilforsvarslovens § 31, stk. 4, omhandlede fortsatte uddannelse, der efter bestemmelsen ikke må medføre pligtig tjeneste ud over 50 timer om året i 2 år, efter hans opfattelse måtte fortolkes således, at 2-års perioden enten skal regnes fra afslutningen af grunduddannelsen eller i hvert fald fra påbegyndelsen af den fortsatte uddannelse.

Ved skrivelse af 22. december 1971 meddelte Indenrigsministeriet A, at der efter ministeriets opfattelse ikke var noget sikkert holdepunkt for at antage, at det tidsrum på 2 år, der omtales i lovbestemmelsen, skal regnes fra afslutningen af grunduddannelsen, men at civilforsvarsmyndighederne bestræber sig på at lægge den fortsatte uddannelse således til rette, at den kan afsluttes inden for en 2-års periode, regnet fra dens påbegyndelse.

Ministeriet meddelte samtidig, at Roskilde civilforsvarskommission havde oplyst, at A tidligst medio januar 1972 kunne forvente fornyet indkaldelse til fortsat uddannelse, og at ministeriet - såfremt han måtte indgive klage til Folketingets ombudsmand - var ind-

stillet på at søge udvirket den fornødne udsættelse for ham.

I anledning af klagen til mig udtalte Indenrigsministeriet bl. a. følgende:

»Fra hvilket tidspunkt skal 2-års perioden regnes?»

Ifølge pkt. II C, b, i »Retningslinier for uddannelse m. v. af værnepligtige til civilforsvaret uden for Civilforsvarskorpset«, der er godkendt af Indenrigsministeriet, jfr. § 31, stk. 6, i lov om civilforsvaret, og udsendt med Civilforsvarsstyrelsens cirkulærskrivelse af 4. december 1964, skal den fortsatte lokale uddannelse i almindelighed påbegyndes i kalenderhalvåret, efter at de pågældende er hjemsendt fra grunduddannelsen.

Antallet af § 31 værnepligtige er i en række civilforsvarsområder så lavt, at det ikke vil være økonomisk forsvarligt at uddanne mere end ét hold om året. I disse civilforsvarsområder er der derfor kun én 1-års uddannelse og én 2-års uddannelse om året. Dette kan for mange § 31 værnepligtige bevirke, at der kan gå op til 1 år, før de påbegynder den fortsatte uddannelse. Hvis 2-års perioden skulle regnes fra hjemsendelsen fra grunduddannelsen, ville det for flere civilforsvarsområders vedkommende betyde, at de værnepligtige ikke kunne nå at gennemføre uddannelsesprogrammet inden for en 2-årig periode.

Efter ministeriets opfattelse kan 2-års perioden derfor tidligst regnes fra det tidspunkt, da den værnepligtige stilles til rådighed for det lokale civilforsvar, jfr. også bestemmelsen i pkt. II C, b, i de ovenfor nævnte retningslinier, hvor det siges, at den fortsatte uddannelse i almindelighed påbegyndes i kalenderhalvåret efter, at de pågældende er hjemsendt fra grunduddannelsen.

Kan 2-års perioden overskrides?

Det fremgår af punkterne II C, e og f, i de ovenfor nævnte retningslinier, at tjeneste, der forsømmes på grund af sygdom eller som følge af ulovlig udeblivelse, skal indhentes. En sådan resterende tjeneste, der skyldes forhold hos den værnepligtige selv, er hidtil blevet pålagt uden hensyn til, om 2-års perioden derved blev overskredet.

Der synes imidlertid også at måtte være adgang til i andre tilfælde, hvor den fortsatte uddannelse ikke har kunnet gennemføres inden for 2-års perioden, at pålægge den værnepligtige at forrette den resterende tje-

neste efter periodens udløb. Der tænkes her især på tilfælde, hvor den værnepligtige inden for 2-års perioden er flyttet til et andet uddannelsesområde.

Det er overladt til civilforsvarskommissionerne at træffe bestemmelse om, i hvilke perioder af året uddannelse ved de enkelte ca. 40 lokale uddannelsessteder mest hensigtsmæssigt kan gennemføres. Da uddannelsesperioderne således ifølge sagens natur vil være forskellige i de enkelte områder, kan en § 31 værnepligtig ved flytning til et andet civilforsvarsområde komme ud for at skulle vente i op til 1 år, før uddannelsesprogrammet i det nye civilforsvarsområde er kommet til det uddannelsesstrin, der svarer til hans niveau. Hvis 2-års regelen ikke kunne fraviges i sådanne tilfælde, ville det – da ca. 20 pct. af de værnepligtige flytter under den fortsatte uddannelse, og mange endda flere gange – betyde, at en stor del af de værnepligtige på grund af flytning ville slippe med kortere tjenestetid end flertallet af de værnepligtige.

Såfremt bestemmelsen i § 31, stk. 4, skal opfattes således, at en mindre og sagligt begrundet overskridelse af 2-års perioden er udelukket, vil dette derfor under de ovenfor nævnte omstændigheder kunne medføre, at et stort antal af de til § 31 tjeneste udskrevne værnepligtige ikke modtager den for deres brugbarhed i det lokale civilforsvar nødvendige uddannelse.

Imod at opfatte bestemmelsen i § 31, stk. 4, som en ufravigelig 2-års grænse taler også en modsætningsslutning fra bestemmelsen i § 31, stk. 5, hvor det udtrykkelig anføres, at § 31 værnepligtige, der er udtaget til befalingsmandsuddannelse, er forpligtet til at gøre tjeneste i »indtil« 4 år.

Der kan ikke af bemærkningerne til § 31 i forslag til lov om civilforsvaret udledes noget til afklaring af det foreliggende spørgsmål.

Ved forespørgsler om beregningen af 2-års perioden i § 31, stk. 4, har Civilforsvarsstyrelsen hidtil givet udtryk for, at den fortsatte lokale uddannelse ifølge gældende praksis principielt søges tilrettelagt således, at uddannelsen gennemføres inden for en 2-årig periode, regnet fra den første indkaldelse til fortsat lokal uddannelse, men at den værnepligtige ikke kan vægre sig ved at forrette en eventuel resterende tjeneste efter udløbet af

2-års perioden, dersom den manglende tjeneste skyldes den værnepligtiges egne forhold eller er af mindre omfang og motiveret med en hensigtsmæssig og rationel tilrettelæggelse af uddannelsen, i sidstnævnte tilfælde dog under forudsætning af, at den resterende uddannelse afvikles hurtigst muligt og inden for en rimelig tid efter 2-års periodens udløb.

Konklusion.

Civilforsvarsstyrelsens hidtil fulgte praksis er også lagt til grund i den af civilforsvarskommissionen i Roskilde truffene afgørelse i den foreliggende sag om (A), hvor 2-års perioden – regnet fra det tidspunkt, da den pågældende påbegyndte uddannelse i det lokale civilforsvar – udløb den 5. september 1971. Han blev indkaldt til videre uddannelse i oktober 1971, idet årsagen til, at uddannelsen ikke var afviklet inden den 5. september 1971, skyldtes hans flytning til De resterende 23 timer af det andet års uddannelsesprogram skulle efter planen være afviklet i februar og marts 1972.

Indenrigsministeriet er opmærksom på, at § 31, stk. 4, i lov om civilforsvaret er formuleret på en sådan måde, at der kan opstå tvivl om bestemmelsens indhold, og ministeriet må – som ovenfor anført – være mest tilbøjelig til at mene, at den af (A) anlagte fortolkning i sine administrative konsekvenser vil føre til resultater, der må anses for lidet rimelige. I forbindelse med en eventuel kommende revision af loven om civilforsvaret vil Indenrigsministeriet derfor tage spørgsmålet om en ændret formulering af § 31, stk. 4, op til overvejelse.

Jeg udtalte følgende:

Fra hvilket tidspunkt skal det i lovens § 31, stk. 4, omhandlede tidsrum af 2 år regnes?

Mens det i lovens § 31, stk. 5, om værnepligtige befalingsmænd er præciseret, at de pågældende er forpligtede til efter uddannelsen at gøre tjeneste inden for en 4-års frist »regnet fra afslutningen af befalingsmandsuddannelsen«, angiver § 31, stk. 4, ikke, fra hvilket tidspunkt den her omtalte frist på 2 år for den fortsatte uddannelses gennemførelse begynder at løbe. Forarbejderne til bestemmelsen eller det, der i øvrigt er passeret under lovens tilblivelse, giver heller ingen vejledning med hensyn til spørgsmålet.

Tidspunktet for den fortsatte uddannelses begyndelse er fastsat ved bestemmelserne i afsnit II, C, b, stk. 2, i »Retningslinier for uddannelse m. v. af værnepligtige til civilforsvaret uden for Civilforsvarskorpset« (udfærdiget i december 1964). Herefter skal uddannelsen i almindelighed påbegyndes i kalenderhalvåret efter, at de pågældende er hjemsendt fra kaserneuddannelsen. Disse bestemmelser er fastsat i henhold til lovens § 31, stk. 6, der bemyndiger indenrigsministeren til at fastsætte de nærmere regler, bl. a. om uddannelse efter § 31, stk. 4.

Den mest nærliggende fortolkning af § 31, stk. 4, er efter min mening, at 2-års fristen for uddannelsens gennemførelse skal regnes fra det tidspunkt for efteruddannelsens begyndelse, der fastsættes med hjemmel i § 31, stk. 6.

Efter min mening ville det imidlertid have været ønskeligt, om spørgsmålet havde fået en klarere løsning i de gældende regler. Jeg henstillede derfor til Indenrigsministeriet, for så vidt ministeriet fandt fornøden hjemmel dertil i lovens § 31, stk. 6, snarest at fastsætte klare regler om spørgsmålet ved en ændring af de ovenfor nævnte retningslinier af december 1964. Endvidere henstillede jeg, at ministeriet i forbindelse med en eventuel revision af loven søgte formuleringen af § 31, stk. 4, præciseret i den her omtalte henseende, smlg. herved den ovenfor omtalte klare formulering af § 31, stk. 5.

Spørgsmålet om, hvorvidt 2-års perioden kan overskrides.

Lovens § 31, stk. 4, bestemmer som nævnt, at den fortsatte uddannelse »ikke må medføre pligtig tjeneste ud over 50 timer om året i 2 år«.

At 2-års perioden kan overskrides, såfremt den fortsatte uddannelse er forsømt på grund af sygdom hos den værnepligtige eller som følge af ulovlig udeblivelse, turde efter min mening antages at have tilstrækkelig hjemmel i de omtalte retningsliniers afsnit II, B, e og f, smh. med lovens § 31, stk. 6. Ved fortolkningen af disse bestemmelser måtte de nævnte undtagelsers særlige begrundelse tillægges afgørende betydning.

Derimod fandt jeg ikke at kunne være

enig med Indenrigsministeriet i, at det også kan pålægges den værnepligtige at udføre eventuel tjeneste efter udløbet af 2-års perioden, såfremt den manglende tjeneste »er af mindre omfang og motiveret med en hensigtsmæssig og rationel tilrettelæggelse af uddannelsen, dog under forudsætning af, at den resterende uddannelse afvikles hurtigst muligt og inden for rimelig tid efter 2-års periodens udløb«.

Der var her tale om en klar fravigelse af § 31, stk. 4's ordlyd, og en sådan fortolkning af denne bestemmelse sås ikke at have støtte i lovens forarbejder m. v. Fravigelsen har ingen hjemmel i de omtalte retningslinier fastsat af Indenrigsministeriet, og jeg fandt heller ikke, at indenrigsministeren i den generelt formulerede bestemmelse i lovens § 31, stk. 6, har fornøden hjemmel til at fastsætte en sådan fravigelse.

For så vidt det – som Indenrigsministeriet var mest tilbøjelig til at mene – måtte antages, at den her anlagte fortolkning i sine administrative konsekvenser ville føre til resultater, der måtte anses for lidet rimelige, var det en betragtning, der eventuelt kunne tilsige en lovændring, begrundet i de erfaringer, udviklingen siden lovændringen i 1962 har givet. Men betragtningen gav efter min mening ikke i sig selv – på den foreliggende baggrund – tilstrækkelig grundlag for en anden fortolkning end ovenfor antaget.

Da A ikke havde forsygt den fortsatte uddannelse på grund af sygdom eller ulovlig udeblivelse, måtte jeg være af den opfattelse, at civilforsvarskommissionen i Ros-

kilde og Indenrigsministeriet ikke havde fornøden hjemmel til at pålægge ham at udføre fortsat tjeneste i henhold til § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret efter det tidspunkt, da der var forløbet 2 år fra den fortsatte uddannelses begyndelse (4. september 1969).

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet hører under domstolene.

Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med sagen.

I skrivelsen til Indenrigsministeriet henstillede jeg endvidere til ministeriets overvejelse, om der ikke burde tilvejebringes anordningsmæssig hjemmel for at undlade kundgørelse i Lovtidende af de i henhold til civilforsvarslovens § 31, stk. 6, udstedte retningslinier, jfr. lovtidendelovens § 2, stk. 2.

Den 25. august 1972 underrettede Indenrigsministeriet mig om, at Civilforsvarsstyrelsen foreløbig dels havde meddelt A, at han ikke ville blive indkaldt til gennemgang af det resterende 40 timers uddannelsesprogram, dels havde gjort samtlige civilforsvarskommissioner bekendt med min udtalelse om fortolkningen af § 31, stk. 4, i loven om civilforsvaret.

Indenrigsministeriet tilføjede, at det senere ville vende tilbage til spørgsmålet om en ændret formulering af § 31, stk. 4, revision af bestemmelserne i henhold til § 31, stk. 6, samt tilvejebringelse af anordningsmæssig hjemmel for at undlade kundgørelse af disse bestemmelser i Lovtidende, jfr. lovtidendelovens § 2, stk. 2.

15. *Udtalt over for Socialministeriet, at jeg ville finde det meget ønskeligt, om det måtte være muligt gennem Indenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen hurtigt at formidle en mere effektiv lægelig betjening af Invalideforsikringsretten. (J. nr. 1004/72).*

Den 17. juli 1972 tilskrev jeg Socialministeriet således:

»For ombudsmandsembedet er der undertiden forekommet klager over den tid, der er medgået til sagsbehandlingen i Invalideforsikringsretten. Ved den nærmere undersøgelse af klagerne har det i flere tilfælde vist sig, at sagen har beroet på ind-

hentelse af erklæring fra speciallæge. Sagerne har illustreret Invalideforsikringsrettens meget betydelige vanskeligheder med hensyn til gennemførelse af undersøgelser (ambulant eller under indlæggelse) ved speciallæger og den heraf følgende forsinkelse af sagerne.

Dette spørgsmål har tidligere været gen-

stand for brevveksling mellem Socialministeriet og ombudsmanden (beretn. 1968, s. 107, jfr. 1969, s. 15).

Invalideforsikringsretten behandler nu årlig nærvæd 30.000 sager om tildeling af invalidepension (inklusive invaliditetsydelse) og tillæg hertil. I omkring 40 pct. af disse sager findes undersøgelse ved speciallæge påkrævet.

Problemerne vedrørende disse undersøgelser og deres betydning for sagernes behandlingstid har for kort tid siden været genstand for en almindelig drøftelse mellem Invalideforsikringsrettens formand og mig.

Undersøgelsesernes betydning for behandlingstiden belyses bl. a. af en statistik vedrørende kendelser i sager, der i umiddelbar tilslutning til kendelsens afsigelse og afsendelse har passeret Invalideforsikringsrettens statistiske afdeling i maj 1972. Statistikken viser, at den gennemsnitlige behandlingstid for de sager, hvori undersøgelse ved speciallæge er fundet påkrævet, er på 6-7 måneder, hvoraf den eksterne (uden for retten, herunder ventetid for speciallægeundersøgelse) er på ca. 3 måneder. Gennemsnitstallene er imidlertid ikke særlig oplysende, idet der foreligger en stor spredning med hensyn til behandlingstiden, således at et betydeligt antal sager har væsentligt længere behandlingstid end gennemsnittet. Gennem længere tid har Invalideforsikringsrettens månedlige opgørelser således vist omkring 500 verserende sager, som er over 1 år gamle.

Invalideforsikringsrettens praktiske mulighed for gennemførelse af de omtalte undersøgelser belyses af følgende oplysninger, som jeg modtog i forbindelse med den nævnte drøftelse, og som angår forholdene i slutningen af juni 1972:

På 4 hospitaler i landet er det ikke muligt at få foretaget medicinske speciallægeundersøgelser for Invalideforsikringsretten. På 3 hospitaler er der lange ventetider for medicinske speciallægeerklæringer (6-10 måneder). På et enkelt hospital foretages kun ambulante medicinske undersøgelser for Invalideforsikringsretten, mens der på et andet hospital kun foretages 2 undersøgelser pr. måned.

På 6 psykiatriske hospitaler (eller hospitalsafdelinger) foretages ikke psykiatriske

undersøgelser for Invalideforsikringsretten, mens der på 4 hospitaler foretages en begrænsning i antallet af undersøgelser (1-4 undersøgelser pr. måned). På nogle af disse hospitaler er der meget lange ventetider.

På 2 hospitaler (med neuromedicinske afdelinger) foretages ikke neuromedicinske undersøgelser, mens der på 2 andre hospitaler er lange ventetider.

På 3 hospitaler er der meget lange ventetider for ortopædiske undersøgelser (6-12 måneder).

3 hospitaler foretager overhovedet ikke undersøgelser for Invalideforsikringsretten.

Det tilføjes, at Invalideforsikringsretten i ret vidt omfang er nødsaget til at henvise klienter til at få foretaget undersøgelser på hospitaler, der ligger uden for de pågældendes hjemstedsområder.

Jeg rejste over for retsformanden spørgsmålet, om det var forsvarligt at begrænse anvendelsen af speciallægeundersøgelser. Retsformanden mente på grundlag af erfaringer med hensyn til ankesagers behandling og afgørelse ved Ankenævnet for Invalideforsikringsretten at måtte konstatere, at en sådan begrænsning ikke i noget nævneværdigt omfang lader sig gennemføre under den nuværende organisatoriske struktur for pensionsagers behandling.

I skrivelse af 30. juni 1969 til ombudsmanden tilsluttede Socialministeriet sig det synspunkt, at hospitalerne under den herskende plads- og personalemangel på disse nødvendigvis må lade indlæggelser til behandling for akutte sygdomstilfælde gå forud for indlæggelser til observation af pensionsansøgere, og at det også er uundgåeligt, at speciallægerne i et vist omfang giver konsultationer for behandlingskrævende patienter fortrinsret for ambulante observationsundersøgelser af pensionsansøgere.

Selv om jeg naturligvis fuldt ud forstår dette synspunkt, mener jeg på den anden side at måtte fremhæve, at såvel menneskelige som socialpolitiske hensyn tilsiger, at personer, der søger om invalidepension m. v., og som typisk befinder sig i en situation præget af alvorlige sociale og fysiske eller psykiske belastninger, kan få deres sag afgjort forholdsvis hurtigt. Jeg finder,

at den nuværende situation som beskrevet ovenfor må karakteriseres som klart utilfredsstillende.

Jeg ville finde det meget ønskeligt, om det måtte være muligt gennem Indenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen hurtigt at formidle en mere effektiv lægelig betjening af Invalideforsikringsretten. Jeg er imidlertid klar over, at der foreligger vanskeligheder, som næppe i væsentlig grad lader sig overvinde inden for rammerne af den nuværende organisatoriske tilrettelæggelse af pensionssagernes behandling.

Med denne henvendelse har jeg imidlertid ønsket at understrege det omtalte problems alvorlige karakter og at henstille, at

problemets løsning får en høj prioritet i de overvejelser vedrørende pensionssagernes fremtidige behandling, som for tiden finder sted i tilslutning til gennemførelse af den nyordning, der er lagt op til med bestemmelsen om amtslige revaliderings- og pensionsnævn i den sociale styrelseslovs § 18.«

Jeg gjorde samtidig Folketingets ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.

Den 1. december 1972 underrettede Socialministeriet mig om, at ministeriet efter at have indhentet en udtalelse fra Invalideforsikringsretten havde taget det rejste spørgsmål op til nærmere overvejelse.

- 16.** *Henstillet til Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at der ved en eventuel revision af merværdiafgiftsloven eller forretningsordenen for Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v. søges optaget en bestemmelse om, at nævnet kan tillade, at en klage over en af toldvæsenet foretaget skønsmæssig ansættelse af afgiftstilsvaret tages op til behandling uanset udløbet af den i loven fastsatte klagefrist på 14 dage, når særlige omstændigheder taler derfor. (J. nr. 815/72).*

Revisor A klagede for B over, at Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v. havde afvist at behandle en klage, idet nævnet havde henvist til, at klagen var indgivet efter udløbet af klagefristen.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det bl. a., at Århus distriktstoldkammer ved skrivelse af 4. januar 1971 meddelte B, at toldkammeret i henhold til § 34, stk. 2, i lov nr. 102 af 31. marts 1967 om almindelig omsætningsafgift skønsmæssigt havde fastsat hans afgiftstilsvaret efter loven for perioden 3. juli 1967–31. december 1969 til 30.000 kr., hvoraf 4.041 kr. var betalt. Toldkammeret meddelte samtidig B, at afgørelsen inden 14 dage efter skrivelsens modtagelse kunne begæres indbragt for Merværdiafgiftsnævnet.

Efter at B gennem sin daværende revisor havde klaget til toldkammeret over den skønsmæssige ansættelse, tilbagekaldte toldkammeret ved skrivelse af 8. december 1971 afgørelsen og meddelte samtidig, at afgiftstilsvaret for perioden 3. juli 1967–31. december 1970 herefter skønsmæssigt blev fastsat til 34.500 kr., hvoraf 20.842 kr. var betalt og 1.257 kr. tilbageholdt af toldkammeret som negativt afgiftstilsvaret for januar kvartal 1970. Toldkammeret underrettede på ny B om, at

afgørelsen inden 14 dage fra skrivelsens modtagelse kunne indbringes for nævnet.

I skrivelse af 7. februar 1972 meddelte Direktoratet for Toldvæsenet B, at han ved det pågældende forhold havde gjort sig skyldig i overtrædelse af § 20, stk. 1, i loven om almindelig omsætningsafgift, og at overtrædelsen medførte strafansvar i henhold til lovens § 35, stk. 1. Direktoratet forelagde samtidig B en bøde på 3000 kr. for dette forhold og meddelte, at sagen ville blive henvist til retsforfølgning, såfremt bøden ikke inden 14 dage efter skrivelsens modtagelse var enten betalt eller skriftligt vedtaget.

Ved skrivelse af 11. februar 1972 anmodede A Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v. om, at sagen måtte blive genoptaget.

Nævnet svarede, at begæring om indbringelse af en skønsmæssig ansættelse for nævnet efter merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, skal være fremsat over for toldvæsenet senest 14 dage efter, at virksomheden er gjort bekendt med ansættelsen. Da det af postvæsenets modtagelsesbevis fremgik, at B modtog meddelelsen om den skønsmæssige ansættelse den 9. december 1971, mens klagen over ansættelsen var indgivet ved A's skrivelse af 11. februar 1972, besluttede nævnet at afvise

klagen under hensyn til, at den var indgivet efter udløbet af den i loven fastsatte klagefrist.

Efter gennemgang af sagen udtalte jeg følgende:

Som B blev gjort opmærksom på ved toldkammerets skrivelser af 4. januar og 8. december 1971, skal klager over skønmæssige ansættelser af afgiftstilsvaret efter merværdiafgiftsloven, der ønskes forelagt Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v., indgives til toldvæsenet senest 14 dage efter, at meddelelsen om ansættelsen er modtaget, jfr. lovens § 34, stk. 3.

Uanset at der hverken efter loven eller nævnets forretningsorden er adgang til at fravige denne klagefrist, anser nævnet sig efter det for mig oplyste for beføjet hertil, såfremt en fristoverskridelse er begrundet i ganske særlige omstændigheder, navnlig i tilfælde af sygdom el. lign.

Det måtte lægges til grund, at B fik meddelelse om den skønmæssige ansættelse den 9. december 1971, og at klagen til nævnet først blev indgivet ved A's skrivelse af 11. februar 1972. Der var således tale om en ret betydelig overskridelse af klagefristen på 14 dage.

Efter det oplyste sås der ikke at have foreligget sådanne særlige omstændigheder, som efter nævnets begrænsede praksis kunne føre til sagens behandling trods overskridelsen. Herefter fandt jeg ikke grundlag for at kritisere nævnets afvisning af klagen.

Sagen gav mig anledning til over for Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at udtale følgende:

Efter merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, kan skønmæssige ansættelser af afgiftstilsvaret efter loven indbringes for Nævnet vedrørende Merværdiafgift m. v. Begæring herom skal være fremsat over for toldvæsenet senest 14 dage efter, at virksomheden er gjort bekendt med ansættelsen. Hverken loven eller nævnets forretningsorden indeholder bestemmelser om, at nævnet kan behandle klager, der indgives efter udløbet af klagefristen på 14 dage.

I forbindelse med behandlingen af den foreliggende sag var det imidlertid som

nævnt oplyst over for mig, at nævnet anså sig for beføjet hertil, såfremt fristoverskridelsen var begrundet i ganske særlige omstændigheder såsom sygdom el. lign.

I betragtning af, at en tilsvarende praksis i ikke ubetydeligt omfang følges inden for nævnetsprocessen, jfr. herved særlig Bent Christensen, Nævn og Råd, s. 248-52, kan der næppe rejses særlige betænkeligheder herimod. Da klagefristen efter merværdiafgiftsloven imidlertid må betegnes som kortvarig og under hensyn til den betydning, det efter min mening bør tillægges, at der gives de personer, ordningen vedrører, en så fuldstændig information som muligt om deres retsstilling m. v., fandt jeg at burde henstille til departementets overvejelse, at der ved en eventuel revision af loven eller nævnets forretningsorden søgtes optaget en bestemmelse om, at nævnet kan tillade, at en klage tages op til behandling uanset fristens udløb, når særlige omstændigheder taler derfor.

Udover at anmode departementet om en udtalelse herom bad jeg oplyst, om problemet forelå i relation til andre ankenævne inden for afgiftslovgivningen, og om departementet i bekræftende fald ville overveje at søge gennemført lignende bestemmelser. Jeg bemærkede, at klager til Benzinafgiftsnævnet over skønmæssige ansættelser af afgiftstilsvaret efter § 15, stk. 3, i lov nr. 510 af 18. december 1970 om afgift af benzin skal fremsættes senest 14 dage efter modtagelsen af ansættelsen, og at loven ikke indeholder bestemmelser om fravigelse af klagefristen. Jeg var ikke bekendt med, hvorvidt der var udstedt en forretningsorden for nævnet, og om der i bekræftende fald fandtes regler om spørgsmålet heri.

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter udtalte, at min henstilling havde været drøftet i et møde i nævnet, der fandt, at den i merværdiafgiftsloven fastsatte klagefrist var ret kort, og at en forlængelse af klagefristen til 4 uger ville være rimelig. Med en klagefrist af denne længde ville der næppe være behov for en dispensationsbestemmelse, som nævnet i øvrigt mente var uheldig.

Departementet, der kunne tiltræde nævnets synspunkter, ville herefter udarbejde forslag til ændring af momslovens klagefristbe-

stemmelse i overensstemmelse hermed. Forslaget ville blive søgt medtaget i forbindelse med andre ændringsforslag vedrørende merværdiafgiftsloven, der agtedes fremsat i den kommende folketingssamling.

For så vidt angik øvrige ankenævn inden for afgiftslovgivningen oplystes følgende:

I benzinafgiftsloven blev i 1970 optaget bestemmelser om skønsmæssig ansættelse af afgiftstilsvaret med en klagefrist på 14 dage ganske svarende til ansættelsesbestemmelserne i merværdiafgiftsloven. Nævnets forretningsorden indeholder ingen regler om fravigelser af fristen.

Departementet var indstillet på at søge klagefristen forlænget til 4 uger, når der i øvrigt forekom anledning til at fremsætte ændringsforslag til benzinafgiftsloven.

Jeg meddelte herefter Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at jeg havde taget til efterretning, at departementet vil søge klagefristerne efter merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, og benzinafgiftslovens § 15, stk. 3, forlænget til 4 uger.

Forslag til lovændring i overensstemmelse hermed er fremsat i Folketinget den 24. oktober 1972.

17. *Fundet det rettest, at ansøgere til en stilling eller et hverv i almindelighed underrettes, når stillingen eller hvervet er blevet besat. Dette bør også gælde, selv om der sker en offentliggørelse af navnene på den eller de ansøgere, der er foretrukket.*

Ikke fundet grundlag for et krav om, at ansættelsesmyndigheden på eget initiativ giver de enkelte ansøgere underretning om, hvem der er foretrukket til en opslået stilling.

En ansøger til et hverv som censor har ikke efter offentlighedsloven eller en analogi fra tjenestemandslovens § 5, stk. 3, krav på at blive gjort bekendt med medansøgeres navne. (J. nr. 38/72).

A klagede over den fremgangsmåde, der af Undervisningsministeriet anvendtes ved beskikkelse af censorer til den lægevidenskabelige embedseksamen ved Københavns Universitet. Han fandt det således uheldigt, at alene de ansøgere, der opnåede beskikkelse, modtog meddelelse om afgørelsen, hvorimod de ansøgere, der ikke modtog beskikkelse, intet hørte. Han ville dernæst finde det rimeligt, om alle ansøgere straks efter ansøgningsfristens udløb fik meddelelse om, hvem der i øvrigt søgte de ledige stillinger, og hvornår afgørelsen kunne forventes.

A begrundede nærmere sin opfattelse af, at alle ansøgere til et censorhverv straks efter ansøgningsfristens udløb burde have meddelelse om, hvem der var deres medansøgere, og hans opfattelse af, at ansøgere burde underrettes om, hvem der endeligt var beskikket. Han lagde vægt på hensynet til, at ansøgere, der ikke opnåede beskikkelse, måtte have mulighed for at gøre indsigelse, hvis de mente, at de var blevet forbigået til fordel for mindre kvalificerede ansøgere. Endvidere henviste han til, at en censorbeskikkelse ofte ville medføre en betydelig arbejdsbyrde og

en tilsvarende indtægtsforøgelse, således at en ansøger, der ikke opnåede beskikkelse, måtte have krav på besked, så han ville være i stand til at disponere over sin arbejdsmæssige og indkomstmæssige situation.

Undervisningsministeriet udtalte, at A efter ministeriets opfattelse ikke havde krav på at få oplyst navnene på medansøgere. Ministeriet henviste til § 6, stk. 1, i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen, hvorefter den almindelige adgang til at få oplysninger ikke omfatter bl. a. sager om ansættelse eller forfremmelse i det offentlige tjeneste. Ministeriet fandt heller ikke, at man analogt kan anvende regelen om tjenestemandsansættelse i § 5, stk. 3, i lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken; efter denne bestemmelse skal der efter ansøgning meddeles ansøgere og organisationer, hvis medlemmer er naturlige ansøgere til en tjenestemandsstilling, oplysning om ansøgernes navne.

Vedrørende A's bemærkninger om, at alene de censorer, der beskikkes, modtager svar i anledning af deres ansøgning, udtalte Undervisningsministeriet, at ansøgninger om be-

skikkelse som censor til lægevidenskabelig embedseksamen ifølge opslagene ganske vist skal stiles til Undervisningsministeriet; de skal imidlertid indsendes til kommissionen til indstilling af censorer ved lægevidenskabelig embedseksamen ved Københavns Universitet, der bilagt de modtagne ansøgninger afgiver indstilling om beskikkelse. Det har ikke været praksis at meddele de ansøgere, der ikke beskikkes, dette. Beskikkelserne offentliggøres i »Meddelelser fra Københavns Universitet«.

Som nævnt anførte A som argument for, at ansøgere, der ikke beskikkes, bør orienteres om, hvem der beskikkes, at de nævnte ansøgere må have mulighed for at gøre indsigelse, hvis de mener, at de er blevet forbigået til fordel for mindre kvalificerede ansøgere. Undervisningsministeriet bemærkede hertil, at det ikke er praksis ved embedsbesættelser – bortset fra indstillinger til et professorat, jfr. herved kgl. anordning af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns Universitet, § 3, stk. 7. – at gøre ansøgere, der ikke opnår ansættelse, bekendt med navnet på den person, der ansættes i en opslået stilling.

Vedrørende A's bemærkninger om muligheden for at disponere over sin arbejdskapacitet og økonomi udtalte ministeriet, at det forhold, at en person er ansøger til en stilling, efter ministeriets opfattelse ikke med nogen rimelighed kan berettigge den pågældende til blot på grundlag af ansøgningen at foretage økonomiske dispositioner i relation til den opslåede stillings aflønning.

Jeg udtalte, at jeg fandt det rettest, at ansøgere til en stilling eller et hverv i almindelighed underrettes, når stillingen eller hvervet er blevet besat, og at dette også bør gælde, selv om der som i det forelig-

gende tilfælde sker en offentliggørelse af navnene på den eller de ansøgere, der er foretrukket.

Derimod fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for et krav om, at ansættelsesmyndigheden på eget initiativ giver de enkelte ansøgere underretning om, hvem der er foretrukket til en opslået stilling.

Med hensyn til spørgsmålet, om en ansøger til et hverv som censor har krav på at få oplyst navnene på de øvrige ansøgere, udtalte jeg, at reglerne om almindelig offentlighed i kapitel 1 i lov nr. 280 af 10. juni 1970 (offentlighedsloven) ikke gælder for »sager om ansættelse ... i det offentlige tjeneste«, jfr. lovens § 6, stk. 1. Efter de videregående regler om partsoffentlighed efter lovens kapitel 2 kan den, der ansøger om ansættelse i offentlig tjeneste, vel forlange at blive gjort bekendt med dokumenter m. v. i sagen, men kun for så vidt angår dokumenter, der vedrører ansøgerens eget forhold.

A havde således ikke efter offentlighedsloven noget krav på at blive gjort bekendt med medansøgers navne.

Et sådant krav kunne A efter min mening heller ikke støtte på den tidligere omtalte regel i tjenestemandslovens § 5, stk. 3. Direkte gælder denne bestemmelse kun ved besættelse af tjenestemandstillinger, og jeg var enig med Undervisningsministeriet i, at der ikke er tilstrækkeligt grundlag for at anvende regelen analogt i et tilfælde som det foreliggende.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at kritisere Undervisningsministeriets stillingtagen til spørgsmålet om meddelelse af oplysninger om navnene på ansøgere til censorhvervet.

- 18.** *Henstillet til Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at overveje, om der måtte være anledning til at søge udfærdiget nærmere regler om indbetaling af spiritusafgift, herunder om fra hvilket tidspunkt toldmyndighederne skal beregne renter i tilfælde af manglende indbetaling. (J. nr. 656/72).*

I tilslutning til en klage over, at Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, med rette havde krævet renter for for sent indbetalt spiritusafgift, jfr. § 20 i

spiritusafgiftsloven (lovbekendtg. nr. 135 af 1. april 1971), tilskrev jeg departementet således:

»Efter spiritusafgiftslovens § 20, stk. 1, skal afgiften af den afgiftspligtige mængde for en måned indbetales inden udgangen af den følgende måned. I tilfælde af ikke rettidig indbetaling skal der efter bestemmelsens stk. 3 betales rente.

Af Kolding distriktstoldkammers skrivelse af 14. januar 1972 til Direktoratet for Toldvæsenet fremgår det imidlertid, at der først skal beregnes renter, når det forfaldne afgiftsbeløb ikke er modtaget senest den 5. dag efter forfaldsdagen.

Under en telefonisk drøftelse af sagen med en af departementets medarbejdere er det oplyst over for mig, at toldkammerets udtalelse er korrekt, og at den nævnte praksis – der ikke er offentliggjort – er begrundet i den tid, der erfaringsmæssigt hengår ved afgifters indbetaling ved girering. Af praktiske grunde anses dog enhver indbetaling, der modtages senest 5. dagen efter forfaldsdagen, på tilsvarende måde for rettidig, uanset hvilken indbetalingsmåde der anvendes.

Efter min opfattelse må det tillægges væsentlig betydning, at der i videst muligt omfang gives de personer, der er undergivet afgiftspligten, oplysning om de regler, der er gældende for afgiftens opkrævning og indbetaling. Den bemyndigelse, der i spiritusafgiftslovens § 20, stk. 4, er givet finansministeren til at fastsætte nærmere regler for afgiftens indbetaling, er, så vidt jeg har kendskab til, ikke udnyttet. På denne baggrund skal jeg henstille til departementets overvejelse, hvorvidt der måtte være anledning til at søge udfærdiget nærmere regler om indbetaling af spiritusafgift, herunder om, fra hvilket tidspunkt toldmyndighederne skal beregne renter i tilfælde af manglende indbetaling.

Det tilføjes i denne forbindelse, at merværdiafgiftslovens § 22 indeholder regler om betalingen af omsætningsafgift, der til dels svarer til § 20 i spiritusafgiftsloven. I henhold til lovens § 22, stk. 3, er der ved bekendtgørelse nr. 325 af 5. september 1968 fastsat nærmere regler om angivelse og indbetaling af almindelig omsætningsafgift, jfr. herved særlig bekendtgørelsens § 4.

Jeg udbeder mig underretning om udfaldet af de overvejelser, sagen giver anledning til.«

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter svarede, at spørgsmålet om beregning af rente som følge af ikke rettidig indbetaling af afgift måtte ses under ét for hele afgiftslovgivningen, og departementet gav herefter følgende samlede fremstilling af, hvordan man var kommet frem til det for tiden anvendte system:

»Princippet om, at der skal erlægges rente, når afgift ikke betales rettidigt, blev i realiteten indført i afgiftslovgivningen i forbindelse med oms-loven (lov nr. 211 af 16. juni 1962, § 32). Indbetaling ved postanvisning eller giroindbetalingskort blev betragtet som rettidig, når postvæsenets afstempling af kuponen til modtageren skete senest sidste rettidige indbetalingsdag. Ved girering fra afsenderens postkonto skulle girokortet være afsendt så betids, at bogførsel og afstempling af girokortet i postgirokontoen kunne ske senest sidste rettidige indbetalingsdag.

Håndhævelsen af denne bestemmelse førte til en række klager fra afgiftspligtige virksomheder, der hævdede at have indsendt girokortet inden indbetalingsfristens udløb, uanset at girokortets bogføring og afstempling i postgirokontoen først var sket efter dette tidspunkt.

Ved overgangen til moms (lov nr. 102 af 31. marts 1967) blev rentebestemmelsen ændret således, at betalingen anses som rettidig, hvis beløb indbetales til postvæsenet senest sidste rettidige indbetalingsdag, eller hvis anmodning om girering fra afsenderens postkonto er postgirokontoen i hænde inden kl. 9 dagen efter sidste rettidige indbetalingsdag, eller hvis check modtages af toldvæsenet med første postomdeling dagen efter sidste rettidige indbetalingsdag.

For at afskære diskussion om, hvornår en gireringsanmodning burde have været postgirokontoen i hænde, samt af hensyn til EDB-behandlingen af afgiftsindbetalingerne, blev det internt fastsat, at der først foretages beregning af renter, såfremt det forfaldne afgiftsbeløb ikke er modtaget senest den femte dag efter forfaldsdagen. Uden en sådan ordning skulle samtlige girokort, der modtages i dagene før den 6. dag efter forfaldsdagen, gennemgås manuelt for ved hjælp af poststemplet – der ofte er vanskeligt at læse – at konstatere, om betalingsfristen er overskredet. Det bemærkes i denne forbindelse, at ca.

360.000 virksomheder er afgiftspligtige efter moms-loven.

Ved lov nr. 509 af 18. december 1970 blev en til moms-loven svarende rentebestemmelse optaget i en række punktafgiftslove; i spiritusafgiftsloven som et nyt stk. 3 til § 20. Ved lovens ikrafttræden blev der til samtlige virksomheder, der er registreret hos toldvæsenet i henhold til punktafgiftslovene, udsendt en meddelelse om de nye rentebestemmelser. Det bemærkes i denne forbindelse, at denne meddelelsesform anvendes ved alle lovændringer, idet man anser det for mest formålstjuntligt at underrette de afgiftspligtige virksomheder direkte om nye bestemmelser. Nyregistrerede virksomheder instrueres på tilsvarende vis, og der hersker almindelig tilfredshed med denne fremgangsmåde.

De i henhold til punktafgiftslovene og moms-loven registrerede virksomheder er dog ikke blevet underrettet om den ovenfor nævnte praksis, hvorefter beregning af renter først foretages, når forfaldne afgiftsbeløb ikke er modtaget senest den 5. dag efter forfaldsdagen.

Den anvendte praksis for renteberegning er lempeligere over for virksomhederne end de offentliggjorte regler. Forskellen medfører administrative fordele, idet man herved undgår de fleste diskussioner med virksomhederne om, hvorvidt et beløb er modtaget rettidigt. Disse administrative fordele ville gå tabt, hvis man offentliggjorde de interne regler.

På baggrund af det ovenfor anførte vil det efter departementets opfattelse være uhensigtsmæssigt at udfærdige ændrede regler om indbetaling af spiritusafgift.«

- 19.** *Uanset at der ved bedømmelsen af den foreliggende sags tidsmæssige behandling måtte tages hensyn til bl. a. Statens Ligningsdirektorats vanskelige arbejds- og personalemæssige forhold, måtte jeg finde det beklageligt, at der gik 4 år, fra den lokale skattemyndighed forelagde sagen for Ligningsdirektoratet, og til direktoratets afgørelse forelå. (J. nr. 136/72).*

I anledning af nogle artikler i et dagblad for den 27. og den 28. januar 1972 vedrørende Statens Ligningsdirektorats behandling af en sag om den skattemæssige opgørelse af lejeværdi og standardfradrag for en række ejendomme på Tårnbæk Strandvej, besluttede jeg

I en fornyet henvendelse til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter udtalte jeg, at det umiddelbart forekom mig rimeligt at rejse spørgsmålet, om der ikke til virksomheder, der er registreret i henhold til punktafgiftslovene, burde gives en særlig skriftlig orientering om begrebet »rettidig indbetaling«, svarende til den orientering, der er givet i § 4 i den omtalte bekendtgørelse af 1968 vedrørende almindelig omsætningsafgift og i vejledningen af februar 1970 om merværdiafgift (byerhverv m. v.), s. 36 v. sp., under overskriften »Indbetaling af afgift«. Vejledningen kunne gives ved bekendtgørelse eller ved en meddelelse til de pågældende virksomheder (idet jeg forstod, at den sidstnævnte fremgangsmåde er den almindelige i forhold til »punktafgiftsvirksomhederne«).

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter svarede herefter, at det havde overvejet den mest hensigtsmæssige form for en skriftlig orientering af de virksomheder, der er registrerede i henhold til punktafgiftslovene, om begrebet »rettidig betaling«; resultatet af disse overvejelser var blevet, at Direktoratet for Toldvæsenet ville udarbejde en orientering for hvert enkelt afgiftsområde. Denne orientering ville blive tilsendt samtlige virksomheder, der er registreret på det pågældende område.

Jeg meddelte herefter departementet, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at anmode Ligningsdirektoratet om en redegørelse med en datoliste over de ekspeditioner, der var foretaget i sagen.

Af de herved fremkomne oplysninger fremgik det, at skattedirektoratet i Lyngby-Tår-

bæk kommune med skrivelse af 11. juni 1965 fremsendte selvangivelserne for skatteårene 1964/65 og 1965/66 for A til Ligningsdirektoratet.

Skattedirektoratet oplyste, at den pågældende skatteyder havde erhvervet $100/2900$ af en ejendom og i selvangivelsen opgjort ejendomsregnskabet efter reglerne for ejere af enfamiliesejendomme: han havde medregnet lejeværdi med 3 pct. af $100/2900$ af den samlede vurdering, 2.385.000 kr., samt fratrukket en tilsvarende andel af de samlede udgifter til skatter og renter og endvidere det maksimale standardfradrag. Herudover var der fratrukket en andel af en ikke nærmere oplyst udgift til leje af grund.

Efter det, der var oplyst fra kommunens tekniske forvaltning, var bebyggelsen matriculeret og vurderet under ét, idet en udmatriculering ikke havde været mulig. Skattedirektoratet oplyste endvidere, at bebyggelsen var i ét plan i lighed med rækkehusbebyggelse.

Skattedirektoratet udbad sig på denne baggrund Ligningsdirektoratets afgørelse af, hvorvidt den anvendte opgørelsesmetode kunne godkendes, herunder navnlig om den foretagne ansættelse af lejeværdien med rette var beregnet efter 3 pct.-reglen.

I skrivelse af 17. juni 1969 meddelte Ligningsdirektoratet skattedirektoratet, at der efter Ligningsdirektoratets opfattelse forelå et samejeforhold, således at hverken reglerne for ejere af enfamilieshuse eller for ejerlejligheder kunne bringes i anvendelse. Den pågældende måtte som lejeværdi medregne et skønsmæssigt beløb, der skulle fastsættes under hensyntagen til, hvad der kunne opnås ved udleje af boligen, ligesom han kunne fradrage den del af de fradragsberettigede udgifter vedrørende samejets bygninger, der svarede til hans andel i samejet. Ligningsdirektoratet bemærkede i denne forbindelse, at reglerne om standardfradrag ikke kunne finde anvendelse i et tilfælde som det foreliggende.

Ligningsdirektoratet meddelte endvidere, at den pågældende ved opgørelsen af den skattepligtige formue skulle medregne en til hans ejerpart svarende del af samejets formueskattepligtige aktiver med fradrag af en tilsvarende del af den gæld, der hvilede på samejet.

Samtidig bemyndigede Ligningsdirektora-

tet skatterådet for Lyngby-Søllerød skattekreds til at ændre den pågældendes ansættelser for skatteårene 1967/68 og 1968/69 i overensstemmelse hermed.

Ligningsdirektoratet oplyste, at sagens behandling i direktoratet var forløbet således:

11. 6. 65 Lyngby-Tårnbæk kommunes skattedirektorat forespørger, om det er med rette, at en skatteyder, der er ejer af en anpart af, beregner lejeværdi og foretager standardfradrag efter de for enfamilieshuse gældende regler af en til anparten svarende del af den samlede vurdering.
14. 6. 65 Sagen fordeles til referent.
7. 9. 65 Sagen afleveret til overreferent.
10. 3. 66 Sagen afleveres til referent til indhentning af oplysninger hos skatteyderen.
16. 3. 66 Skatteyderen indsender efter telefonisk anmodning skøde.
18. 3. 66 Skatteyderens advokat anmoder om, at fremtidige henvendelser sker til ham.
14. 4. 66 Advokaten fremsender efter telefonisk anmodning yderligere materiale (kopi af tinglyste deklARATIONER, brochurer m. v.).
1. 6. 66 Sagen afleveres med referat og indstilling til overreferent.
7. 6. 66 Sagen afleveres til referent, idet referat af dom vedrørende tinglysning af skatteyderens skøde udbedes.
13. 6. 66 Sagen afleveres til overreferent.
27. 9. 67 Sagen til ny referent til udarbejdelse af oversigtsreferat.
30. 9. 67 Sagen afleveres forsynet med oversigtsreferat til kontorchef.
- 2.10. 67 Sagen afleveres til referent til drøftelse med de lokale myndigheder.
- 6.10. 67 Sagen afleveres efter drøftelse med de lokale myndigheder til overreferent med indstilling.
- 7.10. 67 Sagen forelægges kontorchefen.
- 9.10. 67 Sagen afleveres til overreferent.
20. 1. 68 Skatteyderen anmoder om, at tidligere fremsendt skøde tilbage-sendes, og sagen afleveres med indstilling til kontorchef, der beder ny overreferent overveje indstillingen.

24. 1. 68 Skødet tilbagesendes til skatteyderen.
27. 2. 68 Sagen forelægges kontorchefen.
29. 2. 68 Sagen afleveres til referent til udarbejdelse af samlereferat, hvori tillige skal indgå argumentation for og imod, at der foreligger andelsboligforening, selvstændig ejendom, interessentskab, anden samejeform eller ejerlejlighed.
- 2.10. og
25.11. 68 Sagen drøftet med advokat, og kopi af korrespondance med kreditforening bedt indsendt.
- 28.11. 68 Materiale indgår fra advokat.
- 11.12. 68 Oplysning vedrørende hæftelse for lån indkræves fra Østifternes Kreditforening.
- 12.12. 68 Telefonisk svar fra Østifternes Kreditforening.
6. 3. 69 Sagen afleveres til overreferent med samlereferat og indstilling, efter at sagen yderligere mundtligt har været drøftet med direktoratets 2. kontor (selskabsskattekontoret).
7. 3. 69 Sagen forelægges kontorchefen.
12. 3. 69 Sagen oversendes til udtalelse til direktoratets 2. kontor på spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger andelsforening eller anden form for sameje.
23. 4. 69 Sagen afleveret til referent sammen med 2. kontors udtalelse, hvorefter der foreligger sameje.
29. 4. 69 Sagen afleveres til overreferent med indstilling.
21. 5. 69 Sagen afleveres til referent, idet to sager forinden ønskes refereret.
27. 5. 69 Sagen afleveres til overreferent med indstilling.
3. 6. 69 Sagen forelægges kontorchefen, der resolverer, at lejeværdien skal fastsættes skønmæssigt.
17. 6. 69 Forespørgselen besvares med notits til skatteyderen og dennes advokat, og skatterådet bemyndiges til at ændre ansættelserne for skatteårene 1967/68 og 1968/69.

Ligningsdirektoratet udtalte endvidere, at spørgsmålet om den skattemæssige behandling af et ejerlejlighedslignende samejeforhold aldrig tidligere havde været forelagt de

overordnede ligningsmyndigheder, domstolene eller Landsskatteretten til afgørelse. Ligningsdirektoratets afgørelse måtte således få principiel betydning, eventuelt også i relation til den da påtænkte lovgivning om ejerlejligheder. Det var derfor nødvendigt at tage stilling til, om der forelå et individuelt ejerforhold, en andelsboligforening, et interessentskab eller en anden form for sameje. Og til dette brug måtte der indhentes en lang række oplysninger til nærmere belysning af den enkelte ejers forhold til udlejer af grunden, forholdet til andre anparthavere, herunder hæftelse over for kreditorer og forholdet til kreditforeningen m. v. samt forholdet til tinglysningsmyndighederne. Overvejelserne i forbindelse med disse spørgsmål, der hidtil ikke var afklarede, medførte, at sagens behandling blev langvarig.

Ligningsdirektoratet anførte, at sagens behandling endvidere havde været sinket derved, at Ligningsdirektoratet, som det tidligere var oplyst over for ombudsmanden, gennem flere år havde manglet personale til nødvendig sagsbehandling i forbindelse med de i de senere år gennemførte omfattende ændringer af skattelovgivningen, således at de i sagens behandling implicerede medarbejdere var belastet med en betydelig sagsbeholdning.

Direktoratet tilføjede, at sagen ikke blev rejst af en skatteyder, men af den lokale ligningsmyndighed som en rent intern konsultation af Ligningsdirektoratet vedrørende det omhandlede spørgsmål.

Den skatteyder, der var direkte impliceret i Ligningsdirektoratets undersøgelser, blev senere i forbindelse med sagens oplysning gjort bekendt med myndighedernes overvejelser.

Ligningsdirektoratet gjorde endvidere gældende, at den omstændighed, at sagens behandling og afgørelse trak i langdrag, ikke var kommet hverken den beboer, der var omfattet af direktoratets undersøgelser, eller de øvrige beboere af Tårnbæk Villapark til skade; den trufne afgørelse, hvorefter der måtte antages at foreligge et samejeforhold vedrørende et samlet ejendomskompleks, således at beboerne skulle medregne en skønmæssigt fastsat lejeværdi og foretage opgørelse af fradragsberettigede vedligeholdelsesudgifter m. v., indebar, at forhøjelser af de allerede foretagne indkomstansættelser i henhold til bestemmelsen i § 3, stk. 5, i landsskatte-

retsloven alene kunne ske for det løbende og de to foregående skatteår. Ligningsdirektoratets bemyndigelse vedrørende den beboer, der omfattedes af direktoratets undersøgelse, medførte derfor alene forhøjelse af indkomstansættelserne for skatteårene 1967/68 og 1968/69, mens spørgsmålet om ændring af ansættelserne af ligningsmyndigheden var rejst allerede for skatteårene 1964/65 og 1965/66. For så vidt angik de øvrige beboere af Tårbæk Villapark foretoges forhøjelser af ansættelserne for skatteåret 1968/69 og senere skatteår af Lyngby-Søllerød skatteråd efter bemyndigelse fra amtsligningsinspektoratet for Københavns østre amtskattekreds.

Hvad angik spørgsmålet, om Ligningsdirektoratet ved at nægte adgang til standardfradrag havde afskåret beboerne i parkbebyggelsen fra at dokumentere tidligere afholdte faktiske udgifter til vedligeholdelse, bemærkede Ligningsdirektoratet, at ligningsmyndighederne normalt i sådanne tilfælde viser forståelse og lader sig nøje med en vis sandsynliggørelse af afholdte udgifter, alt efter forholdene i de enkelte tilfælde. Tilsvarende problemer forekom iøvrigt, hver gang ligningsmyndighederne ændrer et hidtil praktiseret skønprincip, men efter gældende skattepraksis var man ikke afskåret fra at ændre skøn uden forudgående avis til skatteyderen. Ligningsdirektoratet henviste til, at ligningsmyndighedernes praksis i så henseende havde fundet støtte ved forskellige domsafgørelser – jfr. Højesterets afgørelse refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1950, s. 511, samt Østre Landsrets dom af 4. september 1970 i sagen Ø. L. VII nr. 583/1969.

Ligningsdirektoratet oplyste endelig, at de foretagne forhøjelser af indkomstansættelserne for de nævnte skatteår var påklaget til Landsskatteretten, og at sagen i tilknytning hertil efter anmodning fra lejernes advokat var gjort til genstand for fornyet overvejelse i direktoratet og forhandling med henblik på en eventuel forligsmæssig ordning.

Jeg udtalte følgende:

Fra forskellige klager over Ligningsdirektoratets behandlingstider og fra den nedenfor omtalte drøftelse med ligningsdirektøren er jeg bekendt med, at behandlingen af mange sager på grund af vanskelige arbejds- og personaleforhold tager længere tid, end det er ønskeligt.

Jeg henviste herved til, at ombudsmanden i forbindelse med behandlingen af en klage over Ligningsdirektoratets behandlingstid i 1968 modtog en udførlig redegørelse fra ligningsdirektøren vedrørende arbejdsforholdene i direktoratets afdeling for indkomst- og formueskat.

Sagen gav ombudsmanden anledning til i skrivelse af 4. marts 1969 (beretn. 1968, s. 84–87) at henlede Finansministeriets opmærksomhed på det, der da var anført af ligningsdirektøren, herunder især, at Ligningsdirektoratet med det forhåndenværende personale og med de eksisterende arbejdsbyrder ikke så sig i stand til at optage et tilstrækkeligt antal skatteansættelser til revision, ligesom der hengik for lang tid med behandlingen af mange af de optagne sager.

Under et møde med ligningsdirektøren den 21. juni 1972, der var foranlediget af bl. a. den foreliggende sag, redegjorde direktøren nærmere for direktoratets nuværende arbejds- og personaleforhold og oplyste i denne forbindelse, at der ikke var sket væsentlige forbedringer heraf siden redegørelsen fra 1968.

Finansministeriet havde den 9. september 1969 nedsat et udvalg med den opgave at udarbejde forslag til ændring af opbygningen af den statslige skatteadministration. Da udvalget efter det for mig oplyste forventedes at afgive betænkning i løbet af kort tid (nu betænkning nr. 651/1972), fandt jeg ikke, at der var tilstrækkelig anledning til, at jeg på daværende tidspunkt ved en fornyet henvendelse til Finansministeriet (Skattedepartementet) om Ligningsdirektoratets arbejdsforhold fremkom med henstilling om ændring heri. Jeg gjorde imidlertid Skattedepartementet bekendt med min skrivelse.

Uanset at jeg ved bedømmelsen af den foreliggende sags tidsmæssige behandling måtte tage hensyn til direktoratets vanskelige arbejds- og personalemæssige forhold samt til det, direktoratet i øvrigt havde anført om årsagen til, at behandlingen af sagen havde trukket ud, måtte jeg finde det beklageligt, at der gik 4 år fra Skattedirektoratet i Lyngby-Tårbæk kommune den 11. juni 1965 forelagde sagen for Ligningsdirektoratet, til direktoratets afgørelse forelå den 17. juni 1969. Jeg måtte

navnlig finde det beklageligt, at sagen efter det oplyste i perioden 13. juni 1966—27. september 1967 – det vil sige i mere end 1 år og 3 måneder – henlå hos overreferent uden synlige ekspeditioner, hvorefter den blev afleveret til ny referent til udarbejdelse af oversigtsreferat.

Efter min opfattelse kunne det ikke tillægges nogen afgørende betydning, at sagen ikke blev rejst af en skatteyder, men af en lokal ligningsmyndighed. Det måtte lægges til grund, at den pågældende kreds af skatteydere – der bortset fra den skatteyder, for hvis vedkommende sagen var forelagt Ligningsdirektoratet, ikke var gjort bekendt med sagens rejsning – havde en ikke uvæsentlig interesse i at opnå en afklaring af ejendommens skatteretlige for-

hold, idet afgørelsen kunne medføre forhøjelser af allerede foretagne indkomstan-sættelser for tidligere skatteår. Det kunne herved anføres, at afgørelsen faktisk medførte forhøjelser af indkomstansættelserne for de to skatteår, der lå forud for afgørelsens dato. I det omfang sagens rejsning havde været kendt af de pågældende skatteydere, kunne det endvidere ikke udelukkes, at den langvarige behandlingstid havde været egnet til at skabe usikkerhed om de skatteretlige konsekvenser ved salg eller andre retlige dispositioner over ejendommene.

Ligningsdirektoratets behandling af sagen i øvrigt gav mig ikke anledning til bemærkninger.

20. Afslag i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, på ansøgning om vejadgang til gennemførelse af udstykning af en ejendom, der var beliggende ved en adgangs-begrænset landevej, gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 312/72).

En advokat klagede på A's vegne over en afgørelse, der var truffet af Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, og hvorefter der nægtedes A vejadgangstilladelse til gennemførelse af udstykning af en parcel fra hans ejendom. Advokaten anførte, at ministeriet efter hans opfattelse ikke havde haft fornøden lovhjælp for den trufne afgørelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at den parcel, hvortil der ønskedes vejadgang efter udstykning, var beliggende ved landevejen Vonsild-Hejlsminde. Den pågældende vejstrækning var ved Ministeriet for offentlige Arbejders kundgørelse af 16. juli 1963 adgangs-begrænset i henhold til vejbestyrelseslovens § 35.

Det fremgik endvidere af sagen, at den daværende vejbestyrelse, Vejle amtsråd, i skrivelse af 26. oktober 1967 udtalte, at den ikke havde noget at indvende imod, at der blev etableret adgang til et aftægtshus på A's landbrugsejendom ad en i st. 12,249 registreret overkørsel til denne (hertil krævedes ingen særlig tilladelse, idet aftægtshuset måtte betragtes som hørende til landbrugsejendommen). Samtidig blev det af amtsrådet tilkendegivet, at senere udstykning af bygge-

grunden, hvorpå aftægtshuset tænktes placeret, ikke ville blive godkendt, medmindre grunden var beliggende mindst 100 m fra landevejen og fik adgang ad eksisterende overkørsel til landbrugsejendommen.

Ved skrivelse af 18. juni 1969 meddelte ministeriet efter ansøgning fra A og efter anbefaling fra vejbestyrelsen dispensation fra adgangsbestemmelserne, således at overgangen i landevejens venstre side i st. 12,191 til landbrugsejendommen blev tilladt ændret til overkørsel samtidig med, at den tidligere omtalte overkørsel i st. 12,249 blev nedlagt.

Det fremgik af ministeriets skrivelse, at ændringen af ejendommens adgangsforhold ønskedes gennemført af hensyn til aftægtsboligen, som var opført på en ikke særskilt matrikuleret parcel – beliggende ud for den nævnte overgang –, og at ejendommens ejer af amtsrådet var gjort bekendt med, at udstykning af parcellen ikke ville kunne forventes tilladt, da parcellen lå i en afstand af mindre end 100 m fra landevejen.

Ved skrivelser af 23. juli og 25. oktober 1971 afslog Sønderjyllands amtsråd A's ansøgning om tilladelse til udstykning. Ansøgningen var begrundet med, at A agtede at overdrage landbrugsejendommen til sin søn,

og at udstykning ville lette generationsskiftet. Det var endvidere oplyst, at opførelsen af aftægtsboligen var påbegyndt inden modtagelsen af Vejle amtsråds skrivelse af 26. oktober 1967 og de deri indeholdte vilkår. Udstykningsansøgningen var tiltrådt af kommunalbestyrelsen og af fredningsnævnet for Haderslev amtsrådskreds. I skrivelse af 14. december 1971 til Ministeriet for offentlige Arbejder klagede A's advokat over amtsrådets afslag.

Sønderjyllands amtsråd fastholdt over for ministeriet sit afslag på udstykningsansøgningen med henvisning til, at det af Vejle amtsråd klart var tilkendegivet over for A, at udstykning af parcellen ikke ville blive godkendt.

I skrivelse af 5. april 1972 meddelte ministeriet advokaten, at det ikke fandt grundlag for at omgøre amtsrådets afgørelse, der var i overensstemmelse med ministeriets praksis i disse sager, hvilken praksis ministeriet redegjorde nærmere for.

Efter en gennemgang af sagens akter, som jeg havde modtaget fra ministeriet, anmodede jeg ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt den tilladelse, som det ved skrivelsen af 18. juni 1969 meddelte til, at overgangen til A's ejendom i st. 12,191 blev ændret til »overkørsel til landbrugsejendom« bl. a. på betingelse af, at overkørselen i st. 12,249 blev nedlagt, i realiteten var en tilladelse til etablering af en speciel overkørsel til brug for det i sagen omhandlede aftægtshus. For så vidt spørgsmålet måtte besvares bekræftende, udbad jeg mig en udtalelse om dette forholds betydning for afgørelsen af den nu foreliggende sag.

I skrivelse af 27. juni 1972 udtalte ministeriet, at ejendommen, da aftægtsboligen blev opført i 1967 efter de adgangsbestemmelser af 16. juli 1963, der var fastsat i henhold til vejbestyrelsesloven, havde godkendt adgang ad fire overkørsler og en overgang for landbrugsejendom. Ejeren fik dengang af amtsrådet afslag på ansøgning om at måtte benytte en bestående markoverkørsel eller den ovennævnte overgang til ejendommen som overkørsel til den nye bolig. Ejeren fik imidlertid samtidig at vide, at der ikke fandtes noget at indvende imod, at en af de overkørsler, der var godkendt som adgang til landbrugsejendom, benyttedes som adgang til bolig; senere frastykning af en parcel med denne bolig kunne derimod ikke forventes

godkendt, medmindre parcellen blev holdt i en afstand af mindst 100 m fra den adgangs-begrænsede landevej og fortsat fik adgang ad eksisterende, registreret overkørsel til landbrugsejendommen (altså ikke markoverkørsel).

Senere havde ministeriet imidlertid godkendt, at adgangsretten ad den pågældende overgang blev ændret til at omfatte også kørende trafik til ejendommen, herunder aftægtsboligen, mod, at en af de fire overkørsler, der var godkendt til landbrugsejendommen, samtidig blev nedlagt.

Videre udtalte ministeriet, at den omtalte overkørsel efter ministeriets opfattelse ikke kunne siges at være etableret udelukkende af hensyn til aftægtsboligen, selv om forholdet i dag måtte være det – således som en indstilling af 19. august 1971 fra amtsvejsinspektøren tydede på – at den rent faktisk alene blev brugt som overkørsel for denne bolig. Den var i virkeligheden anlagt som en overgang til landbrugsejendommen, længe før der blev tænkt på boligen, og ved dens udvidelse til overkørsel i 1969 var der fra ministeriets side ikke tanker fremme om at begrænse dens brug til adgang for aftægtsboligen. I realiteten var der tale om en flytning af en bestående overkørsel til landbrugsejendommen, inklusive aftægtsboligen, på baggrund af, at det var mere praktisk for den lovligt opførte aftægtsbolig at få adgang til landevejen nærmere boligen, da flytningen ikke skønnedes at være til gene for trafikken på landevejen.

Hertil føjede ministeriet, at det i øvrigt var dets principielle opfattelse, at bygninger, der var opført, efter at der var fastsat adgangs-begrænsning, ikke burde kunne frastykkes fra den pågældende landbrugsejendom, blot fordi der var mulighed for at forbeholde brugen af en enkelt af den samlede ejendoms flere overkørsler til sådanne bygninger; en sådan frastykningsmulighed ville svække adgangsbestemmelsernes effektivitet.

Mange landbrugsejendomme havde fra gammel tid fået tillagt overkørsler i større omfang, end der egentlig var behov for, og udstykningsmulighed for ny bebyggelse på basis af sådanne overflødige overkørsler ville fremme randbebyggelse, der var generende for den gennemgående trafik, og som ikke ville have en rimelig berettigelse ved sin tilknytning til de bestående landbrugsejendomme.

Efter det foreliggende mente ministeriet således ikke, at dets tilladelse af 18. juni 1969 til at benytte overgang i st. 12,191 som overkørsel til landbrugsejendommen havde nogen som helst indflydelse på den af A rejste sags afgørelse.

Jeg udtalte herefter følgende:

Efter § 4, stk. 3, i udstykningsloven (lovbekendtgørelse nr. 257 af 8. juni 1971) skal der for enhver lod, der fremkommer ved udstykning, være sørget for adgang til offentlig vej. A's ejendom var beliggende ved landevejen Vonsild-Hejlsminde, der er adgangsbegrænset ved kundgørelse fra Ministeriet for offentlige Arbejder af 16. juli 1963; denne kundgørelse er udstedt i henhold til vejbestyrelseslovens § 35. Efter stk. 4 i denne lovbestemmelse kan adgang til vejen herefter kun tilstedes i det omfang, det følger af den pågældende kund-

gørelse, dog at der i særlige tilfælde kan tillades undtagelse herfra.

I denne bestemmelse havde vejmyndighederne haft fornøden hjemmel til i 1969 at begrænse overkørseltilladelsen vedrørende st. 12,191, således at den ikke gjaldt efter udstykning, jfr. også princippet i lovens § 34, stk. 2, og til nu at nægte at ophæve denne begrænsning, d. v. s. til at afslå yderligere dispensation fra de gældende bestemmelser om adgangsbegrænsning.

Den afgørelse om dispensation, som Ministeriet for offentlige Arbejder havde truffet og hvorefter dispensation var afslået, beroede på et skøn, som jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke kunne kritisere, medmindre der forelå særlige omstændigheder. Ved min gennemgang af sagen havde jeg ikke fundet, at sådanne særlige omstændigheder forelå, og jeg fandt således ikke grundlag for at kritisere ministeriets afgørelse.

- 21.** *Anmodet Fordelingsudvalget vedrørende Børnehave- og Fritidspædagogseminarierne om at oplyse nærmere om det forhold, at en forpraktikattest ikke måtte indsendes i fotokopi. Fordelingsudvalget ændrede herefter sin beslutning om ikke at anerkende fotokopi af forpraktikattest. (J. nr. 1017/72).*

Under henvisning til nogle artikler i et dagblad om optagelse på børnehave- og fritidspædagogseminarierne anmodede jeg Fordelingsudvalget vedrørende Børnehave- og Fritidspædagogseminarierne om en redegørelse. Ifølge artiklerne havde mellem 200 og 400 ansøgere fået meddelelse om, at de ikke kunne optages, fordi de havde indsendt forpraktikattest i fotokopi i stedet for i original.

Jeg bad oplyst, om det af ansøgningsskemaet eller af den blanket, der skulle anvendes ved attestation for forpraktik, klart fremgik, at forpraktikattesten ikke måtte indsendes i fotokopi.

Jeg bemærkede, at jeg gik ud fra, at det afgørende spørgsmål i den foreliggende sammenhæng var, om en ansøgning, der alene havde den mangel, at forpraktikattesten kun forelå i fotokopi, kunne og burde betragtes som »ufuldstændig«, således at den efter § 7, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 475 af 27. oktober 1971 om optagelse på børnehave- og fritidspædagog-

seminarierne blev sidestillet med ansøgning fra ansøgere, der klart ikke opfylder optagelsesbetingelserne.

I skrivelse af 10. august 1972 udtalte fordelingsudvalget, at det fremgik af vejledningen udsendt af Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne til ansøgningsskemaet om optagelse på børnehave- og fritidspædagogseminarierne, side 3, pkt. V, at attestation for forpraktik skulle medfølge i original, ligesom der i ansøgningsskemaet, side 3, pkt. 4, var gjort opmærksom på, at oplysninger ikke ville blive taget i betragtning, dersom de ikke var dokumenterede gennem bilag, og at bilagene bortset fra attestation for forpraktik skulle fremsendes som bekræftede fotokopier eller afskrifter. Af blanketten til attest om forpraktik fremgik der intet yderligere om dokumentationskravet i omtalte henseende.

På baggrund af det udtrykkelige krav om indsendelse af attestation i original for forpraktikkens vedkommende, havde man fra fordelingsudvalgets side ment, at ansøgnin-

ger, hvor forpraktikattest kun var medsendt i fotokopi, principielt måtte betragtes som ufuldstændige, jfr. bekendtgørelsen af 27. oktober 1971 om optagelse på børnehave- og fritidspædagogseminarierne § 7, stk. 1. Under hensyn til bestemmelsen i bekendtgørelsens § 1, stk. 2, om adgang til at dispensere fra betingelserne i § 1, stk. 1, om forpraktik var de pågældende ansøgninger dog af udvalget blevet taget op til særskilt behandling, således at ansøgere med supplerende praktisk erfaring af tilfredsstillende art og omfang eller kortvarig pædagogisk uddannelse i henhold til denne dispensationsadgang var blevet optaget, når de i øvrigt havde opnået 7 points eller derover. Fordelingsudvalget henviste herved til det pointssystem, der var angivet i vejledningen, side 2, pkt. III.

Af de tilbageværende ikke optagne ansøgere, der havde indsendt fotokopi af forpraktikattesten, ville i alt 87 være blevet optaget på grundlag af det fastsatte minimum på 7 points, såfremt fotokopien var blevet anerkendt som tilstrækkelig dokumentation, medens 176 som følge af et utilstrækkeligt antal points alligevel ikke var blevet optaget.

- 22.** *Landbrugsministeriets afslag til Landbrugets Fællesorganisation af 1966 på anmodning om adgang til at se regnskaberne for Finansieringsfonden af 1963 gav ikke anledning til kritik. At Landbrugsministeriet gav Grosserer-Societetet, Industrirådet og Provinshandelskammeret adgang til regnskaberne ansås ikke for stridende mod almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætninger. (J. nr. 710/72).*

Landbrugets Fællesorganisation af 1966 klagede over, at Landbrugsministeriet havde afslået at tilsende fællesorganisationen regnskaberne for Finansieringsfonden af 1963.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at fællesorganisationens forretningsudvalg i en skrivelse af 18. november 1971 bl. a. anmodede landbrugsministeren om at drage omsorg for offentliggørelse af regnskaberne for de såkaldte Sveriges-penge, der administreres af Finansieringsfonden af 1963 i henhold til fondens fundats af 13. februar 1964.

Landbrugsministeriet svarede, at fondens regnskab er underkastet revision af 2. Revisionsdepartement og forelægges Finansudvalget på begæring, samt at ministeriet i oktober 1970 havde truffet beslutning om, at regnskaberne derudover alene kunne tilstil-

Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne havde nu over for udvalget tilkendegivet, at kravet om originalattest måtte anses for meget vidtgående, og at dette krav kunne være fremhævet på en mere tydelig måde, herunder være klarere udtrykt i ansøgningskemaet; da det efter antallet af ansøgninger ikke havde været overkommeligt for udvalget at tilskrive de enkelte ansøgere med henblik på berigtigelse af mangelfuld dokumentation, havde Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne ikke ment, at nævnte dokumentationskrav burde opretholdes som ufravigeligt. Over for denne tilkendegivelse havde fordelingsudvalget vedtaget at ændre sin tidligere beslutning om ikke at anerkende fotokopi af forpraktikattest.

Der ville herefter blive givet de 87 ansøgere, der oprindelig var afvist i denne forbindelse, og som havde et tilstrækkeligt antal points, tilbud om optagelse på et seminarium.

I skrivelse af 17. august 1972 meddelte jeg fordelingsudvalget, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

les Grosserer-Societetet, Industrirådet og Provinshandelskammeret til fortrolig underretning og indseende med midlernes anvendelse efter fundatsens bestemmelser. Landbrugsministeriet så sig herefter ikke i stand til at videregive regnskaberne til andre end de nævnte hovedorganisationer og kunne derfor ikke imødekomme fællesorganisationens anmodning.

Under henvisning til lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen anmodede fællesorganisationen derefter Landbrugsministeriet om at få udleveret regnskaberne for Sveriges-pengenes anvendelse i det omfang, det var muligt, bortset fra regnskabsår, hvor de pågældende beløb allerede var udbetalt.

Under henvisning til bestemmelserne i of-

fentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, og § 2, stk. 2, nr. 4, meddelte Landbrugsministeriet, at regnskaberne ikke kunne udleveres.

Til støtte for klagen henviste fællesorganisationen til, at Landbrugsministeriets afslag efter organisationens opfattelse var i strid med de hensyn, der lå til grund for offentlighedsloven. Fællesorganisationen gjorde endvidere gældende, at afslaget var stridende mod almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætninger, idet Landbrugsministeriet som nævnt havde udleveret regnskaberne til Grosserer-Societetet, Industrirådet og Provinshandelskammeret.

Over for mig fastholdt Landbrugsministeriet afslaget på aktindsigt i regnskaberne for Finansieringsfonden af 1963 og henviste til følgende notat, der var udarbejdet af ministeriet:

»I henhold til overenskomst af 4. januar 1960 mellem Danmark og Sverige angående samhandelen med landbrugsvarer inden for Den europæiske Frihandelssammenslutning, senere erstattet af aftale af 12. september 1963 om samme emne, overfører Sverige til Danmark årligt nu mindst 20 mill. sv. kr. under hensyn til, at det svenske importreguleringsystem for landbrugsvarer ikke giver Danmark adgang til – på samme måde som det forudsættes at blive muligt for medlemslande ved eksport af industrivarer – at nyde fordel af importlandets prisniveau ved eksport af landbrugsvarer til Sverige.

Under de forud for indgåelsen af overenskomsten af 1960 stedfundne drøftelser mellem danske og svenske myndigheder opnåedes der enighed om, at beløbet skulle tilfalde dansk landbrug, og at beløbet ikke måtte anvendes til prisstøtte for eksport af danske landbrugsvarer til Sverige.

I overensstemmelse hermed blev landbrugsministeren ved tekstanmærkning til § 11.10.20. i tillægsbevillingsloven for 1961/62 bemyndiget til at udbetale beløbet til det danske landbrug.

For det første år efter indgåelsen af overenskomsten af 1960 blev det fra Sverige modtagne beløb af Landbrugsministeriet fordelt efter indstilling af Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger, og for de følgende år fordelt med $\frac{2}{3}$ til De samvirkende danske Landboforeninger og $\frac{1}{3}$ til De samvirkende danske Husmandsforeninger

alene på betingelse af, at beløbene ikke anvendes til prisstøtte for dansk eksport af landbrugsvarer til Sverige.

Efter at Grosserer-Societetet, Provinshandelskammeret og Industrirådet over for Landbrugsministeriet havde rejst spørgsmålet om at opnå større sikkerhed for, at beløbene som offentlige midler ikke i strid med almindelige retsgrundsætninger anvendes en for private erhvervsdrivende diskriminerende måde, blev Finansieringsfonden af 1963, hvortil de nævnte midler derefter er blevet udbetalt, oprettet.

Finansieringsfonden, hvis fundats er godkendt af Landbrugsministeriet og Finansudvalget, har til formål at stille kapital til rådighed i rationaliseringsøjemed for virksomheder inden for landbruget samt for andre landøkonomiske formål, som fondens bestyrelse finder det hensigtsmæssigt at fremme. Finansieringsvirksomheden foregår som regel gennem udlånsvirksomhed. Fondens bestyrelse, der består af 9 medlemmer, valgt af De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger og Landbrugsraadet, fastsætter vilkårene for finansieringsvirksomheden.

Ved overførslen fra Landbrugsministeriet til Finansieringsfonden af de årlige beløb stiller Landbrugsministeriet som betingelse bl.a., at midlerne ikke må anvendes således, at der sker skadelig forskelsbehandling, og at der af fondens bestyrelse årligt til Landbrugsministeriet indsendes beretning om fondens virksomhed samt eksemplar af det af den statsautoriserede revisor påtegnede regnskab, der vil blive forelagt vedkommende Revisionsdepartement.

Efter at Finansieringsfonden af 1963 havde fungeret nogle år, gav Grosserer-Societetet, Provinshandelskammeret og Industrirådet over for Landbrugsministeriet udtryk for, at administrationen af »Sveriges-pengene« efter deres opfattelse fortsat ikke fandt sted på en måde, der kunne være betryggende for den private handel og industri uden for landbruget, og de tre organisationer foreslog derfor forskellige ændringer i administrationen af disse midler, herunder tilsendelse af Finansieringsfondens regnskaber. For at imødekomme den således udtrykte frygt for diskriminering af den private handel og industri – uanset at Finansieringsfondens regnskaber tilsendes Landbrugsministeriet og Revisionsdeparte-

mentet – blev der mellem Landbrugsministeriet på den ene side og Grosserer-Societetet, Provinshandelskammeret og Industrirådet på den anden og med Finansieringsfondens samtykke i oktober 1970 truffet den aftale, at Landbrugsministeriet ville tilstille de tre organisationer eksemplarer af regnskab og beretning fra Finansieringsfonden af 1963 til fortrolig underretning, og at de tre organisationer kan rette henvendelse til landbrugsministeren, såfremt de af Finansieringsfonden af 1963 foretagne dispositioner, der fremgår af regnskaberne, måtte give organisationerne anledning til tvivl om, hvorvidt dispositionen er i overensstemmelse med fundatsen for Finansieringsfonden.

Det kan i denne forbindelse anføres, at de tre nævnte organisationer gennem Handelens og Industriens Fælleseksportråd er repræsenteret i styrelsen for Landbrugets Dispositions-fond sammen med Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger, jfr. § 7, stk. 2, i lov nr. 278 af 18. juni 1969 om afsætning af danske landbrugsvarer m.m.

Den nævnte aftale har til forudsætning, at Landbrugsministeriet ikke mener, at Finansieringsfondens regnskaber bør være tilgængelige for andre end de myndigheder, der på det offentlige vegne varetager kontrollen med midlernes anvendelse. Aftalen er alene udtryk for en praktisk og klart afgrænset løsning til imødegåelse af den udtrykte frygt for diskriminering af det private erhvervsliv uden for landbruget, og anmodninger fra andre handelsorganisationer om regnskabsforelæggelse er blevet afslået, således fra De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark.

I forhold til landbruget har Landbrugsministeriet traditionelt gennem en meget lang årrække betragtet Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger som forhandlingsberettigede hovedorganisationer og som dækkende begrebet dansk landbrug i almindelighed, jfr. fornævnte bestemmelse i afsætningsloven. Som konsekvens heraf har Landbrugsministeriet således givet Centralforeningen af Tolvmandsforeninger og større Landbrugere i Danmark afslag på en anmodning om tilsendelse af regnskaberne fra Finansieringsfonden af 1963.

Landbrugets Fællesorganisation har nu under henvisning til lov nr. 280 af 10. juni

1970 om offentlighed i forvaltningen anmodet Landbrugsministeriet om tilsendelse af Finansieringsfondens regnskaber for de år, der måtte være mulighed herfor. Hertil skal Landbrugsministeriet i overensstemmelse med, hvad ovenfor er anført, bemærke, at Finansieringsfondens dispositioner i princippet ikke bør være tilgængelige for andre end de tilsynsførende myndigheder, og at fondens regnskaber efter Landbrugsministeriets opfattelse er omfattet af undtagelsesbestemmelserne i lovens § 2, såvel stk. 1, pkt. 2, som stk. 2, pkt. 4.

Landbrugsministeriet har desuden i medfør af lovens § 2, stk. 4, bestemt, at Finansieringsfondens regnskaber er undtaget fra bestemmelsen i § 1.«

Jeg udtalte følgende:

Bestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, og § 2, stk. 2, nr. 4, har følgende ordlyd:

§ 2, stk. 1, nr. 2:

»Adgangen til at få oplysninger omfatter ikke dokumenter, der indeholder

— — — —

2) oplysning om tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold, for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den person eller virksomhed, oplysningen angår, at begæringen ikke imødekommes.«

§ 2, stk. 2, nr. 4:

»Bestemmelsen i § 1 er endvidere uændelig, hvis adgangen til at blive gjort bekendt med sagens dokumenter findes at burde vige for væsentlige hensyn til

— — — —

4) beskyttelse af andre interesser, hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet.«

I forbindelse med en tidligere klage over, at Landbrugsministeriet havde afslået at udlevere Finansieringsfondens regnskaber, udtalte ombudsmanden i skrivelse af 21. juni 1971 (beretn. 1971, s. 35) bl. a. følgende:

»Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt regnskaberne for Landbrugets Finansieringsfond må antages for omfattet af offentlighedslovens undtagelsesbestemmelser, har Landbrugsministeriet, som det fremgår af foranstående, henvist til, at de

nævnte dokumenter, såfremt de ikke falder uden for lovens område, allerede fordi de ikke kan siges at have været til egentlig behandling i ministeriet, må kunne henføres under lovens § 2, efter ministeriets opfattelse naturligt under § 2, stk. 2, nr. 4.

Efter den nævnte bestemmelse indskrænkes adgangen til aktindsigt bl. a. i de tilfælde, hvor adgangen til at blive gjort bekendt med sagens dokumenter findes at burde vige for væsentlige hensyn til beskyttelse af interesser, hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet.

Af bemærkninger til den pågældende bestemmelse i det af justitsministeren den 8. oktober 1969 fremsatte forslag til lov om offentlighed i forvaltningen (Folketings-tidende 1969/70, tillæg A, sp. 589) fremgår det, at man havde fundet det påkrævet at indsætte en bestemmelse, hvorefter interesser, der enten ikke egner sig til selvstændig formulering, eller som man ikke ved lovens udformning har kunnet overskue, vil kunne begrunde undtagelse fra offentlighedsprincippet. Det er forudsat i bemærkningerne til lovforslaget, at der kun gøres brug af bestemmelsen, hvor hemmeligholdelse af hensyn til det offentlige eller privates interesser er klart påkrævet.

Selv om det efter min opfattelse er tvivlsomt, om de omhandlede dokumenter ikke har været til behandling i Landbrugsministeriet, finder jeg efter de foreliggende oplysninger ikke at kunne kritisere det af ministeriet indtagne standpunkt, hvorefter de omhandlede dokumenter i givet fald må anses for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i lovens § 2, stk. 2, nr. 4.«

Jeg henholdt mig til ombudsmandens udtalelse, hvorefter det ikke kan kritiseres, at Finansieringsfondens regnskaber anses for omfattet af bestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 4. Jeg fandt således ikke grundlag for at kritisere Landbrugsministeriets afgørelse. At ministeriet som begrundelse for afslaget yderligere havde henvist til offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, gav mig ikke anledning til bemærkninger.

Om baggrunden for Landbrugsministeriets beslutning om i fortrolighed at tilsende Grosserer-Societetet, Industrirådet og Provinshandelskammeret Finansieringsfondens regnskaber henviste jeg til det, ministeriet havde anført i udtalelsen til mig. Det måtte herved lægges til grund, at ministeriet i øvrigt havde afslået anmodninger om udlevering af regnskaberne.

Landbrugsministeriets afgørelser med hensyn til anvendelsen af offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, og § 2, stk. 2, nr. 4, på Finansieringsfondens regnskaber byggede på skønmæssigt prægede vurderinger, som jeg efter regler og praksis for min virksomhed kun kan kritisere, når særlige omstændigheder taler derfor.

At Landbrugsministeriet havde nægtet fællesorganisationen adgang til at se regnskaberne under hensyn til de anførte bestemmelser i offentlighedsloven, hvorimod de udleveredes til Grosserer-Societetet, Industrirådet og Provinshandelskammeret, fandt jeg ikke var en sådan særlig omstændighed, der kunne give anledning til nogen kritik. Jeg måtte i denne forbindelse lægge vægt på den særlige baggrund for udleveringen af regnskaberne til de pågældende organisationer samt på, at Landbrugsministeriet i øvrigt efter fast praksis afslog anmodninger om udlevering.

Jeg henledte samtidig Landbrugsministeriets opmærksomhed på, at bestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 4, efter min mening var uden betydning for den foreliggende sag. Efter denne bestemmelse kan vedkommende minister bestemme, at sagsområder eller arter af dokumenter, for hvilke bestemmelserne i stk. 1 og 2 i almindelighed vil medføre, at begæring efter § 1 må afslås, skal være undtaget fra bestemmelsen i § 1. Bestemmelsen i § 2, stk. 4, tager efter min mening sigte på udstedelse af generelle forskrifter i bekendtgørelsesform, jfr. herved Justitsministeriets vejledning om offentlighedsloven (Ministerialtidende nr. 279 af 10. november 1970), pkt. 20, og Niels Eilschou Holms: Kommentar til offentlighedsloven, side 50.

- 23.** *Henstillet til Ministeriet for Forureningsbekæmpelse at foranledige, at sundhedskommissionen i Herstedernes kommune tog en sag om støjgener fra hunde, der af butikskunder tøjres ved butikscentret »Albertslund Vest«, op til fornyet overvejelse på grundlag af de erklæringer, der var indhentet fra kredslægen og Sundhedsstyrelsen. (J. nr. 1122/71).*

A klagede over, at hverken sundhedskommissionen i Herstedernes kommune eller Indenrigsministeriet havde skredet ind mod støjgener fra hunde, der af butikskunder tøjres ved butikscentret »Albertslund Vest«.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A allerede i 1969 indgav klage til sundhedskommissionen over hundestøj i det omhandlede butikscenter. Sagen blev behandlet på et møde i sundhedskommissionen den 27. maj 1969, ved hvilken lejlighed politimesteren i Glostrup oplyste, at hverken hundelov eller politivedtægt indeholdt bestemmelser, der kunne bringes i anvendelse.

Da kommissionen heller ikke mente, at § 40 i sundhedsvedtægten for Herstedernes kommune kunne bringes i anvendelse, idet ulempen ikke hidrørte fra næringsbruget, og det i øvrigt var vanskeligt at anvise en løsning, henstillede kommissionen den 11. marts 1970 til 3 grundejerforeninger og 2 boligselskaber at drøfte mulighederne for en løsning, men så vidt det var kommissionen bekendt, medførte det ikke noget initiativ fra de pågældendes side.

I skrivelse af 10. april 1970 klagede A til Sundhedsstyrelsen over, at sundhedskommissionen ikke havde grebet ind over for hundestøjen ved butikscentret. Den 18. s. m. videre sendte Sundhedsstyrelsen sagen til Indenrigsministeriet og indstillede, at sagen blev sendt tilbage til sundhedskommissionen til fornyet behandling, idet styrelsen fandt, at forholdet var omfattet af sundhedsvedtægtens § 40.

Den 1. maj 1970 erklærede Indenrigsministeriet sig enig i Sundhedsstyrelsens opfattelse og anmodede sundhedskommissionen om at genoptage sagen. På et møde den 15. juni 1970 vedtog sundhedskommissionen et forslag fra politimesteren om at påbyde virksomhederne at træffe foranstaltninger til at eliminere generne. Et påbud herom blev udstedt den 22. juni 1970 til butikscentrets 2 bygningsejere med frist til den 22. august 1970.

Butikscentret lod herefter opsætte skilte i vinduerne i centrets butikker, hvoraf det bl. a. fremgik, at »det ikke er tilladt at »parkere«

hunde i centret«. For at undgå, at centrets kunder fastbandt deres hunde uden for butikkerne, blev de opsatte hundekroge fjernet.

I skrivelse af 1. oktober 1970 meddelte A sundhedskommissionen, at skiltningen ikke havde reduceret hundegenerne. Kommissionen anmodede herefter politimesteren i Glostrup om at overveje, hvad der yderligere kunne foretages, men den 6. januar 1971 meddelte politimesteren sundhedskommissionen efter stedfunden undersøgelse, at der fra hans side ikke ville blive foretaget videre i sagen. Herom blev A underrettet den 12. januar 1971.

Den 25. januar 1971 klagede A til Indenrigsministeriet over sundhedskommissionens afgørelse. Ministeriet forelagde klagen for sundhedskommissionen med anmodning om at få vedlagt udtalelser fra politimesteren og kredslægen. Med de ønskede udtalelser blev sagen den 26. april 1971 tilbagesendt Indenrigsministeriet via kommunalbestyrelsen i Herstedernes kommune. Kommissionen anførte, at den efter det fremkomne materiale ikke mente at have mulighed for at gennemføre yderligere foranstaltninger.

Indenrigsministeriet forelagde sagen for Sundhedsstyrelsen, der den 9. juli 1971 udtalte, at den på grundlag af forklaringer, der var afgivet af de omboende, og den erklæring, kredslægen havde afgivet, måtte mene, at støjen fra hunde, der anbringes uden for butikkerne under ejernes besøg i disse, fortsat tidvis måtte anses for en væsentlig ulempe for de omboende, og at det påbud, sundhedskommissionen den 22. juni 1970 havde udstedt, derfor ikke kunne anses for efterkommet.

Sundhedsstyrelsen henledte samtidig opmærksomheden på, at det tilkom butikscentrets ejere selv at tage stilling til, hvorledes disse gener kunne fjernes. Efter det foreliggende skulle der være mulighed for at henvise kunderne til at anbringe hundene øst for centret. En sådan henvisning sås ikke at have fundet sted, idet butikscentret ikke i forbindelse med fjernelsen af de tidligere anvendte hundekroge havde sørget for at skaffe

anden og bedre mulighed for hundenes anbringelse.

Herefter foreslog Sundhedsstyrelsen, at der blev udstedt et nyt påbud til butikscentrets ejere om nedbringelse af generne inden for en frist af 12 måneder med en tilkendegivelse om, at det påhviler ejerne selv at træffe de nødvendige foranstaltninger f. eks. ved gennem skiltning at henvise kunderne til at anbringe hundene øst for centret, samt at fornyet frist for genernes nedbringelse ikke ville kunne forventes..

I skrivelse af 28. september 1971 meddelte Indenrigsministeriet A, at det ikke mente at kunne kritisere sundhedskommissionens betragtning, hvorefter der var gennemført de foranstaltninger til nedbringelse af ulemperne, som med rimelighed kunne kræves udført i det foreliggende tilfælde, og at ministeriet herefter ikke foretog videre i sagen.

I anledning af A's klage til mig bad jeg Ministeriet for Forureningsbekæmpelse, hvortil det pågældende sagsområde i mellemtiden er overført, udtale sig om det forhold, at sundhedskommissionens afgørelse af 22. juni 1970 var meget generelt affattet, og at der hverken i denne afgørelse – eller i senere supplerende afgørelser – fandtes nogen angivelse vedrørende arten af de foranstaltninger, der forlangtes foretaget af butikscentrets ejere.

Ministeriet udtalte herom, at sundhedskommissionens afgørelse af 22. juni 1970 ikke havde været forelagt ministeriet som ankesag. Det var imidlertid ministeriets praksis i sager vedrørende sundhedsskadelige næringsbrug, at et pålæg fra myndighedernes side normalt alene bør gå ud på, at ulemperne skal fjernes eller sænkes til det efter sundhedsvedtægten tilladte niveau, og at der ikke i pålægget bør gives nærmere angivelse af, hvilke foranstaltninger der vil være egnet hertil. Såfremt sundhedskommissionens afgørelse af 22. juni 1970 havde været forelagt for ministeriet, ville ministeriet næppe have fundet anledning til at rette kritik af afgørelsen vedrørende dette punkt.

Indenrigsministeriets skrivelse af 28. september 1971 vedrørte alene sundhedskommissionens afgørelse af 12. januar 1971 og tog ikke stilling til det materielle indhold i beslutningen af 22. juni 1970, men kun til den af klageren rejste kritik af, at sundhedskommissionen ikke havde sørget for, at beslutningen

blev efterlevet. Ministeriet for Forureningsbekæmpelse kunne tilslutte sig Indenrigsministeriets afgørelse, idet ministeriet ville lægge vægt på, at der af de lokale myndigheder (kommunalbestyrelsen, sundhedskommissionen og politimesteren) var anlagt den betragtning, at der rent faktisk ikke forelå mulighed for at gennemføre yderligere foranstaltninger til fjernelse af generne end allerede sket. Ministeriet havde herved taget i betragtning, at det foreliggende tilfælde var ret specielt og væsentligt adskilte sig fra de sager om ulemper fra sundhedsskadelige næringsbrug, som normalt blev behandlet efter den omtalte bestemmelse i sundhedsvedtægten.

Endelig fremhævede ministeriet, at påbudet i denne sag – således som det også var sket – måtte rettes til den eller de virksomheder, der ejede centret, og at disse virksomheder kun i begrænset omfang ville have mulighed for at kontrollere, om kunderne i centret medbragte hunde, og om disse hunde støjede under opholdet uden for forretningerne. En regulering direkte over for hundenes ejere ville ikke kunne foretages efter sundhedsvedtægten's bestemmelser. På dette grundlag havde ministeriet ikke ment at kunne kritisere, at sundhedskommissionen, som i praksis ville være den myndighed, som havde ansvaret for, at yderligere foranstaltninger blev iværksat, havde skønnet, at der ikke kunne foretages videre i sagen.

Den 24. maj henstillede jeg til Ministeriet for Forureningsbekæmpelse at foranledige, at sundhedskommissionen i Herstedernes kommune tog sagen op til fornyet overvejelse på grundlag af Sundhedsstyrelsens udtalelse samt erklæringen fra kreds-lægen for Københavns amts søndre lægekreds, således at der i forbindelse hermed fra kommissionens side blev optaget kontakt med ejerne af butikscentret med henblik på at opnå en yderligere belysning end den foreliggende af de praktiske muligheder for at gennemføre foranstaltninger til nedbringelse af støjgenerne fra de gående hunde, herunder spørgsmålet om stedet for hundenes placeringer og de anvendte skiltes form og indhold.

Den 22. august 1972 underrettede sundhedskommissionen mig om, at sagen havde været taget op til fornyet overvejelse, og at

der den 27. juli 1972 havde været afholdt et møde mellem repræsentanterne for center-ejerne og kommissionen.

Man nåede herved frem til en ordning, der endeligt godkendtes på kommissionens møde den 21. august 1972. Man fandt frem til en anden placering af hundene (centrets nordside) og skiltene blev forbedret.

Den 6. september 1972 meddelte jeg Grundejerforeningen Albertslund Vest, der på grund af A's flytning var indtrådt i sagen, at jeg, da de foranstaltninger, som jeg havde peget på i min skrivelse til Ministeriet for Forureningsbekæmpelse, nu syntes at være enten gennemført eller vedtaget, gik ud fra, at foreningen var indforstået med, at jeg ikke foretog videre i sagen.

24. *Ikke fundet anledning til kritik af omfanget af et socialudvalgs hjælp til en folkepensionist, hvis ejendom blev solgt ved tvangsauktion. Sagsbehandlingen gav på et enkelt punkt anledning til kritik. (J. nr. 1158/71).*

A klagede over, at det sociale udvalg i Bramsnæs kommune på et møde den 15. juni 1971 afslog at yde ham hjælp til betaling af amtsstueskatter for oktober kvartal 1970. Han klagede endvidere over, at kommunen ikke kom ham til hjælp, da hans ejendom senere – uagtet han havde betalt skatten – blev solgt på tvangsauktion, fordi han havde undladt at betale et fejlagtigt opkrævet beløb på 80 kr. til aflysning af en berammet tvangsauktion, samt over, at man heller intet foretog sig, da der blev berammet fogedforretning til udsættelse af ham fra hans ejendom.

Det fremgik af oplysningerne i sagen, at A den 24. maj 1971 ansøgte det sociale udvalg i Bramsnæs kommune om hjælp til betaling af amtsstueskat for oktober kvartal 1970. Ansøgningen var bilagt en meddelelse fra Roskilde herredsret af 14. maj 1971 om, at hvis beløbet ikke inden 5 dage var indbetalt til amtsstuen, ville der blive berammet tvangsauktionforretning.

Den 22. juni 1971 meddelte det sociale udvalg A, at man ikke havde kunnet bevilge hjælp til betaling af skatten. A modtog på dette tidspunkt et personligt tillæg til sin folkepension på 50 kr. pr. måned (dette beløb blev den 8. november 1971 forøget til 100 kr. og den 10. april 1972 til 250 kr. pr. måned).

Herefter indbetalte A ejendomsskatten til amtsstuen den 6. september 1971, og dette meddelte han det sociale udvalg på et tidspunkt, der dog ikke nærmere kunne tidsfæstes.

Uanset at A således havde betalt skatten, blev der den 19. oktober 1971 afholdt tvangsauktion over hans ejendom i anledning af et gebyr på 80 kr., han fejlagtigt var blevet

afkrævet til aflysning af tvangsauktionen vedrørende skatterestancen. Den foretagne tvangsauktion blev senere ophævet ved Østre Landsrets dom af 5. januar 1972. Der fandtes ikke i socialforvaltningens akter nogen tilsigelse til tvangsauktionen.

Den 15. november 1971 meddelte A telefonisk socialkontoret, at hans hus var blevet solgt på tvangsauktion. Efter de foreliggende oplysninger måtte jeg lægge til grund, at A ikke samtidig meddelte, at der var berammet udsættelsesforretning fra hans ejendom til den 29. november 1971.

Oplysning herom gav derimod Roskilde herredsret i en skrivelse af 23. november 1971 til Bramsnæs kommune, ligesom retten den 29. november 1971, da udsættelsesforretningen var blevet afholdt, meddelte kommunen, at A havde fået frist med fraflytningen til den 15. december 1971.

De to skrivelser fra retten indgik til kommunens sekretariat, hvorfra socialforvaltningen modtog dem den 3. december 1971. Socialforvaltningen havde således først på denne dato været orienteret om, at A pr. 15. december 1971 ville blive udsat af sin ejendom. Socialforvaltningen meddelte mig i den forbindelse, at man ikke tidligere har været underrettet om berammede tvangsauktioner eller udsættelsesforretninger vedrørende faste ejendomme i kommunen. Foranlediget af A's sag modtog man nu fotokopier af meddelelser, der modtoges af kommunens sekretariat, ligesom socialforvaltningen nu abonnerede på Statstidende, som daglig læstes af to ansatte i forvaltningen til konstatering af tvangsauktioner, hvor der eventuelt ville kunne foreligge en social nødsituation, der skulle afhjælpes.

Da man havde modtaget de to ovenfor nævnte tilsigelser i socialforvaltningen, anmodede man samme dag, nemlig den 3. december 1971, A om snarest at rette henvendelse til kontoret, såfremt han måtte have behov for hjælp fra socialkontoret ved flytning til anden bolig. Socialudvalget anførte i den forbindelse, at man flere gange ved A's besøg på socialkontoret havde talt med ham om hans eventuelle optagelse på alderdomshjem, men at han altid havde afvist tilbuddet; tilbuddet om optagelse i et af kommunens to alderdomshjem stod dog stadig ved magt.

Roskilde amt udtalte, at man efter en samlet gennemgang af sagen ikke fandt grundlag for at kritisere det sociale udvalg for den hjælp, som var ydet A i form af personlige tillæg til folkepensionen.

Socialministeriet udtalte, at man ikke fandt grundlag for kritik af det sociale udvalg i Bramsnæs kommune.

Jeg udtalte:

Indledningsvis fandt jeg anledning til at understrege, at der ikke i sagen sås at foreligge noget grundlag for at kritisere det sociale udvalg for ved handlinger eller undladelse at have medvirket til, at den pågældende auktion blev fremmet, eller at der senere blev foretaget udsættelsesforretning. A havde på det tidspunkt, da auktionen blev fremmet, betalt det pågældende skattebeløb. Fogedforretningerne angik gebyr og blev ophævet ved Østre Landsrets dom af 5. januar 1972. Det måtte lægges til grund, at der ikke har været hjemmel til at opkræve det pågældende gebyr.

Det spørgsmål, der forelå til bedømmelse, var herefter alene, om der var grundlag for at udtale kritik med hensyn til omfanget af den støtte, det sociale udvalg ydede A i tiden, indtil det blev afklaret, at fogedforretningerne ville blive ophævet.

Med hensyn til spørgsmålet om pengeomæssig hjælp til betaling af skattebeløbet var det praktiske spørgsmål, i hvilket omfang det sociale udvalg kunne og burde yde personligt tillæg til folkepensionen efter folkepensionsloven § 13. Spørgsmålet om ydelse af hjælp efter denne bestemmelse beroede på en skønsmæssig vurdering, som jeg efter regler og praksis for min virksomhed ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Jeg

havde ikke ved min gennemgang af sagen fundet, at dette var tilfældet, og jeg havde således ikke grundlag for at kritisere det sociale udvalgs afgørelse. De sociale udvalgs afgørelser om personlige tillæg måtte bestemmes dels af den begrænsede økonomiske ramme, der efter folkepensionslovens § 13 stod til rådighed, dels af hensynet til, at beløbet anvendtes på ligelig måde i forhold til kommunens folkepensionister. Et udvalg kunne således finde det påkrævet at meddele afslag, uanset at individuelle omstændigheder talte for meddelelse af tillæg. I den foreliggende sag havde det sociale udvalg, efter at A var blevet folkepensionist, ydet tillæg i et ikke ubetydeligt omfang (også ud over det tidligere omtalte faste månedlige tillæg). At det afslag på tillæg til betaling af amtsstueskatter, der den 22. juni 1971 var blevet meddelt på A's ansøgning af 24. maj 1971, ikke var uforvarligt, havde nogen støtte i den omstændighed, at A faktisk viste sig i stand til ca 2½ måned senere at betale beløbet.

Tilbage stod spørgsmålet, om det sociale udvalg, da det blev bekendt med, at der forelå en væsentlig risiko for, at A måtte afstå sin bolig, burde have søgt at yde særlig bistand med henblik på løsning af boligproblemet.

Ved min bedømmelse heraf mente jeg at burde lægge følgende til grund: En vis anledning til særlig agtpågivenhed fra socialforvaltningens side forelå for så vidt allerede, da udvalget den 24. maj 1971 blev bekendt med, at udpantningskendelse forelå. Den 15. november 1971 meddelte A telefonisk, at hans hus den 19. oktober 1971 var solgt på tvangsauktion. Den 24. november og den 1. december 1971 modtog kommunen (sekretariatet) de 2 skrivelser af henholdsvis 23. og 29. november 1971 fra Roskilde herredsret om udsættelsesforretningen, der fandt sted den 29. november 1971. Socialforvaltningen modtog imidlertid først skrivelserne den 3. december 1971. Samme dag indbød det sociale udvalg A til at rette henvendelse til socialkontoret, såfremt han havde behov for hjælp ved flytning til anden bolig. I betragtning af, at A ikke i forbindelse med telefonsamtalen den 15. november 1971 anmodede om bistand, og under hensyn til,

at han havde kommunal hjemmehjælper, der eventuelt kunne bistå ham med en henvendelse, fandt jeg ikke, at der var grundlag for at betragte socialforvaltningens undladelse af at foretage videre efter den 15. november 1971 som pligtforsømmelse. Jeg fandt dog at burde udtale, at det efter min mening ville have været bedst stemmende med principperne i omfærdslovens kapitel I og i øvrigt med god praksis for socialforvaltning, om den oplysning, socialforvaltningen fik ved den omtalte telefonsamtale, havde givet anledning til et initiativ med hensyn til nærmere undersøgelse af

den foreliggende situation og af mulighederne for ydelse af bistand.

Sagen gav mig i øvrigt ikke anledning til at foretage videre, idet jeg havde taget til efterretning, at der var gennemført en ordning, hvorefter socialforvaltningen modtog fotokopi af meddelelser, der modtages af kommunens sekretariat, og som angår berammede tvangsauktioner eller udsættelsesforretninger vedrørende faste ejendomme, og at Statstidende daglig bliver gennemgået til konstatering af tvangsauktioner, der eventuelt indebærer sociale nødsituationer.

- 25.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Direktoratet for Fængselsvæsenet havde afslået at fritage en indsat, der var invalidepensionist, for arbejdspligt. Da jeg fandt det betænkeligt, at der kun var tilbudt den pågældende klemmearbejde, henstillede jeg til direktoratet, at der blev gjort forsøg på at finde en mere formålstjenlig beskæftigelse for ham. (J. nr. 650/72).*

A, der var indsat i Statsfængslet i Vridsløselille, klagede i juli 1972 over Direktoratet for Fængselsvæsenets afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt han som invalidepensionist havde arbejdspligt.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at fængselslægen havde udtalt, at der intet syntes at være til hinder for, at A kunne udføre almindeligt klemmearbejde.

Sundhedsstyrelsen havde efter gennemgang af A's lægejournal udtalt, at den ikke fandt grundlag for kritik af den lægelige behandling af A.

Direktoratet meddelte A, at invalidepensionister i fængselsvæsenets anstalter havde arbejdspligt på lige fod med andre indsatte, og at de kun kunne fritages herfor, når fængselslægen konkret skønnede det nødvendigt.

Da de lægelige undersøgelser af A havde vist, at der ikke var noget til hinder for, at han kunne udføre almindeligt klemmearbejde, fandt direktoratet ikke grundlag for kritik af anstalten.

I anledning af A's klage til mig henholdt direktoratet sig til sin afgørelse og tilføjede, at spørgsmålet om arbejdspligt for indsatte, der er tilkendt invalide- eller folkepension, indgår i de overvejelser, som for tiden finder sted med henblik på revision af de anordningsmæssige bestemmelser om indsattes arbejdspligt.

Jeg bad da oplyst, ved hvilke arbejder A havde været beskæftiget siden indsættelsen (herunder oplysning om, i hvilket tidsrum han havde været beskæftiget ved klemmearbejde), og om, hvorvidt han havde været tilbudt andre arbejder.

Direktoratet svarede, at A ved indsættelsen i Statsfængslet i Vridsløselille den 27. januar 1972 meddelte fængselsforvalteren, at han var invalidepensionist og ikke kunne udføre nævneværdigt arbejde, at han derfor anbragtes på afdeling J, hvor der ikke af de indsatte forlanges særlig store arbejdspræstationer, og at han under sit ophold i anstalten kun havde været beskæftiget ved klemmearbejde.

Direktoratet tilføjede, at der ikke var blevet tilbudt A andet arbejde på grund af hans meddelelse om, at han var ude af stand til at udføre arbejde af betydning.

I skrivelse af 25. september 1972 udtalte jeg følgende:

Anordning nr. 249 af 3. juli 1962 om fuldbyrdelsen af fængselsstraf i statsfængsel indeholder i § 17, stk. 1-3, følgende bestemmelser:

»De indsatte skal beskæftiges ved arbejde, der er produktivt og egnet til at lægge beslag på deres kræfter og opmærksomhed og til at fremme deres mulighed for

hensigtsmæssig beskæftigelse efter løsladelsen. Som produktivt arbejde anses også opøvelse i nyttige arbejdsfærdigheder. De indsatte skal søges vænnet til normalt arbejdstempo.

De indsatte har pligt til at udføre det dem pålagte arbejde efter bedste evne og med stadighed, flid og nøjagtighed.

Ved valg af arbejde til den enkelte indsatte tages der hensyn til hans evner, færdigheder og interesser, til behovet for oplæring eller til forventet beskæftigelse efter løsladelsen.«

Jeg var enig med Direktoratet for Fængselsvæsenet i, at der efter denne bestemmelse principielt påhvilede A arbejdspligt, selv om han var invalidepensionist.

Bestemmelsen må dog forstås således, at der kun kan pålægges en indsat arbejdspligt, for så vidt det efter hans helbreds-tilstand er fuldt forsvarligt. Jeg fandt ikke i de foreliggende oplysninger grundlag for at kritisere den foretagne vurdering, hvorefter A ikke blev fritaget for arbejdspligt.

Den omtalte anordnings bestemmelse må nødvendigvis forstås med begrænsninger, der følger dels af, hvilke arbejdstilbud der efter foreliggende beskæftigelsesmuligheder på anstalten kan ydes, dels af den enkelte indsatte evner, færdigheder m. v.

Navnlig med hensyn til invalide personer må der efter min opfattelse påhvile fængselsvæsenet en særlig forpligtelse til ud fra menneskelige og pædagogiske hensyn at søge frem til en beskæftigelse, der er afpasset efter de individuelle forhold.

Uanset at A efter de foreliggende oplysninger (herunder oplysningerne i hans invalidepensionssag, som jeg havde til gen-

nemsyn) må anses for overordentlig vanskelig at beskæftige, måtte jeg under hensyn til det ovenfor anførte og til varigheden af den idømte straf finde det betænkeligt, at der under straffens fuldbyrdelse kun var tilbudt ham klemmearbejde, og at han således havde været beskæftiget hermed siden januar 1972.

Jeg gjorde direktoratet bekendt med min opfattelse og henstillede til direktoratet at foranledige, at der blev gjort forsøg på at finde frem til en anden og mere formålstjenlig beskæftigelse af A.

Den pågældende blev løsladt den 16. oktober 1972, uden at det havde været muligt at tilbyde ham anden beskæftigelse. Sagen gav imidlertid anledning til, at direktoratet anmodede anstalten om at overveje, hvilke andre former for beskæftigelse det efter forholdene ville være formålstjenligt at etablere med henblik på at skabe en rimelig variation i arbejdstilbudet for de indsatte, der ikke lader sig beskæftige andre steder end på afdeling J.

I skrivelse af 26. februar 1973 oplyste direktoratet, at der nu var gennemført en ordning, hvorefter der til de indsatte på afdelingen kan tilbydes papirarbejde, lettere monteringsarbejde og dekorering af platter udover produktions- og økonomiarbejde i det omfang, der ikke udbetales dagpenge efter lægeordination, som tilfældet på det pågældende tidspunkt var for 4 af de 5 indsatte, der var anbragt på afdelingen.

Jeg tog direktoratets oplysning til efterretning og fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

26. Henstillet til Helsingør byråd at tage op til fornyet overvejelse, om det ikke ville være rettest, at A, der var kompagnon i et rådgivende ingeniørfirma, som udførte arbejde for kommunen, udtrådte af kommunens ejendomsudvalg. (J. nr. 1063/71).

I et dagblad for den 17. oktober 1971 anførtes det, at Helsingør byråd med 1 stemmes flertal havde vedtaget, at formanden for Helsingør kommunes udvalg for faste ejendomme, A, der var kompagnon i ingeniørfirmaet B, som udførte en lang række arbejder under ejendomsudvalgets ressource, kunne fortsætte

som formand for ejendomsudvalget, uagtet Indenrigsministeriet havde frarådet dette.

Efter at have indhentet en foreløbig redegørelse fra byrådet besluttede jeg af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage op til undersøgelse, om det kunne give grundlag for kritik, at byrådet havde op-

retholdt A's medlemskab af ejendomsudvalget.

Det fremgik af de modtagne oplysninger, at formanden for skolenævnet ved Annisse Skole den 29. juli 1970 klagede over, at A i sin egenskab af formand for kommunens ejendomsudvalg kontrollerede et skolebyggeri, for hvilket han var rådgivende ingeniør.

Tilsynsrådet for Frederiksborg amt forelagde spørgsmålet for Indenrigsministeriet, der i skrivelse af 21. april 1971 udtalte, at A efter ministeriets opfattelse på grund af sin stilling som kompagnon i det rådgivende ingeniørfirma, der forestod skolebyggeri for kommunen, måtte anses for udelukket fra at deltage i kommunalbestyrelsens eller ejendomsudvalgets behandling og afgørelse af sager vedrørende skolebyggeri eller eventuelle andre byggearbejder, der udførtes af det nævnte ingeniørfirma. Han måtte endvidere i sin egenskab af udvalgsformand være afskåret fra at føre tilsyn med byggeriet eller deltage i byggemøder vedrørende dette.

Indenrigsministeriet mente derimod ikke på det foreliggende grundlag at kunne tage stilling til, hvorvidt ingeniørfirmaets arbejde havde en sådan betydning, at det var nødvendigt, at ejendomsudvalget ved behandlingen af de forskellige klager vedrørende byggeri var fuldtalligt, således at A som følge heraf måtte anses for udelukket fra medlemskab af udvalget.

I skrivelse af 3. juni 1971 til formanden for skolenævnet udtalte tilsynsrådet sig på linie med Indenrigsministeriets udtalelse.

Der herskede herefter i byrådet enighed om, at A fremover som formand for ejendomsudvalget under alle omstændigheder var afskåret fra at deltage i tilsyn med arbejder, der blev forestået af firmaet B, eller som var projekteret af dette firma.

På et møde i byrådet den 14. oktober 1971 vedtog man derimod, at A kunne forblive som formand for ejendomsudvalget.

Helsingørskommune henviste over for mig til, at det i tilknytning til byrådsmødet den 14. oktober 1971 blev pointeret, at alle fremtidige afgørelser om, hvilke firmaer der skulle have nye arbejder, skal tages af byrådet. Man var herefter af den opfattelse, at bestemmelserne i § 29 i styrelsesloven (lov nr. 223 af 31. maj 1968 om kommuners styrelse med senere ændringer) var tilgodeset. Byrådet fremhæ-

vede endvidere, at reglerne i styrelseslovens § 14 strengt følges både af byråd og udvalg, således at man herigennem sikrede sig, at behandlingen af de sager, der fremsendes fra det rådgivende ingeniørfirma B, foretages i overensstemmelse med styrelsesloven.

Tilsynsrådet for Frederiksborg amt var på grundlag af de oplysninger, der nu forelå i sagen, mest tilbøjelig til at antage, at A burde være afskåret fra at være medlem af ejendomsudvalget, dels på grund af sin stilling som medindehaver af firmaet B, dels på baggrund af de foreliggende oplysninger om arten og omfanget af det arbejde, hvortil det pågældende firma var antaget som rådgivende ingeniørfirma af kommunen. Rådet henviste herved til Erik Harder: Dansk Kommunalforvaltning 1970, s. 170, hvor det anføres, at det i visse tilfælde synes naturligt at udelukke den, der påtager sig aftalemæssigt ingeniørarbejde for en kommune, fra at være medlem af det udvalg, der gennem udøvelsen af kontrol og tilsynsbeføjelser har ansvaret for arbejdet.

Da tilsynsrådet imidlertid fandt, at hverken styrelsesloven eller den foreliggende teori og praksis inden for kommunalretten med tilstrækkelig klarhed havde taget endelig stilling til det i sagen omhandlede problem, og da det ligeledes efter tilsynsrådets opfattelse ikke kunne anses for klart ulovligt, at byrådet havde vedtaget, at A fortsat kunne være medlem af ejendomsudvalget, havde tilsynsrådet ikke på det foreliggende fundet tilstrækkeligt grundlag for at træffe foranstaltninger over for byrådet i medfør af styrelseslovens § 61.

Indenrigsministeriet henholdt sig til tilsynsrådets udtalelse i sagen, herunder at der ikke med byrådets vedtagelse af, at A fortsat var medlem af ejendomsudvalget, forelå en så klar ulovlighed, at de i styrelseslovens § 61 omhandlede tvangsmidler kunne bringes i anvendelse over for byrådet.

Ministeriet tilføjede på den givne foranledning, at spørgsmålet om rækkevidden af bestemmelsen i styrelseslovens § 29, stk. 2, vedrørende kommunalt ansattes medlemskab af udvalg fremdeles var genstand for principielle overvejelser i ministeriet, der agtede at tage spørgsmålet op til drøftelse med de kommunale organisationer med henblik på fastsættelse og udsendelse af nærmere retningslinier inden næste kommunevalg. Det kunne efter ministeriets opfattelse ikke udelukkes, at re-

sultaterne af disse overvejelser ville få betydning for bedømmelsen af, hvorvidt andre medlemmer burde kunne være medlemmer af udvalg, uanset at de på grund af inhabilitet i betydeligt omfang var afskåret fra deltagelse i udvalgsarbejdet.

Jeg udtalte følgende:

Styrelseslovens § 29, stk. 2, indeholder følgende regel:

»Ingen, der er ansat i kommunens tjeneste, kan være medlem af udvalg, hvorunder spørgsmål vedrørende hans tjenesteforhold hører.«

Om denne regel, der – som det fremgår af ordlyden – ikke direkte omfatter det foreliggende problem, anføres det i Erik Harder: Dansk Kommunalforvaltning, 1970, s. 169 ff., at den er udslag af et princip og ikke betyder en udtømmende angivelse af de begrænsninger, der kan gælde med hensyn til medlemskab af udvalg. Snarere kunne man – anføres det – vente, at de reale hensyn, der taler for en beskyttelse af udvalgenes uafhængighed af uvedkommende interesser, kunne føre til, at andre end ansatte i kommunens tjeneste måtte udelukkes fra udvalg, hvis forretningsområde de har en særlig berøring med. Jeg henviste endvidere til Preben Espersen: De kommunale Beslutninger, 1970, s. 86 ff.

Indenrigsministeriet havde da også i tidligere afgørelser principielt tilkendegivet, at et medlem af bl. a. teknisk udvalg, der havde forretningsforbindelse med kommunen under vedkommende udvalgs ressort, måtte kunne være afskåret fra at være medlem, såfremt det kunne fastslås, at hans arbejde havde en sådan betydning, at det var nødvendigt, at teknisk udvalg ved behandlingen af de forskellige spørgsmål i forbindelse med arbejdet kunne være fuldtalligt.

Ifølge styrelseslovens § 14 træffer kommunalbestyrelsen beslutning om, hvorvidt et medlem har en sådan interesse i en sag, at han er udelukket fra at deltage i kommunalbestyrelsens – og dermed også i de forskellige udvalgs – forhandling og afstemning om sagen.

I konsekvens af denne regel havde A ikke siden slutningen af 1970 deltaget i tilsynet m.v. af de arbejder, der forestås af B, eller

som var projekteret af dette ingeniørfirma. En oversigt af 15. februar 1972, udarbejdet af Helsinges kommunes tekniske forvaltning, viste, at B havde virket som rådgivende ingeniørfirma for den altovervejende del af de kommunale bygge- og anlægsarbejder, som var blevet overdraget til private firmaer, både set i relation til entrepriserens antal og til enterprisesummernes størrelse. Firmaets virksomhed havde også beløbsmæssigt været langt større end den projekterende virksomhed, som var udøvet af kommunens tekniske forvaltning.

I en supplerende skrivelse af 21. september 1972 var det præciserende om de kommunale bygge- og anlægsarbejder udtalt:

»Af det oplyste antal af disse arbejder, der udføres med rådgivende ingeniørfirma, havde det rådgivende ingeniørfirma, hvor (A) er kompagnon, samtlige arbejder på nær et større kloakarbejde, der gennem mange år har været forestået af et andet rådgivende ingeniørfirma.«

Ejendomsudvalget er institueret ved § 31 i styrelsesvedtægten for Helsinges kommune, der bestemmer:

»Udvalget for faste ejendomme består af 5 medlemmer. Udvalget forestår, efter at byrådet har godkendt endeligt skitseforslag, detailprojekteringen samt opførelsen og indretningen af alle kommunale bygninger og institutioner, uanset benyttelsesformål.

Stk. 2. Udvalget administrerer alle kommunen tilhørende ejendomme, jorder og bygninger, som ikke ifølge nærværende vedtægt eller særlig beslutning af byrådet er henlagt under noget andet område.

Stk. 3. Udvalget gør indstilling til byrådet om køb af fast ejendom og om salg og bortleje af de under udvalget henhørende ejendomme samt om disses vedligeholdelse.

Stk. 4. Udvalget forestår byplanlægningen, behandler nye bebyggelsesplaner og udstykningsplaner samt sager om forandringer i grundens hidtidige størrelse, bebyggelse eller anvendelse i øvrigt og foretager i fornødent omfang indstilling til byrådet herom.

Stk. 5. Udvalget behandler sager, der i henhold til bygningslovgivningen er henlagt til byrådet.

Stk. 6. Udvalget påser, at de til fordel for kommunen pålagte servitutter eller afgivne deklarationer overholdes.«

Da ejendomsudvalgets kommissorium således omfatter en række forskellige arbejdsområder, havde udvalgets behandling af sager vedrørende projektering og opførelse af kommunale bygninger og institutioner naturligvis kun omfattet en talmæssigt begrænset del af udvalgets samlede antal dagsordenspunkter. På den anden side måtte det tages i betragtning, at det nævnte arbejdsområde må bedømmes som en særdeles betydningsfuld del af udvalgets samlede arbejdsfelt.

Jeg henviste i denne forbindelse også til Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 5. udgave, 1965, s. 443 ff, hvor det anføres (s. 444), at der foreligger et inhabilitets-spørgsmål i videre forstand, når man f. eks. ved valg til offentlige hverv søger at undgå personer, som har interesser, der kan have en uheldig indflydelse på hvervets udførelse. Ved valg, hvor der normalt er mange at vælge imellem, vil kravet kunne stilles langt strengere, end når talen er om at anse en aktuel indehaver af et offentligt hverv for uegnet. Hvornår visse interesser medfører inhabilitet, er et spørgsmål, som må besvares uden hensyntagen til den pågældendes individualitet. Er interessen af økonomisk art, bliver det således uden betydning, om vedkommende er mere eller mindre tilbøjelig til at lade sin adfærd bestemme af økonomiske hensyn. Det antages som en almindelig grundsætning, at en personlig interesse, som beror på, at sagens udfald kan medføre væsentlig økonomisk fordel eller skade for den, der behandler eller afgør sagen eller tager del i behandlingen eller afgørelsen, medfører inhabilitet.

Stillingen til det foreliggende spørgsmål kunne efter min mening ikke tages alene på grundlag af kvantitativt prægede praktiske overvejelser over antallet og vanskeligheden af sager, hvori medlemmet konkret var inhabil, således at fuldtallighed var udelukket. Der måtte yderligere lægges vægt på, at der til behandling af disse sidstnævnte sager knytter sig den principielle betænkelighed, som følger af, at udvalget (udvalgets øvrige medlemmer) her skal afgøre spørgsmål, med hensyn til hvilke et udvalgsmedlem er part eller har en parts-lignende stilling. Hertil kom, at der måtte regnes med, at de hensyn, der for nogle sagers vedkommende førte til, at inhabilitet

blev fastslået, og at den pågældende derfor undlod at medvirke i behandlingen af disse sager, også kunne gøre sig gældende med en vis – omend mindre – vægt med hensyn til behandlingen af andre sager i udvalget, i hvilken han deltog. Endelig pegede jeg på de betænkeligheder, der kunne knytte sig til den usikkerhed m.v., som kunne gøre sig gældende i forbindelse med de enkelte – her relativt hyppige – afgørelser af, om speciel inhabilitet forelå.

Jeg tilføjede, at en stillingtagen beroede på en afvejning af generelle synspunkter af meget principiel karakter. På den ene side er det vigtigt at undgå, at der i unødigt omfang lægges visse erhvervsgruppers repræsentanter hindringer i vejen for sædvanlig deltagelse i kommunalt arbejde. På den anden side taler ikke alene hensynet til sagernes rigtige behandling og afgørelse, men også hensynet til befolkningens tillid til forvaltningen for en forholdsvis streng fortolkning og anvendelse af regler og grundsætninger om speciel inhabilitet og dermed sammenhængende spørgsmål, jfr. også de synspunkter, der har fundet udtryk i ombudsmandens beretning 1970, s. 30.

Under hensyn til arten og omfanget af firmaet B's arbejde for Helsingørskommune og til A's tilknytning til dette firma samt til de ovenfor omtalte almindelige synspunkter var det min opfattelse, at A ville være inhabil til at deltage i behandling af så forholdsvis mange væsentlige sager, at det gav anledning til betydelige betænkeligheder med hensyn til udvalgets sagsbehandling. Det var herefter min opfattelse på grundlag af de omtalte forvaltningsretlige synspunkter, at det ville have været rigtigst, om byrådet ikke havde valgt A til medlem af ejendomsudvalget og ikke havde fastholdt dette medlemskab.

Dette standpunkt havde vel ikke et så klart grundlag, at jeg fandt at burde udtale kritik af byrådets hidtidige stilling i sagen. Men jeg fandt at burde henstille til byrådet at tage op til fornyet overvejelse, om det ikke ville være rettest, at A's medlemskab af ejendomsudvalget bragtes til ophør.

Da det over for mig var oplyst, at A var indtrådt som medlem af økonomiudvalget, tilføjede jeg, at jeg forudsatte, at skrivelsen

i denne sag i forbindelse med Indenrigsministeriets skrivelse af 1. september 1972 til borgmesteren vedrørende de samme spørgsmål gav anledning til en fornyet overvejelse i byrådet af den pågældendes medlemskab af økonomiudvalget.

Jeg udbad mig underretning om, hvad der passerede i sagen.

Den 20. oktober 1972 underrettede byrådet mig om, at sagen påny havde været forelagt byrådet i dets møde den 17. oktober 1972, hvor sagen blev opdelt i 2 punkter, nemlig: hvorvidt A kunne være 1) medlem af ejendomsudvalget og 2) medlem af økonomiudvalget.

- 27.** *Udtalt, at det ville have været rigtigst, om Boligministeriet i anledning af A's ansøgning om aktindsigt i en sag efter landsbyggeloven § 5, stk. 3 (udstykning forbud) havde tilsendt ham hele Byplannævnets mødegrundlag, herunder sekretariatets referat og indstilling. (J. nr. 1247/71).*

I forbindelse med en klage over Byplannævnets og Boligministeriets behandling af en sag efter landsbyggelovens § 5, stk. 3, om forbud mod udstykning og bebyggelse af en parcel anførte A, at det var uheldigt, at Byplannævnets sekretariats referat med indstilling om, hvorledes sagen burde afgøres, var undtaget fra reglerne om aktindsigt.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A ved sagens indbringelse for Boligministeriet bad om at blive gjort bekendt med de udtalelser m. v., der blev afgivet i sagen, forinden sagen blev afgjort af ministeriet.

Sagen blev forelagt skriftligt for Byplannævnets provinsafdeling. Til denne forelæggelse udarbejdede Byplannævnets sekretariat et mødegrundlag bestående af: en bilagsfortegnelse, en sagsfremstilling og en indstilling udarbejdet af Byplannævnets sekretariat, 2 kortbilag og ekstraktafskrift af bilagene i sagen, herunder A's indlæg og de indhentede udtalelser, bortset fra en udtalelse fra Boligministeriets kommitterede i byplansager.

A blev telefonisk gjort bekendt med Byplannævnets indstilling til Boligministeriet om forbudets opretholdelse. Han bad derefter skriftligt om at få oplyst, hvilket skriftligt materiale der havde dannet grundlag for den skriftlige votering for nævnets medlem-

Der blev foretaget afstemning i spørgsmålet med det resultat, at der af byrådets 19 medlemmer var mødt 18, hvoraf 14 medlemmer tilkendegav ved afstemning, at A var inhabil og ikke kunne være medlem af ejendomsudvalget, og 4 medlemmer var af den formening, at A kunne bevare sit medlemskab af udvalget.

Med hensyn til spørgsmål 2) blev der ikke foretaget afstemning, men ud fra en meddelelse om sagsantallet i økonomiudvalget, der vedrører rådgivende ingeniørfirma B, hvor A er kompagnon, kunne de tilstedeværende byrådsmedlemmer gå ind for, at A bevarede sit medlemskab af økonomiudvalget.

Som svar herpå sendte Boligministeriet A en del af Byplannævnets ovennævnte mødegrundlag, nemlig de 2 kortbilag samt ekstraktafskrifterne af sagens dokumenter, og oplyste, at Byplannævnet herudover havde fået forelagt et referat af sagens faktiske omstændigheder samt en indstilling udarbejdet af sekretariatet. Ministeriet bemærkede, at det interne referat med indstilling ikke var undergivet aktindsigt. Til A's orientering vedlagdes udtalelsen fra Boligministeriets kommitterede i byplansager.

I anledning af klagen til mig bemærkede Byplannævnet, at det var enig med Boligministeriet i, at det pågældende referat med en indstilling udarbejdet af sekretariatet til nævnet ikke var undergivet aktindsigt.

Boligministeriet udtalte bl. a., at nævnets såkaldte mødegrundlag i overensstemmelse med almindelig praksis ikke var blevet tilsendt ministeriet. Nævnet lader underhånden ministeriet få et eksemplar af mødegrundlaget til indlæggelse i ministeriets sag.

Jeg udtalte følgende:

Byplannævnet lader underhånden Boligministeriet få et eksemplar af nævnets mødegrundlag til indlæggelse i ministeriets sag. Efter min opfattelse må det pågældende mødegrundlag, herunder sekretariatets referat og indstilling, herefter være un-

dergivet offentlighed efter § 3 i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen. Jeg henviste herved til Niels Eilshou Holm: »Offentlighedsloven«, 1971, side 54 ff. og side 74-75. Da mødegrundlaget ifølge det oplyste måtte antages at have været overgivet til ministeriet, inden

ministeriet besvarede klagerens spørgsmål om, hvilket materiale der havde dannet grundlag for Byplannævnets votering, ville det have været rigtigst, om ministeriet med svaret havde tilsendt A hele Byplannævnets mødegrundlag, dvs. også det interne referat med sekretariatets indstilling.

28. *Udtalt, at det offentlige efter min opfattelse ikke har en sådan indflydelse i Det danske Hedeselskab, at selskabet må anses for et led i den statslige forvaltning, og Hedeselskabet er derfor ikke undergivet ombudsmandens kompetence. (J. nr. 1183/71).*

I anledning af en klage fra en funktionær i Det danske Hedeselskab tog jeg op til afgørelse, om Hedeselskabet må anses for at høre under ombudsmandens virksomhedsområde.

Til brug for mine overvejelser anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse om Hedeselskabets forhold til lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen. Justitsministeriet udtalte bl. a. følgende:

»Efter § 1, stk. 1, i loven om offentlighed i forvaltningen gælder bestemmelserne i den nævnte lov for »den offentlige forvaltning«. Dette udtryk indebærer modsætningsvis, at loven ikke kan antages at omfatte domstolene og Folketinget samt visse organer, der som følge af deres tilknytning til Folketinget ikke kan henføres under det anvendte udtryk.

Det er endvidere klart forudsat i forarbejderne til loven, at »koncessionerede selskaber og selskaber, hvori det offentlige er aktionær eller interessent eller lignende . . . ikke – uanset arten af den virksomhed de udøver – (vil) være omfattet af lovens bestemmelser«, se F.T. 1969/70, tillæg A, sp. 586 og *Betænkning om offentlighed i forvaltningen* (nr. 325/1963) s. 60.

Efter Justitsministeriets opfattelse indebærer den citerede motivudtalelse, at institutioner, foreninger m. v., der er oprettet på privat initiativ og på privatretligt grundlag, som udgangspunkt ikke kan anses for omfattet af loven, selv om de varetager anliggender, der materielt kan henregnes til den offentlige forvaltning.

Den nøjagtige afgrænsning mellem på den ene side sådanne private institutioner, foreninger m. v. og på den anden side de såkaldte særlige forvaltningsenheder eller subjekter, som er omfattet af loven, giver imidlertid anledning til betydelig tvivl. Dette

hænger navnlig sammen med, at de nævnte private institutioner, foreninger m. v. i vidt omfang modtager tilskud fra det offentlige til deres virksomhed. Modtagelsen af tilskud fra det offentlige kan vel ikke i sig selv antages at medføre, at institutionen må anses for omfattet af loven, jfr. således udtrykkeligt F.T. 1969/70, tillæg A, sp. 586. Men i almindelighed er det en betingelse for at opnå sådant tilskud, at virksomheden indordnes under mere eller mindre intensiv regulering, tilsyn og kontrol fra det offentliges side. Det offentliges indflydelse kan herigennem antage et sådant omfang, at den private rådighed i realiteten er bragt til ophør.

Afgørelsen af, om en bestemt tilskudsinstitution omfattes af loven, kan som nævnt ikke træffes alene på grundlag af det offentlige tilskuds procentuelle størrelse. Der må foretages en samlet vurdering, hvorunder der navnlig lægges vægt på, i hvilket omfang tilsynsmyndigheden efter de gældende regler kan øve indflydelse på institutionens daglige drift, f. eks. gennem repræsentation i bestyrelsen og lignende eller ved ansættelse af medarbejdere ved institutionen.«

Efter en nærmere redegørelse for Hedeselskabets retsgrundlag som fastlagt i selskabets vedtægt af 23. juni 1970 er det Justitsministeriets opfattelse, at Det danske Hedeselskab må siges at være i besiddelse af en sådan grad af selvstændighed i forhold til den offentlige forvaltning, at det ikke kan anses for omfattet af loven om offentlighed i forvaltningen.

Jeg udtalte herefter følgende:

»Efter ombudsmandslovens § 1, stk. 1, har ombudsmanden indseende med statens og kommunernes forvaltning. Det følger således modsætningsvis af bestemmelsen, at

institutioner, der ikke kan henregnes til den statslige eller kommunale forvaltning, falder uden for området for min virksomhed.

Efter min opfattelse er det ønskeligt, at der ved fastlæggelsen af området for ombudsmandens kompetence tages hensyn til tilsvarende afgrænsning i nyere lovgivning om forvaltningens sagsbehandling, således navnlig loven om offentlighed i forvaltningen, der finder anvendelse på sager i »den offentlige forvaltning«.

Justitsministeriet har som nævnt udtalt, at Det danske Hedeselskab efter ministeriets opfattelse må siges at være i besiddelse af en sådan grad af selvstændighed i forhold til den offentlige forvaltning, at selskabet ikke kan anses for omfattet af loven om offentlighed i forvaltningen.

På tilsvarende måde finder jeg, at Hedeselskabet heller ikke kan henregnes til »statens eller kommunernes forvaltning«, og at selskabet derfor falder uden for området for min virksomhed. Herom skal jeg nærmere anføre følgende:

Ved bedømmelsen af kompetencespørgsmålet efter ombudsmandsloven kan jeg tiltræde det, Justitsministeriet har anført vedrørende offentlighedslovens rækkevidde, jfr. ovenfor. Herefter kan institutioner m.v., der er oprettet på privat initiativ og på privatretligt grundlag, som udgangspunkt ikke henregnes til »den offentlige forvaltning«, uanset at de varetager opgaver, der efter deres indhold kan betegnes som statslige eller kommunale.

At der fra det offentlige side ydes tilskud til institutionens drift kan ikke i sig selv føre til at fravige udgangspunktet, men der må ligeledes efter min opfattelse lægges vægt på en samlet vurdering af det offentlige indflydelse på institutionens ledelse.

Af vedtægten for Det danske Hedeselskab af 23. juni 1970 fremgår følgende om selskabets retsgrundlag:

Ifølge vedtægtens § 5 har repræsentantskabet den højeste myndighed i selskabets anliggender. Det består af indtil 51 repræsentanter, der vælges blandt selskabets medlemmer, jfr. nærmere vedtægtens § 6. Der er ikke sikret det offentlige nogen særskilt indflydelse på repræsentantskabets

sammensætning. Repræsentantskabet har bl. a. til opgave at godkende årsregnskabet samt budgettet for det løbende og det kommende regnskabsår, jfr. vedtægtens § 8. Repræsentantskabet kan endvidere efter § 13 med $\frac{2}{3}$'s flertal vedtage ændringer i vedtægten eller træffe beslutning om selskabets opløsning.

Hedeselskabets bestyrelse består af 9 medlemmer, jfr. vedtægtens § 9. Heraf vælges 3 medlemmer af landbrugsministeren, medens de øvrige vælges henholdsvis af repræsentantskabet (dettes formand samt 3 valgte repræsentantskabsmedlemmer), De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger (hver et medlem). Bestyrelsen har under ansvar for repræsentantskabet den overordnede ledelse af og tilsyn med selskabets virksomhed og repræsenterer selskabet udadtil. For så vidt angår statens midler har bestyrelsen tillige over for staten ansvar for disses anvendelse. Bestyrelsen har bl. a. bemyndigelse til for selskabet at købe, sælge samt pantsætte faste ejendomme, jfr. vedtægtens § 9, stk. 4. Ud nævnelse af selskabets tjenestemænd i lønningsklasserne svarende til 18. og 20.-30. lønningsklasse i tjenestemandloven foretages af bestyrelsen, for så vidt angår direktøren, afdelingschefer og lederen af Hedeselskabets hovedkontor dog under approbation af repræsentantskabet og Landbrugsministeriet, jfr. vedtægtens § 9, stk. 5. Bestyrelsen vælger selv sin formand blandt de af repræsentantskabet valgte bestyrelsesmedlemmer og bestemmer sin forretningsorden. Dens beslutninger tages ved stemmeflerhed, jfr. vedtægtens § 9, stk. 6.

Efter vedtægtens § 9, stk. 9, skal selskabet anmeldes til Foreningsregistret. Selskabet forpligtes ved underskrift af bestyrelsens formand alene, direktøren alene, eller 2 medlemmer af bestyrelsen i forening. Ved køb og salg eller pantsætning af fast ejendom kræves underskrift af bestyrelsens formand i forening med direktøren eller af 3 bestyrelsesmedlemmer i forening.

Direktøren har den daglige overordnede ledelse af alle selskabets anliggender under ansvar for bestyrelsen, for statsmidlers vedkommende tillige over for staten, jfr. vedtægtens § 10, stk. 1. Han ansætter og afskediger løs medhjælp samt i overensstem-

melse med regulativet vedrørende Hedeselskabets tjenestemænd, de tjenestemænd, der ikke skal udnævnes og afskediges af bestyrelsen, jfr. vedtægtens § 10, stk. 2.

Om Hedeselskabets økonomiske grundlag er det oplyst, at der i finansåret 1972/73 er anslået et samlet budget på 45,2 mill. kr., hvoraf de 17,2 mill. kr. (ca. 40 %) dækkes ved statstilskud over finansloven. Langt den største del af statstilskuddet går til dækning af udgifter til løn og pension til selskabets tjenestemænd. Da disse udgifter på den anden side udelukkende finansieres gennem statstilskuddet, har man efter forlangende fra revisionsdepartementet gennemført den ordning, at regulativerne for

tjenestemændenes løn- og ansættelsesvilkår udstedes af Landbrugsministeriet.

Efter de foreliggende oplysninger har det offentlige efter min opfattelse ikke en sådan indflydelse i Det danske Hedeselskab, at selskabet må anses som et led i den statslige forvaltning.

Da kompetencespørgsmålet som tidligere nævnt bør afgøres ud fra en helhedsvurdering af Hedeselskabets retsgrundlag, kan jeg ikke i denne forbindelse tillægge det selvstændig betydning, at Landbrugsministeriet ved ansættelse og afskedigelse af selskabets tjenestemænd – bl. a. gennem tjenestemandregulativet – fører et mere indgående tilsyn med selskabets virksomhed.

29. Boligministeriets synspunkter i cirkulærskrivelse nr. 122 af 4. februar 1971 vedrørende administrationen af by- og landzoneloven om at udvise megen tilbageholdenhed med hensyn til tilladelser i henhold til lovens § 9, jfr. § 6, til udstykninger med udstykningsformål som bl. a. jagt gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 823/72).

A klagede over, at Boligministeriet havde tiltrådt Nordjyllands amtsråds afgørelse af 8. oktober 1971, hvorved der blev givet afslag på hans ansøgning om udstykning af en skovparcel af hans ejendom.

Af sagen fremgik det, at A i skrivelse af 17. august 1971 ansøgte om tilladelse til udstykning af den 16.548 m² store ejendom med henblik på afhændelse til rekreative formål (jagt).

I skrivelse af 8. oktober 1971 meddelte Nordjyllands amtsråd, at det havde vedtaget ikke at give tilladelse til udstykning efter by- og landzonelovens § 9, jfr. § 6.

A påklagede amtsrådets afgørelse til Boligministeriet, der stadfæstede afgørelsen, efter at sagen på ny havde været forelagt Nordjyllands amtsråd samt ministeriets kommitterede i byplansager.

I den erklæring, Nordjyllands amtsråd afgav i anledning af klagen til mig, udtalte rådet sig om begrundelsen for dets afgørelse. Det anførtes, at afgørelsen var truffet dels under henvisning til Boligministeriets cirkulærskrivelse nr. 122 af 4. februar 1971 vedrørende administrationen af by- og landzoneloven, dels under hensyn til, at amtsrådet fandt det tvivlsomt, om der overhovedet kunne drives jagt på et 40 m bredt areal.

Boligministeriet udtalte over for mig, at

ministeriet ganske kunne tiltræde amtsrådets erklæring.

I den nævnte cirkulærskrivelse af 4. februar 1971 har Boligministeriet henstillet til samtlige amtsråd og byudviklingsudvalg at udvise megen tilbageholdenhed med hensyn til tilladelser i henhold til by- og landzonelovens § 9, jfr. § 6, til udstykninger med udstykningsformål som jagt, fiskeri, tilplantning, naturgrund, rekreativt formål, ophold eller lignende formålsangivelser. Som baggrund for denne henstilling udtaler ministeriet i cirkulærskrivelsen:

»... at sådanne udstykninger ofte ønskes foretaget i områder, hvor de landskabelige og rekreative interesser er store, og at de kan medføre en uheldig udvikling i landskabet i henseende til hegning, opstilling af skilte med adgang forbudt, beplantning og terrænændringer m. v. De hensyn, som tilsigtes varetaget under administrationen af by- og landzoneloven, omfatter en bevarelse af de landskabelige værdier til fordel for almenheden. Moseområder, heder, strandenge, mindre skovområder, særligt kuperede partier m. v., som ikke er i intensiv drift, har bestandig været en værdifuld bestanddel af landskabet, og en udskillelse af sådanne arealer i selvstændigt matrikulerede ejendomme vil derfor være i strid med lovens formål. Man skal yderligere

henlede opmærksomheden på, at arealer som de nævnte ofte vil tilføre den ejendom, under hvilken de hører, en særlig herlighedsværdi.«

Jeg udtalte følgende:

Efter zonelovens § 6 må der ikke i landzone uden tilladelse fra amtsrådet (eller vedkommende byudviklingsudvalg) foretages udstykning, medmindre det udstykkede areal sammenlægges med en bestående landbrugsejendom.

Efter denne bestemmelses formulering afgøres spørgsmålet, om udstykningstilladelse skal gives eller nægtes, efter et skøn. Spørgsmålet er, hvorvidt den almindelige formålsbestemmelse i lovens § 1 begrænser de hensyn, myndigheder kan tillægge betydning ved skønnets udøvelse.

I § 1 anføres, at loven har til formål

»at sikre en planmæssig udvikling af bebyggelsen med henblik på en økonomisk hensigtsmæssig investering i bygge- og bymodning,

at bidrage til, at der til enhver tid forefindes et passende udbud af bygge- og bymodnet jord, og

at medvirke til, at bebyggelsen ikke sker i strid med hensynet til befolkningens rekreative interesser og bevarelsen af landskabelige værdier.«

Det formål, der i den foreliggende sag var tillagt betydning, var »hensyn til befolkningens rekreative interesser«. Lovens § 1 omtaler imidlertid kun dette hensyn i forbindelse med regulering af bebyggelse – ikke i forbindelse med regulering af udstykninger.

Alligevel mente Boligministeriet at kunne afslå (også) en ansøgning om udstykningstilladelse med henvisning til de nævnte rekreative interesser. Det var denne opfattelse, der lå til grund for den omtalte cirkulærskrivelse af 4. februar 1971 og for afgørelsen i den foreliggende sag.

Efter det, Boligministeriet havde meddelt mig, måtte jeg gå ud fra, at ministeriet ved sin fortolkning lagde vægt på to betragtninger. For det første findes der ikke i en almindeligt formuleret formålsparagraf som § 1 et tilstrækkeligt klart grundlag for at antage en så fast begrænsning af § 6 som den, at udstykning ikke kan nægtes ud fra rekreative hensyn. For det andet kunne en udstykning som den nævnte være nægtet (i yderzone) efter reglerne før zoneloven (byreguleringsloven), og der er ikke grundlag for at antage, at der ved zoneloven er tilsigtet en udvidelse af udstykningsadgangen.

Jeg fandt, at disse betragtninger var væsentlige argumenter for Boligministeriets fortolkning af zonelovens § 6. Den nævnte cirkulærskrivelses synspunkter var da også godkendt i forbindelse med Folketingets behandling i folketingsåret 1970/71 af forslag til lov om ændring af lov om landbrugs-ejendomme, jfr. vedkommende folketingsudvalgs betænkning af 5. maj 1971 (Folketingstidende 1970/71, tillæg B, sp. 1841-50).

Ministeriets fortolkning kunne herefter ikke give mig grundlag for at udtale kritik.

Jeg henlede opmærksomheden på, at den endelige afgørelse af det omtalte fortolkningsspørgsmål hører under domstolene.

- 30.** *A, der var ansat ved et institut under Danmarks tekniske Højskole med aflønning efter smedeoverenskomsten, blev på grund af samarbejdsvanskeligheder afskediget med få dages varsel. Afskedigelsen som sådan gav ikke grundlag for kritik, men da A efter karakteren af sit arbejde måtte anses for funktionær, havde han krav på 3 måneders varsel, og jeg henstillede derfor til højskolen og Undervisningsministeriet, at der udbetaltes ham løn til det tidspunkt, til hvilket han i henhold til funktionærlovens regler kunne have været opsagt. Endvidere burde instituttet i forbindelse med henvendelsen til Danmarks tekniske Højskole om afskedigelsen af A nærmere have begrundet påstanden om samarbejdsvanskeligheder, ligesom det på et tidligere tidspunkt burde have været undersøgt, om A var berettiget til kvalifikationstillæg. (J. nr. 144/71).*

A klagede bl.a. over, at Undervisningsministeriet havde tiltrådt, at han var blevet afskediget fra en stilling som mekaniker ved Institut for Vejbygning samt Trafikteknik og Byplanlægning under Danmarks tekniske Højskole (i det følgende kaldt instituttet), og at han ikke var blevet betragtet som funktionær i denne stilling.

Endvidere klagede han over højskolens behandling af spørgsmålet om, hvorvidt der skulle ydes ham et kvalifikationstillæg i medfør af bestemmelsen i I A i tillæg af 11. maj 1970 til overenskomsten mellem Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen og Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund, 11. afd. m.fl.

Det fremgik af sagens oplysninger, at A var uddannet instrumentmager, og at han havde bestået matematisk studentereksamen (matematisk-fysisk linie). Ved skrivelse af 3. juli 1969 fra Danmarks tekniske Højskole ansattes han som mekaniker ved Institut for 23. juni 1969 at regne. Ansættelsen skete på de vilkår, som indeholdtes i overenskomsten af 27. februar 1968 mellem Økonomiministeriet og Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund.

I efteråret 1969 opstod der visse problemer i forbindelse med ledelsen af det værksted, som er knyttet til instituttet, og i den anledning affattede A og en laboratorieassistent, der var ansat ved værkstedet, en udtalelse til brug ved et møde i instituttet; de protesterede imod, at en nyordning vedrørende ledelsen ikke var blevet diskuteret med dem, og anførte, at efter deres mening burde driften af værkstedet fortsætte som hidtil. I udtalelsen anførtes bl.a.: »Vi har nu de samme retigheder og pligter, og det giver et udmærket samarbejde.«

Den 12. december 1969 rettede afdelingsformanden for Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund henvendelse til lederen af instituttet, fordi A trods gentagne opfordringer havde nægtet at indmelde sig i forbundet. Formanden anmodede om lederens bistand, da A's vægring kunne medføre uro på arbejdspladsen.

I marts 1970 blev man fra institutledelsens side klar over, at der efter A's ansættelse var opstået visse samarbejdsproblemer ved instituttets værksted, hvor der var ansat en mekaniker, den før nævnte laboratorieassistent og

A. Det var oplyst, at mekanikeren havde opsagt sin stilling, og at laboratorieassistenten havde bebudet at gøre det samme. Man afholdt derfor et møde mellem 5 af de videnskabelige medarbejdere ved instituttet, heriblandt ledelsen, og personalet ved værkstedet. A gjorde over for mig gældende, at han på dette møde havde udtrykt den opfattelse, at der ikke bestod samarbejdsvanskeligheder mellem ham og laboratorieassistenten, men at stemningen i værkstedet undertiden kunne være noget præget af den anden mekaniker, som havde været ansat længere ved instituttet end A og anså sig for berettiget til at udøve værkførerfunktioner i forholdet til ham, uanset at han ikke var uddannet hertil, og uanset at A og han havde forskellige arbejdsområder.

Efter mødets afholdelse anmodede instituttet i skrivelse af 24. marts 1970 højskolen om, at A blev opsagt fra sin stilling fra 1. maj 1970 at regne. Som begrundelse anførtes det, at man var af den opfattelse, at A ikke egnede sig til at beklæde stillingen på grund af stadige samarbejdsvanskeligheder i værkstedet.

Samme dag fremsatte A over for højskolen sine bemærkninger til denne skrivelse. Han omtalte her, at den anden mekaniker i værkstedet i betydeligt omfang i arbejdstiden havde udført arbejde for en højskolen uvedkommende institution, Statens Vejlaboratorium. Da samarbejdsvanskelighedernes opståen efter A's opfattelse skyldtes mekanikeren arbejde for det nævnte laboratorium, anmodede han om, at der blev foretaget en undersøgelse af dettes lovlighed og omfang, før der blev taget stilling til, hvem der rettelig burde afskediges.

På grund af A's brev rettede man fra højskolen henvendelse til instituttet. Det anførtes i henvendelsen, at højskolen måtte se med megen bekymring på de beskyldninger, A havde rettet mod sin kollega, og man udbad sig, forinden videre foretoges, en udførlig redegørelse for de omhandlede forhold, herunder dokumentation for mekanikerens arbejde for Statens Vejlaboratorium gennem de senere år.

I svaret til højskolen anførte instituttet, at de samarbejdsvanskeligheder, som begyndte nogen tid efter A's ansættelse, havde berørt personalet i laboratoriet og værkstedet. Ledelsen af instituttet havde dog aldrig haft uover-

ensstemmelser med A, men havde også kun lejlighedsvis haft med ham at gøre.

Om det ovennævnte møde anførtes det, at A dér kun fremførte, at han ikke ville arbejde under mekanikeren som værkfører. Efter at han havde fået at vide, at mekanikeren ikke var værkfører, og at laboratoriet ikke havde normeret en sådan stilling eller søgt bevilling til en, gentog han flere gange det nævnte. Han kom ikke med flere oplysninger, specielt ikke med dem, han senere bragte i sin skrivelse af 24. marts 1970 til højskolen.

Der var enighed blandt de 5 videnskabelige medarbejdere om, at den eneste måde at skaffe ro på var at søge A afskediget. Efter at have læst A's brev af 24. marts 1970 var man fra instituttets side stadig klar over, at den foreslåede løsning var den rigtige.

Vedrørende A's oplysninger om mekanikeren arbejde for Statens Vejlaboratorium bemærkedes det, at det var rigtigt, at mekanikeren havde udført arbejde for laboratoriet for i alt 1.135 kr. Arbejdet var ifølge mekanikeren foregået uden for arbejdstiden. Ingen havde dog kunnet bekræfte, at alt arbejdet var udført i fritiden. Det materiale, som var brugt, havde mekanikeren selv købt og fået betalt gennem sin regning til Statens Vejlaboratorium.

Det udtales i slutningen af skrivelseren:

»Noget af A's forargelse skyldes åbenbart, at han ikke er bekendt med, at ansatte på visse betingelser altid har haft lov til at udføre privat arbejde i laboratorium og værksteder.

Da vi ikke har kunnet finde beviser for, at over for Lærestalten har foretaget sig noget forkert, og da der aldrig har været samarbejdsvanskeligheder inden A's ansættelse, må vi bestemt fastholde, at han afskediges.«

Efter A's opfattelse – som han redegjorde for i et brev af 24. maj 1970 til højskolen – havde hans anmodning om en undersøgelse af mekanikerens forhold været berettiget. Da der i de forløbne to måneder ikke havde været samarbejdsvanskeligheder, håbede han på, at det gode forhold kunne fortsætte.

Den 25. maj 1970 meddelte højskolen herefter A, at man havde ladet foretage en undersøgelse på grund af hans påstand om forskellige uregelmæssigheder, som skulle være foregået på instituttets værksted, ved at en

kollega i betydeligt omfang havde udført arbejde for en Danmarks tekniske Højskole uvedkommende institution, Statens Vejlaboratorium. Højskolen var således i besiddelse af bilag til regnskabet for Statens Vejlaboratorium for hele den periode, i hvilken den pågældende havde været ansat ved højskolen, og der var ikke ved den på højskolen stedfundne undersøgelse konstateret noget, der på noget punkt bekræftede de sigtelser, A havde anført mod sin kollega.

Under hensyntagen til det, der var fremkommet ved sagens behandling, ville højskolen efterkomme instituttets indstilling om A's opsigelse fra sin stilling som mekaniker ved instituttet, og højskolen meddelte ham derfor i skrivelserne opsigelse fra stillingen til fratræden med udgangen af maj 1970.

Forinden dette tidspunkt, nemlig den 11. maj 1970, havde instituttet ansøgt højskolen om, at der med tilbagevirkende kraft blev givet A et »A-tillæg« efter smede-overenskomsten med virkning fra 23. september 1969. Ifølge A's oplysninger til mig havde han flere gange i løbet af efteråret 1969 og foråret 1970 drøftet dette spørgsmål med en af de videnskabelige medarbejdere ved instituttet. Det anførtes da også, at det var en forglemmelse, at der ikke tidligere var blevet indsendt ansøgning om kvalifikationstillæg.

Den 26. maj 1970 fastholdt A over for højskolen, at visse oplysninger, som hans nærmeste foresatte havde givet om mekanikeren forretningsforbindelse med Statens Vejlaboratorium, havde bekræftet, at der var foregået uregelmæssigheder. Da han herefter anså sig for uberettiget afskediget, anmodede han om, at han snarest blev genansat ved højskolen. Denne fastholdt imidlertid den 29. maj 1970 A's fratræden med udgangen af maj 1970.

Den 6. juli 1970 bad A Undervisningsministeriet oplyse, om man kunne tiltræde afskedigelsen af ham. Et par dage efter erindrede han endvidere instituttet om, at det endnu ikke var afklaret, om han skulle have kvalifikationstillæg. Dagen efter fik han meddelelse om, at man på instituttet ikke havde hørt noget endnu, og man henviste ham til eventuelt selv at erindre højskolens lønningskontor.

Den 30. juli 1970 gjorde A højskolen opmærksom på, at han havde løn til gode for tiden indtil august 1970, da han betragtede

sig som funktionær og følgelig efter funktionærlovens § 2, stk. 2, havde krav på et opsigelsesvarsel på 3 måneder. Endvidere beklagede han sig over, at der endnu ikke var truffet afgørelse om hans kvalifikationstillæg, uanset at det skulle have været trådt i kraft pr. 23. september 1969. Han uddybede den 1. august 1970 over for højskolen grundene til, at han betragtede sig som funktionær. Dagen efter sendte han de to sidstnævnte skrivelser til Undervisningsministeriet, der imidlertid videresendte dem til højskolen, som på dette tidspunkt udarbejdede en udtalelse i anledning af A's første klage til ministeriet.

I udtalelsen til Undervisningsministeriet anførtes det, at det på højskolen ikke var normalt, at personale blev afskediget, uden at man fra den centrale personaleadministrations side havde haft lejlighed til nøjere at gennemgå begrundelserne for afskedigelsen. Fra højskolens side havde man derfor været indstillet på at udbede sig nærmere underretning fra instituttet. Inden højskolen officielt havde nået at reagere på instituttets skrivelse af 24. marts 1970, havde man imidlertid modtaget A's skrivelse af s. d. I denne skrivelse anførte A som tidligere nævnt en række sigtelser mod den nævnte mekaniker – sigtelser, der var af en sådan karakter, at hvis de var rigtige, måtte man fra højskolens side betragte det med megen alvor.

Efter at have modtaget den redegørelse fra instituttet, som er nævnt ovenfor, måtte højskolen komme til den overbevisning, at der ikke forelå uregelmæssigheder fra mekanikere side. Ganske vist havde instituttets ledelse ikke overholdt reglerne om arbejde for fremmede rekvirenter, og dette blev påtalt, men det måtte i den forbindelse tages i betragtning, at institutledelsen kunne have været i god tro, idet der ved enkelte laboratorier som reminiscens fra en tidligere tid var enkelte medarbejdere, som havde ret til i laboratoriets værksted at udføre privat arbejde uden for arbejdstiden. Denne ret var efterhånden bortfaldet alle steder, hvor man fra højskolens ledelse var blevet opmærksom på, at den havde fundet sted, og den var således også nu uigenkaldeligt afskaffet ved Laboratoriet for Vejbygning.

Højskolens konklusion måtte være, at der var truffet en fuldstændig korrekt beslutning om afskedigelse af A på grund af stadige

samarbejdsvanskeligheder, og at der ikke kunne bestå fortolkningstvivel med hensyn til ansættelsesvilkår, opsigelsesvarsel m. v.

Højskolen understregede afslutningsvis, at den foretagne undersøgelse af den pågældende mekanikers forhold syntes at vise, at der ikke var foregået ulovligheder, men at dette havde givet anledning til, at højskolen havde måttet pålægge instituttets ledelse fremover at følge de gældende regler.

På baggrund af denne udtalelse meddelte Undervisningsministeriet den 11. december 1970 A, at han som ansat efter overenskomsten mellem Ministeriet for Statens Lønning- og Pensionsvæsen og Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund, afd. 11, m. fl., i henhold til overenskomstens § 8 ikke havde krav på opsigelsesvarsel, da han i maj 1970 endnu ikke havde været ansat i 1 år ved højskolen, og at han som ansat efter overenskomsten ikke kunne kræve funktionærlovens regler anvendt.

Med hensyn til spørgsmålet om ydelse af A-tillæg var ministeriet derimod af den opfattelse, at dette burde ydes A fra det tidspunkt, da han havde været ansat i 3 måneder ved højskolen. Ministeriet havde samtidig anmodet højskolen om at drage omsorg for udbetalingen af beløbet.

Den 18. januar 1971 indbetalte højskolen herefter på A's lønkonto et beløb på 1.505 kr., der udgjorde A-tillæg for tiden 23. september 1969–31. maj 1970.

Spørgsmålet om A's eventuelle funktionærstatus.

Vedrørende dette spørgsmål gjorde A i sin klage til mig gældende, at han var blevet ansat til i et forskningslaboratorium at udføre videnskabeligt-teknisk arbejde, som hørte under funktionærloven. Til nærmere belysning af sit arbejdsområde anførte han, at han på det møde, hvor han aftalte sin ansættelse med instituttet, havde fået at vide, at hans arbejde især ville komme til at bestå i udførelse af forsøg med vejforskningslaboratoriets måleapparatur til måling af asfaltbetons dynamiske elasticitetsmoduler ved varierende temperaturer og frekvenser, i behandling af måleresultaterne med laboratoriets programmerbare elektroniske regneanlæg og i grafisk afbildning af forsøgsresultaterne på grundlag af regnemaskineudskrifterne. På grund af

den tidligere omtalte mekanikers hyppige fravær måtte han imidlertid til tider selv i værkstedet foretage de påkrævede reparationer af det måleudstyr, hvormed han udførte forsøg i laboratoriet. I en periode i efteråret 1969 var han endvidere alene om arbejdet med forberedelserne til laboratorieøvelser for de civilingeniørstuderende, vejledning af de studerende og retning af disses opgaver. A havde været med ved konstruktion og tegning af et nyt elektronisk-mekanisk apparat til indsamling af data om vejbelægnings overfladestruktur for senere bearbejdning i edb-anlæg. Med det færdige apparat foretog han sammen med en stud. polyt. målinger til studentens civilingeniørksamensprojekt.

Danmarks tekniske Højskole anførte heroverfor, at der for højskolens vedkommende ikke kunne være tvivl om, at ansættelse i henhold til overenskomsten med Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund ikke var funktionærarbejde, og at der intet var i den beskrivelse, A havde givet af sit arbejdsområde, der afveg væsentligt fra, hvad det store flertal af medarbejdere, der var ansat under smede-overenskomsten, var beskæftiget med. Højskolen ville ikke bestride, at der var tale om et betydeligt kvalificeret arbejde, men dette blev honoreret gennem den særlige kvalifikationstillægsordning, der på det tidspunkt medførte kvalifikationstillæg på op til 90 kr. ugentlig.

Undervisningsministeriet henviste i sin udtalelse hertil og henlede herudover opmærksomheden på, at det fremgik af A's klage til mig, at han var blevet ansat efter overenskomsten mellem Økonomiministeriet og Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund. Efter ministeriets opfattelse burde A, såfremt han ikke ønskede ansættelse på disse vilkår, have protesteret over for højskolens administration ved modtagelsen af ansættelsesskrivelsen, men det havde han ifølge telefonisk oplysning fra højskolen ikke gjort. Tværtimod havde han rejst spørgsmål om ydelse af kvalifikationstillæg netop under henvisning til tillægget til overenskomsten. Ministeriet henviste tillige til højskolens udtalelse, hvorefter det eneste alternativ til ansættelse efter smede-overenskomsten var ansættelse efter laborant-overenskomsten, og en sådan ansættelse ville have givet A en væsentlig lavere aflønning.

Efter at have modtaget denne udtalelse

fandt jeg det påkrævet at anmode Arbejdsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt A under sin beskæftigelse ved Institutet for Vejbygning m. v. måtte anses for at have været omfattet af funktionærlovens regler.

Arbejdsministeriet udtalte, at ved revisionen af funktionærloven i 1948 blev den af loven omfattede personkreds udvidet med bl. a. personer, hvis arbejde består i teknisk bistandsydelse af ikke-håndværks- eller -fabrikmæssig art, og andre medhjælpere, som udfører et arbejde, der kan sidestilles hermed. I forarbejderne til lovrevisionen henvises der bl. a. til medhjælpere, der yder faglig bistand på laboratorier.

Efter de foreliggende oplysninger om arten af A's arbejde var Arbejdsministeriet af den opfattelse, at han havde været omfattet af funktionærloven.

Ministeriet tilføjede, at fortolkning af funktionærlovens bestemmelser hører under domstolene.

Jeg forelagde herefter Arbejdsministeriets udtalelse for Danmarks tekniske Højskole og Undervisningsministeriet.

I sin supplerende udtalelse anførte højskolen, at man fra instituttet havde fået følgende oplysning om A's arbejde ved instituttet:

»De rapporter, A har efterladt om sit arbejde med måling af asfaltbetons dynamiske elasticitetsmodul, er dateret fra 8. juli 1969 til 8. januar 1970. Før og efter denne tid – og også inden for dette tidsrum – har han i værkstedet fremstillet forskellige apparater; største opgave har her været at fremstille et apparat til at måle belægnings overfladestruktur med. Skønmæssigt bedømmes det, at han har fungeret som laborant og medarbejder ved undervisningen knapt halvdelen af tiden og som mekaniker resten af tiden.«

Under henvisning hertil fastholdt højskolen, at A's arbejde ikke havde afvejet væsentligt fra det arbejde, som udførtes af flertallet af de under smede-overenskomsten ansatte ved højskolens afdelinger, og at dette arbejde ikke ville kunne karakteriseres som teknisk bistandsydelse af ikke-håndværksmæssig karakter.

Undervisningsministeriet tiltrådte denne opfattelse.

Arbejdsministeriet bemærkede hertil, at de supplerende oplysninger om arten af A's arbejde, som Danmarks tekniske Højskole havde meddelt og hvortil Undervisningsministe-

riet havde henholdt sig, ikke havde givet grundlag for en ændring af den opfattelse, som Arbejdsministeriet havde tilkendegivet. Arbejdsministeriet uddybede sin vejledende udtalelse med bemærkning, at man skønnede, at A's arbejdsopgaver ud fra en helhedsbetrømmelse havde omfattet teknisk bistandsydelse af ikke-håndværksmæssig art, idet ministeriet måtte mene, at en væsentlig del af de beskrevne opgaver ikke havde kunnet være bestridt alene med en håndværksmæssig uddannelse, men at det måtte være en forudsætning for udførelsen heraf, at A bl. a. var i besiddelse af særlige teoretiske kundskaber; ministeriet henviste herved specielt til, at A havde bestået matematisk-fysisk studentereksamen.

Ministeriet henlede endvidere opmærksomheden på, at spørgsmålet om henførelse under funktionærloven af håndværksmæssigt uddannede personer, der er beskæftiget ved teknisk bistandsydelse, er behandlet i H G Carlsen: Dansk Funktionærret, 1963, s. 55-56.

Jeg udtalte:

Funktionærloven (lovbekendtgørelse nr. 413 af 30. august 1971 om retsforholdet mellem arbejdsgiver og funktionær) indeholder i § 1 en definition af begrebet »funktionær« og dermed en angivelse af lovens område:

»Stk. 1. Ved funktionærer forstås i denne lov følgende personer:

- a. Handels- og kontormedhjælpere, beskæftiget ved køb eller salg, ved kontorarbejde eller dermed ligestillet lagerekspektion.
- b. Personer, hvis arbejde består i teknisk eller klinisk bistandsydelse af ikke-håndværks eller -fabriksmæssig art, og andre medhjælpere, som udfører et arbejde, der kan sidestilles hermed.
- c. Personer, hvis arbejde udelukkende eller i det væsentlige består i på arbejdsgiverens vegne at lede eller føre tilsyn med udførelsen af andres arbejde.
- d. Personer, hvis arbejde overvejende er af den under a og b angivne art.«

Lovens § 2 indeholder følgende bestemmelse om opsigelsesvarsel:

Stk. 1. Arbejdsaftalen mellem arbejdsgive-

ren og funktionæren kan ved opsigelse kun bringes til ophør efter forudgående varsel i overensstemmelse med nedenstående regler:
Stk. 2. Opsigelse fra arbejdsgiverens side skal ske med mindst

1. 1 måneds varsel til fratræden ved en måneds udgang i de første 6 måneder efter ansættelsen.
2. 3 måneders varsel til fratræden ved en måneds udgang efter 6 måneders ansættelse.

Stk. 3. Opsigelsesvarselet i stk. 2, nr. 2, forhøjes med 1 måned for hvert tredje ansættelsesår, dog højst til 6 måneder.«

I § 21, stk. 1, er det fastsat, at funktionærlovens bestemmelser ikke ved aftale mellem parterne kan fraviges til ugunst for funktionæren.

Arbejdsministeriet havde i den forbindelse bemærket, at indholdet af en aftale om ansættelsesvilkår – i A's tilfælde efter smede-overenskomsten – ikke i sig selv kunne være af afgørende betydning for, om en lønmodtager var omfattet af funktionærloven. Ministeriet havde i den forbindelse henvist til lovens § 21.

Arbejdsministeriets udtalelse havde støtte i motiverne til det lovforslag, hvori bestemmelsen om lovens ufravigelighed første gang blev optaget. Jeg henviste herved til bemærkningerne til lov nr. 168 af 13. april 1938 om forholdet mellem arbejdsgiver og funktionærer i private erhvervsvirksomheder (Rigsdagstidende 1937/38, tillæg B, sp. 2073):

»De foreslåede bestemmelser er udtryk for de rettigheder, som efter udvalgets formening bør være tilsikret enhver funktionær uden hensyn til, hvorledes forholdet i øvrigt er ordnet i den enkelte funktionærkontrakt. I overensstemmelse hermed er det derfor i § 13 (den nuværende § 21) udtalt, at lovens bestemmelser ikke ved aftale, ej heller mellem organisationerne, skal kunne fraviges til ugunst for funktionærerne.«

I en Vestre Landsrets dom af 1940 (Ugeskrift for Retsvæsen 1940, s. 594) er bestemmelsen kommenteret således:

»Af lovens forarbejder og af forhandlingerne på Rigsdagen fremgår, at mens man oprindeligt søgte at begrænse funktionærområdet ved herfra at udelukke sådanne beskæftigelsesforhold, der var reguleret gen-

nem kollektive aftaler mellem Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund og af andre kollektive aftaler, der omfattede en væsentlig del inden for det pågældende fag, enedes man sluttelig om at søge funktionærbegrebet defineret på den nu i lovens § 1 nærmere beskrevne måde, således at selve stillingens beskaffenhed er afgørende, og således at der ikke er foretaget nogen udelukkelse af bestemte arbejdsgrupper ud over den i lovens § 14 indeholdte (sømænd og lærlinge). Af forhandlingerne på Rigsdagen fremgår også, at man har ønsket udtrykkelig at fastslå funktionærernes ret til at organisere sig, jfr. lovens § 8, og at man ikke har villet blande sig i, hvilken organisation funktionæren tilslutter sig, og endelig fremgår det såvel af udvalgsbetænkningen som af udvalgsordførernes forelæggelse af loven, at det har været hensigten med bestemmelsen i § 13 at fastslå, at lovens bestemmelser ikke ved aftaler kan fraviges til ugunst for funktionæren, hvad enten det drejer sig om personlige aftaler eller kollektive overenskomster, og for de sidstnævntes vedkommende gøres der alene undtagelse med hensyn til varslingsbestemmelser i tilfælde af arbejdsstandsning, jfr. lovens § 2, sidste stykke.«

Jeg kunne tilslutte mig Arbejdsministeriets opfattelse, hvorefter det ikke kunne tillægges nogen betydning for, om A kunne anses at have været omfattet af funktionærloven, at han har været ansat og aflønnet efter overenskomsten mellem Økonomiministeriet og Dansk Smede- og Maskinearbejder-Forbund.

Spørgsmålet måtte herefter alene afhænge af, om hans arbejde på instituttet havde haft en sådan karakter, at det kunne henføres under funktionærlovens område, således som dette var defineret i lovens § 1.

Den bestemmelse, A i givet fald ville kunne henføres under, var paragraffens stk. 1 b om teknisk eller klinisk bistandsydelse af ikke-håndværksmæssig eller -fabriksmæssig art set i sammenhæng med paragraffens stk. 1 d. Bestemmelsen var som tidligere nævnt omtalt i H G Carlsen: Dansk Funktionærret, 1963, s. 55-56, hvor det siges:

»Teknisk bistand ydes først og fremmest af en gruppe ansatte på kontorer inden for industri og håndværk. Der kan være tale

om arkitekter, ingeniører, konstruktører, tegnere, laboratoriemedhjælpere og lign. Hvis en håndværksmæssigt uddannet person benyttes til arbejde, der vel falder inden for branchen, men dog er utypisk højt kvalificeret, navnlig ved at fordrer en intellektuel indsats, kan der efter omstændighederne også blive tale om funktionærstilling.«

Efter de foreliggende oplysninger om karakteren af det arbejde, A udførte på instituttet, og under henvisning til Arbejdsministeriets to udtalelser var det min opfattelse, at A under sin ansættelse ved instituttet havde været omfattet af funktionærloven.

I konsekvens af denne opfattelse fandt jeg, at Danmarks tekniske Højskole, da man opsagde A fra hans stilling, burde have givet ham opsigelsesvarsel efter regelen i funktionærlovens § 2, stk. 2, det vil sige et varsel på 3 måneder.

Jeg henstillede på grundlag heraf til højskolen og ministeriet, at der udbetaltes A løn til det tidspunkt, til hvilket han i henhold til funktionærlovens regler kunne have været opsagt.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om A's status under ansættelsen hørte under domstolene.

Begrundelsen for afskedigelsen.

Instituttet for Vejbygning havde over for Danmarks tekniske Højskole begrundet sin anmodning om afskedigelsen af A med, at man ikke mente, han egnede sig til at beklæde sin stilling på grund af stadige samarbejdsvanskeligheder i værkstedet. Begrundelsen var anført ganske summarisk i skrivelsen af 24. marts 1970 og i nogen grad uddybet i en skrivelse af 27. april 1970. Den blev fastholdt i højskolens afskedigelse af ham den 25. maj 1970, efter at man havde foretaget undersøgelse af hans udtalelser om uregelmæssigheder i værkstedet fra hans kollegas side.

I sine udtalelser til mig henholdt både Danmarks tekniske Højskole og Undervisningsministeriet sig til de tidligere - ovennævnte - erklæringer om dette spørgsmål.

Efter de foreliggende oplysninger fandt jeg ikke at kunne antage, at afskedigelsen af A havde været motiveret af usaglige hensyn - såsom A's klage over, at en meka-

niker ved værkstedet udførte arbejde for andre end instituttet, eller institutledelsen frygt for, at hans vægring ved at indmelde sig i Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund kunne medføre uro på arbejdspladserne. Jeg måtte efter min gennemgang af sagen lægge til grund, at afskedigelsen af A var sket på grund af samarbejdsvanskeligheder, og at der ikke var fremkommet grundlag for at antage, at disse vanskeligheder beroede på forhold, der kunne tilregnes A eller andre som tjenesteforseelse.

Jeg havde således ikke grundlag for at kritisere, at afskedigelsen havde fundet sted.

Sagen gav mig imidlertid anledning til at udtale, at instituttet i forbindelse med sin henvendelse til Danmarks tekniske Højskole den 24. marts 1970 nærmere burde have begrundet sin påstand om, at der forelå samarbejdsvanskeligheder, herunder så vidt muligt have angivet, hvad der var årsag til disse vanskeligheder.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om afskedigelsens lovlighed hørte under domstolene.

Spørgsmålet om kvalifikationstillæg.

Danmarks tekniske Højskole havde over for Undervisningsministeriet oplyst, at det såkaldte A-kvalifikationstillæg på 42 kr. pr. uge i henhold til smede-overenskomsten sædvanligvis blev ydet efter 3 måneders ansættelse, såfremt instituttet fremsendte indstilling herom, og såfremt instituttets indstilling havde været fremsat i tide, ville tillægget være blevet ydet A fra 23. september 1969. Imidlertid administrerede A-tillægsordningen på den måde, at A-tillæg ikke blev ydet til medarbejdere, der af den ene eller den anden grund ikke var kvalificerede til at være ansat på højskolen, og manglende indstilling om ydelse af A-tillæg blev derfor som oftest taget som udtryk for, at det var tilkendegivet den pågældende, at han burde søge anden beskæftigelse. Da højskolen derfor fik henvendelsen om A's afskedigelse, havde man heri fundet en bekræftelse på, at han ikke var kvalificeret til at være ansat ved højskolen, og man fandt derfor ikke grundlag for at udbetale ham A-tillæg. Højskolen var imidlertid nu efter en fornyet gennemgang af sagen kommet til den konklusion, at der muligvis kunne være grund til at overveje at yde ham

A-tillæg for perioden fra 23. september 1969 indtil fratrædelsestidspunktet.

Undervisningsministeriet meddelte herefter den 11. december 1970 højskolen, at A burde have tillægget udbetalt fra det tidspunkt, da han havde været ansat i 3 måneder ved højskolen.

Danmarks tekniske Højskole anførte i sin udtalelse til mig, at da højskolens afgørelse i denne sag var omgjort ved Undervisningsministeriets skrivelse af 11. december 1970, og da udbetaling af A-tillægget havde fundet sted, havde man ikke yderligere kommentarer til dette spørgsmål.

Undervisningsministeriet anførte, at ministeriet også havde været af den opfattelse, at det ville have været rigtigst at yde A dette tillæg, hvilket man tilkendegav højskolen, som herefter havde udbetalt beløbet med virkning fra det tidspunkt, da A havde været ansat i 3 måneder. Ministeriet tilføjede, at der heri ikke lå nogen kritik af højskolens sædvanlige praksis på det pågældende område.

I tillægget til overenskomsten af 27. februar 1968 mellem Økonomiministeriet og bl. a. Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund, afd. 11, er der i pkt. I fastsat en bestemmelse om kvalifikationstillæg.

I a:

»Til kvalificerede arbejdere kan der ydes et kvalifikationstillæg på 42 kr. ugentlig. Spørgsmålet om ydelse af et sådant tillæg tages op til overvejelse senest 3 måneder efter ansættelsen.«

Som tidligere nævnt anførte instituttet i sin indstillingsskrivelse af 11. maj 1970, at det skyldtes en forglemmelse, at der ikke tidligere havde været indsendt ansøgning om A-tillæg til A.

Jeg udtalte:

Det syntes at fremgå af Danmarks tekniske Højskoles udtalelse, at der ved højskolen fulgtes den praksis, at det var den pågældende afdeling eller det pågældende institut, som afgav indstillingen til højskolens administration om tildeling af kvalifikationstillæg. Højskolen havde derfor taget den manglende indstilling fra instituttet som udtryk for, at instituttet ikke anså A for kvalificeret, hvorfor man ikke fandt grundlag for at udbetale ham A-tillæg.

Af højskolens redegørelse syntes det at

fremgå, at man på højskolen ikke i alle tilfælde sikrede sig oplysning om, hvorvidt en manglende indstilling fra en afdelings eller et instituts side var udtryk for en negativ indstilling til den pågældende medarbejders kvalifikationer. I A's tilfælde viste det sig senere, ved instituttets indstilling af 11. maj 1970, at den manglende indstilling skyldtes en forglemmelse og således ikke var udtryk for en sådan negativ indstilling.

Imidlertid indeholdt den ovennævnte bestemmelse i overenskomsten et ubetinget krav om, at spørgsmålet om ydelse af A-tillæg skal tages op til overvejelse senest 3 måneder efter ansættelsen.

Jeg måtte herefter finde det beklageligt, at spørgsmålet ikke blev taget op til overvejelse senest den 23. september 1969.

Jeg henstillede til Undervisningsministeriet at drage omsorg for, at der ved højskolen blev fastlagt en ordning, der sikrede, at spørgsmålet om ydelse af kvalifikationstillæg i fremtidige sager på højskolens initiativ blev taget op til overvejelse i overensstemmelse med overenskomsten.

Den 16. februar 1973 underrettede Undervisningsministeriet mig om, at A nu havde fået udbetalt 3 måneders løn i overensstemmelse med funktionærlovens regler, og at højskolen havde indskærpet de forskellige afdelinger, at der altid skal foretages indstilling forud for udløbet af 3-måneders perioden om tildeling af A-tillæg i henhold til overenskomsten med Smede- og Maskinarbejder-Forbundet.

- 31.** *Henstillet til Indenrigsministeriet at overveje – efter forhandling med vedkommende fagministerier – om der ikke ved ændring af ekspropriationslovgivningen eller evt. den kommunale styrelseslov burde tilvejebringes udtrykkelig lovhjemmel for delegation af ekspropriationskompetence til kommunale udvalg, for så vidt ministeriet ikke mente, at udvalgsbeslutninger om ekspropriation kunne eller burde holdes uden for de forholdsvis snævre rammer, som må antages at gælde for ulovhjemlet delegation med hensyn til ekspropriationsbeslutninger. (J. nr. 766/71).*

A rettede i august 1970 henvendelse til ombudsmanden, idet han gjorde gældende, at det tidligere Blovstrød sogneråd og det tidligere Frederiksborg amtsråd ikke i forbindelse med en ekspropriation af en del af hans ejendom til vejudvidelse havde handlet i overensstemmelse med reglerne i loven om landkommunernes styrelse, henholdsvis § 9, jfr. § 5 og § 23.

Ombudsmanden meddelte A, at tilsynet med sogneråd og amtsråd ifølge den kommunale styrelseslovgivning udøves af henholdsvis tilsynsrådene og Indenrigsministeriet, og at en klage over det tidligere Blovstrød sogneråd og det tidligere Frederiksborg amtsråd således kunne indgives til henholdsvis Tilsynsrådet i Frederiksborg amt og Indenrigsministeriet.

Under hensyn hertil fandt ombudsmanden ikke på daværende tidspunkt at burde tage stilling til A's klage, idet han samtidig henledte hans opmærksomhed på, at der ifølge ombudsmandsloven ikke kan indgives klage til ombudsmanden over den samlede kommunalbestyrelses virksomhed.

I skrivelse af 25. august 1970 forelagde A herefter sagen for Indenrigsministeriet. Efter at ministeriet ved skrivelse af 29. juli 1971 som tilsynsmyndighed havde taget stilling til A's klager over sagsbehandlingen i de pågældende kommunale organer, klagede A til mig over ministeriets afgørelse samt over den tid, der var medgået til sagens behandling i ministeriet.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Blovstrød kommune i skrivelse af 31. marts 1969 meddelte A, at sognerådet havde vedtaget at fremføre fortovet i østsiden af Blovstrød byvej til forbindelse med fortovet på Blovstrød allé, samt at det ville blive nødvendigt at erhverve en del af hans ejendom til projektets gennemførelse.

Projektet var forinden den 17. februar 1969 af sognerådet forelagt Frederiksborg amtsråd til godkendelse. A havde i tilslutning hertil i skrivelse af 4. marts 1969 – efter at have overværet sognerådets behandling af sagen i et møde den 25. februar 1969 – rettet henvendelse til amtsrådet med henstilling om, at rådet ville foranledige, at det konkrete pro-

jekt kom til at indgå som led i en samlet planlægning af trafikforholdene i Blovstrød kommune.

Efter at der havde været ført forhandlinger, bl. a. mellem sognerådet og A om projektets udførelse og i forbindelse hermed var foretaget afsætning af anlægget, meddelte Frederiksborg amtsråd i skrivelse af 19. maj 1969 Blovstrød sogneråd, at amtsrådet kunne godkende det forelagte projekt. Amtsrådet meddelte samtidig tilladelse til, at sognerådet foretog de arealerhvervelser, som var nødvendige for projektets gennemførelse, bl. a. på vilkår, at eventuelle forlig om arealerhvervelserne blev fremsendt til amtsrådets godkendelse. Under henvisning til A's skrivelse af 4. marts 1969 underrettede amtsrådet ham samtidig herom i skrivelse af 19. maj 1969.

I skrivelse af 2. juli 1969 tillod amtsrådet efter ansøgning fra sognerådet, at projektet blev ændret, bl. a. således at vejbredden blev nedsat.

Den 8. august 1969 vedtog vejudvalget i Blovstrød kommune at lade projektet igangsætte, idet der samtidig blev truffet beslutning om ekspropriation af en del af A's ejendom, ialt ca. 75 m². Beslutningen blev meddelt A under en åstedsforretning den 18. august 1969 på hans ejendom. Under forretningen samt i en skrivelse af samme dag protesterede A over for sognerådet mod ekspropriationsbeslutningen.

I skrivelse af 19. august 1969 forelagde sognerådet A under forbehold af amtsrådets godkendelse et samlet erstatningstilbud for arealafgivelse og ulemper. Sognerådet bemærkede samtidig, at arbejdet ville blive sat igang den 1. september 1969.

Ved skrivelse af 20. august 1969 påklagede A ekspropriationsbeslutningen til Frederiksborg amtsråd i henhold til vejbestyrelseslovens § 25, stk. 2. Som begrundelse for klagen henviste han bl. a. til, at ekspropriationsbeslutningen ville medføre meget betydelige indgreb i hans private ejendom, at beslutningen ville påføre kommunens beboere betydelige udgifter i form af erstatning og arbejdsudgifter, samt at planens gennemførelse ville ødelægge en væsentlig skønhedsværdi. Han gjorde tillige gældende, at det efter hans opfattelse ikke var godtgjort, at der forelå tilstrækkeligt behov for indgrebet på daværende tidspunkt, samt at der burde foretages

yderligere undersøgelser, inden projektet blev iværksat.

Frederiksborg amtsråd meddelte A i skrivelse af 8. september 1969, at det pågældende vejanlæg var et afsluttende led i kommunens udbygning af Blovstrød byvej med ensidigt fortovsanlæg i henhold til projekt godkendt af amtsrådet. Amtsrådets vejudvalg havde forinden godkendelsen foretaget fornøden besigtigelse, og amtsrådet havde ved projektets behandling lagt vægt på den differentiering, der gennem fortovsanlægget blev opnået ved adskillelse af kørende og gående trafik, og som var nødvendiggjort ved udbygningen af kommunen.

Amtsrådet fandt herefter ikke grundlag for at ændre sognerådets ekspropriationsbeslutning eller for at kritisere sognerådets behandling af sagen i øvrigt.

Ved skrivelse af 9. september 1969 indbragte A sagen for Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, og i senere skrivelser samt under en besigtigelse af hans ejendom den 16. september 1969 uddybede han yderligere klagen. Han gjorde herved gældende, at ekspropriationen efter hans opfattelse næppe var nødvendig af færdselsmæssige grunde, idet vejen med den daværende bredde havde tilstrækkelig kapacitet til den forventede færdsel, at betydelige skønhedsværdier ville gå tabt ved en vejudvidelse, bl. a. ved fældning af gamle træer, og at alternative løsninger af de trafikmæssige problemer i området burde overvejes yderligere, forinden projektet eventuelt blev gennemført. I tilslutning til besigtigelsen den 16. september 1969 foreslog A i skrivelse af 18. september 1969, at det foreliggende projekt blev ændret efter nærmere aftale mellem ham og sognerådet – til dels svarende til et tidligere projekt, som sognerådet havde udarbejdet, men som A ikke kunne tiltræde.

I skrivelse af 20. september 1969 meddelte Ministeriet for offentlige Arbejder, at ministeriet ikke havde fundet anledning til kritik af den skete ekspropriation af areal fra A's ejendom som et led i de kommunale myndigheders planer for løsning af de færdselsmæssige problemer i området. Ministeriet var enig i, at det var færdselsmæssigt velbegrundet, at der blev anlagt fortov ud for hans ejendom i fortsættelse af det allerede anlagte fortov, enten således at det foreliggende projekt blev udført, eller således at det ændrede

projekt, han havde foreslået i skrivelsen af 18. september 1969, blev udført. Ministeriet tilføjede, at det havde oversendt en kopi af denne skrivelse til amtsrådet og sognerådet og bedt sognerådet overveje den foreslåede ændrede linieføring af fortovet, samt henledt sognerådets opmærksomhed på de foreslåede alternative løsninger, som ministeriet ikke på det foreliggende grundlag mente at kunne tage stilling til.

Blovstrød sogneråd oplyste i skrivelse af 23. september 1969 til ministeriet, at sognerådet nu havde foretaget ny behandling af sagen og indhentet en udtalelse fra en civilhørtonom i kommunen. Det var herefter sognerådets endelige beslutning, at konsekvenserne af en projektændring ikke kunne accepteres, og at arbejdet ville blive udført efter planen den 25. september 1969.

Forinden havde A i skrivelse af 22. september 1969 over for Ministeriet for offentlige Arbejder anført, at han måtte have krav på, at ministeriet traf afgørelse af, hvilken linieføring af fortovet der var nødvendig, og at ministeriet i forbindelse hermed burde have taget stilling til den alternative løsning, han havde foreslået i skrivelsen af 18. september 1969.

Ved skrivelse af 26. september 1969 meddelte Ministeriet for offentlige Arbejder A bl. a., at ministeriet som klagemyndighed alene mente sig beføjet til at tage stilling til, om et vejprojekt, som var bestemt af en kommunal myndighed, er et i teknisk henseende tilfredsstillende og et i færdselsmæssig henseende velbegrunder projekt, der ikke betyder et urimeligt indgreb i de berørte ejendomme i forhold til formålet. Ministeriet mente sig derimod ikke beføjet til at påbyde andre mulige løsninger, som vedkommende kommunale myndighed ikke ønsker gennemført. Ministeriet fandt derfor ikke at kunne tilside-sætte den nu af sognerådet trufne endelige beslutning om gennemførelse af projektet som oprindelig vedtaget og havde samtidig meddelt sognerådet, at der herefter ikke fra ministeriets side var noget til hinder for at påbegynde anlægsarbejderne.

I skrivelsen af august 1970 til ombudsmanden anførte A bl. a., at han havde indbragt spørgsmålet om ekspropriationens lovlighed for Østre Landsret. Efter at procedure og votering i sagen var foretaget, anså han det imidlertid ikke for sandsynligt, at sagen kunne

gennemføres med et for ham gunstigt resultat, og han valgte herefter at hæve sagen.

Over for ombudsmanden gjorde A gældende, at han hidtil var gået ud fra, at ekspropriationsbeslutningen var blevet til på lovlig måde, men at det nu var hans opfattelse, at dette ikke var tilfældet. Til støtte herfor anførte han:

- 1) at ekspropriationsbeslutningen efter vejbestyrelseslovens § 23 alene var blevet truffet af sognerådets vejudvalg uden forelæggelse for den samlede kommunalbestyrelse, hvilket han fandt stridende mod § 9, jfr. § 5, i loven om landkommunernes styrelse,
- 2) at hans klage til amtsrådet alene var blevet behandlet i amtsvejudvalget den 4. september 1969, men ikke i selve amtsrådet, hvilket han fandt stridende mod § 23 i loven om landkommunernes styrelse,
- 3) og at Ministeriet for offentlige Arbejders henstilling til sognerådet i skrivelsen af 20. september 1969 ikke var blevet behandlet i sognerådet, således som sognerådsformanden havde meddelt ministeriet i skrivelsen af 23. september 1969.

A gjorde herved gældende, at Ministeriet for offentlige Arbejder var gået ud fra, at ekspropriationsbeslutningen var truffet på lovlig måde, og at samme opfattelse var lagt til grund under sagens behandling i Østre Landsret.

Ved sagens indbringelse for Indenrigsministeriet den 25. august 1970 henviste A nærmere til den redegørelse for sagens behandling, som han havde givet i skrivelsen af august 1970 til ombudsmanden.

Den 4. september 1970 anmodede Indenrigsministeriet Tilsynsrådet for Frederiksborg amt om en udtalelse efter forud indhentede erklæringer fra Frederiksborg amtsråd og Allerød kommunalbestyrelse. Med skrivelse af 21. december 1970 tilbagesendte tilsynsrådet sagen til Indenrigsministeriet med udtalelser fra de pågældende myndigheder samt sagens akter.

Efter at A den 13. januar 1971 havde gennemset sagsakterne i Indenrigsministeriet, meddelte han i skrivelse af 15. januar 1971 ministeriet, at han ønskede at fremkomme med en yderligere udtalelse i sagen. Dette skete herefter ved skrivelse af 15. februar 1971.

I skrivelse af 4. maj 1971 rykkede A ministeriet for svar i sagen, efter at han forinden telefonisk havde fået oplyst, at der ikke var indkommet yderligere materiale til belysning af sagen. Han anmodede samtidig om at få adgang til at drøfte sagen med indenrigsministeren. Den 26. maj 1971 drøftede han her efter sagen under et møde med ministeren. I skrivelse af 30. juni 1971 rykkede han på ny ministeriet for svar.

Med skrivelse af 29. juli 1971 modtog A en redegørelse for sagen fra Indenrigsministeriet. Det fremgik bl. a. heraf, at Frederiksborg amtsråd havde udtalt over for ministeriet, at klager over sognekommunale ekspropriationsbeslutninger efter en indtil 1. april 1970 fast og langvarig praksis var blevet behandlet i vejudvalget og forretningsudvalget, der var nedsat i henhold til § 13 i den dagældende styrelsesvedtægt. Denne procedure havde også været fulgt i det foreliggende tilfælde, idet A's klage havde været behandlet af vejudvalget i dettes møde den 4. september 1969 og i forretningsudvalget i møder den 27. august og 16. september 1969. Hans klage måtte derfor efter amtsrådets opfattelse anses for korrekt behandlet. Amtsrådet havde endvidere udtalt over for ministeriet, at der ikke i forbindelse med sagens behandling i amtsrådet havde foreligget oplysninger om, at der ikke skulle være truffet nogen lovlig ekspropriationsbeslutning af sognerådet.

Indenrigsministeriet udtalte i tilslutning til det, der var meddelt A på mødet den 26. maj 1971, at det er almindeligt anerkendt i administrativ praksis, at sogne- og amtsrådsudvalg kan træffe beslutninger på de respektive råds vegne, således at disse beslutninger fremtræder som afgjort af henholdsvis sogne- og amtsrådet.

I betragtning af at ekspropriationsbeslutningen betragtedes som et led i gennemførelsen af det projekt, der var godkendt af såvel sognerådet som amtsrådet, var Indenrigsministeriet af den opfattelse, at de beslutninger, der var truffet af sognerådets vejudvalg samt af amtsrådets forretningsudvalg og vejudvalg, måtte anses for gyldigt vedtagne.

Indenrigsministeriet udtalte over for mig, at ekspropriationen blev foretaget med hjemmel i vejbestyrelseslovens § 23. For Indenrigsministeriets vedkommende havde klagesagens behandling udelukkende bestået i en undersøgelse af, hvorvidt sognerådets og amts-

rådets formelle sagsbehandling kunne kritiseres, medens spørgsmålet om den materielle lovlighed af ekspropriationen, der ikke hører under Indenrigsministeriet, tidligere havde været forelagt for Frederiksborg amtsråd og for Ministeriet for offentlige Arbejder, som ikke fandt grundlag for at ændre ekspropriationsbeslutningen. Ministeriet meddelte herefter, at det i det hele kunne henholde sig til sagsfremstillingen og afgørelsen i skrivelsen af 29. juli 1971 til A. I anledning af hans klageskrivelse med bemærkninger til grundlaget for afgørelsen, hvorefter han gjorde gældende, at Indenrigsministeriet burde have foretaget en mere indgående undersøgelse, tilføjede ministeriet, at afgørelsen i sagen var baseret på de indhentede erklæringer, som under sagens behandling havde været stillet til A's disposition. I overensstemmelse med de gældende principper for administrationens sagsbehandling havde ministeriet ikke set sig i stand til at efterprøve rigtigheden heraf ved en egentlig bevisførelse.

Den 23. november 1971 tilskrev jeg Indenrigsministeriet bl. a. således:

».....

1) Af § 14 i vedtægten for det tidligere Frederiksborg amtsråd fremgår det, at der i de tilfælde, hvor et udvalg har fået overdraget besluttende myndighed, skal ske efterfølgende forelæggelse af truffede beslutninger i næste ordentlige amtsrådsmøde. Jeg skal bede oplyst, om amtsvejudvalgets stadfæstelse af ekspropriationen den 4. september 1969, der tillige blev behandlet i forretningsudvalget den 27. august og 16. september 1969, har været forelagt amtsrådet i overensstemmelse med vedtægtens § 14.

Jeg skal samtidig bede oplyst, om det sognekommunale vejudvalgs beslutning af 7. august 1969 om ekspropriation af en del af (A's) ejendom efterfølgende har været forelagt sognerådet.

2) Det bedes oplyst, om de respektive udvalgs besluttende myndighed beror på udtrykkelig bemyndigelse fra henholdsvis sognerådet og amtsrådet.

3) Det er af (A) gjort gældende, at sognerådets endelige beslutning om at bibeholde det oprindelige projekt, hvilket blev meddelt Vejdirektoratet i skrivelse af 23. september 1969, er blevet truffet af sogneråds-

formanden uden forelæggelse for sognerådet eller vejudvalget. Det bedes oplyst, om klagerens udtalelse herom er korrekt, og i bekræftende fald med hvilken hjemmel formanden har truffet afgørelse.

.....

Efter en foreløbig bedømmelse af sagen finder jeg anledning til at udtale, at jeg, uanset delegation til kommunale udvalg som udgangspunkt er tilladelig, må nære nogen tvivl om, hvorvidt delegation i et tilfælde som det foreliggende kan ske uden klar lovhjemmel.

Jeg lægger herved vægt på de bestræbelser, der i øvrigt udvises for at forsyne ekspropriative indgreb med retssikkerhedsgarantier, jfr. således lov nr. 186 af 4. juni 1964 om fremgangsmåden ved ekspropriation vedrørende fast ejendom og overvejelserne i betænkning nr. 595 af 1971 om de kommunale ekspropriationer. Det tillægges ikke herved betydning, om ekspropriationen angår et større eller mindre areal, eller om anlægsprojektet som sådant måtte være godkendt af kommunalbestyrelsen.

Om betydningen af indgrebets karakter ved vurderingen af kommunale delegationsers lovlighed skal jeg endvidere henvise til Holger Lavesens artikel i Kommunal Årbog 1967, s. 783.

På denne baggrund skal jeg anmode ministeriet om en fornyet udtalelse og herunder bede oplyst, hvilken praksis der i dette spørgsmål følges af andre kommunalbestyrelser, samt om ændringerne i den kommunale styrelseslovgivning har betydning i denne forbindelse.»

På grundlag af erklæringer fra den tidligere formand for Blovstrød sogneråd, Allerød byråd og Frederiksborg amtsråd oplyste Indenrigsministeriet herefter i skrivelse af 31. juli 1972 følgende:

»1) De beslutninger, som det tidligere Frederiksborg amtsråds vejudvalg og forretningsudvalg har truffet i forbindelse med sagen henholdsvis den 4. september 1969 og den 27. august og 16. september 1969 har efter det oplyste ikke efterfølgende været forelagt amtsrådet i henhold til bestemmelsen i § 14 i amtsrådets vedtægt.

Den ekspropriationsbeslutning, som blev truffet af det tidligere Blovstrød sogneråds vejudvalg den 7. august 1969, har efter det op-

lyste heller ikke efterfølgende været forelagt Blovstrød sogneråd til efterretning.

2) De respektive udvalgs besluttende myndighed beror efter det oplyste ikke på udtrykkelig bemyndigelse fra henholdsvis amtsrådet og sognerådet, men på den praksis, der har været fulgt i henholdsvis amtsrådet og sognerådet.

3) Sognerådets endelige beslutning om at bibeholde det oprindelige projekt blev truffet af sognerådets kasse- og regnskabsudvalg, idet man efter den i sognerådet fulgte praksis har anset dette udvalg for kompetent til at træffe den nævnte beslutning på sognerådets vegne.»

For så vidt angik det under pkt. 1 anførte, bemærkede ministeriet, at bestemmelsen i § 14 i vedtægten for det tidligere Frederiksborg amtsråd alene er en intern forskrift, der pålægger udvalget efterfølgende at forelægge amtsrådet de af udvalgene truffede afgørelser til efterretning for amtsrådet. Denne bestemmelse og styrelseslovgivningens øvrige bestemmelser om fordeling af kompetence til de stående udvalg tilsigter ikke at skabe retssikkerhedsgarantier for de truffede beslutninger, herunder ekspropriationsbeslutninger, og undladelse af at opfylde bestemmelsen i vedtægtens § 14 kan efter Indenrigsministeriets opfattelse ikke antages at have betydning for gyldigheden af de af udvalgene truffede afgørelser. Bestemmelsen kan i øvrigt næppe antages at være til hinder for, at amtsrådet i praksis udtrykkeligt eller stiltiende kan have givet afkald på at få forelagt visse arter af sager til efterretning.

Med hensyn til spørgsmålet om delegation til kommunale udvalg af adgangen til at træffe beslutning om ekspropriation i vejsager bemærkede Indenrigsministeriet, at den kompetente myndighed i vejbestyrelseslovens § 23 angives som vejbestyrelsen. I tilfælde, hvor vejbestyrelsen er et amtsråd eller en kommunalbestyrelse, må det i princippet bero på en fortolkning af vejbestyrelsesloven, hvorvidt delegation af ekspropriationskompetencen til udvalg er udelukket. Positive bestemmelser i lovgivningen af betydning for spørgsmålet om adgangen til at delegere kommunalbestyrelsernes beslutningsmyndighed forekommer normalt i den form, at det foreskrives, at visse beslutninger kun kan træffes af kommunalbestyrelsen, således f. eks. bestemmelsen i § 41 i lov nr. 223 af 31. maj 1968

om kommunernes styrelse. Der ses imidlertid ikke at være bestemmelser af denne art i vejbestyrelsesloven, og denne lov kan derfor ikke efter ministeriets opfattelse antages at udelukke den ulovbestemte adgang, som kommunalbestyrelserne i øvrigt har til i et vist ikke nærmere bestemt omfang at delegerer beføjelser, der ifølge lovgivningen tilkommer kommunerne, til et af kommunalbestyrelsens udvalg.

Indenrigsministeriet udtalte desuden, at den i sagen omhandlede ekspropriation var nødvendiggjort af et af Blovstrød sogneråd vedtaget og af Frederiksborg amtsråd godkendt vejprojekt, og den af sognerådets vejudvalg gennemførte ekspropriationsforretning havde således været af mere teknisk karakter som led i gennemførelsen af det nævnte vejprojekt.

Indenrigsministeriet var derfor fortsat af den opfattelse, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at antage, at beslutningen om den omhandlede ekspropriation ikke var gyldigt vedtaget.

Angående den praksis, der følges af andre kommunalbestyrelser med hensyn til delegation af ekspropriationskompetence, henviste ministeriet for amtskommunernes vedkommende til en oversigt, som i anden forbindelse er udarbejdet af Nordjyllands amtskommunes forvaltning. Det fremgik af oversigten, at seks amtsråd helt eller delvis havde delegeret kompetencen til at træffe beslutninger om ekspropriation til vejformål til amtsrådets tekniske udvalg, medens kompetencen i 6 andre amtsråd lå hos det samlede amtsråd.

Til belysning af kommunernes praksis på dette område havde Indenrigsministeriet stikprøvevis rettet henvendelse til omkring 50 kommuner. Disse kommuner havde på nær en enkelt tilkendegivet, at alle beslutninger om kommunale ekspropriationer træffes af kommunalbestyrelsen.

Indenrigsministeriet bemærkede endelig, at bestemmelsen i den kommunale styrelseslovs § 41 svarer til bestemmelserne i den før 1. april 1970 gældende kommunale styrelseslovgivning, jfr. landkommunallovens §§ 15 og 28 og købstadskommunallovens § 22. Ændringerne i den kommunale styrelseslovgivning pr. 1. april 1970 kunne efter Indenrigsministeriets opfattelse ikke antages at have betydning for spørgsmålet, i hvilket omfang de beføjelser, der er tillagt kommunalbestyrelserne

i den øvrige lovgivning, lovligt kan delegeres til et kommunalt udvalg.

Jeg udtalte herefter følgende:

I. Indenrigsministeriets afgørelse vedrørende sagsbehandlingen i Blovstrød sogneråd og Frederiksborg amtsråd.

Efter det oplyste måtte det lægges til grund, at beslutningen om at ekspropriere en del af A's ejendom til en vejudvidelse var blevet truffet af vejudvalget i Blovstrød sogneråd, og at beslutningen hverken forudgående eller efterfølgende havde været forelagt selve sognerådet. Det måtte endvidere lægges til grund, at A's klage over ekspropriationsbeslutningen var blevet behandlet af forretningsudvalget og vejudvalget i Frederiksborg amtsråd. Klagen var derimod ikke – hverken forudgående eller efterfølgende – blevet behandlet i selve amtsrådet. Det måtte endelig lægges til grund, at beslutningen om at bibeholde det tidligere vedtagne projekt efter Vejdirektoratets henstilling om fornyede overvejelser var blevet truffet af kasse- og regnskabsudvalget i Blovstrød kommune. Spørgsmålet var derimod ikke blevet behandlet i selve sognerådet.

På denne baggrund gav sagen anledning til overvejelser med hensyn til retsgrundlaget for en kommunalbestyrelses adgang til at delegerer beføjelser til at træffe beslutning om ekspropriation til et kommunalt udvalg. Efter min opfattelse kan det næppe være af betydning for bedømmelsen heraf, om der er tale om en ekspropriationsbeslutning truffet i første instans eller som led i en administrativ rekurs.

I det foreliggende tilfælde findes der ikke i lovgivningen bestemmelser, der udtrykkeligt giver en kommunalbestyrelse adgang til at overlade ekspropriationsbeføjelsen til et udvalg under kommunalbestyrelsen. Omvendt findes der heller ikke bestemmelser, der udtrykkeligt udelukker, at sådan delegation kan finde sted. Jeg var enig med Indenrigsministeriet i, at det forhold, at ekspropriationsbeføjelsen efter § 23 i den nu ophævede vejbestyrelseslov tilkommer vejbestyrelsen (= kommunalbestyrelsen, jfr. lovens § 6, stk. 2), ikke i sig selv er udtryk for noget delegationsforbud.

Bestemmelserne i landkommunallovens §§ 9 og 23 vedrørende henholdsvis sogne-

råds og amtsråds beslutningsdygtighed havde efter min opfattelse heller ikke betydning i denne forbindelse.

At der ikke i styrelseslovgivningen, herunder styrelsesvedtægterne for de pågældende kommunalbestyrelser, udtrykkeligt var tillagt udvalg besluttende myndighed i ekspropriationssager, var efter min opfattelse ligeledes uden afgørende betydning. Det bemærkes herved, at ændringerne i den kommunale styrelseslovgivning pr. 1. april 1970 ikke havde medført nogen forandring i dette forhold.

I mangel af positive lovbestemmelser måtte bedømmelsen af delegationens lovlighed herefter foretages ud fra almindelige forvaltningsretlige grundsætninger herom.

Efter den almindelige opfattelse i nyere forvaltningsretlige fremstillinger antages adgangen til delegation i ulovbestemte tilfælde at være ret vidtgående. I særlig grad er dette antaget ved delegation af beføjelser fra den samlede kommunalbestyrelse til et af dennes udvalg. Jeg henviste i denne forbindelse til *Poul Andersen*, Dansk Forvaltningsret, 5. udgave 1965, side 300 ff, *Preben Espersen*, De kommunale beslutninger, side 126 ff, særlig side 128, *Erik Harder*, Dansk kommunalforvaltning, side 175-179, samme i Kommunens lov og ret, Bind II, side 118-122, jfr. Bind I, side 80-84, *Holger Lavesen* i Kommunal Årbog 1967, side 780-784, samt *Carl Aage Nørgaard*, Forvaltningsret, sagsbehandling, side 32-45, særlig side 38-40.

Det er dog ikke antaget, at delegationsadgangen i tilfælde af denne art er helt fri, selvom der ikke i lovgivningen findes forbud herimod. Efter omstændighederne kan således sædvaneretlige betragtninger eller forholdets natur føre til, at delegation af beføjelser inden for bestemte områder må kræve lovhjemmel, jfr. herved *Espersen*, a.st. side 128, *Lavesen*, a.st. side 783, og *Nørgaard* a.st. side 40 (»visse yderligere begrænsninger«). Indenrigsministeriets udtalelse, hvorefter der i ulovbestemte tilfælde kan foretages delegation »i et vist ikke nærmere bestemt omfang«, er formentlig udtryk for lignende begrænsninger.

På denne baggrund er det efter min opfattelse tvivlsomt, hvorvidt ekspropriationsbeslutninger, der efter lovgivningen skal træffes af en kommunalbestyrelse, kan over-

lades til kommunale udvalg uden lovhjemmel. Det bemærkes, at spørgsmålet blev rejst, men ikke afgjort ved Østre Landsrets dom af 23. november 1964, jfr. UFR 1965, side 209.

Ved bedømmelsen af spørgsmålet om, hvorvidt en kommunalbestyrelse kan delegere til udvalg, må der for det første lægges vægt på arten og omfanget af de beføjelser, der overlades af kommunalbestyrelsen til udvalget, jfr. således Vestre Landsrets domme af 28. september 1944 (UFR 1944, side 1178) og 12. december 1944 (VLT 1945, side 81). Ud fra dette synspunkt kan delegation af ekspropriationskompetence give anledning til betænkeligheder, idet der normalt vil være tale om enkeltstående beslutninger, der på væsentlig måde griber ind i borgernes retsforhold.

Endvidere må jeg lægge vægt på, at delegation i tilfælde af denne art også af andre grunde kan være betænkelig ud fra retssikkerhedshensyn. Ved beslutninger om ekspropriation vil lokale hensyn ofte gøre sig gældende med en vis styrke, og et kommunalt udvalg vil ikke altid være i besiddelse af den samme brede lokalpolitiske sammensætning som selve kommunalbestyrelsen. Der må herved lægges vægt på, at kommunalbestyrelsens beslutninger – i modsætning til udvalgenes – som hovedregel træffes i offentlige møder. I betænkning nr. 595/1971, afgivet af ekspropriationslovskommissionen, er hensyn af denne art tillagt betydning ved udformningen af regler for kommunale ekspropriationer, herunder også for klageadgangen, jfr. navnlig betænkningen side 17, 18 og 21.

Der må dog på den anden side også tillægges administrativt-organisatoriske samt arbejdstekniske hensyn i videre forstand betydning for rækkevidden af delegationsadgangen i de ulovbestemte tilfælde. Efter omstændighederne må delegationsmulighederne således antages at være videregående i de største primærkommuner samt i amtskommunerne under hensyn til kommunalbestyrelsernes størrelse og navnlig arbejds-mængden, herunder sagsantallet. Det bemærkes herved, at en fritstående delegationsadgang ofte anses for lovlig alene ud fra sådanne hensyn, typisk hvor der er tale om behandling af et stort antal ensartede

sager, jfr. *Espersen*, a.st. side 128, og *Lavesen*, a.st. side 783–784, samt de ovennævnte domme afsagt af Vestre Landsret. Dette forhold vil efter omstændighederne kunne få betydning, hvor der foretages en række ensartede ekspropriationer af mindre omfang i forbindelse med samme omfattende anlægsprojekt. Efter min opfattelse bør der ved bedømmelsen lægges vægt på det ønskelige i, at kommunalbestyrelser i almindelighed så vidt muligt aflastes for sager af mere rutinemæssig karakter, jfr. herved betænkningen af 27. juli 1972 fra et udvalg nedsat af Amtsrådsforeningen.

Som Indenrigsministeriet har gjort gældende, må det vel tillægges betydning, at det vejprojekt, der ligger til grund for ekspropriationsbeslutningen, er blevet vedtaget af den samlede kommunalbestyrelse og godkendt af amtsrådet. Dette forhold kan dog efter min opfattelse ikke i sig selv anses for afgørende. Beslutningen om at vedtage et vejprojekt indeholder ikke i sig selv nogen stillingtagen til, hvorvidt lovgivningens ekspropriationsbetingelser er opfyldt, men dette må i princippet bero på selvstændige overvejelser, jfr. navnlig herved betænkning 595/1971, side 10, 1. spalte. Den endelige afgørelse med hensyn til vejprojektets opretholdelse er dernæst i det foreliggende tilfælde blevet truffet af kasse- og regnskabsudvalget uden forelæggelse for Blovstrød sogneråd.

Det må antages, at omfanget og varigheden af en administrativ praksis i sig selv spiller en rolle for bedømmelsen af lovligheden af en delegation, jfr. *Poul Andersen*, a.st. side 304–305, sammenholdt med side 40 ff. De foreliggende oplysninger om praksis vedrørende delegation af ekspropriationsbeføjelser fra kommunalbestyrelser til kommunale udvalg, jfr. ovenfor side 9–10, giver imidlertid ikke efter min opfattelse væsentlige holdpunkter for at tillægge delegationspraksis på dette område nogen selvstændig normativ betydning i almindelighed.

Ud fra en samlet vurdering af de nævnte hensyn finder jeg, at delegation af ekspropriationskompetence som udgangspunkt må kræve lovhjemmel, men at særlige forhold efter omstændighederne kan føre til, at et formelt krav herom ikke kan oprettholdes.

Alt taget i betragtning måtte jeg her efter anse det for tvivlsomt, om delegation af ekspropriationskompetence som i det foreliggende tilfælde kunne ske uden lovhjemmel. Det bemærkedes herved, at delegationen ikke beroede på udtrykkelige beslutninger i sogne- og amtsrådene, og at beslutningerne om ekspropriation ikke efterfølgende blev forelagt i de pågældende kommunalbestyrelser.

Under hensyn til spørgsmålets tvivlsomme karakter fandt jeg imidlertid ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere Indenrigsministeriets standpunkt, hvorefter beslutningen om ekspropriation af A's ejendom måtte anses for gyldigt vedtaget. Den endelige afgørelse heraf hører under domstolene.

Sagen gav mig derimod anledning til at henstille til Indenrigsministeriets overvejelse, at der – i det omfang delegation af ekspropriationskompetence efter de ovenfor anførte almindelige synspunkter turde antages at kunne ske uden lovhjemmel – søgtes fastlagt en ordning, hvorefter ekspropriationsbeslutninger ikke træffes af kommunale udvalg på kommunalbestyrelsens vegne, uden at dette har hjemmel i den af ministeriet godkendte styrelsesvedtægt.

For så vidt ministeriet ikke mente, at udvalgsbeslutninger om ekspropriation kunne eller burde holdes inden for de forholdsvise snævre rammer, som må antages at gælde for ulovhjemlet delegation med hensyn til ekspropriationsbeslutninger, henstillede jeg til ministeriet at overveje – efter forhandling med vedkommende fagministerier – om der ikke ved ændring af ekspropriationslovgivningen eller eventuelt den kommunale styrelseslov burde tilvejebringes udtrykkelig lovhjemmel for delegation af ekspropriationskompetence til kommunale udvalg.

Jeg gjorde endvidere Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.

Bestemmelsen i § 14 i vedtægten for det tidligere Frederiksborg amtsråd pålægger et udvalg, der har fået overdraget besluttende myndighed, efterfølgende at forelægge udvalgets beslutninger i næste ordentlige amtsrådsmøde. Efter det oplyste var dette ikke sket i det foreliggende tilfælde.

Indenrigsministeriet udtalte, at bestemmelsen næppe kunne antages at være til hinder for, at amtsrådet i praksis udtrykkeligt eller stiltiende kunne have givet afkald på at få forelagt visse arter af sager til efterretning. Ministeriet anførte endvidere, at bestemmelsen alene havde karakter af en intern forskrift, der ikke tilsigtede at skabe retssikkerhedsgarantier for de trufne beslutninger. Undladelse af at opfylde bestemmelsen kunne derfor efter ministeriets opfattelse ikke have betydning for gyldigheden af udvalgenes beslutninger.

Jeg måtte være enig med Indenrigsministeriet i, at bestemmelsen alene kunne antages at have en efterfølgende underretning af amtsrådet til formål, og at den derfor i sig selv var uden betydning for gyldigheden af udvalgets beslutning, jfr. herved *Poul Andersen*, a.st. side 351. Jeg kunne således heller ikke kritisere Indenrigsministeriets afgørelse i denne henseende.

Indenrigsministeriets afgørelse vedrørende sagsbehandlingen i Blovstrød sogneråd og Frederiksborg amtsråd i øvrigt gav mig ikke anledning til bemærkninger.

II. Indenrigsministeriets behandlingstid i forbindelse med A's klage til ministeriet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A's klage over sagsbehandlingen i Blovstrød sogneråd og Frederiksborg amtsråd havde været under behandling i Indenrigsministeriet i perioden 25. august 1970 til 29. juli 1971.

Alt i alt fandt jeg, at Indenrigsministeriets behandling af sagen havde taget for lang tid. Jeg lagde herved navnlig vægt på, at sagen ikke blev afsluttet hurtigere, efter at A den 15. februar 1971 havde fremsendt sine bemærkninger til de indhentede udtalelser og akter.

32. *Spørgsmålet om en mere effektiv kontrol med overholdelsen af det almindelige kommunalretlige princip om, at kommunale forsyningsforanstaltninger økonomisk skal hvile i sig selv. (J. nr. 797/72).*

I en artikel i et dagblad for den 18. maj 1972 hævdedes det, at der havde udviklet sig en mere almindelig praksis, hvorefter »kommunerne opkræver skjult skat over el-pris«.

Uanset denne påstand om tilsidesættelse af det almindelige kommunalretlige princip om, at kommunale forsyningsforanstaltninger økonomisk skal hvile i sig selv, mente jeg ikke på det foreliggende grundlag at burde tage spørgsmålet op til nogen nærmere undersøgelse i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, idet jeg var bekendt med, at Indenrigsministeriet inden for de seneste par år havde haft spørgsmålet oppe til overvejelse. Efter de oplysninger, der forelå for mig, havde disse overvejelser angået spørgsmålet om gennemførelse af foranstaltninger til en mere effektiv kontrol med princippet overholdelse.

Jeg meddelte imidlertid Indenrigsministeriet, at jeg ville sætte pris på at modtage underretning om overvejelsernes nærmere indhold og eventuelle resultater, herunder om, hvorvidt de omfattede etablering af nærmere samarbejde om spørgsmålet med

Kommunernes Landsforening og/eller fastsættelse af forskrifter i henhold til styrelseslovens § 47, stk. 2, og § 54, stk. 1.

Indenrigsministeriet udtalte i skrivelse af 6. november 1972 til mig, at det stedse havde været antaget, at der ved fastsættelsen af takster og afgifter for ydelser fra kommunale forsyningsvirksomheder burde tilvejebringes dækning af de faktiske udgifter ved den pågældende virksomhed. En kommune kan derfor ikke lovligt belaste skatteudskrivningen med udgifter til nedbringelse af prisen på sådanne ydelser eller føre en takst- og afgiftspolitik, der ved at tilstræbe overskud på driften af de kommunale værker over direkte indflydelse på den kommunale skatteudskrivning.

Det måtte imidlertid erkendes, at vurderingen af, hvorvidt en afgiftsfastsættelse i det enkelte tilfælde var i overensstemmelse med disse synspunkter, var behæftet med betydelig usikkerhed. Denne usikkerhed måtte bl. a. tilskrives vanskeligheder med hensyn til beregningen af den faktiske fremstillingspris – her-

under hvilke komponenter der kunne indgå i denne. I denne forbindelse bemærkedes, at en kommune ikke kunne anses for afskåret fra ved takstfastsættelsen at tage behovet for en rimelig selvfinansiering af fremtidig anlægsvirksomhed vedrørende den pågældende forsyningsforanstaltning i betragtning.

Hertil kom, at udformningen af det nuværende kommunale regnskabssystem gav mindre gode muligheder for vurderingen af en takstfastsættelses berettigelse.

Indenrigsministeriet havde imidlertid den 26. maj 1970 nedsat et udvalg med den opgave at udarbejde forslag til et nyt og mere tidssvarende budget- og regnskabssystem for kommunerne og amtskommunerne. Udvalget består af repræsentanter for Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen i Danmark, Københavns kommune, Økonomi- og Budgetministeriet og Indenrigsministeriet.

Som et foreløbigt resultat af udvalgets arbejde var der udarbejdet et udkast til et nyt kommunalt budget- og regnskabssystem, som på flere områder indebærer væsentlige ændringer af det nuværende regnskabssystem.

For så vidt angik forsyningsvirksomhederne havde udvalget bl. a. overvejet et forslag om, at forskellen mellem de i det enkelte regnskabsår afholdte drifts- og anlægsgudgifter og regnskabsårets indtægter opføres på status for hver enkelt forsyningsvirksomhed. Såfremt forsyningsvirksomhedens udgifter i løbet af et år overstiger årets indtægter, fremtræder differencen som et af kommunen afholdt udlæg. Hvis indtægterne derimod er større end udgifterne, registreres differencen i den pågældende forsyningsvirksomheds tilgodehavende hos kommunen. Ved afslutningen af hvert

års regnskab vil differencen for det pågældende regnskabsår herefter blive fratrukket eller tillagt de fra tidligere regnskabsår overførte statusbeløb.

Det på status opførte udlæg vedrørende en forsyningsvirksomhed blev efter det foreliggende udkast foreslået forrentet.

En takst- og afgiftspolitik, der over en årække søgte at skabe balance mellem indtægter og udgifter, vil medføre, at det på status opførte udlæg varierede omkring nul.

En gennemførelse af dette forslag skulle medføre væsentligt forbedrede muligheder for en vurdering af kommunernes takstfastsættelser for forsyningsvirksomhederne. Det overvejedes i denne forbindelse at foreslå fastsat ensartede regler for forrentning og afvikling af de foretagne investeringer.

Det var tanken, at et nyt regnskabssystem skulle anvendes af samtlige kommuner, jfr. herved § 54, stk. 1, i lov nr. 223 af 31. maj 1968 om kommunernes styrelse, hvorefter indenrigsministeren foreskriver formen for kommunernes årsbudget og regnskab.

Regnskabsudvalgets arbejde søgtes fremmet mest muligt, men tidspunktet for iværksættelsen af det ny budget- og regnskabssystem kunne endnu ikke fastsættes med sikkerhed.

I skrivelse af 9. november 1972 meddelte jeg Indenrigsministeriet, at jeg havde taget ministeriets udtalelse til efterretning, og at jeg fortsat ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen.

Jeg anmodede om til sin tid at blive gjort bekendt med den betænkning, der afgives af det omhandlede udvalg.

- 33.** *Efter det foreliggende, herunder at et tilsvarende tilfælde ikke tidligere havde været genstand for overvejelser i forvaltningsretlig teori og praksis, fandt jeg ikke at burde udtale kritik af et huslejenævn eller et nævnsmedlems behandling af en sag, men jeg gav udtryk for, at det efter min mening var rigtigst, at et nævnsmedlem i et tilfælde som det foreliggende undlod at deltage i sagsbehandlingen. (J. nr. 786/71).*

Den 13. november 1972 tilskrev jeg formanden for huslejenævnet i Søllerød kommune således:

»I en artikel i dagbladet Politiken for den 26. august 1971 blev det gjort gældende, at et af medlemmerne i huslejenævnet i Søllerød kommune, landsretssagfører, borgmester

Erik Øigaard, havde deltaget i en afgørelse vedrørende en dispensation fra § 8, stk. 1, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene til A/S Forsikringsselskabet Codan, af hvis bestyrelse han angaves at være medlem.

I den anledning anmodede jeg den 31. august 1971 formanden for huslejenævnet

om en redegørelse for den dispensation, der var meddelt Codan, til brug for mine overvejelser af, hvorvidt jeg af egen drift burde tage sagen op til undersøgelse i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5. Jeg bad samtidig oplyst, om Erik Øigaard var medlem af Codans bestyrelse, og om han havde deltaget i sagens behandling i nævnet, ligesom jeg anmodede om, at nævnets redegørelse måtte blive forelagt Boligministeriet til udtalelse.

På baggrund af de oplysninger, jeg modtog med nævnets redegørelse af 3. september 1971, Erik Øigaards udtalelse af samme dato samt Boligministeriets udtalelse af 6. december 1971, besluttede jeg ved skrivelse af 19. januar 1972 af egen drift at tage op til undersøgelse, om det kunne give mig grundlag for kritik, at Erik Øigaard havde deltaget i nævnets behandling af dispensationssagen.

Jeg har herefter modtaget yderligere udtalelser af 17. februar 1972 fra Erik Øigaard, af 24. februar samt 14. og 15. september 1972 fra huslejenævnet og af 15. maj 1972 fra Boligministeriet. Jeg har endvidere modtaget udtalelser af 15., 19. og 20. marts 1972 fra Søllerød kommunalbestyrelse samt af 5. maj 1972 fra Indenrigsministeriet. Jeg har endelig modtaget sagens akter fra nævnet og Boligministeriet, herunder oplysninger fra Forsikringsrådet om de økonomiske forhold mellem Codan-selskaberne samt bestyrelsesforholdene i selskaberne.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at landsretssagfører Ole Pontoppidan som advokat for ejeren af byggeriet »Vejlesøparken II«, ingeniør J. P. Christiansen, i skrivelse af 19. november 1970 ansøgte huslejenævnet om dispensation fra bestemmelsen i § 8, stk. 1, jfr. stk. 3, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene, hvorefter der ikke i forbindelse med udlejning kan kræves større depositum m. v. end svarende til 6 måneders leje. Advokaten anførte bl. a., at ejeren, såfremt dispensation blev givet, havde til hensigt at søge prioriteringen med reallånefondmidler erstattet med uforrentede, afdragsfrie indskud (lån) fra lejerne, der skulle beregnes på grundlag af boligarealet og have samme prioritetsstilling som realkreditlånefonden. Indskudsordningen skulle modsvares af en huslejenedsættelse for lejerne. På det foreliggende grundlag kunne størrelsen af indskudsbeløbene ikke endeligt udregnes, men

den skønnes at andrage omkring 60.000 kr. pr. lejlighed.

Ansøgningen blev behandlet på nævnets møde den 23. november 1970, hvori bl. a. Erik Øigaard deltog. Nævnet vedtog at meddele dispensation på forskellige vilkår, bl. a. at der blev tilvejebragt mulighed for, at lejere, der i øvrigt kunne præstere lejebetalingen, kunne låne til betaling af indskud. I skrivelse af 26. november 1970 fik landsretssagfører Ole Pontoppidan meddelelse herom med anmodning om at fremsende bemærkninger til vilkårene, herunder mulighederne for at opfylde dem, inden nævnet tog endeligt stilling til ansøgningen.

I skrivelse af 26. januar 1971 meddelte landsretssagfører Pontoppidan nævnet, at ingeniør J. P. Christiansen nu havde overdraget sin andel af »Vejlesøparken« til A/S Forsikringsselskabet Codan, der herefter var ejer af både »Vejlesøparken I og II«. Ansøgningen om dispensation vedrørte alene byggeriets terrasselejligheder, og indskuddene skulle udgøre beløb i hele 50.000 kr., fra 50.000 kr. til 200.000 kr. Lejerne ville ved indskuddet opnå en huslejenedsættelse svarende til den rente, der kunne opnås ved at anbringe indskudsbeløbet i realkreditlansobligationer. Advokaten bemærkede, at det formentlig ikke var nødvendigt at give lejerne pantsikkerhed i forhold til den nuværende ejer. Han meddelte endvidere, at A/S Forsikringsselskabet Codan ikke havde til hensigt at træffe særlige ordninger, hvorefter enhver lejer ved selskabets assistance kunne opnå lån til indskuddet, men ville overlade til lejerne selv at drage omsorg herfor.

Den 9. februar 1971 forelagde nævnet ligningskommissionen i Søllerød kommune spørgsmålet om, hvorvidt den huslejenedsættelse, lejerne ville opnå ved ordningen, måtte anses som helt eller delvis indkomstskattepligtig.

Spørgsmålet blev gennem skatterådet for Lyngby-Søllerød skattekreds forelagt Statens Ligningsdirektorat, der ved skrivelse af 8. juni 1971 meddelte, at lejenedsættelsen var indkomstskattepligtig, såfremt lejeren havde valgfrihed med hensyn til betaling af indskud mod lejenedsættelse, men derimod ikke, hvis indskuddet blev obligatorisk efter forud bestemte generelle principper.

I skrivelse af 16. juni 1971 fremsendte landsretssagfører Ole Pontoppidan som ad-

vokat for A/S Forsikringsselskabet Codan endelig ansøgning om dispensation fra bestemmelsen i § 8, stk. 1, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene. Det blev oplyst, at ansøgningen vedrørte samtlige terrasselejligheder (i alt 80), og at indskuddene nu var fastsat til beløb, der efter lejlighedernes størrelse varierede fra 225.000 kr. til 300.000 kr. I overensstemmelse med nævnets skrivelse af 26. november 1970 ville ejeren drage omsorg for at skaffe lejere, der skønnedes i stand til at betale huslejen, mulighed for at opnå et lån til indskuddet på normale bankmæssige vilkår.

Efter anmodning fra advokaten bekræftede Ligningsdirektoratet i skrivelse af 24. juni 1971, at den påtænkte leje- og indskudsfastsættelse måtte anses for at opfylde betingelserne i direktoratets skrivelse af 8. juni 1971 for skattefritagelse.

Ansøgningen blev herefter behandlet på nævnets møde den 14. juli 1971, hvori bl. a. deltog landsretssagfører, borgmester Erik Øigaard. Det blev enstemmigt vedtaget at meddele godkendelse på en række nærmere angivne vilkår. Under hensyn til, at ejeren var et forsikringsselskab, hvis indeståelse for indskuddenes tilbagebetaling måtte anses for at give lejerne tilstrækkelig sikkerhed, fandt nævnet at kunne frafalde krav om pantsikkerhed i ejendommen for A/S Forsikringsselskabet Codans ejertid. I skrivelse af 22. juli 1971 fik landsretssagfører Pontoppidan meddelelse om afgørelsen.

Det er oplyst over for mig, at Ligningsdirektoratet efter Skattedepartementets anmodning senere optog sagen vedrørende de skattemæssige konsekvenser af indskudsordningen til fornyet overvejelse. Ligningsrådet udtalte herefter, at en kombineret låne- og indskudsaf tale mellem udlejer og lejer ikke kan anses at indebære et reelt gældsforhold, og at der derfor ikke kan indrømmes de pågældende lejere fradrag for den kontraktmæssigt betegnede renteudgift ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst. Såfremt de pågældende lejere hos trediemand måtte optage lån til at præstere de omtalte indskud, må der efter Ligningsrådets opfattelse vel anerkendes en ret for låntagerne til at fradrage sådanne renter ved indkomstopgørelsen, men de bør modsvarende indtægtsføre en rente for de præsterede indskud. Ligningsrådet fandt dog ikke anledning til at ændre

den gældende praksis, hvorefter der for så vidt angår indskuddene i det sociale boligbyggeri og dertil svarende private byggeri bortses fra beskatning af en fiktiv forrentning af sådanne indskud. Skattedepartementet erklærede sig enig i rådets opfattelse. Ved skrivelse af 13. september 1971 underrettede Ligningsdirektoratet landsretssagfører Ole Pontoppidan herom.

Ligningsdirektoratet meddelte i skrivelse af 12. januar 1972 landsretssagfører Pontoppidan, at Ligningsrådet senere havde vedtaget at fastsætte en beløbsramme på 20.000 kr. for indskud, hvor der skattemæssigt kan bortses fra forrentning. Den forrentning, der ved større indskud skal beskattes hos de pågældende lejere, beregnes som den huslejenedsættelse, der opnås i kraft af de uforrentede indskudsbeløb. Ligningsrådets retningslinier blev den 26. januar 1972 tiltrådt af Skattedepartementet.

Som svar på min skrivelse af 31. august 1971 oplyste borgmester Erik Øigaard i skrivelse af 3. september 1971, at han ikke er og aldrig har været medlem af Codans bestyrelse, men at han siden 1947 har været medlem af bestyrelsen for A/S Forsikringsselskabet Codan Liv, der er et rent livsforsikringsselskab og kun driver virksomhed som sådant.

I skrivelse af 6. december 1971 henviste Boligministeriet for så vidt angår dispensationssagens behandling til nævnets redegørelse af 3. september 1971. Til nærmere belysning af de økonomiske forbindelser mellem A/S Forsikringsselskabet Codan og A/S Forsikringsselskabet Codan Liv og af bestyrelsesforholdene i de to selskaber vedlagde Boligministeriet udtalelser fra Forsikringsrådet. Det fremgik heraf, at Erik Øigaard – foruden af bestyrelsen for A/S Forsikringsselskabet Codan Liv – tillige er medlem af bestyrelsen for Forsikrings Compagniet for Kongeriget Danmark A/S, og at han har været medlem af bestyrelsen for Forsikringsaktieselskabet Protector, der blev slettet af forsikringsregisteret den 20. oktober 1971. Begge selskaber henholdsvis er og har været tilknyttet Codangruppen. Forsikringsrådet havde endvidere oplyst, at A/S Forsikringsselskabet Codan ifølge regnskabet for året 1970 ved dette års udgang var ejer af hele aktiekapitalen i A/S Forsikringsselskabet Codan Liv. Rådet har i skrivelse af 14. januar 1972 til mig oplyst, at det samme er tilfældet for så vidt angår hele

aktiekapitalen i Forsikrings Compagniet for Kongeriget Danmark A/S.

Boligministeriet havde tillige indhentet en udtalelse af 18. oktober 1971 fra Justitsministeriet vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt det pågældende medlem af huslejenævnet burde have været sit sæde under nævnets behandling af sagen. Boligministeriet henholdt sig til de almindelige synspunkter om habilitetsspørgsmålet i Justitsministeriets udtalelse og anførte, at afgørelsen af, om Erik Øigaard burde have været sit sæde i det foreliggende tilfælde, hører under domstolene. Boligministeriet fandt det tvivlsomt, om Erik Øigaard under de foreliggende omstændigheder var afskåret fra at deltage i behandlingen af sagen. Ministeriet ville formentlig – såfremt spørgsmålet var blevet forelagt for ministeriet, forinden huslejenævnet traf sin afgørelse – have udtalt, at det for at undgå enhver tvivl og kritik ville være rigtigst, om det pågældende medlem havde ladet sin suppleant deltage i sagens behandling.

Af Justitsministeriets redegørelse af 18. oktober 1971 fremgik det, at ministeriet – under hensyn til den uafhængighed i forhold til andre administrative myndigheder, der tilkommer huslejenævn, jfr. herved § 30, stk. 1, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene – fandt at burde indskrænke sig til at fremsætte mere almindelige synspunkter om det rejste inhabilitetsspørgsmål.

Justitsministeriet udtalte herom følgende:

»Spørgsmålet om, under hvilke omstændigheder et medlem af et huslejenævn skal vige sit sæde, er omhandlet i § 26, stk. 10, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene, hvorefter bl. a. bestemmelserne i lejelovens § 70, stk. 5, 1. og 2. pkt., finder tilsvarende anvendelse på et huslejenævn. De nævnte bestemmelser har følgende ordlyd:

»Intet af rettens medlemmer kan deltage i behandlingen af sager, hvori han selv direkte eller indirekte er interesseret, eller til hvis parter han står i afhængighedsforhold eller i slægtskabs- eller svogerskabsforhold i op- og nedstigende linie eller i sidelinien så nær som søskendebørn. Ej heller kan han deltage i behandlingen af en sag, såfremt han er en af parternes ægtefælle, værge, adoptiv- eller plejefader, adoptiv- eller plejesøn.«

Disse bestemmelser kan næppe antages at indeholde en udtømmende angivelse af de tilfælde, hvor et nævnsmedlem må anses for

specielt inhabil, jfr. herved *Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret* (5. udg. 1965), s. 446 med note 4. Det må endvidere antages, at udtrykket »sager, hvori han selv direkte eller indirekte er interesseret« må fortolkes med udgangspunkt i, hvad der antages at gælde på ulovbestemte områder i kraft af almindelige forvaltningsretlige grundsætninger om speciel inhabilitet. Herom henvises til de almindelige forvaltningsretlige fremstillinger, således *Poul Andersen a.st.* s. 446–451, *Bent Christensen: Nævn og Råd*, især s. 180 f, og *Erik Harder, N.a.T.* 1955, s. 366–371.

Af særlig interesse for den foreliggende sag er udtalelsen hos *Bent Christensen a.st.* s. 180, hvorefter et nævnsmedlem »vistnok altid (vil) være inhabil, hvis adressaten for den konkrete sag er et selskab, hvori medlemmet er interessant, kommanditist, bestyrelsesmedlem eller lignende«. Dette svarer i det væsentlige til, hvad der gælder efter den norske forvaltningslovs § 6, stk. 1, litra e.

Den her opstillede sætning synes imidlertid at gå noget videre end, hvad der kan antages at være gældende ret.

Der kan i denne forbindelse navnlig henvises til, at Folketingets ombudsmand i et tilfælde, der er refereret i *F.O.B.* 1970, s. 30, ikke fandt fuldt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at to medlemmer af et almennyttigt bolig-selskabs bestyrelse deltog i vurderingsankenævnets behandling af sager om lejefastsettelse for selskabets ejendomme; ombudsmanden fremhævede dog samtidig det ønskelige i, at regler om inhabilitet fortolkes vidt, således at et nævnsmedlem selv i tilfælde, hvor habilitetsreglerne inden for vedkommende område ikke direkte finder anvendelse, undlader at deltage i behandlingen af en sag, hvis en part i sagen kan have rimelig anledning til ikke at betragte ham som uvildig.

Det kan endvidere nævnes, at Indenrigsministeriet har givet udtryk for den opfattelse, at et kommunalbestyrelsesmedlem, der tillige var formand for bestyrelsen for en bank, med rette var nægtet adgang til at deltage i afstemningen om en sag vedrørende overflytning af kommunens daglige kontoforbindelse fra banken til en sparekasse, hvorimod en række andre kommunalbestyrelsesmedlemmer, der var medlemmer af tilsynsrådet for den pågældende sparekasse, henholdsvis bankens og sparekassens repræsentantskaber, ikke

ansås for inhabile, se *Danske Kommuner*, nr. 11/1971, s. 23 f.

Man skal endelig pege på, at et forhold, der i og for sig begrundet inhabilitet, næppe kan antages at være retligt diskvalificerende uden hensyn til den konkrete sags beskaffenhed, jfr. herved *Eilschou Holm*, U.f.R. 1968 B, s. 99, note 26, der antager, at man næppe kan afskære tjenestemænd, der strengt taget er inhabile. fra at udfærdige forvaltningsakter, der for en realistisk betragtning er udslag af en rent mekanisk retsanvendelse.«

Efter at jeg i skrivelse af 19. januar 1972 havde meddelt huslejenævnet, at jeg i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, havde besluttet at undersøge, om det kan bebrejdes nævnet og/eller Erik Øigaard, at han har deltaget i nævnets behandling af dispensations-sagen, har Erik Øigaard i skrivelse af 17. februar 1972 udtalt følgende:

»På mødet den 23. november 1970 behandles en ansøgning fra ingeniør J. P. Christiansen om dispensation fra § 8, stk. 1. i lov om midlertidig regulering af boligforholdene, således at der ved udleje af lejligheder i en af hans ejendomme (Vejlesøpark II) kunne kræves større indskud end 6 måneders leje mod tilsvarende lavere lejefastsættelse. Tilsagn om dispensationen blev givet på nærmere angivne betingelser, og afgørelsen er udtryk for nævnets principielle stilling til det omhandlede spørgsmål. Jeg har ikke nogen form for forbindelse med sagens parter og har ikke haft anledning til at overveje habilitetsspørgsmålet.

På mødet den 14. juli 1971 var nævnet bekendt med, at ingeniør J. P. Christiansens ejendom var overdraget til A/S Forsikrings-selskabet Codan, der på baggrund af det til den tidligere ejer angivne tilsagn om dispensation søgte dispensation for konkret angivne indskudsbetragninger. For nævnet forelå samtidig oplysning om Ligningsdirektoratets skrivelser af 8. juni og 24. juni 1971 vedrørende indskudenes relation til lejernes indkomstskattemæssige forhold. Efter sagens karakter er det ikke faldet mig ind, at dens parter kunne føle nogen usikkerhed ved min deltagelse i dens fortsatte behandling, og jeg har derfor ikke i huslejenævnet taget initiativ til drøftelse af habilitetsspørgsmålet.

Med hensyn til den iværksatte undersøgelse vil jeg gerne bemærke:

De i ombudsmandens skrivelse af 19. januar 1972 nævnte omstændigheder, der skulle kunne begrunde inhabilitet, er primært, at jeg er medlem af bestyrelsen for to selskaber, hvis aktier er i Forsikrings-selskabet Codans besiddelse. De to selskaber er Codan Liv A/S, der er et rent livsforsikrings-selskab, og Forsikrings Compagniet for Kongeriget Danmark A/S, der drives som et helt selvstændigt og med Codan konkurrerende selskab. Jeg har ikke i tilgængelige oplysninger om administrativ praksis fundet tilfælde, hvor en tilknytning af så perifer art til en part kunne medføre inhabilitet. Derimod findes der en række eksempler på, at en væsentlig nærmere tilknytning til en part ikke medfører inhabilitet i sager, der afgøres af en kommunal instans (f. eks. kommunalbestyrelsesmedlemmers hverv som medlem af en sparekasses ledelse, en banks repræsentantskab eller et bolig-selskabs bestyrelse).

Jeg har iøvrigt ingen særlig tilknytning til Codan-selskaberne. Jeg er ikke advokat for Codan og har ikke fungeret som sådan, efter at Codan i 1967 blev medejer af den grund, hvorpå det her omhandlede byggeri er opført. Jeg skal bemærke, at jeg heller ikke ved grundkøbet repræsenterede Codan.

Min bistand består nu alene i, at jeg leder et incassokontor for Codans forfaldne og nødlidende forsikringspræmier i det omfang, incassoet af disse ikke medfører retslige skridt.«

Huslejenævnet i Søllerød kommune har i skrivelse af 24. februar 1972 udtalt, at nævnet er af den opfattelse, at spørgsmålet om inhabilitet på det anførte grundlag ikke kan komme på tale for så vidt angår nævnets principielle, foreløbige afgørelse i mødet den 23. november 1970. Nævnet har herved henvist til, at afgørelsen alene vedrørte ejendommen »Vejlesøparken II«, der på daværende tidspunkt tilhørte ingeniør J. P. Christiansen.

For så vidt angår mødet den 14. juli 1971 har nævnet udtalt, at det på grundlag af det foreliggende materiale, herunder Justitsministeriets udtalelse af 18. oktober 1971, ikke anser borgmester Erik Øigaard for at have været inhabil ved nævnets behandling af A/S Forsikrings-selskabet Codans ansøgning om dispensation fra § 8, stk. 1, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene. Nævnet har oplyst, at vedtagelsen om at give udtryk for denne opfattelse er enstemmig.

På mit spørgsmål har nævnet oplyst, at

Erik Øigaard er blevet valgt til medlem af nævnet af Søllerød kommunalbestyrelse senest den 1. april 1970 efter indstilling fra Fællesudvalget for Grundejer- og Kommunalforeninger i Søllerød Kommune. Han har været medlem af nævnet siden dets oprettelse.

Søllerød kommunalbestyrelse har i skrivelse af 20. marts 1972 bekræftet huslejenævnets oplysninger vedrørende grundlaget for borgmester Erik Øigaards indvalg i nævnet. Kommunalbestyrelsen har vedlagt supplerende udtalelser fra den socialdemokratiske gruppe og fra Det radikale Venstres medlem af kommunalbestyrelsen.

Den socialdemokratiske gruppe har ikke ønsket at tage stilling til huslejenævnets udtalelse og vil ikke tages til indtægt for den, idet gruppen er af den opfattelse, at kommunalbestyrelsen ikke kan tage stilling på det foreliggende grundlag til borgmester Øigaards habilitet, ligesom kommunalbestyrelsen ikke kan give oplysninger om borgmester Øigaards tilknytning til Codan-selskaberne.

Det radikale Venstres medlem af kommunalbestyrelsen har udtalt, at der, når realiteten i sagen tages i betragtning, må stilles ganske særlige krav til de medvirkende nævnsmedlemmers habilitet, og at medlemmer, om hvis habilitet der kan rejses tvivl, derfor ikke bør deltage i behandlingen af sagen.

I skrivelse af 5. maj 1972 til Boligministeriet har Indenrigsministeriet udtalt, at det ikke har ment at kunne tage stilling til, hvorvidt borgmesteren, der er valgt til medlem af huslejenævnet efter indstilling fra de stedlige grundejerforeninger, har været habil under behandlingen af den pågældende sag. Kommunalbestyrelsens valg af borgmesteren til det nævnte hverv har ikke givet ministeriet anledning til bemærkninger. Indenrigsministeriet har endvidere udtalt, at det kan henholde sig til de almindelige synspunkter om det rejste inhabilitetsspørgsmål i Justitsministeriets skrivelse af 18. oktober 1971.

Boligministeriet har i skrivelse af 15. maj 1972 henholdt sig til sin tidligere udtalelse i sagen af 6. december 1971.

I skrivelse af 11. juli 1972 har jeg bedt formanden for huslejenævnet oplyse, hvorvidt nævnets øvrige medlemmer ved behandlingen af A/S Forsikringsselskabet Codans ansøgning om dispensation fra boligreguleringslovens § 8, stk. 1. i mødet den 14. juli 1971

var bekendt med de foreliggende oplysninger om borgmester Erik Øigaards forhold til A/S Forsikringsselskabet Codan.

Medlem af huslejenævnet, disponent Ib Barth, har herefter den 14. september 1972 erklæret, at han ikke i nævnets møde den 14. juli 1971 var bekendt med oplysningerne om borgmester Øigaards forhold til A/S Forsikringsselskabet Codan. Det var dog hans opfattelse, at borgmester Øigaard havde en vis tilknytning til Codan-selskaberne, men at denne tilknytning var af en sådan art, at den ikke på grund af reglerne om inhabilitet ville afskære borgmesteren fra at deltage i sagens behandling.

Den fungerende formand i nævnets møde den 14. juli 1971, landsretssagfører Jørgen Bertelsen, har den 15. september 1972 udtalt, at han gennem sin virksomhed som advokat var bekendt med, at borgmester Erik Øigaard var medlem af bestyrelserne i Codan Liv A/S og Forsikrings Compagniet for Kongeriget Danmark A/S, at de pågældende selskaber indgår i Codan-koncernen, der ejer selskabernes aktiekapital, og at borgmester Øigaard var leder af et incassokontor, som i et vist omfang forestår inddrivelsen af Codan-selskabernes nødlidende forsikringspræmier.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Det retlige grundlag for bedømmelsen af landsretssagfører Øigaards habilitet i den foreliggende sag findes i bestemmelsen i § 26, stk. 10, i boligreguleringsloven (lovbekendtgørelse nr. 362 af 21. juli 1972) sammenholdt med lejelovens § 70, stk. 5, 1. og 2. pkt., der er gengivet i Justitsministeriets udtalelse af 18. oktober 1971, ovenfor s. 98. Af betydning i dette tilfælde er inhabilitetsgrundene »sager, hvori han selv direkte eller indirekte er interesseret« og »sager . . . , til hvis parter han står i afhængighedsforhold«.

Uanset at bestemmelsen efter sin ordlyd er ret vidtgående, bør den, som Justitsministeriet har udtalt, formentlig ikke i alle henseender anses for udtømmende. Jeg er ligeledes enig med Justitsministeriet i, at fortolkningen af de nævnte udtryk må ske under hensyntagen til almindelige forvaltningsretlige grundsætninger om speciel inhabilitet.

I den forvaltningsretlige teori antages det, at inhabilitetsgrundsætningerne for for-

valtningens myndigheder som udgangspunkt ikke kan være så vidtgående som de regler, der efter retsplejelovens §§ 60 og 62 gælder for domstolene, jfr. herved *Poul Andersen*, Dansk Forvaltningsret, 5. udg. 1965, s. 445 f, *Carl Aage Nørgaard*, Forvaltningsret, sagsbehandling s. 56, og *Bent Christensen*, Nævn og Råd, s. 176 ff. I tilfælde, hvor en forvaltningsmyndighed er ankeinstans i sager af en vis betydning, bør dette udgangspunkt dog efter omstændighederne fraviges, jfr. således *Carl Aage Nørgaard*, a. st. s. 56.

Som Justitsministeriet har gjort gældende, tilkommer der huslejenævn en betydelig uafhængighed af andre administrative myndigheder, og disse nævn træffer i regelen afgørelser i partsforhold med ankenulighed til boligretterne.

Under hensyn hertil finder jeg, at habilitetsreglerne for huslejenævn bør fortolkes ret vidt, om end reglerne i retsplejeloven, særlig § 62, ikke uden videre tør antages fuldt ud at finde anvendelse, sml. *Ehlers og Blom*, Kommentar til lejelovene Bd. I, s. 323. Det må herved tages i betragtning, at vide inhabilitetsregler for huslejenævn normalt ikke vil støde på større vanskeligheder af praktisk art, idet der for hvert medlem af nævnet er valgt en suppleant, jfr. boligreguleringslovens § 26, stk. 6.

I denne forbindelse kan tillige anføres, at ombudsmanden – som omtalt i Justitsministeriets udtalelse af 18. oktober 1971 – i en sag vedrørende et vurderingsankenævn (Beretning for 1970, s. 34) har fremhævet det ønskelige i, at regler om inhabilitet fortolkes vidt, således at et nævnsmedlem selv i tilfælde, hvor inhabilitetsreglerne inden for vedkommende område ikke direkte finder anvendelse, undlader at deltage i behandlingen af en sag, hvis en part i sagen kan have rimelig anledning til ikke at betragte ham som uvildig. Dette gælder efter ombudsmandens opfattelse i særlig grad, når den pågældende uden større vanskelighed kan erstattes af en anden. Bestemmelsen i vurderingslovens § 28, der var afgørende for sagen, har efter sin ordlyd en mere begrænset rækkevidde end boligreguleringslovens § 26, stk. 10, jfr. lejelovens § 70, stk. 5, 1. og 2. pkt.

I den foreliggende sag er huslejenævnets behandling af ansøgningen om dispensa-

tion fra boligreguleringslovens § 8, stk. 1, for byggeriet »Vejlesøparken« sket dels i mødet den 23. november 1970, dels i mødet den 14. juli 1971. Som nævnet har gjort gældende, må borgmester Øigaards habilitet bedømmes selvstændigt for så vidt angår hvert af de to møder.

I. Huslejenævnets behandling af sagen i mødet den 23. november 1970.

Nævnets foreløbige afgørelse i sagen, der blev truffet i mødet den 23. november 1970, skete på grundlag af en ansøgning fra den daværende ejer af »Vejlesøparken II«, ingeniør J. P. Christiansen. Efter det oplyste har der ikke mellem ansøgeren og borgmester Øigaard været en personlig, forretningsmæssig eller anden forbindelse, der kan rejse tvivl om hans habilitet til at deltage i behandlingen af sagen. Der er intet oplyst, der kan danne grundlag for at antage, at A/S Forsikringselskabet Codans senere erhvervelse af denne del af byggeriet i realiteten allerede skulle være aftalt på dette tidspunkt.

Uanset om A/S Forsikringselskabet Codan, som ejer byggeriet »Vejlesøparken I«, måtte have haft en interesse i, at ingeniør J. P. Christiansens ansøgning blev imødekommet, finder jeg herefter intet grundlag for at bebrejde huslejenævnet og/eller borgmester Erik Øigaard, at han deltog i nævnets behandling af sagen i mødet den 23. november 1970.

II. Huslejenævnets behandling af sagen i mødet den 14. juli 1971.

Den endelige afgørelse vedrørende ansøgningen blev truffet i nævnets møde den 14. juli 1971, idet ansøgningen nu var indgivet for A/S Forsikringselskabet Codan.

Om forholdet mellem A/S Forsikringselskabet Codan og borgmester Erik Øigaard er det oplyst, at han er medlem af bestyrelserne i A/S Forsikringselskabet Codan Liv og Forsikrings Compagniet for Kongeriget Danmark A/S, hvis aktiekapitaler ejes af A/S Forsikringselskabet Codan, ligesom han har været medlem af bestyrelsen i Forsikringselskabet Protector, der var tilsluttet Codan-selskaberne indtil slettelsen af forsikringsregisteret den 20. oktober 1971. Han leder endvidere et incasso-

kontor for Codans forfaldne og nødlidende forsikringspræmier i det omfang, inddrivelsen af disse ikke medfører retslige skridt. Han er derimod ikke advokat for Codan og har ikke været det siden 1967.

Spørgsmålet er herefter, om dette forhold mellem ansøgeren og et medlem af huslejenævnet ud fra en samlet vurdering har en sådan karakter, at det pågældende medlem burde have undladt at deltage i sagens behandling på grund af en indirekte interesse i sagen eller dog et afhængighedsforhold til parten, jfr. lejelovens § 70, stk. 5, 1. pkt.

Efter forvaltningsretlig teori og praksis må det anses for utvivlsomt, at medlemskab af en selskabsbestyrelse i regelen medfører inhabilitet ved behandlingen af sager i den offentlige forvaltning, hvor selskabet optræder som part, jfr. herved *Poul Andersen*, a.st. s. 448, *Carl Aage Nørgaard*, a.st. s. 59, *Bent Christensen*, a.st. s. 176 f, samt *Preben Espersen*, De kommunale beslutninger, s. 42 ff, og *Erik Harder*, Dansk Kommunalforvaltning, s. 114 f, med omtale af Indenrigsministeriets praksis i sådanne tilfælde inden for kommunalforvaltningen. Som Justitsministeriet har gjort gældende i udtalelsen af 18. oktober 1971, må dette synspunkt dog fraviges i særlige tilfælde, jfr. som et eksempel den sag, der er omtalt i ombudsmandens beretning for 1970, s. 30 ff.

Det tilfælde, at en person i den offentlige forvaltning har deltaget i behandlingen af en sag vedrørende et aktieselskab, der ejer samtlige aktier i et eller flere andre selskaber, hvor den pågældende er bestyrelsesmedlem, ses derimod ikke at have været genstand for overvejelser i forvaltningsretlig teori og praksis med hensyn til habilitetsspørgsmålet.

Efter min opfattelse kan der ikke ved bedømmelsen af tilfælde af denne art lægges afgørende vægt på den – formelle – betragtning, at de pågældende selskaber hver for sig udgør selvstændige juridiske personer.

Jeg finder derimod, at det bør være afgørende, om den pågældende – ud fra en konkret bedømmelse – står i et sådant forhold til det selskab, der optræder som part, at han ikke kan anses for ganske uvildig til at deltage i behandlingen af sagen.

I det foreliggende tilfælde må jeg lægge vægt på, at borgmester Øigaard har været medlem af bestyrelserne i 3 aktieselskaber, der alle er meget nært knyttet til parten i sagen, A/S Forsikringsselskabet Codan.

Jeg må endvidere tillægge det nogen betydning, at han – i sin egenskab af advokat – er leder af et incassokontor for A/S Forsikringsselskabet Codans forfaldne og nødlidende forsikringspræmier i det omfang, inddrivelsen heraf ikke medfører retslige skridt. I denne henseende kan jeg tiltræde det, *Bent Christensen* har udtalt a.st. s. 181, hvor det hedder:

»Hvor medlemmet tilhører fag, hvis udøvere optræder som selvstændige repræsentanter for andre, f. eks. sagførere, revisorer, arkitekter o.s.v., foreligger der i alt fald inhabilitet, hvis medlemmets repræsentation omfatter den behandlede sag. I øvrigt vil der kun foreligge inhabilitet, såfremt medlemmet er fastere knyttet til adressaten«.

At huslejenævnet i mødet den 23. november 1970 har truffet en foreløbig afgørelse vedrørende dispensation fra boligreguleringslovens § 8, stk. 1, indebærer efter min opfattelse ikke, at den endelige afgørelse i mødet den 14. juli 1971 har haft en så uselvstændig karakter, at inhabilitetsregler ikke finder anvendelse, jfr. Justitsministeriets udtalelse af 18. oktober 1971 med henvisning til *Niels Eilschou Holm* i Ugeskrift for Retsvæsen, 1968 B, s. 99. Det må herved tages i betragtning, at størrelsen af indskudsbeløbene blev forøget meget væsentligt i forhold til den oprindelige ansøgning og afgørelse, at de skattemæssige konsekvenser – som nævnet har tillagt betydning – først efterfølgende blev klarlagt, at ordningen i forbindelse hermed blev gjort obligatorisk for lejerne, og at vilkårene for dispensationen delvis er udformet konkret for A/S Forsikringsselskabet Codan.

Efter alt foreliggende, herunder at et tilsvarende tilfælde ikke tidligere har været genstand for overvejelser i forvaltningsretlig teori eller praksis, finder jeg ikke at burde udtale en kritik af huslejenævnet og/eller borgmester Erik Øigaard på grund af dennes deltagelse i nævnets behandling af selskabets ansøgning i mødet den 14. juli 1971.

I overensstemmelse med ombudsmandens

udtalelse i den tidligere nævnte sag i beretningen for 1970, s. 30 ff, er det imidlertid min opfattelse, at regler om speciel inhabilitet i forvaltningen bør fortolkes vidt; som tidligere anført finder jeg, at dette ikke mindst må gælde inhabilitetsreglerne for huslejenævn. Det må efter min mening tillægges en fortolkningsmæssig betydning, at inhabilitetsregler ikke alene har til formål at modvirke usaglige hensyn i den offentlige

forvaltning, men at de tillige skal bidrage til at skabe tillid i videre forstand til myndighederne og deres afgørelser, jfr. således ombudsmandens udtalelse i beretningen for 1970, s. 33.

På denne baggrund og under hensyn til de ovenfor anførte betragtninger er det efter min mening rigtigst, at et nævnsmedlem i et tilfælde som det foreliggende undlader at deltage i sagsbehandlingen.«

34. Kritiseret den tid, der var medgået til Ankenævnet for Invalideforsikringsrettens behandling af en anmodning om aktindsigt.

Henstillet til nævnet at træffe en afgørelse af, hvorvidt offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., afgav hjemmel for fuldt ud eller delvis at afslå en anmodning om aktindsigt i form af udlevering af kopier. (J. nr. 781/71).

A klagede over den tid, der var medgået til Ankenævnet for Invalideforsikringsrettens behandling af hendes anmodning om aktindsigt. Hun klagede endvidere over den form, hvorunder ankenævnet havde tilbudt hende aktindsigt med hensyn til to nærmere angivne aktstykker i den for nævnet verserende invalidepensionssag.

kenævnet besluttede at drøfte spørgsmålet om aktindsigt med overlæge X.

Den 21. marts 1972 rettede nævnet telefonisk henvendelse til overlæge X om aktindsigtsspørgsmålet og den 22. s. m. til socialrådgiver Y.

Ved skrivelse af 10. april 1972 besvarede ankenævnet A's klage over Invalideforsikringsrettens afslag på hendes anmodning om aktindsigt.

I anledning af klagen til mig udtalte ankenævnet, at sagen vedrørende aktindsigt ved en fejltagelse blev stillet i bero i perioden 23. september 1971–5. januar 1972 på afgørelsen om aktindsigt i en anden sag.

I. Ekspeditionstiden.

Af ankenævnets datoliste over ekspeditionerne i sagen fremgik det, at nævnets sag vedrørende aktindsigt startede i september 1971, da jeg til nævnet oversendte A's skrivelse af 27. august 1971, hvori hun klagede over, at Invalideforsikringsretten havde afslået hendes anmodning om aktindsigt med hensyn til to nærmere angivne aktstykker i hendes invalidepensionssag.

Den 14. september 1971 rekvirerede ankenævnet sagens akter fra Invalideforsikringsretten og modtog den 23. s. m. akterne. Den 5. januar 1972 anmodede ankenævnet Invalideforsikringsretten om en udtalelse, som ankenævnet modtog den 11. februar. Den 24. s. m. anmodede ankenævnet Invalideforsikringsretten om at returnere sagens akter, der ikke var tilbagesendt sammen med rettens svar. Akterne blev herefter modtaget i ankenævnet den 2. marts 1972.

Ankenævnet indhentede den 10. marts 1972 telefonisk sociale oplysninger, og den 17. s. m. blev sagen forelagt i ankenævnets møde. An-

Jeg udtalte, at jeg fandt det beklageligt, at ankenævnets behandling af A's klage over Invalideforsikringsrettens afgørelse vedrørende aktindsigt havde været så langvarig. Jeg henledte i denne forbindelse ankenævnets opmærksomhed på, at det ved offentlighedslovens § 8, stk. 2, hvorefter vedkommende myndighed under fornødent hensyn til sagens ekspedition afgør, om en begæring om aktindsigt kan imødekommes straks eller senere, er forudsat, at sager om aktindsigt i almindelighed behandles med særlig hurtighed, jfr. herved Niels Eilschou Holm: Offentlighedsloven, s. 117–18.

Når ankenævnet stillede behandlingen af A's sag i bero i perioden 23. september 1971–5. januar 1972, burde nævnet iøvrigt have underrettet hende herom.

II. Ankenævnets afgørelse vedrørende aktindsigt.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Invalideforsikringsretten ved skrivelse af 25. august 1971 afslog A's anmodning om at få udleveret kopier af to aktstykker, der var en del af hendes invalidepensionssag, som var afgjort af Invalideforsikringsretten den 26. juli 1971. Der var tale om optegnelser, foretaget af overlæge X, i anledning af A's samtaler med overlægen i 1967, samt om en rapport, udfærdiget af socialrådgiver Y i 1969 og 1970. Invalideforsikringsretten henviste til, at de to aktstykker ikke var udstedt til retten og derfor ikke kunne udlånes derfra. Retten henviste A til at anmode overlægen og socialrådgiveren om adgang til at gennemse de pågældende akter.

Efter at jeg havde oversendt A's klage over Invalideforsikringsrettens afgørelse til Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, meddelte nævnet hende i skrivelse af 10. april 1972, at overlæge X havde tilbudt, at hun ved en personlig samtale med ham kunne få adgang til at gennemlæse hans erklæring. Ankenævnet meddelte endvidere, at gennemlæsning af socialrapporten kunne finde sted ved henvendelse til socialrådgiver Y. Dette arrangement forudsatte, at A, der boede i en sjællandsk landsby, personligt henvendte sig på et kontor i to forskellige sjællandske købstæder.

I skrivelse af 6. juli 1972 i anledning af A's klage til mig udtalte Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, at man fandt, at der var væsentlige betænkeligheder ved at give A adgang til aktindsigt i form af udlevering af kopier af de pågældende aktstykker. Man fandt endvidere, at man ved afgørelse af spørgsmålet om aktindsigt måtte tage hensyn til betænkeligheder hos overlæge X og socialrådgiver Y, hvis udtalelser ikke var afgivet til Invalideforsikringsretten.

Den 2. august 1972 anmodede jeg Invalideforsikringsretten om en udtalelse om, hvorledes retten fandt udtalelsen i skrivelsen af 25. august 1971 om, at de pågældende aktstykker ikke var udstedt til retten og derfor ikke kunne udlånes derfra, forenelig med regelen i offentlighedslovens § 8, stk. 1 («Spørgsmål om meddelelse af oplysninger afgøres af den myndighed, som i øvrigt har afgørelsen af den pågældende sag, . . . »).

Endvidere anmodede jeg Ankenævnet for Invalideforsikringsretten om en udtalelse om, hvorfor det ikke havde været muligt – og fortsat ikke måtte være muligt – at give A adgang til hos vedkommende politimester at gennemse de omhandlede aktstykker, således at hun kun skulle henvende sig ét sted.

I skrivelse af 22. august 1972 udtalte Invalideforsikringsretten, at man måtte erkende, at begrundelsen for afslag på aktindsigt i skrivelsen af 25. august 1971 ikke var helt fyldestgørende.

I skrivelse af 7. september 1972 udtalte Ankenævnet for Invalideforsikringsretten vedrørende spørgsmålet om at lade A gennemse de pågældende aktstykker hos politimesteren, at man fandt at måtte tage hensyn til overlæge X's og socialrådgiver Y's betænkeligheder ved en umiddelbar aktindsigt. Da disse betænkeligheder kun kunne overvindes, ved at aktgennemsyn skete i overværelse af de pågældende selv, traf man aftale om, at aktindsigt kunne finde sted hos dem. Ankenævnet udtalte videre, at der herefter ikke kunne blive spørgsmål om at lade A se akterne hos politimesteren.

Jeg udtalte følgende:

Regelen om en parts adgang til aktindsigt findes i offentlighedslovens § 10, stk. 1:

»Ansøgere, klagere og andre parter i en sag, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning, kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter uanset bestemmelserne i § 2 (begrænsninger i adgangen til aktindsigt for personer, der ikke er parter). Dette gælder dog ikke, hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Gør sådanne hensyn sig kun gældende for en del af et dokument, skal parten gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold.«

Reglerne om den form, hvori aktindsigt skal gives, findes i offentlighedslovens § 8, stk. 2, og § 10, stk. 4:

§ 8, stk. 2:

»Vedkommende myndighed afgør under fornødent hensyn til sagens ekspedition, om en begæring efter § 1 (om aktindsigt) kan imødekommes straks eller senere, og om

den, der har fremsat begæringen, skal gøres bekendt med dokumenterne, ved at der gives ham adgang til at gennemse dem på stedet, eller ved at der gives ham en afskrift eller fotokopi af dem.«

§ 10, stk. 4:

»Såfremt det har betydning for en parts mulighed for at varetage sine interesser, at der gives ham en afskrift eller fotokopi af sagens dokumenter, skal hans begæring herom imødekommes.«

Regelen i offentlighedslovens § 10, stk. 4, må efter sammenhængen og forarbejderne opfattes som en særlig sikring af en parts adgang til at kræve dokumenter i en sag, og der måtte derfor efter min opfattelse kræves en særdeles vægtig begrundelse, før en myndighed kunne nægte at imødekomme en parts begæring om kopier. Når – som i det foreliggende tilfælde – det omhandlede dokumentmateriale ikke var særlig omfattende og det måtte lægges til grund, at udlevering af kopier havde betydning for partens varetage af sine interesser, kunne kopier efter min mening praktisk taget kun nægtes under de omstændigheder, der nævnes i § 10, stk. 1, 2. pkt., jfr. ovenfor.

Jeg udtalte videre, at det følger af offentlighedslovens § 10, stk. 1, 3. pkt., at aktindsigt, herunder aktindsigt i form af udlevering af kopier, ikke kan nægtes i medfør af § 10, stk. 1, 2. pkt., med hensyn til en større del af det enkelte dokument end den del, hvor de omtalte modhensyn gør sig gældende med den nævnte afgørende vægt.

Jeg henstillede til ankenævnet på grundlag af det ovenfor anførte at træffe en afgørelse af, hvorvidt offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., afgav hjemmel for, at der fuldt ud eller delvis blev givet A afslag på hendes anmodning om aktindsigt i form af kopier af de to omhandlede aktstykker.

For så vidt aktindsigt i form af kopier burde nægtes A helt eller delvis efter § 10, stk. 1, 2. pkt., men fandtes at kunne gives i anden form, måtte udgangspunktet efter min mening være, at aktindsigt burde gives på den for A mest praktiske måde, f. eks. ved gennemsyn på et nærliggende socialkontor eller politikontor, og således, at en

anden fremgangsmåde kun blev fulgt, såfremt det var tilsigtet af hensyn som nævnt i § 10, stk. 1, 2. pkt.

Jeg tilføjede, at den omstændighed, at overlæge X og socialrådgiver Y havde udfærdiget de pågældende aktstykker til andet brug (og således ikke direkte til brug for pensionssagen) og som følge heraf kunne have et forståeligt ønske om nærmere at kommentere indholdet, samtidig med at A blev gjort bekendt dermed, efter min opfattelse ikke i sig selv var et modhensyn, der kunne tillægges nogen væsentlig betydning ved anvendelse af § 10, stk. 1, 2. pkt. Derimod kunne dette modhensyn være afgørende, for så vidt det dækkede over forhold, der var omfattet af udtrykket »afgørende hensyn til offentlige eller private interesser« i den nævnte lovbestemmelse, smlg. herved en sag, der omtales, i ombudsmandens beretning for 1971, s. 36.

Jeg henstillede til ankenævnet at lægge disse synspunkter til grund for sin afgørelse. Herudover fandt jeg ikke på det foreliggende grundlag at burde udtale mig nærmere om den konkrete sag.

III. Invalideforsikringsrettens begrundelse.

Med hensyn til Invalideforsikringsrettens begrundelse for i skrivelsen af 25. august 1971 at afslå A's anmodning om udlevering af kopier af de omhandlede aktstykker bemærkede jeg, at det følger af bestemmelsen i offentlighedslovens § 8, stk. 1, at afgørelse vedrørende aktindsigt skal træffes af den myndighed, der har afgørelsen af den sag, hvori vedkommende dokumenter indgår som akter. Da de to dokumenter, som A's anmodning om udlevering af kopier angik, indgik som aktstykker i hendes pensionssag, burde Invalideforsikringsretten ikke som begrundelse for afslaget på hendes anmodning om kopier have anført, at de pågældende dokumenter ikke var udstedt til retten, og henvist hende til at rette sin anmodning om aktindsigt til overlæge X og socialrådgiver Y.

I skrivelse af 21. december 1972 meddelte ankenævnet mig, at det i anbefalet brev, mærket personligt, havde sendt A kopier af de omhandlede 2 aktstykker.

- 35.** *Henstillet til finansministerens overvejelse, om der – såfremt administrative, herunder skattetekniske, hensyn ikke på afgørende måde taler imod – ikke ved en eventuel kommende revision af kildeskatteloven bør søges tilvejebragt hjemmel for at fratage kravet om procenttillæg, når ganske særlige grunde taler derfor. (J. nr. 1300/72 m. fl.).*

I anledning af nogle klager fra skatteydere, der var blevet afkrævet procenttillæg til restskatten i henhold til kildeskattelovens § 61, stk. 3, for fejl, som de ikke havde nogen indflydelse på, tilskrev jeg finansministeren således:

»Under henvisning til tidligere brevveksling, senest Skattedepartementets skrivelse af 10. oktober 1972 (j.nr. Skd II 2238/1972) vedrørende en klage fra (A), sender jeg til Deres orientering en genpart af min skrivelse af dags dato til klageren.

Af forarbejderne til bestemmelsen i kildeskattelovens § 61, stk. 3, fremgår det, at procenttillægget til restskattebeløb er begrundet i følgende hensyn:

»Ifølge stk. 2 skal den skattepligtige foruden restskatten tilsvare et tillæg på 8 pct. af denne, dog kun såfremt restskatten udgør 2.000 kr. eller derover. Det er fundet rimeligt at afkræve skattepligtige med større restskatter et sådant tillæg, som må anses for et rimeligt modstykke til den »skattecredit«, sådanne skattepligtige opnår. Bestemmelsen vil endvidere medvirke til at forebygge, at der opstår restskatter, idet den vil tilskynde de skattepligtige til at undgå navnlig rentetillægget til restskatten ved at få grundlaget for den foreløbige skattesvarelse reguleret i henhold til § 53 eller ved at foretage supplerende indbetaling i henhold til § 59.« (Folketingstidende 1966/67, tillæg A, sp. 940).

Den oprindelige beløbsgrænse på 2.000 kr. er senere blevet ophævet ved lov nr. 189 af 31. maj 1968 under hensyn til de vanskeligheder, den ville medføre for EDB-systemet, jfr. FT 1967/68, tillæg B, sp. 1041.

Som det fremgår af min skrivelse til klageren, er jeg enig med Skattedepartementet i, at der efter de gældende regler ikke er hjemmel til efter omstændighederne at fratage kravet om procenttillæg.

Efter min opfattelse forekommer det imidlertid tvivlsomt, om de hensyn, der

ligger til grund for regelen i kildeskattelovens § 61, stk. 3, jfr. § 62 A, stk. 1, med rimelighed kan føre til at fastholde kravet om procenttillæg i tilfælde, hvor restskattens opståen skyldes, at der fra skattemyndighedernes side er begået fejl i forbindelse med forskudsregistreringen.

Jeg må herved gå ud fra, at procenttillæggets funktion som et modstykke til »skattecreditten« næppe bygger på nogen realitet i tilfælde, hvor restskatten – her på grund af skattevæsenets fejl – opstår utilsigtet for skatteyderen, der måske har tilstræbt at undgå denne og indrette sine økonomiske forhold derefter.

Betragtningen har vel dernæst overhovedet kun værdi, hvor restskattebeløbet er af en vis ikke ubetydelig størrelse, jfr. herved beløbsgrænsen på 2.000 kr., som oprindeligt var indsat i kildeskatteloven. Bestemmelsens ændring i 1968 skyldes som nævnt ikke nogen ændret vurdering heraf, men administrative hensyn.

Det må endvidere lægges til grund, at procenttillægget ikke i tilfælde af denne art vil tilskynde skatteyderne til at undgå restskat ved at lade forskudsgrundlaget ændre eller ved forskudsindbetaling af skat efter indkomstårets udløb.

På denne baggrund og i betragtning af, at et ubetinget krav om procenttillæg i tilfælde af den foreliggende art af skatteyderne må opfattes som mindre rimeligt, ville det efter min opfattelse være ønskeligt, at der blev indført en adgang til administrativt at fratage procenttillægget, når ganske særlige grunde taler derfor. Efter omstændighederne vil det også i andre tilfælde – f. eks. ved fejlagtig skatteindeholdelse fra arbejdsgivere – være rimeligt at fratage krav om procenttillæg.

Jeg finder derfor i henhold til ombudsmandslovens § 11 at burde henstille til finansministerens overvejelse, om der – såfremt administrative, herunder skattetekniske, hensyn ikke på afgørende måde taler imod – ikke ved en eventuel kommende revision af kildeskatteloven bør søges tilveje-

bragt hjemmel for at frafalde kravet om procenttillæg, når ganske særlige grunde taler derfor.«

Jeg gjorde Folketingets Retsudvalg bekendt med sagerne.

36. Udtalt over for 2. revisionsdepartement, at jeg gik ud fra, at departementet var enig i, at mundtlige begæringer om aktindsigt efter offentlighedsloven i almindelighed ikke kan afvises under hensyn til begæringens form. (J. nr. 1003/72).

Under henvisning til, at det i en artikel i et dagblad for den 28. juni 1972 blev gjort gældende, at 2. revisionsdepartement havde forlangt, at en begæring om aktsindsigt skulle fremsættes skriftligt, anmodede jeg revisionsdepartementet om en redegørelse.

I den anledning anførte revisionsdepartementet, at dets 1. kontor den 25. juni 1972 modtog en telefonisk henvendelse fra journalist A, der anmodede om udlån af regnskaberne for Vordingborg seminarium for finansårerne 1970/71 og 1971/72. Kontorchefen, der var optaget af et møde, blev orienteret, og bad vedkommende medarbejder meddele, at man ikke på basis af en telefonisk anmodning kunne udlevere institutionsregnskaber med samtlige bilag til gennemgang uden for departementet. Medarbejderen henviste herefter journalisten til at rette skriftlig henvendelse til departementet om sagen.

Den 28. juni 1972 modtog kontoret en skrivelse fra journalist A, og kontorchefen havde samme dag en telefonsamtale med journalisten. Denne indrømmede, at han havde været »noget bister«, da han skrev artiklen. Kontorchefen oplyste under samtalen, at et regnskab med samtlige bilag næppe kunne betragtes som en sag i offentlighedslovens forstand, og at oplysninger i bilagene om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold var undtaget fra aktindsigt ifølge lovens § 2 stk. 1, nr. 1. Seminariets afsluttende regnskabsoversigter for de 2 finansår kunne derimod stilles til hans disposition, men regnskabsoversigten for finansåret 1971/72 beroede dog endnu i Undervisningsministeriets bogholderi.

Af en artikel i dagbladet Aktuelt for lørdag den 1. juli 1972 fremgår det, at journalisten fra Undervisningsministeriets bogholderi har modtaget de ønskede tal.

Til orientering vedlagde departementet et eksemplar af dets interne instruks af 22. december 1970 om administrationen af offentlighedslovens bestemmelser, hvori det bl. a.

anføres, at oplysninger om forhold, der fremgår af dokumenter, der er undergivet aktindsigt, vil kunne meddeles telefonisk.

Endvidere vedlagde departementet til orientering et eksemplar af Justitsministeriets notat af 21. januar 1971 om forskellige spørgsmål om adgang til aktindsigt i sager, der er eller har været under behandling i revisionsdepartementerne. Heri anføres bl. a., at Justitsministeriet er mest tilbøjelig til at antage, at spørgsmål om meddelelse af aktindsigt med hensyn til centralstyrelsernes regnskaber med bilag må afgøres af vedkommende ressortministerium.

Revisionsdepartementet tilføjede, at dette spørgsmål for tiden overvejes i departementet, da man fandt det temmelig upraktisk, at man ikke kunne tage stilling til begæringer om aktindsigt i materiale, der er endeligt afgivet til departementet til revisionsmæssig behandling og senere arkivering.

Jeg meddelte herefter revisionsdepartementet, at jeg havde taget departementets redegørelse til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i sagen.

Jeg tilføjede, at jeg gik ud fra, at departementet var enig i, at mundtlige begæringer om aktindsigt efter offentlighedsloven i almindelighed ikke kan afvises under hensyn til begæringens form, jfr. Justitsministeriets vejledning af 10. november 1970, pkt. 14, samt departementets interne instruks af 22. december 1970, side 4. pkt. 6 og 7. Henvisning til at indgive skriftlig begæring bør alene ske, hvor der er et særligt behov derfor, f. eks. for at få fornøden sikker præcisering af begæringens rækkevidde eller for at få et tilfredsstillende grundlag for en fornøden forudgående forelæggelse af spørgsmålet for andre myndigheder. Såfremt departementet ikke var enig heri, bad jeg dette oplyst.

I skrivelse af 27. december 1972 meddelte 2. revisionsdepartement mig, at det var enigt i mine synspunkter, og at henvisningen til indgivelse af skriftlig begæring om aktindsigt

i den foreliggende sag alene skyldtes hensynet til at få en sikker præcisering af begæringens rækkevidde med hensyn til udlevering af bilag til de omtalte regnskaber.

37. Danmarks tekniske Højskoles behandling af en ansøgning om et professorat gav anledning til kritik. (J.nr. 299/72).

Civilingeniør A klagede over et bedømmelsesudvalgs behandling af en ansøgning, han havde indgivet om et professorat i maskinlære (konstruktionslære) ved Den polytekniske Læreanstalt, Danmarks tekniske Højskole.

Det fremgik af sagen, at A den 27. august 1969 søgte om et professorat i maskinlære (konstruktionslære) ved Danmarks tekniske Højskole.

I opslaget udtaltes bl. a.:

»Professoratets indehaver vil få ansvaret for den grundlæggende og videregående undervisning i maskinkonstruktion for maskiningeniørstuderende på højskolen. Han må derfor have konstruktive evner og erfaring, ligesom han må være i stand til og indstillet på at udnytte alle relevante discipliner og hjælpemidler i konstruktionsundervisningen. Forskningen inden for konstruktion og udvikling af konstruktionsmetodik og -hjælpemidler falder derfor også inden for professoratets område.

Der vil i forbindelse med den nye M-afdeling på højskolen i Lyngby blive mulighed for i konstruktionsundervisningen at gøre brug af tegnestuer, laboratorier, værksteder, ciffer- og analogregnemaskiner o.s.v. i et sådant omfang, at de studerende kan få lejlighed til at arbejde med alle former for modeller, der skønnes hensigtsmæssige. Der er derfor gode muligheder for at opbygge en konstruktionsundervisning, som kan virke både inspirerende og udviklende.

Det vil blive den nye professors første opgave at indrette tegnestuer og laboratorier til undervisningen i nye lokaler og successivt at opbygge undervisningen.

Yderligere oplysninger kan fås hos fagrådsformanden.«

I skrivelse af 23. juni 1971 modtog A fra rektor ved Danmarks tekniske Højskole et eksemplar af den indstilling, der var afgivet af det bedømmelsesudvalg, der havde be-

handlet hans ansøgning, og hvoraf det fremgik, at udvalget ikke havde fundet nogen af ansøgerne kvalificeret til det pågældende professorat. Efter indstilling fra Danmarks tekniske Højskole havde Undervisningsministeriet godkendt, at professoratet henstod ubesat indtil videre.

Da A ikke kunne anerkende bedømmelsesudvalgets vurdering af hans ansøgning, fremsatte han i skrivelse af 29. juli 1971 til rektor nogle kommentarer til bedømmelsesudvalgets arbejde og anmodede samtidig om, at hans kommentarer måtte blive forelagt for maskinteknisk fagråd til udtalelse.

I skrivelse af 26. oktober 1971 meddelte rektor A, at hans skrivelse havde været forelagt Fagrådet for den maskintekniske Ingeniørvidenskab, der over for højskolen havde udtalt, at fagrådet på sit møde den 19. marts 1971 uden dissens havde godkendt bedømmelsesudvalgets konklusion om, at ingen af ansøgerne kunne anses for tilstrækkeligt kvalificerede til professoratet. Fagrådet havde videre udtalt, at det på mødet den 21. september 1971 havde behandlet A's klage og fundet, at den behandling, alle ansøgningerne havde fået, såvel i udvalget som i fagrådet, var sket i overensstemmelse med de gældende regler og havde været fuldt forsvarlig.

Rektor meddelte A, at han med denne udtalelse betragtede sagen som korrekt behandlet.

I skrivelse af 4. november 1971 klagede A til Undervisningsministeriet over den trufne afgørelse, idet han fandt rektors svar intetsigende, ligesom svaret ikke berørte de spørgsmål, han havde rejst i sin skrivelse af 29. juli 1971 til rektor. A uddybede samtidig sine klagepunkter og anførte bl. a., at han fandt det utilfredsstillende, at bedømmelsesudvalget ikke havde rettet henvendelse til nogen af de referencer, han havde opgivet. Ligeledes klagede han over, at de oplysninger, udvalget havde gengivet i sin indstilling, i adskillige

tilfælde var urigtige og misvisende. Han fandt, at en del af de oplysninger, bedømmelsesudvalget havde givet fagrådet om hans konstruktionsvirksomhed og om hans erfaringsområde, var egnet til at give fagrådet et forvrænget indtryk af hans kvalifikationer.

I skrivelse af 6. marts 1972 gav bedømmelsesudvalget en redegørelse for de forudsætninger, som vurderingen af ansøgerne rent faktisk havde hvilet på, og gennemgik nærmere begrundelsen for og formålet med det opslåede professorat i konstruktionslære.

Udvalget tog endvidere stilling til A's øvrige klagepunkter og beklagede i den forbindelse de fejlagtige oplysninger, der var konstateret i udvalgets indstilling, vedrørende hans ansøgning.

I skrivelse af 7. marts 1972 henholdt rektor sig til bedømmelsesudvalgets udtalelse, og i skrivelse af 20. marts 1972 meddelte Undervisningsministeriet A, at ministeriet ligeledes kunne henholde sig dertil, men at ministeriet dog på den givne foranledning over for højskolen havde indskærpet betydningen af, at indstillinger fra bedømmelsesudvalg indeholdt fuldt korrekte oplysninger.

I A's klage til mig gjorde han gældende,

- 1) at bedømmelsesudvalgets vurderingsgrundlag var ændret radikalt fra den første udtalelse af 19. marts 1971 til den anden udtalelse af 6. marts 1972,
- 2) at den sidste udtalelse, dateret den 6. marts 1972, ikke var baseret på de kriterier, der var anført i opslaget.
- 3) at bedømmelsesudvalget havde manglet den fornødne tekniske viden, som udvalget dog kunne have indhentet ved at benytte de referencer, A havde opgivet i sin ansøgning,
- 4) og at det forekom uheldigt, såfremt A's klageskrivelse af 4. november 1971 ikke havde været forelagt maskinteknisk fagråd.

ad 1:

I bedømmelsesudvalgets indstilling af 19. marts 1972 havde udvalget bl. a. anført:

»Ansøgeren har ikke dokumenteret nogen undervisningserfaring, men udvalget er tilbøjelig til at mene, at han inden for det område af maskinkonstruktion, som han har arbejdet med, skulle kunne have forudsætninger for at kunne undervise på et højskoleniveau. Udvalget er imidlertid af den opfattelse, at ansøgeren, trods en grundig erfaring

inden for et ret bredt felt af området, ikke har præsteret sådant selvstændigt videnskabeligt arbejde eller sådanne konstruktive nyskabelser, at han derved har givet et væsentligt bidrag til den tekniske udvikling. Udvalget finder derfor ikke, at han kan anses for kvalificeret til professoratet, ligesom man finder, at hans arbejde inden for konstruktionsområdet i for ringe grad ligger på de mellemsvære og finmekaniske områder, hvilket yderligere må bestyrke udvalget i denne opfattelse.«

I udvalgets redegørelse af 6. marts 1972 var bl. a. anført:

» . . .

Formålet med det nye fag konstruktionslære er at skabe en fornyelse i den grundlæggende konstruktionsundervisning for maskingeniørstuderende. En sådan fornyelse har længe været tiltrængt, fordi den klassiske undervisning i maskinkonstruktion simpelthen ikke er i stand til at give de studerende det nødvendige grundlag for at forstå og acceptere alle de krav, der i dag stilles til avanceret industriel konstruktions- og udviklingsarbejde.

.

Den nye konstruktionslære kan karakteriseres som en pædagogisk metodelære, hvor man søger at bibringe de studerende forståelse for konstruktionsprocessens logik samtidig med, at man underviser i en række teknikker og discipliner af almen anvendelighed i konstruktionsarbejdet . . .

Den nye konstruktionslære, der kan betragtes som en konstruktionsvidenskab under udvikling, afviger både hvad filosofi, indhold og organisation angår stærkt fra den klassiske undervisning i maskinlære . . . Den nye konstruktionslære tilsigter at forstærke de studerendes selvvirksomhed, kreativitet og kritiske sans, således at de bliver bedre rustet til at gå ind i konstruktivt arbejde inden for de forskellige ingeniørområder.

Der var i bedømmelsesudvalget fuld enighed om, at en fremtidig grundundervisning i konstruktionslære for M-studerende bør baseres på de nye tanker, og at man måtte have dette for øje ved vurderingen af ansøgerne.

Udvalget var enig om, at civilingeniør A er en højt kvalificeret og meget erfaren maskinkonstruktør . . .

Hvad udvalget derimod ikke har kunnet overbevises om igennem civilingeniør A's an-

søgning, er, om han vil være i stand til at gennemføre den ønskede fornyelse i grundundervisningen i konstruktion inden for M-retningen på Danmarks tekniske Højskole . . . »

Det maskintekniske fagråd udtalte, at fagrådet ikke kunne give A ret i, at der forelå to bedømmelser, eller at bedømmelsesudvalgets vurderingsgrundlag var ændret radikalt fra bedømmelsen til den efterfølgende udtalelse. Fagrådet udtalte videre, at det ved besættelse af et professorat er fundamentalt vigtigt, at ansøgeren er i besiddelse af evne til at bibringe sit fagområde væsentlige nyskabelser og nye tanker. Dette havde været grundlaget for såvel bedømmelsen som den efterfølgende udtalelse, men var specielt uddybet i den sidste.

Rektor henholdt sig til fagrådets udtalelse, og Undervisningsministeriet udtalte, at ministeriet fandt at måtte medgive A, at der mellem bedømmelsesudvalgets indstilling af 19. marts 1971 og udvalgets supplerende udtalelse af 6. marts 1972 syntes at være en vis uoverensstemmelse med hensyn til det anførte om de kvalifikationskrav, man havde stillet ved bedømmelsen af ansøgningen til professoratet.

Undervisningsministeriet henviste herved til, at det af bedømmelsesudvalgets oprindelige indstilling fremgik, at man havde lagt vægt på, at A ikke i tilstrækkelig grad havde dokumenteret selvstændigt videnskabeligt arbejde eller konstruktive nyskabelser, mens der i den supplerende udtalelse var lagt vægt på, at A ikke skønnedes at være i stand til at gennemføre en ønsket fornyelse i grundundervisningen i konstruktion inden for maskinretningen, og at hans ansøgning ikke vidnede om noget engagement i de nyere erkendelser inden for den pædagogiske og metodiske side af konstruktionslæren, ligesom han ikke havde givet udtryk for tanker og ideer vedrørende den fremtidige udvikling af faget. Dette angaves her at være hovedårsagen til, at man ikke havde anset A for kvalificeret til professoratet.

Ministeriet udtalte samtidig, at det på den nu givne anledning agtede at indskærpe højskolen, at det af indstillinger fra bedømmelsesudvalg klart burde fremgå, hvilke omstændigheder man lagde vægt på ved vurderingen af, om ansøgere til professorater kunne anses for kvalificerede hertil.

Jeg udtalte, at forholdet mellem de to erklæringer efter min opfattelse illustrerede ønskeligheden af, at der af bedømmelsesudvalget i selve indstillingen til fagrådet blev givet en mere udførlig redegørelse for de momenter, udvalget havde lagt vægt på ved vurderingen af, om ansøgere til et professorat kunne anses for kvalificerede hertil.

Da Undervisningsministeriet imidlertid nu ville indskærpe dette synspunkt over for højskolen, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

ad 2:

Vedrørende forholdet mellem bedømmelsesudvalgets redegørelse af 6. marts 1972 og opslaget udtalte det maskintekniske fagråd, at redegørelsen ligesom bedømmelsen af 19. marts 1971 efter fagrådets opfattelse var baseret på de kriterier, der var anført i opslaget.

Rektor henholdt sig til fagrådets udtalelse, og Undervisningsministeriet udtalte, at ministeriet ikke fandt, at der kunne gives A medhold i, at der var uoverensstemmelse mellem opslaget og det, der var anført i den supplerende udtalelse af 6. marts 1972, men at ministeriet dog mente, at det ville have været hensigtsmæssigt, om det klarere af opslaget var fremgået, hvilke kvalifikationer man specielt ville lægge vægt på hos ansøgerne. Ministeriet anførte, at det agtede at tilkendegive dette over for højskolen med henblik på fremtidige opslag, herunder genopslag af det heromhandlede professorat.

Vedrørende ovennævnte punkt udtalte jeg, at jeg heller ikke mente, at der forelå et sådant forhold mellem opslaget og de synspunkter, der efter det, der var oplyst i redegørelsen, var lagt vægt på, at der var tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik. Jeg var dog enig med Undervisningsministeriet i, at det havde været ønskeligt, om det af opslaget klarere havde fremgået, hvilke kvalifikationer man specielt ville lægge vægt på hos ansøgerne.

Da ministeriet imidlertid ville tilkendegive dette over for højskolen med henblik på fremtidige opslag, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

ad 3:

Vedrørende spørgsmålet om bedømmelsesudvalgets tekniske viden udtalte det maskintekniske fagråd, at det ikke ønskede at kommentere udtalelserne herom.

Rektor udtalte, at fagrådets valg af bedømmelsesudvalget var udtryk for bl. a. tillid til de enkelte medlemmers tekniske viden – en tillid, som rektor ganske delte. Undervisningsministeriet henholdt sig til denne udtalelse.

Vedrørende dette spørgsmål bemærkede jeg, at en vurdering af det fagkyndige bedømmelsesudvalgets faglige kvalifikationer beroede på et sagkyndigt skøn, som jeg ikke var i stand til at tage stilling til. Jeg var derfor heller ikke i stand til at tage stilling til den vurdering, som fagrådet og rektor havde anlagt.

Med hensyn til spørgsmålet om, i hvilket omfang udvalget burde have indhentet supplerende oplysninger på baggrund af bl. a. de referencer, der var opgivet af A, bemærkede jeg følgende:

Udvalget havde i sin oprindelige indstilling af 1971 vedrørende de afhandlinger, A havde bilagt sin ansøgning, udtalt følgende:

»Alle bidrager til at give et godt indtryk af ansøgerens evner og indsigt, men det billede, de giver af ansøgeren, ville have været mere fuldstændigt, hvis ansøgningen havde indeholdt mere fyldestgørende oplysninger om hans nuværende virksomhed, hans indsats som konstruktionschef i sin egen virksomhed, hans personlige indsats på konstruktionsområdet m. m.«

Jeg måtte forstå denne udtalelse således, at det i hvert fald ikke på forhånd kunne anses for betydningsløst for udvalget at være i besiddelse af disse mere fuldstændige oplysninger.

Selv om jeg var enig i, at det ikke kunne påhvile udvalget at fremskaffe udtalelser fra de referencer, en ansøger nævner, havde det efter min mening dog været rigtigst, om udvalget på den nævnte baggrund havde henledt A's opmærksomhed på det efter udvalgets opfattelse ikke-fyldestgørende materiale og dermed givet ham lejlighed til at fremskaffe de relevante oplysninger.

ad 4:

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt A's klageskrivelse af 4. november 1971 havde været forelagt det maskintekniske fagråd, oplyste rektor, at der ikke i styrelsesanordningen for Danmarks tekniske Højskole fandtes regler for, hvorledes klagesager vedrørende professoratsbesættelser skulle behandles, og at det i sådanne tilfælde tilkom rektor at afgøre proceduren.

Rektor oplyste videre, at han ved A's første klage, indgivet direkte til højskolen den 29. juli 1971, valgte at forelægge sagen for fagrådet, idet dette direkte var ønsket af A. Hans næste klage, der var rettet til Undervisningsministeriet den 4. november 1971, blev af rektor sendt til bedømmelsesudvalgets formand, idet rektor bad om en udtalelse, der kunne forelægges fagrådet sammen med klagen. Samtidig optog rektor kontakt med fagrådsformanden, og denne kontakt havde bestået løbende under sagens videre behandling, således at de enkelte skridt havde været drøftet mellem fagrådsformanden og rektor. Videre anførte rektor, at der gik væsentlig længere tid end påregnet, før bedømmelsesudvalgets svar forelå, og da dette svar efter rektors mening oplyste sagen tilstrækkeligt, foretrak han – stadig efter drøftelse med fagrådsformanden – at svare Undervisningsministeriet i skrivelse af 7. marts 1972 uden at afvente et fagrådsmøde, hvilket ville have forsinket svaret yderligere ca. en måned.

Baggrunden for denne ændring i den påtænkte procedure var to erindringsskrivelser af 29. februar 1971 og 15. februar 1972 fra Undervisningsministeriet.

Rektor tilføjede, at et medlem af fagrådet over for fagrådet kritiserede den procedure, rektor havde valgt i forbindelse med sagens behandling, men at fagrådet ikke støttede denne kritik efter at være blevet gjort bekendt med de ovenfor anførte omstændigheder.

Undervisningsministeriet tiltrådte rektors udtalelse.

Jeg udtalte herefter følgende:

I anordning nr. 415 af 25. august 1969 om Den polytekniske Lærestalt, Danmarks tekniske Højskole, er det i § 9, stk. 2, vedrørende fagrådernes kompetence bl. a. bestemt, at fagrådene afgiver indstilling til rektor om opslag af professorater, og at fagrådene afgiver indstilling til konsisto-

rium om 1) nedsættelse af sagkyndige udvalg til bedømmelse af ansøgere til professorater og om 2) besættelse af professorater.

Efter min opfattelse burde A's klage af 4. november 1971 – efter behandlingen i bedømmelsesudvalget – have været forelagt for fagrådet, uanset om dette havde medført en vis forsinkelse af sagsbehandlingen. Jeg støttede denne opfattelse dels på prin-

cippet i anordningens § 9, stk. 2, dels på, at det er et almindeligt forvaltningsretligt princip for klagesagers behandling, at klagen forelægges de myndigheder, der har medvirket ved det forhold, der klages over; det bemærkedes herved, at fagrådet i sin tid havde behandlet og tiltrådt bedømmelsesudvalgets oprindelige indstilling vedrørende spørgsmålet om professoratets besættelse.

- 38.** *Lejelovens § 72, stk. 3, indeholder bemyndigelse for politimestrene (i København magistraten) til ved bestemmelse i et regulativ at forbyde opkrævning af depositum. Selv om det ikke med fornøden klarhed af regulativ for autoriserede boligudlejningskontorer, fastsat af Københavns magistrat og politimestrene i en række hovedstadskommuner, fremgik, om bemyndigelsen var benyttet til at fastsætte forbud mod opkrævning af depositum, fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik over for Københavns magistrat og Boligministeriet. (J. nr. 876/72).*

Boligbureauforeningen klagede over, at Boligministeriet havde meddelt boligudlejer B, at ministeriet fandt det betænkeligt at statuere, at regulativ af 9. oktober 1967 for autoriserede boligudlejningskontorer ikke indeholder en adgang for Københavns magistrat til at modsætte sig, at boligudlejningskontorer opkræver depositum af boligsøgende.

Foreningen anførte, at det ikke kræver særlig hjemmel at opkræve depositum, men at det derimod kræver særlig hjemmel at forbyde opkrævning af depositum og straffe den, der opkræver depositum. For at et forbud, der ikke fremgår af regulativet, kunne få virkning for en indehaver af et boligudlejningskontor, måtte det efter foreningens opfattelse nedlægges direkte over for den pågældende.

Foreningen tilføjede, at den i øvrigt fandt et forbud mod, at autoriserede boligudlejningskontorer opkræver depositum, u hensigtsmæssigt, bl. a. fordi de rent faktisk ville medføre, at ejendomsrådgivere fik monopol på værelsesanvisning.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Københavns magistrat den 25. oktober 1971 skrev følgende til B:

»Af en fra Københavns politi til udtalelse modtaget politirapport fremgår bl. a., at De, der af magistraten er autoriseret som boligudlejer, mener, at De er berettiget til at op-

kræve depositum, når beløbet tilbagebetales, såfremt lejermål ikke bringes i stand.

Således foranlediget skal man herved meddele, at det i lejelovens § 72, stk. 3, jfr. § 4 i Regulativ for autoriserede boligudlejningskontorer, er bestemt, at der ud over de godkendte takster – der kun må opkræves for så vidt lejermål bringes i stand – ikke kan kræves lejemålsgebyr el. lign.

De er herefter ikke berettiget til at modtage depositum.«

B påklagede afgørelsen til Boligministeriet. Han anførte bl. a., at et forbud mod depositum ville betyde, at han måtte lukke sin forretning. Ingen advokat ville påtage sig at indkassere beløb på 35 og 100 kr.; det kunne ikke betale sig, og incassosager var en ualmindelig dårlig reklame for udlejningsbureauet. Fra de værelsessøgende, der var under 20 år, kunne gebyrerne slet ikke inddrives, hvis der ikke skete forudbetaling. B vedlagde en redogørelse fra boligbureauforeningen, der bl. a. gjorde gældende, at der ikke eksisterede noget generelt forbud mod de autoriserede mellemænds opkrævning af forudbetaling af vederlag. Efter lejelovens § 72 kunne magistraten træffe bestemmelse om de autoriserede personers ret til at kræve forudbetaling af vederlag. Det gældende regulativ indeholdt efter foreningens opfattelse ikke nogen be-

stemmelse herom. Den af magistraten fremhævede passus i regulativet indeholdt ikke noget forbud mod opkrævning af depositum, men måtte forstås som en fremhævelse af, at der kun må kræves salær, hvis lejemålet indgås, altså en gentagelse af lejelovens bestemmelse om, at der alene må kræves vederlag for medvirken, der resulterer i indgåelse af lejeaftaler. Det var i øvrigt et spørgsmål, om lejelovens § 72 ikke blot bemyndigede magistraten og politimestrene til at fastsætte nærmere regler om tilbagebetalingspligt, opbevaring af depositum adskilt fra egne midler o.s.v., men ikke totalt at forbyde opkrævning af depositum. Efter motiverne til bestemmelsen måtte det antages, at det havde været lovgivers opfattelse, at der skulle herske ligestilling mellem ejendomsmæglere og autoriserede mellemmand, og der gjaldt ikke i øjeblikket noget forbud mod ejendomsmægleres opkrævning af forudbetaling.

Boligministeriet svarede B, at der i det tidligere gældende regulativ for autoriserede boligudlejningskontorer af 6. marts 1963 med hensyn til det vederlag, boligudlejningskontorerne måtte oppebære, henvises til de af Handelsministeriet ved bekendtgørelse af 3. juli 1962 godkendte vederlag for ejendomsmæglere. Den nævnte bekendtgørelse blev ophævet den 2. december 1966, og dette var anledningen til, at der den 9. oktober 1967 blev fastsat et nyt regulativ. Mens regulativet af 6. marts 1963 ved den nævnte henvisning til Handelsministeriets bekendtgørelse hjemlede de autoriserede boligudlejningskontorer adgang til at modtage et passende depositum af kunderne, optoges en tilsvarende bestemmelse ikke i det nye regulativ, idet såvel magistraten som politimestrene i de kommuner, hvor regulativet var gældende, fandt det påkrævet at værne det boligsøgende publikum mod tab af depositum i tilfælde af resultatløse henvendelser til de autoriserede boligudlejningskontorer.

Når hensås til de oplyste betragtninger i forbindelse med det nye regulativs tilblivelse, fandt ministeriet det, i mangel af udtrykkelig hjemmel for adgang til at opkræve depositum, betænkeligt at statuere, at det gældende regulativ ikke indeholdt en adgang for magistraten til at modsætte sig en sådan opkrævning. Ministeriet tilføjede, at den endelige afgørelse af det rejste spørgsmål om fortolkning af regulativet henhørte under domstolene.

Lejeloven (lovbekendtgørelse nr. 385 af 4. juli 1969), § 72, stk. 3, 2. og 3. pkt., indeholder følgende bestemmelser:

»Taksterne for deres virksomhed fastsættes af politimesteren (i København magistraten), der kan træffe bestemmelse om deres ret til at kræve forudbetaling af vederlag. De kan ikke ud over vederlag efter de godkendte takster betinge sig dækning for udgifter af nogen art, indskrivningsgebyr el. lign. og er alene berettigede til at kræve vederlag for medvirken, der resulterer i indgåelse af lejeaftaler.«

Regulativ for autoriserede boligudlejningskontorer, fastsat af Københavns magistrat og politimestrene i en række hovedstadskommuner den 9. oktober 1967, indeholder i § 4 de fastsatte bestemmelser om takster og opkrævning heraf:

»Stk. 1: For de autoriserede boligudlejningskontorers virksomhed fastsættes følgende takster, der dog kun må opkræves, for så vidt lejemålet bringes i stand:

- a. . . .
- b. . . .
- c. . . .

Stk. 2: Ud over fornævnte vederlag kan der ikke kræves dækning for udgifter af nogen art, indskrivningsgebyr el. lign.

Stk. 3: . . .

Stk. 4: . . .«

Det tidligere regulativ, gældende fra 6. marts 1963 til 9. oktober 1967, bestemte herom i § 4:

»De autoriserede boligudlejningskontorer må ikke oppebære større vederlag for virksomheden end det vederlag, der af Handelsministeriet til enhver tid er godkendt for tilsvarende virksomhed udøvet af ejendomsmæglere, jfr. f. t. Handelsministeriets bekendtgørelse af 2. juli 1962.«

Ved den nævnte bekendtgørelse af 2. juli 1962 fastsattes takster for ejendomsmægleres salær ved udlejning af hus eller husrum. Endvidere fastsattes følgende:

»Ejendomsmæglere er – medmindre det drejer sig om større forretningslejemål – ud over salæret ikke berettigede til at betinge sig dækning for udgifter af nogen art, indskrivningsgebyr el. lign. Et passende depositum må modtages.«

Københavns magistrat henviste i anledning

af klagen til mig til en skrivelse af 25. november 1968 fra magistraten til Boligministeriet vedrørende den pågældende bestemmelse i regulativet. Det oplystes heri, at Handelsministeriets bekendtgørelse af 2. juli 1962 blev ophævet ved ministeriets bekendtgørelse af 2. december 1966, og at det var anledningen til, at magistraten og politimestrene den 9. oktober 1967 fastsatte et nyt regulativ. Mens regulativet af 6. marts 1963 ved henvisningen til bekendtgørelsen af 2. juli 1962 hjemlede de autoriserede boligudlejningskontorer adgang til at modtage et passende depositum, optoges en tilsvarende bestemmelse ikke i det nye regulativ af 9. oktober 1967, idet såvel magistraten som politimestrene fandt det påkrævet at værne det boligsøgende publikum mod tab af depositum i tilfælde af resultatløse henvendelser til de autoriserede boligudlejningskontorer. Under hensyn til den herskende mangel på boliger og lokaler og den deraf følgende risiko for misbrug af adgang til at modtage depositum måtte magistraten fortsat være af den formening, at de autoriserede boligudlejningskontorer ikke burde have adgang til at modtage depositum.

Magistraten bemærkede endvidere, at den var af den opfattelse, at der i regulativets § 4, stk. 2, ligger en tydelig tilkendegivelse af, at depositum ikke må opkræves.

Boligministeriet henviste for så vidt angik spørgsmålet om fortolkningen af regulativet til ministeriets svar til B og tilføjede, at det på den givne foranledning havde anmodet Københavns magistrat og politimestrene i hovedstadsområdet om at ændre regulativet for autoriserede boligudlejere, således at det klart fremgik, om der kunne kræves depositum, idet det var ministeriets opfattelse, at der i medfør af § 72, stk. 3, kan træffes bestemmelse om, at der ikke må kræves forudbetaling af vederlag (depositum). Til foreningens bemærkning om boliganvisernes uvidenhed om deres retsstilling udtalte ministeriet, at det fandt det tvivlsomt, om der foreligger en overtrædelse af lejelovens § 72, stk. 6, såfremt autoriserede boligudlejere rent faktisk

har været uvidende om, at magistraten indtager det standpunkt, at opkrævning af depositum ikke er tilladt i henhold til regulativet.

Ministeriet oplyste yderligere, at det overvejede at tage et lovgivningsinitiativ til ændring af § 72, bl. a. med henblik på i loven eller i henhold til denne at fastlægge en for hele landet gældende bestemmelse til klargørelse af det rejste problem.

Jeg udtalte følgende:

Bestemmelsen i lejelovens § 72, stk. 3, 2. pkt. i slutningen, må efter min mening opfattes således, at den på den ene side forudsætter de autoriserede boligudlejere m. fl.'s ret til i mangel af modsat bestemmelse at forlange depositum, men på den anden side afgiver hjemmel til, at politimestrene (i København magistraten) ved bestemmelse i regulativet kan forbyde opkrævning af depositum. Efter min mening fremgik det ikke med fornøden klarhed af regulativet, at den nævnte bemyndigelse i loven var benyttet til at fastsætte forbud mod opkrævning af depositum. Spørgsmålet var dog ikke ganske utvivlsomt, jfr. de refererede udtalelser fra Københavns magistrat og Boligministeriet, og jeg fandt ikke, at der forelå tilstrækkeligt grundlag for, at jeg udtalte kritik over for magistraten eller ministeriet i anledning af det standpunkt, disse myndigheder havde indtaget.

Det var oplyst, at Boligministeriet havde anmodet Københavns magistrat og politimestrene i hovedstadsområdet om at ændre regulativet, således at det klart fremgår, om der kan opkræves depositum. Endvidere var det oplyst, at ministeriet overvejede at tage et lovgivningsinitiativ til ændring af lejelovens § 72, bl. a. med henblik på at fastlægge en for hele landet gældende bestemmelse til klargørelse af spørgsmålet. Herefter fandt jeg heller ikke, at der i øvrigt var grund til, at jeg foretog videre i sagen.

39. *En sag om tilbagekaldelse af en beslutning om prøveløsladelse, der var truffet på et ufuldstændigt grundlag, gav anledning til kritik af inspektøren for vedkommende statsfængsel og Justitsministeriet, Direktoratet for Fængselsvæsenet. (J. nr. 595/72).*

A klagede over, at Justitsministeriet, Direktoratet for Fængselsvæsenet, havde tilbagekaldt en afgørelse om hans prøveløsladelse under hensyn til, at han havde en straffesag verserende ved Vestre Landsret.

Af de foreliggende oplysninger, herunder de udtalelser, inspektøren og Justitsministeriet afgav til mig, fremgik følgende:

A havde den 22. april 1972 udstået 2/3 af den straf af fængsel i 8 måneder, som han blev idømt ved Odense byret den 29. juli 1971.

Den 22. februar 1972 bestemte inspektøren for Statsfængslet ved Nørre Snede efter indstilling fra funktionærmødet, at A skulle løslades på prøve i henhold til straffelovens § 38, stk. 1, på den ovennævnte prøveløsladelsesdato (22. april 1972). Kort efter gav en forsorgsmedarbejder ham meddelelse om denne afgørelse.

Under opholdet i anstalten var A af retten i Brædstrup den 10. februar 1972 blevet idømt 4 måneders fængsel. Han havde tilstået sig skyldig i de pådømte lovovertrædelser (bedrageri og ulovlig omgang med hittegods), der var begået efter Odense byrets dom, men før strafudståelsens begyndelse. Brædstrup rets dom appellerede han umiddelbart efter domsafsigelsen til Vestre Landsret. Brædstrup rets dom blev efter domsforhandling i statsfængslet afsagt samme sted, og dommeren udfærdigede til anstalten et notat om dommen og om anken af denne.

På grund af en fejlkspedition var denne meddelelse fra dommeren eller anden oplysning om den nye straffesag ikke indgået ved funktionærmødets behandling af A's prøveløsladessag den 22. februar 1972. Afgørelsen om hans prøveløsladelse byggede således på et ufuldstændigt grundlag. Da man blev opmærksom herpå, opgav man at udfærdige resolution om prøveløsladelse til forkyndelse for ham. Sagen blev stillet i bero, til nærmere oplysning om ankesagen var fremskaffet. Der blev givet ham meddelelse om, at spørgsmålet om opretholdelse af prøveløsladelsen ville blive forelagt Justitsministeriet. Da anstalten ved telefonisk henvendelse til Vestre Landsret havde fået oplyst, at ankesagen kunne forventes behandlet i slutningen af maj eller i

begyndelsen af juni 1972, blev sagen atter drøftet på et funktionærmøde, og den 12. april 1972 blev det i overensstemmelse med mødets vurdering indstillet til Justitsministeriet, at der blev meddelt A afslag på prøveløsladelse pr. 22. april 1972.

I indstillingen af 12. april 1972 anføres det, at inspektøren den 22. februar 1972 havde truffet bestemmelse om prøveløsladelse. Derimod oplyste inspektøren ikke udtrykkeligt, at denne afgørelse var bekendtgjort for A (af forsorgsmedarbejderen).

Inspektøren oplyste, at A var meget stærkt interesseret i prøveløsladelse, uanset at han ved en hurtig stadfæstelse af underrettsdommen i landsretten risikerede at skulle afsone den nye dom fuldt ud uden prøveløsladelsesmulighed.

Den 20. april 1972 tiltrådte Justitsministeriet inspektørens indstilling om afslag på prøveløsladelse.

Ved Vestre Landsrets ankeendom af 14. juni 1972 blev Brædstrup rets dom stadfæstet, og den 10. juli 1972 blev A prøveløsladt efter udståelse af to trediedele af de to omtalte straffe.

I anledning af klagen til mig udtalte Justitsministeriet, at ministeriet, da inspektørens indstilling blev tiltrådt, fejlagtigt gik ud fra, at A ikke var blevet underrettet om anstaltens prøveløsladelsesresolution af 22. februar 1972. Såfremt det under sagsbehandlingen var blevet klarlagt, at han var gjort bekendt med anstaltens bestemmelse om prøveløsladelse, ville ministeriet have opretholdt resolutionen, når han selv ønskede dette efter at være gjort bekendt med de mulige konsekvenser med hensyn til den samlede afsonings-tid. Ifølge ministeriets udtalelse til mig havde ministeriet i øvrigt ved sin afgørelse af 20. april 1972 lagt vægt på, at A havde erkendt sig skyldig i de forhold, han blev dømt for ved retten i Brædstrup den 10. februar 1972, og som efter det oplyste var begået i september 1971, det vil sige – som nævnt ovenfor – i tidsrummet mellem Odense byrets dom og påbegyndelsen af afsoningen heraf. Ministeriet havde endvidere lagt vægt på, at afgørelsen i ankesagen ifølge de oplysninger, der

forelå, da ministeriet den 20. april 1972 tilbagekaldte prøveløsladelsen, ville foreligge inden tidspunktet for A's endelige løsladelse i henhold til den første dom, det vil sige inden 13. juli 1972. Endelig anførte ministeriet, at der ikke i hans forhold eller hans hjemlige situation forelå momenter, som med væsentlig styrke kunne tilsige, at prøveløsladelse aligevel fandt sted den 22. april 1972.

Anstalten havde over for ministeriet beklaget, at funktionærmødet den 22. februar 1972 ikke var blevet bekendt med Brædstrup rets dom, og der var blevet truffet foranstaltninger til imødegåelse af lignende tilfælde.

Jeg udtalte følgende:

Ifølge § 1 i Justitsministeriets cirkulære af 1. april 1971 er anstaltledere i et vist omfang bemyndiget til at træffe afgørelse om løsladelse på prøve i henhold til straffelovens § 38, stk. 1, (det vil sige, når to trediedele af straffetiden er udstået). I visse tilfælde skal spørgsmålet dog efter cirkulærets § 2 forelægges for Justitsministeriet til afgørelse, således når den indsatte har eller i tidsrummet mellem anstaltledernes afgørelse og prøveløsladelsesdatoen får en verserende straffesag, jfr. § 2, stk. 2.

Jeg fandt det beklageligt, at der ikke ved funktionærmødet den 22. februar 1972 forelå oplysning om den straffesag mod A, der blev pådømt ved Brædstrup rets dom den 10. s. m., og at inspektøren heller ikke i øvrigt – inden A fik meddelelse om prøveløsladelsesresolutionen – blev opmærksom på sagen og dermed på, at prøveløsladesspørgsmålet efter det nævnte cirkulære skulle forelægges Justitsministeriet til afgørelse.

På grund af den manglende oplysning traf inspektøren som nævnt afgørelse om A's løsladelse på prøve uden at forelægge spørgsmålet for Justitsministeriet.

Forudsætningen for, at inspektørens afgørelse af 22. februar 1971 kunne være retlig virksom i forhold til A, var, at den var blevet bekendtgjort for ham på fyldestgørende måde. I det foreliggende tilfælde var afgørelsen blevet meddelt A af en forsorgsmedarbejder, og bl. a. under hensyn til, at det var forsorgen, der træffer foranstaltninger i forbindelse med forestående prøveløsladelser, måtte denne meddelelse anses for fyldestgørende.

Der opstod imidlertid det spørgsmål, om inspektørens afgørelse var ugyldig eller kunne tilbagekaldes, idet inspektøren ifølge de ovenfor nævnte regler i ministeriets cirkulære af 1. april 1971 ikke var bemyndiget til at træffe afgørelse under de foreliggende omstændigheder, men skulle have forelagt spørgsmålet for Justitsministeriet.

I den forvaltningsretlige teori, jfr. *Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret*, 5. udg., 1965, s. 194, antages det, at en underordnet myndighed ikke gyldigt kan handle i stedet for den overordnede myndighed, som har kompetencen. Undtagelsesvis må dog en begunstigende forvaltningsafgørelse anses for gyldig trods denne form for inkompetence; dette belyses af en dom i Ugeskrift for Retsvæsen 1952, s. 662. Selv om den fremgangsmåde, der faktisk blev fulgt, straffetidsmæssigt blev til fordel for A, jfr. nedenfor, foretrak A efter det oplyste at blive prøveløsladt på det pågældende tidspunkt (den 22. april 1972). Jeg mente ikke, at inspektørens afgørelse kunne anses for ugyldig på grund af hans manglende bemyndigelse til at træffe afgørelse. Jeg mente heller ikke, at ministeriet var beføjet til at tilbagekalde den trufne afgørelse, jfr. herved Poul Andersen s. st., s. 485 ff, specielt s. 492 og 503, om tilbagekaldelse af begunstigende forvaltningsafgørelser. Ministeriet havde da også – som allerede nævnt – udtalt, at tilbagekaldelse ikke ville være sket, såfremt det under sagsbehandlingen var blevet klarlagt, at A var gjort bekendt med beslutningen om prøveløsladelse.

Det ville efter min mening have været rigtigst, om inspektøren i sin indstilling af 12. april 1972 over for ministeriet havde præciseret, at A var gjort bekendt med inspektørens afgørelse af 22. februar 1972 om prøveløsladelse, og om ministeriet – i mangel af sådan præcisering fra inspektørens side – havde sikret sig oplysning om dette spørgsmål før afgørelsen af 20. april 1972.

Da A ved ikke at blive prøveløsladt alene på grundlag af den første straf på 8 måneder og ved i stedet at udstå de to straffe i forbindelse med hinanden havde opnået, at hans frihedsberøvelse i henhold til den sidste dom var blevet afkortet med en trediedel, fandt jeg ikke grundlag for at foretage yderligere i sagen.

40. *Ikke fundet grundlag for at kritisere Forsvarsministeriets standpunkt, hvorefter to assistenter ved Hærens Materielkommando ikke ved udflytningen af Materielkommandoen til Hjørring havde befundet sig i en forflyttelsessituation, der berettigede dem til afsked med aktuel pension. (J. nr. 1200/71).*

A og B klagede over Forsvarsministeriets afgørelser af deres pensionsforhold, efter at de var blevet afskediget fra stillinger som assistenter ved Hærens tekniske Korps. Ved afgørelsen var der alene tillagt dem ret til at oppebære opsat pension, idet Forsvarsministeriet ikke havde villet anerkende, at en ændring af deres tjenestested var en forflyttelse, der berettigede til øjeblikkelig pension efter tjenestemandslovens almindelige regler. Endvidere klagede A og B over Forsvarsministeriets sagsbehandling i forbindelse med deres afskedigelse.

Da forholdene i de to sager i alt væsentligt var ens, medtages i det følgende alene sagen vedrørende A.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 27. september 1950 blev ansat som kontormedhjælper ved Hærens tekniske Korps med virkning fra 1. november 1950. Fra 1. november 1952 at regne blev hun ansat i en tjenestemandstilling som kontorist ved Forsvarets Krigsmaterielforvaltning, og hun blev med virkning fra 1. april 1960 udnævnt til tjenestemandsansat assistent samme sted.

På grundlag af en betækning afgivet af et udvalg nedsat under Forsvarsministeriet oprettedes fra 1. juli 1967 Hærens Materielkommando ved en sammenlægning af Hærens tekniske Korps, Ingeniørteknisk Tjeneste, Hærens signaltekniske Tjeneste, Våbenarsenalet samt dele af Forsvarets Materielintendantur. De enkelte virksomheder blev dog ikke nedlagt umiddelbart herved, men fungerede videre, indtil de endeligt kunne integreres i Hærens Materielkommando, hvilket er sket gradvis.

I forbindelse med udbygningen af Hærens Materielkommando blev det i et regeringsmøde den 22. oktober 1968 besluttet, at Materielkommandoens centralledelse skulle udflyttes til Hjørring fra København.

I skrivelse af 11. december 1968 tilkendegav Fællesorganisationen for Hærens civile Tjenestemænd over for Forsvarsministeriet, at der efter fællesorganisationens opfattelse forelå en forflyttelsessituation i kombinationen af nedlæggelse (sammenlægning) af virksomheder og geografisk omplacering af per-

sonalet. Dette måtte efter fællesorganisationens opfattelse medføre, at der i henhold til grundlovens § 27, stk. 3, og deraf afledte regler blev givet de berørte tjenestemænd valget mellem forflyttelse og afskedigelse med pension. Under henvisning hertil anmodede fællesorganisationen ministeriet om at tilkendegive sin opfattelse af spørgsmålet.

Efter at der den 20. maj 1969 havde været afholdt et møde mellem repræsentanter for Forsvarsministeriet og organisationerne i Personelnævnet ved Hærens Materielkommando, herunder fællesorganisationen, meddelte ministeriet den 22. maj 1969 telefonisk fællesorganisationen, at der ikke efter ministeriets opfattelse forelå nogen forflyttelsessituation i grundlovens og lønningslovens forstand i forbindelse med udflytningen til Hjørring af de tjenestemænd, der var ansat ved Hærens tekniske Korps. I skrivelse af 29. maj 1969 bekræftede ministeriet denne udtalelse.

Efter forudgående forhandling med Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen og i tilslutning til mødet den 20. maj 1969 redegjorde ministeriet endvidere i skrivelse af 22. maj 1969 til organisationerne i Personelnævnet ved Hærens Materielkommando nærmere for de ansattes adgang til flyttegodtgørelse, lønningsforsbud og låneoptagelse i forbindelse med udflytningen. Ministeriet anførte bl. a. herved, at der ville kunne ydes flyttegodtgørelse efter reglerne om uansøgt forflyttelse.

I skrivelse af 12. august 1969 rettede Fællesorganisationen for Hærens civile Tjenestemænd henvendelse til Statstjenestemændenes Centralorganisation II om sagen. Fællesorganisationen gjorde herved bl. a. gældende, at Hærens Materielkommando måtte anses for en ny institution dannet ved sammenlægning af en række bestående institutioner. Det personel, der overførtes til den nye institution – hvilket for manges vedkommende indebar en geografisk omplacering – måtte efter fællesorganisationens opfattelse anses for at være forflyttet. Dette fandt fællesorganisationen f. eks. var tilfældet for så vidt angår personellet ved Hærens tekniske Korps. Fællesorganisationen oplyste endvidere i denne forbin-

delse, at et rundspørge iværksat af organisationerne i Personelnævnet ved Hærens Materielkommando havde vist, at kun 6 ud af 29 tjenestemænd da havde erklæret sig indforstået med udflytningen til Hjørring.

Under henvisning hertil anmodede fællesorganisationen centralorganisationen om bistand til at få fastslået, at de pågældende tjenestemænd befandt sig i en forflyttelsessituation, der berettigede dem til afskedigelse med pension i henhold til reglerne i lønnings- og pensionsloven af 1958.

Med skrivelse af 21. september 1970 udsendte Hærens Materielkommando et spørgeskema til de ansatte under Materielkommandoen, idet det blev oplyst, at centralledelsens udflytning til Hjørring ville kunne finde sted i perioden juni-december 1971, for hovedparten af personellet i perioden august-oktober 1971. Materielkommandoen anmodede derfor de ansatte om inden 16. oktober 1970 at tilkendegive, om de ønskede ansættelse i Hjørring. For de tjenestemænds vedkommende, der ikke ønskede sådan ansættelse, ville der ske indberetning til Forsvarsministeriet.

I tilslutning hertil rettede Foreningen af civilt Kontorpersonale ved Hæren den 30. september 1970 henvendelse til Fællesorganisationen for Hærens civile Tjenestemænd med anmodning om at optage forhandlinger om adgang til afskedigelse med pension for de af foreningens tjenestemandsansatte medlemmer, der ikke ønskede ansættelse i Hjørring. Foreningen gjorde herved gældende, at der efter foreningens opfattelse forelå en forflyttelsessituation, og at foreningen efter udformningen af de udsendte spørgeskemaer måtte gå ud fra, at Hærens Materielkommando ikke var enig heri. Foreningen fremsatte i denne forbindelse tillige forskellige andre indvendinger mod spørgeskemaernes udformning.

I skrivelse af 5. oktober 1970 forelagde fællesorganisationen herefter sagen for Forsvarsministeriet og Statstjenestemændenes Centralorganisationer I og II. Fællesorganisationen henviste bl. a. til, at det mellem Centralorganisation II og fællesorganisationen var aftalt, at sidstnævnte organisation skulle føre forhandlinger med Forsvarsministeriet i sagen, men at der om fornødent kunne anmodes om bistand fra centralorganisationen.

Fællesorganisationen oplyste, at der i for-

året 1970 var blevet forhandlet mellem fællesorganisationen, Hærkommandoen (senere chefen for hæren) og Forsvarsministeriet om personaleforholdene ved Våbenarsenalets nedlæggelse. Der var i denne forbindelse opnået enighed om, at de tjenestemænd, der ønskede det, kunne blive afskediget med pension.

I overensstemmelse med sin tidligere tilkendegivne opfattelse fandt fællesorganisationen, at der også forelå forflyttelse i forhold til de tjenestemænd, der var ansat ved Hærens tekniske Korps. Da Forsvarsministeriet imidlertid skriftligt havde tilkendegivet, at der ikke efter ministeriets opfattelse forelå forflyttelse i dette tilfælde i grundlovens og lønningslovens forstand, så fællesorganisationen sig ikke i stand til at få påstanden herom gennemført ved egen hjælp og anmodede derfor Statstjenestemændenes Centralorganisationer I og II om at tage de fornødne skridt hertil.

Ved skrivelse af 11. november 1970 underrettede Hærens Materielkommando chefen for hæren om resultatet af rundspørget blandt Materielkommandoens civile embedsmænd. For A's vedkommende blev det oplyst, at hun på daværende tidspunkt var tjenstgørende ved Motorudskrivningstjenesten, hvis endelige placering endnu ikke var fastlagt. Der forelå derfor ingen erklæring for hendes vedkommende, men Materielkommandoen ville vende tilbage til sagen, når forholdene var afklaret.

Med skrivelse af 30. november 1970 fremsendte chefen for hæren skrivelsen til Forsvarsministeriet med indstilling, at der af hensyn til Materielkommandoens videre dispositioner snarest blev truffet afgørelse om, under hvilke regler – bl. a. i forflyttelsesmæssig henseende – de tjenestemænd, der ikke havde ønsket ansættelse i Hjørring, skulle henføres ved centralledelsens udflytning.

Efter at der var truffet beslutning om at placere Motorudskrivningstjenesten i Hjørring, meddelte Hærens Materielkommando i skrivelse af 28. januar 1971 chefen for hæren, at A havde fremsat ønske om at blive afskediget med pension. Skrivelsen blev den 5. februar 1971 fremsendt til Forsvarsministeriet.

I skrivelse af 28. april 1971 rykkede Forsvarets Kontorforening (tidligere Foreningen af civilt Kontorpersonale ved Hæren) Forsvarets Civil-etat (der var dannet ved sammenlægning af en række organisationer, bl. a.

Fællesorganisationen for Hærens civile Tjenestemænd) for svar på skrivelsen af 30. september 1970 til fællesorganisationen. Foreningen anmodede om, at der af hensyn til personalet nu snarest blev taget stilling til forflyttelsesspørgsmålet.

Efter forhandlinger med Statstjenestemændenes Centralorganisationer I og II og Danske Statsembedsmænds Samråd vedrørende omplacering af de tjenestemænd, der ikke ønskede ansættelse i Hjørring, fremsatte Forsvarsministeriet i skrivelse af 17. juni 1971 tilbud om anden stilling til de pågældende. For A's vedkommende fremsatte Forsvarsministeriet tilbud om en stilling som assistent ved Forsvarskommandoen med angivet arbejdsområde »forefaldende kontorarbejde, herunder maskinskrivning«.

For så vidt angik forflyttelsesspørgsmålet henholdt Forsvarsministeriet sig til sin udtalelse i skrivelsen af 29. maj 1969.

Under henvisning til skrivelserne af 30. september 1970 og 28. april 1971 rettede Forsvarets Kontorforening i skrivelse af 22. juni 1971 herefter på ny henvendelse til Forsvarets Civil-etat om sagen. Kontorforeningen anførte, at foreningen ikke kunne acceptere, at der blev tilbudt dens medlemmer stillinger uden for hovedstadsområdet, og henviste herved bl. a. til, at Forsvarskommandoen er beliggende i Vedbæk (Søllerød kommune). Kontorforeningen ønskede endvidere snarest afklaret, hvad der ville ske, såfremt dens medlemmer afsløg at modtage de tilbudte stillinger. Foreningen bad i denne forbindelse Forsvarets Civil-etat udtale sig om, hvorvidt sagen ville blive indbragt for domstolene, såfremt det ikke blev anerkendt, at der var tale om forflyttelse.

Efter at de spørgsmål, der var rejst i kontorforeningens skrivelse af 22. juni 1971, var blevet drøftet på et møde den 25. juni 1971 i Forsvarsministeriet, meddelte Forsvarets Civil-etat i skrivelse af 1. juli 1971, at der efter ministeriets opfattelse var tale om reelle stillingstilbud til de pågældende tjenestemænd i overensstemmelse med ministeriets tilsagn under de tidligere forhandlinger med de tre centralorganisationer. Såfremt de fremsatte stillingstilbud blev afslået, ville de pågældende blive afskediget med opsat pension.

Med hensyn til spørgsmålet om eventuelt at indbringe forflyttelsessagen for domstolene udtalte Civil-etaten, at den i betragtning af

ministeriets opfattelse, jfr. skrivelsen af 29. maj 1969, samt den opfattelse, der herskede i centralorganisationerne, ikke anså det for muligt at gennemføre sagen med gunstigt udfald, hvorfor etaten trods et tidligere givet tilsagn fra fællesorganisationen måtte tage afstand fra en prøvelse ved domstolene.

Den 14. juli 1971 meddelte A Hærens Materielkommando, at hun ikke ønskede ansættelse ved Forsvarskommandoen, men at hun gerne ønskede fortsat ansættelse ved Motorudskrivningstjenesten under forudsætning af dens forbliven i København. A's erklæring blev den 19. s. m. videresendt til chefen for hæren og Forsvarsministeriet.

Ved skrivelse af 29. juli 1971 meddelte Forsvarsministeriet A, at ministeriet ville foranledige hende afskediget fra hendes stilling som assistent ved Hærens tekniske Korps med udgangen af oktober 1971. Under henvisning til § 31, stk. 1, i lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken anmodede ministeriet om, at hendes eventuelle udtalelse måtte blive fremsendt via Hærens Materielkommando senest den 16. august 1971. Ministeriet meddelte videre, at spørgsmålet om hendes krav på pension samtidig var blevet forelagt Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen, samt at Forsvarsministeriet ville være opmærksom på hendes ønske om fortsat ansættelse ved Motorudskrivningstjenesten, når beslutning om dens placering forelå.

Ved skrivelse af samme dato til Statstjenestemændenes Centralorganisation II og Forsvarets Civil-etat anmodede Forsvarsministeriet om, at eventuel udtalelse fra centralorganisationen i henhold til tjenestemandslovens § 31, stk. 1, måtte blive tilsendt ministeriet senest den 16. august 1971.

I skrivelsen af 29. juli 1971 til Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen redegjorde Forsvarsministeriet nærmere for sagen, herunder for oprettelsen og udflytningen til Hjørring af Hærens Materielkommando. Ministeriet anførte i denne forbindelse, at Hærens tekniske Korps som institution havde haft tjenestesteder uden for Københavnsområdet, bl. a. i Jylland. Efter Forsvarsministeriets opfattelse havde forandringen af tjenestested for de pågældende tjenestemænd herefter ikke karakter af forflyttelse, og de var derfor heller ikke berettigede til at kræve sig afskediget med pension. Under henvisning til tjeneste-

mandslovens § 31, stk. 3, anmodede Forsvarsministeriet på denne baggrund Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen om en udtalelse vedrørende pensionsspørgsmålet.

Ved personlig henvendelse den 29. juli 1971 og i skrivelse af 2. august 1971 forelagde A sagen for den daværende forsvarsminister. Hun gjorde i skrivelsen bl.a. gældende, at hun stod uforstående over for bemærkningerne i ministeriets skrivelse af 29. juli 1971 vedrørende den fremtidige placering af Motorudskrivningstjenesten, og henviste til, at hun var bekendt med en skrivelse af 21. juli 1971 fra Forsvarskommandoen til Transportrådet, hvorefter der var truffet endelig beslutning om Motorudskrivningstjenestens placering.

Som svar på A's henvendelse meddelte ministeren i skrivelse af 16. august 1971, at der i 1968 blev truffet beslutning om, at Motorudskrivningstjenesten organisatorisk skulle placeres under Hærens Materielkommando, og de nye lokaliteter i Hjørring blev derfor projekteret efter denne organisation. Ministeren gik derfor ud fra, at hun som ansat i Motorudskrivningstjenesten havde været bekendt hermed.

Spørgsmålet om Motorudskrivningstjenestens eventuelle forbliven i Københavnsområdet havde imidlertid været til fornyet overvejelse på grundlag af en henvendelse af 18. januar 1971 fra Transportrådet til Forsvarskommandoen. Henvendelsen var nu besvaret med, at det fortsat måtte anses for mest hensigtsmæssigt, at tjenesten forblev organisatorisk tilknyttet Hærens Materielkommando i Hjørring. Forsvarsministeriet havde ikke været opmærksom på denne besvarelse under behandlingen af A's sag.

For så vidt angik forflyttelsesspørgsmålet formodede ministeren, at A's organisation havde orienteret hende om ministeriets opfattelse, der var kommet til udtryk i skrivelser af 29. maj 1969. Da hun hverken ønskede ansættelse ved Hærens Materielkommando i Hjørring eller ved Forsvarskommandoen i Vedbæk, måtte ministeren henholde sig til det meddelte varsel om, at hun ville blive foranlediget afskediget fra sin stilling som assistent ved Hærens tekniske Korps med udgangen af oktober 1971.

Under henvisning til Forsvarsministeriets skrivelse af 29. juli 1971 rettede Statstjenestemændenes Centralorganisation II i skrivelse af 25. august 1971 henvendelse til Ministeriet

for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen. Organisationen oplyste, at den på et møde med tjenestemændene ved Hærens tekniske Korps havde konstateret betydelig utilfredshed med hensyn til de tilbudte stillingers arbejdsområde og geografiske beliggenhed.

På denne baggrund anmodede organisationen Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen om at foranledige, at Forsvarsministeriet afgav alternative stillingstilbud i en række nærmere angivne tilfælde. Organisationen bemærkede herved, at A ikke havde ønsket at acceptere noget alternativt tilbud. Forsvarsministeriet blev samtidig underrettet om organisationens skrivelse.

I skrivelse af 20. oktober 1971 til Forsvarsministeriet udtalte Økonomi- og Budgetministeriet (Lønnings- og Pensionsdepartementet), at ministeriet ikke fandt grundlag for ved afskedigelsen at tillægge A ventepenge eller pension i henhold til tjenestemandsløven af 1969, § 59, stk. 2, 2. pkt., sammenholdt med lønnings- og pensionsloven af 1958, § 59, stk. 1 og 2. Ministeriet lagde herved vægt på, at Hærens tekniske Korps forud for flytningen af Hærens Materielkommando til Hjørring havde haft tjenestesteder uden for København, herunder i Hjørring, med beskæftigelse af civilt personel. Afskedigelsen ville derimod være forbundet med ret til opsat pension efter §§ 24-26 i tjenestemandspensionsloven af 1969, jfr. dog lovens § 37, stk. 1. Statstjenestemændenes Centralorganisation II blev samtidig gjort bekendt hermed samt med, at Forsvarsministeriet under sagens behandling havde oplyst, at A ikke havde ønsket at modtage tilbud om ansættelse i anden tjenestemandstilling i staten, senest tilbud om ansættelse som assistent i Forsvarsministeriet.

Ved skrivelse af 22. oktober 1971 gjorde Statstjenestemændenes Centralorganisation II Forsvarets Civil-etat bekendt med Økonomi- og Budgetministeriets udtalelse og meddelte, at det varsel om afskedigelse, der var meddelt A, efter centralorganisationens opfattelse herefter måtte stå ved magt.

I skrivelse af 25. oktober 1971 meddelte Forsvarsministeriet A afskedigelse fra stillingen som assistent ved Hærens tekniske Korps med udgangen af november måned 1971. Hun fik samtidig meddelelse om, at afskedigelsen var forbundet med ret til opsat pension efter §§ 24-26 i tjenestemandspensionsloven af 1969, jfr. dog lovens § 37, stk. 1.

Den 4. november 1971 rettede A på ny personlig henvendelse til forsvarsministeren, idet hun fortsat var af den opfattelse, at der forelå en forflyttelsessituation. Hun anførte til støtte herfor, at de tjenestemænd, der fulgte med til Hjørring, fik flyttegodtgørelse efter reglerne om uansøgt forflyttelse, og hun henviste desuden til et responsum af professor, dr. jur. Bent Christensen vedrørende forflyttelse. Hun gjorde endvidere gældende, at uansøgt afskedigelse efter tjenestemandsløven alene kan foretages af en minister, samt at der ikke var givet hende det varsel, hun efter tjenestemandsløven mente sig berettiget til.

I skrivelse af 16. november 1971 meddelte ministeren A, at ændringen af hendes tjenestested fra København til Hjørring ikke efter ministeriets opfattelse i det foreliggende tilfælde indebar forflyttelse i henhold til lønlovens regler. Ministeriet havde herved bl. a. haft opmærksomheden henvendt på professor Bent Christensens responsum om forflyttelse m. v. Den omstændighed, at de tjenestemænd, der fulgte med til Hjørring, havde fået udbetalt flyttegodtgørelse efter de for uansøgt forflyttelse gældende regler, var efter ministerens opfattelse uden forbindelse med den foreliggende sag.

Som følge af A's vægring ved at forrette tjeneste i Hjørring havde Forsvarsministeriet set sig nødsaget til at afskedige hende med sædvanligt varsel. Dette varsel blev givet hende ved ministeriets skrivelse af 29. juli 1971 med henblik på fratræden med udgangen af oktober 1971. Under hensyn til, at Økonomi- og Budgetministeriet først ved skrivelse af 20. oktober 1971 tog stilling til spørgsmålet om pension, blev afskedigelsen ved Forsvarsministeriets skrivelse af 25. oktober 1971 udsat til udgangen af november 1971.

Vedrørende hendes opfattelse af, at uansøgt afsked kun kan foretages af ministeren, bemærkede forsvarsministeren, at bestemmelsen i tjenestemandsløvens § 26, stk. 2, ikke indebærer, at ministeren personlig skal foretage afskedigelsen. Det er tilstrækkeligt, at afskedigelsen foretages af ministeriets embedsmænd, der i den forbindelse handler på ministerens vegne.

Under hensyn til, at Økonomi- og Budgetministeriet havde tiltrådt Forsvarsministeriets opfattelse vedrørende forflyttelsesspørgsmålet, samt til, at A ikke havde ønsket at modtage de tilbudte stillinger – enten ved Forsvars-

kommandoen eller i Forsvarsministeriet – fandt ministeren det ikke muligt at ændre beslutningen vedrørende hendes afskedigelse med opsat pension.

Som begrundelse for klagen til mig henviste A navnlig til, at der efter hendes opfattelse – ligesom det blev gjort gældende af hendes tidligere organisation, Fællesorganisationen for Hærens civile tjenestemænd – forelå en forflyttelsessituation ved sammenlægningen af Hærens tekniske Korps og Hærens Materielkommando i forbindelse med udflytningen til Hjørring. Hun mente sig derfor berettiget til afsked med fuld pension i henhold til grundlovens og tjenestemandsløvgivningens regler om forflyttelse.

Efter hendes opfattelse kunne det ikke ved bedømmelsen heraf tillægges nogen betydning, at Hærens tekniske Korps tidligere havde haft tjenestesteder i Jylland, bl. a. i Hjørring (Jyske Tøjhus). Hun gjorde i denne forbindelse gældende, at Jyske Tøjhus (og Sjællandske Tøjhus) for ca. 10 år siden blev gjort selvstændigt regnskabspligtige og som følge deraf måtte regnes for selvstændige institutioner. Hun fandt denne opfattelse bestyrket af, at Hærens Materielkommando blev oprettet ved sammenlægning af en række institutioner, bl. a. Hærens tekniske Korps. Hun henviste endvidere til, at der aldrig tidligere var foretaget forflytninger af civilt personel fra Hærens tekniske Korps til Jyske Tøjhus, ligesom hun heller ikke i forbindelse med sin tjenestemandsansættelse blev gjort opmærksom på muligheden herfor. Hun anførte, at en militær tjenestemand før ansættelsen blev orienteret om, at han skulle forrette tjeneste efter Hærkommandoens bestemmelse og derfor kunne risikere forflyttelse.

Endvidere gjorde A gældende, at tjenestemandsansatte ved Våbenarsenalet ved arsenalets nedlæggelse fik valget mellem afsked med øjeblikkelig pension eller overtagelse af andre stillinger, at tjenestemandsansatte ved Ammunitionsarsenalet fik adgang til at oppebære ventepenge, selv om der fandtes tjenestested i Elling i Jylland, og at tjenestemandsansatte ved Forsvarets Materielintendantur blev afskediget med øjeblikkelig pension.

Med hensyn til det meddelte afskedigelsesvarsel anførte A, at Forsvarsministeriet i skrivelsen af 29. juli 1971 meddelte hende, at ministeriet ville foranledige hende afskediget med udgangen af oktober 1971. Hun mente

sig efter tjenestemandsløven berettiget til et varsel på 3 måneder, regnet fra afskedigelsestidspunktet til fratrædelsestidspunktet.

A gjorde endelig gældende, at hun fra Forsvarsministeriet reelt kun havde fået skriftligt tilbud om en stilling ved Forsvarskommandoen i Vedbæk, som hun ikke kunne acceptere på grund af lønnedgang og forøgede transportudgifter. Tilbud om stilling i Forsvarsministeriet (og ved Geodætisk Institut) blev alene meddelt hende telefonisk af hendes organisation, Forsvarets Civil-etat.

I anledning af A's klage udtalte Forsvarsministeriet, at Hærens Materielkommando blev oprettet den 1. juli 1967 ved sammenlægning af Hærens tekniske Korps, Ingeniørteknisk Tjeneste, Hærens signaltekniske Tjeneste og Våbenarsenalet samt ved udskillelse af visse enkeltområder fra forsyningstropperne og fra værnsmæssige forvaltningsopgaver.

Flytningen af Hærens Materielkommando fra København til Hjørring blev besluttet som et led i generelle bestræbelser på at frigøre de større byområder for militære etableringer, ligesom beredskabsmæssige hensyn, tiltrængt modernisering af forsvarets anlæg m. v., indgik i det komplekse af motiver, som dannede grundlag for udflytningen.

Ved bedømmelsen af forflyttelsesspørgsmålet havde ministeriet anvendt det af professor, dr. jur. Bent Christensen afgivne responsum af 14. august 1962 om forflyttelse m. v. Overvejelserne resulterede i, at forandring af tjenestested for civile tjenestemænd med ansættelsesområde »Hærens tekniske Korps« efter Forsvarsministeriets opfattelse ikke havde karakter af forflyttelse, og at de berørte tjenestemænd derfor ikke ved at nægte at flytte til Hjørring havde kunnet kræve afsked med pension. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at Hærens tekniske Korps, der var opretholdt som normeringsgruppe, havde haft tjenestestedet uden for Københavns-området, bl. a. i Jylland.

På mit spørgsmål oplyste ministeriet, at Hærens tekniske Korps blev oprettet i 1909 og henlagt direkte under det daværende Krigsministerium. I forbindelse med forsvarsordningen af 1951 omdøbtes korpset til Forsvarets Krigsmaterielforvaltning og blev henlagt som en selvstændig faglig myndighed under Forsvarsministeriet.

Uden ændringer i underlæggelsesforholdet ændredes navnet atter til Hærens tekniske

Korps i 1963, men korpset blev i 1965 henlagt under chefen for hæren, idet personalet normeringsmæssigt udgjorde et selvstændigt afsnit i normeringsloven.

Sammenlægningen og navneændringen i forbindelse med oprettelsen af Hærens Materielkommando den 1. juli 1967 skete på tilsvarende måde uden udfærdigelse af nye ansættelsesbreve for de ansatte tjenestemænd.

Forsvarsministeriet oplyste videre, at tjenestestedet i Hjørring blev oprettet den 1. april 1939, og det havde under skiftende navne til stadighed været direkte underlagt centralledelsen i København indtil dennes flytning til Hjørring. Af de i Forsvarets Krigsmaterielforvaltning/Hærens tekniske Korps normerede tjenestemandstillinger i kontorassistent/assistentgruppen havde der været én med tjenestested i Hjørring. Denne stilling blev senest besat den 1. april 1953, og den pågældende var stadig beskæftiget i Hjørring. Ingen af de under Materielkommandoen i dag ansatte civile tjenestemænd var uansøgt blevet forflyttet (geografisk) mellem Materielkommandoens forskellige tjenestestede, bortset fra de i forbindelse med udflytningen fra København nødvendiggjorte tjenestestedsændringer.

Ministeriet bekræftede, at tjenestestedet i Hjørring under navnet Jyske Tøjhus var selvstændigt regnskabspligtig i perioden 1. september 1963–31. marts 1968. Uanset tjenestestedets status som selvstændigt regnskabspligtig myndighed var forhold vedrørende normering, personalelofter, økonomi m. m. styret fra centralledelsen i København, således at f. eks. ændringer, udnævnelser m. v. af civilt og militært personel kun kunne foretages efter forud indhentet bemyndigelse.

I anledning af A's bemærkninger vedrørende forflyttelsesspørgsmålet i forbindelse med Våbenarsenalet, Ammunitionarsenalet og Forsvarets Materielintendantur udtalte Forsvarsministeriet, at tjenestemænd ved Våbenarsenalet, der blev nedlagt med udgangen af august 1970, blev afskediget med ventepenge/pension, hvor tilbud om anden passende beskæftigelse ikke kunne gives eller accepteres.

Der var her tale om nedlæggelse af institutionen og dermed normeringsgruppen, hvorfor der efter ministeriets opfattelse ikke kunne drages sammenligning med Hærens tekniske Korps, der fortsat var opretholdt.

Hvad angik Ammunitionarsenalet og For-

svarets Materielintendantur oplyste ministeriet, at de foretagne afskedigelser af tjenestemænd med ventepenge/pension i tilfælde, hvor tilbud om anden passende beskæftigelse ikke kunne fremsættes eller accepteres, var begrundet i en reduktion af aktiviteten (arbejds mangelsituation) ved disse institutioner. En sammenligning med situationen for tjenestemænd ved Hærens tekniske Korps var efter ministeriets opfattelse således heller ikke mulig.

Om det meddelte afskedigelsesvarsel udtalte Forsvarsministeriet, at ministeriet med skrivelsen af 29. juli 1971 til A anså det i tjenestemandslovens § 28 foreskrevne varsel på 3 måneder ved uansøgt afskedigelse for opfyldt. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at afskedigelsen først blev effektueret med udgangen af november 1971, begrundet i, at pensionsspørgsmålet først blev afklaret på et i forhold til datoen for de varslede afskedigelser forholdsvis sent tidspunkt. Ministeriet anførte, at A således i realiteten først blev afskediget 4 måneder efter den dato, da varslat blev afgivet.

Om de fremsatte stillingstilbud udtalte Forsvarsministeriet, at et rundspørge blandt personellet viste, at 9 tjenestemænd med ansættelsesområde »Hærens tekniske Korps« var imod flytning til Hjørring. Under en drøftelse med centralorganisationerne og Forsvarets Civil-etat erklærede Forsvarsministeriet sig indforstået med at undersøge, hvorvidt der kunne tilbydes de omhandlede 9 tjenestemænd omplacering til stillinger i København eller Nordøstsjælland.

Disse bestræbelser resulterede i, at to fik ansættelse i hæren, to i søværnet og en ved Forsvarskommandoen. En assistent fik på eget initiativ ansættelse hos rigspolitichefen, og en ingeniør søgte tjenestefrihed uden løn.

Hvad angik A afgav Forsvarsministeriet tilbud om ansættelse ved Forsvarskommandoen i Vedbæk. A ønskede imidlertid ikke at modtage den tilbudte stilling. Gennem Forsvarets Civil-etat afgav ministeriet herefter den 1. september 1971 tilbud om ansættelse i ministeriet. Henvendelsen besvaredes med, at A ikke ønskede at modtage alternative tilbud, og samme svar blev givet på et tilbud af 2. september 1971 om ansættelse ved Geodætisk Institut. Forsvarsministeriet så herefter ingen anden udvej end at afskedige A som varslet i skrivelsen af 29. juli 1971.

Forsvarsministeriet kunne ikke godtage A's påstand om, at de mundtligt afgivne tilbud ikke havde været alvorligt ment. Ministeriet anførte, at det havde lagt megen vægt på et snævert samarbejde med personaleorganisationerne om løsningen af de problemer, der opstod for personellet i forbindelse med udflytningen.

I forbindelse med spørgsmålet om stillingstilbud bemærkede ministeriet endelig, at A havde haft ansættelse i forsvaret som overenskomstansat assistent ved Hærens Officersskole fra en måned efter afskedigelsen fra stillingen som assistent ved Hærens tekniske Korps. A havde modtaget tilbud om at overgå til tjenestemandsansættelse i den nævnte stilling, men havde hidtil ikke ønsket at modtage dette tilbud.

Økonomi- og Budgetministeriet udtalte over for mig, at A var ansat ved Hærens tekniske Korps, der også forud for flytningen af Hærens Materielkommando havde tjenestesteder, hvor der var beskæftiget civilt personale, uden for København, herunder i Hjørring.

Under hensyn til, at flytningen af Hærens Materielkommando herefter ikke indebar en forflyttelse, var der efter ministeriets opfattelse ikke grundlag for ved afskedigelsen at tillægge A ventepenge eller (aktuel) pension i henhold til tjenestemandsloven af 1969, § 59, stk. 2, 2. pkt., sammenholdt med lønnings- og pensionsloven af 1958, § 59, stk. 1 og 2. Afskedigelsen var derimod forbundet med ret til opsat pension efter §§ 24–26 i tjenestemandspensionsloven af 1969, jfr. dog § 37, stk. 1, i denne lov, hvorefter A i stedet for at bevare ret til opsat pension for ansættelsestid forud for tjenestemandspensionslovens ikrafttræden den 1. juli 1969 kunne vælge at få udbetalt pensionsbidrag efter bestemmelserne i § 50, stk. 3, i lønnings- og pensionsloven af 1958.

Jeg udtalte følgende:

A. Afgørelsen vedrørende forflyttelses-spørgsmålet.

Efter det oplyste var A blevet ansat i en tjenestemandstilling som assistent ved Forsvarets Krigsmaterielforvaltning med virkning fra 1. april 1960. Bedømmelsen af, hvorvidt oprettelsen og udflytningen til Hjørring af Hærens Materielkommando måtte anses for en forflyttelse, der berettigede A til afsked med aktuel pension, beror

herefter på en fortolkning af grundlovens § 27, stk. 3, sammenholdt med § 59, stk. 2, jfr. § 4 i tjenestemandsløven af 1958, der fortsat har gyldighed for tjenestemænd udnævnt før ikrafttrædelsen af tjenestemandsløven af 1969, jfr. denne lovs § 59, stk. 2.

Grundlovens § 27, stk. 3, indeholder følgende bestemmelse:

»Uden deres samtykke kan de af kongen udnævnte tjenestemænd kun forflyttes, når de ikke derved lider tab i de med tjenestemandsstillingen forbundne indtægter, og der gives dem valget mellem sådan forflyttelse og afsked med pension efter de almindelige regler.«

Bestemmelserne i § 4 og § 59, stk. 2, i tjenestemandsløven af 1958 har følgende ordlyd:

§ 4:

»Enhver tjenestemand er pligtig at underkaste sig de forandringer i hans tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, som måtte blive bestemt, uden at det er fornødent, at noget dertil sigtende forbehold er optaget i hans ansættelsesbrev.«

§ 59, stk. 2:

»En pensionsberettiget tjenestemand, hvem der tilbydes en stilling, hvis overtagelse ville betyde forflyttelse af den i grundlovens § 27 nævnte art, vil (dog), dersom han nægter at modtage stillingen, have ret til pension efter de almindelige regler.«

I den forvaltningsretlige teori er det i tilslutning til retspraksis antaget, at forflyttelsesbegrebet i de nævnte bestemmelser har karakter af en såkaldt retlig standard, det vil sige et begreb, hvis nærmere fastlæggelse beror på en skønsmæssigt præget vurdering i det enkelte tilfælde, således at der alene på forhånd kan angives en række faktorer, der spiller en rolle for begrebets rækkevidde. Jeg henviste i denne forbindelse navnlig til professor, dr. jur. Bent Christensens responsum af 14. august 1962 til Finansministeriet, der er gengivet i betænkning nr. 320/1962, s. 101 ff. (og betænkning nr. 350/1964, s. 37 ff.), jfr. særlig s. 106 (og side 42) med yderligere henvisninger, samt til betænkning nr. 483/1969, afgivet af Tjenestemandskommissionen af 1965, 1. del, s. 22.

Ved opregningen af de momenter, der herefter må tillægges vægt ved fastlæggelsen af forflyttelsesbegrebet, vil enhver væ-

sentlig stedlig ændring af tjenestestedet være en betydningsfuld faktor, der skaber formodning for forflyttelse, jfr. *Bent Christensen*, anførte sted, s. 110 (og side 46). Ud fra navnlig dette synspunkt er det derfor antaget, at udflytning af enkelte styrelser fra hovedstaden til provinsen kan være udtryk for en forflyttelse i de nævnte bestemmelser forstand, jfr. således *Bent Christensen*, anførte sted, s. 119 f. (og s. 55 f.).

På den anden side må dette udgangspunkt dog fraviges, idet stedlige ændringer af tjenestestedet, der er omfattet af stillingsbeskrivelsen i vedkommende tjenestemand's ansættelsesbrev eller i øvrigt må anses for forudselige, ikke bevirker forflyttelse, jfr. herved *Bent Christensen*, anførte sted, s. 110–113 (og side 46–49). Jeg henledte i denne forbindelse tillige A's opmærksomhed på følgende bemærkninger om forflyttelsesbegrebet i betænkning nr. 483/1969, s. 22–23:

»Kernen i de relevante momenter er sammenligning mellem stillingen før og efter den foretagne ændring, hvor vægten især må lægges på karakteren af og graden af den skete ændring i arbejdets omfang og dets vilkår, herunder det sted, hvor arbejdet udøves. Også andre momenter må imidlertid tages med i betragtning. Den formelle beskrivelse af stillingen spiller således en rolle, og det er af stor betydning, hvilke ændringer en tjenestemand burde have forudset, enten fordi disse er udslag af en almindelig samfundsmæssig udvikling, eller fordi beskrivelse af stillingen i lovregler, opslag eller ansættelsesbrev har gjort det klart for vedkommende, at han måtte forudse visse slags ændringer.

Det forhold, at der ved afgørelsen af, hvornår forflyttelse foreligger, ikke blot skal tages hensyn til ændringens karakter og grad, men også til stillingsbetegnelsen og til, hvilke ændringer der måtte forudses, har medført, at der i praksis er ret stor forskel fra tjenestemandsområde til tjenestemandsområde på, hvornår en ændring har karakter af forflyttelse. Mens således væsentlige ændringer vedrørende tjenestestedet normalt betragtes som forflyttelse, gælder dette ikke for militære tjenestemænd, for en lang række tjenestemænd i etaterne og for udenrigstjenestens personale...«

I det foreliggende tilfælde måtte det lægges til grund, at A havde været ansat som assistent ved Forsvarets Krigsmaterielforvaltning (= Hærens tekniske Korps), der foruden i København havde tjenestesteder andre steder i landet, bl. a. i Hjørring, hvor der var normeret tjenestemandstillinger svarende til hendes. I A's ansættelsesbrev var alene det faglige ansættelsesområde (Forsvarets Krigsmaterielforvaltning) angivet – uden nogen nærmere stedsangivelse.

På denne baggrund fandt jeg ikke grundlag for at kritisere Forsvarsministeriets afgørelse, der var tiltrådt af Økonomi- og Budgetministeriet, hvorefter A ikke ved udflytningen af Hærens Materielkommando til Hjørring havde befundet sig i en forflyttelsessituation, der berettigede hende til afsked med aktuel pension.

Jeg kunne i denne forbindelse ikke tillægge det nogen afgørende betydning, at tjenestestedet i Hjørring i perioden 1963–68 var selvstændigt regnskabspligtigt, ligesom jeg ikke fandt det afgørende, at der ikke tidligere havde fundet overflytninger sted mellem tjenestestederne.

Jeg måtte ligeledes være enig med Forsvarsministeriet i, at det var uden betydning for bedømmelsen, at der var udbetalt flyttegodtgørelse efter reglerne om uansøgt forflyttelse (Lønnings- og Pensionsministeriets cirkulære af 7. juli 1971), idet forflyttelsesbegrebet i denne henseende måtte anses for videregående end forflyttelsesbegrebet i grundloven og tjenestemandsløvgivningen.

I betragtning af det, Forsvarsministeriet havde anført, måtte jeg endvidere lægge til grund, at ministeriets anerkendelse af forflyttelsessituationen for så vidt angik tjenestemænd ved Våbenarsenalet, Ammunitionsarsenalet og Forsvarets Materielintendantur havde været begrundet i særlige

forhold, der ikke gjorde sig gældende ved Hærens tekniske Korps.

Jeg bemærkede endelig, at oprettelsen af Hærens Materielkommando ved sammenlægning af en række institutioner, herunder Hærens tekniske Korps, ikke i sig selv havde karakter af forflyttelse i de nævnte bestemmelsers forstand.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet hører under domstolene.

B. Afskedigelsesvarsel og sagsbehandlingen i øvrigt.

Efter det oplyste havde Forsvarsministeriet i skrivelse af 29. juli 1971 meddelt A, at ministeriet ville foranledige hende afskediget fra stillingen som assistent ved Hærens tekniske Korps med udgangen af oktober 1971. Ved ministeriets skrivelse af 25. oktober 1971 blev afskedigelsestidspunktet forlænget til udgangen af november 1971.

Reglerne om varsel i tilfælde af uansøgt afsked findes i § 28 i tjenestemandsløven af 1969, der har følgende ordlyd:

»Tjenestemænd kan afskediges uden ansøgning med 3 måneders varsel til udgangen af en måned. Afsked kan dog ske med kortere varsel, såfremt den er begrundet i, at tjenestemanden som følge af strafbart forhold, tjenesteforseelse eller mislighed er uskikket til at forblive i stillingen.«

Efter bestemmelsen skal varslet således gives forud for afskedigelsestidspunktet, der i A's tilfælde var udgangen af oktober 1971, senere forlænget til udgangen af november 1971. Forsvarsministeriets fremgangsmåde i denne forbindelse kunne herefter ikke give mig anledning til kritik.

Forsvarsministeriets sagsbehandling i øvrigt, herunder fremgangsmåden i forbindelse med fremsættelse af stillingstilbud, kunne heller ikke give mig grundlag for kritik.

41. *Reglerne vedrørende anholdelse med henblik på fremstilling for fogden. (J. nr. 188/72).*

Under henvisning til, at det i dagspressen var oplyst, at politimesteren i Esbjerg havde iværksat en undersøgelse i anledning af, at politiet havde forsøgt at anholde en lærer på

en skole med henblik på fremstilling i fogedretten i et tilfælde, hvor det senere viste sig, at anholdelsen var rettet mod en forkert person, anmodede jeg politimesteren om at blive

gjort bekendt med resultatet af undersøgelsen.

Efter gennemgang af sagen forelagde jeg denne for Justitsministeriet, idet jeg bad oplyst, om sagen, eventuelt i forbindelse med andre oplysninger, måtte give ministeriet anledning til – eventuelt i samarbejde med Advokatrådet – at træffe generelle foranstaltninger med henblik på at undgå fejltagelser som den, der omtales i sagen.

Endvidere anmodede jeg Justitsministeriet om, efter forudgående erklæring fra politimesteren, at afgive udtalelse vedrørende den omstændighed, at anholdelsen søgtes gennemført på en skole (handels-skole) i skoletiden – så vidt sås af rapporten – noget efter, at anholdelse på bopælen var forsøgt kl. 8 om morgenen. I denne forbindelse henviste jeg til A-dagsbefaling, III. nr. 10, af 22. juli 1968, fra politidirektøren i København, hvori det i afsnittet om anholdelse, 3. stk., udtales:

»Afhentning uden for bopælen, f. eks. på skyldnerens arbejdsplads, må ikke finde sted, forinden afhentning på bopælen har været forsøgt på et tidspunkt, hvor der er sandsynlighed for, at skyldneren er at træffe på bopælen.«

I skrivelse af 21. december 1972 oplyste Justitsministeriet, at det agtede at fremsætte et lovforslag om ændring af bl. a. retsplejelovens regler om udlæg og udpantning i indeværende folketingssamling. Hvis forslaget gennemføres, vil de nye regler antagelig medføre, at antallet af fremstillinger for fogden begrænses. Forøgede krav til identifikation af rekvisitus vil formentlig yderligere hæmme mulighederne for tvangsinddrivelse. Efter Justitsministeriets opfattelse måtte der ske en afvejning af hensynet til at kunne inddrive berettigede krav over for det ønskelige i at undgå forvekslinger ved fogedfremstillinger. Ministeriet fandt det derfor rigtigst foreløbig at afvente gennemførelse af den nævnte lov, men var indstillet på, når man havde opnået erfaring for de praktiske virkninger heraf, at tage et forslag af 2. november 1972 fra Foreningen af Politimestre i Danmark op til overvejelse. Med hensyn til praksis vedrørende afhentning uden for bopælen henvistes ligeledes til Politimesterforeningens udtalelse. Justitsministeriet ville til sin tid medtage dette spørgsmål i de ovennævnte overvejelser.

I skrivelsen af 2. november 1972 udtalte Politimesterforeningen:

»1. Det bør af fogden påses, at begæringer om politiets fremstilling af debitorer indeholder en tilstrækkelig angivelse af skyldnerens navn og adresse. Der kan herved henvises til den vedlagte notits fra Frederiksberg politistation med bilag og til den ligeledes vedlagte sag fra Svendborg politikreds angående mangelfuld individualisering af rekvisitus i foged-sager. Begæringer om fremstilling bør afvises, dersom ikke fyldestgørende angivelse af debitor foreligger, således at advokaterne henvises til at søge oplysning i folkeregisteret.

2. I de fleste politikredse følges formentlig med hensyn til opsøgning af skyldneren uden for bopælen på arbejdsplads, skole m. v. samme praksis som i København. Man har intet at indvende imod, at der udsendes en almindelig instruktion herom.«

Med hensyn til den konkrete sag henviste Justitsministeriet til en udtalelse af 1. maj 1972 fra politimesteren i Esbjerg, der oplyste, at embedets normale praksis ved anholdelse af skyldnere uden for bopælen, f. eks. på deres arbejdsplads, ikke var forskellig fra den, der fremgik af den omtalte dagsbefaling for Københavns politi, og at det derfor måtte erkendes, at man i det foreliggende tilfælde, hvor afhentning på bopælen ikke forinden var blevet forsøgt på et tidspunkt, da der var sandsynlighed for at træffe skyldneren, ikke burde have søgt at gennemføre anholdelsen på handelsskolen. I anledning af sagen agtede politimesteren nu ved en instruks at give politipersonalet nærmere retningslinier for foretagelsen af anholdelse i de omhandlede sager.

Jeg anerkendte modtagelsen af ministeriets skrivelse og anmodede om at få tilsendt et eksemplar af den instruks, der omtaltes af politimesteren i Esbjerg.

Endvidere anmodede jeg om at blive underrettet om resultatet af ministeriets overvejelser af de generelle spørgsmål, der omtaltes i ministeriets skrivelse af 21. december 1972.

Jeg er senere gjort bekendt med politimesterens instruks af 1. marts 1973 om anholdelse af skyldnere til fremstilling i fogedretten. Med hensyn til afhentning uden for bopælen svarer instruksen ganske til den københavnske dagsbefaling.

42. Reglerne vedrørende kunstnerisk udsmykning af specialarbejderskoler. (J. nr. 1739/72).

Af en artikel i dagbladet Aktuelt fremgik det, at forstander A gjorde gældende, at der med hensyn til udsmykning af skoler fandt en uheldig diskriminering sted af specialarbejderskoler, idet Arbejdsministeriet ved godkendelse af entrepriser vedrørende sådanne skoler (som grundlag for statslån) ikke anerkender, at der – således som det i øvrigt er almindeligt ved bygning af uddannelsesinstitutioner – afsættes et beløb til udsmykning.

I den anledning anmodede jeg Arbejdsministeriet om en udtalelse om ministeriets praksis i den nævnte henseende og om de synspunkter, der ligger til grund for denne praksis.

I skrivelse af 16. februar 1973 meddelte Arbejdsministeriet mig, at arbejdsministeren efter indstilling fra uddannelsesrådet for specialarbejdere kunne yde støtte til finansiering af uddannelsesinstitutioner for specialarbejdere, jfr. afsnit C. i bekendtgørelse nr. 71 af 2. juni 1971 af lov om erhvervsmæssig uddannelse af specialarbejdere m. fl. og omskoling og bekendtgørelse nr. 363 af 20. oktober 1960 om statsstøtte til etablering og drift af uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte arbejdere. Som det fremgår af bekendtgørelsens § 12, skulle byggeri, hvortil der søges statslån, være uden luksuspræg samt kunne udføres for den lavest mulige bekostning.

Sekretariatet for uddannelsesrådet for specialarbejdere havde over for Arbejdsministeriet oplyst, at spørgsmålet om udsmykning ikke sås at have været rejst i forbindelse med ansøgning om statsstøtte til bygning af specialarbejderskoler. Ikke desto mindre findes der på samtlige specialarbejderskoler en eller anden form for udsmykning, tilvejebragt gennem lokale kunstforeninger eller oprettelse af en udsmykningsfond for den pågældende skole.

Undervisningsministeriet havde over for Arbejdsministeriet oplyst, at Undervisningsministeriets bevillinger af statsstøtte til undervisningsbyggeri efter gældende praksis ikke omfatter udgifter til eventuel kunstnerisk udsmykning og at tilsvarende retningslinier følges med hensyn til Undervisningsministeriets statslige byggerier.

Til en sådan kunstnerisk udsmykning kunne der imidlertid ydes støtte af Statens Kunstfond, og Undervisningsministeriet var bekendt med, at en sådan støtte også var ydet fra anden side, herunder private fonds o. lign.

I henhold til Ministeriet for Kulturelle Anliggenders bekendtgørelse af 26. februar 1970 om Statens Kunstfond, § 4, ydes støtte på grundlag af henvendelser fra statslige eller kommunale myndigheder eller fra private institutioner eller enkeltpersoner. Støtten til kunstneriske arbejder ved ikke-statslige bygninger og anlæg ydes med $\frac{3}{4}$ af de samlede udgifter.

Statens Kunstfond havde oplyst, at der siden fondens oprettelse havde været ydet støtte til skoler, gymnasier, seminarier, hospitaller m. m., men at kun en specialarbejderskole, nemlig Specialarbejderskolen for Sønderjylland, havde ansøgt og fået støtte af fondets midler.

Arbejdsministeriet havde herefter på den givne foranledning anmodet sekretariatet for uddannelsesrådet for specialarbejdere om at henlede specialarbejderskolernes opmærksomhed på denne mulighed.

Jeg meddelte herefter Arbejdsministeriet, at jeg havde taget det. ministeriet havde anført, til efterretning.

Den 9. marts 1973 gjorde Arbejdsministeriet mig bekendt med, at sekretariatet for uddannelsesrådet for specialarbejdere s.d. til samtlige specialarbejderskoler og statens specialarbejderskoler havde udsendt følgende cirkulærskrivelse vedrørende kunstnerisk udsmykning af specialarbejderskolerne:

»På given foranledning skal man henlede skolernes opmærksomhed på, at der er mulighed for fra Statens Kunstfond at få støtte til kunstnerisk udsmykning af skolerne. Dette gælder både eksisterende bygninger og nybygninger.

Støtte til kunstneriske arbejder ved ikke statslige bygninger og anlæg (herunder de selvejende specialarbejderskoler) ydes, såfremt ansøgningen imødekommes, med tre fjerdedele af de samlede udgifter, der er forbundet med de pågældende arbejder. De re-

sterende udgifter må afholdes af skolens egenkapital.

For statens skolers vedkommende afholdes de fulde udgifter ved godkendte udsmykningsarbejder af kunstfondet.

43. Statsbanernes behandling af en sag om ekspropriation og senere køb af et areal til sporudvidelse på banestrækningen Vigerslev-Roskilde gav anledning til kritik. (J. nr. 811/72).

Advokat A klagede for B over forskellige forhold i forbindelse med Generaldirektoratet for Danske Statsbaners behandling af en sag vedrørende overtagelse af en del af B's ejendom til brug for en planlagt sporudvidelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at der i maj 1966 blev foretaget ekspropriation af et areal på 1450 m² fra B's ejendom til brug for en sporudvidelse på banestrækningen Vigerslev-Roskilde og – i forbindelse hermed – etablering af en ny vejunderføring for Køgevej i Tåstrup.

I 1968 rettede B's ægtefælle C henvendelse til Generaldirektoratet for Danske Statsbaner, idet han bad generaldirektoratet oplyse, om der kunne forventes yderligere ekspropriationer fra ejendommen. Han oplyste i denne forbindelse, at der havde været ført forhandlinger med en haveforening om køb af arealet, men at forhandlingerne herom var brudt sammen på grund af forventede nye ekspropriationer. Der var i stedet indledt forhandlinger om en 20-årig forlængelse af haveforeningens lejemål til arealet, og af hensyn her til blev generaldirektoratet anmodet om snarest at tage stilling til, om det ønskede yderligere arealerhvervelser.

Generaldirektoratet for Danske Statsbaner svarede, at statsbanerne ville søge den allerede foretagne ekspropriation fortsat mod øst, og at ekspropriationsforretning formentlig ville blive afholdt i foråret 1969. Ekspropriationen ville omfatte et areal i ca. 8 m's bredde langs banen. Den 7. maj 1969 sendte generaldirektoratet C et eksemplar af arealerhvervelsesplanen med angivelse af det areal langs banen, der ønskedes eksproprieret.

Generaldirektoratet oplyste over for mig, at C formentlig i december 1969 telefonisk meddelte statsbanernes 5. anlægskontor, at han nu ønskede den påtænkte ekspropriation foretaget snarest, samt at der under eksproprio-

Ansøgning om støtte indsendes til Statens Kunstfond, Østergade 24 B., København K., idet man skal anmode om, at sekretariatet samtidig underrettes om ansøgningen.«

nen ville blive fremsat krav om overtagelse af hele restejendommen, idet det havde vist sig umuligt at sælge denne, da restarealet ikke ville kunne udnyttes. C tilbød statsbanerne at sælge hele ejendommen til statsbanerne for 500.000 kr., svarende til 19.100 m² à 26 kr. pr. m².

Spørgsmålet om eventuel overtagelse af ejendommen blev herefter overvejet internt i generaldirektoratet. I betragtning af at ekspropriationsforretningen på grund af en ændret prioritering af anlægsarbejdet måtte anses for udskudt i ubestemt tid, blev det besluttet at tilbyde B en overtagelse af det areal, statsbanerne forventede at skulle anvende. I modsat fald måtte sagen afvente en kommende ekspropriationsforretning. Tilbuddet om (delvis) overtagelse blev telefonisk fremsat over for C den 29. januar 1970.

I skrivelse af 4. februar 1970 anmodede advokat A generaldirektoratet om at træffe bestemmelse om, hvorvidt ekspropriation skulle foretages. Han henviste herved til, at spørgsmålets manglende afklaring berørte B's muligheder for at disponere over ejendommen.

Generaldirektoratet orienterede advokaten om den telefoniske drøftelse den 29. januar 1970 med C, herunder om at generaldirektoratet havde tilbudt at købe ca. 3.500 m² af ejendommen. Generaldirektoratet havde endnu ikke fået meddelelse om, hvorvidt B ønskede at modtage tilbuddet, samt, i bekræftende fald, til hvilken pris overtagelsen skulle finde sted.

Ved skrivelse af 13. marts 1970 meddelte advokaten generaldirektoratet, at B af hensyn til forhandlingerne med haveforeningen nu snarest måtte have oplysning om den nøjagtige beliggenhed af de ca. 3.500 m², som statsbanerne ønskede at ekspropriere eller købe, samt hvilken pris man ville tilbyde hans klient. I tilslutning til denne skrivelse meddelte

advokaten i skrivelse af 22. april 1970 generaldirektoratet, at en ny 10-årig lejekontrakt ville blive indgået med haveforeningen, såfremt generaldirektoratet ikke reagerede på henvendelsen inden 14 dage.

Generaldirektoratet meddelte herefter i skrivelse af 6. maj 1970, at tidspunktet og de øvrige vilkår for ekspropriationen ikke alene beroede på statsbanernes afgørelse, men forudsatte medvirken fra de bevilgende myndigheder og kommissarius. Af denne grund havde det ikke været muligt at fortsætte de i 1964-66 foretagne ekspropriationer i Høje-Tåstrup kommune. Efter aftale med kommissarius tilbød statsbanerne imidlertid nu at købe nogle nærmere angivne delarealer af B's ejendom, ialt ca. 3.000 m² til en fast pris à 26 kr. pr. m². Såfremt tilbuddet blev accepteret senest den 22. maj 1970, ville statsbanerne for egen regning foretage de nødvendige opmålinger og afmærkninger i marken af arealet, samt foranledige afregning med B gennem kommissarius.

Den 21. maj 1970 underrettede advokaten generaldirektoratet om, at B havde besluttet at acceptere tilbuddet, dog således at lejemålet med haveforeningen indtil udløbet den 1. oktober 1972 skulle respekteres, ligesom B skulle oppebære lejen indtil dette tidspunkt.

Med skrivelse af 9. september 1970 sendte kommissarius B et beløb på 78.000 kr., idet det blev anført, at beløbet var »forskud på den Dem tilkommende erstatning for den til anlæg af 3.-4. spor Vigerslev-Roskilde skete ekspropriation fra ejendommen matr. nr. . . .«

I skrivelse af 8. oktober 1970 henledte advokaten generaldirektoratets opmærksomhed på, at de afmærkninger, der var foretaget af statsbanerne, var langt større end de ca. 3.000 m² handelen androg. Han anmodede derfor om, at sagen måtte blive undersøgt og afmærkningen afsat i overensstemmelse med det solgte areal.

Ved de undersøgelser, generaldirektoratet foretog i anledning af advokatens henvendelse, blev det oplyst, at det afsatte areal androg i alt ca. 4.300 m². Generaldirektoratet oplyste, at advokaten telefonisk blev gjort bekendt med forholdet. Han gav herunder udtryk for, at han ønskede afklaret, om Høje Tåstrup kommune var villig til at overtage restarealet, før han på B's vegne kunne tage endelig stilling til yderligere overdragelse af areal til statsbanerne.

Efter forudgående brevveksling og telefoniske drøftelser om sagen meddelte Høje-Tåstrup kommunes tekniske forvaltning advokaten i skrivelse af 10. maj 1971, at kommunen ikke havde nogen interesse i at overtage restarealet. Det blev derimod bekræftet, at kommunen havde planer om gennemførelse af en 7 m bred offentlig sti over ejendommen på et senere tidspunkt. Det planlagte anlæg ville blive fastlagt i et tillæg til byplanvedtægt 1-07 tinglyst på ejendommen. Kommunalbestyrelsen havde dog endnu ikke truffet beslutning om ekspropriation til anlæg af stien.

I skrivelse af 8. juli 1971 meddelte generaldirektoratet advokaten, at den for statsbanerne nødvendige arealerhvervelse oversteg det oprindelig aftalte areal med 1.000-1.300 m², og at man var indstillet på at supplere forskudsbeløbet med yderligere 30.000 kr. svarende til 26 kr. pr. m². Forinden udbetalingen af yderligere forskudsbeløb udbad generaldirektoratet sig advokatens accept på B's vegne. Generaldirektoratet bemærkede, at den endelige afregning på grundlag af den ledende landinspektørs opmåling og matrikulære berigtigelse ville blive fremskyndet mest muligt.

Advokaten underrettede herefter i skrivelse af 9. juli 1971 generaldirektoratet om, at B ikke var interesseret i frivilligt at sælge mere til statsbanerne, medmindre hele restarealet blev overtaget. Han anførte som begrundelse herfor, at restarealet efter fradrag af det yderligere areal, statsbanerne ønskede, ikke ville have nogen værdi for B, som under en eventuelt kommende ekspropriationsforretning ville gøre gældende, at hele arealet måtte overtages.

I skrivelse af 15. oktober 1971 anmodede advokaten for B generaldirektoratet om inden 14 dage at foranledige de grænsepæle, som var opsat på hendes areal, fjernet, idet der nu ikke blev tale om noget salg.

Den 26. februar 1972 rettede advokaten skriftligt henvendelse til generaldirektoratet med en udførlig redegørelse for sagens hidtidige behandling. Han anførte herved bl. a., at han ikke havde modtaget noget svar på en skrivelse af 12. august 1971. Da sagen nu af hensyn til B's økonomi burde bringes til afslutning, foreslog han generaldirektoratet, at der snarest blev afholdt et møde om sagen. I skrivelse af 17. marts 1972 rykkede advokaten for svar.

Generaldirektoratet oplyste over for mig, at skrivelsen af 26. februar 1972 blev sendt til udtalelse i tunnelbanekontoret den 14. marts 1972 af anlægstjenesten med den telefonisk indhentede oplysning, at B ifølge Høje-Tåstrup kommune havde gjort indsigelse mod tillægget til byplanvedtægten, der for tiden var til behandling i Boligministeriet. Advokatens skrivelse af 17. marts 1972 blev den 21. s. m. videresendt til tunnelbanekontoret. Sagen blev med udkast til svarskrivelse den 9. maj 1972 tilbagesendt til anlægstjenesten for nærtrafik, hvor den var genstand for drøftelse på et internt møde den 19. maj 1972. Den 25. maj 1972 indhentes yderligere en udtalelse fra tunnelbanekontoret vedrørende de tekniske forhold.

I øvrigt udtalte generaldirektoratet, at sagen efter generaldirektoratets opfattelse var blevet ekspederet på normal måde indtil sommeren 1971, måske bortset fra en vis forsinkelse i foråret 1971; denne forsinkelse måtte tilskrives en ændret sagsfordeling mellem de to anlægstjenester under baneafdelingen, hvorved sagen overførtes fra anlægstjenesten for fjerntrafik til anlægstjenesten for nærtrafik.

Generaldirektoratet udtalte videre, at sagen fra sommeren 1971 (august-september måneder) reelt var gået i stå, hvilket måtte tilskrives vanskeligheder ved at finde en tilfredsstillende løsning af problemerne i forbindelse med andre særlig store arbejdsbyrder for det pågældende personale. Dette bevirkede en opkobning af sager i løbet af efteråret 1971.

Generaldirektoratet beklagede, at det på grund af personalesituationen ikke havde kunnet ekspedere sagen på normal måde siden sommeren 1971, og specielt, at det ikke skriftligt havde orienteret A om dette forhold.

Om arealerhvervelsen i 1970 udtalte generaldirektoratet, at statsbanernes tilbud om køb var udtryk for et ønske om at hjælpe B. Man kunne ikke vide, hvilken stilling ekspropriationskommissionen ville tage til et krav om ekspropriation af hele restarealet, men man anså det for højst usikkert, om påstanden herom ville blive fulgt.

Grunden til, at der havde været usikkerhed om størrelsen af det for statsbanerne nødvendige areal, var, at baneskråningerne i det pågældende område havde vist store tilbøjeligheder til skred; man havde derfor i en periode regnet med fladere skrån timer end sæd-

vanligt. Statsbanerne havde imidlertid nu sådanne erfaringer med de foranstaltninger, der var truffet for at sikre de eksisterende skrån timer, at en arealstrimmel på 3.000 m² kunne anses for tilstrækkelig.

Jeg udtalte følgende:

Efter min opfattelse kan der ikke påhvile generaldirektoratet (som anlægsmyndighed) nogen pligt til på forespørgsel at give en endelig udtalelse om, hvorvidt ekspropriation til et påtænkt anlæg vil finde sted. En anlægsmyndighed kan alene være berettiget og forpligtet til at tage stilling til forespørgsler af denne art i det omfang, det er praktisk muligt og forsvarligt.

Det måtte lægges til grund, at statsbanerne efter erhvervelsen af ca. 3.000 m² af B's ejendom havde foretaget opmåling og afmærkning m. v. af arealet, og at det afmærkede areal udgjorde 4.690 m². B havde ikke ønsket frivilligt at overdrage det overskydende areal til statsbanerne.

I forbindelse med overdragelsen af de ca. 3.000 m² blev det aftalt, at opmålings- og afmærkningsarbejdet skulle foretages ved statsbanernes foranstaltning. Hjemmel til opmålinger og afmærkninger m. v. findes iøvrigt i statsbanelovens § 71 og i § 3 i loven om fremgangsmåden ved ekspropriation af fast ejendom, jfr. hertil betænkning nr. 330/1963, side 59-60.

I det foreliggende tilfælde, hvor opmålingen og afmærkningen var foretaget til fuldbyrdelse af en frivillig afståelse, kunne de pågældende bestemmelser næppe påberåbes som hjemmel for indgrebet, og den fremgangsmåde, de foreskriver, var da heller ikke benyttet.

Da det lå klart, at B ikke frivilligt ville afstå yderligere areal til statsbanerne, burde generaldirektoratet efter min opfattelse *enten* have draget omsorg for, at de opsatte grænsepæle blev fjernet, *eller* have taget stilling til, hvorvidt det da ønskede at erhverve arealet ved ekspropriation. Jeg fandt det navnlig beklageligt, at generaldirektoratet ikke havde reageret efter modtagelsen af advokatens skrivelse af 15. oktober 1971 om spørgsmålet.

Generaldirektoratet havde i skrivelsen af 12. september 1972 oplyst, at statsbanerne siden den 19. maj 1972 havde været indforstået med ikke at erhverve yderligere

arealer fra B end de oprindeligt aftalte 3.000 m².

På denne baggrund og i betragtning af det ovenfor anførte måtte jeg finde det meget beklageligt, at grænsepælene – efter hvad der den 21. februar 1973 telefonisk

var oplyst over for mig – endnu ikke var blevet fjernet.

Endvidere henstillede jeg til generaldirektoratet at drage omsorg for, at grænsepælene, hvis disse stadig ikke var fjernet, nu blev fjernet snarest muligt.

44. *Udtalt over for Undervisningsministeriet, at reglerne om valg af studenterrepræsentanter til det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet ikke kunne anses for forenelige med styrelseslovens § 11, stk. 2. Henstillet til Undervisningsministeriet enten at søge styrelseslovens § 11 ændret eller at udforme den nye valg bekendtgørelse under hensyntagen til de synspunkter, jeg fremsatte. (J.nr. 350/72)*

A gjorde gældende, at Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 198 af 11. maj 1971 om valg i foråret 1971 til supplerung af det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet med repræsentanter for de studerende og ministeriets bekendtgørelse nr. 486 af 22. november 1971 om valg i efteråret 1971 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets- og fagråd ved Århus Universitet var i strid med reglerne i § 11 i lov nr. 271 af 4. juni 1970 om universiteternes styrelse.

A anførte, at det var uforeneligt med styrelseslovens regler om adgang til forholdstalsvalg, at bekendtgørelserne byggede på en opdeling i så mange valggrupper inden for det humanistiske fagområde, at der med det antal studentermandater, der skulle besættes, kun kunne vælges 1 repræsentant fra hver valggruppe.

Om de regler, der havde betydning for sagen, bemærkede jeg indledningsvis følgende:

Ifølge § 11, stk. 1, i loven om universiteternes styrelse fastsættes regler om valg af medlemmer til universitetsorganerne af undervisningsministeren.

§ 11, stk. 2, indeholder følgende bestemmelse:

»Anvendes listeopstilling af kandidater til poster i universitetsorganerne, fordeles posterne efter reglerne om forholdstalsvalg.«

Bekendtgørelse nr. 454 af 10. november 1970 om valg i efteråret 1970 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets- og fagråd ved Århus Universitet bestemte i § 2, stk. 2, at der til det humanistiske fakultetsråd skulle vælges 14 repræsentanter for de studerende, der var indskrevet under det humanistiske hovedområde.

Ifølge bekendtgørelsens § 3 skulle de nævnte repræsentanter fordeles på 9 valggrupper, således at 2 grupper valgte hver 3 repræsentanter, 1 gruppe valgte 2 repræsentanter og 6 grupper hver 1 repræsentant.

Samtidig bestemtes det i bekendtgørelsens § 6, at valget skulle foregå som forholdstalsvalg mellem lister, hvorpå en person eller flere personer i en angiven rækkefølge eller sideordnet blev bragt i forslag til valg.

Om de tilsvarende valg ved Københavns Universitet fastsattes regler i Undervisningsministeriets cirkulære nr. 427 af 12. oktober 1970, der med hensyn til opdeling i valggrupper og anvendelse af valgmetode hvilede på tilsvarende principper som Århus-bekendtgørelsen.

Ved bekendtgørelse nr. 198 af 11. maj 1971 om valg i foråret 1971 til supplerung af det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet med repræsentanter for de studerende blev antallet af repræsentanter til det humanistiske fakultetsråd fastsat til 19, samtidig med at området opdelt i 19 repræsentationsområder. De 14 repræsentationsområder, som havde det største studentertal, valgte hver 1 repræsentant til de 14 studenterpladser i fakultetsrådet, og 5 repræsentationsområder, som havde det laveste studentertal, valgte hver 1 repræsentant med ret til at deltage i fakultetsrådets møder. – Ifølge bekendtgørelsens § 5 skulle valget foregå mellem foreslåede kandidater; der skulle for hvert repræsentationsområde vælges »1 kandidat og indtil 3 sammen med denne i angiven rækkefølge foreslåede personlige suppleanter«.

Ved Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 486 af 22. november 1971 om valg i efteråret 1971 af repræsentanter for de stu-

derende til konsistorium, fakultets- og fagråd ved Århus Universitet blev reglerne for valg til det humanistiske fakultetsråd (bekendtgørelsens kap. II) udformet i overensstemmelse med reglerne i bekendtgørelse nr. 198 af 11. maj 1971; valget til de øvrige fakultets- og fagråd skulle derimod ifølge bekendtgørelsen foregå uden den tilsvarende detaljerede opdeling i valggrupper, og her blev ordningen med forholdstalsvalg mellem lister fastholdt (§ 7). Den samme ordning er senest fulgt ved Undervisningsministeriets valgbekendtgørelse nr. 473 af 30. november 1972 om valg i efteråret 1972 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets- og fagråd ved Århus Universitet.

For Københavns Universitets vedkommende har antallet af repræsentanter og opdelingen i valggrupper i de senere valgbekendtgørelser: bekendtgørelserne nr. 487 af 23. november 1971 og nr. 470 af 30. oktober 1972, fulgt de principper, der var lagt til grund i det ovenfor nævnte cirkulære nr. 427 af 12. oktober 1970 for Københavns Universitet. Med hensyn til valg måde bestemmes dog fra 1971 i bekendtgørelserne (§ 6, stk. 1):

»Valget foregår enten som majoritetsvalg blandt enkeltpersoner eller som forholdstalsvalg mellem lister eller som en kombination af de nævnte valgmetoder.«

Og fra 1972 har intet af repræsentationsområderne under det humanistiske hovedområde mindre end 2 repræsentanter.

Det fremgik af sagen, at A i skrivelse af 24. november 1971 til Undervisningsministeriet gjorde gældende, at Undervisningsministeriets ovennævnte bekendtgørelse nr. 486 af 22. november 1971 var i strid med loven om universiteternes styrelse. Han spurgte samtidig, om bekendtgørelsen af Justitsministeriets lovfdeling var fundet i overensstemmelse med styrelsesloven. A anmodede om, at bekendtgørelsen blev ændret, således at der blev tale om et forholdstalsvalg, idet han henviste til, at dette var styrelseslovens hensigt.

I skrivelse af 21. december 1971 meddelte Undervisningsministeriet A, at bekendtgørelsen af 22. november 1971 var udarbejdet efter en indstilling af 1. s. m. fra Århus Universitet og i det hele byggede på Undervisningsministeriets bekendtgørelser nr. 454 af 10. november 1970 om valg af studenterre-

præsentanter ved Århus Universitet og nr. 198 af 11. maj 1971 om suppleringsvalg af studenterrepræsentanter til det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet. Ministeriet oplyste samtidig, at lovmedholdet af disse bekendtgørelser ikke tidligere var blevet draget i tvivl.

Om baggrunden for de regler, der gjaldt for valget til det humanistiske fakultetsråd, bemærkede ministeriet, at der inden for det humanistiske hovedområde fandtes et overordentlig stort antal selvstændige fag, som hver for sig samtidig udgjorde selvstændige studier. Skulle man derfor sikre en fagligt set bred studenterrepræsentation, måtte hovedområdet deles op i et større antal valggrupper, hvilket med det samlede antal studentermandater, som skulle besættes, bevirkede, at der ikke ville kunne vælges 2 eller flere studenter i alle valggrupper. Det ville sige, at forholdstalsvalget ikke kunne praktiseres i alle valggrupper.

Ministeriet anførte videre, at skulle forholdstalsvalget gennemføres konsekvent inden for hovedområdet, måtte opdelingen i valggrupper enten helt undlades eller begrænses væsentligt, og dette ville medføre, at de studieretninger eller fag, som ikke blev søgt af store studentertal, ikke kunne være sikker på at opnå repræsentation i fakultetsrådet.

I bekendtgørelse nr. 454 af 10. november 1970 var det humanistiske hovedområde da også opdelt i 9 valggrupper, hvoraf de 6 kun skulle vælge 1 repræsentant hver. I den forbindelse oplyste ministeriet, at valg af studenterrepræsentanter til det humanistiske fakultetsråd ved Københavns Universitet både i 1970 og i 1971 var foregået i 12 valggrupper, hvoraf de 6 kun skulle vælge 1 repræsentant hver.

Da der ved valget til det humanistiske fakultetsråd ved Århus Universitet i 1970 ikke var blevet valgt en eneste studenterrepræsentant, blev der i slutningen af januar 1971 indledt forhandlinger mellem Undervisningsministeriet, Århus Universitets ledelse samt repræsentanter for hovedområdets lærere, studenterrådet og de studentergrupper, der var repræsenteret i konsistorium, om afholdelse af et suppleringsvalg. Der blev herunder opnået enighed om den opdeling i valggrupper, der var beskrevet først i bekendtgørelsen af 11. maj 1971 og derefter i § 22 i be-

kendtgørelse nr. 486 af 22. november 1971, og hvorefter hver valggruppe skulle vælge 1 repræsentant.

På dette grundlag, og da der ikke over for Undervisningsministeriet var blevet fremsat anmodning om at undlade opdeling i valggrupper eller at begrænse valggruppernes antal så stærkt, at et reelt forholdstalsvalg kunne gennemføres, havde ministeriet udstedt bekendtgørelsen af 22. november 1971, som ministeriet ikke fandt stridende imod § 11, stk. 2, i loven om universiteternes styrelse.

Ministeriet tilføjede, at udkast til bekendtgørelse ikke havde været forelagt Justitsministeriets lovafdeling.

I klagen til mig havde A til støtte for sin antagelse af, at den opdeling i valggrupper ved det humanistiske hovedområde, som bekendtgørelserne hjemler, var i strid med styrelseslovens regler om forholdstalsvalg, bl. a. henvist til en udtalelse i den betænkning, der den 15. maj 1970 blev afgivet af det folketingsudvalg, der behandlede forslaget til styrelsesloven (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1940-41). I betænkningen anføres bl. a.:

»De nærmere regler for valg bør fastsættes af undervisningsministeren i de enkelte universiteters styrelsesbekendtgørelser, således at der gennem forholdstalsvalgmåden sikres en rimelig repræsentation for de forskellige synspunkter, som måtte findes blandt de studerende og lærere.«

A henviste ligeledes til de udtalelser, der blev fremsat af Justitsministeriets lovafdeling og af professor Bent Christensen i forbindelse med behandlingen af et forslag til lov om ændring af styrelsesloven, fremsat den 22. oktober 1970 (gengivet i den ovennævnte udvalgsbetænkning).

Endelig anførte A, at en valgordning som den, der var hjemlet i bekendtgørelsen, med valg af kun 1 repræsentant inden for hver valggruppe, alene kunne bringes i overensstemmelse med styrelseslovgivningens krav om adgang til forholdstalsvalg, såfremt der dels åbnedes adgang til listevalg, dels skete en kombination med en tillægsmandatordning, der skabte mulighed for, at mindretalsgrupper inden for en række fag på den måde kunne blive repræsenteret.

Undervisningsministeriet henholdt sig i anledning af A's klage til sin afgørelse af 21. december 1971.

Jeg udtalte følgende:

Som allerede nævnt indeholder styrelseslovens § 11, stk. 1, en almindeligt formulert bemyndigelse til undervisningsministeren til at fastsætte regler om valg af medlemmer til universitetsorganerne.

Denne bemyndigelsesregel suppleres af den også tidligere omtalte regel i § 11, stk. 2:

»Anvendes listeopstilling af kandidater til posten i universitetsorganerne, fordeles posterne efter reglerne om forholdstalsvalg.«

§ 11, stk. 2, indeholder således en begrænsning i den kompetence, der er tillagt undervisningsministeren efter bestemmelsens 1. stk.

Bestemmelsen hidrører fra betænkningen fra det folketingsudvalg, der behandlede regeringsforslaget til styrelsesloven, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1940-41, hvori det udtales:

»De nærmere regler for valg bør fastsættes af undervisningsministeren i de enkelte universiteters styrelsesbekendtgørelser, således at der gennem forholdstalsvalgmåden sikres en rimelig repræsentation for de forskellige synspunkter, som måtte findes blandt de studerende og lærere.«

Den nærmere fastlæggelse af den begrænsning i ministerens kompetence, som § 11, stk. 2, indeholder, har været gjort til genstand for overvejelser, bl. a. i forbindelse med et forslag til lov om ændring af lov om universiteternes styrelse, fremsat den 22. oktober 1970.

I en udtalelse af 29. oktober 1970 afgivet af Justitsministeriets lovafdeling (Folketingstidende 1970/71, tillæg B, sp. 362) har ministeriet behandlet spørgsmålet om forståelsen af styrelseslovens § 11, stk. 2.

I udtalelsen refereres den ovenfor anførte udtalelse fra den betænkning, der behandlede forslaget til styrelsesloven (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1940-41), og i tilknytning hertil udtalte Justitsministeriet:

»Det er nærliggende at forstå denne udtalelse således, at folketingsudvalgets flertal har forudsat, at valgreglerne udformes på en sådan måde, at en kreds af valgberetigede altid har mulighed for at gennemtvinge, at der afholdes listevalg, således at flertalsvalg kun gennemføres, når der alene

er anmeldt en liste og kandidaterne på denne liste er opstillet sideordnet.«

Dette er på linie med synspunkter, undervisningsministeren har givet udtryk for i de skrivelser af 30. september og 16. oktober 1970, som er optaget som bilag til udvalgsbetænkningen i Folketingstidende 1970/71 (tillæg B, sp. 369, indledningen og sp. 376, pkt. 4).

I overensstemmelse hermed fandt jeg at måtte lægge til grund, at bestemmelsen i styrelseslovens § 11, stk. 2, kræver, at ministeriet udformer valgreglerne således, at en kreds af valgberettigede kan kræve listevalg og dermed forholdstalsvalg.

For så vidt et hovedområde (eller en faggruppe, jfr. styrelseslovens § 8) gennem valgreglerne opdeles i repræsentationsområder, således at hvert område vælger sine repræsentanter ved et selvstændigt valg, sker der nødvendigvis en »udtynding« af forholdstalsvalgsmåden, for så vidt som der ikke på samme nuancerede måde kan sikres en rimelig repræsentation for de forskellige synspunkter, som måtte findes blandt de studerende og lærere, jfr. udtalelsen ovenfor i folketingsudvalgets betænkning fra 1969/70.

Alligevel måtte det antages, at selv en ret vidtgående opdeling af denne art kunne ske, når opdelingen har en væsentlig saglig begrundelse i studiernes tilrettelæggelse og indhold inden for det pågældende hovedområde (eller faggruppe). Dette er da også almindeligt antaget i praksis.

Om denne praksis for så vidt angår det humanistiske hovedområde henviste jeg for *Københavns Universitet* til

cirkulære nr. 427 (Lovtidende) af 12. oktober 1970 om valg af repræsentanter for studerende til konsistorium m. v. ved Københavns Universitet, § 3, stk. 3. Cirkulæret er optrykt som bilag til den ovenfor nævnte udvalgsbetænkning fra 1970/71. Det angiver 6 valggrupper med hver 2 repræsentanter og 6 grupper med hver 1 repræsentant,

bekendtgørelse nr. 487 af 23. november 1971, § 3, stk. 3, der har en tilsvarende opdeling,

bekendtgørelse nr. 470 af 30. oktober 1972, § 3, stk. 3, der fastlægger 9 valggrupper med hver 2 repræsentanter.

Og for *Århus Universitet* henviste jeg til

bekendtgørelse nr. 454 af 10. november 1970 om valg i efteråret 1970 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets- og fagråd, § 3, stk. 1, der angiver 2 valggrupper med hver 3 repræsentanter, 1 valggruppe med 2 og 6 valggrupper med hver 1 repræsentant.

Selv om således såvel rimelighedsbetragtninger vedrørende studiernes tilrettelæggelse og indhold samt anerkendt praksis tilsiger, at en reel modifikation af forholdstalsvalgsmåden gennem opdeling i repræsentationsområder er retligt forsvarlig, måtte bestemmelsen i styrelseslovens § 11, stk. 2, dog antages at sætte en yderste grænse for adgangen til opdeling. Nogen bestemt grænse lader sig næppe formulere, men i hvert fald må en opdeling i repræsentationsområder, der hvert kun modsvarer 1 repræsentant, forudsætte, at helt afgørende saglige hensyn, baseret på en vurdering af studiernes indhold og tilrettelæggelse, tilsiger en sådan opdeling. Eksistensen af sådanne hensyn var ikke påvist og synes også at blive modsagt af de ordninger, der i 1970, 1971 og 1972 var fastlagt i København – svarende til den ordning, ministeriet også oprindelig søgte gennemført i Århus (1970).

På denne baggrund måtte jeg anse det for overvejende betænkeligt at anse den opdeling i repræsentationsområder inden for det humanistiske hovedområde, som havde fundet sted ved bekendtgørelserne nr. 198 af 11. maj 1971, nr. 486 af 22. november 1971 og – senest – nr. 473 af 30. november 1972, for forenelig med regelen i styrelseslovens § 11, stk. 2, om anvendelse af forholdstalsvalgsmåden.

Selv om den omtalte opdeling i sig selv – uanset det, jeg har anført ovenfor – måtte blive anset for retligt forsvarlig, mente jeg alligevel ikke at kunne anse valgordningerne i de omtalte bekendtgørelser for forenelige med styrelseslovens § 11, stk. 2.

Som ovenfor anført fandt jeg at måtte antage den fortolkning af regelen i styrelseslovens § 11, stk. 2, som Justitsministeriets lovfdeling og Undervisningsministeriet tidligere havde givet udtryk for. Herefter måtte det antages, at valgreglerne skulle udformes på en sådan måde, at en kreds af valgberettigede altid havde mulighed for at gennemtvinge, at der afholdes listevalg

og dermed anvendes forholdstalsvalgmandens teknik.

I det foreliggende tilfælde afskæres imidlertid muligheden for at gennemtvinge listevalg inden for det humanistiske fagområde. Som nævnt er det i de ovenfor nævnte bekendtgørelser direkte fastsat, at valget inden for det humanistiske hovedområde skal foregå mellem foreslåede kandidater (inden for hvert repræsentationsområde), jfr. § 25 i bekendtgørelse nr. 486 af 22. november 1971. Ordningen står således i modsætning til, hvad der gælder for de øvrige hovedområders vedkommende, hvor der foreskrives forholdstalsvalg mellem lister, hvorpå en person eller flere personer i angiven rækkefølge eller sideordnet bringes i forslag til valg – og i modsætning til ordningen vedrørende valg inden for det humanistiske hovedområde ved Københavns Universitet, hvor der også for dette hovedområde kan kræves listevalg og dermed anvendelse af forholdstalsvalgmandens teknik.

Jeg bemærkede i denne forbindelse, at adgangen til anvendelse af listevalg havde betydning, selv hvor der inden for det enkelte repræsentationsområde alene var tale om at vælge 1 kandidat; en liste, hvorpå der var opstillet flere kandidater, kunne samlet opnå et stemmetal, der begrundede, at en af kandidaterne på listen blev valgt, selv om den pågældende kandidat ikke ville være blevet valgt, såfremt der alene havde

været adgang til valg mellem de foreslåede kandidater.

På denne baggrund måtte jeg mene, at den omstændighed, at de nævnte bekendtgørelser afskærer adgang til listevalg inden for det humanistiske fagområde, medførte, at bekendtgørelserne ikke kunne anses for at være forenelige med styrelseslovens § 11, stk. 2.

På det foreliggende grundlag mente jeg ikke at burde tage stilling til spørgsmålet om gyldigheden af de valg af studenterrepræsentanter, der havde været afholdt i henhold til de omtalte valgbekendtgørelser.

I undervisningsministerens forslag af 7. februar 1973 til en ny lov om styrelse af de højere uddannelsesinstitutioner (§ 20) er der foreslået nye valgeregler. Med henblik på den mulighed, at forslaget ikke gennemføres eller træder i kraft inden næste valg af studenterrepræsentanter, henstillede jeg til Undervisningsministeriet, at den nye valgbekendtgørelse blev udformet under hensyntagen til de synspunkter for fortolkning af styrelseslovens § 11, stk. 2, som jeg havde gjort gældende ovenfor, eller at styrelseslovens § 11 blev søgt ændret, således at det fornødne lovgrundlag for den valgordning, der var anvendt ved de seneste valg inden for Århus Universitets humanistiske hovedområde, kunne tilvejebringes.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.

- 45.** *Ifølge en erklæring fra Retslægerådet måtte nedsættelsen af A's erhvervsevne anses for at være dels en følge af opholdet i koncentrationslejr med påfølgende KZ-syndrom, dels aldersbettinget. Under henvisning til Retslægerådets erklæring henstillede jeg til Ulykkesforsikrings-Rådet at tage A's sag op til fornyet overvejelse. (J. nr. 523/71).*

A, der var født i 1900, klagede over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen og Ulykkesforsikrings-Rådet ikke ville anerkende, at hans totale erhvervsudygtighed i 1971 skyldtes skadevirkninger efter hans ophold i KZ-lejren i Studthof i perioden 2. oktober 1943–11. maj 1945.

Det fremgik af sagen, at A i 1946 over for Direktoratet for Ulykkesforsikringen rejste krav om erstatning i henhold til afsnit 1 i lov nr. 475 af 1. oktober 1945 om erstatning til besættelsestidens ofre, idet han mente, at

en medfødt øjenlidelse var forværret under det godt 18 måneder lange ophold i den tyske koncentrationslejr Studthof.

En undersøgelse hos en øjenspecialist godtgjorde ingen sikker forringelse af synsstyrken, ligesom der ved en undersøgelse hos en nervespecialist ikke blev konstateret nogen påviselig invaliditet.

Ved direktoratets kendelse af 2. oktober 1948 blev A's invaliditetsgrad ansat til 10 pct. for let reduceret almentilstand og nedsat koncentrationsevne.

I 1960, 1963, 1966 og 1970 søgte A sagen genoptaget og fik senest ved Ulykkesforsikrings-Rådets kendelse af 3. maj 1971 invaliditetsgraden forhøjet til 50 pct.

I anledning af klagen til mig udtalte Direktoratet for Ulykkesforsikringen, at det ikke havde fundet grundlag for en højere invaliditetsansættelse, og at dette hang sammen med, at A fortsatte sit arbejde til det fyldte 70. år, og at det ikke kunne anses for godtgjort, at det alene var den påviste helbredsforringelse, der var anledning til arbejdsophøret. Direktoratet havde været opmærksom på, at der af arbejdsgiveren var blevet taget hensyn til A gennem nedsættelse af arbejdstiden, og dette blev taget i betragtning ved kendelsen i 1967, hvor invaliditetsgraden blev fastsat til 50 pct., uanset pågældende oppebar fuld løn.

Direktoratet tilføjede, at den omstændighed, at en skadelidt ophører med sit arbejde ved – eller efter – normal folkepensionsalder efter direktoratets praksis ikke i sig selv begrunder en højere invaliditetserstatning, idet det må antages, at almindelige aldersfænomener i disse tilfælde også kan gøre sig gældende med hensyn til erhvervsevnenes nedsættelse.

Ulykkesforsikrings-Rådet udtalte, at det fandt det åbenbart, at A's arbejdsophør i 70-års alderen ikke alene skyldtes de forhold, hvorunder han levede under besættelsen, og at de seneste lægeundersøgelser ikke skønnedes at give grundlag for en ændret invaliditetsbedømmelse.

Ifølge § 1 a i loven af 1. oktober 1945 om erstatning til besættelsestidens ofre, således som loven er ændret ved lov nr. 290 af 18. juni 1969, er de under punkterne 1–4 nævnte personer »berettiget til ydelser efter bestemmelserne i nærværende afsnit, når erhvervsevnen er nedsat med mindst 25 pct., medmindre det er åbenbart, at der ikke kan være sammenhæng mellem den nedsatte erhvervsevne og de foran nævnte forhold«.

Jeg forelagde herefter sagen for Retslægerådet, idet jeg anmodede rådet om en udtalelse om, hvorvidt det var åbenbart, at der ikke kunne være sammenhæng mellem den nedsatte erhvervsevne og følgerne af deportationen til koncentrationslejr, samt om sagen iøvrigt måtte give rådet anledning til bemærkninger.

Retslægerådet udtalte, at A under sit ophold i koncentrationslejr frembød tegn på en middelsvær hungerdystrofi. Efter hjemkomsten klagede han over forværring af en forud bestående medfødt synssvækkelse ledsaget af abnorme øjenbevægelser (nystagmus), men speciallæger skønnede på dette tidspunkt, at forværringen ikke kunne tilskrives opholdet i koncentrationslejr. Det samme gjaldt for en senere konstateret lettere urinsur gigt.

Imidlertid frembød A i årenes løb tegn på en tidlig alderdomssvækkelse, herunder nervøse symptomer og reduceret mentalkapacitet (let til middelsvær demens). Denne fremadskridende intellektuelle reduktion medførte, at invaliditetsgraden, der i 1948 var fastsat til 10 pct., senere blev forhøjet, senest til 50 pct. Den nuværende nedsættelse af erhvervsevnen måtte ifølge rådet anses for at være dels en følge af opholdet i koncentrationslejr med påfølgende KZ-syndrom, dels aldersbetinget.

Under henvisning til Retslægerådets udtalelse henstillede jeg den 6. marts 1972 til Ulykkesforsikrings-Rådet at tage A's sag op til fornyet overvejelse.

Efter at sagen havde været genstand for fornyet behandling hos Ulykkesforsikrings-Rådet, hvorunder A var indlagt på Frederiksberg Hospital til observation, afsagde rådet den 21. november 1972 kendelse om, at A's invaliditet som følge af de forhold, han var udsat for i besættelsestiden, efter de nu fremkomne oplysninger om hans helbredstilstand skønnedes at burde ansættes til 75 pct. fra 1. januar 1972 at regne.

Jeg tog Ulykkesforsikrings-Rådets afgørelse til efterretning.

46. *Under henvisning til § 10 i instruksen for Folketingets ombudsmand fremhævet det ønskelige i bl. a. en forenkling af reglerne om tilsyn med plejehjem. (J. nr. 894/72).*

Den 14. marts 1973 skrev jeg således til Socialministeriet og Indenrigsministeriet:

»I skrivelse af 12. juni 1972 skrev jeg således til Indenrigsministeriet, Ministeriet for Forureningsbekæmpelse og Socialministeriet:

»Efter de gældende regler er plejehjem undergivet et flersidigt tilsyn; hovedtrækkene i denne tilsynsvirksomhed er beskrevet i Socialministeriets cirkulære nr. 62 af 27. februar 1969, punkt 50-56.

Visse ændringer med hensyn til det socialt orienterede tilsyn er gennemført ved den ændring i omsorgsloven, som er vedtaget i indeværende folketingsår.

Problemerne omkring det socialmedicinske tilsyn er behandlet i hygiejnekommissionens betænkning nr. 590/1970 (side 47-48, 79 f, 118, 127-28 og 201 ff) samt berørt i det fremsatte lovforslag om miljøbeskyttelse (bemærkningerne side 25, 30 og 31). Problemerne har sammenhæng med revisionen af embedslægeloven, jfr. lov nr. 104 af 24. marts 1972.

Af hensyn til tilsynets effektivitet, ud fra almindelige administrative hensyn i øvrigt og med henblik på en afklaring af retsstillingen for indehavere af private plejehjem forekommer det ønskeligt, om der kunne tilvejebringes en nærmere koordination og klargøring af reglerne for og administrationen af tilsynet, herunder såvel det sociale (omsorgsloven) som det socialmedicinske tilsyn. Jeg har da også fundet dette illustreret af materialet i en sag, som nylig har foreligget ved ombudsmandsembedet.

Forinden jeg tager stilling til, om der er anledning til noget initiativ fra min side med hensyn til det nævnte spørgsmål, jfr. § 10, stk. 1, i instruksen for Folketingets ombudsmand, skal jeg anmode om at måtte modtage nærmere underretning om igangværende overvejelser vedrørende spørgsmålet.

...«

I forbindelse med min henvisning til cirkulæret af 1969 (1. afsnit i den ovenfor givne skrivelse) henleder jeg opmærksomheden på, at cirkulæret omtaler følgende myndigheder med tilsynsfunktioner: kommunalbestyrelser, sundhedskommissioner (der arbejder på grundlag af regler i sundhedsvedtægterne), embedslæger og tilsynsråd. Ved

den omtalte ændring af omsorgsloven, jfr. lov nr. 239 af 7. juni 1972, indførtes sondringen mellem kommunalbestyrelsens »tilsyn med den daglige drift« og amtsrådets »almindelige tilsyn«, uden at loven nærmere angiver, hvilke afgørelser der kan træffes som led i tilsyn; samtidig ophævedes tilsynsrådene. Reglerne om tilsyn er herefter optaget i lovbekendtgørelse nr. 521 af 29. november 1972 af omsorgsloven, § 9, og i cirkulære nr. 19 (Ministerialtidende 1973) af 18. december 1972, punkt 44-46.

Ved skrivelse af 28. juni 1972 modtog jeg svar fra Indenrigsministeriet; dette svar blev afgivet med tilslutning fra Ministeriet for Forureningsbekæmpelse. I skrivelserne udtaltes bl. a.:

»Under drøftelserne mellem Ministeriet for Forureningsbekæmpelse og Indenrigsministeriet om det den 18. maj 1972 for Folketinget fremsatte forslag til lov om miljøbeskyttelse var man enig om, at de hygiejnisk betonedede opgaver vedrørende bl. a. pleje- og behandlingsinstitutioner, som omhandles i kapitel 11 i hygiejnekommissionens udkast til reglement (side 118), skulle overføres til Indenrigsministeriet. Selve tilsynsspørgsmålet agtes løst i forbindelse med en ny lov om embedslæger, som påregnes fremsat i folketingsåret 1972/73.

Den nærmere koordination af tilsynsreglerne med de regler, som reguleres af Socialministeriets lovgivning, vil blive forhandlet med dette ministerium, og ved udarbejdelsen af en ny lov vil Indenrigsministeriet også føre drøftelser med bl. a. Ministeriet for Forureningsbekæmpelse herom.«

I sin svarskrivelse 4. juli 1972 redegjorde Socialministeriet for omsorgslovens regler og konkluderede, »at der med de nævnte regler er skabt de nødvendige forudsætninger for en koordination af udøvelsen af tilsynet efter de regler om tilsyn med hjemmene, som hører under Socialministeriets område, og de regler, som hører under andre ministeriers områder.«

I forbindelse med en senere foreliggende konkret sag fandt jeg det påkrævet at anmode Socialministeriet om en udtalelse med henblik på en nærmere afklaring vedrørende klageadgang med hensyn til tilsynsafgørelser,

dels i forholdet mellem kommunalbestyrelse og amtsråd, dels i forhold til Socialministeriet. I skrivelse af 7. november 1972 udbad jeg mig oplysning om Socialministeriets syn på spørgsmålet, om afgørelser, der træffes af en primærkommune i henhold til omsorgslovens § 9, stk. 1 (som tilsynsmyndighed), kan påklages, og i bekræftende fald, om klage kan indgives til amtsrådet eller er undergivet klageregelen i lovens § 16, stk. 1 (amtmanden og Socialministeriet). Endvidere udbad jeg mig oplysning om, hvorvidt ministeriet mente, at amtsrådets afgørelser efter lovens § 9, stk. 2 (som tilsynsmyndighed) kunne påklages.

I sit svar i skrivelse af 28. december 1972 udtalte Socialministeriet, »at da amtsrådet har det almindelige tilsyn med hjemmene, må primærkommunernes afgørelser kunne påklages til amtsrådet. Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt amtsrådets afgørelser efter § 9 kan indbringes for højere administrativ myndighed bemærkes, at den nævnte lovbestemmelse blev indsat under Folketingets behandling af forslaget til lov om ændring af omsorgsloven, uden at spørgsmålet om klage over afgørelser synes at have været drøftet, og uden at der er optaget bestemmelser herom i lovens afsnit om administrative forskrifter. Det må anses for tvivlsomt, om et amtsråds afgørelser efter § 9 kan indbringes for Socialministeriet.« – Lovens § 16 er ændret ved lov nr. 617 af 20. december 1972, men denne ændring er formentlig uden betydning for ovenfor omtalte rekurspørgsmål.

Spørgsmålet om den fremtidige ordning af plejehjemstilsynet er taget op ved lovforslaget om miljøbeskyttelse (sundhedskommissionernes ophævelse), lovforslaget om social bistand § 82 (kommu-

nalbestyrelsens »tilsyn med den daglige drift« om amtsrådets »almindelige tilsyn«) og lovforslaget om embedslægeinstitutioner m.v. § 8 (det sundhedsmæssige tilsyn).

Under henvisning til § 10 i instruksen for Folketingets ombudsmand finder jeg – på linie med det, jeg anførte i min ovennævnte skrivelse af 12. juni 1972 til de nævnte ministerier – at burde udtale følgende på grundlag af en vurdering af den gældende ordning:

Hensyn til tilsynets effektivitet, til rationel administration af tilsynet og til såvel klienternes som plejehjemsindehavernes retsbeskyttelse synes at tilsi-

- 1) en forenkling af tilsynsadministrationen,
- 2) en præcisering af opgavefordelingen mellem tilsynsmyndighederne, således at det for hver myndighed afklares,
 - a) hvilke sider af plejehjemmets forhold (lægelige, hygiejniske, omsorgsmæssige) myndigheden skal beskæftige sig med,
 - b) hvorvidt myndighedens opgave er undersøgende (inspicerende), indstillende eller besluttende – og i sidste fald, hvilket indhold (f. eks. lukning af hjemmet) beslutningerne kan have, og under hvilke betingelser de kan træffes,
- 3) en fastlæggelse af samarbejdsformerne for de flere myndigheder, der kommer i betragtning,
- 4) en præcisering af, i hvilket omfang der er klageadgang med hensyn til tilsynsmyndigheders afgørelser.

Jeg har gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med denne skrivelse.«

47. *Vejledning af tilsynsværger i henhold til § 6 i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold om deres rettigheder og pligter. (J. nr. 211/72).*

A, der af Nørresundby ret var blevet beskikket som tilsynsværge for en mand, der ved en senere retskendelse efter straffelovens § 70 var blevet indlagt på statshospital, klagede bl. a. over, at han ikke var blevet orienteret nærmere om den sag, hvori den pågældende blev domfældt, samt over, at han ikke var

blevet oplyst om sine rettigheder og pligter som tilsynsværge. Han beklagede i denne forbindelse, at der ikke findes en generel ordning, der sikrer, at tilsynsværger, der beskikkes i henhold til straffelovens § 70, orienteres dels om straffesagen, dels om deres rettigheder og pligter.

Ved sagens oversendelse den 21. februar 1972 til Justitsministeriet bad jeg ministeriet oplyse, om der for tilsynsværger i henhold til § 6 i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold eksisterer en generel ordning, der sikrer, at tilsynsværgerne får vejledning om deres rettigheder og pligter, og i benægtende fald om ministeriet har overvejelser i gang vedrørende dette spørgsmål.

Den 23. juni 1972 svarede Justitsministeriet A, at reglerne i straffelovens § 70, stk. 2 og stk. 3, forudsætter, at en beskikket tilsynsværge er bekendt med domme og kendelser vedrørende den i henhold til § 70, stk. 1, iværksatte foranstaltning, og at tilsynsværgeren er bekendt med afholdelse af retsmøder, også vedrørende beskikkelse af ny tilsynsværge. Justitsministeriet havde derfor anmodet politimesteren i Nørresundby om at orientere A om sagen og i forbindelse hermed om hans rettigheder og pligter som tilsynsværge.

For så vidt angik det spørgsmål, A havde rejst, om en generel ordning, der sikrer en

sådan vejledning, meddelte Justitsministeriet, at det havde sendt en ekstrakt-afskrift af foranstående til samtlige politimestre.

Justitsministeriet oplyste, at ministeriet i anledning af sagen agtede at tage op til overvejelse, om der måtte være behov for at udarbejde en vejledning til udlevering til tilsynsværger i tilslutning til beskikkelsen og i bekræftende fald, hvad en sådan vejledning burde indeholde.

Vedrørende mit spørgsmål, om der for tilsynsværger i henhold til § 6 i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold eksisterer en generel ordning, der sikrer, at tilsynsværgerne får vejledning om deres rettigheder og pligter, og i benægtende fald om Justitsministeriet har overvejelser i gang vedrørende dette spørgsmål, oplyste Justitsministeriet, at en sådan generel ordning ikke fandtes, men at ministeriet agtede at inddrage spørgsmålet i de forannævnte overvejelser.

Jeg udbad mig underretning om resultatet af ministeriets overvejelser.

48. Socialministeriets praksis vedrørende udenlandske statsborgeres ret til børnetilskud gav ikke anledning til kritik. Henstillet til ministeriet at søge formuleringen af cirkulæret vedrørende børnetilskudsloven ændret. (J. nr. 379/72).

A klagede over Socialministeriets afgørelse, hvorefter hans kone ikke ansås for berettiget til at modtage børnetilskud for ægteparrets 2 børn.

Det fremgik af sagens oplysninger, at A var israelsk statsborger, og at han med sin kone og 2 børn kom her til landet i august 1971 for at arbejde her på udvekslingsbasis på et laboratorium indtil udgangen af 1972.

A anførte i sin klage, at han fandt det urimeligt, at der på den ene side ikke tilkom hans børn børnetilskud, medens han på den anden side skulle betale indkomstskat til den danske stat. Han nævnte i den forbindelse, at han var bekendt med, at man i Danmark tidligere havde haft en anden børnetilskudsordning, hvorefter udbetalingen af børnetilskud var kædet sammen med betaling af indkomstskat.

Socialministeriet udtalte over for mig, at ligestilling efter ministeriet praksis opnåede, når en af forældrene, eller eventuelt barnet,

i 3 år havde haft ophold her. Børnetilskud kunne da ydes fra kvartalet efter det kvartal, i hvilket henvendelse var rettet til de sociale myndigheder. Tilladelse blev i hvert enkelt tilfælde givet af Socialministeriet, og man gjorde ikke undtagelse fra reglen om 3 års ophold her, medmindre der var tale om personer, der tidligere havde været danske statsborgere, og som havde mistet dansk statsborgerskab ved erhvervelse af statsborgerret i et andet land. Sådanne personer kunne straks ved ansøgning opnå ligestilling med danske statsborgere.

Baggrunden for, at der var valgt et tidsrum af 3 år som betingelse for adgang til børnetilskud m. v. var, at det skønnedes rimeligt at kræve ophold her i et noget længere tidsrum end for statsborgere fra lande, med hvilke der er konvention om ligestilling, og at 3 års ophold her måtte betragtes som udtryk for en fastere tilknytning til landet. Der var herved også henset til, at udlændinge efter

2½-3 års ophold her efter rigspolitiets praksis normalt uden særlige betingelser kan få forlænget deres opholds- og arbejdstilladelse.

Ved anvendelsen af reglen tog man ikke hensyn til andre omstændigheder end varigheden af opholdet, således ikke til formålet med opholdet, eller til, om der blev svaret skat her i landet, ligesom der ikke bag anvendelsen af reglen lå noget ønske om at modvirke, at udlændinge bosatte sig her. Man gjorde ikke ved anvendelsen af reglen om ligestilling forskel efter udlændinges nationalitet.

Jeg udtalte følgende:

Efter § 11, stk. 1, nr. 1, i børnetilskudsloven (lovbekendtgørelse nr. 388 af 8. juli 1969) er retten til at modtage børnetilskud efter lovens kap. 1 bl. a. betinget af, at »barnet eller en af forældrene, der har forældremyndigheden over barnet, har dansk indfødsret, eller af socialministeren ligestilles med en indfødt.«

Ifølge lovens § 40 kan socialministeren i overensstemmelse med regler i overenskomsterne med andre stater fastsætte bestemmelser, hvorved der med hensyn til ydelse efter bl. a. kap. 1 gøres undtagelse fra betingelserne om dansk indfødsret og bopæl her i landet. En sådan overenskomst er ikke indgået med Israel.

De 2 nævnte lovbestemmelser trådte i kraft den 1. januar 1970.

Forarbejderne til loven indeholder ikke bidrag til en nærmere fortolkning af reglen i § 11, stk. 1, nr. 1. I bemærkningerne til forslaget til børnetilskudsloven (Folketings-tidende 1966/67, tillæg A, sp. 686-87) fremhævedes dog, at bestemmelsen betyder en ændring i forhold til den tidligere ordning, hvorefter børnetilskudsadgangen var knyttet sammen med skattelovgivningen; det understregedes, at de nu foreslåede betingelser for adgangen til børnetilskud svarer til betingelserne for adgang til børnebidrag efter forsorsloven.

Socialministeriet har i sit cirkulære nr. 141 af 8. juli 1969 vedrørende børnetilskudsloven angivet retningslinier for lovens anvendelse, herunder for anvendelsen af bestemmelsen i § 11, stk. 1, nr. 1. I cirkulærets punkt 10 fremhæves, at det er et almindeligt gældende princip i sociallovgivningen, at en kvinde, der er eller senest har været

gift med en dansk mand, er ligestillet med en indfødt. Endvidere kan udlændinge være ligestillet med danske efter regler i en international overenskomst; dette spørgsmål er nærmere omtalt i cirkulærets punkt 46. Herudover udtales i cirkulærets punkt 10:

»Endelig kan socialministeren i det enkelte tilfælde træffe beslutning om, at en person, der ikke er dansk statsborger, ligestilles med danske statsborgere. Ved afgørelsen af spørgsmålet herom vil der navnlig blive lagt vægt på varigheden af pågældendes ophold her i landet og øvrige tilknytning til landet.«

Den foreliggende sag og de oplysninger, der var modtaget fra Socialministeriet, rejste på grundlag af almindelige forvaltningsretlige synspunkter det spørgsmål, om ministeriet var beføjet til at anvende reglen i lovens § 11, stk. 1, nr. 1, efter så faste og enkle retningslinier, som ministeriet havde oplyst, at det fulgte i praksis.

Afgørende for en stillingtagen til dette spørgsmål var, om den nævnte lovbestemmelse tvang til en fortolkning, hvorefter ministeriet var forpligtet til i hvert enkelt tilfælde at anlægge en skønsmæssigt præget vurdering, der byggede på en afvejning af en flerhed af hensyn.

Lovens forarbejder giver ingen vejledning med hensyn til fortolkning af den nævnte lovbestemmelse, og under hensyn til den sproglige formulering fandt jeg ikke, at der ville være grundlag for at kritisere en fortolkning, hvorefter bestemmelsen afgav hjemmel for, at ministeriet i en bekendtgørelse eller gennem sin praksis kunne fastlægge en ordning af generel karakter, der – som tilfældet efter det oplyste var – alene var baseret på varigheden af ophold, tidligere dansk statsborgerret og ægteskab med dansk statsborger.

Jeg fandt således intet grundlag for at kritisere, at Socialministeriet i sin praksis undlod at tage hensyn til spørgsmålet om skattebetaling og til formålet med pågældendes ophold her i landet.

Jeg tilføjede, at ministeriets praksis, hvorefter der for så vidt angår varigheden af ophold arbejdes med en fast periode (3 år), efter min mening havde en vis støtte i den ordning, der på basis af lovens § 40 og ind-

gåede overenskomster, herunder overenskomster fra tiden før børnetilskudslovens ikrafttræden, var gennemført for statsborgere i de lande, med hvilke der var overenskomst; efter denne ordning arbejdes der også med faste perioder.

Sagen gav mig imidlertid anledning til over for Socialministeriet at tilkendegive, at jeg – uanset formuleringen af ministeriets skrivelse af 20. april 1972 til mig – gik ud fra, at ministeriet anså sig for beføjet til at ligestille en person med en dansk statsborger, når særlige omstændigheder talte derfor – selv om 3 års-betingelsen eller betingelsen vedrørende tidligere statsborgerret ikke var opfyldt.

Jeg fandt det uheldigt, at punkt 10 i Socialministeriets ovennævnte cirkulære syntes at give udtryk for, at Socialministeriet i sin praksis med hensyn til anvendelsen af lovens § 11 ville anlægge en mere konkret præget vurdering end den, der efter det oplyste faktisk blev anlagt. I konsekvens heraf henstillede jeg til Socialministeriet at søge cirkulærets formulering ændret.

Endvidere spurgte jeg Socialministeriet, om ministeriet havde overvejet eller ville være indstillet på at overveje, om der med henblik på en forenkling af sagsbehandlingen og under hensyn til den enkle praksis, der følges på grundlag af ligestillingsreglen i § 11, kunne gives en bemyndigelse til de lokale myndigheder til at træffe afgørelse i de pågældende sager uden forelæggelse for ministeriet.

I skrivelse af 10. november 1972 underrettede Socialministeriet mig om, at ministeriet havde overvejet, om der med henblik på en forenkling af sagsbehandlingen kunne gives de lokale myndigheder bemyndigelse til at træffe afgørelser af spørgsmålet om ligestilling af fremmede statsborgere med danske statsborgere med hensyn til adgangen til ydelser efter loven. Sagen var imidlertid for tiden stillet i bero på overvejelser om, hvorvidt der skulle gennemføres ændringer med hensyn til udlændinges adgang til at få børnetilskud, således at reglen om udlændinges ligestilling med danske statsborgere kunne ophæves.

49. Undervisningsministeriets behandling af en klage over 2 plejeres adfærd over for en patient på Rigshospitalets psykiatriske afdeling gav på et enkelt punkt anledning til kritik. Henstillet en ændring af den gældende instruks vedrørende anvendelse af bælte. (J. nr. 57/72).

En advokat klagede for A over, at Undervisningsministeriet i skrivelse af 13. december 1971 havde afvist en klage, som A havde indgivet til ministeriet vedrørende hans søns B's ophold på Rigshospitalet, og over den behandling, påfølgende klager over det nævnte forhold til hospitalets ledelse havde fået af denne. A havde gjort gældende, at 2 plejere natten til den 25. september 1965 på Rigshospitalets psykiatriske afdeling havde optrådt voldeligt over for B, der var indlagt på afdelingen.

Advokaten bemærkede i sin henvendelse til mig, at klagens sigte havde været:

- »a) at klarlægge omstændighederne omkring den konkrete adfærd,
- b) at klarlægge omstændighederne omkring hospitalsledelsens behandling af den oprindelige klage, primært med det formål at sikre, at patientklager – specielt med

det her nævnte alvorlige indhold – blev omfattet med fornøden omhu og behandlet hurtigt og omhyggeligt, således at tilfaldet til patientbehandlingen specielt på de psykiatriske afdelinger kan opretholdes. Kun sekundært har formålet været at søge det konkrete ansvar for den voldelige adfærd placeret.«

Foruden udtalelser fra Undervisningsministeriet, Rigshospitalets psykiatriske afdeling og Rigshospitalets direktion indhentede jeg oplysninger om praksis på statshospitalerne vedrørende bæltefiksering og behandling af klager vedrørende magtanvendelse.

I betragtning af den lange tid, der var hengået siden den pågældende indlæggelse, fandt jeg ikke at burde iværksætte nogen nærmere undersøgelse af spørgsmålet, om der som anført af B havde foreligget uberettiget magtanvendelse ved den omhandlede episode den

25. september 1965, eller om omfanget og arten af hospitalets undersøgelse af påfølgende klager til hospitalet.

Jeg begrænsede således min behandling af sagen til:

- 1) en bedømmelse af den undersøgelse, der var foretaget af Undervisningsministeriet, og den besvarelse, der var givet af ministeriet i anledning af A's skrivelse af 10. november 1970 med senere supplerende skrivelser, og
- 2) en foreløbig vurdering af, hvorvidt sagens oplysninger gav mig grundlag for at fremkomme med henstilling af almindelig karakter vedrørende de spørgsmål, klagen angik.

ad 1:

Jeg henviste til de skrivelser (med bilag), advokaten havde modtaget fra Undervisningsministeriet i anledning af sin klage. Det drejede sig om skrivelser af 1. april, 16. september og 13. december 1971. Med skrivelser af 16. september 1971 havde han modtaget kopi af en udtalelse af 25. august 1971 indhentet fra chefen for Psykiatrisk afdeling. Heri udtaltes som en besvarelse af nogle spørgsmål fra A:

»Af skriftlige bestemmelser respektive instrukser af relevans i relation til . . . (A's) klageskrivelse foreligger der på Rigshospitalets psykiatriske afdeling kun følgende:

»Bælte må kun benyttes efter lægeordination; vagthavende læge skal tilkaldes og på afdelingen tage stilling til anvendelsen; i *absolut-akutte tilfælde* kan bælte tages i anvendelse, men den vagthavende læge skal straks underrettes og komme på afdelingen.«

Efter hvad der foreligger oplyst for mig, er denne instruks sket fyldest ved den pågældende lejlighed.

. . . (A's) anmodning gælder imidlertid et eksemplar af de for Rigshospitalets psykiatriske afdeling gældende bestemmelser angående fremgangsmåde, når det gælder opklaring af forhold som dem af (B) omtalte. Sådanne skriftlige bestemmelser foreligger imidlertid ikke og kan ifølge sagens natur ikke foreligge i instruksform. Men det er en selvfølge, at episoder henholdsvis forhold som de påklagede i det enkelte tilfælde vil blive søgt udredet gennem indgående samtaler mellem afdelingens lægelige og plejemæssige ledelse på den ene side og de eventuelt implicerede parter på den anden side.«

Til denne udtalelse henholdt Undervisningsministeriet sig i skrivelser af 16. september 1971.

I en påfølgende skrivelse af 7. oktober 1971 stillede A herefter to mere konkretiserede spørgsmål, nemlig

a) spørgsmålet om, hvorpå Psykiatrisk afdeling byggede sin erklæring om, at den omtalte instruks for anvendelse af bælte var iagttaget.

b) om der var foretaget en tilbundsgående undersøgelse af den i sagen omtalte episode, hvorunder B hævdede at have været udsat for uberettiget magtanvendelse.

A's skrivelse af 7. oktober 1971 blev forelagt Rigshospitalets direktion, der i skrivelse af 25. november 1971 erklærede, at direktionen ikke fandt grundlag for at foretage yderligere skridt i sagen, men måtte henholde sig til de tidligere afgivne udtalelser. Hertil henholdt ministeriet sig i skrivelser af 13. december 1971.

Efter at ministeriet i sin udtalelse af 11. februar 1972 om advokatens klage til mig havde meddelt, at ministeriet ikke havde fundet anledning til yderligere bemærkninger i sagen, meddelte jeg i skrivelse af 14. marts 1972 til ministeriet, at jeg fandt det rettest, at Psykiatrisk afdeling blev anmodet om at tage stilling til de ovenfor under a og b nævnte spørgsmål fra A's skrivelse af 7. oktober 1971. Endvidere udbad jeg mig afskrift af rapportbogen og andet på afdelingen eksisterende materiale vedrørende episoden den 25. september 1965.

Med Undervisningsministeriets skrivelse af 29. juni 1972 modtog jeg derefter en erklæring af 26. maj 1972 fra Psykiatrisk afdeling bilagt fotokopi af B's journal for perioden 5. september–10. oktober 1965; om rapportbogen (sygeplejerskenotater) oplystes det, at de pågældende notater bliver tilintetgjort ved patientens udskrivning, idet de relevante data forinden er tilført journalen.

Om de spørgsmål, der er nævnt ovenfor under a og b, udtalte chefen for Psykiatrisk afdeling:

ad a:

». . . Det lader sig næppe nu, knap 7 år efter den pågældende episode, gøre at udrede, under hvilken form bælteordinationen har fundet sted. Det kan imidlertid under alle

omstændigheder anses for sikkert, at den vagthavende læge har været tilkaldt og har afgivet ordinationen, da dette er en alvorlig indskærpet instruks, som efter min erfaring ikke overskrides af den vagthavende læge. Af samme grund er det ikke i journalkortet af 25. september 1965 noteret, at lægen har været til stede og afgivet ordination, da dette er en selvfølgelig forudsætning for foranstaltningens iværksættelse.«

ad b:

»Det er rigtigt, at der ikke i mine tidligere erklæringer i sagen har været »ført bevis for, at (B) har uret, når han hævder, at der ikke . . . er foretaget nogen tilbundsgående undersøgelse af begivenhederne natten til den 25. september 1965 . . .«. Et sådant bevis lader sig så mange år efter tildragelsen ifølge sagens natur næppe føre. På det foreliggende grundlag kan jeg derfor kun udtale, at det med en til sikkerhed grænsende sandsynlighed kan antages, at såvel episoden natten til den 25. september 1965 som patientens senere forklaringer, samtalen med patientens broder m. m., har været genstand for drøftelser på de afsnitskonferencer, der daglig finder sted kl. 11,30 til 12. I disse konferencer deltager, foruden det pågældende afsnits afdelingssygeplejerske og »stuelægen«, 1. reservelæge og afsnittets overlæge. Med mit kendskab til de to sidstnævnte, nemlig . . . og . . ., og deres overmåde samvittighedsfulde varetagelse af afsnittets daglige ledelse mener jeg at måtte anse det for helt sikkert, at man ikke har fundet grundlag for at foretage, hvad (A) kalder »en øjeblikkelig og intensiv afhøring af plejerne«

Jeg udtalte, at det efter min mening havde været ønskeligt, om Undervisningsministeriet som grundlag for besvarelse af A's skrivelse af 7. oktober 1971 havde søgt de ovenfor under a og b omtalte konkrete spørgsmål besvaret fra Psykiatrisk afdeling, således som det nu var sket. I øvrigt fandt jeg – under hensyn til det sene tidspunkt (efter ca. 5 års forløb), hvorpå der blev indgivet klage til ministeriet – ikke grundlag for at kritisere, at ministeriet ikke havde foretaget videregående undersøgelser i sagen.

ad 2:

Sagen gav mig anledning til at overveje, om jeg over for Undervisningsministeriet og Rigshospitalet burde henstille, at der fastsættes nærmere retningslinier om følgende spørgsmål:

- a) betingelserne for og fremgangsmåden ved anvendelse af bælte m. v.,
- b) i hvilket omfang og af hvem der efter bæltefiksering eller anden magtanvendelse skulle foretages notater i sygejournalen og/eller rapportbog om det passerede, herunder med tidsmæssige præciseringer og med en vis beskrivelse af grundlaget for magtanvendelsen og dens art,
- c) under hvilke omstændigheder der skulle iværksættes nærmere undersøgelser af en klage over ulovlig magtanvendelse.

Jeg anførte, at jeg til belysning af disse spørgsmål havde indhentet udtalelser og oplysninger fra Undervisningsministeriet, Rigshospitalets ledelse og Direktoratet for Statshospitalerne. En stillingtagen til spørgsmålene krævede imidlertid efter min opfattelse nærmere overvejelser og drøftelser. Jeg ville bl. a. søge spørgsmålene yderligere belyst ved de besøg, jeg aflagde på forskellige hospitaler for sindslidende.

Jeg henstillede dog på det allerede foreliggende grundlag til Undervisningsministeriet, at den instruks vedrørende bælteordination, der var citeret i Psykiatrisk afdelings skrivelse af 25. august 1971, blev suppleret med en bestemmelse om, at det i journalen blev angivet, hvilken læge der havde ordineret eller efterfølgende godkendt anvendelse af bælte.

Den 4. oktober 1972 underrettede Undervisningsministeriet mig om, at det i overensstemmelse med min henstilling havde anmodet Rigshospitalet om at drage omsorg for, at den instruks vedrørende bælteordination, der var citeret i Psykiatrisk afdelings skrivelse af 25. august 1971, blev suppleret med en bestemmelse om, at det i journalen angives, hvilken læge der har ordineret eller efterfølgende godkendt anvendelsen af bælte.

Jeg meddelte herefter Undervisningsministeriet, at jeg havde taget det, ministeriet havde anført, til efterretning.

- 50.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere en visitering af en indsats celle eller de foranstaltninger, der blev truffet i forbindelse hermed. Sagen gav anledning til en henstilling til Direktoratet for Fængselsvæsenet om at overveje en ordning, således at der i forbindelse med visitation sker en skriftlig notering af bevaringstagne effekter, og at den indsatte gøres bekendt med dette notat. (J. nr. 322/72).*

Advokat A klagede for B over, at personalet på Statsfængslet i Nyborg under visitationer af B's celle havde gennemset og beslaglagt materiale vedrørende bladet »Murbrækkeren«, at B i forbindelse hermed blev anbragt i forhørs-celle og at hans brevveksling blev censureret.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at visitationerne blev foretaget, efter at anstaltens ledelse havde fået oplyst, at B var i besiddelse af oplysninger, som ikke skulle være tilgængelige for de indsatte.

I et notat af 11. januar 1972, udfærdiget af statsfængslets viceinspektør, var det oplyst, at der ved en visitation samme dag var taget to udskrifter fra funktionærmødeprotokollen i bevaring.

Af en rapport af 12. januar 1972 fremgik det, at der ved en visitation denne dag blev taget følgende i bevaring: »1 par beskadigede træsko (ituskåret). Diverse papirer.«

I anledning af en klage fra B til Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte inspektøren for Statsfængslet i Nyborg, at formålet med visitationerne alene var at søge klarlagt, hvorledes disse oplysninger var kommet til B's kundskab. Visitationer og de undersøgelser, der i forbindelse dermed blev foretaget, havde ikke på nogen måde sigtet specielt mod »Murbrækkeren«, og de trufne foranstaltninger havde ikke haft til formål at begrænse ytringsfriheden.

Af hensyn til sagens opklaring blev B henstillet i forhørs-celle den 11. januar 1972 kl. 16,30, og efter forhørets afslutning den 13. s. m. kl. 16,05 blev han tilbageført fra forhørs-cellen. I den periode, han var under forhør, blev hans breve af hensyn til sagens opklaring undergivet midlertidig censur, hvilket han blev gjort bekendt med.

I skrivelse af 10. februar 1972 meddelte Direktoratet for Fængselsvæsenet, at direktoratet ikke fandt grundlag for kritik af de anvendte fremgangsmåder.

I anledning af A's klage til mig udtalte direktoratet, at det kunne henholde sig til skrivelser af 10. februar 1972.

I sine bemærkninger til de fremkomne oplysninger meddelte A, at hans klient fastholdt at der ud over to udskrifter fra funktionærmødeprotokollen og 6 notitser vedrørende ikendelse af disciplinærstraf blev taget en række manuskripter til »Murbrækkeren« i bevaring, og at B kun havde fået tilbageleveret en mindre del af disse manuskripter, der blev taget i bevaring. A gjorde i denne forbindelse gældende, at de pågældende manuskripter til »Murbrækkeren« måtte opfattes som breve og som sådanne være omfattet af Justitsministeriets cirkulære af 20. marts 1970 om indsattes adgang til brevveksling m. v. A anmodede mig i denne forbindelse om at gøre mig bekendt med det materiale, der var taget i bevaring, idet det efter hans opfattelse på det foreliggende grundlag var vanskeligt at tage stilling til, om tilbageholdelsen var sket i overensstemmelse med cirkulærets § 14, der fastsætter regler om tilbageholdelse af breve.

I anledning af A's bemærkninger afgav inspektøren for Statsfængslet i Nyborg en udtalelse bilagt det materiale, der var taget i bevaring. Under henvisning til det vedlagte materiale udtalte inspektøren, at der var tale om dokumenter af forskellig art, som enten tilhørte anstalten og illegalt var fremskaffet, eller kommenteret materiale, som var fremskaffet ad illegal vej. Disse kommentarer var affattet således, at de meddelte indholdet af det illegale materiale.

Inspektøren mente derfor, at det under disse omstændigheder var klart, at hele materialet havde kunnet tages i bevaring. Det kunne efter inspektørens opfattelse diskuteres, om en formel konfiskation i henhold til straffelovens § 47, stk. 3, i et sådant tilfælde burde ske.

Justitsministeriet henholdt sig til anstaltens udtalelse.

Jeg gennemgik det materiale, der var i bevaring fra de to omtalte visitationer. Det omfattede:

udskrifter af funktionærmødeprotokol, notitser om disciplinærstraffe ikendt nogle indsatte,

oplæg fra inspektøren til personalet om gruppemøder, eksemplar af Dansk Fængselsforbunds medlemsblad »Fængselsfunktionæren«, eksemplar af tidsskriftet »Kriminalforsorgen«, blanket vedrørende disciplinærstraf og nogle manuskripter, hvori der findes gengivelse fra det interne personaleblad »Orientering« og fra referat af møder mellem funktionærerne.

Efter de foreliggende oplysninger måtte jeg lægge til grund, at det materiale, der var taget i bevaring, var materiale, der tilhørte anstalten eller dens funktionærer, eller manuskripter med gengivelse af sådant materiale foretaget på grundlag af ulovlig besiddelse heraf.

De foretagne visitationer havde fornøden hjemmel i § 15, stk. 3, i anordning nr. 249 af 3. juli 1962 om fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel. I denne bestemmelse anføres det, at de indsatte ikke må være i besiddelse af noget ud over det reglementerede eller særlig tilladte, og at de er pligtige at lade sig underkaste visitation af opholdsrum.

Efter min mening afgiver denne bestemmelse også hjemmel for i forbindelse med visitationen at tage effekter som dem, der omtales i sagen, i bevaring. Jeg mente således ikke, at særlige begrænsninger i cirkulæret af 20. marts 1970 om de indsattes adgang til brevveksling m. v. fandt anvendel-

se. Jeg mente heller ikke, at de formelle regler om konfiskation, jfr. herved straffelovens § 47, stk. 3, anordningen om fuldbyrdelse af fængselsstraf, § 31, og cirkulærskrivelse af 31. maj 1967 (Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet 1967, side 15) skulle iagttages, når talen var om effekter af den art, som omtales i denne sag. Disse konfiskationsregler omtaler vel »... genstande, som ulovligt er ... erhvervet ... i anstalten«, men dette udtryk omfatter næppe effekter, der ved en visitation kan identificeres som tilhørende anstalten eller dens personale.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at udtale kritik vedrørende visitationerne eller bevaringstagelsen eller af direktoratets stillingtagen hertil.

Da jeg havde konstateret, at der hverken i forhørsprotokollen eller i rapporterne vedrørende visitationerne var foretaget nogen fuldstændig opregning af, hvad der var taget i bevaring, gav sagen mig anledning til at henstille til Direktoratet for Fængselsvæsenet at overveje gennemførelse af en ordning, således at der i tilfælde, hvor effekter tages i bevaring i forbindelse med en visitation, sker en skriftlig notering af, hvad der er taget i bevaring, og at den indsatte gøres bekendt med dette notat.

Med hensyn til spørgsmålet om anvendelse af forhørselle og brevcensur under opholdet her gav de foreliggende oplysninger ikke grundlag for at antage, at gældende bestemmelser var tilsidesat.

- 51.** *Kritiseret, at Ankenævnet for Invalideforsikringsretten ikke havde givet en klager aktindsigt i sin hustrus sag i form af afskrifter eller fotokopier af sagens akter, og henstillet til ankenævnet at tage spørgsmålet om aktindsigt op til fornyet overvejelse. (J. nr. 318/72).*

A klagede over, at Ankenævnet for Invalideforsikringsretten den 25. februar 1972 havde afvist hans anmodning om at få udleveret fotokopier eller afskrifter af akterne i hans hustrus invalidepensionssag. Han gjorde i den forbindelse gældende, at han var blevet forholdt gennemsyn af visse akter, da han den 4. februar 1972 havde lejlighed til at gennemse akterne i ankenævnet.

Ankenævnet henholdt sig i sin udtalelse til

mig til skrivelsen af 25. februar 1972 til A. I denne skrivelse meddelte nævnet, at udlevering af fotokopier eller afskrifter af sagens akter i henhold til lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen, § 10, stk. 4, kunne ske, såfremt det havde betydning for A's kones mulighed for at varetage sine interesser. Da A havde oplyst, at han ønskede at rette henvendelse til mig, skønnede ankenævnet ikke, at han havde behov for foto-

kopier af sagens akter til dette formål, idet jeg i givet fald måtte forventes at ville indhente de omhandlede akter.

Regelen om en parts adgang til aktindsigt findes i offentlighedslovens § 10, stk. 1:

»Ansøgere og andre parter i en sag, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning, kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter uanset bestemmelserne i § 2 (begrænsninger i adgangen til aktindsigt for personer, der ikke er parter). Dette gælder dog ikke, hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Gør sådanne hensyn sig kun gældende for en del af et dokument, skal parten gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold.«

Ved min bedømmelse af A's klage lagde jeg til grund, at han i relation til Ankenævnet for Invalideforsikringsretten måtte anses som part, da han optrådte på sin hustrus vegne.

Reglerne om den form, hvori aktindsigt skal gives, findes i offentlighedslovens § 8, stk. 2, og § 10, stk. 4:

§ 8, stk. 2:

»Vedkommende myndighed afgør under fornødent hensyn til sagens ekspedition, om en begæring efter § 1 (om aktindsigt) kan imødekommes straks eller senere, og om den, der har fremsat begæringen, skal gøres bekendt med dokumenterne, ved at der gives ham adgang til at gennemse dem på stedet, eller ved at der gives ham en afskrift eller fotokopi af dem.«

§ 10, stk. 4:

»Såfremt det har betydning for en parts mulighed for at varetage sine interesser, at der gives ham en afskrift eller fotokopi af sagens dokumenter, skal hans begæring herom imødekommes.«

I bemærkningerne til forslaget til offentlighedslovens §§ 8 og 10 (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 595) siges det, at »Justitsministeriet kan tiltræde, at i hvert fald den, der er part i en sag, der behandles i eller er afgjort af den offentlige forvaltning, bør kunne kræve afskrift af sagens dokumenter, når det har betydning for hans mulighed for at kunne varetage sine interesser . . . Bortset fra sådanne tilfælde vil det imidlertid efter

Justitsministeriets opfattelse være mest hensigtsmæssigt at overlade til vedkommende forvaltningsmyndighed at afgøre, i hvilken af de to former oplysningerne skal gives. Man forudsætter dog, at begæringen om at få afskrift af en sags dokumenter i almindelighed imødekommes, medmindre særlige forhold, herunder antallet af dokumenter, taler derimod«.

Tilsvarende udtalelse findes i Justitsministeriets besvarelse af et spørgsmål fra det folketingsudvalg, der behandlede forslaget til offentlighedsloven, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 2137.

Allerede for personer, der ikke er parter, fremgår det således af forarbejderne, at en myndighed på begæring »i almindelighed« skal udlevere kopier af akterne i en sag, og at der må kræves særlige omstændigheder for at kunne nægte dette, jfr. herved også Niels Eilschou Holm: Offentlighedsloven, 1971, side 152.

Jeg udtalte, at den regel, som var givet i offentlighedslovens § 10, stk. 4, efter sammenhængen og de ovenfor citerede bemærkninger måtte opfattes således, at regelen var ment som en særlig sikring af en parts adgang til at kræve dokumenter i sin sag, og der måtte derfor efter min opfattelse kræves en særdeles vægtig begrundelse, før en myndighed kunne nægte at imødekomme en parts begæring om kopier.

Bestemmelsen i § 10, stk. 4, om en parts ret til afskrift eller fotokopi i tilfælde, hvor »det har betydning for (hans) mulighed for at varetage sine interesser«, måtte efter min mening forstås som navnlig sigtende til tilfælde, hvor den pågældende ville klage til højere administrativ myndighed eller indbringe vedkommende sag for domstol eller ombudsmand. At vedkommende myndighed, hvortil der blev klaget, selv rekvirerede sagsakter, var efter min mening ikke – som antaget af ankenævnet – et afgørende argument mod antagelse af den pågældendes krav på afskrift eller fotokopi. Dels ville dette synspunkt begrænse anvendelsesområdet for § 10, stk. 4, i strid med forudsætningerne, idet det var helt sædvanligt, at den myndighed, hvortil der blev klaget, selv rekvirerede sagsakterne. Dels kunne klagerens besiddelse af afskrifter eller fotokopier have meget væsentlig betydning

for ham, selv om klageinstansen rekvirerede akterne; aktindsigt i denne form gav et bedre grundlag for en vurdering af, hvad der nærmere kunne være spørgsmål om at klage over, og for klagerens formulering af argumentationen.

Efter den fortolkning af offentlighedsloven, der herefter efter min mening måtte anlægges, burde der gives A afskrift eller fotokopi af sagens akter, medmindre der måtte foreligge omstændigheder som anført i § 10, stk. 1, 2. pkt.

Jeg henstillede til ankenævnet at tage sagen op til fornyet overvejelse på grundlag af det ovenfor anførte.

Herefter sendte ankenævnet A fotokopier af samtlige akter i sagen, bortset fra nogle akter, som nævnet havde sendt tilbage til vedkommende revalideringscenter. Om nævnet burde have draget omsorg for, at A fik aktindsigt med hensyn til revalideringscentrets akter, er taget op til en særskilt undersøgelse.

52. Kommunernes deltagelse i ordningen vedrørende udstationeringen af militærnægtere.
(J. nr. 898/72).

Efter at det i pressen havde været omtalt, at en række kommuner ikke ønskede at beskæftige militærnægtere, rettede hovedbestyrelserne for »Aldrig mere Krig« og Militærnægterforeningen henvendelse til mig og opfordrede mig til at tage sagen om militærnægternes udstationering i kommunale institutioner op til undersøgelse. Hovedbestyrelserne fandt det urimeligt, at visse kommuner diskriminerede over for personer, der lovligt nægter at udføre militærtjeneste, og som ønsker at benytte sig af udstationeringsordningen, der er godkendt af regering og Folketing.

I den anledning anmodede jeg Indenrigsministeriet om at meddele mig, hvilke kommuner der efter de oplysninger, der forelå for ministeriet, havde besluttet ikke at modtage udstationerede militærnægtere. Samtidig udbad jeg mig oplysning om, hvorvidt disse beslutninger havde givet ministeriet anledning til nærmere at overveje muligheder for at søge en mere ensartet praksis i kommunerne gennemført.

Indenrigsministeriet meddelte mig oplysning fra kontoret for udstationering af civile værnepligtige om 12 primærkommuner og 1 amtskommune, som havde afslået at beskæftige udstationerede civile værnepligtige. Endvidere oplystes det, at en primærkommune havde afslået at beskæftige civile værnepligtige i daginstitutioner såsom børnehaver og lignende, hvorimod civile værnepligtige kunne beskæftiges i plejehjem. Jeg modtog fotokopi af de 3 skriftlige afslag, udstationeringskontoret havde modtaget; ingen af disse af-

slag indeholdt nærmere begrundelse. I de andre tilfælde var afslagene meddelt mundtligt. Det var oplyst, at udstationeringskontoret ikke havde rettet henvendelse til samtlige kommuner om at modtage civile værnepligtige, men at der ifølge en opgørelse pr. 19. april 1972 var etableret udstationeringsordninger med 130 af primærkommunerne.

I anledning af mit spørgsmål til ministeriet om at overveje muligheder for at søge en mere ensartet praksis i kommunerne gennemført udtalte ministeriet følgende:

»Udstationeringsordningen er frivillig for såvel den civile værnepligtige som udstationeringsstedet, og Indenrigsministeriet har ikke muligheder for et pålægge en kommune at beskæftige civile værnepligtige. Indenrigsministeren har imidlertid i skrivelse af d. d. til Kommunernes Landsforening givet en nærmere redegørelse for udstationeringsordningen og de opgaver, som de civile værnepligtige kan udføre på institutionerne, idet ministeren samtidig har beklaget, at nogle kommuner har taget afstand fra at udnytte udstationeringsordningen.«

Sagen gav anledning til en mundtlig forhandling mellem Indenrigsministeriet og mig den 18. september 1972.

I en skrivelse til hovedbestyrelserne anførte jeg følgende:

»Indenrigsministeriet har som nævnt udtalt, at kommunernes medvirken til den omtalte udstationeringsordning er frivillig.

Jeg kan tiltræde dette som hovedsynspunkt. Jeg skal tilføje, at det retlige spørgsmål, der foreligger i denne forbindelse, er, hvorvidt almindelige forvaltningsretlige principper fører til visse begrænsninger med hensyn til, hvilke hensyn der kan lægges til grund for en myndigheds afslag på at medvirke til den omtalte ordning.

Med hensyn til spørgsmålet om på det foreliggende grundlag at indlede en undersøgelse vedrørende enkelte kommuner skal jeg udtale følgende:

Der kan ikke til ombudsmanden indgives klage over afgørelser, der er truffet af en kommunalbestyrelse. I øvrigt er adgangen til at klage til ombudsmanden over den kommunale forvaltning begrænset til de sagsområder, hvor der er hjemmel for at indbringe den kommunale afgørelse for en administrativ statsmyndighed. Da kommunernes afgørelser af det her omtalte spørgsmål ikke kan indbringes for nogen administrativ statsmyndighed, kan der heller ikke

indgives klage over afgørelsen til ombudsmanden.

Derimod kan ombudsmanden ifølge ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift tage en sag op til undersøgelse, såfremt der foreligger krænkelse af væsentlige retlige interesser.

På det foreliggende grundlag har jeg ikke ment nu at burde bringe § 6, stk. 5, i anvendelse i forhold til enkelte kommuner.

De skriftlige afslag på at medvirke til ordningen, som jeg er gjort bekendt med, indeholder som nævnt ikke konkrete holdpunkter for en bedømmelse af, hvilke hensyn der er lagt til grund for afgørelserne.

Hertil kommer, at det på nuværende tidspunkt må forekomme mig rigtigst – fremfor at indlede enkeltstående undersøgelser – at afvente virkningen af Indenrigsministeriets ovenfor omtalte skrivelse.

Indenrigsministeriet, Kommunernes Landsforening og tidsskriftet »Danske Kommuner« er gjort bekendt med denne skrivelse.«

- 53.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at et tilsynsråd havde tiltrådt en kommunes salg af en skole til et af kommunalbestyrelsens medlemmer, uden at skolen i forvejen havde været udbudt til salg. – Henstillet til Indenrigsministeriet i samarbejde med kommunernes organisationer at overveje, hvorvidt der, uden at afgørende modhensyn gør sig gældende, kan fastsættes retningslinier, hvorefter salg af kommunale ejendomme, herunder navnlig salg til medlemmer af kommunalbestyrelsen eller kommunens ansatte, sker efter offentligt udbud. (J. nr. 589/72).*

A klagede over, at tilsynsrådet for Århus amt havde godkendt, at en kommune havde solgt en skole til et af kommunalbestyrelsens medlemmer, B, uden at skolen i forvejen offentligt havde været udbudt til salg.

A henviste endvidere til, at skolen var solgt til en pris, der var under ejendomsværdien og mindre end den sum, A havde budt.

Det fremgik af sagen, at B var ansat ved en af kommunens skoler og beboede ejendommens beboelseslejlighed som lejer. Han var medlem af kommunalbestyrelsen og kommunens økonomiudvalg.

Ejendommen bestod af en beboelsesbygning på ca. 105 m², en skolebygning på ca. 200 m², en udhusbygning i haven på ca. 50 m², et halvtag til cykler i skolegården samt en ny garage. Beboelsesbygningen indeholdt en 6 værelses lejlighed med 2 store stuer, køkken

med anretterværelse og spisekammer, entre og toilet i stueetagen samt 4 værelser og badeværelse på 1. sal. Der var kælder under hele huset. Skolebygningen indeholdt et stort lokale samt i den ene ende en lærerindejlighed. Der var fjernvarme i ejendommen, der havde et areal på 1804 m².

Det fremgik endvidere af redegørelsen, at Århus amtskommune, undervisnings- og kulturforvaltningen, havde oplyst, at ejendommen ikke var optaget på kommunens skoleplan som tjenestebolig, og at man ikke havde noget at indvende imod salget.

Købesummen udgjorde 140.000 kr., der blev berigtiget ved kontant betaling af 35.000 kr. ved overtagelsen og ca. 50.000 kr., efter at køber havde optaget størst muligt kreditforeningslån, hvilket han havde forpligtet sig til at gøre snarest muligt efter købet. For rest-

købesummen, ca. 55.000 kr., skulle udstedes pantebrev, der skulle afdrages og forrentes med en fast årlig ydelse på 12 pct. p.a., hvoraf 8 pct. var rente. Ved ejerskifte skulle der afdrages 10.000 kr. på pantebrevet.

Køberen forpligtede sig til for en periode af 5 år at udleje nogle lokaler i skolebygningen til kommunen til brug som bibliotek mod en årlig leje på 2.400 kr., excl. varmeafgift. Såfremt kommunen besluttede at opføre et nyt bibliotek, havde kommunen fortsat ret til at anvende de lokaler, som biblioteket brugte på daværende tidspunkt, indtil 31. december 1973 mod en årlig leje på 3.600 kr. Ejendomsværdien var 154.000 kr.

Som begrundelse for, at købesummen var lavere end ejendomsværdien, havde kommunen henvist til, at den ansatte værdi måtte anses for at være for høj under hensyn til, at ejendommen var uprioriteret, at køber respekterede det nævnte lejemål, samt til at en ejendomsmægler havde anslået ejendommens salgsværdi til 125.000 kr., bl. a. under hensyn til, at ejendommen trængte til istandsættelse.

A havde over for tilsynsrådet anført, at han gennem længere tid havde søgt udvidelsesmuligheder for den systue, som hans hustru drev i stuehuset på hans ejendom med 20 ansatte.

Da han hidtil ikke havde kunnet opnå fornøden byggetilladelse til en udvidelse af stuehuset, idet gården var beliggende i landzone, havde han fundet den her omhandlede ejendom egnet til formålet og havde derfor ved personlig henvendelse den 9. oktober 1971 til formanden for kommunens tekniske udvalg tilbudt at købe skolen for 165.000 kr. med 35.000 kr. i udbetaling, og således at kommunen indtil videre ville kunne leje lejligheden til fortsat benyttelse som lærerbolig.

Kommunen havde i skrivelse af 10. november 1971 til tilsynsrådet bl. a. anført, at kommunen det sidste års tid havde søgt at sælge lærerne de tjeneste- og lejeboliger, som de var lejere i. Kommunen havde oplyst, at B den 27. august 1971 havde forespurgt, om økonomiudvalget kunne tænkes at ville sælge ejendommen og i givet fald på hvilke vilkår. Den 7. september 1971 havde kommunen aftalt med en ejendomsmægler, at denne skulle fremkomme med en vurdering af ejendommens salgsværdi. Den 13. september 1971 havde kommunalbestyrelsen vedtaget at tilbyde ejendommen til B. og borgmesteren var

blevet beføjet til at forhandle inden for en ramme på 135.000–140.000 kr., og således at kommunen i 5 år skulle kunne leje bibliotekslokalerne. Ca. 15. oktober 1971 havde køberen accepteret de opstillede købsbetingelser. Kommunen havde videre anført, at med hensyn til A's ønske om at købe ejendommen havde det ikke været aktuelt for kommunalbestyrelsen allerede af den grund, at ejendommen var tilbudt B, men endvidere på grund af problemet om bibliotekslokalerne. Såfremt ejendommen skulle sælges til A, der først og fremmest ønskede at anvende bibliotekslokalerne til systue, havde kommunen været tvunget til ret omgående at opføre en ny biblioteksbygning.

I skrivelse af 9. februar 1972 til tilsynsrådet havde kommunalbestyrelsen bl. a. oplyst, at B ikke havde deltaget i sagens behandling i økonomiudvalg og kommunalbestyrelse, da han var inhabil i sagen. Beslutningen om salget var truffet af en enig kommunalbestyrelse.

Det fremgik endelig af sagen, at to tilsynsrådsmedlemmer den 28. februar 1972 havde besigtiget den pågældende ejendom og bl. a. anført, at vedligeholdelsen var mådelig og indretningen ligeledes. Der var ikke tale om nogen tiltalende bolig, og vinduer og døre trængte til udskiftning. Haven blev betegnet som sammengroet og i kedelig forfatning og ejendommens beliggenhed som meget dårlig med åben, gammel staklade og mødding umiddelbart ved skel. Af skolebygningen, der var på 200 m², betegnedes $\frac{1}{3}$ heraf som saneringsmoden, resten af ret mådelig kvalitet. Lærerindeboligen bestod af meget små, dårlige rum på loft, opført af bløde mazonitplader og uden værdi. I betragtning af den store udbetaling på 85.000 kr. og af forpligtelse til at udleje lokaler til kommunen i 5 år samt under hensyn til ejendommens meget dårlige beliggenhed havde de to tilsynsrådsmedlemmer indstillet handelen til godkendelse.

Tilsynsrådet for Århus amt henviste til, at der ifølge Indenrigsministeriets skrivelse af 24. februar 1970 ikke består nogen pligt for kommunale råd til at udbyde ejendomme til offentligt salg. Tilsynsrådet henviste til, at kommunen i det foreliggende tilfælde ved lærerens ansættelse havde anvist den pågældende ejendom som lejebolig, og at det derfor forekom tilsynsrådet rimeligt, at ejendommen først blev tilbudt lejeren. Da der efter de af tilsynsrådet foretagne undersøgelser og speci-

elt efter den af to af tilsynsrådets medlemmer foretagne besigtigelse var opnået en rimelig pris, havde rådet godkendt handelen.

Tilsynsrådet anførte endvidere, at køberen i nærværende sag ikke er tjenesteboligerberettiget, og at der ikke var givet noget afslag i købesummen under henvisning til, at han skulle have givet afkald på nogen ret. Købesummen var alene fastsat under hensyn til ejendommens handelsværdi. Tilsynsrådet henviste til, at forholdet formentlig rent faktisk var det, at B kunne have været opsagt når som helst under iagttagelse af lejelovens regler, men at han, da kommunen ved hans ansættelse havde anvist ham bolig i den omhandlede ejendom, ved ansættelsen havde haft en forventning om at kunne forblive boende der og til den for kommunale lejeboliger gældende leje.

Indenrigsministeriet udtalte, at ministeriet ikke fandt grundlag for at kritisere, at tilsynsrådet havde meddelt samtykke til, at Midtdjurs kommune havde overdraget den nævnte ejendom til B for en pris af 140.000 kr.

Indenrigsministeriet havde herved lagt vægt på, at kommunen efter det oplyste det sidste års tid havde søgt at sælge til lærere de tjeneste- og lejeboliger, som de var lejere i, at den godkendte salgssum efter det oplyste var højere end ejendommens reelle salgsværdi, og at kommunen som led i aftalen med B havde opnået en dispositionsret over visse lokaler i ejendommen til biblioteksformål, som det ikke havde været muligt at opnå i forbindelse med et eventuelt salg af ejendommen til A.

I anledning af tilsynsrådets og Indenrigsministeriets udtalelser anførte A, at han fandt det forkert, at kommunen ikke reagerede på et – ganske vist mundtligt – tilbud, der lå 25.000 kr. over den pris, ejendommen blev solgt til. A anførte endvidere, at det var forkert, når det i Indenrigsministeriets skrivelse anførtes, at kommunen som led i aftalen med B havde opnået en dispositionsret over visse lokaler i ejendommen til biblioteksformål, som det ikke havde været muligt at opnå i forbindelse med eventuelt salg af ejendommen til A. Han anførte, at der aldrig var nogen, der havde spurgt ham, om han mente, der kunne blive plads til biblioteket, hvis han havde købt ejendommen.

Endelig anførte A, at det først ville være muligt at finde frem til den »rimelige pris«

eller »handelsværdien« for en ejendom, efter at denne havde været averteret offentligt til salg.

Jeg udtalte, at jeg kunne tiltræde Indenrigsministeriets ovenfor omtalte udtalelse, hvorefter der ikke består nogen pligt for kommunale råd til at udbyde kommunens ejendomme til offentligt salg; men det må forudsættes, at kommunale ejendomme søges afhændet bedst muligt.

En stillingtagen til, om ejendommen var søgt afhændet bedst muligt i det foreliggende tilfælde, beroede på en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kun kan kritisere, såfremt der foreligger særlige omstændigheder.

Problemet var her navnlig, i hvilket omfang en kommune, inden den udnytter en foreliggende salgsmulighed, skal undersøge alternative salgsmuligheder.

Det måtte anses for rimeligt, at køberen, der er lærer ved kommunens skolevæsen, og som havde fået boligen anvist som lejebolig og dermed fået en berettiget forventning om at kunne bo der i længere tid, først fik tilbudt ejendommen.

Ved min bedømmelse af sagen havde jeg i øvrigt lagt vægt på, at tilsynsrådet på grundlag af besigtigelse af ejendommen havde fundet salgssummen rimelig, at forberedelserne til købet var vidt fremskredne på det tidspunkt, da A fremsatte sit tilbud, og at der på forhånd ikke var nogen grund til at regne med, at et salg til A kunne forbindes med en ligeså tilfredsstillende lejeordning vedrørende bibliotekslokaler som den, der var opnået med B.

Herefter fandt jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at kritisere tilsynsrådets afgørelse.

Jeg fandt at burde tilføje, at den anvendte fremgangsmåde i forbindelse med den omstændighed, at køberen dels var ansat i kommunen, dels var medlem af kommunalbestyrelsen og dennes økonomiudvalg, kunne give anledning til visse betænkeligheder ud fra principielle forvaltningsretlige synspunkter. Under hensyn hertil gav sagen mig anledning til at henstille til Indenrigsministeriet i samarbejde med kommunernes organisationer at overveje, hvorvidt

der uden afgørende modhensyn kan fastsættes retningslinier, hvorefter salg af kommunale ejendomme, herunder navnlig salg til medlemmer af kommunalbestyrelsen eller kommunens ansatte, sker efter offentligt udbud.

Den 14. februar 1973 underrettede Indenrigsministeriet mig om, at ministeriet havde udarbejdet et udkast til cirkulærskrivelse om spørgsmålet og havde udbedt sig en udtalelse derom fra bestyrelserne for Kommunernes Landsforening og Amsrådsforeningen i Danmark. Ministeriet ville senere vende tilbage til sagen.

- 54.** *Fundet det tvivlsomt, om § 4 i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969 om sømandsskat, i det omfang den afskærer overførsel af den ikke udnyttede del af personfradraget til ægtefællen, har fornøden hjemmel i sømandsskatteoven. Henstillet til ministeriet at søge de omhandlede regler om overførsel af personfradrag tydeliggjort. Da skatteyderen ønskede sagen prøvet ved domstolene, henstillede jeg til Københavns Overpræsidium, at der meddeltes vedkommende fri proces. (J. nr. 323/72).*

A klagede over Finansministeriets afgørelse af 15. februar 1972 vedrørende hendes ægtefælles adgang til i sin beskatning for indkomståret 1970 at få overført den del af hendes personfradrag, som hun ikke selv havde kunnet udnytte.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i indkomståret 1970 foretog en rejse med det skib, hvorpå hendes ægtefælle var tjenstgørende som skibsfører. På grund af pludselig opstået sygdom indvilligede hun i midlertidigt at gøre tjeneste ombord på skibet. For hendes arbejde i den anledning blev der efter fradrag af sømandsskat udbetalt hende i alt 234 kr.

På selvangivelsen for indkomståret 1970 opgav hun beløbet som sin samlede indkomst, idet hun ikke i det pågældende indkomstår havde haft indtægter i øvrigt.

Med slutopgørelsen for indkomståret modtog hendes ægtefælle en opkrævning for restskat på 1.887 kr., medens det af hendes slutopgørelse fremgik, at hun havde et uudnyttet personfradrag på i alt 4.801,60 kr.

A rettede derefter henvendelse til Sømandsskattekontoret med en nærmere redegørelse for sagen og bad oplyst, hvorvidt den udnyttede del af hendes personfradrag ikke kunne overføres til ægtefællen, hvad hendes personfradrag oprindeligt havde været. Hun anførte i denne forbindelse, at det efter hendes opfattelse var urimeligt, at indkomsten på 234 kr. for få dages arbejde skulle medføre en restskat for ægtefællen på 1.887 kr. Hun bad endelig Sømandsskattekontoret oplyse, hvor-

vidt hun ved at give afkald på den pågældende indkomst kunne opnå, at personfradraget blev overført til ægtefællen.

Sømandsskattekontoret oversendte sagen til Finansministeriet, der svarede A, at i henhold til § 4 i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969 om sømandsskat kan der ikke, hvor en hustru i indkomstårets løb har været undergivet sømandsbeskatning, foretages overførsel af hendes eventuelle, ikke-udnyttede personfradrag til ægtefællens beskatning. Ministeriet tilføjede, at der ikke er hjemmel til med skattemæssig virkning efterfølgende at give afkald på den sømandsbeskattede del af den indkomst, som hun havde erhvervet i 1970.

I anledning af klagen til mig udtalte Finansministeriet, at det ved forskudsregistreringen for indkomståret 1970 forventedes, at A ikke ville få nogen indkomst, hvorfor hendes personfradrag på 5.000 kr. blev overført til ægtefællens sømandsbeskatning som et særligt fradrag efter reglerne i § 3 i bekendtgørelsen af 19. december 1969 om sømandsskat. Ved slutligningen for indkomståret 1970 tilbageførtes personfradraget imidlertid til A, da det viste sig, at hun havde oppebåret indkomst i 1970, idet hun havde været undergivet sømandsbeskatning i 13 dage. For ægtefællen medførte dette opkrævning af en rest-sømandsskat på 1.887 kr. A var med sin beskedne indkomst i 1970 kun i stand til at udnytte en lille del af personfradraget ved beskatningen, og den ikke-udnyttede del af fradraget kunne i henhold til reglerne i § 4 i

ovennævnte bekendtgørelse ikke igen overføres til ægtefællen.

Finansministeriet oplyste, at begrundelsen herfor var, at man ved koordineringen pr. 1. januar 1970 af sømandsskatteoven med kildebeskatningen i land af administrative grunde i videst muligt omfang søgte at fastholde en allerede gennemført sømandsbeskatning som definitiv.

Ministeriet udtalte endvidere, at den samlede beskatning af ægtefællerne, herunder indrømmelse og overførsel af personfradrag, herefter var gennemført i overensstemmelse med de gældende regler.

Endelig bemærkede ministeriet, at det på baggrund af de indhøstede erfaringer ved praktiseringen af reglerne for overførsel af personfradrag, for tiden blev undersøgt om disse burde ændres. Eventuelle ændringer ville dog af administrative grunde kun kunne forventes at få virkning for fremtiden.

Den 24. april 1972 tilskrev jeg Finansministeriet således:

»Vedlagt tilbagesendes de med Finansministeriets skrivelse af 24. marts 1972 (Skdp. VIII j.nr. 85-107/1971) fremsendte akter, idet jeg skal anmode om en supplerende udtalelse om følgende punkter:

Ministeriet har i skrivelserne udtalt, at reglerne i § 4 i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969 om sømandsskat er til hinder for, at den ikke udnyttede del af (A's) personfradrag overføres til ægtefællen.

I sømandsskatteovens § 7, stk. 2, er det fastsat, at bestemmelserne i § 37, stk. 2, i kildeskatteloven om yderligere personfradrag og om overførsel af personfradrag også gælder ved opgørelsen af indtægten om bord. Bestemmelsen i § 7, stk. 2, 2. pkt., hvorefter personfradrag efter stk. 1 i indtægten om bord ikke kan overføres til den sømandsbeskattedes ægtefælle, finder alene anvendelse i det omfang, der er beregnet personfradrag efter de særlige regler for sømænd, jfr. lovens § 7, stk. 1.

Bestemmelsen i kildeskattelovens § 37, stk. 2, har følgende ordlyd:

»For gift kvinde, der sambeskatte med sin mand, indrømmes der et yderligere personfradrag i mandens ansatte skattepligtige indkomst. Er hustruen ansat til indkomstskat for det pågældende indkomstår, ind-

rømmes hendes personfradrag i hendes ansatte skattepligtige indkomst. I det omfang en af ægtefællerne herefter ikke kan udnytte sit personfradrag, fradrages den ikke udnyttede del af fradraget i den anden ægtefælles ansatte skattepligtige indkomst. Fradrag i den anden ægtefælles indkomst kan dog kun ske, hvis ægtefællerne er sambeskattede ved indkomstårets udgang.«

Det må herefter lægges til grund, at den almindelige ret efter kildeskattelovens § 37, stk. 2, til at overføre personfradrag ved sømandsskatteovens § 7, stk. 2, er gjort anvendelig inden for sømandsbeskatningen, og at § 4 i bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969 om sømandsskat i et vist omfang er udtryk for en fravigelse af denne bestemmelse.

Bekendtgørelsen angiver sig som udstedt i medfør af sømandsskatteovens §§ 7, stk. 4, 11, stk. 2 og 15, stk. 3, men i det foreliggende tilfælde synes hjemmelsgrundlaget alene at kunne søges i lovens § 7, stk. 4, der bestemmer følgende:

»Finansministeren fastsætter regler for beregningen af sømandsskat og skat af indtægten i land i tilfælde, hvor personfradrag eller hustrufradrag overføres til den sømandsbeskattede efter § 37, stk. 2, 3. og 4. pkt., eller § 37A, stk. 1, 3. og 4. pkt., i kildeskatteloven.«

Efter en foreløbig bedømmelse af sagen skal jeg udtale, at jeg finder det tvivlsomt, hvorvidt bekendtgørelsen om sømandsskat, i det omfang den afskærer overførsel af personfradrag som i det foreliggende tilfælde, har fornøden hjemmel i sømandsskatteovens § 7, stk. 4.

Som bekendt antages det i statsforfatningsretlig teori og i retspraksis, at lovbestemmelser alene kan fraviges ved anordning (derogation), såfremt der er givet en speciel udtrykkelig bemyndigelse hertil. Jeg henviser i denne forbindelse til Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret II, s. 494, Poul Andersen, Dansk Statsforfatningsret, s. 554, Max Sørensen, Dansk Statsforfatningsret, s. 217, samt Ole Krarup, Øvrighedsmyndighedens grænser, side 183-198, med henvisninger til retspraksis.

Så vidt ses indeholder sømandsskatteovens § 7, stk. 4, ikke nogen klar bemyndigelse til at fravige reglen i lovens § 7, stk. 2, eller kildeskatteloven, og forarbejderne til

bestemmelsen synes heller ikke at kunne tages til indtægt for en sådan forståelse af bemyndigelsen, jfr. Folketingstidende 1968/69, tillæg A, sp. 1901, og tillæg B, sp. 679-682.

I denne forbindelse kan man rejse spørgsmålet, om ikke allerede en fortolkning af bemyndigelsens ordlyd må føre til samme resultat. Det hedder i sømandsskattelovens § 7, stk. 4, »at Finansministeren fastsætter regler . . . i tilfælde, hvor personfradrag . . . overføres.« Det er nærliggende at antage, at der hermed alene er givet ministeren bemyndigelse til at fastsætte de nærmere angivne regler, når overførsel finder sted, men ikke til at bestemme, om overførsel overhovedet skal foretages.

På denne baggrund beder jeg oplyst, om Finansministeriet kan tiltræde de angivne bemærkninger om forholdet mellem bekendtgørelsen og loven om sømandsskat, herunder fortolkningen af lovens § 7. I bekræftende fald beder jeg tillige oplyst, om ministeriet vil foranledige, at den pågældendes sømandsbeskatning for indkomståret 1970 berigtiges i overensstemmelse hermed. Det bedes i denne forbindelse endvidere oplyst, hvorvidt ministeriet har kendskab til andre lignende tilfælde, hvor overførsel af personfradrag er nægtet under henvisning til bekendtgørelsens § 4.

Jeg beder endelig oplyst, hvorvidt der i de udsendte vejledninger til skatteyderne er gjort opmærksom på den antagne begrænsning i mulighederne for at overføre personfradrag efter bekendtgørelsen om sømandsskat.«

Finansministeriet meddelte herefter, at der efter ministeriets opfattelse var fornøden hjemmel i sømandsskattelovens § 15, stk. 3, til fastsættelse af bestemmelserne i § 4 i den nævnte bekendtgørelse, jfr. § 2 i samme bekendtgørelse.

Finansministeriet bemærkede, at det var bekendt med, at tilsvarende afgørelser var truffet i en række lignende tilfælde, og tilføjede, at der ikke var udsendt særlige vejledninger til søfolk om sømandsbeskatning i anledning af de nye regler, der blev indført i forbindelse med kildeskattens indførelse i land, men at reglerne om overførsel af personfradrag er omtalt i Skattedepartementets cir-

kulære nr. 265 af 19. december 1969, pkt. 10, om sømandsskat.

I tilslutning til en drøftelse af sagen begrundede Finansministeriet nærmere sin tidligere udtalelse, hvorefter sømandsskattelovens § 15, stk. 3, efter ministeriets opfattelse indeholder fornøden hjemmel til fastsættelse af bestemmelsen i § 4 i bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969, jfr. § 2 i samme bekendtgørelse.

Ministeriet udtalte, at det opfatter bestemmelsen i sømandsskattelovens § 7, stk. 2, 2. pkt., på den måde, at den i det hele afskærer fra at overføre personfradrag i indtægten ombord til den sømandsbeskattede ægtefælle, og dette gælder, hvad enten det er ægtemanden eller hustruen, der er undergivet sømandsbeskatning. Ministeriet fandt ikke, at ordene »efter stk. 1« kunne betyde, at der skulle være en anden mulighed for overførsel af personfradrag i den omhandlede situation.

Finansministeriet udtalte i denne forbindelse, at bestemmelserne i sømandsskattelovens § 7, stk. 1 og 2, og § 15, stk. 2 og 3, kom ind i sømandsskatteloven ved et ændringsforslag til et forslag til lov om ændring af lov om sømandsskat, der blev fremsat den 20. november 1968. (Folketingstidende 1968/69, tillæg B, sp. 677 ff).

Ministeriet henviste til, at det i bemærkningerne uden nogen modifikation bl. a. udtales: »Den sømandsbeskattede har ingen mulighed for at få overført et eventuelt uudnyttet personfradrag i sømandsindtægten efter § 7, stk. 1, til ægtefællen. Dette hænger sammen med den definitive sømandsbeskatning.«

Ministeriet måtte herefter være af den opfattelse, at bestemmelsen i sømandsskattelovens § 7, stk. 2, 1. pkt., der i øvrigt kun angik indtægten om bord, ikke kunne være til hinder for at fastsætte de i bekendtgørelsen af 19. december 1969 indeholdte bestemmelser.

Jeg udtalte herefter:

Bestemmelsen i § 4 i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 603 af 19. december 1969 om sømandsskat har følgende ordlyd:

»For indkomstår, hvor den gifte mand er sømandsbeskattet, og hustruen er ansat særskilt til indkomstskat, men ikke sømandsbeskattet, overføres den del af hendes personfradrag, der ikke kan udnyttes i hendes indtægt, til mandens indtægt efter reglerne i § 3.«

I bekendtgørelsens § 3 findes følgende regler om overførsel af personfradrag:

»For indkomstår, hvor den gifte mand er sømandsbeskattet, og hustruen ikke er ansat særskilt til indkomstskat eller sømandsbeskattet, overføres hendes personfradrag til mandens indtægt om bord. Fradraget udgør så stor en del af det årlige fradrag, som svarer til antallet af dage med tjeneste om bord.

Stk. 2. Har sømanden ikke i hele indkomståret gjort tjeneste om bord, overføres hustruens personfradrag til mandens indtægt i land. Fradraget udgør så stor en del af det årlige personfradrag, som svarer til antallet af dage uden tjeneste om bord. I det omfang fradraget ikke udnyttes i mandens indtægt i land, overføres det til indtægten om bord.«

For indkomstår, hvor den gifte kvinde er sømandsbeskattet, men manden ikke er sømandsbeskattet, kan der efter bekendtgørelsens § 5 ske overførsel af den del af hans personfradrag, der ikke kan udnyttes i hans indtægt, til hustruens indtægt efter reglerne i § 3.

I den foreliggende sag havde såvel A som hendes ægtefælle været undergivet sømandsbeskatning i indkomståret 1970. Af de nævnte regler i Finansministeriets bekendtgørelse om sømandsskat fulgte det herefter, at der ikke kunne ske overførsel af hendes uudnyttede personfradrag til ægtefællens indtægt (om bord), jfr. herved §§ 4 og 5 modsætningsvis, og Finansministeriets skrivelse af 15. februar 1972.

Som jeg nærmere havde gjort gældende i min skrivelse af 24. april 1972 til Finansministeriet, der er gengivet ovenfor, kunne det imidlertid give anledning til overvejelser, hvorvidt bekendtgørelsen med det angivne indhold havde fornøden hjemmel i de påberåbte bestemmelser i sømandsskatteovens §§ 7, stk. 4, 11, stk. 2 og 15, stk. 3.

Efter min opfattelse kunne man som anført i skrivelserne af 24. april 1972 rejse spørgsmålet, om ikke bekendtgørelsen i den nævnte henseende var udtryk for en fravigelse af lovbestemmelser (anordning med derogatorisk kraft), hvortil der måtte kræves udtrykkelig lovhjemmel.

Det måtte herved lægges til grund, at den almindelige regel om overførsel af personfradrag i kildeskattelovens § 37, stk. 2,

var gjort anvendelig også ved opgørelsen af indtægten om bord, jfr. sømandsskatteovens § 7, stk. 2, der har følgende ordlyd:

»Bestemmelserne i § 37, stk. 2, i kildeskatteloven om yderligere personfradrag og om overførsel af personfradrag gælder også ved opgørelsen af indtægten om bord. Derimod kan personfradrag efter stk. 1 i indtægten om bord ikke overføres til sømandsbeskattedes ægtefælle.«

Finansministeriet havde heroverfor gjort gældende, at det opfatter bestemmelsen i sømandsskatteovens § 7, stk. 2, 2. pkt., således, at bestemmelsen afskærer enhver overførsel af personfradrag i indtægten om bord til den sømandsbeskattedes ægtefælle, hvad enten det er manden eller hustruen, der er undergivet sømandsbeskatning. Ministeriet tillagde ikke ordene »personfradrag efter stk. 1« nogen betydning i denne henseende.

Jeg fandt ikke at kunne tiltræde Finansministeriets fortolkning af sømandsskatteovens § 7, stk. 2. Det måtte lægges til grund, at personfradraget efter lovens § 7, stk. 1, på væsentlig måde adskiller sig fra det almindelige personfradrag efter kildeskattelovens § 37, stk. 2. I denne forbindelse kan henvises til bemærkningerne i folketingsbetænkningen, Folketingstidende 1968/69, tillæg B, sp. 681:

»Medens personfradraget i land er et såkaldt »beregningsfradrag«, er der her tale om et fradrag ved selve indkomstopgørelsen.«

Når det i sømandsskatteovens § 7, stk. 2, alene er fastsat, at personfradrag efter § 7, stk. 1, ikke kan overføres til ægtefællen, var der efter min opfattelse på denne baggrund ikke tilstrækkeligt holdepunkt for at antage, at bestemmelsen også ville afskære overførsel af det almindelige personfradrag efter § 37, stk. 2, i kildeskatteloven. Forarbejderne til bestemmelsen, jfr. Folketingstidende 1968/69, sp. 680-82, indholder så vidt ses ingen støtte for Finansministeriets udvidende fortolkning af § 7, stk. 2, 2. pkt. I sp. 681 er det alene – som i lovbestemmelsens ordlyd – anført, at den sømandsbeskattede ingen mulighed har for at få overført et eventuelt uudnyttet personfradrag i sømandsindtægten efter § 7, stk. 1, til ægtefællen, hvilket hænger sammen med den definitive sømandsbeskatning.

Jeg bemærkede herved, at A's udnyttede personfradrag efter det oplyste i langt overvejende grad måtte henføres til kildeskattelovens § 37, stk. 2, idet hendes personfradrag i sømandsindtægten efter sømandsskattelovens § 7, stk. 1, kun androg et ringe beløb på grund af indkomstens beskudne størrelse, jfr. herved sømandsskattelovens § 15, stk. 2.

Efter min opfattelse giver sømandsskattelovens § 7, stk. 2, herefter ret til overførsel af personfradrag efter kildeskattelovens § 37, stk. 2, til ægtefællen, uanset om den pågældende skatteyder i øvrigt har været undergivet sømandsbeskatning i en periode i indkomståret. Bekendtgørelsen om sømandsskat har imidlertid udelukket, at sådan overførsel kan finde sted.

Fravigelse af lovbestemmelser ved anordning kræver efter almindelig statsforfatningsretlig opfattelse udtrykkelig lovhjemmel, jfr. nærmere det jeg anførte i min skrivelse af 24. april 1972. Jeg gjorde heri gældende, at hjemmelen for bekendtgørelsens §§ 4 og 5 formentlig måtte søges i sømandsskattelovens § 7, stk. 4. Finansministeriet havde heroverfor – uden nærmere argumentation – givet udtryk for, at hjemmelen efter ministeriets opfattelse findes i sømandsskattelovens § 15, stk. 3, der har følgende ordlyd:

»Finansministeren fastsætter regler om beregningen af sømandsskat i tilfælde, hvor personfradrag efter § 15, stk. 2, ikke fuldtud kan udnyttes ved fradrag i indtægten i land.«

Jeg havde ikke tidligere ment, at § 15, stk. 3, havde betydning som hjemmel i den angivne situation, idet bestemmelsen – sammenholdt med § 15, stk. 2 – synes at angå det tilfælde, at en skatteyder har såvel indtægter om bord som i land, hvorved der kan opstå spørgsmål om fordelingen af personfradraget. Overførsel af personfradrag mellem ægtefæller synes derimod omhandlet i § 7, stk. 4, jfr. § 7, stk. 2.

Efter min opfattelse var dette spørgsmål dog uden betydning for hjemmelsproblemet i henseende til fravigelsen af sømandsskattelovens § 7, stk. 2, jfr. kildeskattelovens § 37, stk. 2, idet hverken bemyndigelsen i sømandsskattelovens § 7, stk. 4, eller bemyndigelsen i lovens § 15, stk. 3, ses at indeholde nogen klar lovhjemmel hertil. For-

arbejderne til bestemmelserne giver heller ikke holdepunkter for at fortolke bestemmelserne således, jfr. Folketingstidende 1968/69, tillæg B, sp. 681.

Som anført i skrivelsen af 24. april 1972 fandt jeg herefter fortsat, at det var tvivlsomt, hvorvidt bekendtgørelsen om sømandsskat, i det omfang den afskærer overførsel af personfradrag som i det foreliggende tilfælde, havde fornøden hjemmel i sømandsskatteloven.

Den fortolkning, Finansministeriet havde anlagt, var dog ikke af en sådan art, at den kunne give mig grundlag for at udtale kritik over for ministeriet. Under hensyn til den brevveksling og forhandling om sagen, jeg allerede havde haft med ministeriet, fandt jeg det ikke formålstjenligt at henstille til ministeriet at undergive sagen fornyet overvejelse.

Jeg bad derimod ministeriet om underretning om udfaldet af overvejelserne vedrørende ændring af reglerne om sømandsbeskatning, herunder reglerne om overførsel af personfradrag.

Såfremt Finansministeriet anså det for nødvendigt af administrative grunde, herunder hensynet til sømandsbeskatningens definitive karakter, at opretholde reglerne om overførsel af personfradrag i bekendtgørelsen af 19. december 1969, henstillede jeg endvidere til ministeriet at søge bestemmelserne i sømandsskattelovens §§ 7 og 15 tydeliggjort i den nævnte henseende.

Endelig bad jeg ministeriet overveje, hvorvidt der ikke måtte være anledning til (f. eks. i vejledningen til selvangivelsen, afsnit VII) at orientere skatteyderne nærmere om reglerne vedrørende overførsel af personfradrag ved sømandsbeskatning.

Den endelige afgørelse af, hvorvidt bekendtgørelsen om sømandsskat havde fornøden lovhjemmel til at afskære overførsel af personfradrag efter kildeskatteloven, hører under domstolene.

Såfremt A – eventuelt efter drøftelse med en advokat – måtte ønske at indbringe sagen for domstolene og i forbindelse hermed indgav ansøgning om fri proces, foreslog jeg hende at meddele mig dette. Jeg ville da overveje at henstille, at hendes ansøgning blev imødekommet, såfremt hun opfyldte de økonomiske betingelser herfor.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.

Da A ønskede at indbringe sagen for domstolene og indgav ansøgning om fri proces til Københavns Overpræsidium, henstillede jeg

til Overpræsidiets, at ansøgningen blev imødekommet.

Det er senere over for mig oplyst, at A har fået bevilget fri proces, og at sagen er indbragt for Københavns Byret.

55. *Efter reglen i offentlighedslovens § 12, stk. 1, burde landshøvdingen over Grønland have udsat sin afgørelse af en sag om en bolig, indtil han havde givet Grønlands Lærerforening lejlighed til at udtale sig, og han burde have reageret på en skrivelse fra lærerforeningen, inden han traf sin afgørelse. (J. nr. 145/72).*

A, der var lærer i Grønlands skolevæsen, klagede over, at landshøvdingen over Grønland havde bestemt og Ministeriet for Grønland tiltrådt, at han skulle fraflytte sin bolig i Sukkertoppen, samt over landshøvdingens behandling af sagen.

Det fremgik af sagens akter, at den omtalte bolig i sin tid var lejet til brug som midlertidig kæmnerbolig. Da den tidligere kæmner ikke fandt at have behov for en så stor bolig, der var på 182 m² og indeholdt 6 værelser, fik han tilladelse til at indflytte i en lejlighed. Boligen indgik derefter i den almindelige boligpuljeordning og blev tildelt skolevæsenet til brug for A.

Den 1. juli 1971 skulle en ny kæmner tiltræde embedet i Sukkertoppen, og da han fandt, at den lejlighed på 59 m², indeholdende 5 værelser, der blev benyttet af den hidtidige kæmner, ikke opfyldte hans behov, anmodede han den fratrædende kæmner om, at den ovennævnte tidligere kæmnerbolig igen blev benyttet som kæmnerbolig. Da den fratrædende kæmner ikke fandt at kunne træffe en afgørelse i sagen, anmodede han i skrivelse af 27. januar 1971 uden indstilling landshøvdingen om at træffe denne afgørelse. Det blev i den forbindelse oplyst, at A havde 1 barn, og at den nye kæmner havde 4 børn, samt at der ikke var andre boligmuligheder for den nye kæmner, medmindre man skulle angribe andre institutioner, såsom GTO og KGH.

A modtog kopi af kæmnerens henvendelse til landshøvdingen og afsendte den 29. januar 1971 telegram og skrivelse til landshøvdingen. Telegrammet havde følgende indhold: »Nær-

værende kæmners 0285 stop venligst afvent mine brevlige kommentarer hvis afgørelsen forventes at gå mig imod«.

I skrivelse af samme dato oplyste A, at den nye kæmnerbolig, der var under opførelse, ifølge de lokale instanser ville være færdig til indflytning i 1972, samt at der ved siden af den lejlighed, som blev benyttet af den fratrædende kæmner, fandtes en ubenyttet ungkarlejlighed, som ligeledes kunne stilles til den nye kæmners disposition. A meddelte endvidere, at han, da han selv var forhindret i at komme til Godthåb for at forhandle problemet, havde opfordret Grønlands Lærerforening til at varetage sine interesser, og at landshøvdingen, såfremt han ville bestemme, at han skulle fraflytte sin bolig, forinden skulle optage kontakt med lærerforeningen.

Grønlands Lærerforening skrev den 24. februar 1971 til landshøvdingen og meddelte, at man gik ud fra, at sagen havde fundet en for A tilfredsstillende løsning, da foreningen intet havde hørt. Foreningen anmodede samtidig landshøvdingen om orientering om, hvilke retningslinier der for tiden fulgtes for boligtildeling og omrokering mellem boligernes indehavere, samt orientering om, hvorledes det nye boligpuljesystem tænkte administreret, herunder, om der ville blive mulighed for organisationsrepræsentation ved den nærmere udformning af reglerne.

I skrivelse af 27. april 1971 meddelte landshøvdingen kæmneren, at han fandt det rettest, at den omhandlede bolig tildeltes den nye kæmner, og at der tildeltes A en anden passende bolig. Landshøvdingen oplyste, at

han ved sin afgørelse havde lagt vægt på, at huset var lejet med det formål at tjene som midlertidig kæmnerbolig. Landshøvdingen meddelte samtidig Grønlands Lærerforening, at der ved boligtildeling blev taget hensyn dels til de boligberettigedes Grønlands-ancientitet, dels til familiens størrelse, dels til de ansattes charge, samt at omrokeringer normalt ikke finder sted. Landshøvdingen meddelte endvidere, at det ikke var tanken ved det nye boligpuljesystem, at der skulle ske nogen ændring i de hidtidige principper for boligtildeling. Der ville derfor ikke blive brug for udformning af yderligere regler.

Ved telegram af 1. maj 1971 til landshøvdingen protesterede A imod afgørelsen, og i skrivelse af 7. s. m. til landshøvdingen protesterede Grønlands Lærerforening herimod.

I sit telegram gjorde A særlig gældende, at hans synspunkter trods anmodning ikke var indhentet gennem Grønlands Lærerforening, samt at der ikke var givet ham garanti for, at han kunne genindflytte i boligen, når kæmnerinstitutionens 1-årige boligbehov var dækket. Endvidere bad A oplyst, hvilken dækning der var for at betegne boligen som »midlertidig kæmnerbolig«, og en forklaring på, hvordan boligen kunne tildeles ham uden denne klausul.

I sin besvarelse af 18. maj 1972 fastholdt landshøvdingen sin afgørelse under hensyn til, at der for tiden ikke i Sukkertoppen skønnes at være andre rimelige udveje for at tilvejebringe en passende bolig for den nye kæmner. Landshøvdingen henviste herved endvidere til, at kæmneren havde et vist repræsentativt behov for en stor bolig.

Til A's udtalelser i telegrammet anførtes, at Grønlands Lærerforening ikke var tillagt nogen forhandlingsret i spørgsmålet om tildeling af boliger, og at det ville være uoverkommeligt at administrere den begrænsede boligmasse, der var til rådighed for udsendte, såfremt landshøvdingen i almindelighed skulle forhandle placeringsspørgsmål med organisationerne. Derimod havde Grønlands Lærerforening en almindelig ret til at henvende sig til landshøvdingen, men der var ikke fra foreningens side fremkommet oplysninger, der havde relevans for sagens afgørelse. Landshøvdingen kunne af foran anførte principielle grunde ikke påtage sig at rette henvendelse til lærerforeningen for at indhente oplysnin-

ger, som A eventuelt måtte have meddelt foreningen.

Endvidere meddelte landshøvdingen, at der ikke kunne gives nogen garanti for, at A ved ledighed kunne genindflytte i boligen, da afgørelsen herom måtte træffes under hensynet til boligsituationen på det pågældende tidspunkt.

Til A's spørgsmål om, hvilken dækning der var for anvendelsen af betegnelsen »midlertidig kæmnerbolig«, meddelte landshøvdingen, at boligen rent faktisk blev lejet til dette formål, men at den nuværende kæmner ikke mente at have behov for så stor en bolig, hvorfor den på daværende tidspunkt kunne indgå i den almindelige boligpulje. Nogen klausul havde boligen således ikke været belagt med.

Efter at Grønlands Lærerforening havde forelagt sagen for Danmarks Lærerforening, anmodede denne forening i skrivelse af 2. juni 1971 landshøvdingen om at ændre sin afgørelse, hvilket landshøvdingen afslog i skrivelse af 9. s. m. Landshøvdingen meddelte i sit afslag, at Grønlands Lærerforening ikke på eget initiativ havde rettet henvendelse til ham.

Sagen havde derefter den 30. juni 1971 været drøftet i Ministeriet for Grønland mellem Danmarks Lærerforening og ministeriet, hvor lærerforeningen accepterede landshøvdingens afgørelse. Ministeriet godkendte, at der blev ydet A 6 pct. flyttestøtte.

En klage af 27. august 1971 fra A over sendte jeg til Ministeriet for Grønland, der indhentede en udtalelse af 21. december 1971 fra landshøvdingen. Med skrivelse af 6. januar 1972 sendte ministeriet A en fotokopi af landshøvdingens udtalelse, hvortil ministeriet henholdt sig, og bemærkede, at hverken Grønlands Lærerforening eller Danmarks Lærerforening havde forhandlingsret vedrørende boligspørgsmål, hvorfor landshøvdingen eller ministeriet ikke havde pligt til at henvende sig til de nævnte organisationer i en sag som den foreliggende. Noget andet var, at såvel landshøvdingen som ministeriet altid ville være villig til at drøfte ethvert spørgsmål med organisationerne, jfr. herved drøftelsen den 30. juni 1971 mellem ministeriet og Danmarks Lærerforening. Ministeriet undrede sig i øvrigt over, at A ikke havde meddelt landshøvdingen de samme oplysninger, som han havde givet sin organisation.

I klagen til mig over den trufne afgørelse og sagens behandling havde A konkluderet klagen i følgende 5 spørgsmål:

1. Havde landshøvdingen handlet korrekt ved – på trods af A's anmodning – at undlade at indhente hans kommentarer?

2. Havde landshøvdingen handlet korrekt ved under henvisning til principielle grunde at nægte at kontakte Grønlands Lærerforening?

3. Havde landshøvdingen været tilstrækkelig grundig i sin sagsbehandling? (A gjorde gældende, at landshøvdingen ved at høre hans kommentarer kunne være blevet bekendt med, at hans kone på daværende tidspunkt var gravid, og at han havde en ung grønlandsk pige i huset).

4. Havde landshøvdingen handlet korrekt ved at retfærdiggøre A's udflytning under henvisning til, at boligen var lejet med det formål at tjene som midlertidig kærnerbolig?

5. Havde landshøvdingens korrespondance været tilstrækkelig nøjagtig, når han havde kunnet meddele Danmarks Lærerforening, at Grønlands Lærerforening ikke på eget initiativ havde rettet henvendelse til embedet?

I den anledning udtalte landshøvdingen følgende:

ad 1:

»Det er et almindeligt ansættelsesvilkår, at udsendte under tjeneste i Grønland må være indforstået med, såfremt det af landshøvdingen eller andre på landshøvdingens vegne må skønnes fornødent, at blive beordret til indflytning i en anden bolig end den oprindelig tildelte.

Begrundelsen for denne retsstilling er, at den boligmasse, der er til rådighed for udsendte, er stærkt begrænset, og det er derfor uomgængeligt nødvendigt, at der kan ske ændringer i placeringerne for at få alle anbragt i nogenlunde rimelige boliger.

Generelle regler om behandling af disse placeringssager er ikke udfærdiget. Afgørelserne må træffes efter et skøn under hensyntagen til den bedst mulige udnyttelse af boligmassen. Afgørelserne træffes normalt af kæmnerne. I nærværende sag er afgørelsen hen-skudt til landshøvdingen, fordi den kommende kærner havde interesse i afgørelsen.

Da der på afgørelsens tidspunkt ikke forelå andre muligheder for at placere den nye kærner, der har 4 børn og visse repræsenta-

tive forpligtelser, da den bolig, der blev tildelt (A), langt oversteg det normale i henseende til størrelse og standard for udsendtes boliger i Grønland, og da der ikke forelå andre rimelige placeringsmuligheder, må en høring skønnes ufnøden. Afgørelsen kunne ikke være blevet en anden, medmindre der forinden afgørelsen var blevet en passende bolig for den kommende kærner ledig andetsteds. Sådanne opdukkede boligmuligheder er ikke usædvanlige i Grønland, hvor der sker meget store udskiftninger inden for det udsendte personale. Jeg må derfor konkludere i, at en høring på embedets initiativ har været ufnøden, da den har været uden betydning for sagens afgørelse.

Således som sagen har været oplyst over for embedet, må jeg fastholde, at heller ikke (A's) henvendelser har afgivet grundlag for, at det var nødvendigt at høre (A), idet denne kun har ønsket at afgive sådanne kommentarer gennem Grønlands Lærerforening for derved at fremkalde en forhandlingsposition. Der foreligger derfor heller ikke nogen tilsidesættelse af offentlighedslovens § 12.

ad 2:

Forhandlingsret vedrørende konkrete placeringer i de boliger, der hidtil vederlagsfrit har været stillet til rådighed for de udsendte, har kun Lægeforeningen. For andre overenskomstområder og for tjenestemandsområdet gælder det, at foreningerne ikke har krav på forhandling om konkrete boliger, og det ville være uoverkommeligt at gennemføre sådanne forhandlinger. Efter min opfattelse er det såvel retligt som moralsk korrekt at undlade at forhandle med Grønlands Lærerforening.

ad 3:

Spørgsmålet skønnes at være fyldestgørende besvaret under det ad 1 og 2 anførte.

ad 4:

Det skønnes ikke at være irrelevant, når det under sagens behandling har været anført, at det pågældende hus er lejet med det formål at tjene som midlertidig kærnerbolig. Det er i hvert fald et argument for, at boligen er egnet som kærnerbolig, men det er selvfølgelig ikke et argument, der tjener til fordel for (A).

Det må medgives (A), at udflytningen ikke alene kan retfærdiggøres under henvisning til,

at boligen er lejet som kærnerbolig, men der ses ikke at være handlet ukorrekt ved at anføre dette, idet boligen rent faktisk er lejet med det nævnte formål.

ad 5:

Det må fastholdes, at der kun er tale om en strid om ord. Det er helt klart forudsat i min skrivelse nr. 8596 af 9. juni 1971 til Danmarks Lærerforening, at der er tale om Grønlands Lærerforenings manglende initiativ til af egen drift at meddele oplysninger. Det kan derfor ikke erkendes, at min korrespondance ikke har været tilstrækkelig nøjagtig.«

På mit spørgsmål om, hvilken kontakt om det foreliggende fraflytningsspørgsmål der havde været mellem landshøvdingembedet og A inden afgørelsen af 27. april 1971, oplyste landshøvdingen, at der fra A som anført ovenfor var modtaget dels et telegram, dels en skrivelse, begge dateret 29. januar 1971. Telegrammet havde ingen selvstændig betydning haft, idet embedet havde afventet hans bebudede brevlige kommentar af samme dato. A's brev af 29. januar 1971 indeholdt ikke nogen anmodning om at indhente oplysninger direkte fra ham, men henviste embedet til at rette henvendelse til Grønlands Lærerforening. Det var ifølge landshøvdingen foran begrundet, hvorfor en sådan henvendelse ikke var sket. Yderligere kontakt mellem A og embedet havde der ikke været inden afgørelsen.

Endelig oplyste landshøvdingen, at Grønlands Lærerforenings skrivelse af 24. februar 1971 ikke var besvaret skriftligt. Han havde som nævnt ikke følt sig foranlediget til at indlede forhandlinger med lærerforeningen om konkrete boligforhold. De øvrige spørgsmål om, hvorledes boligpuljesystemet fremtidig tænkes administreret, havde telefonisk været drøftet med lærerforeningens daværende formand efter sagens afgørelse. Spørgsmålet ville i øvrigt ikke kunne besvares fra landshøvdingembedet, idet generelle forhandlinger med organisationerne skete med ministeriet.

Ministeriet for Grønland henholdt sig over for mig til landshøvdingens udtalelse og ministeriets udtalelse i skrivelsen af 6. januar 1972 til A.

Med hensyn til punkterne 1-3 i A's klage udtalte jeg følgende:

Efter § 12, stk. 1, i offentlighedsloven kan den, der er part i en sag, som er til

behandling i den offentlige forvaltning, på ethvert tidspunkt af behandlingen forlange, at sagens afgørelse udsættes, indtil han har afgivet en udtalelse om sagen. Det antages, at denne bestemmelse skal forstås således, at den omtalte udtalelse kan afgives mundtligt eller skriftligt efter parternes valg, og at parten kan benytte en anden, f. eks. en advokat, til at affatte udtalelsen eller til som bisidder eller repræsentant at afgive udtalelsen mundtligt. Jeg henviser herom til *Niels Eilschou Holm*, Offentlighedsloven, s. 158, og *Ole Krarup* i *Juristen* 1964, s. 375.

Efter min mening måtte A's telegram af 29. januar 1971 og hans brev af samme dato til landshøvdingen naturligt forstås således, at han ønskede inden afgørelsen at afgive såvel en skriftlig udtalelse (hvilket skete i skrivelsen af 29. januar 1971) som en mundtlig udtalelse ved Grønlands Lærerforening som hans befuldmægtigede i sagen. Det var derfor min opfattelse, at landshøvdingen efter regelen i offentlighedslovens § 12, stk. 1, burde have udsat sin afgørelse af sagen, indtil han havde givet Grønlands Lærerforening lejlighed til at udtale sig. Og jeg fandt det beklageligt, at landshøvdingen ikke reagerede på Grønlands Lærerforenings skrivelse af 24. februar 1971, inden der blev truffet afgørelse (den 27. april 1971) i sagen.

Som anført af landshøvdingen indebar en drøftelse med Grønlands Lærerforening vel et særligt problem, for så vidt som denne lærerforening efter det oplyste ikke havde nogen forhandlingsret. Dette forhold gav mig anledning til at henlede landshøvdingens opmærksomhed på, at den beføjelse, der efter min mening i kraft af A's bemyndigelse tilkom Grønlands Lærerforening i den foreliggende sag, ikke fuldt ud kunne sidestilles med en forhandlingsret. Offentlighedslovens § 12, stk. 1, hjemler alene parten (eller dennes befuldmægtigede) en ret til, eventuelt på grundlag af aktindsigt i henhold til offentlighedsloven, at fremsætte en udtalelse som grundlag for myndighedens efterfølgende afgørelse.

Jeg fandt i øvrigt ikke ved min gennemgang af sagen noget grundlag for at kritisere landshøvdingens sagsbehandling.

For så vidt angik landshøvdingens beslutning om, at A skulle fraflytte boligen,

jfr. pkt. 4 i hans klage, udtalte jeg, at denne afgørelse beroede på et skøn, som jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Ved min gennemgang af sagen havde jeg ikke fundet, at der forelå sådanne særlige omstændigheder, herunder at landshøvdingens afgørelse skulle være motiveret af usaglige hensyn, og jeg havde derfor intet grundlag for at kritisere afgørelsen. Jeg henviste herved til de foreliggende oplysninger om, at der i A's ansættelsesskrivelse af 17. juli 1963 var taget forbehold om, at han måtte være indforstået med under tjenesten i Grønland at blive beordret til indflytning i en anden bolig end den oprindelig tildelte, at den boligmasse, der var til rådighed i Sukkertoppen, var af meget begrænset størrelse, at fordelingen af boligmassen skete efter fami-

lietørrelse, Grønlands-anciennitet og den med stillingen eventuelt forbundne repræsentative forpligtelse, og at den omhandlede bolig oprindelig var lejet med henblik på at tjene som midlertidig bolig for kæmneren i Sukkertoppen, indtil den planlagte kæmnerbolig var opført, hvilket formentlig først ville ske i 1974.

Med hensyn til klagepunkt 5 udtalte jeg, at jeg fandt det naturligt at læse den pågældende passus i landshøvdingens skrivelser af 9. juni 1971 til Danmarks Lærerforening som en udtalelse om, at Grønlands Lærerforening ikke på eget initiativ havde meddelt ham oplysninger til brug for afgørelsen af den foreliggende konkrete sag. En sådan udtalelse var efter det oplyste korrekt, og anvendelsen af den nævnte passus kunne herefter ikke give mig noget grundlag for kritik.

56. *Fundet det beklageligt, at politimesteren i Hillerød ikke lod foretage afhøring om en bidragsskyldners personlige og økonomiske forhold, før han udfærdigede pålæg om løntilbageholdelse.*

Da det endvidere under sagen oplystes, at der ikke i alle politikredse følges samme praksis i inddrivelsessager, henstillede jeg til Justitsministeriet ved en ændring af inddrivelsescirkulæret eller ved udsendelse af supplerende cirkulære at præcisere bestemmelserne i cirkulærets §§ 7 og 8. (J. nr. 387/72).

M klagede over den afgørelse, som Justitsministeriet havde truffet vedrørende nogle klager, han havde fremført, dels over politimesteren i Hillerød i anledning af dennes inddrivelse af underholdsbidrag, dels over Københavns Overpræsidiiums behandling af hans ansøgninger om skilsmisse og om bortfald af hustrubidrag.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at M og hans hustru H ved Københavns Byrets dom af 7. maj 1969 blev separeret bl. a. på vilkår, at H fik forældremyndigheden over deres 3 børn, og at M skulle betale bidrag til H's underhold efter overøvrighedens bestemmelse. Denne dom ankede M til Østre Landsret.

Ved Københavns Overpræsidiiums resolution af 27. marts 1969 var det blevet pålagt M at betale normalbidrag + 100 pct. til hvert af børnene, at betale månedsvis forud. Og ved resolution af samme dato var det blevet pålagt ham at betale 1.000 kr. pr. måned til H's underhold. Dette beløb skulle ligeledes betales

månedsvis forud. Begge resolutioner fik den 19. juni 1969 påtegning om, at bidrag skulle betales i overensstemmelse med de tidligere resolutioner.

Efter at separationsdommen var stadfæstet ved Østre Landsrets dom af 18. november 1969, blev der den 20. marts 1970 truffet bestemmelse om, at M skulle svare såvel børnebidrag som hustrubidrag i overensstemmelse med de tidligere resolutioner.

I skrivelse af 24. november 1971 ansøgte M Københavns Overpræsidiium om skilsmisse ved bevilling, idet han samtidig anmodede om, at bidraget til H måtte bortfalde omgående, idet han gjorde gældende, at hun havde økonomisk interessefællesskab med en anden mand.

I skrivelse af 17. december 1971 anmodede politimesteren i Hillerød M om at indbetale hustrubidraget, der var forfaldet den 12. s. m. Dette protesterede han imod ved skrivelse af 20. s. m., idet han henviste til, at han havde anmodet Overpræsidiet om omgående bort-

fald af bidraget under henvisning til, at H samlevede med en anden mand. Han anmodede om, at inddrivelsen måtte blive stillet i bero, indtil bidragsspørgsmålet var afgjort, og henviste yderligere til, at oplysninger kunne indhentes hos H samt hos Overpræsidiat.

I skrivelse af 22. december 1972 meddelte politimesteren M, at han, da Overpræsidiat ikke havde truffet afgørelse med hensyn til hans ansøgning, ikke så sig i stand til at udsætte inddrivelsen; beløbet skulle derfor indbetales senest den 27. s. m., såfremt han ville undgå inddrivelse ved løntilbageholdelse.

Med bemærkning om, at det omtalte bidrag var betalt, forelagde M ved skrivelse af 6. januar 1972 politimesterens skrivelse for Justitsministeriet. Han anførte, at han var helt klar over, at politimesterens afgørelse var i overensstemmelse med inddrivelseslovens muligheder, men pegede på, at afgørelsen næppe stemte med en generel praksis, der søger at tilgodese velbegrundede påstande om en ændring i det fastsatte bidrag.

I skrivelse af 17. januar 1972 klagede M til Justitsministeriet over politimesterens inddrivelse af bidraget til sønnen A og H for perioden 12. januar 1972-12. februar 1972. Han henviste til, at A havde opholdt sig hos ham uafbrudt siden 29. november 1971, og at forsørgelsen af A siden udelukkende havde påhvilet ham. H havde således efter M's mening ingen ret til at kræve bidraget inddrevet. Han henviste i denne forbindelse til § 18 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling. I denne regel er det bestemt, at retten til at kræve bidrag fastsat og til at inddræve bidraget tilkommer den, som afholder udgifterne ved barnets forsørgelse, og som har forældremyndigheden over barnet.

M gjorde endvidere gældende, at politimesteren ikke havde overholdt reglerne i Justitsministeriets cirkulære nr. 126 af 28. juni 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag, og henviste i denne forbindelse til cirkulærets § 7, hvorefter skyldneren skal afhøres om sine personlige og økonomiske forhold, og til § 8, hvorefter han skal opfordres til at fremsætte forslag om bidragsrestancens afvikling ved betaling af et passende beløb ad gangen. Han fandt tilsidesættelsen af disse regler særlig uheldig, idet politimesteren var bekendt med, at Overpræsidiat siden 24. november 1971 havde haft hans begæring om hustrubidragets bortfald til behandling, hvorfor en afgørelse

måtte være umiddelbart forestående. Han henviste endvidere til, at politimesteren, hvis der var foretaget en undersøgelse i overensstemmelse med cirkulærets § 7, ville have fået oplysning om, at der den 24. januar 1972 skulle være vilkårsforhandling i anledning af hans begæring om skilsmisse. Han anmodede derfor Justitsministeriet om at pålægge politimesteren helt at frafalde inddrivelse af bidraget for A samt ved eventuelle fremtidige inddrivelsessager at følge inddrivelsescirkulærets regler og specielt i den verserende sag stille sig rimeligt afventende.

Justitsministeriet indhentede en udtalelse fra politimesteren, der oplyste, at M havde betalt alle bidrag; dog havde han meget ofte skaffet sig en betalingsfrist på ca. 14 dage. Hvad angik klagen over opkrævningen af bidraget til A, uanset at han havde haft ophold hos M siden 29. november 1971, bemærkede politimesteren, at det var uretmæssigt, A opholdt sig hos M, og at H tre gange forgæves havde søgt fogedens bistand til at få ham udleveret. Ved Københavns Overpræsidiats resolution af 30. november 1971 var M's samkvemsret med alle tre børn blevet ophævet. Politimesteren fandt herefter ikke, at M kunne påberåbe sig § 18 i lov om børns retsstilling som hjemmel for, at han ikke skulle betale bidrag til A som krævet af H. Politimesteren fandt det urimeligt, at M ved uretmæssigt at have drengen hos sig skulle frigøres for sin bidragspligt, uanset at han betalte for hans daglige forplejning, idet H ved sin budgettering af udgifter vedrørende A måtte kunne påregne bidrag i alle årets måneder.

For så vidt angik klagen over overtrædelse af inddrivelsescirkulærets §§ 7 og 8 oplyste politimesteren, at han ikke fra overøvrigheden havde modtaget nogen høring i forbindelse med eventuel nedsættelse/bortfald af det fastsatte bidrag eller modtaget ny bidragsresolution, og der var ham bekendt ikke indtrådt sådanne forandringer af økonomisk eller personlig art for M, at nye økonomiske og personlige oplysninger kunne være relevante. I øvrigt fandt han ikke, at M's situation kunne falde ind under bestemmelserne i §§ 7 og 8, idet han altid havde betalt inden for en kortere frist, og der derfor ikke var behov for nogen restance- og afdragsordning; i øvrigt havde H krævet hele beløbet på én gang, og M havde ikke fremsat ønske om at betale det ad flere gange.

Hvad angik M's henvisning til den verserende skilsmissegang anførte politimesteren, at en skilsmissegang generelt er en inddrivelsessag uvedkommende, så længe den hidtidige resolution er gældende, såfremt helt konkrete momenter ikke taler for det modsatte. Politimesteren havde, som sagen forelå oplyst for ham, ikke fundet grundlag for at tro, at M ved vilkårsforhandlingen ville få hustrubidraget nedsat med tilbagevirkende kraft. Politimesteren tilføjede, at afgørelsen af spørgsmålet om at sætte en inddrivelsessag i bero beror på det konkrete tilfældes karakter.

Politimesteren anførte dernæst, at M den 25. januar 1972 havde betalt det bidrag, han havde indkrævet ved skrivelsen af 14. januar 1972, nemlig hustrubidrag og børnebidrag til A for 1 måned. Endelig oplyste han, at der den 26. januar 1972 påny havde været afholdt fogedforretning med henblik på udlevering af A.

Københavns Overpræsidium oplyste over for Justitsministeriet, at skilsmissebevilling blev udfærdiget den 10. februar 1972, altså to dage før nyt hustrubidrag ifølge separationsresolutionen forfaldt. Skilsmissegang blev meddelt på separationsvilkårene, bl. a. således, at M svarede bidrag til H's underhold efter overvridighedens bestemmelse.

Samme dag som skilsmissebevillingen blev udfærdiget, traf Overpræsidiets resolution om, at bidraget til børnenes underhold indtil videre skulle være uændret, dog således, at så stor en del af bidraget, som svarer til det til enhver tid gældende normalbidrag, fra 12. februar 1972 at regne skulle betales halvårsvis forud.

I skrivelse af 24. februar 1972 klagede M til Justitsministeriet over, at politimesteren i Hillerød i skrivelse af 23. s. m. havde anmodet ham om at indbetale 1.365 kr., nemlig et halvt års normalbidrag til A for tiden 12. februar–12. august 1972 + 100 pct. for én måned, 12. februar–12. marts 1972. Foruden at henvise til sine tidligere indsigelser mod inddrivelsen af bidraget anførte han, at socialforvaltningen i Helsingør kommune – med rette – havde afslået forskudsvis udbetaling af bidrag til andre end de to andre børn. M henviste i denne forbindelse til § 21 i lov om børnetilskud og andre familieydelse (lovbekendtgørelse nr. 388 af 8. juli 1969) og til Socialministeriets cirkulære herom af samme

dato, pkt. 37, stk. 2, der henviser til § 18, stk. 2, i loven om børns retsstilling.

Den 9. marts 1972 anmodede H telefonisk Justitsministeriet om, at sagen vedrørende inddrivelse af børnebidraget til A måtte blive fremskyndet mest muligt, idet hun havde meldt ham ind i en kostskole, og at hun afholdt udgifterne derved, idet pladsen ikke kunne holdes åben, hvis hun ikke betalte skolepengene.

I skrivelse af 10. marts 1972 meddelte politimesteren i Hillerød M, at han havde modtaget kopi af hans klage af 24. februar 1972 til Justitsministeriet, men at han fastholdt sin afkrævning af bidraget til A, og såfremt beløbet ikke var indbetalt senest den 14. marts 1972, ville der blive sendt anmodning om tilbageholdelse i hans løn til hans arbejdsgiver.

Herefter rettede M den 12. marts 1972 påny henvendelse til Justitsministeriet. Under henvisning til, hvad han tidligere havde anført, anmodede hans ministeriet om omgående at anmode politimesteren om at stille inddrivelsessagen i bero, indtil ministeriets afgørelse forelå, idet han pegede på, at en løn tilbageholdelsesbegæring er yderst ubehagelig, uanset om den senere tilbagekaldes som uberettiget.

Da beløbet ikke var indbetalt den 16. marts 1972, meddelte politimesteren M's arbejdsgiver pålæg om tilbageholdelse af bidraget i hans løn.

I skrivelse af 24. marts 1972 besvarede Justitsministeriet M's klager og anførte for så vidt angik klagen over, at politimesteren i Hillerød ikke havde overholdt Justitsministeriets cirkulære af 28. juni 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag, at ministeriet kunne tilslutte sig det, M havde anført, hvorefter en skyldner, såfremt han ikke betaler et skyldigt beløb, skal afhøres om sine økonomiske og personlige forhold og opfordres til at fremsætte forslag om bidragsrestancens afvikling. Uagtet politimesteren ikke havde benyttet denne formelle fremgangsmåde, fandt ministeriet ikke, at undladelsen efter omstændighederne, herunder den hidtidige inddrivelse af hustrubidraget, kunne give anledning til videre påtale.

Justitsministeriet fandt ikke anledning til at kritisere, at politimesteren ikke havde stillet inddrivelsen af hustrubidraget i bero på Overpræsidiets afgørelse af M's ansøgning om bortfald af bidraget.

Endvidere fandt ministeriet ikke at kunne kritisere, at politimesteren havde inddrevet det bidrag til A's underhold, som M betalte den 25. januar 1972. Bestemmelsen i børnelovens § 18, stk. 2, var under de foreliggende forhold efter ministeriets opfattelse ikke til hinder for inddrivelse af bidraget på begæring af den, der har forældremyndigheden over barnet. Ministeriet tilføjede, at spørgsmålets endelige afgørelse hører under domstolene.

For så vidt angik det bidrag, for hvilket der blev udfærdiget løntilbageholdelsespålæg, henviste ministeriet til inddrivelseslovens § 5, stk. 3, hvorefter fogeden skal tage stilling til en indsigelse imod et sådant pålæg. Ministeriet henviste derfor M til, såfremt han måtte ønske spørgsmålet indbragt for fogedretten, at rette henvendelse herom til politimesteren, der ifølge inddrivelsescirkulærets § 15, stk. 3, på begæring skal forelægge sagen for fogeden.

I anledning af klagen til mig henholdt politimesteren i Hillerød sig til sin udtalelse til Justitsministeriet, idet han yderligere bemærkede, at såfremt § 7 i inddrivelsescirkulæret skulle fortolkes direkte efter sin ordlyd –uden at give inddrivelsesmyndigheden adgang til i hver enkelt sag at skønne over, hvorvidt en afhøring (påny) var påkrævet –, ville det påføre politiet en overordentlig stor arbejdsbyrde samt give en skyldner mulighed for at forhale sagen unødigt. Politimesteren havde derfor rejst det generelle spørgsmål om fortolkningen af cirkulærets § 7 over for Justitsministeriet.

Hvad angik M's påstand om, at der ikke var givet ham lejlighed til at opnå en afdragsordning, bemærkede politimesteren, at M hver gang havde betalt de skyldige beløb og aldrig fremsat ønske om en afdragsordning.

Politimesteren fastholdt, at § 18, stk. 2, i loven om børns retsstilling ikke var direkte anvendelig i M's sag, idet han ulovligt havde A hos sig, og det var blevet pålagt ham at udlevere A; endvidere var M tiltalt for overtrædelse af straffelovens § 215. Politimesteren var bekendt med, at der ved Helsingør ret verse-rede en sag om forældremyndigheden for så vidt angår A, men så længe H fordrerede bidrag, og der forelå en gyldig bidragsresolution, og da politimesteren ikke var bekendt med, at der var sket ændring i A's juridiske status som undergivet H's forældremyndig-

hed, fandt han det ikke muligt at ophøre med at inddrive underholdsbidrag til ham.

Justitsministeriet henholdt sig over for mig til sin afgørelse af 24. marts 1972.

Ministeriet meddelte samtidig, at det til brug ved behandlingen af det generelle spørgsmål om en ændret fortolkning eller formulering af inddrivelsescirkulærets § 7, som politimesteren i Hillerød havde rejst, havde anmodet overpræsidenten i København og Foreningen af Politimestre i Danmark om udtalelser.

Jeg udtalte følgende:

Ifølge § 7, stk. 1, i Justitsministeriets cirkulære nr. 126 af 28. juni 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag skal skyldneren afløres om sine økonomiske og personlige forhold, såfremt han ikke betaler det skyldige beløb, og ifølge § 8 skal han opfordres til at fremsætte et forslag om bidragsrestansens afvikling ved betaling af et passende beløb ad gangen.

For så vidt angik inddrivelsen af hustru- og børnebidrag for perioden 12. januar–12. februar 1972 fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at den fremgangsmåde, der er nævnt i cirkulærets §§ 7 og 8, ikke blev iagttaget. M betalte de pågældende bidrag (den 25. januar), uden at tvangsmidler blev anvendt. Efter affattelsen af cirkulærebestemmelserne er det tvivlsomt, om de gælder i et tilfælde som det foreliggende. Efter affattelsen giver de anledning til tvivl med hensyn til deres rækkevidde, og da jeg blev bekendt med, at der ikke på grundlag af bestemmelserne følges samme praksis i alle politikredse, fandt jeg at burde henstille til Justitsministeriet ved en ændring af inddrivelsescirkulæret eller ved udsendelse af et supplerende cirkulære at præcisere bestemmelserne.

Jeg fandt det beklageligt, at politimesteren i Hillerød ikke iagttog cirkulærets §§ 7 og 8 for så vidt angik bidraget til A for perioden 12. februar–12. august 1972 inden stillingtagen til spørgsmålet om udfærdigelse af pålæg om løntilbageholdelse. Efter min mening kunne der ikke være rimelig tvivl om, at cirkulærebestemmelserne skulle iagttages i dette tilfælde, således at der skete afhøring om de økonomiske og personlige forhold med henblik på eventuel etablering af en afdragsordning og på en

vurdering af, hvorvidt tvangsmidler skulle tages i anvendelse.

For så vidt angik inddrivelsen af bidragene til A under hans ophold hos M havde M henvist til lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling, § 18, stk. 2, der har følgende ordlyd:

»Retten til at kræve bidrag fastsat og til at indkræve bidraget har den, der afholder udgifterne ved barnets forsørgelse, såfremt den pågældende har eller ved forældremyndighedens ophør havde forældremyndigheden over barnet eller lovligt har barnet i pleje. I det omfang det offentlige afholder udgifter til barnets forsørgelse, tilkommer retten den pågældende offentlige myndighed eller institution.«

H havde ved fogedforretninger flere gange søgt A udleveret. Hun havde inden for den periode, da A havde ophold hos M, udgifter til hans forsørgelse bl. a. ved hans indmeldelse i kostskole.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere den fortolkning af § 18, stk. 2, i børneloven, som Justitsministeriet havde anlagt, og som er omtalt ovenfor. I den forbindelse bemærkede jeg, at M for så vidt angik det bidrag, som der blev udstedt løntilbageholdelsespålæg for, i henhold til § 5, stk. 3, i lov nr. 150 af 24. april 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag ville have kunnet kræve spørgsmålet forelagt for fogeden, jfr. Justitsministeriets udtalelse herom.

M havde i skrivelsen af 24. februar 1972 til Justitsministeriet oplyst, at socialforvaltningen i Helsingør kommune havde afslået at udbetale normalbidraget vedrørende A forskudsvis. Han havde i forbindelse hermed henvist til § 21 i lov om børnetilskud og andre familiedydelser (lovbekendtgørelse nr. 388 af 8. juli 1969) samt til Socialministeriets cirkulære herom af samme dato, pkt. 37, stk. 2, hvorefter den personkreds, der kan kræve bidragsforskud, fremgår af § 18 i børneloven. Han fandt således, at der ikke var overensstemmelse mellem afgørelsen om forskudsvis udbetaling og afgørelsen i inddrivelsessagen.

Det oplyste gav mig anledning til at henlede Justitsministeriets og Socialministe-

riets opmærksomhed på spørgsmålet om forholdet mellem de to afgørelser og dermed mellem de to lovbestemmelser.

Spørgsmålet, om inddrivelsen af hustrubidraget burde stilles i bero, indtil Overpræsidiets havde truffet afgørelse vedrørende M's ansøgning om bortfald af bidraget, havde sammenhæng med spørgsmålet, om hustrubidraget ville blive ændret med tilbagevirkende kraft.

I *H Andrup*: Om Ægteskab og Underhold, anføres det side 146, at overøvrighederne er yderst tilbageholdende med at foretage nedsættelse af bidragspligten og med at ophæve bidragspligten med tilbagevirkende kraft, og at det normale er, at der kun ændres »med virkning fra førstkomende forfaldsdag at regne«; kun når det – også for hustruen – må være ret indlysende, at bidragspligten er tvivlsom, eller at bidragene er blevet meget store efter forholdene, og når hun yderligere i anledning af bidragssagens behandling gennem politiet eller overøvrigheden er gjort bekendt med, at spørgsmålet er under overvejelse, vil det af og til kunne finde sted, at der meddeles resolution om nedsættelse eller ophør med virkning fra den forfaldsdag at regne, der faldt umiddelbart efter, at hustruen var blevet underrettet om, at spørgsmålet var rejst.

Hvorvidt en inddrivelse bør stilles i bero med henblik på muligheden for bortfald af bidraget med tilbagevirkende kraft, må bero på en vurdering af, hvorvidt de oplysninger, der foreligger på inddrivelsestidspunktet, giver tilstrækkeligt grundlag for at antage, at der vil blive truffet en sådan afgørelse af overøvrigheden.

Inddrivelsesmyndighedens afgørelse af dette spørgsmål beror på en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, hvilket jeg ikke havde fundet, at der forelå i M's sag. Jeg havde således ikke noget grundlag for at kritisere, at politimesteren i Hillerød ikke stillede inddrivelsen i bero.

57. *Selve afskedigelsen på grund af samarbejdsvanskeligheder af en psykolog ved et stats-hospital gav ikke grundlag for kritik. Det ville dog have været ønskeligt, om Direktoratet for Statshospitalerne havde taget kontakt med psykologen, der var gjort bekendt med vedkommende overlæges indstilling til direktoratet om afskedigelsen, orienteret ham om direktoratets intention og i forbindelse hermed søgt klarlagt, om han ville fremsætte bemærkninger til indstillingen. (J. nr. 855/72).*

A klagede over, at Direktoratet for Statshospitalerne den 29. marts 1972 afskedigede ham fra stillingen som psykolog under statens hospitalsvæsen for sindslidende med tjeneste ved Statshospitalet i X-købing.

Det fremgik af sagens oplysninger, at A den 10. maj 1971 rettede skriftlig henvendelse til overlægerne på Statshospitalet i X-købing, hvori han oplyste, at han var interesseret i en eventuel uddannelsesstilling som psykolog (eller anden ansættelsesform som psykolog) ved Statshospitalet i X-købing. Brevet var ikke en egentlig ansøgning. Han oplyste, at psyko-diagnostik var det felt inden for den kliniske psykologi, der havde hans primære interesse, såvel i praksis som i forskningsmæssig henseende, og han tilføjede, at terapi ville være ønskelig under supervision.

Overlægerne B og C svarede A den 21. maj 1971, at der for tiden desværre ikke var mulighed for at tilbyde ham en fuldt aflønnet uddannelsesstilling som psykolog eller anden fuldt aflønnet ansættelsesform ved siden af den allerede besatte stilling. Imidlertid fratrådte den eneste psykolog, som var ansat ved hospitalet, den 1. august 1971, og overlægerne henviste derfor A til i givet fald at søge denne stilling. Om arbejdets karakter skrev overlægerne:

»Den kliniske psykolog her ved hospitalet har hidtil praktisk taget udelukkende beskæftiget sig med psyko-diagnostik, og dette vil formentlig også blive tilfældet i fremtiden, men vi ville naturligvis kun være glade, såfremt en kommende indehaver af stillingen også fandt mulighed for at beskæftige sig noget med terapi.«

Direktoratet for Statshospitalerne ansatte herefter A fra 1. september 1971 som psykolog under statens hospitalsvæsen for sindslidende med tjeneste ved Statshospitalet i X-købing.

Da der den 15. februar 1972 skulle være samarbejds-møde på hospitalet, udarbejdede A et indlæg, hvori han redegjorde for den rolle, som psykologen ved hospitalet efter hans op-

fattelse burde spille i det behandlingsmæssige arbejde. Han anførte, at terapi siden hans ansættelse var søgt gennemført i den udstrækning, det havde været tidsmæssigt gennemførligt og var fundet hensigtsmæssigt i det enkelte tilfælde. Denne terapi havde efter hans opfattelse nærmest været en støttetapi, og han havde i tilfælde, hvor der var forskelligheder i den lægelige og den psykologiske vurdering, gjort patienterne opmærksom på de fra forskellig side anlagte betragtninger med hensyn til mulig løsning af et givet problem. Det fremgik endvidere af indlægget, at A efter sin opfattelse havde bestræbt sig på i de tilfælde, hvor det syntes relevant for en videre lægelig behandling af patienten, at skrive hovedpunkter af indhold og forløb af samtaler i journalen. Da der fra flere forskellige sider var udtrykt ønske om en bedre orientering fra A's side, fandt han det imidlertid rimeligt for fremtiden at gøre notat om hovedpunkterne af samtaler i hvert enkelt tilfælde.

Da man på den daglige lægekonsference på kvindehospitalet ca. 14 dage senere, den 28. februar 1972, drøftede en patient, var der uoverensstemmelse mellem A's og den lægelige vurdering af patienten. Herunder kommenterede overlæge C A's opfattelse på en måde, A fandt meget stødende, idet C ifølge A's oplysning sagde noget i retning af, at det ikke var meget psykologi, A havde læst under sit studium.

Dette intermezzo gav anledning til, at A henvendte sig til en advokat, som på hans vegne underrettede overlægen om, at han agtede at rejse injuriansag mod ham, medmindre han inden en uge skriftligt beklagede at have fornærmet A's ære samt erklærede sig villig til at betale udgifterne ved offentliggørelse i statshospitalets lokalblad eller i et fagblad af beklagelsen.

Overlægen følte sig foranlediget til den 4. marts 1972 at orientere Direktoratet for Statshospitalerne om denne sag, og under en telefonsamtale den 7. s. m. meddelte man fra direktoratet, at man ikke dér var i stand til at

gøre noget ved sagen, men at man måtte råde overlægen til selv at antage en advokat.

Samarbejdet mellem A og kvindehospitalet blev herefter i det store og hele afbrudt.

Den 23. marts 1972 indtraf der en ny episode, som fik A til at rette henvendelse til direktoratet. Han oplyste her, at overlæge D på mandshospitalet havde spurgt, om A kom til lægekonferencen den pågældende dag, hvilket han meddelte, at han agtede at gøre. Overlægen bebrejdede ham herefter, at han ikke havde orienteret ham om, at han havde indkaldt bekendte til en patient til samtale. Han meddelte A, at denne ikke var ansat på hospitalet som terapeut, og efter lidt diskussion sluttede samtalen med, at overlægen meddelte A, at han ikke ville have, at A beskæftigede sig med terapi, og at han i øvrigt regnede med at se A til konferencen. Efter en længere redegørelse for sit syn på psykologens arbejdsvilkår på statshospitalet meddelte A direktoratet, at han fra dags dato desværre indtil videre så sig nødsaget til at afvise de af overlægens patienter, som blev henvist til psykologisk testning. Han ville gerne genoptage denne virksomhed, men kun, såfremt direktoratet havde udtalt sig misbilligende om overlægens opførsel.

Grunden til, at A fandt det så forkasteligt, at overlægen havde meddelt ham forbud mod at beskæftige sig med terapi, var, at han på baggrund af brevet af 21. maj 1971 fra overlægerne B og C havde fået den opfattelse, at hans arbejdsområde også skulle omfatte terapi. Han havde derfor, om end han i hovedparten af sin arbejdstid havde beskæftiget sig med psykodiagnostik, i et vist omfang sideløbende hermed ydet støtteterapi (rådgivningsvirksomhed) for enkelte patienter.

A gjorde de administrerende overlæger ved statshospitalet bekendt med sin henvendelse af 24. marts 1972. Dette foranledigede, at overlæge D over for direktoratet redegjorde for sit syn på begivenheden. Herudover anførte han, at problemstillingen var, at A fra tid til anden uden lægernes vidende drøftede patienternes behandling og fremtidsudsigter med deres pårørende. Overlægen havde peget på det uheldige i, at dette ikke var koordineret, idet man jo kunne tænke sig situationer opstå, hvor den ene part kom til at udtale noget, som var i direkte modstrid med, hvad den anden part tidligere havde sagt – til betydelig skade for såvel behandlingen af

patienten som statshospitalets renommé. D fremhævede sluttelig, at A ved sin ansættelse var blevet mødt med en særdeles positiv holdning såvel fra D's som fra hans kollegas side, og han beklagede derfor meget, at samarbejdet åbenbart ikke længere var muligt.

Overlægens redegørelse var vedlagt som bilag til en skrivelse af 28. marts 1972 fra overlæge B. I sin skrivelse nævnte overlægen også de divergerende opfattelser af, om A var ansat til på egen hånd at udøve terapi. Også overlæge B's opfattelse var, at dette kun kunne ske under supervision, bl. a. fordi A ikke havde nogen større erfaring med arbejdet. Overlæge B havde selv talrige gange drøftet hospitalets arbejdsform med A, for at han skulle føle sig hjemme på hospitalet.

Overlægen konstaterede endvidere, at A, uden at have drøftet forholdene ved en konference og uden at have tilført oplysninger om det i journalen, havde haft »længerevarende samtaleterapi« med en række patienter, og så længe han som lægelig chef stod med det endelige ansvar for behandlingen af de i hospitalet indlagte patienter, måtte han selvsagt betragte en sådan situation som uholdbar. Han fandt det ikke blot korrekt, men særdeles påkrævet, at overlæge D havde påtalt forholdet over for A.

På baggrund af de forskellige episoder og A's henvendelser til Direktoratet for Statshospitalerne konkluderede overlæge B, at A efter hans opfattelse gennem sin adfærd ved hospitalet havde bragt sig i en situation, som irreparabelt ville forhindre fortsat samarbejde med hospitalets øvrige medarbejdere, og han mente derfor ikke, at der fandtes anden løsning, end at A's ansættelse ved hospitalet bragtes til ophør så hurtigt, som det efter hans ansættelsesform var muligt.

A modtog en kopi af overlægernes skrivelser, og i skrivelse af 28. marts 1972 imødegik han overlægernes fremstilling af samarbejdsforholdene på statshospitalet og fastholdt navnlig sin opfattelse af telefonintermezzoet med overlæge D.

A bekræftede endvidere, at der nu ville blive indleveret stævning mod overlæge C, men så længe skyldspørgsmålet således ikke var afgjort, kunne dette forhold vel næppe påvirke hans ansættelsesforhold. Afslutningsvis bemærkede A, at han i modsætning til overlæge B ikke betragtede psykologsituationen som uoprettelig, men han mente, at der

burde føres forhandlinger om det videre samarbejde, eventuelt ved voldgift, eventuelt ved direkte forhandlinger i direktoratet mellem parterne og med deltagelse af Dansk Psykologforening/Dansk Magisterforening, idet A var medlem af begge foreninger.

Direktoratet meddelte den 29. marts 1972 A afsked fra udgangen af juni 1972 at regne, idet man anmodede ham om straks at fratræde tjenesten. Som motivering anførtes, at fortsat samarbejde mellem A og hospitalets overlæger måtte anses for umuligt. Dansk Psykologforening blev samme dag orienteret om afskedigelsen.

I en skrivelse af samme dato uddybede A sit syn på forholdene. Han anså det for rettest, at det blev overvejet at indlede en tjenstlig undersøgelse af forholdene på statshospitalet.

Da A ikke kunne acceptere afskedigelsen, henvendte han sig endvidere i skrivelse af 6. maj 1972 til indenrigsministeren. Uanset at han fandt den formelle afskedigelsesprocedure juridisk uangribelig, fandt han det dog forkert, at Direktoratet for Statshospitalerne ikke havde fulgt hans anmodninger af 28. og 29. marts om forhandling. A anførte endvidere, at det var ukorrekt, at overlæge B i sin skrivelse af 28. marts havde konstateret, at A, uden at have drøftet forholdene ved konference og uden at have tilført oplysninger om sin virksomhed i journalerne, havde haft længerevarende samtalerapi med en række patienter. På baggrund heraf fandt A det rimeligst, at der blev rejst injuriersag mod overlægen samt sag for overtrædelse af straffelovens § 157.

Den 9. og den 13. maj 1972 uddybede A klagen over for indenrigsministeren og anførte bl. a., at han, som først havde afsluttet sin magisteruddannelse i sommeren 1971, også selv havde fundet det rimeligt, om der havde været et vist tilsyn med hans terapeutiske virksomhed. Da der imidlertid ikke havde været andre psykologer ved hospitalet og ingen af de derværende psykiatere havde fundet lejlighed til i begyndelsen at føre tilsyn med hans virksomhed, fandt han det naturligt, at han så at sige havde superviseret sig selv.

Den 8. maj 1972 anerkendte Dansk Psykologforening over for Direktoratet for Statshospitalerne modtagelsen af direktoratets skrivelse af 29. marts, hvori foreningen var ble-

vet orienteret om afskedigelsen af A. Foreningen beklagede, at afskedigelsen var blevet meddelt, forinden parterne repræsenteret ved direktoratet og foreningen havde drøftet årsagerne til den opståede situation og mulige løsninger. Man henstillede derfor til direktoratet, at en sådan drøftelse måtte finde sted, hvis andre tilsvarende problemer måtte opstå.

Efter at have indhentet to udtalelser af 18. maj 1972 fra henholdsvis overlægerne B og C meddelte Indenrigsministeriet den 29. maj 1972 A, at det måtte have sit forblivende ved direktoratets afgørelse af 29. marts, hvorved han blev anmodet om straks at fratræde tjenesten ved hospitalet. Ministeriet betragtede herefter sagen som afsluttet.

I sin henvendelse til mig gav A i det store og hele udtryk for samme opfattelse, som fremgik af hans tidligere skrivelser i sagen. Han anførte endvidere, at det ikke kunne betragtes som pligtforsømmelse fra hans side, at han ikke mødte op til alle lægekonerferencer. Dels var det kutyme, at man kun mødte op, når man havde noget at meddele vedrørende patienterne. Dels havde overlæge B opfordret ham til at deltage i konferencen, så hyppigt han havde lyst og mulighed, og dette indebar efter A's opfattelse, at det måtte afhænge af hans egen bedømmelse, i hvilket omfang han ville deltage, og at det således ikke kunne være pligtforsømmelse, at han ikke deltog i alle konferencerne. Han fastholdt endvidere sin opfattelse, hvorefter der fra lægelig side på hospitalet ikke var gjort tilstrækkeligt for at drage ham ind i samarbejdet.

Direktoratet for Statshospitalerne fastholdt, at afskedigelsen af A havde været sagligt motiveret med samarbejdsvanskeligheder, der efter direktoratets opfattelse var tilstrækkeligt dokumenteret ved overlægerne B's og D's skrivelse af 28. marts samt udtalelserne af 18. maj 1972 fra overlægerne B og C.

Under hensyn til, at A både i skrivelse af 28. og 29. marts 1972 havde anmodet direktoratet om forhandlinger vedrørende sin eventuelle afskedigelse, og til, at direktoratet havde afskediget ham uden forhandling den 29. marts, spurgte jeg direktoratet, hvorvidt A's skrivelse var direktoratet i hænde, forinden man afsendte opsigelsen. For så vidt dette ikke var tilfældet, bad jeg direktoratet om en udtalelse om, hvorvidt direktoratet, der var bekendt med, at A havde modtaget kopi af overlæge B's skrivelse af 28. marts 1972, ikke

under hensyn til afskedigelsesgrundlagets karakter (samarbejdsvanskeligheder) burde have givet ham en frist til at udtale sig om overlægens skrivelse og således undladt at fremskynde afskedigelsen så meget som sket.

Direktoratet svarede, at man ikke med sikkerhed kunne besvare spørgsmålet, om A's skrivelse af 28. marts 1972 var direktoratet i hænde, før man afsendte afskedigelsen. Det fremgik af direktoratets journal, at både A's skrivelse og direktoratets afskedigelseskrivelse var stemplet som henholdsvis indgået og udgået den 29. marts 1972. Direktoratet modtager post sædvanligvis to gange daglig, undertiden flere gange, men man anvender ikke time- eller minutstempling og kunne følgelig ikke se, i hvilken orden disse skrivelser var henholdsvis indgået og udgået.

Direktoratet anførte videre, at når man i denne sag handlede så hurtigt som sket – og altså ikke gav A en frist til at udtale sig om overlægens indstillingsskrivelse – skyldtes det den omstændighed, at overlæge B i sin skrivelse havde erklæret, at han som ansvarshavende chef ikke længere kunne tage ansvaret for A's handlinger over for patienterne og derfor henstillede, at hans ansættelsesforhold bragtes til ophør så hurtigt, som det var muligt. Da det stod direktoratet klart, at det under disse forhold var uforsvarligt over for patienter og pårørende at lade A blive i tjenesten, og da man under den stramme økonomiske situation ikke ønskede at udsætte sig for den kritik, at der skulle udbetales ham løn i 4 måneder, uden at man ønskede at gøre brug af hans arbejdskraft, i stedet for de 3 måneder, han efter overenskomsten havde krav på, så man sig nødsaget til at sende hans opsigelse samme dag, for at den kunne være ham i hænde inden 1. april.

Ved min vurdering af sagen fandt jeg at måtte lægge til grund, at der på det tidspunkt, da Direktoratet for Statshospitalerne meddelte A afsked, forelå alvorlige samarbejdsvanskeligheder mellem ham og overlæger ved statshospitalet, samarbejdsvanskeligheder, som bl. a. skyldtes en divergerende opfattelse af omfanget af og formen for hans beskæftigelse med terapeutisk arbejde.

Det måtte endvidere lægges til grund, at afskedigelsen af A var sket på grund af disse samarbejdsvanskeligheder. Min ad-

gang til at kritisere en sådan beslutning er begrænset til de tilfælde, hvor der i forbindelse dermed foreligger særlige omstændigheder, herunder navnlig grundlag for at antage, at afgørelsen ikke er begrundet i saglige hensyn. I det foreliggende tilfælde fandt jeg ikke, at de samarbejdsvanskeligheder, som der var redegjort for fra begge sider, eller grunden til deres opstående var af en sådan art, at jeg havde grundlag for at antage, at Direktoratet for Statshospitalernes afskedigelse af A havde været usagligt begrundet. – Jeg bemærkede specielt, at jeg ikke fandt, at direktoratet havde grundlag for at antage, at samarbejdsvanskelighederne beroede på sådanne forhold fra andre ansattes, herunder den lægelige ledelses side, at disse forhold kunne være til hinder for at træffe bestemmelse om A's afskedigelse på grund af samarbejdsvanskelighederne.

Jeg tilføjede, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at direktoratet – uanset at A ikke havde haft lejlighed til at udtale sig om overlæge B's indstilling af 28. marts 1972 – havde fundet samarbejdsvanskelighederne tilstrækkeligt oplyst. Jeg lagde herved vægt på de oplysninger fra A's side, som direktoratet havde modtaget dels i tilknytning til den påtænkte injuriersag mod overlæge C, dels – og navnlig – gennem A's skrivelse af 24. marts 1972.

Endvidere tilføjede jeg, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om afskedigelses lovlighed hører under domstolene.

Med hensyn til den formelle behandling af afskedigelsen bemærkede jeg, at direktoratet havde fulgt den fremgangsmåde, der er anvist i § 7 i overenskomsten af 10. juli 1972 mellem Dansk Psykologforening, Dansk Magisterforening og Økonomi- og Budgetministeriet, som trådte i kraft den 1. april 1971. Denne overenskomst indeholder ikke en regel svarende til tjenestemandenslovens § 31, stk. 1, om adgang for vedkommende centralorganisation og tjenestemanden selv til at udtale sig før afskedigelsen. Derimod indeholder overenskomsten regler om, at en afskedigelse skal ske ved skriftligt motiveret opsigelse, og om, at der samtidig skal gives Dansk Psykologforening underretning om afskedigelsen. I stk. 2 er det bestemt, at foreningen, såfremt den skønner, at en afskedigelse ikke kan

anses for rimeligt begrundet i den pågældendes eller styrelsens forhold, inden for en frist af 1 måned efter opsigelsen kan kræve spørgsmålet forhandlet med styrelsen. I A's tilfælde var Dansk Psykologforening straks ved hans afskedigelse blevet orienteret, og foreningen havde som tidligere nævnt den 18. maj 1971 anerkendt modtagelsen af opsigelsen. Foreningen havde ikke anmodet direktoratet om en forhandling vedrørende afskedigelsen.

Overenskomstens formelle regler vedrørende afskedigelsen havde således været iagttaget.

Da hensynet til en forsvarlig og hensynsfuld sagsbehandling efter min opfattelse i almindelighed tilsiger, at en overordnet myndighed ikke følger en indstilling fra en underordnet institutionsledelse om uansøgt afsked af en dér ansat, uden at den ansatte har haft lejlighed til at udtale sig om indstillingen og/eller dennes grundlag, gav sagen mig anledning til at overveje, om Direktoratet for Statshospitalerne burde have givet A lejlighed til at udtale sig over for direktoratet, selv om han ikke måtte have fremsat anmodning herom.

I betragtning i denne henseende kommer regler i offentlighedsloven, synspunkter i tilknytning hertil samt det almindelige hensyn til hensynsfuld sagsbehandling – et hensyn, der typisk har særlig vægt i afskedigelsessager.

Offentlighedslovens § 12, stk. 1, indeholder følgende bestemmelse:

»Den, der er part i en sag, som er til behandling i den offentlige forvaltning, kan på ethvert tidspunkt af behandlingen forlange, at sagens afgørelse udsættes, indtil han har afgivet en udtalelse om sagen.«

Som det fremgik af Direktoratet for Statshospitalernes udtalelse af 2. oktober 1972, havde det ikke med sikkerhed kunnet afgøres, hvorvidt A's skrivelse af 28. marts 1972 var modtaget i direktoratet, før dette afsendte afskedigelsesskrivelsen. Jeg kunne herefter ikke anse det for godtgjort, at direktøren for statshospitalerne var bekendt med A's anmodning af 28. marts

1972 (om drøftelse af sagen) på et sådant tidspunkt, at han efter § 12, stk. 1, havde pligt til at udsætte sagens afgørelse.

Derimod vidste direktoratet, at A den 28. marts 1972 havde modtaget kopi af overlæge B's indstilling, idet overlægen havde oplyst dette i indstillingen. Modtagelsen af denne kopi måtte helt naturligt forstås som en indbydelse til A om at fremkomme med sine eventuelle bemærkninger til indstillingen. Direktoratet måtte anse det for overvejende sandsynligt, at A ønskede at fremsætte sådanne bemærkninger.

Efter de synspunkter, offentlighedslovens § 12 efter min mening er udtryk for, og efter den vægt, der må lægges på en hensynsfuld administration, måtte udgangspunktet være, at direktoratet burde have ventet med at afskedige A, til han havde haft lejlighed til at udtale sig. Heroverfor står det af direktoratet anførte hensyn til besparelse af en måneds løn, jfr. ovenfor. Når direktoratet i øvrigt fandt sagen tilstrækkeligt oplyst, kunne jeg ikke anse det for uberettiget af direktoratet at tillægge det nævnte økonomiske hensyn en sådan vægt, at man afgjorde sagen den 29. marts 1972 (månedens sidste arbejdsdag i direktoratet). Jeg henviste herved til de synspunkter, der ligger til grund for undtagelsesregelen i offentlighedslovens § 12, stk. 3, jfr. § 11, stk. 2, om tilfælde, hvor partens interesse i, at sagens afgørelse udsættes, »... findes at burde vige for væsentlige hensyn til offentlige ... interesser, der taler imod en sådan udsættelse«.

Alt taget i betragtning måtte jeg dog efter det foreliggende, herunder især det forhold, at A havde modtaget en kopi af overlæge B's indstilling om sin afsked, finde, at det ville have været ønskeligt, om direktoratet efter modtagelsen den 29. marts 1972 af indstillingen havde taget kontakt med A, orienteret ham om direktoratets intention og i forbindelse hermed søgt klarlagt, om han ville fremsætte, eventuelt allerede havde udarbejdet eller var ved at udarbejde bemærkninger til indstillingen.

- 58.** *Statsadvokatens og rigsadvokatens behandling af en anmeldelse om tyveri gav på enkelte punkter anledning til kritik. Henstillet til rigsadvokaten fremtidig udtrykkelig at oplyse vedkommende klager om, at udløbet af 2 måneders fristen i henhold til retsplejelovens § 826 er til hinder for omgørelse af statsadvokatens afgørelse. (J. nr. 307/72).*

A klagede over, at anklagemyndigheden ikke havde fundet grundlag for at rejse tiltale i anledning af en anmeldelse, han indgav den 1. maj 1971 til politimesteren i Silkeborg.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at politimesteren i Silkeborg i skrivelse af 20. oktober 1971 meddelte A, at statsadvokaten i Viborg den 7. s. m. havde bestemt, at der ikke skulle foretages videre vedrørende hans anmeldelse mod to personer for tyveri. Som begrundelse anførtes, at undersøgelsen ikke kunne ventes at føre til, at nogen fandtes skyldig til straf. A modtog samtidig meddelelse om, at afgørelsen inden for to måneder, at regne fra statsadvokatens resolution, kunne ændres af rigsadvokaten i henhold til retsplejelovens § 826.

Ifølge retsplejelovens § 826 binder statsadvokatens beslutning om frafald af forfølgning ikke den overordnede myndighed; dog må forfølgningens fortsættelse efter den overordnede myndigheds beslutning finde sted inden udløbet af to måneder, medmindre betingelserne for sagens genoptagelse efter § 975 er til stede.

I skrivelse af 22. oktober 1971 klagede A til rigsadvokaten over statsadvokatens afgørelse. Rigsadvokaten forelagde den 2. november 1971 klagen for statsadvokaten, der efter at have indhentet sagens akter den 9. december 1971 indsendte sagen til rigsadvokaten. Statsadvokaten beklagede samtidig over for rigsadvokaten, at A's klage først blev tilbagesendt til rigsadvokaten på et tidspunkt, da fristen efter retsplejelovens § 826 var overskredet. Årsagen hertil var, at sagen ved sortering efter »prioritet« fejlagtigt var blevet placeret mellem sager af »mindre hastende« karakter.

I skrivelse af 23. december 1971 meddelte rigsadvokaten A, at han efter en gennemgang af sagens akter ikke havde fundet anledning til at ændre statsadvokatens afgørelse. Rigsadvokaten tilføjede, at han ved afgørelsen havde lagt vægt på, at det ikke ved politiets undersøgelse i sagen var lykkedes at fremskaffe tilstrækkeligt bevis for, at de anmeldte havde gjort sig skyldige i tyveri, således at der

var rimelig udsigt til, at der ville ske domfældelse i sagen.

Over rigsadvokatens afgørelse klagede A til Justitsministeriet, der forelagde klagen for rigsadvokaten, som henholdt sig til sin afgørelse af 23. november 1971. Han tilføjede, at han fandt statsadvokatens afgørelse tvivlsom, men at han efter omstændighederne tiltrådte den. Han bemærkede, at fristen i retsplejelovens § 826 for ændring af statsadvokatens afgørelse var overskredet, da han modtog sagen efter høringen af statsadvokaten.

Justitsministeriet meddelte herefter A, at anklagemyndighedens afgørelse ikke kunne ændres, da den i retsplejelovens § 826 fastsatte omgørelsesfrist på to måneder fra statsadvokatens afgørelse var udløbet.

I anledning af klagen til mig udtalte statsadvokaten, at han i det hele kunne henholde sig til sin udtalelse af 9. december 1971 til rigsadvokaten.

Rigsadvokaten henviste til statsadvokatens udtalelse og tilføjede, at sagen efter høringen af statsadvokaten den 2. november 1971 blev sat i erindring pr. 1. december 1971, og at statsadvokaten først ved skrivelse af 6. december 1971 blev erindret om besvarelsen. Sagen havde givet anledning til, at rigsadvokaten havde truffet foranstaltning til, at der for fremtiden ville blive erindret om sådanne sager et par uger før omgørelsesfristens udløb.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne henholde sig til sin afgørelse, og at ministeriet ikke havde fundet tilstrækkelig anledning til at påtale, at omgørelsesfristen som følge af en hændelig ekspeditionsfejl udløb under klagesagens behandling.

Jeg tilbagesendte sagen til Justitsministeriet, idet jeg anmodede om, at der fra rigsadvokaten blev tilvejebragt en udtalelse vedrørende formuleringen af begrundelsen i sidste stykke i rigsadvokatens skrivelse af 23. december 1971 til A. Jeg rejste spørgsmålet, om det ikke ville have været rigtigere, at rigsadvokaten i et tilfælde som det foreliggende dels – ligesom ministeriet havde gjort det – omtalte 2 måneders fristens overskridelse og betydningen heraf, dels – derudover – formu-

lerede skrivelsen som en stillingtagen til, om statsadvokatens afgørelse, der på grund af fristoverskridelsen ikke kunne ændres, gav rigsadvokaten som overordnet anklagemyndighed anledning til kritik.

I den anledning udtalte rigsadvokaten følgende:

»1. Afgørelser af klager over beslutninger om påtaleopgivelse, der træffes, efter at omgørelsesfristen er udløbet, begrundes sædvanligvis alene med en henvisning til, at omgørelsesfristen er udløbet. Har sagen været realitetsbehandlet, gives der undertiden, når realitetsbehandlingen har været så intensiv, at den giver grundlag derfor, en tilføjelse om, at statsadvokatens afgørelse ikke har givet mig anledning til kritik.

2. I en sag som den foreliggende, hvor fristen er udløbet på grund af anklagemyndighedens fejl, forekommer det mig, at en afgørelse, der begrundes resultatet med fristens udløb, er klart utilfredsstillende for klageren. I sådanne tilfælde anser jeg mig i almindelighed for forpligtet til at foretage en realitetsprøvelse af klagen. Falder denne – som normalt – ud til, at afgørelsen må anses for rigtig, gives der klageren det svar, at jeg efter gennemgang af sagen ikke har fundet anledning til at ændre statsadvokatens afgørelse, og der gives ingen henvisning til fristens udløb. Klageren opnår altså samme behandling af klagen, som han ville have fået, dersom fristen ikke var udløbet. En supplerende henvisning i begrundelsen til, at omgørelsesfristen i øvrigt er udløbet, forekommer mig ikke at være formålstjenlig. I meddelelsen til statsadvokaten og politiet påtales den ekspeditionsfejl, der har medført forsinkelsen, medmindre fejlen er erkendt.

3. Den foreliggende sag er realitetsbehandlet med det resultat, at jeg anså rigtigheden af den af statsadvokaten trufne afgørelse for tvivlsom. Da fristen for omgørelse var udløbet, var der ingen mulighed for at ændre afgørelsen, og da tiltalespørgsmålets afgørelse beroede på en skønsmæssig vurdering af de bevismæssige muligheder for at gennemføre sagen til fældende dom og statsadvokatens skøn ikke kunne anses som fejlagtigt, var der intet grundlag for at meddele statsadvokaten nogen retledning. Under disse omstændigheder var der ingen anledning til at give udtryk for en afvigende eller i hvert fald tvivlende opfattelse, hverken over for statsadvokaten

eller klageren, men der blev gjort en tilføjelse i svaret til klageren, som indeholdt en begrundelse for statsadvokatens resultat; derimod fandtes det ikke formålstjentsigtigt at henvise til, at omgørelsesfristen i øvrigt var udløbet. Da ekspeditionsfejlen var erkendt og ikke fordrede foranstaltninger for at forebygge gentagelse, var der ingen anledning til at påtale fejlen.«

Justitsministeriet henholdt sig til rigsadvokatens udtalelse.

Jeg udtalte herefter følgende:

Statsadvokatens afgørelse om ikke at rejse tiltale beroede på en skønsmæssigt præget vurdering af sagens bevismæssige forhold. Efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kan jeg ikke kritisere en sådan vurdering, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Jeg fandt ikke sådanne omstændigheder i den foreliggende sag og således heller ikke grundlag for kritik af afgørelsen.

Da rigsadvokaten og Justitsministeriet traf deres afgørelser, var omgørelsesfristen på 2 måneder, jfr. retsplejelovens § 826, udløbet. Disse myndigheder var dermed afskåret fra at ændre statsadvokatens afgørelse.

Det var en beklagelig fejl, at statsadvokatens udtalelse (af 9. december 1971) til rigsadvokaten først blev afsendt, efter at omgørelsesfristen var overskredet, hvorved rigsadvokatens mulighed for eventuelt at ændre afgørelsen var udelukket.

Det var ønskeligt, om rigsadvokaten havde rykket statsadvokaten for svar på et tidligere tidspunkt end ved skrivelsen af 6. december 1971, d. v. s. umiddelbart før fristens udløb.

Under hensyn til, at rigsadvokaten havde gennemført en ordning, hvorefter der fremtidig ville blive erindret om sådanne sager et par uger før fristens udløb, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre vedrørende dette forhold ud over, at jeg gjorde statsadvokaten og rigsadvokaten bekendt med min opfattelse.

Som nævnt er fristen efter retsplejelovens § 826 for omgørelse af en statsadvokats beslutning om ikke at rejse tiltale 2 måneder; det er fast antaget, at bestemmelsen skal forstås således, at rigsadvokatens be-

slutning om at ændre statsadvokatens afgørelse skal være *truffet* inden fristens udløb.

Med hensyn til de tilfælde, hvor rigsadvokaten på grund af fristens udløb ikke har mulighed for at ændre statsadvokatens afgørelse (idet betingelserne for at genoptage sagen efter retsplejelovens § 975 ikke er til stede) henstillede jeg til rigsadvokaten, at han fremtidig udtrykkelig oplyser vedkommende klager om, at fristens udløb

er til hinder for omgørelse. Jeg henstillede, at dette sker, selv om rigsadvokaten har foretaget en realitetsprøvelse af klagen, idet den nævnte oplysning efter min mening giver den mest dækkende orientering om klagerens retsstilling. Der kan imidlertid ikke indvendes noget imod, at rigsadvokaten – hvis der efter en realitetsbehandling er grundlag derfor – tilføjer, at han ikke ville have ændret statsadvokatens afgørelse, selv om det havde været muligt.

- 59.** *Spurgt Socialministeriet, om det har overvejet eller vil være indstillet på at tage op til overvejelse – i samarbejde med Justitsministeriet – at søge gennemført en almindelig samarbejdsordning mellem fogedretter og socialforvaltninger, således at sidstnævnte underrettes om alle forestående udsættelsesforretninger. (J. nr. 1436/72).*

Den 9. januar 1973 skrev jeg således til Socialministeriet:

»Under henvisning til ministeriets skrivelse af 7. december 1972 (2.kt. j.nr. 418-94) sender jeg vedlagt genpart af en skrivelse, jeg i dag har sendt til Dronninglund kommune.

Af sagen fremgår, at social- og sundhedsforvaltningen normalt ikke bliver underrettet om berammede tvangsauktioner eller udsættelsesforretninger.

I Socialministeriets sag 1.kt. j.nr. 3010-266 vedrørende er oplyst, at sagen gav anledning til, at Bramsnæs kommune indførte en ordning, hvorefter socialforvaltningen modtager kopi af meddelelser, der tilgår kommunens sekretariat, og som angår berammede tvangsauktioner og udsættelsesforretninger.

Fra Århus socialforvaltning er jeg bekendt med, at der som led i det såkaldte Holme-projekt er gennemført en ordning med et fast samarbejde mellem fogedret og vedkommende socialkontor, hvorefter dette i hvert fald underrettes om alle forestående udsættelsesforretninger. Jeg er endvidere bekendt med, at en sådan ordning nu overvejes gennemført for hele Århus kommunes vedkommende.

Faste underrettningsordninger af denne karakter vedrørende forestående fogedforretninger, der indicerer behov for social assistance, eventuelt med henblik på fogedforretningernes afværgelse, synes at være på linie med bestræbelserne i socialreformen i retning af styrkelse af det forebyggende arbejde og i retning af helhedsorientering i forsorgsarbejdet. De synes endvidere stemmende med nogle af de synspunkter vedrørende fogedforretninger, som har fundet udtryk i den offentlige debat i tilknytning til betænkning nr. 634/1971 om udlæg og udpantning, jfr. herved Fr. Bang Olsen, H Andrup og Jens Anker Andersen i Advokatbladet 1972, s. 4, 78 og 149, Michael Lunn og H Andrup i Juristen 1972, s. 349 og 362, og Allan Walbom og Peter Thestrup i Fuldmægtigen 1972, s. 133 og 140.

På den omtalte baggrund finder jeg at burde spørge, om Socialministeriet har overvejet eller vil være indstillet på at tage op til overvejelse – i samarbejde med Justitsministeriet – at søge gennemført en almindelig samarbejdsordning af den omtalte karakter mellem fogedretter og socialforvaltninger.

En kopi af denne skrivelse er sendt til Justitsministeriet.«

- 60.** *Henstillet til Ministeriet for offentlige Arbejder at overveje, om der måtte være anledning til eventuelt at søge antallet af ledende landinspektører yderligere udvidet, jfr. ekspropriationsproceslovens § 8, samt i øvrigt at træffe foranstaltninger i videre omfang til fremme af ekspropriationssagers afvikling. (J. nr. 231/72).*

Den 10. januar 1973 tilskrev jeg Ministeriet for offentlige Arbejder således:

»Under henvisning til tidligere brevveksling, senest ministeriets skrivelse af 5. september 1972 (j. nr. E 550-500-60) samt mødet den 19. september 1972 vedrørende en klage fra (A) over varigheden af en ekspropriationssags matrikulære og tinglysningsmæssige berigtigelse, sender jeg vedlagt en genpart af min skrivelse af d. d. til den pågældende. Til ministeriets orientering vedlægger jeg endvidere en genpart af min skrivelse af d. d. til (B) i anledning af en tilsvarende klage.

Som det vil fremgå af skrivelserne, finder jeg det alt taget i betragtning beklageligt, at der er medgået så lang tid til afslutningen af de pågældende ekspropriationssager, som det er tilfældet.

Jeg har dog herved understreget, at de foreliggende oplysninger ikke efter min opfattelse giver rimeligt grundlag for at fremsætte nogen personlig kritik af den ledende landinspektør eller kommissarius i forbindelse med behandlingen af sagerne. Det må herved lægges til grund, at de ledende landinspektørers arbejdsbyrde i de senere år har været meget betydelig ikke mindst i betragtning af det stigende antal ekspropriationer, samt at det har vist sig meget vanskeligt for landinspektørfirmaet at skaffe den nødvendige kvalificerede arbejdskraft hertil.

Der er dog i flere henseender bestræbelser i gang for at lette afviklingen af ekspropriationssager og de ledende landinspektørers arbejdsbyrde i forbindelse hermed. I de senere år er man således begyndt i videre omfang end hidtil at delegerede opmålings- og beregningsarbejde til lokale landinspektører.

Det er endvidere forekommet, at der for enkelte større anlægs vedkommende – navnlig i forbindelse med motorvejsanlæg – er beskikket en særlig ledende landinspektør. I denne forbindelse ventes der i nær fremtid udsendt en vejledning i reglerne for matrikulær berigtigelse af motorvejs-

anlæg fra Vejdirektoratet til brug for de praktiserende landinspektører.

Endelig ventes der i løbet af kort tid udsendt et cirkulære fra Matrikeldirektoratet om udfærdigelse af planbogskort til brug ved ekspropriationer, hvorefter der åbnes mulighed for en forenkling af opmålingsmetoderne ved overgang til brug af luftopmålinger.

Efter de foreliggende udtalelser synes det dog uafklaret, i hvilket omfang de nævnte foranstaltninger inden for de kommende år vil åbne mulighed for en mærkbar afkorting i de løbende ekspropriationssagers varighed. Af væsentlig betydning i denne henseende vil være antallet og omfanget af kommende ekspropriationer.

I ekspropriationsproceslovens § 8 er det bestemt, at ministeren for offentlige arbejder beskikker en eller flere ledende landinspektører til bistand for ekspropriationskommissionerne og til at foretage de af ekspropriationerne foranledigede matrikulære berigtigelser. I bemærkningerne til bestemmelsen, jfr. betænkning nr. 330/1963, er det bl. a. anført:

»I øjeblikket er der knyttet én ledende landinspektør til statens ekspropriationer. Lovforslaget åbner mulighed for administrativt at ændre dette forhold, såfremt arbejdsmængden nødvendiggør beskikkelse af flere.«

For tiden er der beskikket 2 ledende landinspektører til behandling af ekspropriationssager fra henholdsvis Jylland og øerne. De er begge tilknyttet samme landinspektørfirma, der gennem en meget lang årrække har varetaget opgaverne som ledende landinspektør.

Efter de foreliggende oplysninger må det imidlertid lægges til grund, at afviklingen af ekspropriationssager i matrikulær og tinglysningsmæssig henseende tager længere tid, end det af hensyn til ekspropriaterne er forsvarligt, på grund af de ledende landinspektørers betydelige arbejdsbyrde, samt at det synes uafklaret, i hvilket omfang de påtænkte rationaliseringsforanstalt-

ninger vil få betydning for de løbende ekspropriationssager.

På denne baggrund finder jeg at burde henstille til ministeriets overvejelse, hvorvidt der måtte være anledning til eventuelt at søge antallet af ledende landinspektører

yderligere udvidet, jfr. ekspropriationsproceslovens § 8, samt i øvrigt at træffe foranstaltninger i videre omfang til fremme af ekspropriationssagers afvikling.

Jeg har gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med de foreliggende sager.«

61. Orienteret Socialministeriet om den tid, der medgår til behandlingen af sager i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten. (J. nr. 168/72).

I skrivelse af 24. februar 1969 rettede ombudsmanden henvendelse til Socialministeriet vedrørende behandlingstiden for sager i Ankenævnet for Invalideforsikringsretten (beretn. 1968, s. 107, jfr. beretn. 1969, s. 15). Senere havde ombudsmanden ved lejlighed tilvejebragt generelle oplysninger fra ankenævnet om behandlingstiden. Senest blev det ved ankenævnets skrivelse af 21. marts 1972 bl. a. oplyst, at behandlingstiderne for de sidste 100 sager, hvori der før udgangen af 1971 var afsagt nævnskendelse, havde været:

Under ca. 6 måneder . .	84 sager
Ca. 6 måneder—ca. 1 år	13 sager
Over ca. 1 år	3 sager

I tilslutning til ombudsmandens henvendelse i 1969 til Socialministeriet henledte jeg i skrivelse af 15. september 1972 ministeriets opmærksomhed på, at ankenævnets formand i et møde den 8. s. m. havde orienteret mig om, at antallet af restancesager var steget til ca. 2.300.

Jeg anførte over for Socialministeriet, at de oplysninger om behandlingstiden, jeg havde modtaget fra ankenævnet, under hensyn til de igangværende overvejelser om etablering af en social ankestyrelse (lovforslag nr. 132, 1971/72) og til, at betydningen af en hurtig ankebehandling efter det oplyste allerede indtog en væsentlig plads i disse overvejelser (Socialreformkommissionens betænkning nr. 543/1969, s. 183, og det nævnte lovforslag s. 5, v. sp.), ikke på daværende tidspunkt gav mig grund til at fremkomme med nogen almindelig henstilling om foranstaltninger vedrørende ankenævnets behandlingstid.

Imidlertid havde jeg fundet det rimeligt at orientere ministeriet om, at de ovenfor omtalte statistiske oplysninger var tilvejebragt.

Samtidig henviste jeg til min skrivelse af 17. juli 1972 til ministeriet (om Invalidefor-

sikringsretten og speciallæge-undersøgelser) og det dér anførte om den betydning, det efter min mening må tillægges, at sager om invalidepension m. v. afgøres forholdsvis hurtigt (se ovenfor sag nr. 15).

Under henvisning til oplysninger i pressen, hvorefter antallet af restancesager i ankenævnet nu var steget til ca. 3.000, rettede jeg i skrivelse af 30. november 1972 en ny henvendelse til Socialministeriet og udbad mig:

1) Oplysninger om, hvorvidt stigningen i antallet af restancesager havde givet anledning til foranstaltninger, det være sig med hensyn til personaleforøgelse eller rationalisering af sagsbehandlingen eller til overvejelse af sådanne foranstaltninger.

Specielt bad jeg oplyst, hvorvidt det var overvejet, om der ville kunne opnås fordele ved, at de sager, der efter ankenævnets opfattelse ikke kunne afgøres på i hovedsagen samme grundlag som det, der havde foreligget for Invalideforsikringsretten, overgik til en fornyet behandling i Invalideforsikringsretten.

2) Oplysninger om, hvorvidt ministeriet fortsat påregnede, at den foreslåede sociale ankestyrelse kunne træde i funktion pr. 1. april 1973.

3) Oplysning om, hvorvidt der i forbindelse hermed overvejedes ikke alene en hurtigere ankebehandling under den fremtidige ordning, jfr. min ovennævnte skrivelse — men også særforanstaltninger i en overgangstid med henblik på afvikling af den foreliggende ophobning af ankesager i ankenævnet.

I skrivelse af 15. februar 1973 oplyste Socialministeriet, at en rationalisering af sagsbehandlingen og nedbringelse af restancen, som jeg havde understreget i min skrivelse af 15. september 1972, hang snævert sammen med etableringen af ankestyrelsen.

Det var i bemærkningerne til lovforslaget om den sociale ankestyrelse fremhævet, at der lægges vægt på en hurtig sagsbehandling.

Der var derfor i forbindelse med etableringen af ankestyrelsen arbejdet med at løse problemerne omkring sagsbehandlingstiden og afvikling af restancen i ankenævnet. Man tilstræbte herved, at sagsbehandlingen i ankestyrelsen kunne være tilfredsstillende fra det tidspunkt, den træder i funktion.

Der var ikke opnået nogen endelig afklaring af disse spørgsmål. Først nu var man så langt fremme, at man havde kunnet søge det nødvendige antal stillinger og forhandle om den endelige udformning af en forretningsorden, der tilgodeser, at sagsbehandlingen sker uden unødigt forsinkelse, hvad man i svar på Folketingets Socialudvalgs spørgsmål nr. 26 havde anført at ville drage omsorg for. Der overvejedes endvidere særlige foranstaltninger til nedbringelse af den nuværende restance i ankenævnene.

Man havde anmodet Ankenævnet for Invalideforsikringsretten om en udtalelse om min skrivelse af 30. november 1972.

Man ville vende tilbage til sagen, når ankenævnets svar forelå, og den endelige forretningsgang i ankestyrelsen var fastlagt bl. a. ved styrelsens forretningsorden, ligesom man til sin tid ville give underretning om resultatet af overvejelserne om særforanstaltninger til nedbringelse af sagsrestancen i ankenævnet.

Med hensyn til spørgsmål 2) i min skrivelse af 30. november 1972 oplyste ministeriet, at det i betænkning af 8. december 1972 fra Folketingets Socialudvalg bl. a. udtaltes, at udvalgets forhandlinger havde givet til resultat, at ikrafttrædelsestidspunktet – der efter bestemmelsen i lovforslagets § 13 fastsættes af socialministeren – efter udvalgets opfattelse burde være den 1. juli 1973, og dette havde ministeren tiltrådt.

- 62.** *Henstillet til Undervisningsministeriet at overveje at tage initiativ til en drøftelse med konsistorium ved Københavns Universitet bl. a. med henblik på at træffe foranstaltninger til sikring af, at indstillinger fra bedømmelsesudvalg afgives i en omhyggelig, velafbalanceret og sober sproglig form, der er uden følelsesladet karakteristisk af ansøgeren eller dennes egenskaber, og som ikke kan være egnet til at vække nogen tvivl om, at bedømmerne anlægger en objektiv vurdering. (J. nr. 35/72).*

A klagede over Undervisningsministeriets afgørelse af en klage, han havde indgivet vedrørende fremgangsmåden ved besættelsen af et ledigt professorat i systematisk teologi ved Københavns Universitet, som han havde været ansøger til.

Han fandt, at det fagkyndige bedømmelsesudvalg havde affattet dets indstilling og bemærkninger vedrørende ansøgerne i en form og en tone, der måtte påvirke den saglige vurdering af ansøgerne. Han gjorde i den forbindelse gældende, at den omstændighed, at såvel konsistorium ved Københavns Universitet som Undervisningsministeriet havde kritiseret den form, hvori bedømmelsesudvalget havde fremsat sine bemærkninger, nødvendigvis måtte få konsekvenser med hensyn til besættelsen af det ledige embede.

Han gjorde endvidere gældende, at bedømmelsesudvalget i forhold til ham på misvisende måde havde citeret oppositionsindlæg af-

givet af professor B vedrørende A's doktor-disputats.

Endelig anførte A, at kongelig anordning af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns Universitet ikke var i overensstemmelse med lov nr. 271 af 4. juni 1970 om universiteternes styrelse, idet den ikke sikrede studenterne $\frac{1}{3}$ medindflydelse.

Det fremgik af sagen, at et professorat i systematisk teologi ved Københavns Universitet den 20. maj 1970 blev opslået til besættelse. Gennem rektor ved Københavns Universitet modtog det teologiske fakultetsråd 8 ansøgninger til professoratet, heriblandt A's ansøgning.

Til bedømmelse af ansøgernes kvalifikationer nedsatte fakultetet i henhold til § 2 i kongelig anordning af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns Universitet et udvalg, der den 1. september 1971

afgav en indstilling, hvorefter C enstemmigt blev indstillet til embedet.

Indstillingen blev herefter i henhold til § 3, stk. 7, i den nævnte anordning tilsendt ansøgerne, hvoraf 4 fremsatte bemærkninger dertil.

I A's skrivelse af 21. september 1971 udtalte han bl. a.:

»I votummet til undertegnede forekommer det at være hovedtemaet i dette, at med hensyn til min produktion »er lidenskaben stærkere end videnskaben«. Man kan inidletid med fuld ret hævde det samme om det afgivne votum, hvilket jeg her let skal påvise.

På trods af, at det dog drejer sig om en af dette århundredes største filosoffer, der på aldeles afgørende vis har influeret på vor tids teologi og stadigt viden om bestemmer dens problemstillinger, affærdiges Martin Heidegger med følgende affektladete og subjektive udsagn: »Heideggers særprægede spekulationer«, »Heideggers eget besynderlige forsøg«, »dennes hele massive, ukomplicerede problematik, og med den karrikaturmæssigt forgrovede fremstilling af filosofihistorien«, »Heideggers karrikaturer«, »Heideggers vrængbillede«. »Heidegger gør filosoffer fra Platon til Nietzsche »til tåber«, »Heideggers vrængbillede«. »Heideggers filosofihistorie, med dens fortegnede og simplificerende problematik«, »Heidegger er »oplagt illoyal«.

Når der tilkommer Heidegger en sådan generel følelsesbetonet fordømmelse, der savner sit sidestykke i al den af mig kendte litteratur, undrer det egentlig ikke, at man kan gå videre med lige så lidenskabelige condemnationer af undertegnede, jeg anfører her blot enkelte eksempler på følelsesudbrud, men de er ellers legio: »han gør det slet«, »udpræget voksende mangel på selvkritik hos forfatteren«. »en videnskabelig unacceptable fordrejelse og forgrovelse«, »uskønne, undertiden næsten platte sprog«, »forfatteren har kun »almindelig lærebogsviden«, »kunstig tolkning suppleret med fri fantasi«.

Afsluttende kommer jeg da nu til den for mig at se alvorligste del af votummet, hvor det igen yderst affektfuld og kriminelt hedder, at »næsten ligegyldigt hvor i bogen man standser op for at foretage nærmere undersøgelse af kilde- og litteraturbenyttelse, viser det sig... at forfatteren udvælger og ofte vilkårligt fortegner deres teorier, således at resulta-

tet bliver karrikaturer...« Jeg kan ikke tolke dette som andet end beskyldning for citatfusk og bevidst fordrejelse.

På et møde i fakultetsrådet den 29. september 1971 gav udvalgets indstilling anledning til kritiske bemærkninger. Oplysning om den definition af systematisk teologi, som udvalget havde lagt til grund, og om anvendte bedømmelseskriterier efterlystes. Det kritiseredes, at ansøgere i indstillingen var karakteriseret med følelsesladete udtryk. Det blev vedtaget, at fakultetsrådet i henhold til anordningens § 3, stk. 9, skulle foranledige, at udvalget omarbejdede indstillingen, således at den kom til at opfylde de krav, der var stillet i samme paragrafs stk. 1.

Anordningens § 3, stk. 9, lyder således:

»Finder fakultetet, at en indstilling fra udvalget ikke giver tilstrækkeligt grundlag for bedømmelsen af sagen, foranlediger fakultetet, at udvalget supplerer eller omarbejder sin indstilling således, at den opfylder de i stk. 1 stillede krav...«

§ 3, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Udvalget afgiver snarest muligt til fakultetet en skriftlig indstilling indeholdende en fyldig bedømmelse af ansøgernes kvalifikationer, og, hvis nogen indstilles til embedet, en begrundelse af, hvorfor han foretrækkes«.

Det fremgik endvidere, at udvalget med skrivelse af 4. november 1971 fremsendte en omarbejdet indstilling, hvorefter C stadig blev indstillet enstemmigt til det ledige professorat.

Den omarbejdede indstilling blev ligeledes tilstillet ansøgerne, hvoraf 4 igen fremkom med deres bemærkninger. A fremsatte sine bemærkninger i skrivelse af 11. november 1971 til fakultetsrådet. Han nævnte de overordentlig begrænsede ændringer, der var foretaget i indstillingen vedrørende ham, og fremhævede bl. a., at der ikke med rimelighed kunne siges at være tale om, at indstillingen var omarbejdet. De ændringer, der var foretaget, var ikke af en sådan karakter, at der i realiteten kunne være tale om at betegne den nye indstilling som en omredigeret indstilling.

Den nye ændrede indstilling og ansøgernes bemærkninger blev behandlet på fakultetsrådets møde den 17. november 1971. Til dette møde havde endvidere 2 af medlemmerne af det fagkyndige udvalg udsendt ca. 100 sider modbemærkninger. I disse modbemærkninger

søgte udvalgsmedlemmerne at tilbagevise såvel ansøgernes bemærkninger som den kritik, der fremkom på fakultetsrådsmødet den 29. september 1971.

A's bemærkninger blev imødegået på siderne ... Herunder bragtes et længere citat fra en del af professor B's oppositionsindlæg ved A's disputatsforsvar den 10. oktober 1967.

I modbemærkningerne anførtes visse almindelige bemærkninger, der havde adresse til fakultetsrådet eller enkelte af dets medlemmer (i anledning af disses bemærkninger til den første indstilling den 29. september 1971). I dette afsnit anførtes bl. a.:

»Det ønske, der fra forskellig side er rejst, om en indstilling der i hver en detalje og som helhed er umiddelbart forståelig og indlysende rigtig for ikke-fagkyndige, må anses for praktisk umulig at imødekomme fra bedømmelsesudvalgets side, da det ville kræve forklaringer og oplysninger helt ned på et elementært plan.

Derimod er der principielt intet til hinder for, at ansøgere påtager sig at skrive anerkendelsesværdige videnskabelige arbejder. Der er principielt heller intet til hinder for, at fakultetsrådets ikke-systematisk-teologiske medlemmer sætter sig så grundigt ind i fagområdet systematisk teologi, at de kan tage en sagligt begrundet stilling til en række vota. Der er endelig intet til hinder for, at fakultetsrådsmedlemmer, der ikke er at anse som kompetente bedømmere af en fagkyndig udvalgsindstilling, afholder sig fra at medvirke ved afgørelsen.

Endelig kan det ikke anses for sagen helt ivedkommende at henlede opmærksomheden på, at ønsker man at nedlægge det teologiske hovedområde (fakultetet), da kan man bl. a. gøre det ved at modvirke eller forhale besættelsen af et professorat med en kvalificeret ansøger, ligesom nedlæggelse kan finde sted derved, at teologer, der har stillinger ved området, søger andetsteds hen, således som det nu sker ved universitetet i Århus«.

I fakultetsrådets påfølgende skrivelse af 24. november 1971 til rektor oplystes, at både den oprindelige og den omarbejdede indstilling fra bedømmelsesudvalget var blevet indgående drøftet på mødet den 17. november 1971. På mødet oplyste dekanen, at ansøgerne ville få adgang til at gøre sig bekendt med de omtalte modbemærkninger. Fakultetsrådet oplyste vi-

dere, at flere af fakultetsrådets medlemmer havde taget afstand fra modbemærkningernes form. Om indholdet af modbemærkningerne havde meningerne været delte. Indstillingen var imidlertid blevet tiltrådt af fakultetsrådet, idet et forslag om at tilsidesætte den opnåede 3 stemmer, medens 5 stemte imod og 5 undlod at stemme (1 medlem var fraværende).

I overensstemmelse hermed indstillede fakultetsrådet herefter i den nævnte skrivelse af 24. november 1971 i henhold til anordningens § 4, stk. 1, at C blev ansat som professor i systematisk teologi ved Københavns Universitet fra 1. januar 1972 at regne.

Det fremgik videre af sagen, at Studenterrådet ved Københavns Universitet i skrivelse af 2. december 1971 rettede henvendelse til Undervisningsministeriet i anledning af fakultetsrådsmødet den 17. november 1971. Studenterrådet henviste til, at indstillingen af C til det ledige professorat i systematisk teologi skete med 5 stemmer for og 3 imod, medens 5 hverken stemte for eller imod. Studenterrådet henviste endvidere til, at lovligheden af denne fremgangsmåde var draget i tvivl, idet der ved afstemningen om fakultetsrådets indstilling ud over de fakultetsrådsmedlemmer, der var valgt efter styrelsesloven, også blev afgivet stemmer af det fagkyndige udvalgs medlemmer. Rådet henviste i den forbindelse til § 2, stk. 4, i anordningen af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns Universitet, hvorefter ethvert udvalgsmedlem under sagens behandling betragtes som medlem af vedkommende fakultet.

På denne baggrund bad Studenterrådet Undervisningsministeriet om at udtale sig om, hvorvidt bestemmelsen i anordningens § 2, stk. 4, kunne fortolkes således, at de pågældende udvalgsmedlemmer ikke blot havde ret til at deltage i fakultetsrådsmøder, men også til at afgive deres stemmer på lige fod med de ordinært valgte fakultetsrådsmedlemmer. I bekræftende fald bad Studenterrådet oplyst, hvorvidt denne stemmeafgivning var i overensstemmelse med kravet i styrelsesloven om, at antallet af de studerendes repræsentanter skulle udgøre $\frac{1}{3}$ af fakultetsrådets samlede medlemstal (styrelsesloven § 7, stk. 3).

Endelig anmodede Studenterrådet ministeriet om, såfremt styrelsesloven måtte antages at være tilsidesat, at tage stilling til lovligheden af den indstilling, der var foretaget af det teologiske fakultetsråd.

I skrivelse af 4. december 1971 til Undervisningsministeriet kritiserede A, at medlemmer af bedømmelsesudvalget havde deltaget med stemmeret i fakultetsrådsmødet den 17. november 1971. Han fandt det ikke rimeligt, at de pågældende udvalgsmedlemmer skulle være med til at tage stilling til, om den omarbejdede indstilling opfyldte de krav, fakultetsrådet havde stillet i sit første møde den 29. september 1971.

I skrivelse af 27. december 1971 til Undervisningsministeriet meddelte rektor ved Københavns Universitet, at konsistoriums forretningsudvalg havde tilsluttet sig fakultetsrådets indstilling og i henhold hertil indstillede rektor, at C blev ansat som professor i systematisk teologi ved Københavns Universitet fra 1. januar 1972 at regne.

I skrivelse af 6. januar 1972 til mig klagede A herefter over den fremgangsmåde, der var blevet anvendt over for ansøgerne i forbindelse med stillingsbesættelsen. Med hensyn til indstillingernes form var hans synspunkter i overensstemmelse med det, han havde anført i den tidligere omtalte skrivelse til fakultetsrådet. Med hensyn til de omtalte modbemærkninger klagede han over, at professor B's anerkendende udtalelser i oppositionsindlægget fra 1967 var udeladt. Endelig rejste A påny det ovenfor nævnte spørgsmål om stemmeret i fakultetsrådet. Da Undervisningsministeriet over for mig havde oplyst, at ministeriet behandlede en tilsvarende klage fra A, oversendte jeg hans klage til Undervisningsministeriet til videre foranstaltning.

Det fremgik endvidere af sagen, at Undervisningsministeriet i skrivelse af 8. februar 1972 besvarede Studenterrådets henvendelse af 2. december 1971. Ministeriet henviste til, at det ikke havde været styrelseslovens hensigt at ændre i de specielle regler om sagskyndige udvalg, der nedsættes til bedømmelse af ansøgninger om videnskabelige stillinger eller af videnskabelige arbejder indleveret med henblik på erhvervelse af licentiat- eller doktorgraden. I henhold til styrelseslovens § 14 havde ministeriet derfor udstedt bekendtgørelse nr. 155 og 156 af 19. april 1971 om de ændringer, der var en følge af styrelsesloven; man havde her fastholdt bestemmelserne om, at ethvert udvalgsmedlem under behandlingen af de anførte ændringer blev betragtet som medlem af vedkommende fakultets- eller fagråd.

Undervisningsministeriet måtte derfor afvise Studenterrådets indsigelser.

Det fremgik desuden af sagen, at det teologiske fakultetsråd i skrivelse af 11. februar 1972 til universitetets rektor – som svar på dennes anmodning om en udtalelse i anledning af bl. a. A's klage – udtalte, at fakultetsrådet ikke anså sig for forpligtet til at tage stilling til klagepunkterne, der angik den videnskabelige bedømmelse af ansøgernes kvalifikationer og det fagkyndige udvalgs mening om dets arbejde, eftersom fakultetsrådet med det foreskrevne antal stemmer havde fulgt det fagkyndige udvalgs enstemmige indstilling.

Fakultetsrådet fandt heller ikke, at det kunne diskutere betimeligheden af den gældende anordnings bestemmelser om udefra kommende fagkyndiges stemmeret, eftersom man havde måttet følge den gældende anordning også på dette punkt. Fakultetsrådets medlemmer – både de, der fulgte det fagkyndige udvalgs indstilling, og de, der ikke gjorde det – ønskede at fastslå, at anordningsregler var fulgt.

Fakultetsrådet mente derfor ikke, at nogen af de fremførte klager gav grund til at tage sagen op igen.

Med skrivelse af 17. februar 1972 til Undervisningsministeriet fremsendte universitetets rektor det teologiske fagråds skrivelse af 11. februar 1971 og meddelte, at konsistorium på sit møde den 16. s. m. havde taget redegørelsen til efterretning, idet man fandt, at sagen havde været behandlet efter de regler, der var gældende for professoransættelser.

Konsistorium fandt dog anledning til at fremkomme med følgende udtalelse:

»Konsistorium tager den af dekanen for det teologiske fakultetsråd givne redegørelse for sagen om professoratet i systematisk teologi til efterretning, idet man finder, at sagsbehandlingen er sket under overholdelse af gældende regler. Konsistorium må imidlertid konstatere, at det fagkyndige udvalgs indstilling i denne sag har kunnet give anledning til berettiget kritik, og udtaler sin misbilligelse heraf.«

Herefter anmodede rektor ministeriet om at foretage ansættelse i overensstemmelse med universitetets indstilling af 27. december 1971.

I skrivelse af 14. marts 1972 til A henviste Undervisningsministeriet til Københavns Universitets indstilling af 27. december 1971 samt til universitetets udtalelse af 17. februar 1972

og bemærkede, at ministeriet kunne tilslutte sig det, der var anført heri. Ministeriet tilføjede, at der således ikke sås at være grundlag for at antage, at de regler, der var fastsat i anordning af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns Universitet, ikke skulle være fulgt, og henlede i den forbindelse specielt opmærksomheden på, at en afvisning i fakultetsrådet af det fagkyndige udvalgs enstemmige indstilling i henhold til anordningens § 4, stk. 1, ville have krævet $\frac{2}{3}$ flertal.

I anledning af A's klage til mig udtalte det teologiske fakultetsråd i skrivelse af 12. maj 1972 til universitetets rektor, at fakultetsrådet som styrelsesorgan ikke kunne udtale sig om den faglige uenighed mellem A og det fagkyndige udvalg i vurderingen af enkeltheder i en videnskabelig produktion. Fakultetsrådet anførte videre, at fakultetsrådet havde behandlet sagen om besættelsen af det ledige professorat under iagttagelse af gældende regler, som måske kunne ønskes ændret, men som måtte følges, så længe de var gældende.

I skrivelse af 18. maj 1972 til Undervisningsministeriet vedrørende konsistoriums misbilligelse af det fagkyndige udvalgs indstilling til professoratet i systematisk teologi anførte rektor, at konsistorium som sin opfattelse af sagen skulle præcisere, at den afgivne bedømmelse af ansøgerne og deres produktion i vidt omfang forekom affattet i en unødigt krænkende og overlegen tone. Det anførtes videre, at konsistorium havde fundet det kritisabelt, at udvalget – efter af det teologiske fakultetsråd at være blevet anmodet om at omarbejde indstillingen – kun foretog uvæsentlige ændringer og besvarede de spørgsmål, som rådets valgte medlemmer havde rejst, på en utilfredsstillende måde og ledsagede sit svar med sagen uvedkommende bemærkninger. Konsistorium havde derimod ikke gennem sin misbilligelse anfægtet den fagkyndige indstillings konklusion. For så vidt angik A's klage henholdt konsistorium sig i øvrigt til det teologiske fakultetsråds bemærkninger i skrivelser af 12. maj 1972.

Over for mig henviste Undervisningsministeriet til universitetets skrivelse af 18. maj 1972 og henholdt sig dertil.

I anledning af, at A havde gjort gældende, at bedømmelsesudvalget på misvisende måde havde citeret udtalelser fra professor B i anledning af A's doktordisputats, anførte B i en

erklæring af 1. september 1972 til Undervisningsministeriet, at sagen omkring besættelsen af embedet som professor i systematisk teologi burde betragtes som definitivt afsluttet med C's udnævnelse til embedet. Det var ham praktisk taget umuligt at forestille sig, at der skulle ske noget, der kunne foranledige fakultetsrådet eller de andre involverede myndigheder til at begynde forfra med ny indkaldelse af ansøgere og nedsættelse af et nyt fagkyndigt udvalg. B anførte videre, at konsistoriums misbilligelse (16. februar 1972) af den indstilling, der var afgivet fra det nu opløste fagkyndige udvalg, ifølge sagens natur kun rettede sig mod det faktum, »at den afgivne bedømmelse af ansøgere og deres produktion i vidt omfang forekommer affattet i en unødigt krænkende og overlegen tone«, medens man givetvis ikke tog stilling til den saglige vurdering af ansøgernes kvalifikationer. B afgav imidlertid ikke i sin erklæring en vurdering af den måde, hvorpå bedømmelsesudvalgets medlemmer havde citeret hans oppositionsindlæg i forbindelse med A's doktordisputats i 1967.

I en fællesudtalelse af 6. oktober 1972 fremsatte bedømmelsesudvalgets medlemmer deres bemærkninger til B's erklæring.

I skrivelse af 20. oktober 1972 til universitetets rektor anførte det teologiske fakultetsråd i anledning af nogle supplerende bemærkninger fra A, at rådet ikke havde kunnet drage nogen konsekvenser for så vidt angik besættelsen af embedet i anledning af konsistoriums »misbilligelse«, idet fakultetsrådets indstilling efter den gældende anordning var endelig og endvidere var tiltrådt af konsistorium.

I skrivelse af 8. november 1972 til Undervisningsministeriet anførte rektor ved Københavns Universitet, at sagen af universitetet betragtedes som afgjort med udnævnelsen af C, og at universitetet intet havde at tilføje til det, der nu var fremkommet i sagen.

Over for mig anførte Undervisningsministeriet, at ministeriet ikke fandt, at der var grundlag for at nedsætte et nyt sagkyndigt udvalg til bedømmelse af kvalifikationerne hos ansøgerne til det pågældende professorat eller i øvrigt at foretage videre i sagen.

For så vidt angik baggrunden for den misbilligelse, der blev vedtaget ved konsistoriums møde den 16. februar 1972, henviste Undervisningsministeriet til bl. a. en skrivelse af 31. maj 1972 fra Undervisningsministeriet til D.

Skrivelsen var afgivet af ministeriet i anledning af en klage fra D, der var medlem af det fagkyndige udvalg, over, at konsistorium i sit møde den 16. februar 1972 havde udtalt sin misbilligelse af, »at det fagkyndige udvalgs indstilling i denne sag har kunnet give anledning til berettiget kritik«. Undervisningsministeriet henviste bl. a. til den ovenfor nævnte skrivelse af 18. maj 1972 fra rektor ved Københavns Universitet og meddelte, at konsistorium efter ministeriets opfattelse havde været berettiget til i en sag som den omhandlede at give udtryk for sin kritik eller misbilligelse af sagens formelle behandling, hvis der efter konsistoriums opfattelse fandtes anledning dertil. For så vidt angik grundlaget for den misbilligelse, der var udtalt i det konkrete tilfælde, fandt ministeriet dette tilstrækkeligt begrundet.

Ministeriet måtte herefter afvise D's klage. I skrivelse af 17. august 1972 klagede D til mig over Undervisningsministeriets afgørelse af 31. maj 1972, og jeg tog samtidig stilling til A's og D's klager.

Jeg udtalte følgende:

Der forelå efter min mening ikke oplysning om sådanne forhold i forbindelse med den stedfundne professorudnævnelse, at der efter almindelige forvaltningsretlige grundsætninger var spørgsmål om at anse udnævnelsen for ugyldig.

Sagen rejste det spørgsmål, om det burde kritiseres, at fakultetsrådet ikke efter modtagelsen af bedømmelsesudvalgets 2. indstilling påny bragte den omtalte anordnings § 3. stk. 9. i anvendelse, herunder eventuelt traf bestemmelse om supplerende af bedømmelsesudvalget, eller afgav indstilling i henhold til anordningens § 4, stk. 4, herunder eventuelt om, at ministeriet nedsatte en bedømmelseskomité. Jeg måtte imidlertid lægge til grund, at fakultetsrådet ved mødet den 17. november 1971 fandt i bedømmelsesudvalgets 2. indstilling at have fornødent grundlag for den vurdering af ansøgernes kvalifikationer, som var forudsætning for rådets indstilling om udnævnelse af C til professor. Om denne vurdering af bedømmelsesudvalgets indstilling var korrekt, er et fagligt spørgsmål, som jeg ikke fandt at kunne tage stilling til.

Med hensyn til formen i bedømmelses-

udvalgets indstillinger og de omtalte indbemærkninger bemærkede jeg følgende:

Kravene til den sproglige form m. v. for sådanne indstillinger må bestemmes af hensynet til at sikre et tilfredsstillende bedømmelsesgrundlag, hvilket bl. a. kræver en vis ensartet praksis i de forskellige bedømmelsesudvalgs valg af form, og af hensynet til at beskytte ansøgere imod unødige krænkelser i forbindelse med vurderingen, samt af hensynet til en rimelig samarbejdsform mellem bedømmelsesudvalg og fakultetsråd, herunder til at indstillinger skal bedømmes også af fakultetsrådsmedlemmer, der ikke er særligt sagkyndige inden for vedkommende specialområde. Disse hensyn tilsiger bl. a. en omhyggelig, velafbalanceret og sober sproglig form, der er uden følelsesladet karakteristik af ansøgeren eller dennes egenskaber, og som ikke kan være egnet til at vække nogen tvivl om, at bedømmerne anlægger en objektiv vurdering.

Såvel konsistorium som Undervisningsministeriet havde fundet, at bedømmelsesudvalgets indstillinger og modbemærkninger ikke opfyldte de krav, der måtte stilles med hensyn til sproglig form. Da konsistorium allerede før A's klage til mig af 22. marts 1972 havde udtalt en klar misbilligelse af bedømmelsesudvalgets form, og denne misbilligelse var tiltrådt af ministeriet, fandt jeg ikke tilstrækkelig grund til at foretage videre vedrørende dette spørgsmål. I tilknytning til den præcisering af misbilligelsens grundlag, som konsistorium havde givet i den tidligere omtalte skrivelse af 18. maj 1971, tilføjede jeg, at jeg ikke fandt at kunne tage stilling til, hvorvidt bedømmelsesudvalgets besvarelse af fakultetsrådets spørgsmål havde været tilfredsstillende i den forstand, at den havde givet fakultetsrådet tilstrækkelig faglig orientering.

Sagen syntes imidlertid at kunne give anledning til at overveje foranstaltninger med henblik på at sikre, at kravene til sådanne indstillinger form overholdtes. I forbindelse hermed fandt jeg at burde pege på, at den foreliggende sag også syntes at rejse andre principielle spørgsmål vedrørende bedømmelsesudvalgs arbejde, herunder

1. spørgsmålet om, hvorvidt bedømmelse af de enkelte ansøgere bør gå ud over, hvad der er nødvendigt for at begrunde valget af den indstillede, –

2. spørgsmålet om, hvorvidt indstillingen bør skrives med henblik på at give et tilfredsstillende vurderingsgrundlag også for fakultetsrådsmedlemmer, der ikke er specielt fagkyndige på det pågældende område – og

3. spørgsmålet om, hvorvidt udsagn i bedømmelsen bør dokumenteres, jfr. f. eks. udtalelsen i både 1. og 2. indstilling om, at A havde gjort sig skyldig i fejlцитeringer m. v., og i det hele spørgsmålet om, i hvilket omfang bedømmelserne – uanset deres forholdsvis kortfattede karakter – bør være begrundede.

De ovenfor omtalte spørgsmål egner sig næppe til at blive løst gennem regler i anordningen, et supplerende cirkulære eller lignende, men visse principielle retningslinier om bedømmelsesudvalgs arbejde synes dog at kunne formuleres, formentlig mest hensigtsmæssigt gennem drøftelse i konsistorium. Jeg henstillede til Undervisningsministeriet at overveje at tage et initiativ med henblik herpå.

Jeg tilføjede, at jeg ikke havde fundet at burde gå nærmere ind på A's klage vedrørende citatet fra B's oppositionsindlæg. En sådan vurdering kunne ikke foretages på tilfredsstillende måde uden særlig faglige forudsætninger, og den var af underordnet betydning for den helhedsvurdering af sagen, jeg ovenfor har givet udtryk for.

Med hensyn til spørgsmålet om stemmeret i fakultetsrådet meddelte jeg, at jeg ikke fandt grundlag for at kritisere Undervisningsministeriets opfattelse, hvorefter bestemmelsen i § 2, stk. 4, i den omtalte anordning (som ændret ved bekendtgørelse nr. 155 af 19. april 1971), der fastsætter, at ethvert medlem af et bedømmelsesudvalg under sagens behandling betragtes som medlem af fakultetsrådet, havde fornøden hjemmel i styrelseslovens § 14; efter denne bestemmelse fastsætter Undervisningsministeriet de nærmere regler for besættelse af professorater.

63. *Forespurgt Handelsministeriet, om ministeriet overvejede eller var indstillet på at tage op til overvejelse, om der i forbindelse med en eventuel ændring af restaurationsloven burde angives visse retningslinier i loven for kommunernes afgiftsfastsættelse, jfr. lovens § 26, stk. 2, eller i loven burde gives ministeren en bemyndigelse til fastsættelse af sådanne retningslinier. (J. nr. 1455/72).*

Den 16. april 1973 afgav jeg til Handelsministeriet følgende skrivelse, som Folketingets Retsudvalg blev gjort bekendt med:

»Ifølge § 26, stk. 2, i lov nr. 121 af 25. marts 1970 om restaurations- og hotelvirksomhed betales der efter kommunalbestyrelsens bestemmelse en afgift for tilladelse til bl. a. opstilling af spilleautomater.

I betænkning nr. 539 af 1969, afgivet af Handelsministeriets beværterudvalg, anføres med hensyn til denne bestemmelse:

»Med hensyn til afgift for disse tilladelser findes det rimeligt, at disse tilfalder staten og ikke som hidtil kommunen.«

Bemærkningerne til forslaget til loven (Folketingstidende 1969/70, till. A., sp. 1707) er i overensstemmelse med betænkningen.

Over den betænkning, der den 12. marts 1970 blev afgivet af det folketingsudvalg, der behandlede forslaget til lov om restaurations-

og hotelvirksomhed (Folketingstidende 1969/70, till. B., sp. 671–72), fremgår, at udvalget tiltrådte et ændringsforslag fremsat af handelsministeren, hvorefter det bestemtes, at afgifter for tilladelse efter restaurationslovens § 26 som hidtil skal betales til kommunen efter kommunalbestyrelsens bestemmelse. Efter det materiale vedrørende forarbejderne til ændringsforslaget, som jeg har modtaget fra Handelsministeriet, er der grund til at antage, at afgifternes størrelse kan fastsættes ud fra fiskale synspunkter.

I anledning af en klage til mig over nogle væsentlige afgiftsforhøjelser til henholdsvis 30.000 og 25.000 kr. pr. spilleautomat, som to kommuner havde foretaget efter den nævnte bestemmelse, gav Handelsministeriet udtryk for, at ministeriet ikke mente at have hjemmel til at omgøre en kommunalbestyrelses beslutning om afgiftsfastsættelsen, idet spørgs-

målets endelige afgørelse henhørte under domstolene.

Som bekendt kan der ikke til mig indgives klage over en afgørelse truffet af en kommunalbestyrelse. Jeg fandt heller ikke efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at burde tage sagen op til undersøgelse. Jeg lagde herved bl. a. vægt på det særlige tilsyn (af tilsynsråd), kommunerne er undergivet efter den kommunale styrelseslov, herunder navnlig de beføjelser, der er tillagt tilsynsrådene efter lovens § 61. Jeg oversendte herefter klagen til tilsynsrådet for det pågældende amt til foranstaltning.

I skrivelse af 8. februar 1973 udtalte tilsynsrådet, at rådet efter § 61 i loven om kommunernes styrelse kan sætte en kommunalbestyrelses beslutning ud af kraft, når beslutningen findes stridende mod lovgivningen. Men de foreliggende kommunalbestyrelsesbeslutninger om fastsættelse af afgiften for til-ladelse til opstilling af spilleautomater i restauranter kunne efter tilsynsrådets opfat-telse ikke på det foreliggende grundlag anses for ulovlige. Tilsynsrådet fandt således ikke hjemmel til at foretage videre.

Samtidig med at jeg underrettede Handelsministeriet om oversendelsen til tilsynsrådet, gav jeg over for ministeriet udtryk for, at bestemmelsen i restaurationslovens § 26 mig bekendt er den eneste lovbestemmelse, der hjemler kommunalbestyrelser en adgang til at gennemføre en direkte beskatning. Jeg pegede på, at loven ikke indeholder nogen regler, der vedrører spørgsmålet om afgifternes størrelse, og at den ikke giver hjemmel for, at sådanne regler kan fastsættes af minis-teren; herved adskiller bestemmelsen sig fra andre skatteregler. Jeg henviste samtidig til.

at det af den statistik vedrørende kommuner-nes praksis med hensyn til afgiftsfastsættelsen for spilleautomater, der er offentliggjort i Købstadsforeningens tidsskrift for 15. januar 1968 og 1. september 1969 samt i tidsskriftet »Danske Kommuner«, nr. 3, for 10. maj 1972 (statistikker for årene 1966-67, 1967-68, 1968-69, 1969-70 og 1970-71) fremgår, at der er meget betydelige forskelle i kommuner-nes praksis. Det fremgår således af statistik-ken for 1970-71, at der er tale om afgifter svingende fra 300-500 kr. og til 15.000-16.000 kr. pr. spilleautomat. Som nævnt indeholdt den konkrete klagesag oplysning om forhøjel-ser i to kommuner til henholdsvis 30.000 og 25.000 kr.

På denne baggrund fandt jeg at burde fore-spørge Handelsministeriet, om ministeriet overvejede eller var indstillet på at tage op til overvejelse, om der i forbindelse med en eventuel ændring af restaurationsloven burde angives visse retningslinier i loven for kom-munernes afgiftsfastsættelse, eller i loven bur-de gives ministeren en bemyndigelse til fast-sættelse af sådanne retningslinier.

I skrivelse af 15. marts 1973 (j. nr. 276-73-72) meddelte Handelsministeriet, at ministe-riet var indstillet på ved en eventuel kom-mende ændring af restaurationsloven at tage spørgsmålet op om en ændring af § 26, stk. 2, således at der kan tilvejebringes en ensartet retstilstand i hele landet.

Ministeriet har tilføjet, at det er ministe-riets agt med henblik herpå at optage for-handlinger med Skattedepartementet.

I den anledning skal jeg meddele, at jeg har taget Handelsministeriets udtalelse til efterretning.

Jeg udbeder mig oplysning om, hvad der videre sker i sagen.«

64. Henstillet til Statens Ligningsdirektorat og Landsskatteretten at overveje muligheden for en bedre orientering af klagere i vurderingssager om, hvor lang tid der efter omstændighederne kan gå, før afgørelse foreligger. (J. nr. 1255/72).

A klagede over den tid, der var medgået ved skyldrådet for Frederiksborg amtsrådskreds's, Landsskatterettens og Statens Ligningsdirektorats behandling af hans klager over værdiansættelsen ved 14. almindelige vurdering af hans ejendom.

Skyldrådet.

Klagen til skyldrådet blev indgivet den 3. februar 1970. Da A den 14. juni 1971 endnu ikke havde modtaget skyldrådets afgørelse, klagede han til Finansministeriet over den tid, der indtil da var medgået til behandlin-

gen af klagen. Statens Ligningsdirektorat, hvortil klagen blev oversendt til besvarelse, meddelte ham i skrivelse af 24. august 1971, at det af hensyn til fællesbesigtigelse af påklagede ejendomme og bedømmelsen af områdets vurderingsniveau m. v. var hensigtsmæssigt at opdele klagerne efter forskellige arealer, således at klagerne for et bestemt område behandlede under ét. Dette medførte, at klagerne i nogle områder først blev afgjort på et forholdsvist sent tidspunkt. For området ved A's ejendom beroede afgørelsen som led i Ligningsdirektoratets tilsynspligt med vurderingerne yderligere på forhandling mellem skyldrådet og Ligningsdirektoratet om ansættelsen af grundværdiniveauet. Direktoratet tilføjede, at undersøgelsen kunne forventes afsluttet inden for 1 måned, og at skyldrådet derefter kunne træffe afgørelse i sagen. Den 11. oktober 1971 forelå skyldrådets afgørelse.

Om tilrettelæggelsen af klagebehandlingen udtalte skyldrådet over for mig bl. a., at tilrettelæggelsen af rådets besigtigelser sker områdevis for at undgå unødvendig kørsel og af tidsmæssige grunde. Kontoret udfærdiger arbejds-skemaer og foretager beregninger af eventuelle gennemsnitstal samt kortindtegning og sammenligning med naboansættelser. Endvidere planlægges rækkefølgen, og der træffes aftaler med ejere og vurderingsformænd. Eventuelt gives indstilling om revision af et område. I besigtigelsen deltager skyldrådsformanden og 2 medlemmer samt kontorchefen eller en sekretær fra kontoret.

Efter besigtigelsen udfærdiges indstillinger fra besigtigelsesudvalget til det samlede skyldråd. Meddelelse om skyldrådets afgørelse udsendes til de enkelte ejere og til vedkommende myndigheder. Afgørelsen af de enkelte klager udsættes, når det er åbenbart, at området bør revideres. Det er formålet, at den påklagede ansættelse derved skulle komme i det rigtigst mulige forhold til det vurderingsniveau, som er vedtaget af skyldrådet.

Fra Statens Ligningsdirektorat fik jeg oplyst, at skyldrådet for Frederiksborg amtsråds-kreds angående 14. almindelige vurdering og de senere årsvurderinger modtog mere end 3.000 klager. Dette er væsentligt flere end landets øvrige skyldråd.

Jeg udtalte herefter følgende:

Den tid, der var forløbet, inden afgørelsen af den påklagede vurdering forelå,

måtte umiddelbart forekomme. A meget lang. Skyldrådets skrivelse af 10. februar 1970, hvori modtagelsen af hans klage var bekræftet, indeholdt dog en kort orientering om, at klagebehandlingen ville ske områdevis. Ligeledes var A under sagens behandling i et vist omfang blevet underrettet om sagens enkelte stadier.

I betragtning af de mange klagesager, skyldrådet i den omhandlede periode havde haft under behandling, og under hensyn til den tilrettelagte plan for besigtigelsen, der efter lovgivningens forudsætninger og af praktiske grunde var sket områdevis for at opnå et bedre grundlag for ensartede ansættelser, fandt jeg ikke, at der var tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik over for skyldrådet af den tid, der er medgået til behandlingen af sagen.

Jeg tilføjede dog, at jeg på baggrund af A's klage og oplysning fra Statens Ligningsdirektorat om, at der ved andre skyldråds behandling af klager vedrørende 14. almindelige vurdering m. v. var medgået lige så lang eller længere tid, havde henstillet til Ligningsdirektoratet at overveje at foranledige, at skyldrådene – efter modtagelse af klage over vurderinger – giver klageren en lidt nærmere orientering (end den, der var givet i denne sag) om tilrettelæggelsen af klagebehandlingen og en vis tilkendegivelse om behandlingstiden, således at klageren er forberedt på, hvor lang tid der efter omstændighederne kan gå, før afgørelse foreligger.

Landsskatteretten og Statens Ligningsdirektorat.

Landsskatteretten oversendte straks efter modtagelsen af A's klage ved skrivelse af 11. november 1971 sagen til udtalelse i Statens Ligningsdirektorat. I en skrivelse af s. d. underrettede Landsskatteretten A om oversendelsen og redegjorde samtidig for den forventede fremgangsmåde ved behandlingen af klagen; det anførtes således:

»Til Deres orientering med hensyn til behandlingen af klagen skal man oplyse, at Landsskatteretten dags dato i henhold til landsskatteretslovens § 12, stk. 3, har oversendt sagen til udtalelse i Statens Ligningsdirektorat vedrørende klagen. Denne udtalelse afgives i almindelighed efter direktoratets besigtigelse af ejendommen og efter for-

handling med vedkommende skyldråd. Sagsbehandlingen i Ligningsdirektoratet foregår som oftest vurderingskredsvis efter en bestemt arbejdsplan, hvorfor de indkomne klager ikke altid vil kunne behandles i den rækkefølge, de indgår.«

Statens Ligningsdirektorat har i en lignende sag, der har været behandlet af ombudsmanden, og som er refereret i beretningen fra 1961, side 27–30, givet en redegørelse for dets behandling af klagesager vedrørende de almindelige vurderinger. Som det fremgår af redegørelsen, sker Ligningsdirektoratets behandling af klagesager normalt i samme tempo som den efterfølgende kontrol med vurderingerne, som det i henhold til reglerne i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 298 af 7. juli 1942 påhviler Ligningsdirektoratet at foretage. Denne fremgangsmåde har sin begrundelse deri, at ansættelserne skal være ligelige og rigtige, ikke alene inden for de enkelte grupper af ejendomme og disse ejendomsgrupper imellem, men også inden for de enkelte vurderingsdistrikter, vurderingskredse og skyldkredse i hele landet. Ligningsdirektoratet vil derfor vanskeligt kunne afgive erklæring i en klagesag, før det gennem dets kontrol er påvist, om vurderingsniveauet er rigtigt inden for det område, hvor ejendommen er beliggende.

Ligningsdirektoratets udtalelse til mig i anledning af klagen var i overensstemmelse med denne redegørelse. Herudover anførte direktoratet, at klagesager, hvori ejeren angiver særlige grunde for fremskyndelse af behandlingen af sagen, i det omfang, det er muligt, behandles forlods. Direktoratet tilføjede, at der vedrørende 14. almindelige vurdering og de senere årsomvurderinger m. v. var indkommet omkring 2.000 klager til Landsskatte retten.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at den tid, der var medgået til Landsskatte rettens og Ligningsdirektoratets behandling af sagen, ikke gav mig grundlag for at udtale kritik.

Jeg fandt den orientering om sagsbehandlingen, som Landsskatte retten regelmæssigt giver ved modtagelse af sådanne klager, og som retten gav A ved skrivelsen af 11. november 1971, betydningsfuld. Sagen gav mig dog anledning til at henstille til Landsskatte retten at overveje, om det var muligt at give disse orienteringer en tilføjelse, således at klageren i højere grad bliver forberedt på, hvor lang tid der efter omstændighederne kan gå, før afgørelse foreligger.

65. *Henstillet til Direktoratet for Statshospitalerne at overveje mulighederne for en forbedring af Sikringsanstaltens forhold i visse henseender. (J. nr. 1577/72).*

Efter en inspektion på Statshospitalet i Nykøbing S rettede jeg i skrivelse af 30. januar 1973 henvendelse til Direktoratet for Statshospitalerne vedrørende forholdene på Sikringsanstalten og anførte følgende:

»Det er min almindelige opfattelse, at de personer, der har ophold på Sikringsanstalten, befinder sig under forhold, der i visse henseender må betragtes som utilfredsstillende.

Jeg er fuldt ud opmærksom på, at patienternes karakter og det dermed forbundne meget betydelige sikkerhedshensyn, der gør sig gældende både i forhold til personalet og i forhold til omverdenen, nødvendigvis gør betydelige sikkerhedsforanstaltning

ger; i denne forbindelse henviser jeg til vedlagte fotokopi af en redegørelse af 19. ds. fra statshospitalet. Der kan således formentlig ikke blive spørgsmål om i nærværdigt omfang at lempe, hvad der betegnes som de ydre sikkerhedsforanstaltninger, herunder forholdene vedrørende patienternes friluftsophold.

Med hensyn til anstaltens indre forhold finder jeg, at fælleslokalteterne (spisestue og opholdsstue) har en i alt væsentligt tilfredsstillende standard, mens problemerne knytter sig til følgende spørgsmål:

1. Indretningen af de enkelte patienters værelser.
2. Beskæftigelsesmulighederne.
3. Mulighederne for fritidsaktiviteter.

ad 1.

De enkelte værelser er meget spartansk udstyrede, nemlig med en seng og et ganske lille bord i forbindelse hermed. Mens der i vest-afdelingen findes sædvanlige hospitalssenge, har værelserne i øst-afdelingen særlige senge, der er fastgjort i midten af gulvet. Der er ingen stol, intet almindeligt bord, intet skab (f. eks. til private ting) og ingen udsmykning af vægge. Der var dog en vis mulighed for, at der kunne udleveres stole på begæring i nogle af værelserne.

Jeg er opmærksom på, at sikkerhedshensyn sætter grænser for, i hvilket omfang det er forsvarligt at udruste værelserne med løse møbler og visse andre løse ting. Det er dog min foreløbige opfattelse, at det må være muligt at foretage en individualisering, således at udgangspunktet i almindelighed bliver, at værelserne er udstyret med et nogenlunde sædvanligt værelsesmøblement, og således, at undtagelser herfra kun gøres, når det efter konkret vurdering er påkrævet ud fra sikkerhedshensyn.

ad 2 og 3.

Der fandtes på 1. sal et værksted, der efter det oplyste havde kapacitet til beskæftigelse af 5 patienter. Uanset de vanskeligheder, der utvivlsomt knyttede sig til beskæftigelse af en patientkategori som den, der opholder sig på Sikringsanstalten, er det efter min mening, jfr. nærmere nedenfor, af afgørende betydning, at der gøres mest muligt for at tilbyde de pågældende dels almindelig beskæftigelse, dels muligheder for aktiv fritidsbeskæftigelse.

Under henvisning til foranstående skal jeg henstille til Direktoratet for Statshospitalet at overveje mulighederne for en forbedring af Sikringsanstaltens forhold i ovennævnte henseender og at fremkomme med en udtalelse på grundlag af disse overvejelser.

Som allerede nævnt er jeg fuldt ud klar over, at såvel de sikkerhedsproblemer som andre vanskeligheder, de pågældende patienter frembyder, sætter grænser for mulighederne for at normalisere opholds-, beskæftigelses- og fritidsvilkårene. Inden for de rammer, der sættes af de ovennævnte problemer og vanskeligheder, er det imidlertid efter min mening af afgørende betydning, at der gøres mest muligt for at

tilvejebringe tilfredsstillende forhold for patienterne i de nævnte henseender. De humane hensyn, der tilsiger dette, får en særlig vægt på grund af patienternes nuværende og tidligere psykiske og sociale lidelser og på grund af den stærkt skærpede isolation, som opholdet i Sikringsanstalten indebærer. I samme retning taler, at det, uanset Sikringsanstaltens primære sikkerhedsformål, anerkendes som en almindelig målsætning for opholdet, at der i Sikringsanstalten skal søges gennemført en behandling med sigte på i videst muligt omfang at gøre patienterne egnede til overførsel til almindelig afdeling og eventuelt senere til udskrivning. Endelig skal jeg pege på, dels at opholdene i Sikringsanstalten for flere af patienternes vedkommende er særdeles langvarige, dels at anstalten anvendes til ophold for mentalobservander, herunder observander, hvis anbringelse ikke er begrundet i deres farlighed, men alene i undvigelsesrisiko.

Jeg har orienteret Justitsministeriet og statshospitalet om denne skrivelse.«

I skrivelse af 15. marts 1973 udtalte Direktoratet for Statshospitalet om for mig følgende:

»De forhold, som ombudsmanden navnlig har fundet utilfredsstillende, er følgende:

1. Indretningen af de enkelte patienters værelser.
2. Patienternes beskæftigelsesmuligheder.
3. Mulighederne for fritidsaktiviteter.

Sikringsanstaltens forhold har som bekendt ved flere lejligheder i de senere år været taget op til overvejelse.

Statshospitalet i Nykøbing S har således senest i 1972 rejst spørgsmålet om en udvidelse af Sikringsanstalten, begrundet dels i tendenser til overbelægning, dels i samfundets voksende krav til de forhold, hvorunder tvangsanbragte personer opholder sig. Som meddelt ombudsmanden i skrivelse af 15. juni 1972 mente indenrigsministeren dengang under hensyn til den herskende økonomiske situation ikke at kunne fremme forslaget til forelæggelse for bevillingsmyndighederne.

Endvidere har specielt anstaltens opvarmingsforhold været taget op til undersøgelser på baggrund af patient . . .s klager. Som meddelt ombudsmanden i skrivelse af 9. novem-

ber 1972 blev de påtænkte foranstaltninger efter ønske fra hospitalet begrænset til isolationsarbejde og tekniske ændringer, som kunne gennemføres uden at gøre indgreb i selve afdelingerne, idet hospitalet ønskede yderligere forbedringer stillet i bero, indtil der måtte blive mulighed for at gennemføre en egentlig modernisering af anstalten.

ad 1.

Ombudsmanden har med hensyn til indretningen af de enkelte patientværelser peget på, at det må være muligt at foretage en individualisering med hensyn til møbleringen, således at udgangspunktet i almindelighed bliver, at værelserne er udstyret med et nogenlunde sædvanligt værelsesmøblement, og at der kun gøres undtagelser herfra, når det efter en konkret vurdering er påkrævet ud fra sikkerhedshensyn.

Direktoratet kan for sit vedkommende tilslutte sig, at det vil have en væsentlig betydning for patienternes daglige tilværelse, at der sker en højnelse af den møbleringsmæssige standard under fornøden hensyntagen til de sikkerhedsmæssige forhold, herunder også personalets personlige sikkerhed. Man har på denne baggrund tidligere været inde på spørgsmålet om gradvise småforbedringer af udstyret i patientværelserne, men disse bestræbelser er hidtil strandet på de sikkerhedsmæssige hensyn.

Hospitalet har nu i samråd med Sikringsanstaltens personale stillet forslag om, at der til hver af sengestuerne anskaffes et gulvtæppe, et lille skrivebord med tilhørende armstol, en boghylde og enkelte billeder. Derudover mener hospitalet, at der eventuelt senere vil være basis for at anskaffe ottomaner eller brikse i stedet for hospitalssengene, men for dette sidste vil det være en forudsætning, at der af sikkerhedsmæssige grunde etableres 2-3 disponible isoleringsværelser til patienter, som er i en særlig farlig sygdomsperiode.

Den første del af møbleringen, der er anslået til at koste ca. 25.000 kr., vil kunne gennemføres straks, og direktoratet har den 14. februar 1973 bemyndiget hospitalet til at foretage de foreslåede anskaffelser i indeværende finansår. Udskiftningen af hospitalssengene med sovebrikse vil, som det fremgår, først kunne gennemføres efter en udvidelse af Sikringsanstalten, og man henviser herom til det nedenfor anførte.

ad 2 og 3.

Med hensyn til beskæftigelsesmuligheder og fritidsaktiviteter har ombudsmanden givet udtryk for, at det på trods af de vanskeligheder, der utvivlsomt knytter sig til beskæftigelse af den omhandlede patientkategori, er af afgørende betydning, at der gøres mest muligt for at tilbyde de pågældende dels almindelig beskæftigelse, dels muligheder for aktiv fritidsbeskæftigelse.

Man kan fra direktoratets side principielt være enig i, at patienternes stærke isolation gør det ønskeligt at tilbyde dem så varierede udfoldelsesmuligheder, som hensynet til sikkerheden i videste forstand og de bygningsmæssige forhold muliggør, omend man må mene, at sikkerhedshensynet og anstaltens begrænsede størrelse under alle forhold vil gøre det vanskeligt at sondre klart mellem egentlig beskæftigelse og fritidsaktiviteter.

En forøgelse af de forhåndenværende tilbud til patienterne vil både efter hospitalets og direktoratets opfattelse kræve en udvidelse af Sikringsanstalten, idet anstalten savner en rumreserve, som vil kunne inddrages til supplerende beskæftigelses- og hobbyrum.

Sagen har derfor påny været forelagt indenrigsministeren, der fortsat ikke mener at kunne skaffe midler til den fornødne modernisering og udvidelse af Sikringsanstalten, før der sker en lettelse i den for tiden herskende vanskelige bevillingssituation.

Udover de i øjeblikket igangværende forbedringer af møbleringsstandarden på Sikringsanstalten ser man sig således ikke for tiden i stand til at tilvejebringe yderligere forbedringer af patienternes forhold.«

Den 29. marts 1973 sendte jeg Direktoratet for Statshospitalerne følgende skrivelse, som Folketingets Retsudvalg blev gjort bekendt med:

»I skrivelse af 30. januar 1973 henstillede jeg til Direktoratet for Statshospitalerne at overveje mulighederne for en forbedring af Sikringsanstaltens forhold i visse henseender. Jeg nævnte herunder:

1. Indretningen af de enkelte patienters værelser,
2. Patienternes beskæftigelsesmuligheder.
3. Mulighederne for patienternes fritidsaktiviteter.

I skrivelse af 15. marts 1973 har direktoratet besvaret min henvendelse.

ad 1.

Jeg tager til efterretning, at der efter de nu fremkomne oplysninger sker en væsentlig forbedring af indretningen af patienternes værelser.

ad 2 og 3.

Direktoratet har meddelt, at en forbedring i disse henseender forudsætter en udvidelse af Sikringsanstalten og har udtalt, at ministeriet fortsat ikke mener at kunne skaffe midler til den fornødne modernisering og udvidelse af anstalten, før der sker en lettelse af den for tiden herskende vanskelige bevillingssituation.

Da jeg ikke finder at burde udtale mig om de bevillingsmæssige muligheder, må jeg også tage denne udtalelse fra Indenrigsministeriet til efterretning, idet jeg skal tilføje, dels at jeg har forstået direktoratets skrivelse således, at det omtalte byggearbejde tillægges en forholdsvis høj prioritet, dels at jeg inden for de områder af statshospitalerne (Glostrup, Århus, Nykøbing S og Middelfart), jeg inden for de seneste måneder har inspiceret, har fundet, at Sikringsanstalten var det område, hvor menneskelige hensyn stærkest tilsagde en hurtig forbedring.«

66. Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Justitsministeriet under henvisning til, at den bidragsberettigede havde økonomisk interessefællesskab med en anden mand, havde ophævet et amts fastsættelse af hustrubidrag. (J. nr. 920/71).

H klagede over, at Justitsministeriet ophævede Københavns amts afgørelse, hvorved det påny var blevet pålagt hendes fraseparerede mand M at betale bidrag (200 kr. månedlig) til hendes personlige underhold.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at H og M blev separeret ved dom af 20. februar 1969 bl. a. på vilkår, at H fik forældremyndigheden over fællesbarnet A, og at M skulle svare hustrubidrag efter overøvrighedens bestemmelse. Den 13. juli 1969 pålagde Københavns amt M at betale et hustrubidrag på 200 kr. månedlig med virkning fra separationens dato.

Ved amtets resolution af 20. april 1970 bortfaldt hustrubidraget med virkning fra samme dato og indtil videre.

Denne afgørelse påklagede H i skrivelse af 1. juli 1970 til Justitsministeriet, idet hun bl. a. henviste til, at hendes arbejdsevne var nedsat af helbredsmæssige grunde, hvorfor hun kun var i stand til at tjene ca. 1200 kr. månedlig ved arbejde i 3 dage ugentlig.

Da hun til politirapport af 9. april 1970 havde forklaret, at hun samlevede med en anden mand T, der betalte for kost og logi, fandt Justitsministeriet med sin afgørelse af 2. september 1970 ikke grundlag for at ændre amtets afgørelse af 20. april 1970, hvorved hustrubidraget var bortfaldet. Ministeriet tilføjede, at det ved afgørelsen havde lagt vægt på, at hun havde økonomisk interessefælles-

skab i form af fælles bopæl og husholdning med T.

I en skrivelse, som Københavns amt modtog den 2. oktober 1970, ansøgte H påny om fastsættelse af hustrubidrag under henvisning til, at T, der havde boet hos hende, den 1. oktober var flyttet til en anden by. Til politirapport af 19. oktober 1970 oplyste hun videre, at T ikke bidrog til hendes underhold, og at hun tjente 1323 kr. månedlig ved at arbejde som sygehjælper 3 dage om ugen. M forklarede til politirapport den 2. november 1970, at hendes samlever havde bekostet diverse istandsættelser i hendes lejlighed, at samlivet ikke var ophævet, og at han selv tjente 3200 kr. månedlig brutto. Til politirapport af 27. november 1970 forklarede T, at han ikke samlevede med H. Han oplyste videre, at han indtil den 1. oktober 1970 havde boet hos H og betalt 600 kr. månedlig for kost og logi, men at han nu boede fast i en anden by og ikke havde forbindelse med hende ud over almindelig venskab.

Ifølge amtets påtegning af 18. november 1970 var T tilmeldt H's adresse fra 20. januar 1969 til 1. oktober 1970, da han fremlættede til den nye adresse.

Ved resolution af 25. februar 1971 pålagde Københavns amt påny M at betale et hustrubidrag på 200 kr. månedlig ved virkning fra 1. oktober 1970 og indtil videre.

I skrivelse af 3. april 1971 påklagede M

denne afgørelse til Justitsministeriet, idet han anførte, at H fortsat havde økonomisk interessefællesskab med T.

H blev ved afhøring til politirapport den 10. juni 1971 gjort bekendt med M's klage, og hun oplyste, at hun boede alene med sin søn, at hun ikke havde noget økonomisk interessefællesskab med T, der boede i et lejet værelse i en anden by, at han besøgte hende et par gange om ugen, dog ikke i de uger, hvor hun var på arbejde, og at årsagen til, at han var flyttet, var, at han ikke kunne enes med hendes søn. Af politirapporten fremgik det videre, at H ifølge lønseddel af 30. april 1971 tjente brutto 1797,16 kr. månedlig plus søndagsbetaling 105 kr.

Ved amtets bevilling af 12. maj 1971 blev H og M skildt på vilkår, at han svarede bidrag til H's underhold efter overøvrighedens bestemmelse.

Ved Justitsministeriets afgørelse af 28. juni 1971 blev resolutionen af 25. februar ophævet, og ministeriet anførte, at det var sket efter et skøn over H's og M's personlige og økonomiske forhold.

I sin skrivelse til mig anførte H, at hun på grund af meget dårlige økonomiske forhold ikke kunne acceptere ministeriets afgørelse, og at hun bestemt måtte afvise, at hun havde økonomisk interessefællesskab med T, idet denne var flyttet til en anden by. Hun henviste videre til, at hendes økonomiske situation ikke var nævneværdigt ændret siden separationen, og hun mente derfor ikke, at der var noget grundlag for, at det tidligere fastsatte underholdsbidrag på 200 kr. var blevet ændret.

I anledning af H's klage til mig fastholdt Justitsministeriet sin afgørelse og udtalte, at amtets afgørelse af 20. april 1970, hvorved bidraget bortfaldt, ikke vedrørte bidragspligten, og at der derfor var mulighed for, at det om fornødent senere kunne pålægges den bidragspligtige at betale bidrag, såfremt H's samliv med trediemand ophørte, og de personlige og økonomiske forhold i øvrigt talte derfor. Ministeriet havde dog i sin praksis været tilbageholdende med påny at fastsætte bidrag, når bidraget havde været bortfaldet på grund af den bidragsberettigedes samliv med trediemand.

Mens bevisbyrden for, at der foreligger et sådant økonomisk interessefællesskab mellem den bidragsberettigede og en anden mand, at

et fastsat hustrubidrag burde bortfalde, påhviler den bidragspligtige, antages det i praksis at påhvile den bidragsberettigede at dokumentere, at dette interessefællesskab er ophørt. Da samlivet i det foreliggende tilfælde ikke havde været af ganske kort varighed, da T efter det oplyste fraflyttede H's bolig kort efter Justitsministeriets afgørelse af 2. september 1970, og da ministeriet på baggrund af H's forklaring til politirapport den 10. juni 1971 ikke fandt, at hun havde bevist, at det økonomiske interessefællesskab med T var ophørt, fandt ministeriet ikke, at der var tilstrækkeligt grundlag for påny at fastsætte hustrubidrag.

Ministeriet bemærkede yderligere, at H's økonomiske stilling, hvor hun ved deltidsarbejde havde en bruttoindtægt på ca. 2000 kr. månedlig, sammenholdt med den bidragspligtiges bruttoindtægt på ca. 3400 kr. ikke i sig selv indicerede et sådant behov for hustrubidrag, at det i den foreliggende situation ville være rimeligt at pålægge den bidragspligtige påny at betale bidrag til H's underhold, selv om samlivsforholdets ophør måtte anses for tilstrækkeligt bevist.

Med hensyn til begyndelsestidspunktet for Justitsministeriets afgørelse af 28. juni 1971 bemærkede ministeriet, at det fandt amtets afgørelse af 25. februar 1971, der pålagde bidrag med tilbagevirkende kraft, åbenbart urigtig, og at ministeriet derfor fandt det rettest at ophæve amtets resolution, hvilket indebar, at bidraget bortfaldt med tilbagevirkende kraft.

I skrivelse af 28. februar 1972 anmodede jeg Justitsministeriet om en supplerende udtalelse, hvorunder jeg bl. a. ønskede oplyst, hvilken art af yderligere bevisligheder H efter Justitsministeriets opfattelse eksempelvis måtte præstere, for at bevisbyrdekravet vedrørende samlivets ophør kunne anses for opfyldt, og hvilke retningslinier der i øvrigt blev fulgt med hensyn til f. eks. ved afhøring af den bidragsberettigede til politirapport at orientere den pågældende om, hvad bevisbyrden således praktisk set omfatter.

Såfremt de almindelige vejledende retningslinier for udmåling af hustrubidrag, som bl. a. fremgår af den kommenterede ægteskabslov, s. 225-226, blev anvendt i H's tilfælde, skulle hun formentlig have haft et månedligt bidrag på ca. 25 pct. af forskellen mellem hendes og M's bruttoindtægter eller omkring 300 kr.

Under hensyn hertil anmodede jeg ministeriet om en nærmere begrundelse for udtalelsen om, at H's økonomiske stilling ikke i sig selv indicerede et sådant behov for hustrubidrag, at det i den foreliggende situation ville være rimeligt at pålægge den bidragspligtige påny at betale til hendes underhold, selv om samlivsforholdets ophør måtte anses for tilstrækkeligt bevist.

I skrivelse af 4. maj 1972 udtalte Justitsministeriet, at det ud fra en konkret vurdering af samtlige i sagen foreliggende oplysninger om H's forhold havde fundet, at hun ikke havde bevist, at det økonomiske interessefællesskab med T var ophørt. Hvilke bevisligheder der må præsteres i sager af denne art, for at bevisbyrdekravet kan anses for opfyldt, kan der efter ministeriets opfattelse ikke opstilles generelle retningslinier for. Der kunne næppe heller opstilles generelle retningslinier for vejledning af den bidragsberettigede – inden afhøring til politirapporten – om, hvad bevisbyrden praktisk set omfatter. Bevisvurderingen i disse sager adskiller sig ikke fra andre sager, hvori der skal tages stilling til en tvist på grundlag af stedfunden bevisførelse.

For så vidt angik mit spørgsmål vedrørende de almindelige retningslinier for udmåling af hustrubidrag understregede ministeriet, at der ikke kan opstilles eksakte regler for bidragsfastsættelse, idet afgørelserne må træffes efter et samlet skøn over alle oplysninger om parternes personlige og økonomiske forhold. Når det i den kommenterede ægteskabslov er nævnt, at ægtefællebidragets størrelse »i almindelighed«, når der er tale om mellemindtægter, vil ligge omkring et beløb svarende til en fjerdedel af forskellen mellem de to ægtefællers bruttoindkomster, er det samtidig fremhævet, at der alene er tale om vejledende principper for bidragsudmålingen.

Ministeriet udtalte videre, at det var rigtigt, at en håndfast anvendelse af »fjerdedelsregelen« i det foreliggende tilfælde ville føre til et bidrag på ca. 300 kr., hvis bidraget skulle fastsættes påny og man ved afgørelsen alene tog parternes faktiske bruttoindtægter i betragtning. Ud over at understrege, at de omtalte principper kun kan benyttes til at fastlægge et vejledende udgangspunkt for bidragsfastsættelse, henviste ministeriet i den konkrete sag til, at H's indtægt på ca. 2000 kr. månedlig erhvervedes af hende ved deltidarbejde, og at hun – efter at have klaret

sig uden underholdsbidrag i en ikke kortvarig periode – ikke ville være så dårligt økonomisk stillet, at det efter Justitsministeriets skøn ville være rimeligt at pålægge den bidragspligtige påny at betale bidrag til hendes underhold, selv om samlivsforholdets ophør måtte anses for tilstrækkeligt bevist.

Jeg udtalte herefter, at jeg var enig med Justitsministeriet i, at den bidragsberettigede har bevisbyrden for, at et økonomisk interessefællesskab, som har medført bidragets bortfald, er ophørt.

Vurderingen af, om et sådant bevis er ført, er en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, og sådanne særlige omstændigheder anså jeg ikke for at være fremført i de tilvejebragte oplysninger.

Justitsministeriet hævdede herudover, at det ikke ville finde grundlag for at pålægge M at betale bidrag påny, selv om bevis for det omtalte økonomiske interessefællesskabs ophør var ført. Jeg henviste i forbindelse hermed til ægteskabslovens § 50, hvorefter afgørelser om ægtefællebidrags størrelse træffes under hensyn til, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede bidrag. Endvidere tages der hensyn til ægteskabets varighed. Der kan efter bestemmelsen tillige tages hensyn til, om den, der ønsker bidrag, har behov for støtte til uddannelse eller lignende.

At ministeriet i den nævnte henseende anlægger en anden og – i forhold til den bidragsberettigede – strengere vurdering i sager om fornyet fastsættelse af bidrag efter ophør af et økonomisk interessefællesskab som det omtalte end i andre sager vedrørende fastsættelse af ægtefællebidrag, fandt jeg rigtigt.

Som nævnt mente ministeriet, at der i det foreliggende tilfælde ikke efter § 50 burde tillægges H noget bidrag, selv om hun havde opfyldt sin bevisbyrde. Der var her igen tale om en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter regler og praksis vedrørende min virksomhed ikke kan

kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Sådanne omstændigheder fandt jeg ikke i de tilvejebragte oplysninger.

For så vidt H mente, at hun nu kunne føre bevis for, at hendes økonomiske interessefællesskab med T var ophørt, og hvis hun herudover mente, at der efter Justitsministeriets afgørelse var sket ændringer af betydning i de forhold, der i øvrigt er afgørende for bidragsspørgsmålet, jfr. ægteskabslovens § 50, stk. 2, henviste jeg hende til at rette henvendelse til Københavns amt med anmodning om bidragsfastsættelse.

For så vidt angik spørgsmålet om begyndelsestidspunktet for Justitsministeriets afgørelse meddelte jeg, at ministeriet i en sag,

som tidligere har været forelagt mig, havde udtalt, at det er ministeriets praksis, at bestemmelse om ændring af overøvrighedens afgørelse om underholdsbidrag normalt kun træffes med fremtidig virkning, men at denne praksis fraviges efter en konkret vurdering, bl. a. hvis overøvrighedens afgørelse skønnes åbenbart urigtig.

I det foreliggende tilfælde havde ministeriet skønnet, at Københavns amts afgørelse af 25. februar 1971 var åbenbart urigtig, hvorfor amtets resolution blev ophævet; bidraget bortfaldt således med tilbagevirkende kraft. Heller ikke det skøn fra ministeriets side fandt jeg grundlag for at kritisere.

67. *Udtalt over for Landsskatteretten, at rigtigheden af rettens afgørelse af, i hvilket indkomstår et rentebeløb var fradragsberettiget, efter min opfattelse var meget tvivlsom. Henstillet, at en ansøgning fra vedkommende skatteyder om fri proces under en retssag om spørgsmålet imødekommes, og at Finansministeriet ikke nedlægger påstand om sagens afvisning på grund af fristoverskridelse. (J. nr. 588/72).*

K klagede over, at Landsskatteretten ikke kunne godkende, at et rentebeløb blev fradraget i hans indkomstopgørelse for 1970, men henførte beløbet til indkomståret 1969.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at K ved betinget skøde af 18. marts 1969 købte en ejendom for en købesum på i alt 128.000 kr. Overtagelsen blev aftalt til den 1. april 1969. Af købesummen skulle 35.621,94 kr. berigtiges ved overtagelse af de i ejendommen indestående prioriteter, mens 25.378,06 kr. skulle betales kontant ved skødets underskrift. Om restkøbesummen på i alt 67.000 kr. indeholdt skødet følgende bestemmelse:

»Det under post 3 anførte beløb kr. 67.000,00, der forrentes fra 1. april 1969 med 7 pct. p.a., indtil berigtigelse er sket, afgøres dels derved, at der snarest muligt optages størst muligt tillægslån i kredit- og hypotekforening i køberens navn til 7 pct. rente og løbetid på ikke under 15 år, således at de herved fremkomne kasseobligationer afgives til sælgeren til parikurs. Det beløb, der herefter rester af købesummen, afgøres ved udstedelse til sælgeren eller ordre af pantebrev, der forrentes med 7 pct. p.a. og afvikles gen-

nem en fast årlig ydelse, der fastsættes således, at den sammen med de samlede ydelser af tillægslån i kredit- og hypotekforening udgør ikke over 6.700 kr. Ved første ejerskifte erlægges et ekstraordinært afdrag på 10 pct. af hovedstolen, og ved hvert senere ejerskifte et ekstraordinært afdrag på 15 pct. af hovedstolen.«

Efter at der var opnået kredit- og hypotekforeningslån på henholdsvis 37.000 kr. og 12.000 kr. samt udstedt et sælgerpantebrev på 18.000 kr., fik K den 6. marts 1970 endeligt skøde på ejendommen.

Ved refusionsopgørelsen i forbindelse med udstedelsen af det endelige skøde blev K bl. a. debiteret for renter af den uberigtigede del af købesummen for perioden 1. april 1969 (overtagelsesdagen) til 11. december 1969 med i alt 2.836,95 kr. Dette rentebeløb fratrak han herefter ved opgørelsen af sin skattepligtige indkomst for indkomståret 1970.

Efter at K mundtligt havde ført forhandling med ligningsmyndighederne i Kolding om spørgsmålet, meddelte skatterådet for Kolding skattekreds ham, at det havde stadfæstet ligningskommissionens ansættelse af hans indkomst og formue, idet de pågældende rente-

udgifter ikke kunne bringes til fradrag i indkomståret 1970.

K indbragte skatterådets afgørelse for Landsskatteretten og gjorde over for retten gældende, at de pågældende renter efter hans opfattelse ikke ifølge skødet forfaldt til betaling før det tidspunkt, da endelig berigtigelse af købesummen havde fundet sted, d.v.s. i marts 1970, og at han faktisk heller ikke havde betalt renterne før dette tidspunkt. Rentebeløbet måtte derfor efter hans opfattelse anses for fradragsberettiget ved indkomstopgørelsen for 1970 og ikke ved indkomstopgørelsen for 1969.

Kolding ligningskommission og skatterådet for Kolding skattekreds indstillede under sagens behandling ved Landsskatteretten, at ansættelsen blev stadfæstet, og bemærkede i denne forbindelse, at S havde medregnet rentebeløbet i sin indkomstansættelse for indkomståret 1969.

Den advokat, der havde medvirket ved handelens gennemførelse, oplyste til brug ved sagens behandling i Landsskatteretten, at der den 7. august 1969 blev krediteret sælgeren et beløb på 911,95 kr. som rente 7 pct. p.a. af den ikke på dette tidspunkt berigtigede del af købesummen, 67.000 kr., for tiden 1. april–11. juni 1969. Der blev endvidere den 17. december 1969 udbetalt sælgeren 1.925 kr. svarende til en rente på 7 pct. p.a. af den da endnu ikke berigtigede del af købesummen, 55.000 kr., for tiden 11. juni–11. december 1969.

Advokaten udtalte endvidere følgende:

»Jeg kan bekræfte, at det ikke af skødet fremgår, at disse rentebeløb skulle udbetales (S) i 1969, idet skødet blot indeholder en bestemmelse om, at den ikke berigtigede del af købesummen skulle forrentes indtil sket berigtigelse, og jeg kan i den forbindelse tiltræde Deres synspunkt, at De ikke har været forpligtet til at udbetale beløbet, før handelen kunne endeligt berigtiges ved lånesagens afslutning, og det var i erkendelse heraf, og for at imødekomme (S), der fejlagtigt havde den opfattelse, at hun skulle have renterne udbetalt i de ordinære terminer, at jeg uden at rette henvendelse til Dem foretog udbetalingen som anført.«

Ved kendelse af 30. november 1971 stadfæstede Landsskatteretten den påklagede ansættelse. Retten fandt, at skatterådet med rette ikke havde anset rentebeløbet for fra-

dragsberettiget ved indkomstopgørelsen for 1970, og lagde i denne forbindelse vægt på, at S efter det oplyste måtte antages at kunne kræve den aftalte rente af den uberigtigede købesum betalt til de sædvanlige terminer. Efter Landsskatterettens opfattelse måtte de pågældende rentebeløb derfor anses for at have været forfaldne til betaling inden udgangen af 1969.

Den 16. juni 1972 tilskrev jeg Landsskatteretten således:

»Vedlagt tilbagesendes de med Landsskatterettens skrivelse af 5. maj 1972 (LSR I 1970 nr. 3–88/37) fremsendte akter, idet jeg skal anmode om en supplerende udtalelse.

Efter en foreløbig gennemgang af sagen må jeg finde det tvivlsomt, om den afgørelse, der er truffet ved Landsskatterettens kendelse af 30. november 1971 – vedrørende det obligationsretlige spørgsmål om forfaldstid og dermed af hovedspørgsmålet – kan anses for rigtig.

Ved sagens bedømmelse synes det afgørende spørgsmål at være fastlæggelsen af forfaldstiden for de renter, som (K) efter skødet skulle svare indtil berigtigelsen af tillægslånevarer. Der er i denne forbindelse tale om et rent kontraktfortolkningsspørgsmål. De rent skatteretlige spørgsmål synes for så vidt ikke at frembyde problemer, som det efter statsskattelovens § 6 e må lægges til grund, at renter i et tilfælde som det foreliggende først kan fratrækkes, når de er forfaldne, og kun i det indkomstår, hvor forfaldstiden indtræder.

Om pligten til at svare de pågældende renter bestemmer skødet følgende:

»Det under post 3 anførte beløb, kr. 67.000, der forrentes fra 1. april 1969 med 7 pct. p.a., indtil berigtigelse er sket, afgøres dels derved, at der snarest muligt optages størst muligt tillægslån i kredit- og hypotekforening«

I sin kendelse af 30. november 1971 udtaler Landsskatteretten om spørgsmålet:

»Efter det oplyste finder Landsskatteretten, at det må antages, at (S) har kunnet kræve den aftalte rente af den uberigtigede købesum betalt til de sædvanlige terminer, og da de omhandlede rentebeløb derfor må anses for at have været forfaldne til beta-

ling inden udgangen af 1969, er det med rette, at skatterådet ved den påklagede ansættelse ikke har anset rentebeløbet for fradragsberettiget ved indkomstopgørelsen for 1970.«

Efter min opfattelse forekommer det tvivlsomt, om det kan statueres, at forfaldstiden for renterne indtrådte før berigtigelse af tillægslånene havde fundet sted.

Jeg må ved fortolkningen af den genivne bestemmelse i skødet for det første lægge vægt på, at der vel er fastsat en forpligtelse til fra 1. april 1969 at svare renter, men at der intet er fastsat om tidspunktet for deres betaling. I mangel af nogen udtrykkelig vedtagelse synes forfaldstidspunktet efter almindelige obligationsretlige regler, jfr. Ussing, Obligationsretten, Alm. del, side 46-47, herefter først at indtræde ved renteperiodens ophør – i det foreliggende tilfælde ved berigtigelsen af tillægslånene, der skete i marts måned 1970.

Der synes derimod ikke noget sikkert holdepunkt for i skødet at indfortolke en forpligtelse til rentebetaling til sædvanlige terminer. Det ville i så fald ikke være klart, om forfaldstiden indtrådte ved juni/december termin, april/oktober termin (jfr. herved tidspunktet for renteforpligtelsens begyndelse) eller eventuelt på andre tidspunkter.

Det kan i denne forbindelse anføres, at parterne muligvis ikke har forudset den forholdsvis lange tid, der er medgået til optagelsen af tillægslån (jfr. formuleringen i skødet »snarest muligt«), hvorfor der ikke har været anledning til at stipulere periodisk rentebetaling, samt at renteforpligtelsen først endeligt kunne opgøres ved lånenes berigtigelse.

Jeg finder dernæst, at det, der er oplyst om den faktiske betaling af renterne, støtter den opfattelse, at forfaldstiden først indtrådte ved berigtigelsen. Mens der vel ikke kan lægges afgørende vægt på det, advokat . . . har udtalt i skrivelsen af 1. oktober 1971 til (K), synes følgende forhold af væsentlig betydning:

1. Efter de foreliggende oplysninger gik S ud fra, at der tilkom hende renter i juni og december terminer, men hverken (K) eller advokat . . . synes at have handlet ud fra samme antagelse. Jeg lægger i denne forbindelse vægt på, at renterne for juni

termin først blev krediteret (S) den 7. august 1969, jfr. fotokopien af advokatens kontokort. Såfremt der bestod en egentlig forpligtelse til at betale renter pr. 11. juni 1969, ville den sene indbetaling indebære en misligholdelse af skødet – eventuelt med den virkning, at hele det forrentede beløb ville kunne kræves betalt.

2. Renterne blev betalt af advokaten efter anmodning fra (S) og først debiteret klageren i forbindelse med udfærdigelsen af refusionsopgørelsen. Udlægget blev foretaget af advokaten, uden at han rettede henvendelse til klageren, hvilket vel ville have været mest nærliggende, såfremt denne efter skødet var forpligtet til at betale beløbet.

Det tilføjes, at jeg finder det uden betydning for (K's) skatteretlige forhold, at (S) med skatterådets godkendelse har henregnet rentebeløbene til indkomsten i 1969.

På den her skitserede baggrund finder jeg at burde anmode om en fornyet udtalelse med en nærmere begrundelse for afgørelsen. Såfremt retten kan tiltræde mine bemærkninger om fortolkningen af bestemmelsen i skødet, beder jeg tillige oplyst, hvorvidt det måtte være muligt at genoptage sagen efter forretningsordenens § 14, eventuelt efter forelæggelse for Finansministeriet, jfr. herved analogien af landsskatteretslovens § 13, stk. 2, og Finansministeriets skrivelse af 4. november 1961 (j nr. Skd. I 1086/60) i Landsskatterettens sag LSR I 1956/57 nr. 20.571/6.«

Landsskatteretten udtalte i skrivelse af 6. juli 1972, at den, uanset at det foreliggende som de fleste andre retstilfælde kan frembyde tvivl, ikke kunne tiltræde min opfattelse med hensyn til rigtigheden af rettens kendelse.

Endvidere udtalte Landsskatteretten:

»Det retsmiddel, som lovgivningen angiver mod Landsskatterettens afgørelser, er indbringelse for domstolene, jfr. landsskatteretslovens § 13 a-c, og det ville i betænkelig grad angribe lovgivningsmagtens formål med oprettelsen af Landsskatteretten, såfremt man ikke fastholdt, at denne fremgangsmåde måtte være den normale. Genoptagelsesmulighed er ikke hjemlet i loven. Den hviler alene på bestemmelsen i § 14 i den af finansministeren fastsatte forretningsorden (nr. 299 af 7. juli 1942), og genoptagelse må herefter være en ren undtagelse, der navnlig er forbeholdt de

tilfælde, hvor sagens faktiske omstændigheder uden den skattepligtiges fejl har været urigtigt eller mangelfuldt oplyst for Landsskatteretten.

Om genoptagelsesinstituttet og problemerne om lovgivning derom kan man i øvrigt i det hele henvide til betænkning om Landsskatteretten, afgivet af det af finansministeren den 2. oktober 1959 nedsatte udvalg, lovudkastets § 33 og bemærkningerne dertil, henholdsvis betænkningens side 94 og side 115-117.«

Jeg udtalte herefter følgende:

»Ombudsmanden har tidligere over for Landsskatteretten givet udtryk for tilbageholdenhed med hensyn til at foretage en nærmere efterprøvelse af rettens anvendelse af de materielle skatteretlige regler i modsætning til f. eks. klager over Landsskatterettens sagsbehandling og forretningsgang. Jeg har i en tidligere afgørelse over for Landsskatteretten givet udtryk for tilslutning til dette standpunkt.

Som jeg har anført i min skrivelse af 16. juni 1972 til Landsskatteretten frembyder de rent skatteretlige spørgsmål i den foreliggende sag imidlertid ikke problemer, hvorimod sagen giver anledning til at rejse det almindelige obligationsretlige spørgsmål om forfaldstiden for renterne af den uberigtigede del af købesummen.

Af de grunde, jeg har anført i min skrivelse af 16. juni 1972 til Landsskatteretten, der er gengivet ovenfor, og idet Landsskatteretten ikke i sin skrivelse af 6. juli 1972 har anført nogen modargumentation, finder jeg det fortsat meget tvivlsomt, om rettens antagelse med hensyn til rentebeløbets forfaldstid – og dermed grundlaget for rettens afgørelse vedrørende Deres indkomstansættelse for indkomståret 1970 – er rigtig. Som Landsskatteretten har udtalt i skrivelser af 5. januar 1972 til Dem, jfr. ligeledes rettens skrivelse af 6. juli 1972, der er gengivet ovenfor, hører spørgsmålets endelige afgørelse under domstolene.

Den fortolkning, Landsskatteretten har anlagt, er ikke af en sådan art, at den kan give grundlag for, at jeg udtaler kritik af rettens afgørelse.

Med hensyn til spørgsmålet om genoptagelse af sagen skal jeg meddele, at betingelserne for genoptagelse af en sag, hvori

retten har afsagt kendelse, er fastsat i rettens forretningsordens § 14, der har følgende ordlyd:

»Landsskatteretten kan efter andragende fra den skattepligtige (ejer) genoptage en sag, hvori retten har afsagt kendelse, a) når der er tilvejebragt en meget stor sandsynlighed for, at sagen uden den skattepligtiges (ejerens) fejl på et væsentligt punkt har foreligget urigtigt eller mangelfuldt oplyst for retten, eller b) når den skattepligtige (ejer) ikke har fremskaffet de til brug ved sagens afgørelse begærede oplysninger og han godtgør, at hans undladelse af at meddele disse oplysninger var ham utilregnelig.«

Som Landsskatteretten har fremhævet i sin skrivelse af 6. juli 1972 er genoptagelse af en pådømt sag en undtagelse, og bestemmelsen i forretningsordenens § 14 tager efter sin formulering i hovedsagen sigte på tilfælde, hvor sagens faktiske omstændigheder har foreligget fejlagtigt oplyst. I det foreliggende tilfælde giver sagens faktiske omstændigheder imidlertid ikke anledning til tvivl, i modsætning til dens retlige bedømmelse.

På denne baggrund har jeg alt taget i betragtning ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at rette nogen fornyet henstilling til Landsskatteretten om at genoptage sagen. Det tilføjes, at jeg ved kommende drøftelser med Skattedepartementet og Landsskatteretten vil have opmærksomheden henvendt på, hvorvidt der eventuelt kan være anledning til ved en ændring af rettens forretningsorden og/eller landsskatteretsloven at udvide rettens adgang til at genoptage en pådømt sag.

Jeg har samtidig hermed gjort Landsskatteretten bekendt med min opfattelse. Jeg har endvidere gjort Skattedepartementet bekendt med sagen.

Som anført er rigtigheden af Landsskatterettens afgørelse vedrørende Deres indkomstansættelse for indkomståret 1970 efter min opfattelse meget tvivlsom. Såfremt De – uanset at fristen på 6 måneder for sagens indbringelse for domstolene nu er udløbet – måtte ønske at søge sagen indbragt for de ordinære domstole, foreslår jeg Dem forinden sagsanlægget at underrette mig herom. Jeg er i så fald indstillet på over for Finansministeriet at henstille, at der fra mi-

nisteriets side ikke nedlægges påstand om sagens afvisning på grund af fristoverskridelsen. Såfremt De i forbindelse med et eventuelt sagsanlæg indgiver ansøgning om fri proces, foreslår jeg Dem endvidere at meddele mig dette, idet jeg da vil overveje over for vedkommende amt at henstille, at Deres ansøgning imødekommes, såfremt De opfylder de økonomiske betingelser herfor.«

Efter at K havde underrettet mig om, at han agtede at lade sagen prøve ved domstole- ne og at søge fri proces, har jeg henstillet til Finansministeriet, at ministeriet ikke ved sa- gens indbringelse for retten nedlægger på- stand om afvisning under henvisning til over- skridelse af fristen i landsskatteretslovens § 13 a, stk. 1.

68. *Ikke fundet grundlag for at kritisere Justitsministeriets fortolkning af valgagitations- bekendtgørelsens § 3, men henstillet til ministeriet at overveje muligheden for ved kommende valgagitationsbekendtgørelser at klargøre, at bestemmelsen gør politived- tægtens bestemmelse om brug af højttaler uanvendelig. (J. nr. 909/71).*

Nordjysk Vietnamkomité klagede over, at Ju- stitsministeriet havde tiltrådt en af politime- steren i Ålborg truffet afgørelse om, at komi- teen under en demonstration ikke måtte an- vende mikrofon og højttaler. Komiteen hen- viste i denne forbindelse til, at ministeriet i et lignende tilfælde havde ændret politime- steren's afgørelse, således at DSU fik tilladelse til at anvende højttaler.

Følgende bestemmelser har betydning for vurdering af sagen og dens forhold til den om- talte sag vedrørende DSU:

Politivedtægt for Ålborg politikreds, § 9:

»Brug af højttalervogn på eller ud til en vej og brug af højttaler fra luftfartøj må kun finde sted efter politiets tilladelse. I øvrigt kan politiet forbyde benyttelse af højttalere, gram- mofoner, musikinstrumenter eller lignende i fri luft eller for åbne vinduer eller døre, når benyttelsen må antages at være til væsentlig ulempe for de omboende eller forbipasserende.«

Bekendtgørelse nr. 406 af 1. september 1971 om valgagitation, § 3:

»På eller ud til offentlig gade, vej eller plads er det forbudt i valgagitorisk øjemed

Finansministeriet meddelte den 13. oktober 1972, at ministeriet efter omstændighederne ikke ville påstå sagen afvist under henvisning til den nævnte bestemmelse, såfremt der måtte blive anlagt sag inden 2 måneder fra dato, eller, såfremt K besluttede sig til at søge om fri proces, inden 2 måneder efter, at spørgsmålet herom havde fundet sin afgørelse.

Den 23. oktober 1972 henstillede jeg til Vejle amt, at der meddeltes K fri proces un- der den sag, han ønskede at anlægge mod Fi- nansministeriet, jfr. § 6, stk. 2, i instruks for Folketingets ombudsmand (bekendtgørelse nr. 48 af 9. februar 1962).

Det er senere over for mig oplyst, at Vejle amt har meddelt K fri proces, og at sagen er indbragt for Vestre Landsret.

at benytte højttalere, grammofoner eller lign. uden for områder, hvor lovlige valgmøder af- holdes. Valgagitation fra køretøjer på eller ud til offentlig gade, vej eller plads er ligele- des forbudt. Det er dog tilladt at anvende køretøjer, forsynet med valgplakater. Politiet kan forbyde anvendelsen af et sådant køretøj, såfremt den giver anledning til eller medfører konkret fare for brud på den offentlige or- den.«

Af sagen fremgik det, at komiteen i skri- velse af 22. juni 1971 til politimesteren med- delte, at den planlagde »vietnamdemonstra- tion den 3. juli kl. 10,30 på havnekajen ved de amerikanske krigsskibe med standere, lø- besedler og talere (mikrofon)«.

I skrivelse af 29. s.m. meddelte politime- steren, at brug af højttalere ikke kunne tillades. Politimesteren henviste til politivedtægtens § 9.

Komiteen klagede over afgørelsen i skrivel- se af 5. juli 1971 til politimesteren, der i skri- velse af 13. august 1971 bl. a. svarede følgen- de:

»Når der i nogle tilfælde er givet højttaler- tilladelse og i andre ikke, skyldes det, at så- danne afgørelser, der træffes i henhold til po- litivedtægtens § 9, sker på grundlag af en

vurdering af hver enkelt situation, der meget vel kan være forskellig fra tilfælde til tilfælde, uagtet der er tale om det samme sted. Der tages navnlig hensyn til, om anvendelsen af højtalere på det ansøgte tidspunkt kan være til væsentlig ulempe for en relativt stor kreds af omboende eller kan distrahere en større og eventuelt blandet trafikstrøm i nærheden, ligesom der foretages en afvejelse mellem ovennævnte hensyn og den omstændighed, at den erfaringsmæssigt tilstedeværende tilhørerskare eventuelt er så lille, at den kan høre det, der passerer, selv om højtaler ikke anvendes.»

I skrivelse af 22. august 1971 klagede komiteen til Justitsministeriet over politimesterens afgørelse.

I sin svarskrivelse af 23. september 1971 refererede ministeriet bestemmelsen i politivedtægtens § 9, 2. pkt., og udtalte, at politimesterens afgørelse herefter beroede på et skøn, og at ministeriet efter det, politimesteren havde oplyst i skrivelsen af 13. august 1971, ikke fandt grundlag for at ændre hans afgørelse.

Den klage, komiteen indgav til mig, forstod jeg således, at den navnlig var begrundet i den forskelsbehandling, der efter komiteens opfattelse forelå, når DSU i september 1971 fik højtalertiladelse i forbindelse med et møde.

Jeg gennemgik akterne i den nævnte sag vedrørende DSU. Det fremgik heraf, at DSU den 30. august 1971 indgav ansøgning til politimesteren om tilladelse til afholdelse af gademøder i forbindelse med det forestående folketingsvalg. Møderne skulle afholdes den 8. og 9. september 1971, og det oplystes, at man til mødestederne (Gammeltorv i Ålborg og Vestergade i Nørresundby) ville medbringe en højtalervogn.

I skrivelse af 1. september 1971 til DSU udtalte politimesteren, at der efter praksis i henhold til politivedtægtens § 9 normalt gives tilladelse til anvendelse af højtaler de to pågældende steder, når det skønnes, at anvendelsen af højtalerne ikke vil foregå på en sådan måde, at der kan forventes at komme begrundede klager fra de omboende. Politimesteren tilføjede:

»Opmærksomheden henledes imidlertid på, at det formentlig kan forventes, at Justitsministeriet snarest udsender en bekendtgørelse om valgagitation. Der vedlægges kopi af § 3 i den senest udsendte bekendtgørelse af denne art

(21. december 1967). Hvis en tilsvarende bekendtgørelse træder i kraft senest den dag, Deres agitation påbegyndes, vil det være forbudt de pågældende steder at foretage valgagitation fra *vogn* (køretøjer). Jeg vil endvidere fortolke udtrykket »uden for områder, hvor lovlige møder afholdes« således, at højtaler (til musik og tale) ikke må anvendes de to steder. Hvis bekendtgørelsen udstedes, må jeg derfor have Dem henvist til at afspille musik og lade taleren og publikum tale uden anvendelse af højtaler.»

Denne afgørelse påklagede DSU til Justitsministeriet, der den 2. september 1971 telefonisk meddelte politimesteren, at der en af de nærmeste dage ville blive udsendt en bekendtgørelse om valgagitation af samme indhold som bekendtgørelsen af 21. december 1967. Endvidere meddelte Justitsministeriet, at ministeriet var af den opfattelse, 1) at bekendtgørelsens § 3, så længe den er gældende, suspenderer politivedtægtens § 9, 2) at en agitationsvogn kun anses som køretøj, når den kører, men ikke når den holder stille på et sted, hvor lovligt valgmøde afholdes, og 3) at højtaler kan benyttes under møderne på de i skrivelser nævnte steder, uanset om den er stationær eller monteret på et holdende køretøj.

Herefter meddelte politimesteren i skrivelse af 3. september 1971 DSU, at der intet var at indvende imod, at der anvendtes højtaler til musik og taler under møderne på de omtalte to steder.

I sine udtalelse til mig henholdt Justitsministeriet sig til sin afgørelse af 23. september 1971 og redegjorde i øvrigt nærmere for de to sager og for ministeriets opfattelse af forholdet mellem de to relevante bestemmelser i politivedtægtens § 9 og valgagitationsbekendtgørelsens § 3, jfr. nedenfor.

Jeg udtalte herefter, at politiets forbud i henhold til politivedtægtens § 9, 2. pkt., mod højtaleranvendelse forudsætter, at »benyttelsen må antages at være til væsentlig ulempe for de omboende eller forbipasserende«. Spørgsmålet, om denne betingelse var opfyldt i de enkelte tilfælde, beroede på en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter regler og praksis for min virksomhed kun kan kritisere, når der foreligger ganske særlige omstændigheder. Jeg fandt ikke, at dette var tilfældet med hensyn til politiets

højtalerforbud vedrørende komiteens møde den 3. juli 1971, og havde således ikke grundlag for at kritisere forbudet eller Justitsministeriets afgørelse af 23. september 1971 vedrørende dette forbud.

Vedrørende komiteens påstand om, at forbudet mod højtaleranvendelse ved mødet den 3. juli 1971 sammenholdt med tilladelsen til brug af højtaler ved DSUs møder den 8.-9. september 1970 var udtryk for en ikke sagligt begrundet forskelsbehandling, bemærkede jeg, at de to møder ikke kunne ligestilles. Dette fulgte allerede af, at der var tale om møder på forskellige steder samt på forskellige tidspunkter. DSUs møder fandt sted i tilslutning til et forestående folketingsvalg.

Justitsministeriets opfattelse, som ministeriet præciserede i sine skrivelser til mig, gik ud på, at en forskelsbehandling allerede var begrundet i, at de to tilfælde skulle bedømmes efter forskellige regler. Med hensyn til komiteens møde skulle afgørelse træffes på grundlag af politivedtægtens § 9. For så vidt angik DSUs møder hjemlede valgagitationsbekendtgørelsens § 3 efter mi-

nisteriets opfattelse i gyldighedsperioden adgang til valgagitation fra højtalervogn, der ikke kører rundt i gaderne, men anvendes stationært på steder, hvor lovlige valg møder afholdes; der er efter denne opfattelse ikke i valgagitationsbekendtgørelsens gyldighedsperiode – som det er tilfældet efter politivedtægtens § 9 – hjemlet politimesteren adgang til i disse tilfælde at udøve et skøn, ud over bedømmelserne af, hvorvidt vilkårene i valgagitationsbekendtgørelsen er opfyldt, f. eks. om der er tale om et lovligt valg møde.

Denne fortolkning af valgagitationsbekendtgørelsens § 3 fandt jeg ikke grundlag for at kritisere.

Da det imidlertid efter min mening ikke fremgik så klart af denne bestemmelse, som det var ønskeligt, at den indebærer, at politivedtægtens § 9, 2. pkt., er gjort uanvendelig med hensyn til valg møder i bekendtgørelsens gyldighedsperiode, henstillede jeg til justitsministeriet i forbindelse med kommende valgagitationsbekendtgørelser at overveje muligheden for at klargøre bekendtgørelsens § 3 på det nævnte punkt.

- 69.** *Efter oplysningerne om det arbejde, Boligministeriet havde udført for at afvikle erstatningssager efter zoneloven og om disse sagers antal og karakter, fandt jeg ikke grundlag for kritik af, at ministeriet ikke var nået længere med sagernes behandling. Derimod fandt jeg anledning til at henstille til ministeriet at overveje muligheder for at gennemføre foranstaltninger med henblik på en fremskyndelse af erstatningssagernes afvikling. (J. nr. 229/72 m. fl.).*

Den 23. oktober 1972 afgav jeg følgende redegørelse i anledning af nogle klager over varigheden af behandlingen af erstatningssager efter by- og landzonelovens § 12:

»Jeg har modtaget nogle klager over, at behandlingen af erstatningskrav indgivet til Boligministeriet i henhold til by- og landzonelovens § 12 endnu ikke er afsluttet, samt over, at det heller ikke har været muligt at få nærmere oplyst, hvornår de kan forventes afsluttet.

I den anledning har jeg indhentet en udtalelse af 17. marts 1972 fra Boligministeriet. Denne udtalelse gav mig anledning til at stille ministeriet nogle spørgsmål, som ministeriet har besvaret den 9. juni 1972. Jeg har endvidere den 12. oktober 1972 haft en drøf-

telse med ministeriet om mulighederne for at fremskynde sagerne behandling.

På grundlag heraf har jeg udarbejdet denne redegørelse.

Lov nr. 315 af 18. juni 1969 om by- og landzoner (nu lovebekendtgørelse nr. 340 af 13. juli 1972), der trådte i kraft den 1. januar 1970, indeholder i kap. 4 bl. a. følgende bestemmelser om erstatning og erstatningssagernes behandling:

»§ 12. Hvis ejeren af en ejendom i landzonerne som følge af de i § 6, § 7 og § 8, stk. 1, indeholdte rådighedsbegrænsninger afskæres fra en rimelig og økonomisk forsvarlig udnyttelse af ejendommen, der svarer til den faktiske udnyttelse af de omliggende ejendomme, og som han efter de hidtil gældende

regler har haft rimelig grund til at påregne, ydes der erstatning af statskassen for det deraf følgende tab.

Stk. 2. Erstatningsfastsættelsen sker under hensyn til forholdene på tidspunktet for fremsættelsen af forslag til denne lov.

Stk. 3. Krav om erstatning skal fremsættes skriftligt over for boligministeren inden 6 måneder efter lovens ikrafttræden. Boligministeren kan bestemme, at de oplysninger, som er nødvendige til bedømmelse af erstatningskravet, afgives i en af boligministeren foreskreven form.

§ 13. Skønner boligministeren, at udgifter ved ydelse af erstatning ikke vil stå i rimeligt forhold til den interesse, som er forbundet med at opretholde de i § 6, § 7 og § 8, stk. 1, nævnte rådighedsbegrænsninger, kan han, indtil der er truffet endelig afgørelse om et erstatningskrav, beslutte, at de nævnte bestemmelser ikke eller kun i nærmere angivet omfang skal finde anvendelse på ejendommen.

§ 14. Afgørelse om fremsatte erstatningskrav træffes af en taksationskommission, der nedsættes for hvert amt. Boligministeren kan dog bestemme, at en taksationskommissions virksomhedsområde skal omfatte flere amter eller de landområder, som er beliggende omkring et nærmere angivet byområde.

Stk. 2. Taksationskommissionen består af 3 medlemmer, der beskikkes af boligministeren. Formanden skal være dommer. De to øvrige medlemmer beskikkes efter indstilling fra Amtsrådsforeningen i Danmark. Foreningens indstilling skal omfatte mindst 4 personer.

Stk. 3. Boligministeren kan fastsætte nærmere regler om taksationskommissionens virksomhed.

§ 17. Tilkendte erstatninger kan først forlanges udbetalt efter udløbet af fristen for indbringelse af afgørelsen for højere instans.

§ 18. Har en ejendom, hvis ejer er tilkendt erstatning, en sådan beliggenhed, at der er mulighed for, at ejendommen i løbet af en kortere tid vil blive inddraget under byzone eller under et sommerhusområde, kan boligministeren inden 4 uger fra datoen for taksationskommissionens eller overtaksationskommissionens afgørelse bestemme, at udbetalingen af erstatningen skal udsættes i indtil 3 år.

Stk. 2. Inddrages ejendommen inden udløbet af den i medfør af stk. 1 fastsatte frist under byzone eller under et sommerhusområde, genoptages erstatningssagen for taksationskommissionen. Erstatning ydes i så fald kun for det tab, ejeren har lidt i tiden indtil ejendommens inddragelse under byzone eller under et sommerhusområde.

Stk. 3. Inddrages ejendommen ikke inden udløbet af den i medfør af stk. 1 fastsatte frist, skal den tilkendte erstatning forrentes med en årlig rente, der udgør 1 pct. mere end den af Danmarks Nationalbank fastsatte, på afgørelsestidspunktet gældende diskonto.«

I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1968-69, till. A, sp. 1569 ff) bemærkes bl. a. følgende (sp. 1584-85):

»Der må oprettes en overtaksationskommission og et antal taksationskommissioner til afløsning af vurderingskommissionerne i henhold til byreguleringsloven. Erstatningssagernes behandling må antages at ville strække sig over nogle år, og kommissionerne kan derefter ophæves.

For Boligministeriets vedkommende vil arbejdet med lovens administration på længere sigt antagelig være af nogenlunde samme omfang som arbejdet med administrationen af de bestemmelser, der ophæves samtidig med lovens ikrafttræden. Derimod må det forventes, at arbejdsbyrden i en overgangsperiode vil blive forøget ikke uvæsentligt. Det midlertidigt forøgede arbejde vil fremkomme som følge af, at der må foretages en – foreløbig – fastlæggelse af landzonerne og deres afgrænsning mod byzonerne, og i forbindelse med behandlingen af erstatningskravene.

For at sagerne skal kunne behandles i løbet af rimelig tid, må der forudses sat ekstra arbejdskraft ind herpå i en periode. Dette gælder for både Boligministeriet og amtsrådene, ligesom der vil blive tale om afledte arbejdsindsatser hos primærkommunerne og hos Boligministeriets rådgivende instanser.

....

På grund af den tid, der vil medgå til behandlingen af de fremsatte erstatningskrav, vil der ikke komme erstatninger til udbetaling i finansåret 1968-69, og i finansåret 1969-70 vil beløbene antagelig kun være af en beskedent størrelse.«

I de specielle bemærkninger til § 12 udtales (sp. 1595-96):

»Ved udformningen af erstatningsbestem-
melsens stk. 1 har man taget sit udgangs-
punkt i de foran nævnte bestemmelser i vej-
bestyrelsesloven m. v. Bestemmelsen indebæ-
rer, at der i tilslutning til lovforslagets opde-
ling af landet i byzoner og landzoner foreta-
ges et samlet erstatningsopgør i anledning af
regulering af bebyggelsen m. v. i landzonerne,
således, at erstatning ydes en gang for alle
efter ensartede regler . . .

. . . .

For at hindre spekulationshandler under
lovforslagets behandling er det i stk. 2 be-
stemt, at det er forholdene på tidspunktet for
lovforslagets fremsættelse, der skal lægges til
grund for erstatningsfastsættelsen.«

Boligministeriet har i cirkulære nr. 273 af
27. december 1969 om loven om by- og land-
zoner i afsnit VII, pkt. 53 og 54, skitseret ret-
ningslinier for erstatningssagernes behand-
ling. Det anføres bl. a.:

(pkt. 53)

»

Boligministeriet vil *anerkende modtagel-*
sen af et erstatningskrav over for afsenderen.
Samtidig eller efter en kortere tids forløb vil
Boligministeriet tilstille ejeren eller dennes re-
præsentant et *skema* til udfyldning, jfr. lo-
vens § 12, stk. 3, 2. pkt. Skemaet vil inde-
holde spørgsmål om bl. a. ejendommens stør-
relse og anvendelse og dens ejendoms- og
grundværdi og spørgsmål til belysning af
ejendommens eventuelle udstyknings-, anven-
delses- og bebyggelsesmuligheder. På skemaet
eller i et supplerende bilag skal anføres en
nærmere begrundelse for erstatningskravet,
hvis størrelse samtidig bedes oplyst, eventuelt
med et foreløbigt angivet beløb. Skemaet vil
også indeholde spørgsmål, der senere skal be-
svares af vedkommende kommunalbestyrelse.

Det må påregnes, at indkomne erstatnings-
krav først vil blive forelagt for vedkommende
taksationskommission, jfr. cirkulærets pkt. 54,
når samtlige fremsatte krav inden for et nær-
mere afgrænset område foreligger tilstrække-
ligt oplyst, og når det kan overskues, i hvilken
udstrækning der kan forventes ændringer i
afgrænsningen mellem landzone og byzone-
sommerhusområde i det pågældende område.
Opmærksomheden henledes herved på be-
stemmelserne i lovens § 13 og § 18, stk. 1.
Boligministeriet vil imidlertid drage omsorg
for, at sagerne fremmes af ministeriet så hur-
tigt, som forholdene gør det muligt.

Boligministeriet har anmodet kammeradvoka-
ten om at varetage statens interesser under
behandlingen af erstatningskrav for taksat-
tionskommissionen.«
(pkt. 54)

»I henhold til lovens § 14 vil der blive
nedsat en *taksationskommission* i princippet
for hvert amt. Nedsættelsen vil først ske efter
den ændrede amtsinddeling pr. 1. april 1970.

I henhold til lovens § 15 vil der senere blive
nedsat en for hele landet fælles *overtaksat-*
tionskommission.

.«

Boligministeriet har vedrørende behandlin-
gen af erstatningssagerne oplyst:

I begyndelsen af juni 1970 besluttede man
at give en særlig orientering om loven og om
fristen for fremsættelse af erstatningskrav
ved annoncering i dagbladene. På det davæ-
rende tidspunkt (10. juni) var der kun mod-
taget 1.300 sager. Ved udløbet af fristen var
der modtaget ca. 26.000 sager.

Ved fremsættelsen af lovforslaget var det
forudsat, at erstatningskrav i henhold til lo-
ven skulle fremsættes over for Boligministe-
riet, det vil sige, at den rent administrative
opgave at modtage og registrere kravene har
påhvilet ministeriet.

Herudover forudsatte man, at erstatnings-
kravene skulle undergives en vis behandling
i ministeriet.

Behandlingen forudsattes i det væsentlige
at bestå i indhentning af de nødvendige op-
lysninger til bedømmelse af kravene, dels fra
erstatningssøgende, dels fra vedkommende
kommunalbestyrelse og den pågældende zone-
myndighed (amtsrådet eller byudviklingsud-
valget). Kravene skulle derefter forelægges
for en taksationskommission.

Ved lovforslagets fremsættelse kunne man
ikke vide noget sikkert om antallet af erstat-
ningskrav, men man skønnede, at der maksi-
malt ville blive tale om ca. 10.000 sager, og
man gik endvidere ud fra, at en væsentlig del
af kravene ville blive fremsat jævnt i løbet af
den frist på 6 måneder, der var fastsat i lo-
vens § 12, stk. 3. Det skønnedes, at behand-
lingen af den væsentligste del af sagerne
kunne være endeligt afsluttet 3-4 år efter lo-
vens ikrafttræden.

Med henblik på en standardisering af be-
handlingen af det (også betragtelige) antal
sager, der forventedes (10.000), blev der i lø-

bet af 1969 udarbejdet et journalsystem, spørgeskema og diverse standardskrivelser.

Til behandling af dels dispensationssager i henhold til frigørelsesafgiftsloven, dels erstatningssagerne efter zoneloven, blev der ved finansloven for 1970-71 tilvejebragt hjemmel til en midlertidig forøgelse af ministeriets personale. Efter fremkomsten af det betydeligt større antal erstatningssager blev den tidsperiode, der var fastsat for den midlertidige personaleforøgelse, forlænget ved finansloven for 1971-72. Den godkendte midlertidige personaleforøgelse omfatter herefter 8 akademikere og 15 ikke-akademikere, og godkendelsen gælder for tiden indtil udgangen af finansåret 1973-74.

Som det fremgår ovenfor er den altovervejende del af erstatningskravene modtaget i løbet af juni måned 1970. Under disse forhold kunne registreringen ikke følge med, og man besluttede derfor at udsende foreløbige kvitteringer. Udsendelsen af disse foreløbige kvitteringer afsluttedes i begyndelsen af august 1970. Samtidig påbegyndtes journaliseringen og udsendelsen af skemaer til nærmere begrundelse af kravene (§ 12, stk. 3) til de erstatningssøgende.

Størstedelen af de modtagne erstatningskrav var særdeles mangelfulde med hensyn til relevante oplysninger om matrikelnumre, ejerlav og sogn for den eller de ejendomme, som kravet gjaldt. Journaliseringen, der var tilrettelagt således, at kravene på grundlag af oplysningerne om ejendommens matrikulære betegnelse blev registreret inden for den kommune (og det amt), hvor ejendommen er beliggende, blev derfor en kompliceret proces og krævede en del brevveksling med de erstatningssøgende. Arbejdet med journaliseringen og udsendelsen af endelige kvitteringer med skemaer afsluttedes i november-december 1970.

Til denne indledende behandling af erstatningskravene blev det nødvendigt i perioden juni-oktober at antage et personale på 25-30 personer af hovedsagelig studenter og anden midlertidig arbejdskraft, og der blev endvidere i betydeligt omfang udført overarbejde for at få sagspukkelen afviklet. De heraf følgende merudgifter til lønninger og kontorholdsudgifter er med Finansudvalgets godkendelse afholdt ved tillægsbevilling for 1970-71 ad konto 14.1.01.02 og konto 14.1.02.21.

Ud over registreringen er der ikke fore-

taget nogen behandling af sagerne mellem modtagelsen af skemaerne i ministeriet og udsendelsen til kommunalbestyrelsen.

I december 1970 påbegyndtes udsendelsen af de på daværende tidspunkt modtagne skemaer til vedkommende kommunalbestyrelse for indhentning af supplerende oplysninger om de pågældende ejendomme. Den første gruppe sager (skemaer) til hver enkelt kommune ledsagedes af en fortegnelse over samtlige indkomne erstatningskrav inden for den pågældende kommunes område. Denne første udsendelse til kommunerne blev (med et par enkelte undtagelser, hvor der foreligger specielle forhold, således Helsingør og Græsted-Gilleleje kommuner) afsluttet i begyndelsen af april 1971.

Efter kommunalbestyrelsens behandling er skemaet tilbagesendt til Boligministeriet gennem amtsrådet eller – i byudviklingsområder – byudviklingsudvalget.

Efterhånden som skemaer og andre oplysninger er indgået, er de først udsendte fortegnelser over erstatningskravene blevet ajourført, og der er påny videresendt skemaer til kommunalbestyrelserne. Samtidig har man udsendt en første rykkerskrivelse til de erstatningssøgende, der ikke har tilbagesendt skemaer.

Den videre behandling af erstatningssagerne i ministeriet omfatter bl. a. en undersøgelse og vurdering af, i hvilket omfang kravene vil bortfalde helt eller delvis som følge af en ajourføring af de gældende zonegrænser eller ved konkrete dispensationer. Krav, der ikke bortfalder på denne måde, skal forelægges for en taksationskommission, jfr. lovens § 14.

Vurderingen af de nævnte spørgsmål forudsætter, at man så vidt muligt har overblik over samtlige eller de fleste krav inden for et nærmere afgrænset område. Det er derfor hensigten i så vidt omfang som muligt at indbringe samtlige erstatningskrav inden for en kommune samtidig for den pågældende taksationskommission.

I august 1971 gjorde man status. Der var på dette tidspunkt modtaget skemaer i ca. 13.000 sager, og ca. 1.700 sager var bortfaldet. Det besluttedes herefter at søge at fremme behandlingen i nogle udvalgte kommuner, og efter udvælgelsen af en kommune i hvert af de 14 amter blev der i oktober 1971 påbegyndt udsendelse af en fornyet rykkerskrivelse

til de erstatningsøgende i disse kommuner, som stadig ikke havde indsendt skema. I skrivelsen er der fastsat en 4-ugers frist for tilbagesendelse af skemaet, og samtidig har ministeriet tilkendegivet, at sagerne snarest forventes forelagt for en taksationskommission, og at man over for taksationskommissionen vil påstå afvisning af erstatningskrav, der ikke er oplyst og begrundet ved indsendelse af de foreskrevne skemaer.

Efter udløbet af 4-ugers fristen – det vil sige i november-december 1971 – blev de sidst indkomne skemaer videregendt til de pågældende kommunalbestyrelser. Man anmodede samtidig kommunalbestyrelsen om at fremme behandlingen af sagerne i disse kommuner.

De fremkomne oplysninger er endvidere fulgt op ved forhandlinger i de pågældende kommuner på møder med repræsentanter for kommunalbestyrelsen, zonemyndigheden, fredningsplanudvalget og ministeriet (den kommitterede i byplansager). Ved disse møder har man søgt dels at få tilvejebragt eventuelt manglende oplysninger, dels at få foretaget en undersøgelse og vurdering af, i hvilket omfang kravene kan bortfalde helt eller delvis som følge af ajourføring af de gældende zonegrænser eller ved konkrete dispensationer.

Den beskrevne fremgangsmåde er foreløbig udviklet (og fundet hensigtsmæssig) i de kommuner, der er udvalgt til forlods forelæggelse for en taksationskommission, men det er i øvrigt hensigten at søge gennemført møder af lignende karakter på bredere basis, uanset at ikke alle erstatningskrav er oplyst i de foreskrevne skemaer, og sideordnet med, at der fortsat udvælges nye kommuner til forelæggelse for taksationskommissionerne.

Ministeriet har indtil nu fået ca. 2.000 sager tilbage med kommunernes og amtsrådenes (byudviklingsudvalgenes) bemærkninger. I 5 af de 14 udvalgte kommuner er sagerne forelagt for de pågældende taksationskommissioner, inden Danmarks Jurist- og Økonomforbund i august 1972 etablerede blokade af stillingerne som formand og sekretær for kommissionerne.

Vedrørende nedsættelsen af taksationskommissioner har ministeriet bemærket, at der som udgangspunkt nedsættes en taksationskommission i hvert amt, men på grund af sagsantallet vil det utvivlsomt blive nødven-

digt at udvide antallet af kommissioner, således at der – i hvert fald i nogle af amterne – nedsættes mere end én kommission.

I 1970 forholdt man sig afventende, dels fordi zoneloven forudsætter, at der skal foreligge en indstilling fra Amtsrådsforeningen, der først havde konstitueret sig nogen tid efter kommunalreformen pr. 1. april 1970, dels fordi man forudså, at der ville gå nogen tid, inden der kunne forelægges sager for kommissionerne. Anmodningen til Justitsministeriet og Amtsrådsforeningen om at udpege henholdsvis formand (dommer) og medlemmer til kommissionerne er dateret 31. marts 1971. Indstillingerne forelå i skrivelser af henholdsvis 19. oktober 1971 (Amtsrådsforeningen) og 30. november 1971 (Justitsministeriet).

Efter ministeriets skøn ville det ikke have fremmet behandlingen af erstatningskravene, at kommissionerne var blevet nedsat på et tidligere tidspunkt. Man kunne ganske vist – teoretisk – have benyttet den fremgangsmåde, at man f. eks. havde forelagt taksationskommissionerne de af ministeriet registrerede erstatningskrav og overladt det videre administrative arbejde med tilvejebringelse af de fornødne oplysninger til kommissionerne. Den valgte fremgangsmåde, hvorefter kommissionerne får forelagt et reduceret antal erstatningskrav med oplysninger i en tilgængelig form medfører imidlertid efter ministeriets opfattelse så betydelige fordele (også for erstatningsøgende), at en ændring ikke har været overvejet.

På grund af vanskelighederne i forbindelse med taksationsarbejdets honorering – vanskeligheder der forventes overvundet i løbet af kort tid – har kommissionerne endnu ikke kunnet begynde deres arbejde.

Der har som nævnt været fastsat en frist for de erstatningsøgendes indsendelse af skemaerne i de kommuner, som er udvalgt til forlods forelæggelse for taksationskommissionerne, men ministeriet har ikke i øvrigt overvejet at fastsætte en frist generelt. Efter ministeriets opfattelse er det tvivlsomt, om der i loven er fornøden hjemmel til fastsættelse af en frist for indsendelse af skemaer, med den virkning, at krav, med hensyn til hvilke fristen ikke overholdes, kan afvises af ministeriet. Man har derfor valgt den fremgangsmåde, at der vel er fastsat en frist i de kommuner, hvor kravene inden for et kortere tidsrum skulle forelægges for en taksations-

kommission, men at også erstatningskrav vedrørende ejendomme i disse kommuner, med hensyn til hvilke der ikke er indsendt skemaer, bliver forelagt for kommissionen, ligesom ministeriet ikke har nægtet at modtage skemaer, der er indsendt efter udløbet af den fastsatte frist. Ministeriet vil over for taksationskommissionerne påstå afvisning af krav, med hensyn til hvilke der ikke foreligger skema, men man er forberedt på, at vedkommende kommission i tilfælde, hvor der måtte foreligge en særlig begrundelse, vil kunne indrømme en erstatningssøgende adgang til at fremkomme med skema til begrundelse af den pågældendes erstatningskrav, uanset at den af ministeriet fastsatte frist er overskredet.

Efter de oplysninger, der foreligger for mig, må det påregnes, at det vil tage ca. 5 år, før de sidste krav af ministeriet kan forelægges for en taksationskommission.

Ministeriet er indstillet på at acceptere afgørelser gående ud på, at tilkendte erstatninger forrentes fra 1. januar 1970 med en rentesats på 5 pct., svarende til almindelig procesrente.

Efter oplysningerne om det arbejde, der hidtil fra Boligministeriets side er udført med henblik på at nå frem til en afvikling af erstatningssagerne, og om disse sagers antal og karakter finder jeg ikke at have grundlag for at udtale kritik over for ministeriet i anledning af, at ministeriet ikke er nået længere end tilfældet er med hensyn til sagernes behandling.

Derimod finder jeg at burde udtale følgende:

De synspunkter, der ligger bag grundlovens § 73 om ekspropriation og bag lovbestemmelser om erstatning ved offentligretlige indgreb i privat ejendomsret taler med betydelig vægt for, at sager om fastsættelse og udbetaling af erstatning i ekspropriationssager og beslægtede sager behandles forholdsvist hurtigt.

Heroverfor kan anføres, at det ved gennemførelsen af zoneloven var forudsat, at erstatningsfastsættelsen på grund af dens karakter af en generel engangsfastsættelse og på grund af sagernes antal ville blive meget tidkrævende.

Efter Boligministeriets oplysninger til mig havde man dog – som nævnt – ved lo-

vens gennemførelse nærmest påregnet at kunne afvikle sagerne i løbet af 3–4 år.

Antallet af erstatningskrav er nu blevet 2–3 gange større end skønnet på forhånd. Man må herefter påregne, at de sidste sagers afvikling på grundlag af den fastlagte og planlagte procedure og de forhåndenværende personalemæssige ressourcer og taksationskommissionernes kapacitet kan strække sig til omkring 1977 og dermed ca. 8 år efter lovens vedtagelse. Man synes således at fjerne sig betydeligt fra, hvad der var påregnet ved lovens gennemførelse.

Hvilken betydning dette må tillægges, må naturligvis i væsentlig grad bero på en vurdering af de reelle ulemper, udsættelsen af sagernes afgørelse medfører.

Ud over ulempen ved at vente på erstatningens udbetaling – en ulempe, der kun delvis imødegås ved den omtalte forrentning – er der formentlig navnlig grund til at pege på 2 forhold.

Der vil med hensyn til de pågældende ejendomme indtil erstatningsspørgsmålets afgørelse foreligge en usikkerhed, der vil kunne være væsentlig i forbindelse med omsætning af ejendommene.

Efter lovens § 12, stk. 2, skal erstatningsfastsættelse ske under hensyn til forholdene på tidspunktet for fremsættelse af forslaget til zoneloven (13. november 1968). Det må forventes, at denne vurdering på grundlag af tidligere forhold bliver vanskeligere at foretage, når der går længere tid, før vurdering kan finde sted.

På denne baggrund har jeg fundet, under henvisning til § 10 i instruksen for Folketingets ombudsmand, at burde henstille til Boligministeriet at overveje muligheder for at gennemføre foranstaltninger med henblik på en fremskyndelse af erstatningssagernes afvikling. Hvilke muligheder der nærmere bør overvejes (lovændring, ændring af administrative bestemmelser, ministeriets planlægning af sagsbehandlingen, øgede personalemæssige ressourcer) er et spørgsmål, som jeg ikke finder at burde udtale mig nærmere om, og jeg skal indskrænke mig til – i tilknytning til mine drøftelser med Boligministeriet – at fremhæve følgende:

Efter det oplyste er der visse vanskeligheder med hensyn til at formå nogle af de erstatningssøgende til at indsende de om-

talte skemaer i løbet af rimelig tid. For erstatningssagernes fremme er det af betydning, at der forholdsvis hurtigt opnås et overblik over et relativt stort antal af erstatningskravene inden for et givet geografisk område. Derfor synes der grund til at overveje at arbejde med frister for skemaindsendelse, også uden for de omtalte særligt udvalgte 14 kommuner, hvor en fristordning allerede er praktiseret.

Endvidere bør det formentlig overvejes, hvorvidt den omtalte forholdsvis tidkrævende procedure med medvirken af kam-

meradvokat og kommisjonsbehandling kan begrænses. Der er formentlig grund til at antage, at ministeriet, når kommissionerne har fastlagt en vis praksis vedrørende erstatningsudmåling, vil være i stand til på grundlag af visse »takstmæssige« retningslinier at afgøre et betydeligt antal sager forligsmæssigt på en forsvarlig måde. Det vil da være ønskeligt, at det bevillingsmæssige grundlag for en sådan mere enkel fremgangsmåde tilvejebringes.

Jeg har samtidig gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.«

70. *Invalideforsikringsretten og Ankenævnet for Invalideforsikringsretten gav udtryk for principielt forskellige opfattelser vedrørende begyndelsestidspunktet for forhøjelse af invalidepension i en sag, der af Invalideforsikringsretten var optaget til kontrol af invaliditetsgraden, og hvor rettens afgørelse om ikke at forhøje pensionen blev ændret af Ankenævnet for Invalideforsikringsretten.*

Henstillet til ankenævnet at genoptage afgørelsen om begyndelsestidspunktet og i forbindelse hermed at indhente oplysninger om Invalideforsikringsrettens praksis på det pågældende område, idet nævnet ved sin afgørelse ikke havde haft nogen tidligere praksis i tilsvarende sager at bygge på, mens en sådan praksis var fastlagt i Invalideforsikringsretten gennem en række sager.

Da ankenævnet efter genoptagelse af sagen fastholdt den trufne afgørelse, henstillede jeg til Socialministeriet, at der i forbindelse med en kommende revision af invalidepensionsloven søgtes gennemført en præcisering af loveteksten, således at der i denne tages klar stilling til begyndelsestidspunktet i de her omtalte genoptagelsessager. (J. nr. 698/72).

A klagede over en afgørelse, der var truffet af Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, og hvorefter hun var tillagt mellemste invalidepension efter invalidepensionslovens § 3, stk. 3, med virkning fra den 11. oktober 1971.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 6. februar 1970 indgav ansøgning om invalidepension. Ved en kendelse, afsagt af Invalideforsikringsretten den 4. august 1970, fik hun tilkendt laveste invalidepension efter invalidepensionslovens § 3, stk. 4. Invalideforsikringsrettens afgørelse blev stadfæstet af Ankenævnet for Invalideforsikringsretten den 8. januar 1971.

Den 1. august 1971 optog Invalideforsikringsretten A's sag til kontrol i henhold til invalidepensionslovens §§ 26 og 27, og den 11. oktober 1971 udfyldte hun et oplysnings-skema i denne anledning. Invalideforsikringsretten meddelte hende den 10. januar 1972, at hun fortsat opfyldte betingelserne for at oppebære laveste invalidepension.

Efter at A havde anket denne afgørelse, afsagde Ankenævnet for Invalideforsikringsretten den 21. april 1972 kendelse om, at hun skønnedes at opfylde betingelserne for at opnå mellemste invalidepension, og hun tillagdes en sådan pension med virkning fra den 11. oktober 1971.

I anledning af klagen til mig henviste ankenævnet til, at ydelser efter loven om invalidepension m. v. efter lovens § 23, stk. 2, tilstås fra det tidspunkt, der er angivet i rettens eller ankenævnets afgørelse, dog tidligst fra datoen for begæringens indgivelse.

Nævnet anførte i øvrigt følgende: I den foreliggende sag meddelte Invalideforsikringsretten den 10. januar 1972, at A fortsat var berettiget til laveste invalidepension. Denne afgørelse var ikke affødt af nogen ansøgning fra hende om højere invalidepension, men var resultatet af Invalideforsikringsrettens overvejelser, bl. a. på grundlag af et oplysnings-skema, som retten selv indhentede, og

som blev besvaret af A den 11. oktober 1971. Dette skema benyttes af retten til at bedømme, om en forsikret fortsat er berettiget til tidligere tilkendt invalidepension, jfr. invalidepensionslovens §§ 26 og 27. Ankenævnet havde, så vidt nævnet vidste, ikke tidligere behandlet sager af samme karakter, men nævnet havde ment, at datoen for oplysnings-skemaets underskrivelse måtte sidestilles med datoen for en ansøgningsindgivelse og således være det tidligst mulige tidspunkt, fra hvilket forhøjelsen fik virkning.

Jeg anmodede herefter ankenævnet om en supplerende udtalelse under henvisning til, at jeg fra drøftelser med Invalideforsikringsretten var bekendt med, at Invalideforsikringsretten, når en sag, der var noteret til kontrol af invaliditetsgraden, resulterede i forhøjelse af invalidepensionen, som almindelig regel bevilgede forhøjelsen fra den dato, da retten havde noteret sagen til kontrol, i det foreliggende tilfælde den 1. august 1971. Fra Invalideforsikringsrettens årsberetning 1965-70 (s. 44) var jeg bekendt med rettens praksis med hensyn til at optage sager også med henblik på overvejelse af en forhøjelse af invaliditetsgraden.

Ankenævnet udtalte, at den omstændighed, at Invalideforsikringsretten brugte et internt besluttet kontroltidspunkt som forhøjelsestidspunkt i sager, hvor retten besluttede forhøjelse, efter ankenævnets mening ikke kunne være afgørende for, hvilket tidspunkt der blev valgt, når tilkendelsen skete ved afgørelse i ankenævnet.

Videre udtalte ankenævnet, at man ikke fandt, at der i det foreliggende tilfælde var grundlag for at fastsætte et tidligere begyndelsestidspunkt for forhøjelsen af pensionen end den dato, da A underskrev oplysnings-skemaet, i hvilket der bl. a. blev angivet en forværring af tilstanden og blev givet oplysning om arbejdsophør efter en ny arbejdsperiode i 1971.

Jeg udtalte, at ankenævnets afgørelse byggede på en fortolkning af lovens § 23, stk. 2, som var principielt forskellig fra den fortolkning, Invalideforsikringsretten havde anlagt i en række sager. Invalideforsikringsrettens almindelige praksis var som nævnt, at retten i tilfælde, hvor der skete forhøjelse af pension på grundlag af optagelse af sagen på rettens eget initiativ, regnede

forhøjelsen fra det tidspunkt, da sagen var noteret til optagelse. Ankenævnet havde derimod i den foreliggende sag lagt til grund, at A's senere udfyldning af det omtalte skema måtte ligestilles med ansøgning, således at § 23, stk. 2, var til hinder for at tillægge pension med virkning fra et tidligere tidspunkt.

Da reglen i § 23, stk. 2, er udformet således, at retten eller ankenævnet bestemmer, fra hvilket tidspunkt forhøjelsen skal regnes, kunne jeg ikke kritisere ankenævnets afgørelse i A's sag som værende i strid med loven.

Jeg fandt ikke på det foreliggende grundlag at burde udtale mig om, hvorvidt Invalideforsikringsrettens eller ankenævnets fortolkning af § 23, stk. 2, med hensyn til det ovenfor omtalte spørgsmål om begyndelsestidspunktet burde antages.

I betragtning af, at ankenævnet ved afgørelsen af dette spørgsmål i A's sag ikke havde nogen tidligere nævnspraksis i tilsvarende sager at bygge på, mens en sådan praksis var fastlagt i Invalideforsikringsretten gennem en række sager, havde det efter min mening været ønskeligt, om nævnet inden afgørelsen af sagen havde indhentet oplysninger fra retten om dennes praksis og de betragtninger, den byggede på.

Jeg henstillede derfor til ankenævnet at optage sagen til fornyet behandling og i forbindelse hermed at indhente de ovennævnte oplysninger som grundlag for afgørelsen.

Herefter meddelte ankenævnet mig, at sagen – efter at man havde indhentet en udtalelse fra Invalideforsikringsretten om rettens praksis – påny havde været behandlet i ankenævnet, der i øvrigt anførte følgende:

»Ankenævnet finder det fremdeles bedst stemmende med invalidepensionslovens § 23 stk. 2, at datoen for forhøjelse af pensionen i sager, der afgøres i ankenævnet, i almindelighed fastsættes til den dato, hvor nye oplysninger er fremkommet fra forsikrede selv.

Dette synspunkt forekommer også rimeligt, for så vidt som forsikrede ikke kan have noget rimeligt grundlag for at vente en ændring i sin pensionsberettigelse, før han på Invalideforsikringsrettens opfordring fremkommer med nye oplysninger.

Det bemærkes herved, at forsikrede ikke er afskåret fra på et hvilket som helst tidspunkt at indgive ny begæring, uanset om retten har noteret sagen til kontrol. Forsikrede har intet kendskab til, at hans sag er noteret til kontrol (telefonisk oplyst i Invalideforsikringsretten) og vil derfor – såfremt han mener sig berettiget til højere pension – være tilskyndet til at indgive en sådan ny begæring. Der forekommer talrige tilfælde, hvor en forsikret umiddelbart efter eller kort tid efter rettens eller ankenævnets kendelse indgiver ny begæring om højere pension.

Såfremt ankenævnet ikke skulle fastsætte pensionsforhøjelsen fra et for den forsikrede konstaterbart tidspunkt, forekommer det temmelig tilfældigt, hvilket tidspunkt der fastsættes for en forhøjelse, jfr. Invalideforsikringsrettens bemærkninger om tidsfrister på ½, 1 eller 2 år fra første kendelses afsigelse. I intet tilfælde fraviges disse frister i Invalideforsikringsretten, såfremt berettigelsen skønnes indtrådt på et tidligere tidspunkt.

En praksis i ankenævnet som i almindelighed sætter datoen for højere pension til den dato, hvor nye oplysninger fremkommer fra forsikrede, vil ikke udelukke fastsættelse af et tidligere tidspunkt i særlige tilfælde, hvor der f. eks. kan være tale om en klar tidligere fejl-vurdering.

Noget sådant foreligger ikke i den konkrete sag, hvor Invalideforsikringsretten efter det senere oplyste havde noteret sagen til kontrol den 1. august 1971, men den 10. januar 1971 ikke fandt grundlag for at tilkende højere pension end den allerede tilkendte laveste pension. Ankenævnet mener derfor ikke, der er grundlag for at tilkende mellemste pension fra et tidligere tidspunkt end den 11. oktober 1971.

Efter nævnets mening er der ikke noget betænkeligt i opretholdelse af rettens praksis i de sager, hvor retten selv beslutter højere pension, samtidig med at ankenævnet følger den angivne retningslinje.«

Jeg rettede herefter henvendelse til Socialministeriet, idet jeg bl. a. anførte følgende:

»Invalideforsikringsretten og ankenævnet har således givet udtryk for to principielt forskellige opfattelser vedrørende fastsættelse af begyndelsestidspunkt for pensionsforhøjelse i de omtalte tilfælde. Ankenævnet tilføjer i sin skrivelse til mig, at der efter nævnets mening ikke er noget betænkeligt i opretholdelse af rettens praksis i de sager, hvor retten selv beslutter højere pension, samtidig med at ankenævnet følger sin ovenfor angivne retningslinie. Heri kan jeg ikke være enig. Det forekommer mig klart utilfredsstillende, at den person, der med urette nægtes forhøjelse ved en kendelse fra Invalideforsikringsretten, og som derefter påklager afgørelsen til ankenævnet, typisk får tillagt forhøjelse fra et senere tidspunkt, end han ville have fået det, såfremt Invalideforsikringsretten havde truffet den efter ankenævnets opfattelse rigtige afgørelse i første instans.

Idet bemærkes, at jeg fortsat ikke mener at burde udtale mig om, hvorvidt Invalideforsikringsrettens eller ankenævnets praksis bør foretrækkes, skal jeg henstille til Socialministeriet, at der i forbindelse med kommende revision af invalidepensionsloven søges gennemført en præcisering af lovteksten, således at der i denne tages klar stilling til begyndelsestidspunkt i de her omtalte genoptagelsessager. Jeg henviser herved dels til, at den gældende invalidepensionslov ikke giver noget tilfredsstillende grundlag for løsning af spørgsmålet (§ 23, stk. 2, angår ikke direkte det her omtalte spørgsmål), dels til det ovenfor anførte, hvorefter der på grundlag af loven har udviklet sig principielt forskellige ordninger i Invalideforsikringsretten og Ankenævnet for Invalideforsikringsretten.«

Jeg gjorde samtidig Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.

71. *Henstillet til Statsministeriet at overveje gennem et cirkulære til ministre og styrelser at søge gennemført nogle nærmere angivne foranstaltninger, der skal gøre administrationens optræden over for ansøgere og klagere så hensynsfuld som muligt – herunder navnlig orientering af ansøgerne og klagerne i tilfælde, hvor sagsbehandlingen trækker ud. (J. nr. 190/72).*

Den 18. februar 1972 tilskrev jeg Statsministeriet således:

»I ombudsmandens beretning (jfr. sagregisteret under stikordene »behandlings-tid« og »manglende besvarelse«) omtales en del sager med særlig lang behandlingstid. Selvom der bortses fra sådanne ofte ret utypiske sager, er det den almindelige erfaring på grundlag af de sager, der er behandlet her, at det ret jævnligt forekommer, at personer, der indgiver ansøgninger eller klager til administrationen, først modtager svar på et senere tidspunkt, end de har forventet.

En relativt langvarig sagsbehandling beror kun ganske undtagelsesvis på forhold fra sagsbehandlerens side, som kan give anledning til kritik. I almindelighed er årsagerne af anden art, herunder utilfredsstillende forhold mellem arbejdsomængde og personalestørrelse, anvendelse af særlig arbejdskrævende ekspeditions måde (som undertiden – men ikke altid – vil kunne rationaliseres) eller sagernes komplicerede karakter.

Uanset årsagerne, som ansøgerne og klagerne vel iøvrigt kun undtagelsesvis fuldt ud vil være bekendt med, må det antages, at en opfattelse af, at sagsbehandlingen er langsom, i væsentlig grad belaster forholdet mellem administrationen og befolkningen.

Såvel hensynet til de pågældende klager og ansøgere som hensynet til forholdet mellem administration og befolkning gør det således ønskeligt, om den administrative sagsbehandling kan fremskyndes. En sådan fremskyndelse beror navnlig på det almindelige rationaliseringsarbejde, som pågår under Administrationsdepartementets ledelse eller medvirken.

Jeg påtænker senere overfor Administrationsdepartementet at pege på visse spørgs-

mål, der efter erfaringerne ved ombudsmandsembedet er relevante i den nævnte henseende.

I den her foreliggende skrivelse har jeg imidlertid ment at burde henlede opmærksomheden på, at det omtalte forhold i forbindelse med de almindelige bestræbelser på at gøre administrationens optræden overfor befolkningen så hensynsfuld som muligt taler for at give klager og ansøgere særlig orientering, når sagsbehandlingen trækker ud.

I henhold til § 10, stk. 2, i instruksen for Folketingets ombudsmand finder jeg at burde henstille til Statsministeriet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge følgende ordninger gennemført:

1) En ordning, hvorefter der i tilfælde, hvor sagens behandling trækker længere ud, end vedkommende ansøger eller klager med rimelighed bør regne med, gives den pågældende skriftlig oplysning om, hvornår han kan regne med, at afgørelsen vil foreligge.

Jeg henviser herved til ombudsmandens beretninger for 1967, s. 38, og 1968, s. 54, samt til min henstilling af 27. september 1971, jfr. vedlagte kopi.

2) En ordning, hvorefter erindringsskrivelser fra ansøgere og klager i almindelighed besvares omgående med oplysninger som angivet ovenfor under 1). I denne forbindelse henviser jeg især til de i ombudsmandens beretninger under stikordet »manglende besvarelse af erindringsskrivelser« omtalte sager.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med denne skrivelse.

Endvidere er Administrationsdepartementet gjort bekendt med skrivelsen.«

72. Ikke fundet grundlag for at kritisere Københavns amts og Justitsministeriets fastsættelse af hustrubidrag, men sagens behandling i amtet og ministeriet gav anledning til kritik. (J. nr. 143/72).

M klagede over, at Justitsministeriet havde tiltrådt en afgørelse, der var truffet af Københavns amt, og hvorefter det var pålagt ham at betale et bidrag på 1600 kr. månedlig til hans fraskilte hustru H's underhold.

M klagede endvidere over, at amtet ikke havde imødekommet hans anmodning om en mundtlig forhandling, inden det traf sin afgørelse.

Endelig klagede han over, at Justitsministeriet ikke havde taget stilling til den del af hans klage, der vedrørte amtets behandling af sagen, ligesom han gjorde gældende, at ministeriets skrivelse ikke indeholdt tilstrækkelig begrundelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Københavns amt den 31. marts 1971 meddelte M og H, hvis samliv havde været ophævet siden 1964, skilsmisse bl. a. på vilkår, at M skulle svare bidrag til hendes underhold efter overøvrighedens bestemmelse.

I skrivelse af 5. april 1971 anmodede H's advokat Københavns amt om, at det bidrag på 850 kr. månedlig, som M siden samlivsophævelsen havde betalt til hendes underhold, måtte blive forhøjet. Han henviste i denne forbindelse til, at M's bruttoindkomst var ca. 100.000 kr. årlig, medens H's bruttoindkomst kun androg 18.000 kr., og at hun af helbredsmæssige grunde ikke var i stand til at påtage sig mere heltidsarbejde.

I skrivelse af 30. april 1971 til amtet meddelte M's advokat, at han kunne tiltræde, at der for M's vedkommende blev lagt en årsindkomst på 100.000 kr. til grund for fastsættelsen af bidraget, hvorimod M ikke kunne acceptere størrelsen af den indkomst, H havde opgivet, idet der ikke for M, der havde jævnlig kontakt med børnene, forelå oplysninger om, at hun på grund af sygdom ikke skulle kunne have fuld beskæftigelse i sit fag som sygeplejerske. Der måtte efter M's opfattelse for hendes vedkommende lægges en bruttoindkomst på 40.000 kr. til grund for bidragsfastsættelsen.

Med skrivelse af 10. maj 1971 fremsendte H's advokat en lægeerklæring af 9. s. m. af følgende ordlyd:

»På givne foranledning skal jeg herved meddele, at jeg af lægelige grunde ikke fin-

der det tilrådeligt, at min patient (H) påtager sig yderligere arbejdsbyrde udover det arbejde, hun for tiden bestrider«.

Efter at være blevet gjort bekendt med lægeerklæringen anførte M's advokat i skrivelse af 18. maj 1971 til amtet, at erklæringen efter sit indhold ikke var egnet til at blive lagt til grund for bidragsfastsættelsen, idet den bl. a. ikke angav, om der var tale om sygdom eller anden form for helbredssvækkelse. Han gjorde endvidere gældende, at lægen, der var H's fætter, ikke var hendes ordinære læge, og udtrykte tvivl om, at lægen havde foretaget en undersøgelse af hendes helbredstilstand. Han indstillede samtidig indtrængende, at der, hvis der blev tillagt spørgsmålet om H's helbredstilstand betydning, blev givet M og ham adgang til en mundtlig forhandling i amtet, inden der blev truffet afgørelse i sagen.

Foranlediget af denne skrivelse meddelte H's advokat i skrivelse af 14. juni 1971 Københavns amt, at han havde anmodet lægen om at tilstille amtet en mere udførlig erklæring, som ville blive sendt direkte til amtet, således at ingen andre end amtet og lægen var bekendt med indholdet. I denne erklæring, som blev udstedt den 17. juni 1971, udtalte lægen følgende:

»På givne foranledning skal jeg meddele, at jeg har været læge for H de sidste 7 år, i hvilken periode H adskillige gange har konsulteret mig.

Med min patients tilladelse kan jeg oplyse, at H bl. a. lider af en kronisk håndexem, der i perioder har været på grænsen til at gøre hende uarbejdsdygtig i hendes erhverv som sygeplejerske. Dette arbejde medfører hyppig håndvask og hånddesinfektion, hvilket er en hyppig årsag til forværring af denne hudlidelse.

Af denne grund og med mit kendskab til min patients hele helbredstilstand i øvrigt kan jeg udtale, at det vil kunne få alvorlige konsekvenser for H's helbred, såfremt hun af økonomiske grunde ser sig nødsaget til at påtage sig yderligere arbejdsbyrde end den, der påhviler hende for øjeblikket«.

I skrivelse af 28. juni 1971 til Københavns amt meddelte M's advokat, at M måtte pro-

testere mod, at der blev indhentet en ny erklæring fra den samme læge, som efter hans opfattelse måtte anses for inhabil på grund af slægtskabet med H, og advokaten anmodede om, at en eventuel ny lægeerklæring måtte blive forelagt M og ham, ligesom han gentog sin anmodning om, at der blev givet adgang til partsforhandling for amtet, medmindre det på forhånd blev tilkendegivet, at der ikke ville blive tillagt attester fra den pågældende læge betydning for sagens afgørelse.

I skrivelse af 30. juni 1971 meddelte amtet M's advokat, at hans skrivelse først var modtaget efter udfærdigelsen af amtets resolution af 28. s. m. Amtet vedlagde fotokopi af lægeerklæringen af 17. juni 1971. Ifølge resolutionen tilpligtede amtet M indtil videre at betale et månedligt bidrag på 1600 kr. til H's underhold.

I skrivelse af 5. juli 1971 anmodede M's advokat amtet om at begrunde den truffe afgørelse, og i skrivelse af 12. s. m. svarede amtet, at afgørelsen var truffet efter et samlet skøn over de oplysninger om M's og H's personlige og økonomiske forhold, som de fremgik af indlæggene og bilagene i sagen, herunder oplysningen om, at M's indtægt var ca. 100.000 kr. årlig og H's 1500 kr. månedlig, samt at hun af helbredsmæssige grunde (kronisk håndexem) ikke for tiden kunne påtage sig heltidsarbejde. Amtet tilføjede, at det ikke havde ment at burde bortse fra den lægeerklæring, der var fremlagt i sagen.

I skrivelse af 24. august 1971 påklagede M's advokat amtets afgørelse til Justitsministeriet, idet han gjorde gældende, at den var truffet på et forkert grundlag, da amtet havde lagt den pågældende lægeerklæring til grund for bidragsfastsættelsen. Han klagede endvidere over, at amtet havde truffet afgørelse i sagen uden at imødekomme hans anmodning om en mundtlig forhandling i amtet, således som han havde anmodet om.

Den 27. s. m. anmodede Justitsministeriet amtet om en udtalelse, og i skrivelse af 11. oktober 1971 henholdt amtet sig til sin afgørelse af 28. juni 1971.

Under henvisning til offentlighedslovens § 12 anmodede Justitsministeriet den 8. november 1971 påny Københavns amt om en udtalelse i anledning af M's klage over, at amtet ikke havde imødekommet hans anmodning om en mundtlig forhandling i amtet.

Københavns amt svarede i skrivelse af 17.

november 1971, at amtet havde været af den opfattelse, at offentlighedslovens § 12 var opfyldt ved, at M's advokat inden amtets afgørelse flere gange havde haft lejlighed til at udtale sig i sagen, idet man ikke opfattede lovbestemmelsen således, at den (også) forudsatte imødekomme af en anmodning om mundtlig forhandling, når amtet af konkrete grunde – herunder tidsmæssige – anså en sådan forhandling for uhensigtsmæssig. Da både M og H i øvrigt var repræsenteret af advokater, fandt amtet det ikke fornødent at afholde mundtlig forhandling om sagen, der måtte forventes betryggende oplyst ved afgivelse af skriftlige indlæg.

Med hensyn til lægeerklæringen om H's delvise uarbejdsdygtighed anførte amtet, at den var indgået som et af flere momenter i sagen, og at man ikke havde grund til at betvivle rigtigheden af denne erklærings indhold, hvorfor amtet ikke fandt, at dette spørgsmål kunne begrunde en yderligere udsættelse af sagen.

I skrivelse af 1. december 1971 fremsatte M efter at være blevet gjort bekendt med amtets udtalelser sine bemærkninger hertil, og i skrivelse af 17. januar 1972 meddelte Justitsministeriet ham, at ministeriet efter et skøn over hans og H's personlige og økonomiske forhold ikke fandt grundlag for at ændre amtets afgørelse.

I sin klage til mig anførte M, udover hvad hans advokat tidligere havde gjort gældende over for Justitsministeriet, at lægeerklæringen indholdsmæssigt måtte angive den nøjagtige nedsættelse af H's erhvervsevne. Han henviste i denne forbindelse til bekendtgørelse nr. 212 af 20. juni 1935 angående almindelige regler for afgivelse af lægeerklæringer. M fastholdt således, at afgørelsen var truffet på urigtigt grundlag.

I anledning af klagen til mig udtalte Justitsministeriet, at det beroede på en beklagelig fejl, at ministeriet i sin skrivelse af 17. januar 1972 til M alene havde taget stilling til klagen over hustrubidragets størrelse og undladt at besvare klagen over amtets sagsbehandling. Ministeriet henholdt sig til afgørelsen af 17. januar 1972, der var truffet efter et skøn over M's og H's personlige og økonomiske forhold. Ved vurderingen af, i hvilket omfang hun selv kunne skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold, havde ministeriet lagt vægt på ægteskabets

varighed, hendes alder, uddannelse, helbreds-tilstand og erhvervsevne og havde for så vidt angik vurderingen af disse momenter ikke fundet grundlag for at betvivle rigtigheden af de foreliggende lægelige oplysninger.

For så vidt angik klagen over, at amtet ikke havde efterkommet anmodningen om en mundtlig forhandling, fandt ministeriet, at amtet herved havde begået en fejl. Ministeriet oplyste, at man havde tilkendegivet amtet dette. Efter det oplyste var det alene sket ved, at ministeriets skrivelse af 27. april 1972 til mig blev kommunikeret for amtet.

Justitsministeriet tilføjede, at det i anledning af M's klage til mig under en telefonsamtale havde tilbudt ham, at han under en genoptagelse af sagen kunne få lejlighed til at redegøre for sine synspunkter ved en forhandling i Justitsministeriet, men at han ikke ønskede en sådan forhandling, før jeg havde taget stilling til klagen.

Københavns amt henviste til sin skrivelse af 17. november 1971 til Justitsministeriet, idet amtet tilføjede, at man havde taget tilkendegivelsen i Justitsministeriets skrivelse af 27. april 1972 til efterretning.

I en supplerende udtalelse meddelte amtet, at det kunne henvise til sine tidligere udtalelser i sagen, herunder også for så vidt angik lægeerklæringerne om H's nedsatte arbejdsevne. De øvrige forhold, herunder H's alder, havde gjort, at amtet ikke, lige så lidt som det i øvrigt var tilfældet i andre bidrags-sager, mente det fornødent, at lægeerklæringen konkluderede i, at H's erhvervsevne var nedsat til en exakt procent, for at amtet ved bidragsudmålingen kunne anse det for tilstrækkelig godtgjort, at hun ikke magtede at arbejde i større omfang.

Jeg udtalte herefter følgende:

Ægteskabslovens § 50, stk. 2, indeholder grundlaget for fastsættelsen af bidragets størrelse. Ifølge denne bestemmelse træffes afgørelse herom under hensyn til, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede bidraget. Endvidere tages der hensyn til ægteskabets varighed. Der kan tillige tages hensyn til, om den, der ønsker bidrag, har behov for støtte til uddannelse eller lignende.

Af *Hornslet, Danielsen og Hermann: Ægteskabsloven med kommentarer*, side 225, fremgår det, at det vejledende kan siges, at hovedvægten lægges på parternes indtægt eller efter omstændighederne den indtægt, de kunne have, hvis de udnyttede deres erhvervsevne.

Af *Andrup: Om ægteskab og Underhold*, 1971, side 155-156, fremgår det, at overøvrigheden viser stor tilbageholdenhed med anvendelse af fingerede - for høje - bruttoindkomsttal, som refererer sig til en parts erhvervsevne i stedet for den faktisk oplyste eller realistisk påregnelige bruttoindkomst, og at det formentlig kun sker, hvor den pågældende parts adfærd mod sikkerhed kan karakteriseres som groft illoyal mod den anden parts økonomiske interesse.

Med hensyn til den forholdsvis begrænsede funktion, lægeerklæringen herefter får, synes det ikke nødvendigt, at den indeholder nærmere specifikation, herunder en mere nøjagtig angivelse af, hvor meget den pågældende parts erhvervsevne skønnes nedsat. I denne forbindelse bemærkes, at de retningslinier, der i praksis følges ved bidragsudmåling, er således, at den bidragsberettigede praktisk taget altid vil have en økonomisk interesse i at forøge sin indkomst (typisk vil disse retningslinier kun medføre en beskæring af bidraget med ca. en fjerdedel af den forøgede indkomst). Under hensyn hertil og til, at den pågældende læge efter det oplyste havde været H's læge i 7 år, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at lægeerklæringen var indgået som et af de momenter, der var taget i betragtning ved bidragsfastsættelsen.

For så vidt angik M's klage over, at Københavns amt havde undladt at efterkomme anmodningen om en mundtlig forhandling, forinden der blev truffet afgørelse i sagen, udtalte jeg, at det, som Justitsministeriet også havde anført i skrivelsen af 27. april 1972, var en fejl, at M's anmodning ikke blev imødekommet, jfr. § 12, stk. 1, i offentlighedsloven, hvorefter den, der er part i en sag, der er til behandling i den offentlige forvaltning, på ethvert tidspunkt af behandlingen kan forlange, at afgørelsen udsættes, indtil han har afgivet en udtalelse i sagen. Jeg henviste herved til *Ole Krarup i Juristen* 1964, side 374, og *Niels*

Eilshou Holm: Offentlighedsloven, side 158. Efter amtets skrivelse af 17. november 1971 til Justitsministeriet beroede amtets undladelse af at imødekomme anmodningen om mundtlig forhandling på en misforståelse af den nævnte lovbestemmelse. Under hensyn hertil tilføjede jeg, at jeg under alle omstændigheder måtte finde det beklageligt, at amtet udfærdigede resolution af 28. juni 1971 uden at besvare M's anmodning om forhandling.

Jeg fandt det endvidere beklageligt, at Justitsministeriet ikke allerede i skrivelsen af 17. januar 1972 tog stilling til den del af M's klage, der vedrørte amtets behandling af sagen, men først tilkendegav sin opfattelse overfor amtet i skrivelsen af 27. april 1972.

Med hensyn til M's klage over, at han ikke havde fået en fyldestgørende begrun-

delse for afgørelsen, oplyste jeg, at det er almindeligt antaget i den forvaltningsretlige teori og praksis, at forvaltningen ikke har pligt til at begrunde sine afgørelser, medmindre en sådan pligt er direkte foreskrevet vedkommende myndighed. Da der ikke i ægteskabslovgivningen er pålagt myndigheden pligt til at begrunde afgørelsen, kunne det ikke kritiseres, at Justitsministeriet ikke i videre omfang end sket ved skrivelsen af 17. januar 1972 havde begrundet sin afgørelse.

Jeg bemærkede i denne forbindelse, at et udvalg i nogen tid havde overvejet spørgsmålet om, hvorvidt der skal indføres en almindelig pligt for forvaltningen til at begrunde sine afgørelser, og at det ventedes, at udvalget i nær fremtid ville afgive en betænkning herom.

73. *Henstillet til Administrationsdepartementet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge gennemført en vis rationalisering af administrationens høringsprocedure. (J. nr. 406/72).*

Den 29. september 1972 tilskrev jeg Administrationsdepartementet således:

»I skrivelse af 18. februar 1972 har jeg henstillet til Statsministeriet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge gennemført en ordning, hvorefter der gives en særlig orientering til ansøgere og klagere i sager, hvor behandlingstiden trækker ud.

I samme skrivelse oplyste jeg, at jeg påtænkte over for Administrationsdepartementet at pege på visse spørgsmål, der efter erfaringerne ved ombudsmandsembedet er af betydning for sagers behandlingstid.

Som anført i skrivelsen er det min opfattelse, at ansøgere og klagere jævnlig finder, at behandlingstiden går ud over, hvad de har kunnet regne med ved indgivelsen af ansøgningen eller klagen. Jeg har endvidere anført, at opfattelsen af en relativt langvarig behandlingstid efter min mening er en væsentlig belastning af forholdet mellem administrationen og befolkningen.

Det er uden videre klart, at opnåelsen af en hurtigere sagsbehandling først og fremmest beror på ændringer i forholdet

mellem personale og arbejdsmængde og på gennemførelse af rationaliseringer, herunder såvel mere teknisk prægede rationaliseringer som omlægninger af den almindelige sagsbehandling.

På grundlag af erfaringerne ved ombudsmandsembedet har jeg imidlertid ment i henhold til § 10, stk. 2, i instruksen for Folketingets ombudsmand at burde henstille til Administrationsdepartementet at overveje gennem et cirkulære til ministerier og styrelser at søge gennemført en vis rationalisering af den procedure for tilvejebringelse af udtalelser fra andre myndigheder (høringsproceduren), som er et sædvanligt led i administrationens sagsbehandling, og som efter erfaringen er årsagen til en væsentlig del af behandlingstiden.

Jeg skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på den bestemmelse, der er optaget som § 10 i den svenske förvaltningslag af 4. juni 1971:

»Innan myndighet inhämtar yttrande genom remiss, skall myndigheten noga pröva behovet av åtgärden. Behöver yttrande inhämtas från flera, skall det göras samtidigt, om ej särskilda skäl föranleder

annat. Om det ej är obehövt, anges i remissen i vilka avseenden och inom vilken tid yttrande önskas samt huruvida mottagaren bör inhämta yttrande från annan.»

Om baggrunden for denne bestemmelse henviser jeg navnlig til Kongl. Maj:ts proposition 1971:30, s. 382-90, og de dér anførte henvisninger.

Endvidere henviser jeg til indstillingen af 1958 fra den norske forvaltningskomité, s. 177.

Endelig skal jeg erindre om, at visse spørgsmål vedrørende høringsproceduren, som også vil blive berørt nedenfor, er behandlet i Statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923.

Med henblik på en rationalisering vedrørende høringsproceduren og i forbindelse hermed på udformning af cirkulærebestemmelser synes der at være anledning til at overveje følgende spørgsmål:

1) Det er ofte i diskussion om forvaltningsprocedure gjort gældende, at der høres i videre omfang end påkrævet, jfr. f. eks. *Poul Andersen* i *Juristen* 1965, s. 194.

At en myndighed, uden at dette er direkte foreskrevet, hører en anden myndighed, inden den træffer afgørelse i en sag, vil i almindelighed kunne have en rimelig begrundelse i et eller flere af følgende forhold: Der tilvejebringes herved sådanne oplysninger til brug for den kompetente myndigheds afgørelse, som ikke kan tilvejebringes på tilfredsstillende måde af parterne eller af den kompetente myndighed selv. Den hørte myndighed afgiver vurderende udtalelser baseret på særlig sagkundskab eller særligt lokalkendskab. Høringen sikrer en nødvendig eller ønskelig samordning af to eller flere myndigheders funktioner.

I den tidligere omtalte svenske bestemmelse er det udtrykkeligt anført, at høring ikke må finde sted, før den hørende myndighed nøje har prøvet behovet for høringen. Dette princip bør formentlig også fastslås som et udgangspunkt i et dansk cirkulære om høring – for at modvirke for rutinemæssige høringer som led i sagsbehandlingen. For visse nærmere afgrænsede grupper af sager må høring dog fortsat blive et regelmæssigt led.

For nogle af de områder, hvor høring i dag regelmæssigt finder sted, er der for-

mentlig grund til at overveje, om ikke det ville være forsvarligt i stedet at delegere eller overføre beføjelsen til at træffe afgørelse til den myndighed, der høres, jfr. også betænkning nr. 629/1971 om centraladministrationens organisation, s. 25. I tilfælde af delegation må denne typisk ledsages dels af nærmere instruktion af den underordnede myndighed, dels af regler om forelæggelse af principielle og tvivlsomme sager for den overordnede myndighed og/eller etablering af møder mellem repræsentanter for de to myndigheder med henblik på afvikling af sådanne sager. Efter min mening bør der i denne forbindelse ikke på forhånd bortses fra muligheden af utraditionelle ordninger, hvorefter direktorater og lignende styrelser – ligesom tilfældet allerede er for politi og amter – med hensyn til modtagelse af instruktioner og forelæggelse af sager placeres som underordnede i forhold til flere ministerier.

I rekursager vil høringer undertiden kunne erstattes af en (telefonisk) rekvisition af de akter, der har dannet grundlag for underinstansens afgørelse, eventuelt suppleret med enkelte telefoniske oplysninger. Jeg er opmærksom på, at der er væsentlige begrænsninger for anvendelse af en sådan fremgangsmåde. Den vil typisk være uegnet, hvis en væsentlig del af afgørelsesgrundlaget for 1. instans er mundtligt. Men også bortset herfra vil indhentelse af en udtalelse fra 1. instans i almindelighed være påkrævet, dels hvis sagen er af mere kompliceret karakter, dels hvis det efter det foreliggende er en reel mulighed, at rekursen fører til ændring af 1. instans afgørelsen.

I de tilfælde, hvor høringen først og fremmest har det formål at sikre samordning af flere myndigheders funktioner, vil det undertiden kunne overvejes at erstatte høring i de konkrete sager med andre foranstaltninger af samordnende karakter (drøftelser til fastlæggelse af de afgørende generelle principper suppleret med skriftlig kontakt eller møder – eventuelt i særligt kontaktudvalg – om udvalgte enkeltafgørelser af principiel eller tvivlsom karakter).

2) Allerede i Statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923 er det som i den omtalte svenske bestemmelse slået fast, at der, når flere myndigheder skal høres i en sag, så vidt muligt bør ske samtidig hø-

ring (»stjernehøring«) af de pågældende myndigheder. Der er formentlig behov for i et eventuelt nyt cirkulære at gentage denne bestemmelse.

Navnlig når en overordnet myndighed skal høre flere led i en »kæde« af underordnede myndigheder, er det imidlertid nødvendigt at lade høringssvaret vandre opad gennem de forskellige led. I disse tilfælde kan en vis fremskyndelse af høringsproceduren opnås ved at lade høringen (forespørgselen) fra den øverste myndighed sende direkte til det »nederste led« i kæden og ikke »ned ad kommandovejen«. Jeg henviser i denne forbindelse til de i ombudsmandens beretninger for 1958, s. 158, og 1969, s. 90, refererede sager.

3) Mens det jævnligt vil være tilstrækkeligt at foretage en høring som »blank« høring, typisk ved stempel eller høringsblanket, bør det i andre tilfælde overvejes, om ikke høringsproceduren kan forenkles og gøres mere formålstjenlig ved, at man i høringsskrivelsen nærmere præciserer formålet med høringen, d.v.s. hvad der ønskes oplyst, undersøgt eller vurderet.

4) En årsag til, at høringer kan virke særlig tidkrævende, er undertiden, at der hos samtlige implicerede myndigheder udfærdiges interne referater i sagen, d.v.s. interne redegørelser med oversigt over sagen og eventuelt angivelse af undersøgelser af regler, disses forarbejder, praksis, litteratur, sagsbehandlers argumentation m. v. Der vil utvivlsomt i betydeligt omfang kunne spares tid og arbejdskraft, hvis et referat eller en del heraf (eventuelt udskilt som et notat om undersøgte generelle spørgsmål), der er udarbejdet hos én myndighed, kan

stilles til rådighed for de øvrige myndigheder. Formentlig kan sådanne ordninger – uanset de særlige problemer i denne henseende, som offentlighedsloven nu indebærer – anvendes i videre omfang end hidtil.

5) Der savnes undertiden en nærmere ordning vedrørende svarfrister m. v. ved høring.

Af hensyn til sagsbehandlings fremskyndelse er det naturligvis vigtigt, at fristerne ikke er længere end påkrævet.

Erfaringen viser imidlertid, at det også er betydningsfuldt, at der er en nærmere kommunikation mellem den hørende og den hørte vedrørende fristspørgsmålet. Det tidspunkt, inden hvilket svar forventes, bør derfor enten angives i høringsskrivelsen eller være generelt bestemt ved aftale mellem de pågældende myndigheder eller ved cirkulære.

Der synes ikke hos alle myndigheder at være etableret noget fast system vedrørende besvarelse af rykkerskrivelser, der sendes fra den kompetente til den hørte myndighed. Jeg henviser herved til de sager, der er omtalt i ombudsmandens beretninger under stikordet »manglende besvarelse af erindringsskrivelser«.

Det bør formentlig fastlægges som en almindelig ordning, at rykning straks finder sted, når sagen fremtages efter den fastlagte frist, og at den hørte myndighed da (skriftligt eller telefonisk) svarer med oplysning om, hvorpå sagen beror, og om, hvornår svar kan forventes.

Jeg har samtidig hermed gjort Statsministeriet, Indenrigsministeriet, Justitsministeriet og Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med denne skrivelse.«

74. *Ikke fundet grundlag for at kritisere Socialministeriets standpunkt, hvorefter den årlige indtægtsregulering af de sociale pensioner skal finde sted den 1. april, men henstillet til ministeriet at overveje spørgsmålet om lovregulering af tidspunktet for reguleringen. (J. nr. 1087/72).*

A klagede over, at Socialministeriet havde afslået at træffe bestemmelse om, at den årlige indtægtsregulering af folkepensionen skulle ske med virkning fra 1. januar i stedet for – som nu – med virkning fra 1. april.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A over for Socialministeriet havde rejst

spørgsmål om tidspunktet for omberegningen af folkepension på grundlag af ændringer i indkomsten i det foregående kalenderår. Baggrunden for hans henvendelser var, at det sociale udvalg i X kommune i 1971 havde reguleret hans folkepension pr. 1. juli. Efter A's opfattelse burde reguleringen være sket

med tilbagevirkende kraft fra 1. april, eventuelt fra 1. januar.

Socialministeriet meddelte ham, at omberegning af folkepension bør finde sted pr. 1. april samtidig med en eventuel pristalsregulering. Med hensyn til spørgsmålet om at lade den årlige omberegning af pensionen få virkning fra 1. januar oplyste ministeriet, at man kunne tiltræde den fremgangsmåde, som kommunerne havde fulgt gennem en meget lang årrække, og hvorefter den årlige omberegning af pensionerne på grundlag af det foregående kalenderårs indtægt alene havde virkning for fremtiden. Ministeriet tilføjede, at den væsentligste baggrund herfor var, at pensionisterne herved fik sikkerhed for, at det beløb, som udbetaltes, var rigtigt beregnet, således at efterreguleringer – eventuelt i form af tilbagebetaling af for meget udbetalt pension – blev undgået.

Som svar på en fornyet henvendelse meddelte Socialministeriet A, at de sociale pensionslove ikke indeholder regler om, fra hvilket tidspunkt omberegning af pensionerne skal finde sted, men kun, at pensionsberegningen skal ske på grundlag af det foregående kalenderårs indtægter, jfr. folkepensionslovens § 5, samt at kommunalbestyrelsen træffer foranstaltning til, at pensionerne *fremtidig* nedsættes, inddrages eller forhøjes i overensstemmelse med ny beregning, jfr. folkepensionslovens § 23, stk. 1. Ministeriet meddelte videre, at den omstændighed, at der ikke i loven er fastsat et bestemt tidspunkt for omberegning af pension, ikke skyldes en forglemmelse, men derimod er udtryk for, at det er overladt til de administrative myndigheder at fastsætte tidspunktet ud fra praktisk-administrative hensyn. Disse hensyn havde medført, at 1. april hidtil har været fastsat som datoen for den almindelige årlige omberegning, og at man ved de overvejelser, der havde fundet sted om udskydelse af omberegningstidspunktet til 1. juli, ikke havde ment, at de praktisk-administrative hensyn, der kunne tale herfor, var tilstrækkelig tungtvejende til foretagelse af en ændring.

Jeg udtalte, at reglerne om den årlige beregning af folkepension findes i folkepensionslovens § 4, hvorefter retten til at oppebære folkepension med det fulde grundbeløb er betinget af, at vedkommendes indtægter, beregnet efter reglerne i § 5,

ikke overstiger visse bestemte beløb, og i § 5, hvorefter beregningen efter § 4 foretages på grundlag af indtægterne i det foregående kalenderår.

Endvidere bestemmer folkepensionslovens § 23, stk. 1 følgende:

»Forøges eller nedsættes en pensionists indtægt mere end rent midlertidigt så meget, at en beregning af pensionen, herunder pensionstillæg og ægteskabstillæg, på grundlag af den indtægt, der herefter står til pensionistens rådighed, nu vil give et andet resultat, træffer kommunalbestyrelsen foranstaltning til, at pensionen fremtidig nedsættes, inddrages eller forhøjes i overensstemmelse med ny beregning.«

Når det ikke i loven er foreskrevet, på hvilket tidspunkt den årlige pensionsberegning efter folkepensionslovens § 4 skal foretages, må det – inden for de grænser, administrative hensyn tilsiger – anses for at være overladt til vedkommende administrative myndighed at fastsætte tidspunktet, således som Socialministeriet havde anført over for A.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere Socialministeriets standpunkt, hvorefter den årlige pensionsberegning fortsat skal finde sted pr. 1. april. Jeg lagde herved vægt på, at det – når beregningen skal ske efter indtægten i det foregående kalenderår, jfr. § 5 – er praktisk umuligt at foretage en beregning pr. 1. januar, at en udsættelse til 1. april ikke går ud over, hvad administrative hensyn tilsiger, og at en beregning med tilbagevirkende kraft fra 1. januar (således som A havde ønsket) – som anført i Socialministeriets ovennævnte skrivelse til ham af 25. april 1972 – gav anledning til betænkeligheder, jfr. herved også princippet i folkepensionslovens § 23, stk. 1.

Endvidere lagde jeg vægt på, at en pensionist, hvis indtægt nedsættes mere end rent midlertidigt efter folkepensionslovens § 23, stk. 1, (jfr. ovenfor) har adgang til ved henvendelse til kommunalbestyrelsen at få pensionen forhøjet i overensstemmelse med ny beregning. Pensionisten er således ikke henvist til at afvente den årlige omberegning af pensionen pr. 1. april.

Uanset at udsættelse af den omtalte indtægtsregulering af de sociale pensioner (folkepension, invalidepension og enkepen-

sion) til 1. april og regulering uden tilbagevirkende kraft byggede på en mangeårig praksis, fandt jeg dog, at disse spørgsmål var af en sådan betydning for pensionisternes retsstilling, at principielle retlige hensyn talte for, at spørgsmålene var nærmere lovreguleret. For så vidt praktiske hensyn måtte rejse spørgsmål om en yderligere udsættelse af reguleringen, ville behovet for

lovregulering naturligvis blive væsentligt større.

Under henvisning til ombudsmandslovens § 11 gjorde jeg Socialministeriet bekendt med disse synspunkter og henstillede, at spørgsmålet om lovregulering blev overvejet.

75. Henstillet til Direktoratet for Fængselsvæsenet, at der i løbet af forholdsvis kort tid blev søgt udfærdiget særlige rapportblanketter til sikringscelleanbringelser. (J. nr. 127/72 m. fl.).

A, B og C, der var indsatte i fængselsvæsenets anstalter, klagede uafhængig af hinanden over, at de var blevet indsat i sikringscelle. Det drejede sig om følgende tilfælde:

A var indsat fra den 5. juni 1971, kl. ca. 23, til den 6. juni 1971, kl. 9.30.

B var indsat fra den 11. januar 1972 til den 12. januar 1972, kl. 7.15.

(Klokkeslæt for indsættelsen i sikringscelle var ikke anført i »sikringscellerapporten«, men af andet materiale fremgik det, at indsættelsen var sket efter kl. 16).

C var indsat fra den 18. september 1971, kl. ca. 12, til den 21. september 1971, kl. 18.00, og den 22. september 1971, kl. 1.30 til kl. 10.20.

Efter straffelovens § 48 kan sikringscelle »i det for øjemedet nødvendige omfang« anvendes »for at afværge truende vold, betvinge voldsom modstand eller forebygge rømning«. Efter varetægtsanordningen gælder denne regel også for varetægtsfængslede.

Ved Justitsministeriets cirkulære af 7. august 1968 om anvendelse af sikringscelle m. v. i fængselsvæsenets anstalter er der sket en vis begrænsning i grundlaget for anvendelse af sikringscelle. Cirkulærets § 1, stk. 1, indeholder stort set en gentagelse af straffelovens § 48, men § 1, stk. 2, indeholder en tilføjelse om, at sikringscelle (og andre sikringsmidler) kun må anvendes, når forholdene gør det absolut påkrævet, og når andre og lempeligere midler har været forsøgt eller åbenbart vil være utilstrækkelige.

Med hensyn til kompetencen til at træffe bestemmelse om anbringelse i sikringscelle indeholder cirkulærets § 3, stk. 1, følgende regel:

»Bestemmelse om anvendelse af sikringscelle m. v. træffes af anstaltens vagthavende leder. Tillader øjemedet ikke, at lederens afgørelse afventes, kan foreløbig afgørelse træffes af overvagtimester, vagtmester, vagtmesters stedfortræder eller den tilstedeværende funktionær, som er ansvarlig for det pågældende tjenesteområde. Den vagthavende leder skal da omgående underrettes om sikringsmidlernes anvendelse.«

Endelig skal opmærksomheden henledes på regelen i cirkulærets § 3, stk. 2:

»Der skal straks udfærdiges rapport om det passerede med en fyldestgørende begrundelse for, at de i § 1 omtalte betingelser har været opfyldt.«

I skrivelse af 21. april 1972 har Direktoratet for Fængselsvæsenet under henvisning til den sidstnævnte cirkulærerregel anmodet inspektøren for Københavns Fængsler om, at det ved modtagelsen af rapporter om anvendelse af sikringscelle påses, at der er udfærdiget rapport om det passerede med en fyldestgørende begrundelse for, at betingelserne for anvendelse af sikringscelle har været opfyldt.

På baggrund af de ovennævnte regler gav min gennemgang af de tre sager mig anledning til at udtale følgende:

1. Tidsrum for anbringelse i sikringscelle.

Selv om det ikke er udtalt i cirkulæret, tør det formentlig anses for forudsat, at rapportmateriale i forbindelse med sikringscelle præcist angiver indsættelsestidspunktet og tidspunktet for sikringscelleopholdets ophør. Praksis er formentlig også i alt væsentligt i overensstemmelse hermed.

I en af sagerne (B) syntes angivelse af indsættelsestidspunktet dog at mangle i indsættelsesrapporten.

2. *Kompetencen.*

I de hastende tilfælde, der omtales i cirkulærets § 3, stk. 1, 8. pkt., kan afgørelse træffes af overvagtmester, vagtmester, stedfortrædende vagtmester eller den tilstedeværende funktionær, som er ansvarlig for det pågældende tjenesteområde.

I sagerne vedrørende A og B havde direktoratet anført, at vedkommende postbetjent efter denne regel var kompetent til at træffe afgørelse – hvilket var sket i de to sager – og havde desuden henvist til, at vagtmesteren i begge tilfælde havde været til stede.

Efter min mening havde rækkefølgen i den opregning af personer, der findes i § 3, stk. 1, 2. pkt., betydning. Når vagtmester er til stede, påhviler det ham at afgøre sagen – fremfor postbetjenten.

Den rapport, der udfærdiges, bør efter min mening anføre alle, der har medvirket ved anbringelsen. Rapporten i B's sag opfylder tilsyneladende ikke dette krav.

3. *Underretning til anstaltens vagthavende leder.*

Efter min mening er det ikke stemmende med kravet i cirkulærets § 3, stk. 1, sidste pkt., om *omgående* underretning til anstaltens vagthavende leder, at denne – som anført i direktoratets skrivelse i A's sag – først om morgenen blev underrettet om sikringscelleanbringelser, der var sket den foregående aften eller nat.

Jeg tilføjede, at § 3, stk. 1, efter min mening måtte forstås således, at de afgørelser, der træffes af andre end den vagthavende anstaltsleder, er af en vis foreløbig karakter, idet underretningen til lederen skal danne grundlag for, at denne foretager en virkelig realitetsprøvelse, der typisk må indebære, at han tilser den pågældende og taler med ham.

4. *Begrundelse i rapporten.*

Jeg fremhævede, at cirkulærets § 3, stk. 2, ikke blot indeholder et generelt formuleret krav om, at rapporten vedrørende sikringscelleanbringelsen skal angive en be-

grundelse for anbringelsen. Rapporten skal på fyldestgørende måde begrunde, at de betingelser, som efter § 1 skal være opfyldt, også er opfyldt. Jeg gik da også ud fra, at det var dette, direktoratet havde for øje i sin ovennævnte skrivelse af 21. april 1972 til inspektøren for Københavns Fængsler.

I de foreliggende sager har rapporterne følgende indhold:

A's sag:

»D. d. kl. 22.55 anmodede fg. om at komme på toilettet, samtidig bad han om at tale med en sygeplejerske.

Da fg. kl. 23.05 blev lukket tilbage fra toilettet og var kommet ca. halvvejen hen ad gangen, bad han igen om at tale med sygeplejersken. Vi bad ham vente i sin celle, men fg. nægtede at gå tilbage og ville nu også tale med en vagtmester.

Derefter blev fg. med alm. førergreb ført til celle nr. 39 af undertegnede og«

B's sag:

»Ovennævnte fg. havde d. d. flere gange truet mig med tæv, hvis han ikke omgående blev flyttet til Blg. F. o. Da jeg fik at vide, at han skulle blive til næste dag, ringede jeg efter for at have assistance, hvis fg. gik amok, hvilket han gjorde ved at overfalde mig, hvorefter vi tog alm. førergreb på fg. og førte ham til celle 3 i overværelse af vagtmester«

C's sag:

Den 18. september 1971:

»Den indsatte blev d. d. kl. 12.00 udskrevet fra Sgh K I af dr. Ott.

Hun nægtede at lade sig overflytte til P.F./k., blev helt ustyrlig og slog tre ruder i stykker, fik derved en del snitsår og blev behandlet af sygeplejerske Ob. . . . blev tilkaldt, og efter telefonisk samråd med dr. Ott blev det besluttet, at hun skulle i sikringscelle 11 og ikke foreløbig flyttes til P.F./k.«

Den 22. september 1971:

»For at få ro må SK kl. 1,30 flyttes hen i nr. 11, da hun er ved at »flippe ud« fordi hun ikke kan sove, har ringet flere gange for at få medicin. Sygepl. tilkaldt og vagtmesteren orienteret.«

Efter de foreliggende oplysninger i sagerne – hvoraf A's og C's sager er grundigt undersøgt – kunne det ikke anses for

godtgjort, at nogen af anbringelserne var sket, uden at betingelserne havde været opfyldt.

Rapporterne havde kun i begrænset omfang kunnet tillægges betydning ved sagernes bedømmelse. Om i hvert fald to af rapporterne syntes det at gælde, at de ikke viste, om der var anvendt eller truet med vold fra den indsatte side.

Jeg forstod direktoratets skrivelse i A's sag således, at man fra direktoratets side var opmærksom på problemet, men ville henskyde dets løsning til personaleuddannelsen, eventuelt i forbindelse med en ny almindelig instruks for fængselspersonale.

Efter min mening kunne det ikke påregnes på denne måde at opnå nogen løsning på længere sigt, jfr. herved også direktoratets senere skrivelse af 21. april 1972, der er omtalt ovenfor; denne skrivelse indeholder dog kun en generel indskærpelse af cirkulærets grundlovsregler.

Når jeg fandt, at der burde tillægges spørgsmålet relativt stor betydning, beroede det på de formål, udfærdigelsen af en grundlovsregulering som den omtalte kunne tjene:

a) Det markeres klarere, at anvendelsen af sikringscelle er den mest subsidiære nødløsning på konfliktsituationer.

b) Begrundelseskravet kan medvirke til at sikre en bedre realitetsprøvelse af betingelserne.

c) Begrundelsen er forudsætningen for, at der kan foreligge et rimeligt grundlag for andres senere prøvelse, det vil sige lederens eventuelle efterfølgende prøvelse efter § 3, stk. 1, sidste pkt., og direktoratets prøvelse i klagesager eller efter § 8.

Jeg fandt ikke anledning til af egen drift at undersøge de omtalte sager yderligere med henblik på spørgsmålet om eventuel kritik af det passerede. Derimod gav sagsmaterialet mig anledning til i henhold til § 10 i instruksen for Folketingets ombudsmand at henstille, at der i løbet af forholdsvis kort tid blev søgt udfærdiget særlige rapportblanketter til sikringscelleanbringelser, der ved deres udformning sikrer, at der i sagerne er

a) oplysning om, hvem der har besluttet anbringelsen,

b) oplysning om, hvem der har medvirket ved anbringelsens gennemførelse,

c) præcise angivelser af tidspunktet for anbringelse og tidspunktet for opholdets ophør,

d) en beskrivelse af de faktiske begivenheder, der ligger forud for beslutningen om anbringelser – således at disse begivenheder vurderes på grundlag af regelen i cirkulærets § 1,

e) oplysning om, hvorvidt der, jfr. cirkulærets § 1, stk. 2, har været gjort særlige forsøg på at afværge situationen på anden måde,

f) oplysning om, hvorledes eventuel magtanvendelse i forbindelse med anbringelsen nærmere er forløbet. Eventuel oplysning om vidner til magtanvendelsen og

g) oplysning om underretning efter § 3, stk. 2, sidste pkt., til lederen, om tidspunktet for denne underretning og om lederens afgørelse.

Eventuelt kan blanketten – ved genpartsystem – udformes således, at den kan danne grundlag for oplysninger vedrørende forhold under opholdet, herunder tilsyn efter § 5 og afgørelser efter § 7, stk. 2, og for indberetning til Direktoratet for Fængselsvæsenet efter § 8.

Til sammenligning henviste jeg til den brevveksling mellem Tilsynet i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, og Socialministeriet, som var omtalt i tilsynets seneste beretning af 29. september 1972.

Den 24. januar 1973 underrettede Direktoratet for Fængselsvæsenet mig om, at det i en cirkulærskrivelse af samme dato til Fængselsvæsenets anstalter havde anført følgende vedrørende anbringelse i sikringscelle:

»I forbindelse med gennemgang af nogle klagesager vedrørende anvendelse af sikringscelle har Folketingets ombudsmand udtalt sig om følgende spørgsmål vedrørende bestemmelsen i § 3 i Justitsministeriets cirkulære af 7. august 1968 om anvendelse af sikringscelle m. v. i Fængselsvæsenets anstalter.

Bestemmelsen har følgende ordlyd:

»Bestemmelse om anvendelse af sikringscelle m. v. træffes af anstaltens vagthavende leder. Tillader øjemedet ikke, at lederens afgørelse afventes, kan foreløbig afgørelse træffes af overvagtimester, vagtmester, vagtmesters stedfortræder eller den tilstedeværende

funktionær, som er ansvarlig for det pågældende tjenesteområde. Den vagthavende leder skal da omgående underrettes om sikringsmidlernes anvendelse.

Stk. 2. Der skal straks udfærdiges rapport om det passerede med en fyldestgørende begrundelse for, at de i § 1 omtalte betingelser har været opfyldt.«

For så vidt angår § 3, stk. 1, 2. pkt. har ombudsmanden udtalt, at rækkefølgen i den opregning af personer der findes – efter hans mening – har betydning, således at det, såfremt f. eks. en vagtmester er til stede, påhviler ham at afgøre sagen frem for postbetjenten.

Direktoratet er enig heri.

For så vidt angår § 3, stk. 1, sidste pkt., har ombudsmanden udtalt, at det efter hans mening ikke er stemmende med kravet om omgående underretning til anstaltens vagthavende leder, at denne – således som det har været anført af direktoratet i en konkret klagesag – først om morgenen underrettes om sikringscelleanbringelser, der er sket den foregående aften eller nat. Ombudsmanden har tilføjet, at bestemmelsen efter hans mening må forstås således, at de afgørelser, der træffes af andre end den vagthavende anstaltsleder, er af en vis foreløbig karakter, idet underretning til lederen skal danne grundlag for, at denne foretager en virkelig realitetsprøvelse, der typisk må indebære, at han tilser den pågældende og taler med ham.

Direktoratet har foreløbig anmodet »Arbejdsgruppen vedrørende revision af anordningerne m. v.« om en udtalelse om dette spørgsmål.

For så vidt angår § 3, stk. 2, har ombudsmanden i henhold til § 10 i instruksen for Folketingets ombudsmand henstillet, at der søges udfærdiget særlige rapportblanketter til sikringscelleanbringelser, der ved deres udformning sikrer, at der i sagerne er

a) oplysning om, hvem der har besluttet anbringelsen,

b) oplysning om, hvem der har medvirket ved anbringelsens gennemførelse,

c) præcise angivelser af tidspunktet for anbringelse og tidspunktet for opholdets ophør,

d) en beskrivelse af de faktiske begivenheder, der ligger forud for beslutningen om anbringelser – således at disse begivenheder vurderes på grundlag af regelen i cirkulærets § 1,

e) oplysning om, hvorvidt der, jfr. cirkulærets § 1, stk. 2, har været gjort særlige forsøg på at afværge situationen på anden måde,

f) oplysning om, hvorledes eventuel magt-anvendelse i forbindelse med anbringelsen nærmere er forløbet. Eventuelt oplysning om vidner til magtanvendelsen og

g) oplysning om underretning efter § 3, stk. 2, sidste pkt., til lederen, om tidspunktet for denne underretning og om lederens afgørelse.

Ombudsmanden har tilføjet, at blanketten – ved et genpartssystem – eventuelt kan udformes således, at den kan danne grundlag for oplysninger vedrørende forhold under opholdet, herunder tilsyn efter § 5, og afgørelser efter § 7, stk. 2, og for indberetning til direktoratet efter § 8.

Direktoratet finder grundlag for at følge ombudsmandens henstilling og vil snarest træffe foranstaltning til udfærdigelse af særlige rapportblanketter til brug ved sikringscelleanbringelser.

Man anmoder om, at personalet straks instrueres om, at rapporter om anbringelse i sikringscelle skal udfærdiges i overensstemmelse med foranstående.«

Direktoratet tilføjede, at det senere ville vende tilbage til spørgsmålet om underretning til anstaltens vagthavende leder i henhold til cirkulærets § 3, stk. 1, sidste pkt.

76. Fortolkningen af § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, i revisorloven. (J. nr. 1420/72).

A klagede over, at Handelsministeriet havde afslået hans ansøgning om optagelse i Handelsministeriets revisorregister og dermed om ret til at benytte betegnelsen »registreret re-

visor«, jfr. § 12, stk. 2, nr. 2 og 3 i lov nr. 220 af 27. maj 1970 om registrerede revisorer.

I § 1, stk. 1, i loven om registrerede revi-

sorer bestemmes det, at Handelsministeriet fører et revisorregister. Ifølge stk. 2 har enhver person ret til at blive optaget i revisorregistret og dermed til at benytte betegnelsen »registreret revisor«, som

- 1) har dansk indfødsret,
- 2) har bopæl her i landet,
- 3) er fyldt 25 år,
- 4) ikke er umyndiggjort, under lavværge-mål eller har sit bo under konkursbehandling,
- 5) har bestået eksamener eller prøver, som Handelsministeriet har godkendt til dette formål, og
- 6) i mindst 3 år efter det fyldte 18. år har deltaget i udførelsen af de almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder hos en statsautoriseret revisor, en registreret revisor eller en revisor, der opnår registrering efter § 12, stk. 2.

Loven trådte i kraft den 1. november 1970, men ifølge § 12, stk. 2, har revisorer indtil 1. november 1971 ret til at blive optaget i revisorregistret, hvis de

- 1) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-5, jfr. stk. 3, og gennem 3 år har drevet selvstændig revisionsvirksomhed som hovederhverv,
- 2) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og gennem mindst 10 år har drevet selvstændig revisionsvirksomhed som hovederhverv, eller
- 3) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i alle almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder.

Ifølge § 1, nr. 5, i Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 416 af 24. september 1970 om godkendelse af registrerede revisorers uddannelse godkendes prøve aflagt som afslutning på Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus i overensstemmelse med de regler, som Undervisningsministeriet herom fastsætter, og efter forudgående aflæggelse af højere fagprøve i regnskabslære, højere handelseksamen eller handelseksamens regnskabslinie som grundlag for optagelse i revisorregisteret.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A, der er født den 31. juli 1915, den 15. december 1970 indgav ansøgning til Handelsministeriet om optagelse i revisorregisteret. I ansøgningen oplyste han bl. a., at han i perioden 1. november 1941-1. august 1967 havde haft ansættelse hos statsautoriseret revisor, at han i mange år havde drevet en selvstændig afdeling inden for det pågældende revisionsfirma med 3-4 medarbejdere, og at han siden 1. august 1967 havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv. Han anførte herved, at han i 1969 havde ialt 227 klienter og en samlet honorarindtægt på 252.775 kr.

I et bilag til ansøgningen redegjorde A nærmere for sine ansættelsesforhold hos det statsautoriserede revisionsfirma. Han oplyste heri, at han siden formueopgørelsen af 1945 havde arbejdet selvstændigt med klienters forhold og derved oparbejdet en til sin pension knyttet klientkreds, for hvem han udførte selvstændigt revisionsarbejde med faste medarbejdere som en selvstændig afdeling. Da der pr. 1. juli 1960 blev oprettet en ansættelseskontrakt med revisionsfirmaet, blev det heri bl. a. bestemt: »(A) skal være berettiget til at udføre selvstændigt revisionsarbejde m. v. for de samme klienter som hidtil og endvidere hos nye klienter, der har naturlig tilknytning til disse.« Ved A's overgang til selvstændig revisionsvirksomhed den 1. august 1967 overtog han 67 klienter fra den nævnte selvstændige afdeling. Han henviste endvidere til enkelte større sager, hvori han havde udført revisionsmæssigt arbejde.

Handelsministeriet meddelte A i skrivelse af 6. april 1971, at han ikke ville kunne optages i revisorregistret, da han ikke opfyldte lovens betingelser om teoretisk uddannelse, jfr. lovens § 1, stk. 2, nr. 5, sammenholdt med Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 416 af 24. september 1970 om godkendelse af registrerede revisorers uddannelse. Ministeriet henledte hans opmærksomhed på den særlige adgang til at aflægge prøve som afslutning på Handelshøjskolernes statskontrollerede højere fagprøve i regnskabslære, jfr. bekendtgørelsens § 1, nr. 5.

Efter A's anmodning blev sagen optaget til fornyet behandling i Handelsministeriet. I forbindelse hermed modtog ministeriet udtalelser fra de stedlige ligningsmyndigheder og Statens Ligningsdirektorat, der ikke hav-

de indvendinger mod hans optagelse i revisorregisteret.

Sagen blev herefter forelagt Handelsministeriets Revisorudvalg. Der blev i den anledning indhentet en yderligere udtalelse fra X kommunes ligningsafdeling, der bekræftede, at A hos de statsautoriserede revisorer havde haft en overordentlig selvstændig stilling, og at han i en meget lang række sager stod som medunderskriver på regnskaberne sammen med en af de statsautoriserede revisorer. Ligningsafdelingen kunne varmt anbefale hans registrering.

I udvalgets referat fra mødet den 25. maj 1971 var det om A's registrering anført:

»(B) var af hensyn til konsekvenserne betænkelig ved at indstille til registrering. Formanden sluttede sig hertil også under hensyn til, at man hidtil havde anlagt en streng fortolkning af lovens krav om »selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv« i mindst 10 år. Efter alt foreliggende, herunder at ansøgeren efter sin kontrakt med revisionsvirksomheden var berettiget til at udføre selvstændigt revisionsarbejde m. v. og Ligningsdirektoratets standpunkt, var der dog i udvalget almindelig enighed om at indstille registrering. Formanden bemærkede, at sagen i ministeriet vil blive forelagt med oplysning om de af (B) og ham fremførte betænkeligheder.«

I skrivelse af 2. juli 1971 meddelte Handelsministeriet A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre den trufne afgørelse, hvorefter han ikke kunne optages i revisorregisteret. Ministeriet anførte, at hans virksomhed i revisionsfirmaet ikke efter ministeriets opfattelse kunne anses for »selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv«. Han opfyldte således ikke betingelserne i lovens § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, for optagelse i registeret, og Handelsministeriet havde ikke i loven hjemmel til at dispensere fra disse betingelser.

A rettede herefter henvendelse til bl. a. nogle folketingsmedlemmer. I skrivelser af 9. oktober og 23. november 1971 til de pågældende redegjorde handelsministeren nærmere for sagen og anførte bl. a. følgende:

»Jeg kan iøvrigt oplyse, at overgangsbestemmelsen om, at revisorer kan registreres inden 1. november i år, når de efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og

dér været beskæftiget på nærmere angiven måde, kom ind i loven under lovforslagets behandling i Folketinget, og at det fremgår af lovsagen her i ministeriet, at den tidligere handelsminister gjorde folketingsudvalget opmærksom på, at denne overgangsbestemmelse kunne give uretfærdige resultater. Desværre har det vist sig, at nogle medarbejdere hos statsautoriserede revisorer f. eks. har været i den situation som revisor (A) eller har været ansat hos en statsautoriseret revisor i meget mere end 10 år uden nu at være 50 år eller uden at have været det i de seneste 10 år. Blandt sådanne medarbejdere hos statsautoriserede revisorer er der flere, der ligesom (A) føler, at bestemmelsen har virket uretfærdig.«

Ved personlig henvendelse den 9. december 1971 til handelsministeren anmodede A om, at sagen måtte blive taget op til fornyet overvejelse. I tilslutning hertil indsendte han en skrivelse af 12. august 1971 fra det revisionsfirma, hvor han tidligere havde været ansat. Det var heri anført, at han efter ansættelseskontrakten af 1. juni 1960 skulle udføre selvstændigt revisionsarbejde m. v. for de samme klienter som hidtil, men at der selvsagt kunne gives ham retningslinier for udførelsen af revisionsarbejdet. Under forhandlingerne om kontraktens udformning var muligheden for at lade ham oppebære en andel af firmaets overskud blevet drøftet, men opgivet under hensyn til loven om statsautoriserede revisorer.

I skrivelse af 22. februar 1972 meddelte Handelsministeriet, at det måtte fastholde, at A ikke under ansættelsen i det pågældende revisionsfirma havde arbejdet som selvstændig revisor. Ministeriet fandt det således ikke muligt at ændre den tidligere afgørelse, hvorefter han ikke kunne optages i revisorregisteret.

Efter at A gennem et folketingsmedlem havde sendt handelsministeren et ændringsforslag til revisorloven, hvorefter registrering i en overgangsperiode kunne ske i videre omfang end hidtil, meddelte ministeren ham i skrivelse af 12. juni 1972, at indsættelse af bestemmelsen i lovens § 12, stk. 2, nr. 3, under folketingsbehandlingen måtte tages som udtryk for, hvor langt Folketinget ønskede at gå med hensyn til overgangsreglerne. Ministeren fandt på denne baggrund ingen praktisk mulighed for at fremsætte et så vidt-

gående ændringsforslag, som A havde foreslået.

I forbindelse med A's klage til mig redegjorde han for sin virksomhed som revisor, samt de formodede følger for hans forretning af afslaget på registrering. Han gjorde endvidere gældende, at en udvidende fortolkning af revisorlovens overgangsbestemmelser i § 12, stk. 2, efter hans opfattelse var mulig. Han henviste til, at han havde haft beskæftigelse som revisor i mere end 30 år, og at han herunder havde været 25 år hos statsautoriseret revisor, hvoraf de 12 år lå efter det fyldte 40. år.

Under et møde på mit kontor gjorde A navnlig gældende, at Handelsministeriet i et nærmere angivet tilfælde havde foretaget en registrering efter revisorlovens § 12, stk. 2, nr. 2, der bygger på (selvstændig) ansættelse hos statsautoriseret revisor i en del af perioden.

Handelsministeriet havde i skrivelsen af 6. november 1972 bl. a. udtalt, at A kun kunne optages i revisorregisteret, såfremt han opfyldte betingelserne i lovens overgangsregler i § 12, stk. 2, nr. 2 eller 3.

Ministeriet havde endvidere udtalt, at hvis man under de foreliggende omstændigheder skulle overveje at optage A i revisorregisteret, skulle det ske ved at anvende en af de i det følgende angivne fortolkninger af loven om registrerede revisorer:

1. Anvende en kombination af reglerne i § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, således at selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv i en del af den i nr. 3 nævnte 10-års periode ligestilles med ansættelse hos en statsautoriseret revisor.

En sådan fortolkningsmulighed måtte Handelsministeriet afvise. Ministeriet henviste herved til sin skrivelse af 11. februar 1972 i forbindelse med den sag, der er omtalt i ombudsmandens beretning for 1971, side 96-100. 2. Anerkende, at ansættelse hos en statsautoriseret revisor under visse omstændigheder kan sidestilles med selvstændig revisorvirksomhed.

En sådan fortolkning af lovens overgangsregler måtte Handelsministeriet ligeledes afvise, uanset at A i denne forbindelse havde gjort gældende, at han under ansættelsen i revisionsfirmaet havde en meget selvstændig stilling. Ministeriet henviste herved til, at det i revisionsfirmaets erklæring af 12. au-

gust 1971 var anført, at firmaet havde instruktionsbeføjelser over for A, at aftalen netop ikke indebar, at A ved at oppebære en andel i firmaets overskud kunne betragtes som ansvarlig medindehaver, samt til at statsautoriserede revisorer efter § 11, stk. 1, i loven om statsautoriserede revisorer er afskåret fra at gå i samarbejde med andre statsautoriserede revisorer, hvilket ministeriet nærmere havde redegjort for i skrivelse af 12. oktober 1972 til mig i forbindelse med en anden klage over afslag på registrering.

Den 8. januar 1973 skrev jeg således til Handelsministeriet:

»Under henvisning til tidligere brevveksling, senest ministeriets skrivelse af 6. november 1972 (j.nr. 237-846-70), samt til mødet den 5. ds. vedrørende en klage fra revisor (A) over afslag på registrering som revisor tilbagesendes hermed sagens akter, idet jeg skal anmode om en supplerende udtalelse om følgende spørgsmål:

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at revisor (A), der er født 31. juli 1915, blev ansat i revisionsfirmaet (statsautoriserede revisorer) den 1. november 1941, og at han uafbrudt var beskæftiget i firmaet indtil 1. august 1967. Siden dette tidspunkt har han drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv.

Som jeg har givet udtryk for i min skrivelse af 15. november 1972 vedrørende revisor, er jeg enig med ministeriet i, at ansættelse hos statsautoriseret revisor – uanset graden af ansættelsens selvstændighed – ikke kan tages i betragtning ved anvendelsen af overgangsbestemmelsen i revisorlovens § 12, stk. 2, nr. 2.

Spørgsmålet er herefter alene, om revisor (A) har mulighed for at opnå registrering efter lovens § 12, stk. 2, nr. 3, der har følgende ordlyd:

»Revisorer har indtil 1. november 1971 ret til at blive optaget i revisorregisteret, hvis de

3) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i alle almindeligt forekommende bogføringsregnskabs- og revisionsarbejder.«

Efter det oplyste er bestemmelsen blevet optaget i loven under udvalgsbehandlingen i Folketinget, jfr. Folketingstidende 1969-70,

tillæg B, sp. 1619. I udvalgsbetænkningen a.st. hedder det om bestemmelsen:

»Udvalget har endvidere drøftet en lempelse af overgangsbestemmelserne i lovforslagets § 12 for så vidt angår de hos statsautoriserede revisorer ansatte ældre medarbejdere. Udvalgets drøftelser er resulteret i nedenstående ændringsforslag nr. 4, hvorefter der opnås mulighed for, at ældre medarbejdere hos statsautoriserede revisorer kan blive optaget i revisorregisteret. De yngre aldersklasser af medarbejdere hos statsautoriserede revisorer er ikke omfattet af forslaget, idet det af disse med føje kan forventes, at de kan gennemgå den fornødne teoretiske uddannelse.«

Som bestemmelserne er formuleret, må jeg være enig med ministeriet i, at selvstændig revisorvirksomhed ikke i almindelighed kan erstatte ansættelse hos statsautoriseret revisor efter det fyldte 40. år, jfr. min skrivelse af 2. marts 1972 vedrørende revisor En sådan ordlydsfortolkning støttes da også af bemærkningerne i folketingsbetænkningen.

Efter min opfattelse forekommer det dog mindre rimeligt, om bestemmelsen under alle omstændigheder fortolkes alene efter sin ordlyd. Af hensyn til at opnå en rimelig udstrækning af overgangsreglerne finder jeg det således efter omstændighederne velbegrundet og retligt forsvarligt at anlægge en udvidende (eller analogisk) formålsfortolkning. Herom bemærkes:

Formålet med overgangsbestemmelserne i revisorlovens § 12 har været at afbalancere »på den ene side hensynet til at sikre ordningen en tilstrækkelig tilgang fra starten, sådan at de flest mulige af de velkvalificerede revisorer bliver omfattet af ordningen, og på den anden side ønsket om at forhindre, at personer, som må skønnes uegnede, optages i registeret«, jfr. Folketingstidende 1969-70, tillæg A, sp. 1774, samt betænkning nr. 534/1969, s. 46-48, og s. 55.

Når bortses fra bestemmelsen i § 12, stk. 2, nr. 1, er registrering anset for forsvarlig (på nærmere angivne betingelser) dels af revisorer, der gennem mindst 10 år har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv (nr. 2), dels af revisorer, der efter det fyldte 40. år gennem de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i alle almindeligt forekommende

bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder (nr. 3).

Uanset den sproglige formulering af nr. 3 (jfr. ordet »seneste«) forekommer det mig bedst stemmende med de hensyn, der ligger bag overgangsreglerne (og som er gengivet ovenfor), at acceptere registrering af revisorer, der efter det fyldte 40. år har været ansat hos en statsautoriseret revisor i mindst 10 år og derudover i en periode indtil registreringstidspunktet har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv. Så vidt jeg kan bedømme, haves der i disse – efter det på mødet oplyste sjældent forekommende – tilfælde fornøden sikkerhed for, at den pågældende revisor opfylder de forudsatte kvalifikationskrav i enhver henseende. Det forekommer mig på denne baggrund meget vanskeligt at begrunde, at den pågældende (lille) kreds af revisorer ikke i samme grad skulle være egnede til registrering som de revisorer, der i de seneste 10 år alene har været ansat hos statsautoriseret revisor. – Tværtimod er det formentlig nærliggende at anlægge følgende betragtning: Når man har villet åbne mulighed for, at de omtalte ældre medarbejdere med 10 års ansættelse kan *blive* selvstændige, synes man så meget desto mere at måtte give de ældre revisorer, der efter 10 års ansættelse (efter det 40. år) *er blevet* selvstændige, mulighed for at *forblive* selvstændige.

Jeg skal i denne forbindelse understrege, at formålet med overgangsreglerne synes at nødvendiggøre en vedvarende tilknytning til revisorerhvervet, således at registrering alene kan ske, hvor revisoren efter det fyldte 40. år *enten* i de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor *eller* har været ansat hos statsautoriseret revisor i mindst 10 år og derudover har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv indtil registreringstidspunktet.

Herefter og i betragtning af, at der efter det for mig oplyste ikke i forarbejderne til loven ses at være afgørende holdepunkter mod en registrering i de sidstnævnte tilfælde, synes en udvidende formålsfortolkning retligt forsvarlig.

På denne baggrund beder jeg Handelsministeriet oplyse, om ministeriet kan tiltræde den skitserede udvidende fortolkning af revisorlovens § 12, stk. 2, nr. 3, hvorefter der kan ske registrering af revisorer, der efter det fyldte 40. år har været ansat i mindst 10 år

hos en statsautoriseret revisor og derudover har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv indtil registreringstidspunktet. I bekræftende fald beder jeg endvidere ministeriet oplyse, om revisor (A) herefter vil kunne registreres. Jeg henviser i denne forbindelse tillige til, at Handelsministeriets Revisorudvalg har anbefalet hans registrering.»

Handelsministeriet udtalte herefter i skrivelse af 16. februar 1973, at A ville kunne registreres, såfremt den fortolkning af § 12, stk. 2, nr. 3, der var skitseret i min ovennævnte skrivelse af 8. januar 1973, blev lagt til grund, men ministeriet måtte nære betænkelighed ved – navnlig på indeværende tidspunkt – at ændre praksis og anførte nærmere følgende herom:

»En stor del af de revisorer, der efter Handelsministeriets hidtidige praksis har fået afslag på en ansøgning om optagelse i Handelsministeriets revisorregister, har indstillet sig til eksamen på handelsskolerne for at få den nødvendige teoretiske uddannelse. Uanset om revisorerne har indstillet sig til de ekstraordinære eksaminer i 1971 og 1972, som Handelsministeriet i samarbejde med Undervisningsministeriet fik etableret, eller har fulgt den normale undervisning, har det kostet revisorerne et betydeligt arbejde og også økonomiske ofre at gennemgå denne uddannelse. Det må påregnes, at der vil opstå en betydelig utilfredshed blandt nogle af disse revisorer, hvis Handelsministeriet nu, efter at overgangsordningen er udløbet, ændrer sin praksis og derved åbner mulighed for, at de kunne have været registreret uden eksamen.

Hertil kommer, at en del revisorer måske helt har undladt at søge optagelse i revisorregistret, fordi de efter en gennemlæsning af loven eventuelt i tilknytning til en telefonsamtale med Handelsministeriet har anset det for umuligt at blive registreret. Denne gruppe revisorer kan man ikke hjælpe med en ny fortolkning af § 12, stk. 2, nr. 3, idet de, efter at overgangsperioden er udløbet den 1. november 1971, ikke kan søge optagelse med henvisning til § 12.

Dernæst bemærkes, at såfremt man vil anlægge en formålsfortolkning af loven, vil det være meget vanskeligt at modstå et yderligere pres fra revisorer, som har haft 10 års ansættelse hos en statsautoriseret revisor, men som på grund af manglende teoretisk uddannelse ikke har opnået registrering. Såfremt en revi-

sor, der har været ansat i 10 år efter det fyldte 40. år hos en statsautoriseret revisor og derudover har drevet selvstændig revisorvirksomhed i de seneste år, kan registreres, vil det være vanskeligt at begrunde, hvorfor en revisor, der måske i 20 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og i de seneste 5 år har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv, men som i dag f. eks. kun er 53 år gammel, ikke kan registreres. En afvisning i det sidstnævnte tilfælde vil ud fra en formålsbetragtning ikke være mere rimelig end en afvisning i det førstnævnte tilfælde. Der er ingen grund til at formode, at den sidstnævnte revisors kvalifikationer er dårligere end førstnævntes. Har man først i denne situation set bort fra ordene »seneste« og derefter ud fra en rimelighedsbetragtning følt sig tvunget til også at se bort fra »efter det fyldte 40. år« i § 12, stk. 2, nr. 3, vil konsekvensen være, at enhver person, der i 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor, vil kunne registreres.

Handelsministeriet må ud fra disse betragtninger nære overvejende betænkelighed ved at tiltræde den af ombudsmanden skitserede fortolkning, idet tungtvejende hensyn efter Handelsministeriets opfattelse taler imod en sådan fortolkning.

Konsekvensen af at antage en sådan fortolkning vil dels blive, at der anlægges en praksis, hvorved der opstår urimelig ulighed i behandlingen af revisorgrupper, som ved registreringsordningens ikrafttræden havde ens forudsætninger med hensyn til uddannelse og tidligere beskæftigelse i faget, dels blive en meget vidtgående fravigelse fra lovens ordlyd og vil medføre betydelige ændringer i Handelsministeriets hidtidige praksis.

Handelsministeriet finder således, at der ikke er tilvejebragt grundlag for at registrere revisor (A).«

Jeg udtalte herefter følgende:

Efter revisorlovens § 12, stk. 2, der er gengivet ovenfor, kan en revisor forlange at blive optaget i revisorregisteret indtil 1. november 1971, såfremt han opfylder betingelserne i lovens § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3 og gennem mindst 10 år har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv (nr. 2) eller efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér

deltaget i alle almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder.

Efter formuleringen af disse bestemmelser er der ikke mulighed for at kombinere de registreringskriterier, der findes i lovens § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, jfr. herved den sag, der er gengivet i min beretning for året 1971, side 96-100.

I det foreliggende tilfælde var spørgsmålet derfor alene, om A opfyldte *enten* betingelsen efter nr. 2 *eller* betingelsen efter nr. 3.

Ad betingelsen i § 12, stk. 2, nr. 2.

Efter bestemmelsen skal revisoren gennem mindst 10 år have drevet selvstændig revisionsvirksomhed som hovederhverv.

I forbindelse med en tidligere klage over afslag på registrering, jfr. min beretning for året 1971, side 96-100, har jeg udtalt, at jeg var enig med Handelsministeriet i, at indtægter ved lønnet ansættelse hos statsautoriseret revisor ikke kunne tages i betragtning ved anvendelsen af bestemmelsen i lovens § 12, stk. 2, nr. 2, måske bortset fra tilfælde, hvor ansættelsen havde haft en meget selvstændig karakter.

I en senere lignende sag havde Handelsministeriet imidlertid givet udtryk for, at lønnet ansættelse hos statsautoriseret revisor efter ministeriets opfattelse overhovedet ikke kunne tillægges betydning i denne henseende. Ministeriets henviste herved til bestemmelsen i § 11 i loven om statsautoriserede revisorer, hvorefter en statsautoriseret revisor ikke »i form af interessentskab eller på lignende måde (må) drive revisionsvirksomhed sammen med andre end statsautoriserede revisorer.«

Under hensyn hertil udtalte jeg i min skrivelse af 15. november 1972, at jeg måtte være enig med Handelsministeriet i, at ansættelse hos statsautoriseret revisor ikke kunne medregnes til »selvstændig virksomhed« ved bedømmelsen af betingelsen i § 12, stk. 2, nr. 2, i revisorloven, jfr. ovenfor.

Efter de foreliggende oplysninger havde A alene drevet selvstændig revisorvirksomhed siden 1. august 1967. Uanset at hans ansættelsesforhold hos revisorfirmaet måtte antages at have haft en meget selvstændig karakter, kunne det herefter ikke

give mig grundlag for kritik, at Handelsministeriet ikke havde anset det for muligt at registrere A efter § 12, stk. 2, nr. 2.

Jeg henledte i denne forbindelse A's opmærksomhed på, at Handelsministeriet ikke efter det for mig oplyste havde fraveget fortolkningen af revisorlovens § 12, stk. 2, nr. 2, i det tilfælde, han under mødet på mit kontor havde henvist til. Det blev i sagen antaget, at den pågældende revisor havde drevet selvstændig revisorvirksomhed i 2 perioder på tilsammen mere end 10 år, hvorimod det ikke blev tillagt betydning, at han i en længere år-række i mellemtiden havde været ansat hos statsautoriseret revisor.

Ad betingelsen i § 12, stk. 2, nr. 3.

Efter ordlyden af denne bestemmelse skal revisorer gennem »mindst de seneste 10 år« have været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i alle almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder.

A havde vel i mere end 10 år været ansat uafbrudt på den nævnte måde, men ansættelsesforholdet lå ikke inden for de seneste 10 år, idet A blev selvstændig i 1967. Hvis lovbestemmelsen alene fortolkes efter sin ordlyd, havde A ikke ret til at blive registreret.

Som det fremgår af min ovenfor givne skrivelse af 8. januar 1973 til Handelsministeriet, kunne betragtninger vedrørende bestemmelsens formål samt rimeligheds- og konsekvensbetragtninger anføres til støtte for en fortolkning, hvorefter en revisor havde ret til registrering, når han efter det fyldte 40. år havde været ansat på den omtalte måde uafbrudt i 10 år eller mere og derefter inden lovens ikrafttræden var blevet selvstændig. Jeg udtalte i min nævnte skrivelse til Handelsministeriet, at jeg fandt en sådan fortolkning retligt forsvarlig, og uanset det, Handelsministeriet havde anført i sin seneste skrivelse af 16. februar 1973, fandt jeg at måtte fastholde denne opfattelse. Anlægges denne fortolkning, havde A ret til at blive registreret.

Uanset det, jeg lige havde anført, fandt jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at udtale en kritik af Handelsministeriets afgørelse, hvorefter registrering var nægtet.

Spørgsmålet om, hvorledes sagen burde bedømmes, beror på et juridisk tvivsspørgsmål, nemlig spørgsmålet om, hvorvidt der ved fortolkning af lovbestemmelsen bør lægges vægt på andre hensyn end bestemmelsens sproglige formulering. Selv om jeg som nævnt ud fra sådanne andre hensyn fandt det retligt forsvarligt at fortolke bestemmelsen, således at A havde ret til registrering, kunne jeg ikke betragte det som kritisabelt, at ministeriet havde holdt sig til en ren sproglig fortolkning med den følge, at registrering var nægtet.

Den endelige afgørelse af spørgsmålet

hører under domstolene. Såfremt A måtte finde, at han burde anlægge sag mod ministeriet med påstand om, at han havde ret til registrering, foreslog jeg A at rette henvendelse til mig, idet jeg var indstillet på da at henstille til Justitsministeriet, at der blev meddelt ham fri proces efter retsplejelovens § 331.

Under hensyn til den illustration af, hvorledes overgangsreglerne i § 12 i loven om registrerede revisorer kan virke, sagen og den herunder foretagne brevveksling gav, fandt jeg at burde underrette Folketingets Retsudvalg om sagen.

77. Henstillet til Justitsministeriet, at det over for politiet blev præciseret, at der snarest muligt bør gives varetægtsfængslede underretning om politiets foreløbige standsning af deres breve, medmindre ganske særlige omstændigheder undtagelsesvis måtte være til hinder derfor. (J. nr. 1204/72).

I skrivelse af 18. september 1972 klagede A over, at han, der var varetægtsfængslet, først 29 dage efter afsendelsen af et brev fik meddelelse om, at brevet ikke kunne tillades afsendt. Jeg oversendte klagen til statsadvokaten i Viborg, idet jeg samtidig udbad mig underretning om hans afgørelse.

I sit svar af 12. januar 1973 til A henviste statsadvokaten til bestemmelsen i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, hvis 2.-4. pkt. har følgende indhold:

»Måtte politiet finde, at et brev ikke uden skade for undersøgelsen kan komme adressaten i hænde, eller at det er af usømmeligt indhold, forelægges spørgsmålet om dets afsendelse eller udlevering snarest muligt rettens formand til afgørelse. Den af rettens formand truffne beslutning meddeles politiet. Afsendes eller udleveres brevet ikke, bør der uden ophold gives henholdsvis den fængslede eller afsenderen underretning derom.«

Statsadvokaten anførte, at det af sagen fremgik, at spørgsmålet om, hvorvidt det pågældende brev kunne tillades videresendt, af politimesteren i Herning var forelagt retten ved skrivelse af 25. august 1972, og at A under retsmødet den 18. september 1972 i Herning byret af dommeren blev gjort bekendt med, at brevet var fremsendt til retten den nævnte dag, og at det således var rettens ekspedition af brevet, der havde taget den resterende del af tiden.

Under hensyn til, at A på det pågældende tidspunkt opholdt sig i arresten i Århus, således at forsendelsen af brevet fra Århus til politimesteren i Herning havde taget en dag, fandt statsadvokaten, at kravet i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, om forelæggelse for retten snarest muligt var opfyldt ved politimesterens skrivelse til retten af 25. august 1972.

Efter at være blevet underrettet om statsadvokatens afgørelse, anmodede jeg ham i skrivelse af 25. januar 1973 om efter forud indhentet udtalelse fra politimesteren i Herning at fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt politiet ikke allerede, da det traf afgørelse om, at spørgsmålet om brevets afsendelse skulle forelægges retten, burde have meddelt A dette. Jeg anførte, at jeg var bekendt med, at det ved Københavns politi er fast praksis, at den pågældende i sådanne tilfælde får meddelelse om, at brevet ikke er afsendt. Jeg bad statsadvokaten tilbagesende sagen til mig gennem rigsadvokaten og Justitsministeriet.

Politimesteren i Herning udtalte, at en årsag til, at A ikke var blevet underrettet af politiet, var praktiske vanskeligheder, idet A på de pågældende tidspunkter havde opholdt sig i Århus og Kolding arrest eller været på statshospitalet i Nykøbing S., og da han havde været meget skrivende, påregnede man ikke ved

telefonisk underretning via personalet det pågældende sted med tilstrækkelig sikkerhed at kunne gøre klageren bekendt med, hvilket brev det drejede sig om. Endvidere anførte politimesteren, at han påregtede en så hurtig afgørelse fra rettens side, at en forkyndelse af kendelsen ville være en tilstrækkelig hurtig og samtidig mere effektiv underretning.

Politimesteren tilføjede, at den fremgangsmåde, jeg havde nævnt i min skrivelse, iøvrigt blev anvendt af politiet i Herning for så vidt angår personer, der opholder sig i Herning arrest.

Statsadvokaten udtalte, at det formentlig er normal praksis i de fleste politikredse, at varetægtsfængslede bliver underrettet af politiet i tilfælde, hvor et brev ikke kan forventes tilfaldt afsendt. Statsadvokaten fandt imidlertid ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere politiets fremgangsmåde i det foreliggende tilfælde under hensyn til de særlige omstændigheder, der forelå.

Rigsadvokaten bemærkede, at politimesteren havde fulgt reglen i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, jfr. bekendtgørelse nr. 347 af 24. juni 1940, hvorfor der ikke var grundlag for kritik. Han tilføjede, at dommeren normalt træffer sin afgørelse i løbet af få dage, således at der ikke er større trang til at pålægge politiet underretningspligt udover den i loven fastsatte. Denne udtalelse tiltrådte Justitsministeriet.

Jeg udtalte følgende:

Efter ordlyden af de ovenfor gengivne bestemmelser i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, der er gentaget i varetægtsanordningens § 22, som affattet ved den ovennævnte bekendtgørelse nr. 347 af 24. juni 1940 kan udtrykket »Afsendes . . . brevet ikke« i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, 4. pkt., vel betyde såvel politiets foreløbige standsning af brevet med henblik på forelæggelse af spørgsmålet om dets afsendelse for retten, som rettens afgørelse om, at brevet ikke bør afsendes. Selv om fortolkningen således næppe er aldeles utvivlsom, er det efter den sammenhæng, hvori bestemmelsen

er placeret, mest nærliggende at forstå den således, at den lovbestemte underretningspligt først indtræder efter rettens afgørelse om, at brevet ikke må sendes.

Flere hensyn taler imidlertid med afgørende vægt for, at den varetægtsfængslede, med mindre ganske særlige omstændigheder undtagelsesvis måtte være til hinder derfor, også bør have underretning om politiets foreløbige standsning af breve, og at dette bør gælde, selv om han er fængslet i en anden politikreds end den, hvor sagen behandles, og selv om rettens afgørelse kan påregnes i løbet af få dage. Hensynsfuldhed tilsiger, at den fængslede snarest underrettes om den foreløbige standsning – navnlig når sådan standsning giver grund til, at han på anden måde, ved acceptabelt brev, gennem arresthuspersonalet og politiet eller gennem forsvarer, giver en meddelelse til den pågældende adressat. Endvidere er det rimeligt, at der gennem underretning gives ham en mulighed for inden rettens afgørelse at give udtryk for sine synspunkter vedrørende spørgsmålet om brevets afsendelse.

Under hensyn til at A ikke efter modtagelsen af statsadvokatens afgørelse har indgivet fornyet klage til mig og til sagens særlige omstændigheder, fandt jeg ikke tilstrækkelig anledning til at gå ind på en nærmere bedømmelse af den konkrete sag.

Af de grunde, jeg har anført ovenfor, henstillede jeg imidlertid til Justitsministeriet, at det over for politiet blev præciseret, at der snarest muligt bør gives varetægtsfængslede underretning om politiets foreløbige standsning af deres breve, med mindre ganske særlige omstændigheder undtagelsesvis måtte være til hinder derfor. Jeg lagde herved også vægt på den risiko, der er for, at de nævnte bestemmelser i retsplejeloven og bekendtgørelsen af 1940 giver grundlag for den efter min mening uheldige opfattelse, at det er forsvarligt at vente med at underrette den fængslede, til rettens afgørelse foreligger.

Jeg tilsendte Folketingets Retsudvalg en kopi af min skrivelse.

- 78.** *Spørgsmålet om anklagemyndighedens almindelige praksis, hvorefter anke fra en domfældts side mødes med anklagemyndighedens anke til skærpelse. Henstillet til Justitsministeriet, at der i forbindelse med andre fremtidige ændringer af retsplejelovens regler om anke søges tilvejebragt en principiel lovgivningsmæssig stillingtagen til det omtalte spørgsmål. (J. nr. 931/72).*

Den 11. maj 1973 tilskrev jeg Justitsministeriet således:

»I forbindelse med en konkret klagesag (6. kt. j.nr. 1972-2021/1-59), der angik anklagemyndighedens almindelige praksis, hvorefter en anke fra en domfældts side mødes med anklagemyndighedens anke til skærpelse, udbad jeg mig i skrivelse af 4. juli 1972 en udtalelse fra Justitsministeriet om denne praksis.

Jeg udbad mig oplysning om, hvorvidt der af Justitsministeriet eller rigsadvokaten er fastsat almindelige retningslinier for iværksættelse af modanke til skærpelse, samt om, hvorvidt anklagemyndighedens praksis i visse sager eller grupper af sager fraviger den almindelige praksis vedrørende modanke til skærpelse. Endelig bad jeg oplyst, hvorvidt det overvejedes at ændre praksis, og i benægtende fald, om ministeriet havde overvejet eller var indstillet på at tage op til overvejelse at ændre bestemmelsen i retsplejelovens § 960, stk. 3, sidste punktum, jfr. også § 965, hvorefter der, hvis en sag kun er indanket fra tiltaltes side, ikke kan idømmes strengere straf end bestemt af underinstansen.

Som svar herpå sendte ministeriet mig ved skrivelse af 20. december 1972 genparten dels af ministeriets samtidige skrivelse til klageren i den ovennævnte klagesag, dels af en redegørelse af 1. november 1972 fra rigsadvokaten.

Det fremgår heraf, at der ikke er fastsat cirkulærerregler eller lignende om spørgsmålet, men at der – bortset fra sager, hvor anklagemyndighedens påstand om idømmelse af en særforanstaltning er taget til følge – følges den praksis, at anklagemyndigheden i almindelighed modanker til skærpelse, når en domfældt anker. Fra anklagemyndighedens side er der herved lagt vægt på, at retsplejelovens regler, såfremt tiltaltes anke ikke blev efterfulgt af anklagemyndighedens modanke til skærpelse,

ville føre til, at ankeinstansen i modsætning til underinstansen ikke ville være frit stillet med hensyn til strafudmåling.

Justitsministeriet finder ikke grundlag for at kritisere denne praksis. Men ministeriet har overvejet, om retsplejelovens bestemmelser burde søges ændret, således at ankeinstansen ville være frit stillet med hensyn til strafudmålingen, selv om anklagemyndigheden ikke havde modanket til skærpelse.

Ministeriets konklusion på grundlag af udtalelser fra rigsadvokaten og retspræsidenterne er, at der ikke findes anledning til at ophæve de nævnte bestemmelser. En ophævelse ville forudsætte, at visse andre bestemmelser i retsplejeloven blev ændret og ville have så begrænsede praktiske fordele, at de ikke kan begrunde en ændring af den gældende retstilstand.

Jeg finder ikke at burde tage stilling til spørgsmålet, om ankeordningen bør være således, at ankeinstansen i praktisk taget alle tilfælde – uanset at et egentligt ankeønske kun foreligger fra tiltaltes side – har mulighed for at skærpe sanktionen. Selv om en sådan ordning ønskes opretholdt, er jeg enig i, at der ikke er noget påtrængende behov for gennemførelse af en ændring af retsplejeloven. På den anden side finder jeg dog at burde bemærke, at det efter min mening ikke er uden principielle betænkeligheder, at der består et vist modsætningsforhold mellem et i retsplejeloven udtalt princip, hvorefter tiltaltes anke ikke kan føre til skærpelse, og en meget fast praksis, hvorefter dette princip gennem ret systematiske modanker sættes ud af funktion. Jeg finder derfor at burde henstille, at der i forbindelse med andre fremtidige ændringer af retsplejelovens regler om anke søges tilvejebragt en principiel lovgivningsmæssig stillingtagen til det omtalte spørgsmål.

Jeg har gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med denne henvendelse.«

79. Rettet henvendelse til Finansministeriet om sagsbehandlingen i Landskatteretten.
(J. nr. 1167/71).

Den 9. maj 1973 skrev jeg således til Finansministeriet, Skattedepartementet:

»1. Som bekendt rettede ombudsmanden i skrivelse af 15. november 1955 (ombudsmandens beretning 1955, s. 69 ff) og 25. april 1958 (beretning 1957, s. 57 ff) almindelige henstillinger til finansministeren om gennemførelse af foranstaltninger med henblik på en nedbringelse af behandlingstiden i Landsskatteretten. Dette spørgsmål har senere været genstand for behandling i forskellige sammenhænge, herunder navnlig i tilknytning til betænkning nr. 339/1963 om Landsskatteretten, der blev afgivet af et udvalg, som finansministeren nedsatte den 2. oktober 1959.

På grundlag af erfaringer ved ombudsmandsinstitutionen om Landsskatterettens behandlingstid har jeg i november 1971 og august 1972 haft drøftelser med Landsskatterettens præsident om Landsskatterettens muligheder for at gennemføre en tilfredsstillende behandlingstid, specielt i forbindelse med de seneste års betydelige stigning i Landsskatterettens sagsantal.

På grundlag af erfaringer fra enkeltsager samt pressens omtale af Landsskatterettens vanskeligheder som følge af en betydelig stigning i sagsantallet tog jeg i april 1973 kontakt med Landsskatterettens præsident. Jeg er herved gjort bekendt med rettens skrivelse af 23. marts 1973 til Finansministeriet; i denne skrivelse oplyses, at der i 1972 til Landsskatteretten indgik godt 13.000 klager mod 5-9.000 i hvert af de foregående 6 år, at retten i 1972 havde afsluttet ca. 8.500 sager, og at retten ved årets udgang havde en beholdning af uafsluttede sager på ca. 12.000; på baggrund heraf har retten fremsat forslag om forskellige foranstaltninger med henblik på at lette sagspresset og fremme sagsbehandlingen.

Ved den nævnte drøftelse med Landsskatterettens præsident udbad jeg mig nærmere oplysninger om behandlingstiden for de senest behandlede sager i Landsskatteretten, ligesom jeg udbad mig oplysning om udviklingen i sagsmængden i de første må-

neder af 1973. Disse to spørgsmål er belyst i to vedlagte bilag.

Bilag 1 omfatter de før 1. april 1973 senest afgjorte 180 sager. Kun i 19 af disse sager var behandlingstiden under ½ år, og kun godt halvdelen af sagerne blev afgjort i løbet af 1 år; for 13 sager var behandlingstiden over 1½ år.

Bilag 2 viser, at antallet af uafsluttede sager fra udgangen af 1972 til udgangen af marts 1973 er steget fra ca. 12.000 til knapt 15.000. Om godt 3.000 sager gælder, at de end ikke er uddelt til kontormæssig behandling i Landsskatteretten. Det fremgår endvidere, at tempoet for indgang af sager (i første kvartal af 1973 er indgået 4.338 sager) nu nærmer sig det dobbelte af tempoet for afslutning af sager (i samme periode er afsluttet 2.469 sager).

Herefter må det konstateres, at situationen har udviklet sig således, at Landsskatteretten må arbejde med behandlingstider, der ud fra det retsbeskyttelsessynspunkt, som Landsskatteretten skal varetage, må anses for uforvarlige – og at der er en udvikling i gang i forholdet mellem sags-tilgang og sags ekspedition, som er helt uholdbar.

Under henvisning hertil og til bestemmelsen i ombudsmandsinstruksen § 10 skal jeg henstille til Finansministeriet, at der snarest muligt træffes effektive foranstaltninger med henblik på gennemførelse af en radikal ændring af de nuværende forhold. Jeg finder ikke at burde udtale mig om, hvorvidt vægten bør lægges på en begrænsning af klageadgangen, etablering af alternativ klagemyndighed (yderligere klagebehandling ved skatteråd), en ændring af behandlingsformen i Landsskatteretten eller en forøgelse af Landsskatterettens personale – eller en kombination af flere af disse foranstaltninger.

Jeg skal oplyse, at de drøftelser, som jeg i november 1971 og august 1972 havde med Landsskatterettens præsident, bl. a. angik følgende to spørgsmål:

a) Spørgsmålet om på linie med en udvikling, der synes at være i gang i ministe-

rier og styrelser, i videre omfang end tidligere at gå over til en ordning, hvorefter den kontormæssige behandling sker ved enereferenter i stedet for som en dobbeltbehandling af under- og overreferent. Jeg har bemærket, at dette spørgsmål er indgået i Landskatterettens overvejelser, jfr. s. 8 i Landsskatterettens skrivelse af 23. marts 1973.

b) Spørgsmålet om en begrænsning af Ligningsdirektoratets medvirken i Landskatterettens sagsbehandling. Til dette spørgsmål er der nu taget stilling i betænkning nr. 651/1972 vedrørende statskateadministrationen, idet der heri foreslås en radikal begrænsning af Ligningsdirektoratets medvirken i Landskatterettens sagsbehandling.

Efter de foreliggende oplysninger må det imidlertid lægges til grund, at eventuelle reformer i overensstemmelse med det under a) og b) anførte kun i meget begrænset omfang vil være i stand til at løse de foreliggende problemer vedrørende behandlingstid ved Landsskatteretten.

2. De gældende administrative bestemmelser om procesmåden ved Landsskatteretten er indeholdt i den forretningsorden for Landsskatteretten, som er fastsat af finansministeren den 7. juli 1942 (Lovtiden 1942, nr. 299).

Det folketingsudvalg, som i efteråret 1955 behandlede et forslag til ændring af landsskatteretsloven, henstillede (Folketings-tidende 1955/56, till. B, sp. 143) til finansministeren at foranledige, at der i Landskatterettens forretningsorden blev optaget bestemmelser, som – i det omfang det er foreneligt med loven – kan fremme rettens kontormæssige arbejde.

I sin ovennævnte skrivelse af 25. april 1958 fremhævede ombudsmanden betydningen af, at der ved udformningen af forretningsordenens regler blev taget hensyn til enhver mulighed, der måtte være for ad denne vej at nedbringe den tid, der medgår til sagernes ekspedition.

Når spørgsmålet om udarbejdelse af en ny forretningsorden for Landsskatteretten blev stillet i bero, går jeg ud fra, at dette bl. a. skete på arbejdet i det udvalg vedrørende Landsskatteretten, der er omtalt ovenfor, og som afgav betænkning i 1963.

Jeg er opmærksom på, at der også efter

dette tidspunkt er arbejdet med spørgsmålet om gennemførelse af en ny forretningsorden, og jeg er bekendt med det udkast til en ny forretningsorden, som Landsskatteretten fremsendte til Skattedepartementet ved skrivelse af 3. november 1967.

Også bortset fra spørgsmålet om derigen-nem at opnå en afkortning af behandlingstiden i Landsskatteretten finder jeg, at der er et afgørende behov for snarest muligt at få gennemført en ny forretningsorden for Landsskatteretten. Den gældende forretningsorden af 1942 er ikke ajourført i forhold til senere gennemførte lovændringer vedrørende Landsskatteretten. Landsskatterettens forretningsorden indeholder et meget betydningsfuldt sæt af procesregler som supplement til de hovedregler, der indeholdes i landsskatteretsloven. Det er klart utilfredsstillende, at klagere ikke har mulighed for gennem læsning af Landsskatterettens forretningsorden at danne sig et helt dækkende indtryk af den procesmåde, der faktisk følges ved Landsskatteretten.

Jeg skal derfor henstille til Finansministeriet at søge arbejdet på gennemførelse af en ny forretningsorden for Landsskatteretten fremmet mest muligt.

I tilslutning hertil finder jeg at burde pege på to specielle problemer vedrørende sagsbehandlingsmåden ved Landsskatteretten:

a) Landsskatteretslovens § 12, stk. 1, 2. punktum, indeholder følgende bestemmelse:

»Når det begæres af klageren eller vedkommende skattepligtige, skal der efter rettens nærmere bestemmelse gives den pågældende eller de af ham dertil befuldmægtigede personer adgang til at udtale sig mundtligt for retten.«

Denne bestemmelse er nærmere udformet i forretningsordenens § 8. Herefter kan forstanden eller vedkommende udvalgt af retten, når det ikke i begæring udtrykkeligt fremhæves, at der ønskes møde for selve retten i et retsmøde, bestemme, at den pågældende skal tilkaldes til møde for en af rettens tjenestemænd, henholdsvis for udvalget. Det tilføjes i bestemmelsen, at den pågældende efter endt forhandling med tjenestemanden skal spørges, om han også ønsker at udtale sig mundtligt for selve retten.

Jeg er bekendt med, at denne sidstnævnte bestemmelse ikke overholdes i praksis. I sin skrivelse af 3. november 1967 har Landsskatteretten da også foreslået, at bestemmelsen ændres, således at den pågældende efter endt forhandling med vedkommende tjenestemand kun skal spørges, om han ønsker møde for selve retten, såfremt forhandlingen med tjenestemanden giver anledning dertil. Jeg må finde denne uoverensstemmelse mellem praksis og forretningsordenen betænkelig. Praksis kan være velbegrundet, men der bør da gives den udtrykkelig hjemmel i forretningsordenen. I nogle sager har jeg modtaget klager fra personer, der ikke har begæret mundtlig forhandling for Landsskatteretten, over, at de ikke er blevet indbudt til en sådan forhandling. I disse sager har jeg over for klageren måttet henvise til, at den pågældende ikke har haft krav på mundtlig forhandling, når han ikke i overensstemmelse med landsskatteretslovens § 12 har fremsat begæring derom.

De nævnte klagesager synes imidlertid at dække over et utilfredsstillende forhold. Det er nærliggende at antage, at nogle af de personer, der indgiver klage til Landsskatteretten – fordi Landsskatteretten er betegnet som en ret – betragter det som en selvfølge, at de vil blive indkaldt til en mundtlig forhandling, og at de derfor føler sig dårligt behandlet, når de modtager en afgørelse uden at have haft lejlighed til mundtligt at fremføre deres synspunkter.

I forbindelse hermed foreligger et andet uheldigt forhold. Ifølge de oplysninger, der foreligger for mig, følger flere skatteråd i forbindelse med deres afgørelser den praksis at underrette den pågældende skatteyder – ikke alene om, at ansættelsen kan påklages til Landsskatteretten – men også om, at klageren, såfremt han ønsker mundtlig forhandling med Landsskatteretten, udtrykkeligt må begære dette i klagen; andre skatteråd giver imidlertid ikke klageren denne sidstnævnte underretning. Der foreligger således en betænkelig forskelsbehandling med hensyn til information om, at retskrav på mundtlig forhandling forudsætter begæring, og dermed sandsynligvis også indirekte en forskelsbehandling med hensyn til, i hvilket omfang klagerne fra

forskellige skatterådskredse får adgang til mundtlig forhandling.

Jeg skal henstille, at der gennemføres en ordning, hvorefter alle klagerne gennem skatterådets afgørelse modtager den omtalte information om, at retskrav på mundtlig forhandling forudsætter begæring derom.

Jeg er opmærksom på, at resultatet af, at en sådan information gives af samtlige skatteråd, må forventes at blive en vis stigning i det antal tilfælde, hvori mundtlig forhandling begæres og for så vidt også en forøgelse af Landsskatterettens arbejde. Jeg er naturligvis også opmærksom på, at dette – ikke mindst i den nuværende situation – må give anledning til alvorlige betænkeligheder. Jeg kan imidlertid ikke se, at faren for denne arbejdsforøgelse kan forsvare, at den nuværende forskelsbehandling opretholdes, eller at man helt undlader at informere klagerne om, at retskrav på mundtlig forhandling forudsætter begæring.

Derimod ville det formentlig være velbegrundet, om der blev givet Landsskatteretten mulighed for i et vist omfang at afslå begæringer om mundtlig forhandling, jfr. herved § 27, stk. 1, i det tidligere omtalte landsskatteretsudvalgs betænkning af 1963 (betænkningen s. 92); efter denne bestemmelse kan retten bortse fra en begæring om mundtlig procedure, hvor anvendelse af denne behandlingsform efter forholdene må anses for åbenbart overflødig. I forbindelse hermed kunne formentlig også overvejes en friere adgang for Landsskatteretten til at vælge mellem mundtlig forhandling for rettens tjenestemænd og mundtlig forhandling for selve retten.

Jeg finder i denne forbindelse at burde pege på et beslægtet problem. Efter statskattelovens § 24, stk. 2, tilstilles der de omtalte skattepligtige underretning om ligningskommissionens ansættelse, og »i denne underretning optages derhos ligeledes meddelelse om, at ansættelsen kan påklages skriftligt for vedkommende skatteråd inden . . .«. I »Vejledning til anvendelse af lov nr. 144 af 8. juni 1912 om indkomst- og formueskat til staten«, udstedt den 31. december 1912, var i artikel 21 optaget en udtrykkelig bestemmelse om, at det i den omtalte underretning til skatteyderne udtrykkeligt skulle anføres, »at den skatteplig-

tige, såfremt han ønsker at stedes til mundtlig forhandling med skatterådet, udtrykkeligt må bemærke det i klagen«. Dette er formentlig baggrunden for, at nogle ligningskommissioner giver den nævnte tilkendegivelse om, at den skatteyder, der ønsker mundtlig forhandling, må fremsætte begæring derom. Andre ligningskommissioner undlader imidlertid en sådan tilkendegivelse, og tilkendegivelsen er da heller ikke optaget i den af mange ligningskommissioner anvendte særlige blanket »Kommunetryk H 1484«.

Selv om det her omtalte forhold ikke helt kan sidestilles med det ovenfor omtalte forhold vedrørende Landsskatteretten, finder jeg dog at burde pege på, at det er uheldigt, at de forskellige ligningskommissioner følger forskellig praksis, og at det principielt ville være at foretrække, om alle ligningskommissioner gjorde de pågældende skatteydere bekendt med, at krav på mundtlig forhandling forudsætter begæring derom.

b) Efter § 14 i forretningsordenen for Landsskatteretten kan retten kun genoptage en sag, a) »når der er tilvejebragt en meget stor sandsynlighed for, at sagen uden den skattepligtiges (ejerens) fejl på et væsentligt punkt har foreligget urigtigt eller mangelfuldt oplyst for retten, eller b) når den skattepligtige (ejereren) ikke har fremskaffet de til brug ved sagens afgørelse begærede oplysninger, og han godtgør, at hans undladelse af at meddele disse oplysninger var ham utilregnelig.«

Da forretningsordenen er fastsat af finansministeren, og da landsskatteretsloven ikke indeholder nogen begrænsning med hensyn til genoptagelse, vil genoptagelse uden for de tilfælde, der er omtalt i forretningsordenens § 14, kunne tillades af finansministeren.

I en skrivelse af 24. oktober 1960 (beretning 1960, s. 113) anmodede ombudsmanden finansministeren om at overveje, hvorvidt der burde søges tilvejebragt hjemmel for, at enten Landsskatteretten selv eller en anden overordnet skatteinstans kunne foranledige en skatteansættelse, der var godkendt af Landsskatteretten, ændret, såfremt en senere domstolsafgørelse gjorde det ønskeligt.

I skrivelse af 4. februar 1961 meddelte

Finansministeriet ombudsmanden, at ministeriet fandt det mest hensigtsmæssigt, at den endelige stillingtagen til det rejste spørgsmål afventede betænkningen fra det tidligere omtalte landsskatteretsudvalg, der var nedsat i 1959.

I skrivelse af 23. februar 1961 tog ombudsmanden denne udtalelse fra Finansministeriet til efterretning, idet han samtidig underrettede Folketingets Ombudsmandsudvalg.

Selv om der ikke er noget væsentligt behov for en genoptagelsesadgang uden for rammerne af forretningsordenens § 14, må jeg dog på linie med ombudsmandens ovenfor omtalte udtalelse finde det principielt betænkeligt, at der i forretningsordenen savnes udtrykkelig hjemmel for en genoptagelse uden for tilfælde, der er nævnt i § 14. Jeg sigter herved navnlig til sådanne undtagelsestilfælde, hvor der efter Landsskatterettens afgørelse gennem en dom eller på anden måde fremkommer synspunkter, der tilsiger, at der for den pågældende sag anlægges en anden retlig vurdering end den, Landsskatteretten havde anlagt ved sin afgørelse. I denne forbindelse henleder jeg opmærksomheden på bestemmelsen i § 33, stk. 2, i landsskatteretsudvalgets lovforslag (betænkningen s. 94 og 115 ff): »Skønner retten, at særegne omstændigheder taler afgørende for, at genoptagelse finder sted, uden at betingelserne i stk. 1 foreligger, skal andragende herom fra en af parterne kunne imødekommes.«

Jeg henstiller, at en sådan mindre udvidelse af genoptagelsesadgangen i § 14 gennemføres.

3. Efter landsskatteretslovens § 13 a, stk. 1, gælder der en frist på 6 måneder for indbringelse af en afgørelse, der er truffet af Landsskatteretten, for domstolene.

Efter de oplysninger, der foreligger for mig, modificeres denne fristregel i realiteten derved, at Finansministeriet som modpart i visse retssager undlader at påberåbe sig en overskridelse af den nævnte frist.

Hensynet til en fuldstændig information om det foreliggende spørgsmål til klagere (sagsøgere) taler for, at loven udtrykkeligt tilkendegiver denne mulighed for fravigelse af 6 måneders fristen, og jeg skal derfor henstille til Finansministeriets overvejelse, at der i forbindelse med anden ændring af

landsskatteretsloven søges gennemført en ændring, hvorved en formel dispensationsadgang tilvejebringes.

Jeg har gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med denne skrivelse.«

Under henvisning til bl. a. foranstående skrivelse fremsatte medlemmer fra samtlige Folketingets partier den 24. maj 1973 følgende forslag til folketingsbeslutning:

»Folketinget opfordrer regeringen til at gennemføre sådanne ændringer i Landsskatterettens ordning, at der sikres borgerne afgørelse af klagesager inden for en rimelig tid, samtidig med at sagerne behandles forsvarligt og ligeligt i forhold til de enkelte skatteydere.«

Folketingsbeslutningen blev vedtaget ved 2. og sidste behandling den 8. juni 1973.

Bilag 1.

Oversigt over ekspeditionstiden for de pr. 1. april 1973 senest afgjorte 180 sager.

Under 3 måneder.....	5 sager	Fra 18-24 måneder.....	5 sager
Fra 3- 6 »	14 sager	Over 2 år	5 sager
» 6- 9 »	49 sager	» 3 »	1 sag
» 9-12 »	27 sager	» 4 »	2 sager
» 12-18 »	72 sager		

Bilag 2.

Verserende sager pr. 31. marts 1973.

I	II	III	IV	V	VI	Ialt:
2516	2636	1928	2788	2660	2305	14833
<i>Heraf afventer fordeling:</i>						
481	553	425	548	588	670	3265
<i>Indgået i marts måned 1973:</i>						
248	191	184	258	232	154	1267
<i>Afskrevet i marts måned 1973:</i>						
132	130	126	129	148	76	741
<i>Indgået i året 1973:</i>						
768	814	610	921	648	577	4338
<i>Afskrevet i året 1973:</i>						
480	399	390	400	446	354	2469

80. *Udtalt over for politidirektøren i København, at det efter min opfattelse ville have været rigtigst, om en anholdt udtrykkeligt var blevet spurgt, om han frivilligt ville udlevere nogle genstand, der blev taget i bevaring, og orienteret om, at spørgsmålet i benægtende fald ville blive forelagt for retten. Der burde dernæst i forbindelse med anholdtes tilbageleveringsbegæring være udfærdiget politirapporter på en sådan måde, at der ikke kunne opstå nogen tvivl om, hvorvidt begæringerne blev fastholdt, eller om, hvorvidt anholdte var gjort bekendt med, at spørgsmål om tilbagelevering, såfremt han fastholdt begæringerne og disse ikke blev imødekommet af politiet, ville blive forelagt retten.*

Henstillet til Justitsministeriet, at der blev givet politiet en almindelig instruktion i overensstemmelse med min ovennævnte opfattelse, herunder at der i forbindelse med en bevaringstagelse foretages en rapporttilførsel om, at vedkommende udtrykkeligt var spurgt, om han frivilligt ville udlevere de pågældende genstande. (J. nr. 70/72).

A, der var varetægtsfængslet i Vestre Fængsel, rettede den 14. januar 1972 henvendelse til mig, idet han bl. a. gjorde gældende, at Københavns politi ved hans anholdelse den 8. s. m. havde tilbageholdt en guldlighter samt et beløb på 10.000 kr., som blev fundet i hans besiddelse.

Jeg oversendte A's klage til statsadvokaterne for København, idet jeg udbad mig underretning om det svar, der blev givet på klagen. I skrivelse af 16. februar 1972, hvoraf jeg modtog en kopi, meddelte 2. statsadvokat for København A, at han kunne tiltræde politiets afgørelse vedrørende pengebeløbet, der efter det foreliggende antoges at skulle konfiskeres. Statsadvokaten oplyste i denne forbindelse, at spørgsmålet havde været behandlet i dommervagten den 4. s. m., samt at A's lighter var blevet udleveret til ham.

Uanset at A ikke derefter indgav ny klage, fandt jeg at burde fortsætte behandlingen af klagen, idet denne berørte forskellige principielle spørgsmål, jfr. nedenfor.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at der ved Københavns byrets kendelse af 7. januar 1972 blev afsagt anholdelsesbeslutning vedrørende A. Retten traf endvidere bestemmelse om, at Københavns politi skulle være beføjet til at foretage ransagning på hans bopæl og på hans atelier.

Den 8. s. m. blev A anholdt på sin bopæl, og samtidig blev der foretaget ransagning i henhold til ovennævnte retskendelse. Ved ransagning dels i hans lejlighed, dels på hans person blev der fundet i alt 7.130 d.kr. og 2.850 sv.kr. Heraf blev 130 kr. udleveret til A til brug til ekstra forplejning, mens resten blev taget i bevaring til sagen tilligemed en guldgaslighter.

Ifølge et notat i sagen modsatte A sig ikke

under ransagningen bevaringstagelsen af de nævnte effekter, ligesom han heller ikke under grundlovsforhøret samme dag fremsatte indsigelse herimod.

Den 12. s. m. blev A afhørt af politiet. I rapporten var der anført bl. a. følgende:

»Fængslede . . . udtaler, at han ikke ønsker at give forklaring til sagen, førend hans hustru . . . får udleveret 2.000 kr. af de 10.000 kr., som er taget i bevaring til sagen, idet de er hendes løn.

Videre vil han have sin guldlighter udleveret, og han udtaler, at de 10.000 kr. i øvrigt er penge, som han kort før sin anholdelse havde lånt af en kammerat . . .«

I skrivelse af 13. s. m. til vedkommende politiadvokat anførte A bl. a. følgende:

»Jeg anmoder hermed om at få tilsendt min hustru . . . de 2.000 kr., jeg var i besiddelse af ved min anholdelse. De tilhører retteligen hende og er resten af hendes løn fra . . . hvor hun er ansat. Uden omtalte penge vil hun ikke være i stand til at klare sine udgifter i denne måned.

.

Jeg var ved anholdelsen i besiddelse af en cigaretlighter i guld, mrk. Dupont, som jeg tydeligt over for kriminalpolitiet har gjort rede for hvor den er købt, dato for købet den 30. eller 31. december 1971. Dette kan med lethed verificeres. Jeg er passioneret piberyger, og den benzinlighter, jeg på Vestre Fængsel får udleveret, ødelægger fuldstændig mine piber, der har været ret dyre at anskaffe. Desuden er det en gave fra min kone. Jeg anmoder derfor om at få den udleveret.«

I A's skrivelse af 14. januar 1972 til mig anmodede han ligeledes om, at 2.000 kr. måtte blive udleveret til hans hustru, samt om, at han måtte få sin lighter udleveret.

I skrivelse af 1. februar 1972 anmodede A's beskikkede forsvarer Københavns politi om, at spørgsmålet om udlevering af pengene blev indbragt for retten, såfremt politiet efter en nærmere undersøgelse af forholdet ikke udbetalte beløbet, idet advokaten dog frafaldt den i retsplejelovens § 746 nævnte frist på 24 timer for indbringelse af spørgsmålet for retten.

I samme skrivelse bekræftede advokaten en telefonisk aftale med en kriminalassistent, hvorefter A's lighter ville blive udleveret til ham, hvilket skete den 2. eller 3. februar 1972. Den 4. s. m. blev spørgsmålet om udbetaling af pengene forhandlet i retten, og der blev herefter udbetalt 2.000 kr. til A's hustru.

Under en afhøring den 11. februar 1972 anmodede A om, at de resterende penge måtte blive udleveret. Den 18. februar 1972 afsagde Københavns byret kendelse om, at de beløb, politiet havde taget i bevaring, skulle beslaglægges. Byrettens kendelse blev den 12. maj 1972 stadfæstet af Østre Landsret.

Retsplejelovens § 745 har følgende ordlyd:

»Ting, der antages at være af betydning som bevismidler eller at burde konfiskeres, eller som ved forbrydelsen er fravendt nogen, af hvem de kan kræves tilbage, tages i bevaring, hvor dette skønnes fornødent. Udleveres sådanne ting ikke frivillig af den, i hvis besiddelse de er, eller kræves de tilbage af nogen, der frivillig har udleveret dem, kan de beslaglægges overensstemmende med nedenstående regler.«

Under henvisning til denne bestemmelse og til, at der i ovennævnte notat var anført følgende vedrørende A's anholdelse den 8. januar 1972 og den skete bevaringstagelse:

»A har ikke ved denne lejlighed modsat sig bevaringstagelsen, ligesom han ej heller under grundlovsforhøret samme dag fremsatte nogen indsigelse herimod«,

udbad jeg mig fra politidirektøren i København oplysning om, hvorvidt det var i overensstemmelse med almindelig praksis, at rapporten vedrørende bevaringstagelsen ikke indeholdt oplysning om, at den var sket med den pågældendes samtykke. Jeg henviste i denne forbindelse til, at der i Politiskolens Lærebog i Efterforskning, bind 1, afsn. VIII, s. 4, er anført følgende:

»Besidderen skal altid spørges, om han frivilligt vil udlevere tingene, og vil han ikke

det, kan den foreløbig beslaglægges, d.v.s. tages mod hans protest.«

Jeg pegede i denne forbindelse på, at rigsadvokaten havde foreskrevet, at ved ransagning bør den pågældende udtrykkelig spørges, om han vil give sit samtykke til ransagning, og at dette samtykke skal sikres ved den pågældendes underskrift til rapport eller på anden måde.

Jeg udbad mig endvidere oplysning om, hvorvidt A var blevet gjort bekendt med adgangen til at få bevaringstagelsen forelagt retten, da han første gang gjorde indsigelse mod den fortsatte bevaringstagelse, og i benægtende fald hvorfor dette ikke var sket.

Politidirektøren udtalte, at det ikke var almindelig praksis at tilføre rapporten bemærkning om, at bevaringstagelse var sket med den pågældendes samtykke. Hvis den pågældende protesterede mod bevaringstagelsen, blev han gjort bekendt med, at spørgsmålet ville blive forelagt retten. Ligeledes ville han, hvis han ikke ved bevaringstagelsen havde gjort indsigelse, men på et senere tidspunkt forlangte det i bevaring tagne helt eller delvis frigivet, blive gjort opmærksom på, at spørgsmålet om den fortsatte bevaringstagelse ville blive forelagt retten. Dette var også sket for så vidt angik A.

2. statsadvokat for København udtalte i skrivelse af 2. august 1972, at han kunne henholde sig til politidirektørens udtalelse.

Med hensyn til sammenstillingen af reglerne om ransagning og bevaringstagelse gjorde statsadvokaten opmærksom på, at der ikke i retsplejeloven opereres med en med ransagning sideordnet og særskilt benævnt undersøgelse, der kan iværksættes med den pågældendes frivillige medvirken, men at ransagning altid er knyttet til bestemte betingelsers tilstedeværelse, og at retsplejelovens § 758 om ransagning i modsætning til § 745 om bevaringstagelse foreskriver et »udtrykkeligt« samtykke. Statsadvokaten fandt ikke, at der var grund til, at den mere uformelle bevaringstagelse på frivilligt grundlag skulle belastes med særlige forskrifter til dokumentation af frivilligheden.

Rigsadvokaten udtalte, at han kunne henholde sig til politidirektørens og statsadvokatens udtalelser.

Endvidere udtalte rigsadvokaten, at det næppe var formålstjenligt at komplicere politiets efterforskningsarbejde ved at opstille

formelle krav om bestemte tilførsler til rapporter eller indhentning af samtykkeerklæringer. Efter rigsadvokatens opfattelse tilgodeses hensyn til retssikkerheden mere effektivt ved, at det under undervisningen på Politiskolen indlæres, at sigtede, inden beslaglæggelse finder sted, gøres bekendt med, at udleveringen er frivillig, og at spørgsmålet kan forlanges forelagt for retten.

Rigsadvokaten henviste sluttelig til, at spørgsmålet om omarbejdning af reglerne om bevaring og beslaglæggelse var omfattet af kommissoriet for det udvalg, Justitsministeriet havde nedsat vedrørende strafferetsplejen, og at spørgsmålet om politiets fremgangsmåde ved bevaringstagelse og beslaglæggelse formentlig kunne ventes at blive taget op af udvalget.

Justitsministeriet tiltrådte rigsadvokatens udtalelse og oplyste, at det havde sendt udvalget vedrørende revision af retsplejelovens 4. bog, 2. og 3. afsnit, en genpart af akterne i sagen til brug for udvalgets overvejelser.

I skrivelse af 4. januar 1973 anmodede jeg Justitsministeriet om en supplerende udtalelse efter forud indhentet erklæring fra politidirektøren, statsadvokaten og rigsadvokaten vedrørende følgende spørgsmål:

1. Jeg udbad mig en præcisering af, hvorvidt politidirektørens udtalelse skulle forstås således, at A uanset det, der er anført i Politiskolens Lærebog i Efterforskning (jfr. ovenfor), ikke blev spurgt, om han frivilligt ville udlevere effekterne.

2. Jeg udbad mig oplysning om, hvorvidt der f. eks. gennem en erklæring fra vedkommende polititjenestemand kunne tilvejebringes nærmere holdepunkt for, at A umiddelbart efter fremsættelse af tilbageleveringsbegæring var gjort bekendt med ordningen vedrørende spørgsmålets forelæggelse for retten.

3. Jeg udbad mig en udtalelse i anledning af, at forelæggelse for retten ikke skete inden 24 timer efter fremsættelse af tilbageleveringsbegæring.

4. Jeg anmodede om en nærmere uddybning af rigsadvokatens udtalelse om, at en ordning, hvorefter der i rapporten skulle gøres tilførsel om, hvorvidt udlevering var sket frivilligt, eventuelt ledsaget af den pågældendes underskrift, ville betyde en belastning samt om, hvorvidt der skønnedes at foreligge omstændigheder, der på afgørende måde

kunne begrunde, at ransagning og beslaglæggelse på det her omtalte punkt behandles forskelligt.

Som svar på mine spørgsmål udtalte politidirektøren, at spørgsmålet under pkt. 1 kunne besvares bekræftende, det vil sige, at A ikke var spurgt, om han frivilligt ville udlevere effekterne.

For så vidt angik pkt. 2 udtalte politidirektøren, at problemet om beslaglæggelse af penge m. v. i tiden fra 8. januar 1972 og de følgende måneder adskillige gange blev drøftet med såvel A's forsvarer som A. Første gang A rejste spørgsmålet om hel eller delvis frigivelse af pengene, blev det tilkendegivet ham, at spørgsmålet blev indbragt for retten, hvis han ønskede det, ligesom han, som det også er praksis, fik henstilling om at drøfte spørgsmålet med sin forsvarer. På grund af den tid, der var hengået siden, var det ikke muligt at angive datoen, da A fik denne vejledning.

I anledning af spørgsmålet under pkt. 3 udtalte politidirektøren, at spørgsmålet om frigivelse af en del af de beslaglagte penge blev løbende forhandlet med A og hans forsvarer, idet det forholdsvis hurtigt stod klart, at pengene formentlig ikke tilhørte A, men

I skrivelse af 1. februar 1972 anmodede A's forsvarer som nævnt om, at spørgsmålet om udlevering af pengene blev indbragt for retten, såfremt man efter en nærmere undersøgelse af forholdene ikke ville udlevere dem. Han anførte udtrykkelig i skrivelserne, at han for tiden frafaldt 24 timers fristen. Herefter blev spørgsmålet forhandlet i retten den 4. og den 18. februar 1972, hvor pengene blev beslaglagt.

Politidirektøren tilføjede, at der ikke på noget tidspunkt fra A's eller forsvarerens side havde været fremsat klage over, at de formelle betingelser ikke skulle være overholdt.

Endelig bemærkede politidirektøren, at pengene heller ikke ved sagens afslutning var blevet udbetalt til A, men deponeret i henhold til deponeringsloven, idet det ikke under sagen blev fastslået, hvem pengene tilhørte.

Statsadvokaten henholdt sig til politidirektørens udtalelse.

Rigsadvokaten henholdt sig til politidirektørens og statsadvokatens udtalelser, idet han specielt vedrørende ovennævnte pkt. 4 henvi-

ste til statsadvokatens ovennævnte skrivelse af 2. august 1972.

Justitsministeriet henholdt sig til rigsadvokatens udtalelse.

Jeg udtalte følgende:

Min bedømmelse af de nedenfor nævnte spørgsmål er baseret på følgende bestemmelser, motivudtalelser, m. v.:

Retsplejelovens § 745, stk. 1:

»Ting, der antages at være af betydning som bevismidler eller at burde konfiskeres, eller som ved forbrydelsen er fravendt nogen, af hvem de kan kræves tilbage, tages i bevaring, hvor dette skønnes fornødent. Udleveres sådanne ting ikke frivillig af den, i hvis besiddelse de er, eller kræves de tilbage af nogen, der frivillig har udleveret dem, kan de beslaglægges overensstemmende med nedenstående regler.«

Retsplejelovens § 746, stk. 1, 1. pkt.:

»Beslutning om beslaglæggelse tages af retten. Politiet kan dog, hvor sådan beslutning ikke uden fare kan afventes, foretage en foreløbig beslaglæggelse, men beretning om denne må da uden ophold og senest inden 24 timer forelægges for retten, der afgør, om beslaglæggelsen skal oprettholdes.«

I bemærkningerne til det udkast til lov om strafferetsplejen, der blev udarbejdet af den ved reskript af 11. maj 1892 nedsatte proceskommission, anføres der i de indledende bemærkninger til kap. XIII om beslaglæggelse bl. a. følgende:

»Det offentlige må under en straffeprocess have ret til at komme i besiddelse af følgende tre grupper af ting:

- 1) ting, der antages at være af betydning som bevismidler;
- 2) ting, som antages at burde konfiskeres;
- 3) ting, som ved forbrydelsen er fravendte nogen, af hvem de kunne kræves tilbage.

For så vidt man nu ved, hvor ting af disse arter befinde sig, og har faktisk adgang til dem, vil der, som erfaringen tilstrækkelig viser, i regelen ikke behøves nogen særlig straffeprocessuel akt som grundlag for at tage dem i besiddelse. I regelen

vil nemlig forholdet være det, at enten ingen gør fordring på dem (f. eks. når man på gerningsstedet finder de til udførelsen brugte redskaber, hvis ejer er ubekendt), eller at vedkommende ejer udtrykkelig eller stiltiende samtykker i, at politiet foreløbig tager dem i sin varetægt.

For så vidt imidlertid den, i hvis besiddelse ting af de nævnte arter befinde sig, protesterer imod, at de berøves ham, eller efter at have udleveret dem uden indsigelse bag efter udtrykkelig kræver dem tilbage, bliver der dermed spørgsmål om et virkeligt *indgreb* i den private rådighedsfære (beslaglæggelse, pålæg). Denne må selvfølgelig være bunden af visse former og begrænsninger, og herom giver nærværende kapitel regler.«

I Politiskolens Lærebog i Efterforskning, bind 1, afsn. VIII, s. 4, er der bl. a. anført følgende:

»Besidderen skal altid spørges, om han frivilligt vil udlevere tingen, og vil han ikke det, kan den foreløbig beslaglægges, d.v.s. tages mod hans protest.«

Og samme sted, bind 1, afsnit VIII, s. 5, anføres:

»Kræves en ting, der oprindeligt er udleveret frivilligt, senere tilbage, kan politiet nægte tilbagelevering, medmindre det oprindelige grundlag for at tage tingen i bevaring er bortfaldet. Fra det øjeblik, kravet om tilbagelevering er fremsat og afvist af politiet, er der tale om en foreløbig beslaglæggelse, hvor politiet må gå frem som ved enhver anden foreløbig beslaglæggelse.«

I det ovenfor nævnte udkast til lov om strafferetsplejen udtaltes der i bemærkningerne til § 145 om ransagning (der for stk. 1's vedkommende svarer til bestemmelsen i retsplejelovens § 758) følgende:

»De i denne paragraf indeholdte regler ere i deres væsen ensartede med de for beslaglæggelse givne. Når det er fundet rettest som det normale grundlag for en ransagning at kræve en af grunde ledsaget afgørelse af retten, en »kendelse«, er grunden hertil, at ransagning ofte vil være et mere indgribende og betænkeligt skridt end beslaglæggelse, for hvilken sidste den hyppigt er en forudsætning.«

I Rigsadvokatens Meddelelsesblad nr.

12, pkt. 1, er der fastsat følgende fremgangsmåde ved ransagning:

»På givne foranledning skal jeg bede iagttaget, at samtykke til ransagning efter retsplejelovens § 758, stk. 1, sikres ved den pågældendes underskrift til rapport eller på anden måde.

Det bedes endvidere iagttaget – også i tilfælde hvor ransagning sker efter samtykke –, at den pågældende udtrykkelig forespørges, om han ønsker vidner tilkaldt ved ransagningen, jfr. retsplejelovens § 759, stk. 3. Herom gøres en bemærkning i rapporten, og eventuelt samtykke sikres som angivet foran. På samme måde forholdes, når ransagning foretages uden den pågældendes tilstedeværelse, og der gives afkald på tilkaldelse af husfælle eller nabo, jfr. retsplejelovens § 760, stk. 1.«

Denne forskrift er blevet indskærpet ved rigsadvokatens cirkulærskrivelse af 7. januar 1970.

I. Spørgsmålet om tilkendegivelse over for A af, at bevaringstagelse forudsætter frivillighed eller spørgsmålets forelæggelse for retten.

Det må lægges til grund, at A ikke ved bevaringstagelsen modtog en sådan tilkendegivelse.

Der er ikke udtrykkelig fastsat regler om, at besidderen forud for bevaringstagelse af en ting skal spørges, om han frivilligt vil udlevere den. En berettigelse af den praksis, der følges af Københavns politi, jfr. ovenfor, har en vis støtte i de ovenfor omtalte bemærkninger til udkast til lov om strafferetsplejen.

Af disse grunde fandt jeg ikke at burde udtale nogen kritik over for politiet.

I betragtning af den betydning, det efter almindelige retssikkerhedssynspunkter må tillægges, at en sigtet vejledes om de retsmidler, der efter loven står til hans rådighed, ville det efter min mening have været rigtigst, om A – i overensstemmelse med, hvad der er anført i Politiskolens ovennævnte lærebog – udtrykkelig var blevet spurgt, om hun frivilligt ville udlevere de nævnte genstande, og orienteret om, at spørgsmålet i benægtende fald ville blive forelagt for retten.

Jeg gjorde politidirektøren bekendt med min opfattelse og henstillede til Justitsministeriet, at der blev givet en almindelig instruktion til politiet i overensstemmelse med denne opfattelse.

II. Spørgsmålet om en tilkendegivelse som nævnt ovenfor under I bør tilføres rapport.

Som ovenfor nævnt udtalte rigsadvokaten, at det næppe var formålstjenligt at komplicere politiets efterforskningsarbejde ved at opstille formelle krav om bestemte tilførsler til rapporter eller indhentning af samtykkeerklæringer.

I skrivelsen af 4. januar 1973 anmodede jeg om en uddybning af denne udtalelse om, at gennemførelse af en sådan regel ville betyde en belastning, samt om, hvorvidt der skønnedes at foreligge omstændigheder, der på afgørende måde kunne begrunde, at ransagning og beslaglæggelse i det her omtalte punkt behandles forskelligt. Der blev imidlertid ikke i de senere udtalelser fremsat bemærkninger, der uddybede den tidligere udtalelse.

I bemærkningerne til udkastet til lov om strafferetsplejen, § 145, er det som nævnt udtalt, at de i denne bestemmelse indeholdte regler i deres væsen er ensartede med de regler, der er givet for beslaglæggelse, idet ransagning dog ofte vil være et mere indgribende og betænkeligt skridt end beslaglæggelse. Denne sidstnævnte forskel gav dog efter min opfattelse ikke en tilstrækkelig begrundelse for, at der ved bevaringstagelse ikke i den nævnte henseende blev fulgt lignende fremgangsmåde, som var fastsat af rigsadvokaten vedrørende ransagning. Retssikkerhedssynspunkter talte også her for, at der blev gjort tilførsel til rapport om den nævnte tilkendegivelse. En sådan ordning ville indebære en vis garanti for, at den pågældende havde modtaget tilkendegivelse i overensstemmelse med det under I anførte. Jeg fandt ikke, at ordningen ville give anledning til væsentlige praktiske vanskeligheder for politiet, når dette alligevel i forbindelse med en bevaringstagelse dels skulle meddele tilkendegivelsen, dels skulle udfærdige rapport over de pågældende effekter og – typisk – også om afhøring i tilknytning til bevaringstagelsen.

Jeg henstillede derfor til Justitsministeriet, at politiet blev instrueret om at foretage den nævnte rapporttilførsel i forbindelse med bevaringstagelse.

III. Tidspunktet for forelæggelse af spørgsmålet for retten i tilfælde af efterfølgende udleveringsbegæring.

Som anført ovenfor fremsatte A tilbageleveringsbegæring til rapport af 12. januar, i skrivelse af 13. januar til vedkommende politiadvokat, i skrivelse af 14. januar til mig og til rapport af 14. januar 1972.

Politidirektøren udtalte, at problemet om beslaglæggelse af penge m. v. i tiden fra 8. januar 1972 og de følgende måneder adskillige gange blev drøftet med såvel A som hans forsvarer. Endvidere udtalte politidirektøren, at A, første gang han rejste spørgsmålet om hel eller delvis frigivelse af pengene, fik tilkendegivelse om, at spørgsmålet blev indbragt for retten, hvis han ønskede det.

Efter de ovenfor nævnte bemærkninger til lovudkastet er virkningen af en efterfølgende udtrykkelig tilbageleveringserklæring, at reglerne om beslaglæggelse finder anvendelse. Tilsvarende er som nævnt anført i Politiskolens lærebog. Det vil sige, at

forelæggelse for retten skal ske inden for en frist af 24 timer.

Efter de foreliggende oplysninger fandt jeg, at det henstod som uafklaret, hvorvidt A inden 18. februar 1972, da Københavns byret afsagde kendelse om, at det beløb, der var taget i bevaring, skulle beslaglægges, over for politiet havde fremsat og fastholdt tilbageleveringsbegæring på en sådan måde, at politiet havde haft pligt til at indbringe spørgsmålet for retten på et tidligere tidspunkt, end det skete. Jeg havde således ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at politiet ikke før 18. februar 1972 indbragte spørgsmålet for retten.

Jeg fandt derimod, at der i tilknytning til A's tilbageleveringsbegæring burde være udfærdiget politirapport på en sådan måde, at der ikke kunne opstå nogen tvivl om, hvorvidt begæringerne blev fastholdt, eller om, hvorvidt A var gjort bekendt med, at spørgsmålet om tilbagelevering, såfremt han fastholdt begæringen og denne ikke blev imødekommet af politiet, ville blive forelagt retten inden for 24 timer.

Jeg gjorde politidirektøren bekendt med min opfattelse og henstillede til Justitsministeriet, at der blev givet politiet en almindelig instruktion i overensstemmelse med denne opfattelse.

81. *Udtalt, at jeg ud fra almindelige retssikkerhedsspunkter ville have fundet det rigtigst, om Københavns politi havde vejledet A, der blev anholdt til fuldbyrdelse af en dom, om indholdet af retsplejelovens § 966, stk. 1, jfr. § 962, stk. 3. Endvidere kritiseret, dels at politidirektøren i København havde givet en forkert begrundelse for, at dommen kunne fuldbyrdes, uanset at ansøgning om tredieinstansbevilling var indgivet, dels at Justitsministeriet havde tiltrådt begrundelsen.*

Henstillet til Justitsministeriet at drage omsorg for, at der ved instruks til politiet blev gennemført en lignende ordning vedrørende orientering af dømte, der er på fri fod, som den, der gælder for varetægtsfængslede med hensyn til fuldbyrdelse af domme uanset indgivelse af ansøgning om tredieinstansbevilling. (J. nr. 886/72).

A klagede over, at hun i henhold til dom blev indlagt på Sct. Hans Hospital ved politiets foranstaltning den 30. maj 1972, det vil sige på et tidspunkt, da der endnu ikke var truffet afgørelse vedrørende hendes ansøgning om tredieinstansbevilling.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A ved Københavns byrets dom af 28. oktober 1971 blev dømt til undergivelse af psykiatrisk behandling på hospital for sindsli-

dende eller under tilsyn af hospital for sindslidende, idet retten fandt, at hun havde overtrådt straffelovens § 265, jfr. til dels § 21. Ved Østre Landsrets dom af 25. februar 1972 blev byrettens dom stadfæstet.

I skrivelse af 28. marts 1972 meddelte Sct. Hans Hospital A, at hun kunne modtages til indlæggelse den 6. april 1972, og i skrivelse af 5. april 1972 modtog A fra Københavns politi tilsigelse til at møde den 13. s. m. med

henblik på indlæggelse på Sct. Hans Hospital i henhold til Østre Landsrets dom.

A rettede herefter henvendelse til sin advokat, som i skrivelse af 10. april 1972 bl. a. meddelte hende, at han havde været i forbindelse med Københavns politi, der havde oplyst, at såfremt hun ikke mødte den 13. april 1972 som anført i tilsigelsen, ville hun blive anholdt.

Da A ikke mødte i henhold til tilsigelsen, traf Københavns byret den 14. april 1972 beslutning om, at hun skulle anholdes. Hun blev herefter eftersøgt af politiet, og den 9. maj 1972 meddelte A telefonisk politiet, at hun havde været bortrejst på ferie. Hun indvilligede i at møde på Københavns politis kontor for straffesager den 15. maj 1972, kl. 12,00. På forespørgsel, om der ville ske hende noget, blev hun gjort bekendt med, at retten havde afsagt anholdelsesbeslutning, da hun som nævnt ikke var mødt efter indkaldelsen til Sct. Hans Hospital.

Den 15. maj 1972 rettede A påny telefonisk henvendelse til politiet, idet hun meddelte, at hun var klar over, at det aftalte møde drejede sig om indlæggelse på Sct. Hans Hospital, hvilket hun ikke ønskede. Hun oplyste, at hun nu havde skrevet til Østre Landsret samt til politidirektøren, idet hun ønskede sagen indbragt for justitsministeren. Når hun havde fået svar herpå, ville hun påny rette telefonisk henvendelse til politiet. Hun blev herefter gjort bekendt med, at hun risikerede at blive anholdt.

Den 30. maj 1972 indfandt politiet sig på A's bopæl, men uagtet hun var hjemme, lukkede hun ikke op, ligesom hun ikke reagerede på kalden gennem brevsprækken eller på anvendelse af dørklokken. Da hun forsøgte at komme ud ad køkkendøren, blev hun standset af politiet. Hun blev straks gjort bekendt med anholdelsesbeslutningen og fik udleveret en genpart. Ifølge den rapport, der blev udfærdiget i anledning af anholdelsen, forsøgte A at trække tiden ud ved forskellige gøremål, idet hun ikke ønskede at følge med til Sct. Hans Hospital, hvorfor det blev nødvendigt at anvende magt.

I skrivelse af 15. maj 1972 anmodede A Justitsministeriet om tilladelse til at indbringe Østre Landsrets dom af 25. februar 1972 for Højesteret. I den anledning anmodede ministeriet i skrivelse af 19. maj 1972 politidirek-

tøren om en udtalelse. Denne skrivelse blev modtaget af Københavns politi den 23. s. m.

I skrivelse af 30. maj 1972 klagede A til Justitsministeriet over, at hun var blevet anholdt og bragt til Sct. Hans Hospital ved politiets foranstaltning. Hun meddelte i samme skrivelse, at hun protesterede mod indlæggelsen, og at hun i skrivelse af 15. maj 1972 havde ansøgt om tilladelse til at indbringe Østre Landsrets dom for Højesteret.

I anledning af A's klage til Justitsministeriet udtalte politidirektøren i København bl.a. følgende:

»Da ankebegæring til Højesteret i medfør af retsplejelovens § 966 ikke er indgivet inden udløbet af den i § 962, stk. 2, nævnte frist, skal jeg fastholde, at dommen kan fuldbyrdes, jfr. § 966, stk. 1, sammenholdt med § 962, stk. 3.«

I skrivelse af 12. juli 1972 meddelte Justitsministeriet A, at politidirektøren i anledning af hendes klage bl. a. havde udtalt, at han, da hendes ansøgning om tilladelse til anke af Østre Landsrets dom af 25. februar 1972 ikke var indgivet inden 14 dage efter denne doms afsigelse, fastholdt, at dommen, hvorefter hun blev dømt til undergivelse af psykiatrisk behandling på hospital for sindslidende eller under tilsyn heraf, kunne fuldbyrdes.

1. statsadvokat for København havde oplyst, at han kunne tiltræde politidirektørens udtalelse.

Justitsministeriet udtalte herefter, at ministeriet kunne tiltræde politidirektørens og statsadvokatens udtalelser.

I skrivelse af 4. oktober 1972 anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse efter forud indhentet erklæring fra politidirektøren i København, idet jeg bl. a. anførte følgende:

»Justitsministeriet har i skrivelsen af 12. juli 1972 tiltrådt en udtalelse af 21. juli 1972 fra politidirektøren i København, hvori udtales:

»Da ankebegæring til Højesteret i medfør af retsplejelovens § 966 ikke er indgivet inden udløbet af den i § 962, stk. 2, nævnte frist, skal jeg fastholde, at dommen kan fuldbyrdes, jfr. § 966, stk. 1, sammenholdt med § 962, stk. 3.«

Retsplejeloven synes ikke at sondre mellem ansøgninger om anketilladelse indgivet inden for 14 dages fristen og ansøgninger, der som

den foreliggende er indgivet efter denne frist (men inden for årsfristen). Formentlig er forholdet i begge tilfælde det, at den pågældende dom er eksegibel, medmindre ankerrettens præsident træffer anden bestemmelse. Der foreligger i sagen et spørgsmål, om vejledning om denne sidstnævnte undtagelsesmulighed burde være givet, jfr. princippet i Justitsministeriets cirkulære nr. 143 af 13. maj 1946, og i bekræftende fald af hvem og på hvilket tidspunkt. Om disse spørgsmål udbeder jeg mig en udtalelse.»

Det nævnte cirkulære af 1946, der angår orientering af varetægtsfængslede om den nævnte undtagelsesmulighed, omtales nærmere nedenfor.

I den anledning udtalte politidirektøren i København, at han – da A ikke var varetægtsfængslet, og da hun tilmed tilsyneladende bevidst unddrog sig dømmens fuldbyrdelse, således at der måtte indhentes anholdelsesbeslutning fra retten for at få hende indlagt til behandling – ikke fandt, at der var begået nogen fejl ved sagens behandling.

Politidirektøren tilføjede, at princippet i cirkulæret af 1946 formentlig var at beskytte de personer, der på grund af fængsling var berøvet deres handlefrihed. Han var derfor af den opfattelse, at den analoge anvendelse af princippet i cirkulæret ikke kunne komme på tale over for personer, der var på fri fod efter 2. instans' afgørelse. En udvidet anvendelse af princippet i cirkulæret måtte efter politidirektørens opfattelse kræve en ændring af cirkulærets ordlyd.

For så vidt angik retningslinierne for fuldbyrdelse af domme, der er søgt indbragt for Højesteret efter retsplejelovens § 966, jfr. § 962, henviste politidirektøren til en skrivelse af 15. februar 1973 fra kontoret for straffesager. I denne skrivelse anførtes det, at der i almindelighed anvendes følgende retningslinier i sager, hvori der fra de domfældtes eller disses forsvareres side er bebudet eller indgivet ansøgning om anke til Højesteret.

»For så vidt angår varetægtsfanger og strafafsonere afbrydes afsoning ikke, medmindre der foreligger bestemmelse fra rigsadvokaten om, at fuldbyrdelsen skal standses.

For så vidt angår domfældte på fri fod bliver disse, såfremt der telefonisk hertil meddeles, at der vil blive indgivet et andragende om tredieinstansbevilling, gjort opmærksom på, at ansøgningen om anke ikke har opsæt-

tende virkning på straffuldbyrdelsen, medmindre andet bestemmes eller anke tillades.

I praksis undlader kontoret dog at indkalde og hensætte de domfældte til afsoning, indtil afgørelse på ansøgningen foreligger, medmindre de domfældte selv ønsker at påbegynde afsoning.»

1. statsadvokat for København erklærede sig enig med politidirektøren i, at det nævnte cirkulære ikke var anvendeligt i det foreliggende tilfælde, idet A ikke var varetægtsfængslet. Derimod burde A efter statsadvokatens opfattelse sraks ved anholdelsen være gjort bekendt med adgangen til efter retsplejelovens § 962, stk. 3, at få spørgsmålet om iværksættelse af fuldbyrdelse indbragt for Højesteret.

Rigsadvokaten udtalte, at ansøgning om anketilladelse eller begæring om standsnings af fuldbyrdelsen ikke medfører, at adgangen til at fuldbyrde en dom suspenderes. I det foreliggende tilfælde burde fuldbyrdelsen ikke være udsat som følge af A's ansøgning om tilladelse til at indbringe sagen for Højesteret, da ansøgningen først var indgivet, efter at hun var tilsagt til fuldbyrdelse, og efter at der var afsagt anholdelsesbeslutning til gennemførelsen. Derimod burde hun efter rigsadvokatens mening være gjort bekendt med retsplejelovens § 966, stk. 1, jfr. § 962, stk. 3, dersom hun ved anholdelsen protesterede mod fuldbyrdelsens iværksættelse under henvisning til, at hun havde indgivet ansøgning om anketilladelse.

Justitsministeriet tiltrådte rigsadvokatens udtalelse og tilføjede, at ministeriet således var enig i, at det var uden betydning for muligheden for at fuldbyrde en ankedom, om en ansøgning om tredieinstansbevilling var indgivet inden udløbet af den i retsplejelovens § 966, jfr. § 962, stk. 2, anførte 14 dages frist eller efter udløbet af denne. Ministeriet beklagede, at dets skrivelse af 12. juli 1972 til A på dette punkt fejlagtigt havde givet udtryk for en anden opfattelse.

Jeg udtalte følgende:

Ifølge retsplejelovens § 999, stk. 1, kan en straffedom ikke fuldbyrdes, før fristen for anke efter lovens almindelige regel er udløbet eller ankeafkald er meddelt. Da Østre Landsret havde truffet afgørelse i sagen som ankeinstans, og denne afgørelse efter de almindelige regler var upåankelig,

var jeg enig med rigsadvokaten i, at indgivelsen af ansøgning om tredjeinstansbevilling ikke medførte, at adgangen til at fuldbyrde dommen blev suspenderet.

Ifølge retsplejelovens § 966, stk. 1, 3. pkt., må ansøgning om anketilladelse indgives inden for sådan frist som bestemt i retsplejelovens § 962, stk. 2, det vil sige inden 14 dage efter dommens afsigelse, idet ministeriet dog inden 1 år efter dommens afsigelse kan tage senere ansøgning til følge. Ifølge samme bestemmelse er virkningen af ansøgningens indgivelse og tilfølgtagelse bl. a., at retsplejelovens § 962, stk. 3, finder anvendelse. Denne bestemmelse har følgende ordlyd:

»Når sådant andragende er bevisligt indgivet til justitsministeren, kan landsrettens præsident bestemme, at fuldbyrdelsen skal udsættes eller standses. Dette sker i hvert fald, når anke tilstedes.«

Retsplejelovens § 966, stk. 1, (jfr. § 962, stk. 3) må forstås således, at den omtalte bestemmelse om udsættelse eller standsning i forbindelse med ansøgning om anke til Højesteret – træffes af Højesterets præsident.

I ovennævnte cirkulære nr. 143 af 13. maj 1946 bestemmes det, at hensættelse af varetægtsfængslede til påbegyndelse af afsoning i tilfælde, hvor vedkomende har indgivet ansøgning om tilladelse til at anke en dom til Højesteret som tredje instans, skal ske, selv om den pågældende protesterer herimod, men såfremt han protesterer, gøres han bekendt med reglerne i retspleje-

lovens § 966, stk. 1, jfr. § 962, stk. 3, det vil sige med, at Højesterets præsident kan bestemme, at fuldbyrdelsen skal udsættes.

Som ovenfor anført meddelte A den 15. maj 1972 telefonisk politiet, at hun havde skrevet til Østre Landsret samt til politidirektøren, idet hun ønskede sagen indbragt for Justitsministeriet, og politidirektøren blev den 28. maj 1972 bekendt med hendes ansøgning om tredjeinstansbevilling til Justitsministeriet.

Efter de foreliggende oplysninger om A's reaktion på anholdelsen den 30. maj 1972 fandt jeg, at denne måtte opfattes som en protest imod fuldbyrdelsen, og uanset at ovennævnte cirkulære er begrænset til at omfatte varetægtsfængslede, ville jeg ud fra almindelige retssikkerhedssynspunkter have fundet det rigtigst, om politiet i forbindelse med anholdelsen havde vejledet hende om indholdet af de ovennævnte bestemmelser i retsplejeloven. Jeg gjorde politidirektøren bekendt med denne opfattelse og henstillede til Justitsministeriet at drage omsorg for, at der ved instruks til politiet blev gennemført en ordning for dømte, som er på fri fod, der i den nævnte henseende svarer til den ordning, der gælder for varetægtsfængslede efter cirkulæret af 1946.

Jeg fandt det beklageligt, at politidirektøren i sin skrivelse til Justitsministeriet havde givet en forkert begrundelse for, at dommen kunne fuldbyrdes, og at Justitsministeriet i skrivelser af 12. juli 1972 havde tiltrådt denne urigtige begrundelse.

- 82.** *Ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik over for Undervisningsministeriet, gående ud på, at den valgordning, ministeriet havde fastsat i sin bekendtgørelse nr. 487 af 23. november 1971 om valg i efteråret 1971 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet, var i strid med kravet om forholdstalsvalg i lov nr. 271 af 4. juni 1970 om universiteternes styrelse. Jeg henstillede imidlertid til ministeriet, såfremt det ønskede ordningen opretholdt, at tilvejebringe en klar lovhemmel derfor gennem ændring af bestemmelsen i § 11 i styrelsesloven. (J. nr. 1182/71).*

I anledning af en klage fra A over den valgmetode, der var fastsat i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 487 af 23. november 1971 om valg i efteråret 1971 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet, skrev jeg således til A:

»Følgende bestemmelser har betydning ved sagens behandling:

Undervisningsministeriets ovennævnte bekendtgørelse af 23. november 1971, § 6, stk. 1-4:

»Stk. 1. Valget foregår enten som majori-

tetsvalg blandt enkeltpersoner eller som forholdstalsvalg mellem lister eller som en kombination af de nævnte valgmetoder.

Stk. 2. Såfremt der ved udløbet af den af valgudvalget for kandidatanmeldelser fastsatte frist alene er opstillet enkeltpersoner, foregår valget som majoritetsvalg blandt de gyldigt opstillede kandidater.

Stk. 3. Såfremt der ved udløbet af den af valgudvalget for kandidatanmeldelser fastsatte frist alene er anmeldt lister, på hvilke en eller flere personer i en angiven rækkefølge eller sideordnet bringes i forslag til valg, foregår valget som forholdstalsvalg mellem de gyldige lister.

Stk. 4. Såfremt der ved udløbet af den af valgudvalget for kandidatanmeldelser fastsatte frist både er opstillet enkeltpersoner og anmeldt kandidatlistor, anses enkeltpersonerne for opstillet i en majoritetsvalggruppe, og de anmeldte lister for opstillet i en listevalggruppe. Det samlede antal mandater inden for samtlige repræsentationsområder fordeles i så fald mellem de nævnte 2 grupper efter reglerne i § 23, stk. 1, 2. pkt.«

Bekendtgørelsens § 9, stk. 6:

»Når en listes samtlige kandidater tiltræder dette, kan listen indgå i valgforbund med en eller flere lister.«

Bekendtgørelsens § 23, stk. 1-3:

»*Stk. 1.* Såfremt valget foregår som en kombination af forholdstalsvalg mellem lister (listevalggruppen) og majoritetsvalg mellem enkeltpersoner (majoritetsvalggruppen), opgøres først hvor mange stemmer hver af de to grupper i alt har fået. Mandaterne fordeles herefter forholdsmæssigt mellem de to oven for nævnte grupper således, at den gruppe, der har opnået den største brøk inden for hvert repræsentationsområde, får tildelt det yderste mandat.

Stk. 2. Valgudvalget træffer endelig afgørelse om den i stk. 1 nævnte mandatfordeling mellem grupperne.

Stk. 3. Når den i stk. 2 nævnte mandatfordeling har fundet sted, opgøres valget for majoritetsvalggruppen efter reglerne i § 17 og for listevalggruppen efter de i §§ 18-22 fastsatte regler.«

Styrelseslovens § 11, stk. 1 og 2, har følgende indhold:

»*Stk. 1.* Regler om valg af medlemmer til universitetsorganerne fastsættes af undervisningsministeren.

Stk. 2. Anvendes listeopstilling af kandidater til poster i universitetsorganerne, fordeles posterne efter reglerne om forholdstalsvalg.«

Det fremgår af sagen, at De i skrivelse af 1. december 1971 til Undervisningsministeriet gjorde gældende, at der var uoverensstemmelse mellem bekendtgørelsen af 23. november 1971 og styrelsesloven.

De henviste til, at styrelseslovens § 11, stk. 2, fastsætter, at mandaterne, hvis listevalg anvendes, fordeles efter reglerne om forholdstalsvalg. Da der ifølge bekendtgørelsen ikke var mulighed for at tildele lister tillægsmandater, måtte det betyde, at mandaterne skulle fordeles efter d'Hondts metode, der også var den metode, bekendtgørelsen fastsatte ved tildeling af mandater inden for listevalggruppen. De anførte videre, at opdelingen af valget i en majoritetsvalggruppe og et påtvunget forbund af alle lister betød, at de enkelte lister ikke fik tildelt mandater efter reglerne om forholdstalsvalg, men i almindelighed blev stillet mere fordelagtigt. De påviste dette ved et eksempel.

De anførte endelig, at en lovmedholdelig valgmetode naturligvis i ethvert tænkeligt tilfælde skal opfylde lovens krav om, at en liste skal tildeles mandater efter reglerne om forholdstalsvalg. Der kunne derfor efter Deres opfattelse ikke være tvivl om, at bekendtgørelsen på dette punkt ikke var lovmedholdelig. På denne baggrund krævede De, at den metode, der var anvendt i bekendtgørelsen, ikke blev bragt i anvendelse ved valget til de styrende organer ved universiteterne.

I skrivelse af 13. december 1971 til Dem oplyste Undervisningsministeriet, at bekendtgørelsen var udstedt på grundlag af en indstilling fra konsistorium ved Københavns Universitet, tiltrådt af et stort flertal af konsistoriums medlemmer, og at konsistorium senere havde fastholdt denne indstilling.

Ministeriet anførte endvidere, at ministeriet efter forslag fra Studenterrådet ved Københavns Universitet havde overvejet et andet sæt valgregler baseret på en såkaldt »forholdsprioritetsvalgmetode«; et sådant forslag, der i ministeriets udformning var kombineret med adgang til listeopstilling, havde Studenterrådet imidlertid ikke kunnet tiltræde.

Undervisningsministeriet havde herefter

fundet, at man måtte følge konsistoriums indstilling.

Ministeriet henviste endvidere til, at begrundelsen for reglen i bekendtgørelsens § 23 var, at der på universitetet bestod en afgørende meningsforskel mellem de studerende, der ønskede majoritetsvalg blandt enkeltpersoner, og de studerende, der ønskede listevalg. Ministeriet fandt det derfor rimeligt at gøre det muligt at fordele mandaterne forholdsmæssigt imellem disse 2 grupper, således at også Studenterrådet kunne anbefale deltagelse i valget.

På denne baggrund fandt Undervisningsministeriet ikke at kunne give Dem medhold i Deres klage og agtede ikke at ændre bekendtgørelsen. Ministeriet fandt ikke på grundlag af Deres argumentation, at bekendtgørelsen stred mod styrelsesloven, idet man anså lovens krav om forholdstalsvalg for opfyldt, når mandaterne blev fordelt som beskrevet i bekendtgørelsens § 23.

Undervisningsministeriet bemærkede, at ministeriet den 10. september 1971 forelagde konsistoriums forslag for Studenterrådet ved Københavns Universitet, som imidlertid ikke fremsatte indvendinger mod fordelingsmetoden.

I Deres klage til mig har De anført, at det er kritisabelt, at Undervisningsministeriet ikke i sit svar har begrundet sin opfattelse af bekendtgørelsens lovmedholdelighed eller blot forsøgt at anfægte de rejste indsigelser. De finder, at ministeriets begrundelse for udformningen af bekendtgørelsen er ganske uden betydning for Deres klage, da denne alene tog sigte på at påvise en uoverensstemmelse mellem bekendtgørelsen og styrelseslovens § 11. stk. 2. De har videre anført, at det er Deres opfattelse, at listerne efter bekendtgørelsen er påtvunget et forbund; det fremgår imidlertid ikke af ministeriets skrivelse, hvad ministeriets opfattelse heraf er.

I sin skrivelse af 21. april 1972 har Undervisningsministeriet udtalt, at ministeriet fortolker styrelseslovens § 11, stk. 2, således, at posterne skal fordeles mellem listerne efter forholdstalsvalgreglerne, medens det ikke umiddelbart af loven kan udledes, hvorledes man skal forholde sig, hvis der tillige stiller kandidater op, som ikke ønsker at benytte sig af listeopstilling. Ministeriet har derfor ment, at det ikke ville være i strid med loven i bekendtgørelsen af 23. november 1971 at

fastsætte, at de opstillede listers kandidater skulle have mandater tildelt efter regler om forholdstalsvalg, og at kandidater, der ikke ønskede at opstille på lister, skulle have mandater tildelt efter majoritetsvalgprincippet. For at man kunne nå frem til, hvor mange mandater der skulle fordeles efter det ene og efter det andet princip, blev det fastsat, at mandaterne skulle fordeles på de to grupper i samme forhold, som der var afgivet stemmer på lister og på enkelte kandidater. Ministeriet finder herefter ikke, at der kan tales om et tvunget valgforbund mellem listerne, da bekendtgørelsen angiver to principielt forskellige måder at fordele mandaterne på.

I anledning af Undervisningsministeriets udtalelse af 21. april 1972 har De anført, at uenigheden mellem Dem og Undervisningsministeriet efter Deres opfattelse består i, at ministeriet fortolker loven således, at kun de opstillede lister skal have andel i mandaterne efter reglerne om forholdstalsvalg, og kun regnet i forhold til det antal mandater, der på en ikke i loven foreskrevet måde retteligt tilkommer listerne; De mener derimod, at lovens bestemmelse om forholdsmæssig fordeling er generel i den forstand, at alle poster skal fordeles forholdsmæssigt, dersom metoden bringes i anvendelse. Dette er efter Deres opfattelse en nødvendig forudsætning for, at listerne får tildelt mandater efter reglerne om forholdstalsvalg.

De har videre anført, at De er af den opfattelse, at en liste skal tildeles mandater svarende til listens andel i den samlede stemmeafgivning. Kun derved sikres, at mandattildelingen er en voksende funktion af stemmeafgivningen. De har i denne forbindelse henvist til en fotokopi, som De samtidig har medsendt, af en artikel af A K Erlang om »flerfoldevalg efter rene partilister«.

De henviser til, at ministeriet begår en fundamental fejltagelse ved at tro, at en forholdsmæssig fordeling i 2 tempi blot tilnærmer en forholdsmæssig fordeling i alt, og at det strider mod almindelig retsbevidsthed, at ministeriet uden vejledning i loven kan fastsætte mandatfordelingen mellem de 2 grupper. I bekendtgørelsen havde ministeriet fastsat, at fordelingen skulle være forholdsmæssig, men kunne efter Deres opfattelse lige så godt have fastsat en bestemt fordeling uafhængig af stemmefordelingen ved valget. De

har henvist til, at Justitsministeriets lovaftdeling har fortolket styrelseslovens § 11, stk. 2, som en beskyttelse af kandidaterne i den forstand, at valgreglerne skal åbne mulighed for listeopstilling. Under henvisning hertil kan De ikke anerkende Undervisningsministeriets fortolkning, da den ikke sikrer, at listerne tildeles mandater svarende til deres andel i den samlede stemmeafgivning. Dette gælder efter Deres opfattelse heller ikke, selv om den præliminære mandatfordeling er forholdsmæssig. De har henvist til, at kravet om, at en liste skal tildeles mandater svarende til listens andel i den samlede stemmeafgivning, er en helt afgørende bestanddel af forholdstalsvalgmetoden. Uden dette krav er det efter Deres opfattelse let at anføre eksempler på, at enhver fordeling af mandater vel er forholdsmæssig, men dog giver uantagelige resultater.

Indenrigsministeriets konsulent i valgspørgsmål anfører i sin skrivelse af 6. marts 1973 følgende:

»I lov nr. 271 af 4. juni 1970 om universiteternes styrelse hedder det i § 11, at regler om valg af medlemmer til universitetsorganerne fastsættes af undervisningsministeren, og såfremt listeopstilling anvendes, skal mandaterne fordeles efter reglerne om forholdstalsvalg.

I bekendtgørelse nr. 487 af 23. november 1971 om valg i efteråret 1971 af repræsentanter for de studerende til konsistorium, fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet er det i § 6, stk. 1, nærmere bestemt, at valget foregår enten som majoritetsvalg blandt enkeltpersoner eller som forholdstalsvalg mellem lister eller som en kom-

bination af de nævnte valgmetoder. Af § 6, stk. 4, fremgår det, at er der både opstillet enkeltpersoner og anmeldte kandidatlistor, anses enkeltpersonerne for opstillet i en majoritetsvalggruppe, og de anmeldte lister for opstillet i en listevalggruppe. I bekendtgørelsens § 23 er det endvidere påbudt, at såfremt et valg skal foregå som en kombination af forholdstalsvalg mellem lister (listevalggruppen) og majoritetsvalg mellem enkeltpersoner (majoritetsvalggruppen), fordeles mandaterne først på de to valggrupper i forhold til deres sammenlagte stemmetal, hvorefter mandaterne, der er tilfaldet hver af de to valggrupper, fordeles for majoritetsvalggruppen efter reglerne i § 17 og for listevalggruppen efter de i § 18 fastsatte regler.

Ved den præliminære fordeling af mandaterne mellem de to valggrupper påtvinges der således såvel de anmeldte kandidatlistor som de opstillede enkeltpersoner en form for valgforbund, der efter reglerne i bekendtgørelsens § 9, stk. 6, i øvrigt kun kan indgås mellem to eller flere kandidatlistor, hvorimod der ikke ses at være adgang til at indgå forbund mellem to eller flere af de opstillede enkeltpersoner.

Det er ligeledes korrekt, at når mandatfordelingen foregår i to tempi efter de i § 23 indeholdte regler, vil denne kunne blive en anden, end hvis mandatfordelingen havde fundet sted uden en præliminær fordeling mellem de to valggrupper, men at dette udelukkende skulle være til kandidatlisternes fordel, som vist ved det anførte eksempel, er ikke tilfældet, hvilket følgende eksempel viser:

kandidater/listor	listevalggruppe			majoritetsvalggruppe				
	X	M	T	a	b	c	d	e
stemmer	90	240	170	83	84	160	86	87
mandater efter bekendtgørelse	1	2	1	0	1	1	1	1
mandater efter d'Hondts metode	1	2	2	0	0	1	1	1

Som det vil ses, ville kandidat b opnå valg med et stemmetal på 84, og liste T ville kun opnå 1 mandat, medens listen efter d'Hondts metode ville have krav på 2 mandater.

Den i § 23 omhandlede præliminære man-

datfordeling kan således stille såvel kandidatlistor som enkeltpersoner mere fordelagtigt, men det skal herudover bemærkes, at metoden i visse tilfælde er uanvendelig, hvilket fremgår af nedenstående eksempel:

kandidater/lister	X	M	T	a
stemmer	90	240	170	500

Efter § 23 skal mandaterne prælimeret fordeles med 4 til listevalggruppen og 4 til majoritetsvalggruppen, der imidlertid kun består af a. Da a er en enkeltperson, kan han alene besætte et mandat, og der kan herefter kun besættes 5 af i alt 8 mandater, hvorfor kombinationen majoritetsvalg – listevalg må anses for uhensigtsmæssig.

Ej heller en fordeling efter d'Hondts metode uden en prælimeret mandatfordeling mellem grupperne kan anses for hensigtsmæssig, hvilket vil fremgå af nedennævnte eksempel:

kandidater/lister	X	M	T	a	b	c	d	e
stemmer	90	240	170	99	15	10	5	371
div. 1	90	240	170	99	15	10	5	371
div. 2	45	120	85	44 ^{1/2}				185 ^{1/2}
div. 3		80						123 ^{2/3}
div. 4								92 ^{3/4}

Hvis e havde været en kandidatliste, havde denne liste været berettiget til 4 mandater; de øvrige mandater ville være tilfaldet:

M: 2, T: 1 og a: 1.

Da e imidlertid er en enkeltperson, kan han kun besætte 1 mandat; de øvrige 3 mandater tilfalder X, M og T med et hver, hvorefter kandidatlisterne får 6 mandater og enkeltpersonerne 2 mandater.«

Undervisningsministeriet har i skrivelse af 21. marts 1973 henvist til, at ministeriet i sine tidligere skrivelser af 13. december 1971 og 21. april 1972 har redegjort for sin stilling til de rejste klager og herunder har bemærket, at man kunne påvise, hvilket resultat man ønskede, ved at konstruere nogle tænkte valgsituationer. Ministeriet har endvidere henvist til, at det i de nævnte skrivelser har fastholdt, at det valgssystem, der var fastsat i bekendtgørelsen, ikke kunne anses som stridende mod styrelseslovens § 11, stk. 2, idet lovens krav om forholdsmæssig fordeling måtte anses for opfyldt ved de fastsatte regler, idet man ikke alene foretog forholdsmæssig fordeling mellem lister, men også mellem 2 valgsystemgrupper.

Ministeriet har tilføjet, at det ikke ud fra resultatet ved valget i 1971 kan anses for godtgjort, at de uheldige konsekvenser, som De har påpeget af valgsystemet, er opstået.

Ministeriet må imidlertid give Indenrigsministeriets valgkonsulent og dermed også Dem ret i, at systemet i visse marginale situationer kan give uheldige konsekvenser. Ministeriet tog imidlertid allerede i efteråret 1972 konsekvensen heraf, idet man ved ministeriets bekendtgørelse nr. 470 af 30. oktober 1972 om valg af repræsentanter i efteråret 1972 for de studerende til konsistorium, fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet ændrede reglerne således, at følgerne af det tvungne valgforbund blev afbødet ved, at man nu i majoritetsvalggruppen kunne stemme på lige så mange kandidater som det antal, der skulle indvælges. Fordelingen mellem liste- og majoritetsvalgkandidater kommer således til at foregå på basis af summen af afgivne stemmer på lister og disse kandidater sammenholdt med det antal personer, der har stemt på en eller flere majoritetsvalgkandidater. Ministeriet har anført, at muligheden for de uheldige konsekvenser, som De har påpeget, således skulle være yderligere reduceret.

Undervisningsministeriet har dog påpeget, at man næppe vil være i stand til at skabe et valgssystem, der i sin yderste konsekvens og i alle forhold vil give det helt nøjagtige resultat, når henses til at systemet er bygget op om 2 vidt forskellige valgformer, og mini-

steriet må fastholde sin opfattelse af, at systemet ikke strider mod styrelseslovens § 11, ligesom ministeriet har påpeget, at systemets indførelse beror på et forsøg på et kompromis mellem nogle grupper med vidt forskelligt syn på valgmetoder og ønsker om decentralisering af valghandlingen. Endelig har ministeriet påpeget, at ingen af de påståede uheldige konsekvenser synes opstået ved de afholdte valg.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Styrelseslovens § 11, stk. 1, indeholder som det fremgår af ovenstående en almindelig formuleret bemyndigelse til undervisningsministeren til at fastsætte regler om valg af medlemmer til universitetsorganerne.

Denne bemyndigelsesregel suppleres af den ovenfor omtalte regel i styrelseslovens § 11, stk. 2:

»Anvendes listeopstilling af kandidater til poster i universitetsorganerne, fordeles posterne efter reglerne om forholdstalsvalg.«

Bestemmelsen hidrører fra betænkningen fra det folketingsudvalg, der behandlede regeringsforslaget til styrelsesloven, jfr. Folketingstidende 1969-70, tillæg B, sp. 1940-41, hvori det udtales:

»De nærmere regler for valg bør fastsættes af undervisningsministeren i de enkelte universiteters styrelsesbekendtgørelser. således at der gennem forholdstalsvalgsmåden sikres en rimelig repræsentation for de forskellige synspunkter, som måtte findes blandt de studerende og lærere.«

Den nærmere fastlæggelse af den begrænsning i ministerens kompetence, som § 11, stk. 2, indeholder, har været gjort til genstand for overvejelser, bl. a. i forbindelse med et forslag til lov om ændring af lov om universiteternes styrelse, som blev fremsat den 22. oktober 1970.

I en udtalelse af 29. oktober 1970, afgivet af Justitsministeriets lovfdeling (Folketingstidende 1970-71, tillæg B, sp. 362), har ministeriet behandlet spørgsmålet om forståelsen af styrelseslovens § 11, stk. 2.

I udtalelsen refereres den ovenfor anførte udtalelse fra den betænkning, der blev afgivet af det folketingsudvalg, der behand-

lede forslaget til styrelsesloven (Folketingstidende 1969-70, tillæg B, sp. 1940-41), og i tilknytning hertil udtalte Justitsministeriet:

»Det er nærliggende at forstå denne udtalelse således, at folketingsudvalgets flertal har forudsat, at valgreglerne udformes på en sådan måde, at en kreds af valgberettigede altid har mulighed for at gennemtvinge, at der afholdes listevalg, således at flertalsvalg kun gennemføres, når der alene er anmeldt én liste, og kandidaterne på denne liste er opstillet sideordnet.«

Dette er på linje med synspunkter, undervisningsministeren har givet udtryk for i skrivelser af 30. september og 16. oktober 1970, som er optaget som bilag til udvalgsbetænkningen i Folketingstidende 1970-71, tillæg B, sp. 376, pkt. 4, og sp. 369, indledningen.

I overensstemmelse hermed finder jeg at måtte lægge til grund, at bestemmelsen i styrelseslovens § 11, stk. 2, kræver, at ministeriet skal udforme valgreglerne således, at en kreds af valgberettigede kan kræve listevalg og dermed forholdstalsvalg.

Reglen i § 11, stk. 2, åbner imidlertid efter min mening to fortolkningsmuligheder:

1) en kreds af valgberettigede kan kræve, at valget i sin helhed gennemføres som listevalg og forholdstalsvalg. (Dette er så vidt ses Deres fortolkning).

2) en kreds af valgberettigede kan alene kræve listevalg og forholdstalsvalg, for så vidt lister anmeldes (inden for listevalggruppen), idet det dog samtidig forudsættes, at der sker en forholdsmæssig mandatfordeling mellem listevalggruppen og majoritetsvalggruppen. (Dette er den fortolkning, der ligger til grund for Undervisningsministeriets bekendtgørelse).

Forarbejderne til styrelsesloven giver intet afgørende bidrag til løsning af det nævnte fortolkningsspørgsmål. Der kan dog peges på, at et hovedformål med styrelseslovens § 11, stk. 2, efter forarbejderne har været at sikre en mindretalsbeskyttelse, og at dette formål i hovedsagen opfyldes, også ved anvendelse af fortolkning 2, som ligger til grund for Undervisningsministeriets bekendtgørelse.

Sprogligt set er begge de nævnte fortolkninger vel mulige, men det må dog herved tages i betragtning, at fortolkning 2 tillader en valgordning, der dels er ganske usædvanlig (mig bekendt er en tilsvarende ordning ikke fastsat på andre områder), dels kan få de særlige uhensigtsmæssige og fra almindelige forholdstalsvalg afvigende virkninger, som Indenrigsministeriets konsulent har påpeget, jfr. ovenfor.

Efter min mening er den under 1 nævnte fortolkning mest nærliggende, men jeg finder fortolkningsspørgsmålet, hvis endelige afgørelse hører under domstolene, så forholdsvist tvivlsomt, at jeg ikke finder at have fuldt tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik over for ministeriet i anledning af den ordning, ministeriet har fastsat i bekendtgørelsen.

Sagen har imidlertid givet anledning til at henstille til Undervisningsministeriet, at der – såfremt ministeriet ønsker at opretholde den omtalte ordning, herunder også i den modificerede udformning, der er givet den i bekendtgørelse nr. 430 af 30. oktober 1972 – søges tilvejebragt en klar lovhjemmel derfor gennem ændring af bestemmelsen i styrelseslovens § 11; det bemærkes herved, at den tilsvarende bestemmelse i § 20 i lovforslaget af 7. februar 1973 til ny styrelseslov i den her omtalte henseende synes at kunne give anledning til samme fortolkningstvivil som § 11, stk. 2, i den gældende styrelseslov, jfr. herved navnlig lovforslagets § 20, stk. 3.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen.«

83. *Kritiseret fremgangsmåden ved udbetaling af resterstatning for ekspropriation i et tilfælde, hvor ejendommen senere havde skiftet ejer. Derimod ikke fundet anledning til kritik i almindelighed af kommissariu fremgangsmåde i forbindelse med udbetaling af resterstatninger.*

Henstillet til Statens Ligningsdirektorat at overveje, hvorvidt der måtte være anledning til at indskærpe reglerne om omvurdering af ejendomme efter ekspropriation i Ligningsdirektoratets cirkulære af 1. oktober 1943 over for ligningsmyndighederne. (J. nr. 1005/72).

I skrivelse af 2. marts 1973 meddelte jeg C, at jeg måtte anse hans klage af 27. juni 1972 over, at han ikke havde fået udbetalt resterstatning i forbindelse med en ekspropriation til anlæg af en ny jernbanestation Skive H., for forældet. Jeg meddelte imidlertid samtidig, at jeg havde besluttet af egen drift at indlede en undersøgelse af spørgsmålet i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og at jeg i den anledning havde fundet det rettest at anmode kommissarius ved statens ekspropriationer i Jylland om en supplerende udtalelse. Endelig oplyste jeg, at jeg havde iværksat en nærmere undersøgelse i anledning af hans klage vedrørende vurderingen af hans ejendom, og at jeg havde anmodet Statens Ligningsdirektorat om en udtalelse angående dette spørgsmål.

1. Resterstatningens udbetaling.

I skrivelse af 2. marts 1973 bad jeg kommis-

sarius om en supplerende udtalelse vedrørende grundlaget for udbetalingen den 11. marts 1964 af et yderligere forskud på 2.300 kr. til den oprindelige ejer, A. Jeg bad i denne forbindelse så vidt muligt oplyst, hvilke undersøgelser der blev foretaget i den anledning, samt om udbetalingen til A – uanset de foreliggende oplysninger om overdragelserne af matr. nr. ... – var begrundet i overdragelsernes henholdsvis manglende notering i transportbogen og anmeldelse til kommissariatet. Jeg bad endvidere oplyst, hvad der var årsagen til, at restbeløbet i 1969 blev udbetalt til A ved advokat X (under hensyn til overdragelsen til B), medens forskudsbeløbet på 2.300 kr. uden videre blev udbetalt til A. Endelig bad jeg oplyst, om der – efter at endelige regnskabsmøder ikke længere afholdes – fortsat foretages en offentlig indkaldelse i forbindelse med resterstatningsudbetalinger, og om dette var sket

i den foreliggende sag. I benægtende fald bad jeg begrundelsen herfor oplyst.

I den anledning oplyste kommissarius, at advokat X i skrivelse af 13. april 1960 havde anmeldt transport for en del af kravet på ekspropriationserstatningen, idet han samtidig vedlagde det endelige skøde af 6. april 1956, ved hvilket ejendommen blev overdraget fra A til B. Da kommissariatet var i tvivl om, hvorledes den i skødet indsatte transportbestemmelse nærmere skulle forstås, herunder navnlig om, for hvilket beløb transporten skulle noteres, rettede man den 21. april 1960 forespørgsel herom til advokat X. Denne forespørgsel blev imidlertid ikke besvaret. Transporten blev som følge heraf ikke noteret i kommissariatets transportbog, idet kommissariatet ikke skønnede, at der alene på grundlag af den i skødet indeholdte transportbestemmelse og advokatens skrivelse af 13. april 1960 var tilstrækkeligt juridisk grundlag for at reservere et bestemt beløb til B. Transporten blev ej heller, som det iøvrigt var sædvane, journaliseret som en prioritetsanmeldelse og indført i prioritetsanmeldelsesbogen. Den senere anmodning fra A om udbetaling af yderligere forskud på ekspropriationserstatningen blev fremsat over for Generaldirektoratet for Danske Statsbaner i en skrivelse af 8. oktober 1963, der den 16. s.m. blev videresendt til kommissariatet.

Generaldirektoratet udtalte i sin fremsendelsesskrivelse bl.a.:

»Opmærksomheden henledes i den forbindelse på, at lodsejeren efter ekspropriationsforretningen, formentlig i 1956, har solgt matr. nr. ... til (B), som 16. maj 1961 har videresolgt arealet til (C), og at 6. anlægsområde ikke har fået overensstemmende oplysninger fra henholdsvis sælger og køber om, til hvem resterstatningen vedrørende matr. nr. ... til sin tid skal udbetales.«

Under udbetalingssagens behandling i kommissariatet blev endvidere sagen om transporten i 1960 tilakkeret, og spørgsmålet om erstatningsbeløbets fordeling blev gjort til genstand for drøftelse mellem kommissariatet og den ledende landinspektør. Som resultat heraf besluttede man at tilbageholde en mindre del af resterstatningen til dækning af transporthaverens eventuelle krav. I udbetalingssagen findes herom følgende påtegning: »Landinspektør ... oplyser, at restbeløbet skulle kunne dække transporten ifølge ved-

lagte.« Ved bedømmelsen af, om transporten ville kunne dækkes efter udbetaling af et forskud på 2.300 kr. til A, lagde kommissariatet, da man ikke havde modtaget svar fra advokat X på forespørgslen af 21. april 1960, til grund, at den del (ca. 75 pct.) af arealerstatningen vedrørende matr. nr. ..., som allerede var anvist i det foreløbige regnskabsmøde i 1954, ikke kunne være omfattet af transporten, der var dateret 6. april 1956. I øvrigt blev der foretaget de undersøgelser, som sædvanligt foretages ved erstatningsudbetalinger, når disse sker, efter at foreløbigt regnskabsmøde er afholdt, d.v.s. at transportbogen og prioritetsanmeldelsesbogen blev efterset. Kommissariatet foretog derimod ikke nærmere undersøgelser med hensyn til det i generaldirektoratets skrivelse af 16. oktober 1963 oplyste om de gentagne overdragelser af matr. nr. ..., da alene transporten fra A til B var blevet anmeldt til kommissariatet.

Resterstatningen for ekspropriationen af samtlige de matrikelnumre, som blev eksproprieret fra A i 1953, blev endeligt opgjort og udbetalt pr. 25. september 1969. Beløbet, der udgjorde i alt 184,27 kr., blev udbetalt til A ved advokat X. Når advokat X i den ledende landinspektørs skitse til erstatningsfordeling af 11. september 1969 var opført som adressat for A ved beløbets udbetaling, beroede dette på, at den ledende landinspektør havde kendskab til advokatens medvirken ved overdragelse af en del af lb.nr. ..., men på den anden side intet vidste om, hvorledes restbeløbet skulle fordeles i anledning af det skete frasal. I kommissariatet blev der i overensstemmelse med sædvanlig praksis ikke foretaget nogen selvstændig gennemgang af den i landinspektørens skrivelse skitserede fordeling, men man nøjedes med at udføre en talmæssig revision samt en rutinemæssig gennemgang af transportbog og prioritetsanmeldelsesbog. Endvidere blev det ved eftersyn af journalen kontrolleret, at de tidligere erstatningsudbetalinger i 1954 og 1964 var sket til A. Transportsagen fra 1960 og udbetalingssagen fra 1964 blev derimod ikke fremtaget, for transportsagens vedkommende fordi denne på et tidligere tidspunkt ved en fejltagelse var blevet lagt ind i en uvedkommende sag. Da transporten som foran nævnt hverken var blevet indført i transportbog eller i prioritetsanmeldelsesbog, var man således under behandlingen af den endelige

erstatningsfordeling i kommissariatet i 1969 uden kendskab til, at der kunne opstå problemer i forbindelse med erstatningens fordeling. Heller ikke angivelsen af advokat X som adressat i landinspektørens skrivelse af 11. september 1969 gav kommissariatet anledning til at foretage en nærmere undersøgelse.

Kommissarius udtalte, at der efter hans opfattelse ikke var begået fejl af reel betydning i forbindelse med udbetalingen af det endelige erstatningsbeløb i 1969. Han anførte herved, at det måtte anses for korrekt at anvise erstatningen til A ved advokat X, *da* advokaten var den eneste, som kunne foretage en eventuel fordeling af erstatningsbeløbet, og *da* den senere transport fra B til C aldrig var blevet anmeldt til kommissariatet og derfor måtte være kommissariatet uvedkommende.

Om sin praksis i almindelighed i forbindelse med udbetaling af erstatning efter det foreløbige regnskabsmøde oplyste kommissarius, at erstatningen normalt udbetales til den person (de personer), som i henhold til det på det foreløbige regnskabsmøde passerede må betragtes som erstatningsberettiget (-berettigede). I tilfælde, hvor der er sket overdragelse af ejendommen, udbetales erstatningen således normalt til den tidligere ejer. Anmeldte transporter på erstatningskravet indføres i en transportbog, som rutinemæssigt gennemgås, før der sker udbetaling, men kommissariatet foretager ikke iøvrigt selvstændige undersøgelser med henblik på, hvem der kan anses for erstatningsberettiget; således sker der ikke eftersyn af tingbogen. I de tilfælde, hvor erstatning udbetales, uden at der er afholdt endeligt regnskabsmøde, foretages der ikke på forhånd offentlig indkaldelse af eventuelle berettigede, idet sådan indkaldelse efter erfaringen ikke kan anses for formålstjenlig. Kommissarius bemærkede i den forbindelse, at den ekstra betryggelse, som muligvis gennem offentlig indkaldelse ville kunne opnås for eventuelle rettighedshavere, der ikke bliver kommissariatet bekendt gennem den dokumentation, som kræves fremsendt af lodsejerne, efter hans skøn ikke ville stå i rimeligt forhold til merudgiften for det offentlige eller til den ulempe, en sådan nyordning kunne medføre for lodsejerne, der ofte har brug for hurtigt at kunne disponere over erstatning-

gerne til anskaffelse af anden ejendom eller lignende.

Jeg udtalte følgende:

Ekspropriationen var i det foreliggende tilfælde sket efter reglerne i jernbaneforordningen af 5. marts 1845. Ifølge disse regler udbetales den resterstatning, som ikke allerede er anvist på det foreløbige regnskabsmøde, normalt på et endeligt regnskabsmøde, når det pågældende anlæg er afsluttet, og opmåling har fundet sted. Dog kan de enkelte erstatningsbeløb udbetales helt eller delvist, når anmodning derom fremsættes, og fornøden dokumentation præsteres (jfr. 1. betænkning vedrørende gennemgang af ekspropriationslovgivningen nr. 330/1963, s. 21 og s. 74).

På linje hermed er det i den nugældende lov om fremgangsmåden ved ekspropriation af fast ejendom (lov nr. 186 af 4. juni 1964), § 23, stk. 1, 1. pkt., bestemt, at ekspropriationserstatning kan udbetales på begæring, når fornøden dokumentation for berettigelsen til at oppebære erstatningen er tilvejebragt af den pågældende, og kommissarius anser udbetaling for forsvarlig.

Begge de ovennævnte regelsæt må ses i sammenhæng med dansk obligationsrets almindelige regler om frigørende betaling af fordringer. Efter disse bliver skyldneren, når en simpel fordring er overdraget, frigjort ved betaling til den oprindelige fordringshaver, medmindre skyldneren er bekendt med overdragelsen, eller hans ukendskab dertil beror på uagtsomt forhold.

Hvad der nærmere kan kræves for at anse fornøden dokumentation for præstet og for at anse en udbetaling for forsvarlig, kan give anledning til tvivl. Jeg fandt imidlertid ikke grundlag for i almindelighed at kritisere den af kommissariatet fulgte praksis, hvorefter erstatningen normalt udbetales til den oprindeligt erstatningsberettigede uden fornyet selvstændig undersøgelse af adkomsten, medmindre der over for kommissariatet er anmeldt transport af erstatningskravet. Jeg bemærkede dog i den forbindelse, at kommissariatet naturligvis efter omstændighederne også vil kunne blive forpligtet til at foretage en selvstændig undersøgelse af adkomsten til

erstatningsbeløbet i tilfælde, hvor der ikke udtrykkeligt er anmeldt transport, nemlig hvis kommissariatet iøvrigt måtte have modtaget særlige oplysninger, som kan gøre adkomstproblemet tvivlsomt.

Jeg fandt heller ikke grundlag for at kritisere, at der ikke blev foretaget offentlig indkaldelse af erstatningsberettigede i tilfælde, hvor der skete erstatningsudbetaling uden for de egentlige regnskabsmøder. Jeg lagde herved vægt på det af kommissariatet anførte, hvorefter sådan indkaldelse normalt i praksis måtte anses for uhensigtsmæssig.

Om hændelsesforløbet i den konkrete sag bemærkede jeg i øvrigt følgende:

Det måtte efter det oplyste lægges til grund, at kommissariatet ved udbetalingen i 1964 af et forskudsbeløb på 2.300 kr. til A havde været opmærksom på den stedfundne transport til B, og at man havde holdt et mindre beløb i beredskab til eventuel dækning af ca. 25 pct. af den del af den resterende erstatning, der kunne henføres til det fra matr. nr. ... eksproprierede areal og eventuelt tilkomme transporthavere. Man var herved gået ud fra, at den del af erstatningen fra det pågældende matr. nr., som allerede var kommet til udbetaling på det foreløbige regnskabsmøde, ikke var omfattet af transporten. Jeg fandt herefter ikke anledning til at rette væsentlig kritik mod udbetalingen i 1964. I betragtning af, at spørgsmålet om transportens omfang tidligere havde givet anledning til nogen tvivl og fortsat måtte betragtes som tvivlsomt, samt til det, der var anført i generaldirektoratets skrivelse af 16. oktober 1963, ville jeg dog have fundet det rettest, om kommissariatet i 1964 havde rettet fornyet henvendelse til advokat X for at søge dette spørgsmål endelig afklaret.

For så vidt angik den endelige udbetaling af resterstatningen i 1969 var det min opfattelse, at kommissariatet på baggrund af transportsagen fra 1960 og af de oplysninger, som var indeholdt i generaldirektoratets skrivelse af 16. oktober 1963, burde have iværksat en nærmere undersøgelse af spørgsmålet om adkomsten til erstatningen. Det var da også fra kommissariatets side erkendt, at det beroede på en fejlekspedition, når transportsagen fra

1960 ikke blev inddraget under sagsbehandlingen i 1969, og at det var i strid med praksis, at heller ikke udbetalingsagen fra 1964 var fremme i forbindelse med udbetalingen i 1969. Jeg fandt endvidere, at den ledende landinspektør, som efter det oplyste havde haft kendskab til transportsagen, udtrykkeligt burde have henledt kommissariatets opmærksomhed på, at der kunne opstå problemer med hensyn til den endelige erstatningsfordeling.

For så vidt kommissarius havde gjort gældende, at det måtte anses for en objektivt korrekt disposition, at beløbet blev udbetalt til A med advokat X som adressat, idet advokaten herefter kunne foretage den endelige fordeling af beløbet, kunne jeg ikke erklære mig helt enig i dette synspunkt, idet det er kommissariatets opgave at foretage den endelige erstatningsfordeling. Jeg bemærkede herved, at det ikke på nogen måde blev tilkendegivet over for advokat X, at der skulle ske en nærmere prøvelse af erstatningsadkomsten, men at advokaten modtog beløbet på en måde, som kunne give ham indtryk af, at han blot rutinemæssigt modtog beløbet til videregivelse til A, hvilket da også skete.

Selv om jeg således gav C medhold i, at myndighedernes sagsbehandling i forbindelse med erstatningsudbetalingen i 1969 havde været ukorrekt, anså jeg det dog for tvivlsomt, hvorvidt C over for kommissariatet ville kunne rejse krav om fornyet udbetaling af resterstatningen eller en del af denne til ham. Jeg bemærkede herved, at den i 1960 anmeldte transport alene havde angået transporten af erstatningskravet fra A til B, hvorimod C ikke selv over for kommissariatet havde foretaget nogen anmeldelse af den til ham skete videretransport. De i generaldirektoratets skrivelse af 16. oktober 1963 indeholdte oplysninger om mulig videreoverdragelse til C havde endvidere efter min mening ikke været af en så præcis karakter, at de med sikkerhed havde kunnet afskære kommissariatet fra at udbetale erstatningsbeløbet med frigørende virkning til en af de tidligere berettigede.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af dette spørgsmål måtte henhøre under domstolene.

II. Ejendomsvurderingerne efter ekspropriationen.

I skrivelsen af 2. marts 1973 bad jeg Statens Ligningsdirektorat oplyse, hvorvidt der i overensstemmelse med direktoratets cirkulære af 1. oktober 1943 var sket omvurdering af C's ejendom i anledning af ekspropriationen, samt i benægtende fald hvorfor dette ikke var sket. Jeg henstillede endvidere til Ligningsdirektoratets overvejelse – dels på baggrund af C's sag og dels i tilslutning til tidligere brevveksling med direktoratet vedrørende tilsvarende spørgsmål i andre tilfælde – hvorvidt der måtte være anledning til at indskærpe det nævnte cirkulære over for ligningsmyndighederne.

Ligningsdirektoratet udtalte herefter i skrivelse af 5. april 1973 bl. a. følgende vedrørende vurderingen af C's ejendom:

»Som følge af den omhandlede ekspropriation blev ejendommen, der dengang også omfattede matr. nr. . . . omvurderet pr. 1. oktober 1954. Der blev ved denne vurdering taget hensyn til ekspropriationen, idet arealet formindskedes fra 3412 m² til 1812 m², og anført, at arealnedgangen skyldtes ekspropriation af areal til DSB.

Ved 11. alm. vurdering pr. 1. september 1956, ved omvurderingen pr. 1. september 1957 og ved den 12. alm. vurdering pr. 1. september 1960 har vurderingsrådet imidlertid overset den foretagne ekspropriation, idet arealet endnu ikke var blevet berigtiget i matriklen. Efter den dagældende administrationsform udskrev vurderingsformanden arealangivelsen på vurderingsskemaerne efter en genpart af matriklen, der blev tilstillet vurderingsrådene fra Matrikeldirektoratet.

Ved skrivelse af 4. maj 1961 meddelte Matrikeldirektoratet, at dets arealangivelse for matr. nr. . . . 2. efter dertil indkomne oplysninger var berigtiget fra 1612 m² til 1190 m², heraf 400 m² vej, og efter klage fra ejeren blev ansættelserne ved 12. alm. vurdering for denne ejendom herefter ændret af skyldrådet den 13. maj 1961, således at der regnedes med et areal på 600 m² à 4 kr., 190 m² à 1,50 kr. og 400 m² vej à 0 kr., det vil sige, at man i realiteten kun vurderede de 790 m², som var arealet af matr. nr. . . . efter ekspropriationen.

Ved de senere vurderinger er ejendommen vurderet med 790 m².

Herefter er forholdet det, at ejendommen alene er vurderet med for stort areal pr. 1. september 1956 og pr. 1. september 1957, nemlig med 1612 m² i stedet for 790 m², dels fordi der ikke var taget hensyn til ekspropriationen, dels fordi matriklens arealangivelse også bortset fra ekspropriationen dengang var urigtig.

Ejendommen er erhvervet af den nuværende ejer den 16. marts 1961.

Det har stedse været Ligningsdirektoratets praksis kun at berigtige arealfejl med skattevirkning inden for den tid, ejendommen har tilhørt den ejer, der rejser sagen, medmindre den tidligere ejer selv anmoder om berigtigelse længere tilbage, eller det fremgår af salgsaftalen, at spørgsmålet om eventuel tilbagebetaling har været rejst, og at der er truffet aftale om, hvem en eventuel skatte-regulering skal tilfalde. Herefter mener Ligningsdirektoratet ikke at burde foretage sig yderligere i sagen, medmindre der fremkommer anmodning herom.«

Med hensyn til det generelle spørgsmål om ejendomsvurderinger efter ekspropriation gjorde Ligningsdirektoratet bl.a. opmærksom på, at risikoen for, at ekspropriationer ikke tages i betragtning ved vurderingen, nu skulle være begrænset meget, idet oplysninger om foretagne ekspropriationer fra og med den 13. alm. vurdering også er blevet tilsendt den myndighed (nu kommunen), der bistår vurderingsformanden med registreringen af ejendomme og herunder indberetter til EDB-centralernes udskrivning af vurderingsskemaerne. Der skulle ved den nuværende administrationsform være mulighed for at registrere afvigelser fra matriklens arealangivelser, f. eks. hidrørende fra ekspropriationer, som endnu ikke er berigtiget i matriklens arealangivelse.

Om Ligningsdirektoratets cirkulære af 1. oktober 1943 oplyste direktoratet følgende:

»I den dagældende vurderingslov – lov nr. 352 af 7. august 1922 om beskatning til kommunerne af faste ejendomme med senere ændringer – var vurderingsreglerne, herunder reglerne vedrørende omvurderingsgrunde, ikke så specificerede som i den nugældende lovgivning.

Af nævnte cirkulære fremgik det, at de af en ekspropriation berørte ejendomme skal medtages ved den årsvurdering, der følger umiddelbart efter ekspropriationens afhol-

delse, såfremt denne har mærkbar indflydelse på ejendomsværdien eller grundværdien, og at der ved vurderingen skal tages hensyn til det ved ekspropriationen passerede, uanset at eventuelle arealændringer endnu ikke er berigtiget i matriklen.

I den af Ligningsdirektoratet i juli 1945 udarbejdede »Oversigt over de siden 1931 stedfundne ændringer i de gældende vurderingsbestemmelser m.m.« er formuleringen imidlertid ændret således, at omvurderingsgrund foreligger, når ekspropriationen har påviselig indflydelse på ejendommens værdi, hvilken formulering går igen i lov nr. 179 af 23. juni 1956 om vurdering af landets faste ejendomme.

Dette blev i en kendelse fra Landsskatte retten fortolket således, at ekspropriation *ikke* medførte omvurderingsgrund, når ekspropriationen alene havde påviselig indflydelse på grundværdien, men ikke på ejendomsværdien.

Ved en ændringslov nr. 224 af 4. maj 1965 – med virkning fra 1. august 1965 – blev reglen herefter ændret således, at omvurderingsgrund foreligger, når ekspropriationen har påviselig indflydelse på ejendomsværdien eller grundværdien.

De nugældende bestemmelser vedrørende ekspropriationers betydning for vurderingen af fast ejendom er i overensstemmelse hermed og er gengivet i de af Ligningsdirektoratet i 1962 og 1968 udarbejdede »Vurderingsvejledninger« (»den grå bog« og »den grønne bog«), hvortil der henvises i de cirkulærer, som Ligningsdirektoratet udsender forud for årsvurderingerne.

Som ovenfor nævnt er arbejdsgangen ved registrering af ejendommene herunder udtagelse af ejendomme til omvurdering, blevet omlagt, således at registrering nu overalt varetages af kommunernes skatteforvaltning eller tekniske forvaltning. Ligningsdirektoratet vil på den givne foranledning indskærpe såvel forvaltningerne som vurderingsmyndighederne at påse, at ejendomme, der er berørt af ekspropriation, optages til omvurdering i overensstemmelse med reglerne i § 2, stk. 2, nr. 5, i vurderingsloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 356 af 29. juli 1970.«

Jeg fandt herefter ikke anledning til at foretage yderligere med hensyn til dette spørgsmål.

SAGREGISTER

til Folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—72.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

- Administration,*
af prøveløsladts formue, 58.229.
af ydelse i h. t. forsorsloven, 58.58.
- Administrative bestemmelser, se Love og --.*
- Adoption,* 70.77.
- Advarsel* inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
- Advokatbistand* til møde i ministerium, 62.39.
- Advokater,*
ansættelse i det offentliges tjeneste, 68.50.
udnævnelse til formænd for huslejenævn, 71.27.
- Afgift,*
af bomuldsbindegarn, 56.82.
af spilleautomater, 68.104; 72.188.
af varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.
for polititilsyn, 56.70.
fritagelse for – af brugt motorkøretøj, 66.61.
- Afhøring,*
af barn om tyveri af fiskestænger, 70.72.
af børn i brandsag, 61.128, jfr. 66.15.
af børn i sædelighedssag, 56.131.
af nabo, 64.72.
af patienter, 60.167.
i bidragssager, 57.206.
i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
i tyverisag, 64.76.
pr. telefon, 56.199.
tilsigelser til – 57.206; 61.124.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167.
varighed af –, 63.56, jfr. 71.17.
- Aflysning* af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.
- Afsenderadresse,*
på breve fra fanger, 55.102.
på politiets tilsigelser, 61.124.
- Afskedigelse,*
advarsel inden –, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
af kontraktansat faglærer, 71.19.
af omsorgselev, 69.35.
af overenskomstansat assistent, 70.21.
af psykolog, 72.172.
af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
af tobakssælgere på private øresundsbåde, 60.87
drøftelse inden –, 72.172.
formalitetsfejl ved – af kontraktansat, 60.83.
formalitetsfejl ved – af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.
formulering af erklæring afgivet efter –, 55.92; 70.21.
på grund af samarbejdsvanskeligheder, 72.85.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
varsel, 56.182.
se også *Tjenestefritagelse.*
- Afsoning,*
af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
af bøde, 60.60; 62.35.
af bødeforvindlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for – af fængselsstraf m. v., 56.122.
af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
affattelsen af tilsigelser til –, 67.37.
afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af –, 59.147.
i et andet arresthus af straf idømt under aftjening af civil arbejdspligt, 71.69, jfr. 72.19.
tilsigelse til – ved anbefalet brev, 66.46.
- Afstemning* i h. t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1. 65.116, jfr. 66.16.
- Afvandingskommissioner,* ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.
- Aktier,* udelukkelse fra børsnotering, 55.73.
- Aktindsigt,*
ansøgning til hverv som censor, 72.58.
begrebet part, 71.48.
byplannævns mødegrundlag, 72.81.
ekstraktafskrift af mundtligt meddelt oplysning, 71.163, jfr. 72.23.
erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
fangers – i klagesager, 62.68.

- for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
- forhandlinger om løn- og personaleforhold, 71.30.
- gebyr for fotokopier, 71.48.
- i antidumpingtoldsag, 62.39.
- i børneværnsag, 68.15; 70.86.
- i ekspropriationssager, 69.25.
- i h. t. monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
- i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
- i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 71.37; 72.110, 152.
- i landsskatteretsag, 70.35.
- i pådømt straffesag 71.95.
- i sag efter landsbyggeovens § 5, stk. 3, 72.81.
- i sag vedr. besættelsestiden, 71.91.
- i skattesag, 70.91.
- mundtlig begæring om aktindsigt, 72.114.
- notat, 71.58.
- oplysning om navnet på ophavsmanden til en udtalelse i en afskedigelsessag, 71.100.
- regnskaber vedrørende Finansieringsfonden af 1963, 72.68.
- udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
- vedr. afgørelser i h. t. invalide- og folkepensionslovene, 62.89.
- vedr. ansøgning om ansættelse som offentlig forsvarer, 71.24.
- vedr. doktordisputats, 66.25.
- vedr. erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
- vedr. indstilling til kommunalbestyrelsen, 68.97
- vedr. klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
- vedr. Landbrugets Finansieringsfond, 71.35.
- vedr. personalestridigheder, 68.20.
- vedr. skatteråds mødereferat, 68.22.
- vedr. varemærkeregisteret, 70.79.
- vedr. værnepligtiges ansøgning om u-landsarbejde, 71.41.
- vedr. ændring af en bekendtgørelse, 71.48.
- værnepligtiges – vedr. indberetninger om tjenesteforørelser, 67.81, jfr. 69,14 og 72.19.
- Ambassade*, bistand fra en –, 61.56.
- Amterne*,
- forelæggelse for Justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
- overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.
- Amtsråd*, behandling af udstykningssag, 63.36.
- Amstuer*,
- inndrivelse af amtstueskatter, 66.83.
- påtegning på skøde, 56.151.
- reduktion af amtstueskatter, 56.151.
- skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Anerkendte trossamfund*,
- Islam Danmark, 61.84.
- Jehovas Vidner, 68.54.
- Anholdelse*,
- adgang til omklædning ved –, 56.137.
- af beruset restaurationsgæst, 65.71.
- med henblik på fremstilling for fogeden, 72.132.
- til fuldbyrdelse af dom, 72.243.
- omsorg for en anholdts cykel, 62.85.
- polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om –, 57.95.
- til afsoning af bøde, 68.51.
- se også *Politi*.
- Anke*,
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
- ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
- ankemulighed i h. t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.
- anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.
- formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.
- genoptagelse trods undladelse af –, 65.155.
- i h.t. byplanlovens § 26, 66.48.
- indhentelse af akter, 71.41.
- modanke, 72.232.
- omgåelse af –, 61.48.
- rekursinstansens prøvelse af afgørelse vedr. u-landsfrivillige, 71.41.
- vedr. afgørelse i h. t. lejelovens § 72, 70.100.
- vedr. afgørelse truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.
- vedr. afgørelse truffet af Forsikringsrådet, 61.125.
- Ankevejledning*,
- i h.t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
- m.h.t. Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.
- m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
- m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
- m. h. t. statsskattelovens § 24, 61.72.

- sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr. 65.19.
- udvalg vedr. -, 64.125, jfr. 65.19.
- ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
- ved forbud mod udstykning, 63.36.
- ved præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
- ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
- ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.
- Anmeldelse*, se *Politi*.
- Anmeldere*, se *Politi*.
- Anordning*, en ved lov ophævet - opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.
- Ansættelseskontrakt*, fejl i -, 63.75.
- Antidumpingtold*, se *Told*.
- Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2*, 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekere*,
- gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
- rabat til læger, 60.178.
- Apotekerlovens § 34*, administrationen af -, 67,58, jfr. 72.19.
- Approbat*ion, sogneråds anbefaling ikke nødvendig for en udstyknings -, 65.114.
- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
- se også *Arbejdstilsyn*.
- Arbejdsdirektoratet*,
- behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløhedskasse, 58.48, jfr. 60.30.
- ekspeditionsform, 56.122.
- forhøjelse af arbejdsløhedskasses dagpengesats, 67.105.
- henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
- lønarbejde i arbejdsløhedens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
- slettelse af arbejdsløhedskasse p. g. a. kontingentrestance, 67.56, jfr. 69.13.
- tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38; 70.69.
- underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.
- Arbejdsdirektøren*, formandskab i Arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.
- Arbejdsløhedskasser*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsløhedsunderstøttelse*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsnævnet*,
- behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløhedskasse, 60.105.
- lønarbejde i arbejdsløhedens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
- tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38.
- understøttelse som forsørger nægtet uanset bidragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.
- Arbejdstilsyn*,
- dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.
- indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.
- Arrestanter*, se *Fængselsforhold*.
- Arresthusophold*,
- lægetilkaldelse under -, 62.31.
- udgifterne ved civile værnepligtiges -, 58.60.
- Arveafgiftsloven*,
- ajourføring af enkelte bestemmelser i -, 57.199, jfr. 63.13.
- fortolkning af udtrykket »plejebarn« i § 3, stk. 5, 71.168, jfr. 72.23.
- ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.
- Attest*,
- i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- krav om original forpraktik-attest, 72.67.
- Automobilvurderingsnæv*n, ikke anke af afgørelse truffet af -, 59.135.
- Autoradiolicens*, se *Danmarks radio*.
- Autorisation*,
- af elektroinstallatører, 57.159.
- af gas- og vandmestre, 58.168; 70.51.
- af laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.
- Autorisationsordning*,
- vedr. eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
- vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
- vedr. eksport af ost, 56.33.
- vedr. registrerede revisorer, 71.96; 72.223.
- Avlsdyreksport*, 64.16.
- Banktilsynets virksomhed* m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.

- Beboerrepræsentanter*, valg af – i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Bedømmelsesudvalg*, 72.115.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for – af udensognsboende, 58.68.
- Begraveshjælp*,
bidragydende medlems ret til – gennem sygekassen, 56.72.
ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.
- Begrundelse*,
af skatteråds afgørelse, 71.108.
begrundelsespligten i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
for afskedigelse i henhold til funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21; 71.19.
manglende –, 63.77; 64.62.
specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
urigtig –, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66; 72.110, 243.
utilstrækkelig –, 56.218; 58.48; 65.36; 71.113; 72.177.
ved afslag på fri proces, 71.183.
ved Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25.
ved amtsskatterådernes afgørelser, 68.35.
ved fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
ved klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
ved Statens Ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.
vedr. afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.
- Behandlingstid*,
amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.
amtsligningsinspektorater, 55.96; 58.179, 194.
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15; 72.110, 181.
Boligministeriet, 65.97; 72.203.
Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, 66.51.
Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.
Direktoratet for Statsskovbruget, 69.91.
Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.
Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.
Direktoratet for Ungdomsundervisningen, 72.35.
- erstatningssager efter zoneloven, 72.203.
fabriksinspektør, 61.117.
flyvevåbnet, 56.69.
Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
Forsikringsrådet, 60.38.
Fredningsplanudvalg, 64.92.
Handelsministeriet, 57.119.
Indenrigsministeriet, 71.165, jfr. 72.23.
Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78; 65.129; 67.23; 72.54.
Justitsministeriet, 61.50.
kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
Kirkeministeriet, 68.54.
kommunalbestyrelse, 67.67.
Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
Københavns Skattevæsen, 63.42.
Københavns Universitet, 71.126, jfr. 72.21.
Landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.
Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56; 72.189, 233.
ledende landinspektør, 59.127; 72.180.
Luftfartsdirektoratet, 65.39.
Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
Ministeriet for Grønland, 62.70.
Ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103.
politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42; 62.30; 66.30.
rektorer, 57.207.
Revisionsdepartement, 71.138, jfr. 72.21.
Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100; 68.35; 69.102; 70.21.
skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
Socialministeriet, 57.175; 59.34.
Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.
Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100; 68.84; 71.140; 72.61, 189.
Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.
Sundhedskommission, 71.38.
Sundhedsstyrelsen, 56.215.
Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54; 63.62; 70.83.
Vejdirektoratet, 67.102.
Vurderingskommission vedr. byudviklingsplan, 71.105.
- se tillige Sagsbehandling.*

- Bemandingsloven*, se *Bemandingsnævnets dispensationspraksis*.
- Bemandingsnævnets dispensationspraksis*, 65.100.
- Benådning*, telefonisk afslag på andragende om –, 67.37.
- Berostillelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Besigtigelse*
 huslejenævns –, 72.49.
 i byggesag, 68.87, jfr. 72.19.
 i sag om beboelsesforbud, 71.66.
- Beskæftigelsesforanstaltninger*, pligt til at overtage arbejde ved –, 58.48.
- Beslaglæggelse*,
 forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
 forsegling af beslagte dokumenter, 57.250.
 fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
 første gennemsyn af papirer, 60.160.
 retskendelse til –, 60.160.
- Bestillingstillæg*, se *Løn*.
- Besættelsestidens ofre*, nedsættelse af erhvervsævne som følge af koncentrationslejroophold, 72.142.
- Besøgstilladelse* se *Fængselsforhold*.
- Bevaring*,
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 rapporttilførsel om evt. samtykke, 72.237.
 rapporttilførsel om tilbageleveringsbegæring, 72.237.
 samtykke eller retskendelse, 72.237.
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
 tilbagelevering af i – tagne effekter, 56.150; 58.115, 222; 62.30, 32.
- Bibeskæftigelse*, se *Tjenestemand*.
- Bidragssager*, se *Underholdsbidrag*.
- Billighedsgodtgørelse* vedr. tilsidesat forkøbsret, 66.56.
- Bindende tilsagn*,
 reparation af kirkespir, 55.81.
 uddannelse af kystofficerer, 61.137.
 ventetilæg til folkepension, 63.94.
- Biografteaterbevilling*, inddragelse af –, 58.161.
- Bisidder* ved møde for Invalideforsikringsretten, 65.125.
- Bistand*, gebyr ved – fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Blanketter*,
 formulering af skattevæsenets tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.
 til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.
- Blechingberg-sagen*, 59.76.
- Blinklys*, afmærkning af køretøj med gule –, 66.88.
- Boliganvisningsudvalgs* godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27.
- Boligstøttelovgivning*,
 gebyrbegunstigelse i h. t. –, 57.35.
 godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
 mindrebemidlethed i h. t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.
- Boligtilsyn*,
 forbud i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.
 indvendig besigtigelse, 71.66, jfr. 72.19.
 nedrivningspåbud i h. t. boligtilsynslovens § 21, 68.100.
- Boligudlejningskontorers* opkrævning af depositum, 72.119.
- Bopælskrav* ved godkendelse af lejere, 70.53.
- Bortlodning*, spørgsmål om – var offentlig, 58.227.
 se tillige *Lotteri*.
- Bortlovning* af tjenestemandsstilling, 63.44, jfr. 64.14.
- Brevveksling*,
 censur af observands –, 59.31.
 forvaredes – med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
 varetægtsfangers –, 65.33; 72.230.
 se tillige *Fængselsforhold*.
- Bygetilladelse*,
 fejl ved meddelelse af –, 64.123, jfr. 66.16; 67.67.
 undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af –, 65.98.
- Bygningsreglement*, dispensation fra –'s højdebestemmelser, 66.23.
- Bygningsvedtægt*, fremlæggelse af forslag til –, 65.36, jfr. 67.16.
- Byplaner*,
 dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.
 erstatning i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
 forbud i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.
 kollegiebyggeri i strid med –, 66.97.
 pligt til at udfærdige –, 62.52.

- tinglysning, 69.57.
 udstykningsplan i h. t. byplanvedtægt, 67.25.
 se tillige *Dispositionsplaner*.
- Byplannævnet*, formandsposten i -, 64.116.
- Byreguleringsloven*,
 betydningen af »sammenlægges« i -'s § 8,
 stk. 1, 65.66.
 byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
 tilsidesættelse af -'s §§ 8 og 9, 65.52.
- Byudviklingsudvalg*,
 fredningsmæssige interesser, 71.49.
 fritagelse for medlemshverv i -, 58.197.
 ikke pligt til at drøfte en sag med parterne,
 69.95
- Bøder*,
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 afsoning af bøde, 60.60; 62.35.
 ransagning med henblik på anholdelse af bøde-
 restant, 68.51.
- Bødeforvandlingsstraf*, se *Afsoning*.
- Børn*,
 afhøring af -, 56.131; 61.128, jfr. 66.15;
 64.76; 70.72.
 anbringelse af - på Sundholm, 60.131.
- Børnehaveseminarium*, optagelse på -, 72.67.
- Børne- og ungdomsforsorg*, anke til landsnævnet,
 71.176, jfr. 72.24.
- Børnetilskud*,
 bopælskravet i børnetilskudsloven, 70.98.
 - til udenlandske statsborgere, 72.146.
- Børsnotering* af aktier, 55.73.
- Båndlæggelse*,
 af ulykkesforsikringserstatning til efterladte,
 58.150.
 tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæg-
 gelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur*,
 af forvaredes brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
 af observands brevveksling, 59.31.
 af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling*, se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige*,
 afsoning af straf, 71.69, jfr. 72.19.
 begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
 nægtelse af friheder for -, 57.72.
 ordensreglement for -, 57.69.
 skabseftersyn hos -, 57.186.
 udgifterne ved -'s ophold i arresthus, 58.60.
- Civilforsvaret*,
 aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseel-
 ser, 67.81, jfr. 69.14, og 72.19.
 disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
 fortsat uddannelse i henhold til civilforsvars-
 lovens § 31, stk. 4, 72.51.
 overførsel fra - til civilt statsarbejde, 64.87.
 ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.
- Dagpenge*, se *Sygekasseforhold* og *Ulykkesforsikring*.
- Danmarks Nationalbank*,
 adgangsfremning til -, 58.255; 59.202.
 Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.
 godtgørelse af beskadigede eller bortkomne
 pengesedler, 57.146.
- Danmarks Radio*,
 autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
 fjernsynets dækning af Europamesterskaber i
 atletik, 70.25.
 honorering af og frist for antagelse af hørespil,
 57.142.
 oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
 radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
 udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr.
 67.16.
 udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn,
 58.218.
 valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.
- Danske statsbaner*,
 erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
 erstatningsansvar for bortkommet kuffert,
 65.77.
 generaldirektørens udtalelser om pressen,
 61.74.
 håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes
 omnibusser, 55.55.
 kontrakt om kiosksalg m.v. på -'s færger, 65.69.
 mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-
 ruten, 58.214.
 lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
 overtagelse af rutebilruter, 57.74.
 personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad,
 60.145.
 takstnedsættelser, 58.198.
 udelukkelse af styrmand fra at fungere som
 skibsfører, 58.248.
- Delegation*,
 ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
 ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
 af ekspropriationsbeslutning, 72.93.
- Demonstrationer*,
 brug af højttaler, 72.201.
 opløsning af - , 69.42.

Den kgl. Ballet, 58.199.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,
henstilling vedr. -'s organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved -,
55.143.
tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i under-
visningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

*Den særlige Klagerets kompetence overfor dommer-
fuldmægtige*, 56.155.

Det særlige Bygningssyn, departementschef i Un-
dervisningsministeriet medlem af -, 59.130.

Diger,
opførelse af -, 56.37.
skade på -, 57.215.

Direktøren for Ulykkesforsikringen, formandskab i
Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.

Disciplinærsager, se *Tjenestemandssager*.

Disciplinærstraf,
civilforsvarspligtige, 68.17.
varetægtsfangers udelukkelse fra kirkegang,
65.147, jfr. 66.17.

Diskrimination, se *Forskelsbehandling*.

Dispensation,
byggetilladelse forudsatte -, 65.98; 67.67.
for at kunne indstille sig for 4. gang til prøven
som kørelærer, 62.74.
fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørel-
sens § 28, 61.85.
fra bekg. om udførsel af avlsvæg, 64.16.
fra bygningsreglementets højdebestemmelser,
66.23.
fra byplanvedtægt, 66.48.
fra fristen i Landbrugsministeriets bekendtgø-
relse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.
fra sandflugtslovens fredningsbestemmelser,
69.29.
i h. t. bemandingslovens § 40, 65.100.
i h. t. byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.
i h. t. folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt.,
71.59.

Dispositionsplaner,
anvendelse af -, 62.52.
fravigelse fra -, 56.142.
se tillige *Byplaner*.

Disputatser, 55.143; 58.133; 66.25; 71.126, jfr.
72.21; 71.186, jfr. 72.25.

Dommerfuldmægtige,
afhentning af udlagte effekter, 57.135.
Den særlige Klagerets kompetence overfor -,
56.155.
lodtrækning, 57.121.
ombudsmandens kompetence overfor -, 56.10;
57.15; 58.9.

Domstolsprøvelse, se *Ankevejledning*, *Beslaglæggelse*,
Besøgstilladelse, *Frihedsberøvelse*, *Førerbeviser* og
Sindsyge.

Droit moral, se *Forfatter- og kunstnerret*.

Drosker,
etablering af holdeplads for -, 58.242, jfr.
59.21.
forbud mod hyresøgning fra holdeplads,
58.208.
meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr.
58.36.

Dyrplageri, politiets besigtigelse i anledning af
anmeldelse om -, 56.169; 66.30.

Efterretningstjeneste,
politiets, 55.93.
forsvarets, 69.59.

Eftertjeneste, begyndelsestidspunktet for civile
værnepligtiges -, 58.60.

Ejendomsskatter, ejendomsskyldpromillen ved
kommunesammenlægning, 66.22.
se også *Amtstuer*.

Eksamensopgaver, fejl i -, 63.29, 30, jfr. 65.19;
70.34.

Eksekutorer, revisorers adgang til at være -, 71.51.

Ekspeditionsfejl, se *Sagsbehandling*.

Ekspeditionsform,
i De særlige Patentkommissioner, 60.189.
i Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.
i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t.
notering af transporter, 60.121.
i Københavns Overpresidium m. h. t. klager
over bidragsfastsættelse, 56.197.
i Landsskatteretten m. h. t. vurderingssager,
61.27.
i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
i Naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.
i Overfredningsnævnet, 61.77.
i Statens Ligningsdirektorat,
m. h. t. skatteefterbetalingsager, 58.219.
m. h. t. vurderingssager, 61.27.
vedr. sager, der af arbejdsløhedskasserne fore-
lægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnæv-
net, 56.122.

- vedr. sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
- vedr. ægteskabs- og bidragssager, 59.122; 69.90.
se også *Sagsbehandling*.
- Ekspeditionstid*, se *Behandlingstid*.
- Eksport*, se *Autorisationsordning*.
- Ekspropriation*,
af areal til militære formål, 57.234.
af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
af jord til målepunkt, 55.24.
delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93.
ekspropriationssagers matrikulære berigtigelse, 72.180.
erstatning for privat vej, 66.72.
erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
fremgangsmåden ved udbetaling af resterstatning, 72.252.
frivillig afståelse, 72.135.
kopi af ekspropriationsplan, 69.25.
opmåling af areal, 72.135.
planer om – til hinder for sommerhusbyggeri, 66.31.
rente af erstatningsbeløb, 69.16.
skat af erstatningsbeløb, 68.56.
specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.
udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.
udtalelse om påtænkt ekspropriation, 72.135.
valg af procesregler, 71.134.
ændring af projekt, 71.134.
årsomvurdering efter –, 72.252.
- Elektricitetsrådet*,
formandsposten i –, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
offentliggørelse af –'s forretningsorden, 58.178,
jfr. 59.20.
pålæg i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c,
68.26.
pålæg til installatør 62.87.
- Elektroinstallatør*, se *Autorisation*.
- Enkepension*, i tilfælde af skilsmisse, 56.186.
- Erklæring*,
fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
fra overlæger om en ansøgers kvalifikationer,
65.150.
om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
undladelse af at indhente –, 56.48, 77.
- Erklæringers meddelelse* (lov af 2.2. 1866),
erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæsenet, 62.68.
erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
fremsendelsespåtegninger, 55.23.
- invaliddepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
referater, 55.23.
- Erstatning*,
for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
i h. t. naturfredningslovens § 22, 61.77.
i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
renter af – for tilskadekomst, 56.157.
statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
valg af procesregler ved ekspropriation, 71.134.
vedr. kontrakt om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.
se tillige *Ekspropriation*.
- Euforiserende stoffer*, ordination af –, 67.65.
- Fanger*, se *Fængselsforhold*.
- Fangetidsgodtgørelse*, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.
- Farmakopékommisionen*, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.
- Ferie*,
ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.
godtgørelse for bortfaldet –, 66.78, jfr. 67.18.
kommunalt ferieregulativ, 69.55.
- Feriebonsystemet*, 55.51.
- Feriegodtgørelse* til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.
- Feriepenge*,
af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.
for arbejdstid i Grønland, 56.182.
- Film*, forevisning af forbudt – i foreninger, 67.44.
- Findeløn*, se *Politi*.
- Fingeraftryk*,
politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.
- Fiskeauktionsmester*, bopælskrav for –, 67.50, jfr. 68.14.
- Fjernsynet*, se *Danmarks Radio*.
- Flyverelever*, manglende underretning til – om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.
- Flyvercertifikat*, betingelse for udstedelse af –, 69.45.
- FN-tjeneste*, tvungen – i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.

Fogedforretning,

anholdelse med henblik på fremstilling for fogeden, 72.132.

berømmelse og underretning om foretagelse af –, 57.135.

Folkeafstemning, se Danmarks Radio.

Folkekirken, decorum krav for ansættelse som præst i –, 72.29.

Folkepension,

amtets forpligtelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

beregning af lommepege til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.

bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.

fradrag ved beregning af –, 64.128, jfr. 65.21. hjælp efter lovens § 13, 72.74.

indtægtsbestemt – til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.

offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

tidspunkt for indtægtsregulering af –, 72.218. tilbageholdelse i – til dækning af skatte-

restance, 64.108.

under ophold i udlandet, 66.58; 71.59.

ventetillæg, 63.94.

Folkeskolen,

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.

ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20.

læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.

Folketingets ombudsmand,

loven om –, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.

instruks for –, 55.9; 61.7.

klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87. -s kompetence over for:

amtsskolekonsulent, 60.95.

bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.

Danmarks Nationalbank, 57.146.

Det danske Hedeselskab, 72.82.

dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

Finansudvalget, 62.14.

folketingsmedlemmer i deres egenskab af medl. af nævn, 71.116.

folketingsudvalg, 61.75; 67.45.

fredningsnævn, 61.89.

hegnssyn, 72.50.

kommunalbestyrelse, 66.97.

kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.

KTAS, 70.20.

Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.

Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel, 71.116.

landvæsenskommissioner, 72.50.

præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.221.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.

statsanerkendte skolehjem, 57.164.

statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

udvalg nedsat af ministerium, 60.75.

vurderingskommissioner i h. t. byreguleringslovens § 14, stk. 2, 67.74.

Folketingsvalg, anmeldelse af partier, 67.45.

Forbud,

i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.

i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.

i h. t. landsbyggerlovens § 5, stk. 2, 65.135.

undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.

se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 66.33, jfr. 67.16.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h. t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Fordelingsudvalgets krav om original forpraktik-attest, 72.67.

Foreninger, forevisning af forbudt film i –, 67.44.

Forfatter- og kunstnerret, Droit moral udvalgets sagskundskab, 59.59.

Forfatterhonorarer, udbetaling af – fra Danmarks Radio, 66.33., jfr. 67.16.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, se *Militærforhold*.

Forkøbsret,

til kutter tilsidesat, 66.56.

se også *Statens Jordlovsudvalg*.

Fornavn,

indførelse af – i ministerialbogen, 58.234.

navnet Eg som –, 65.126.

Forretningsordener,

Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102 jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

Udvalg under Handelsministeriet, 62.84.
Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

Forsøgning, se Beslaglæggelse.

Forsikringsrådet,

anke af en afgørelse truffet af –, 61.125.
anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 66.45.

Forskelsbehandling,

aflønnning i Grønland, 61.101.
af strafafsonere, 55.29.
af værnepligtige, 68.44.
aktindsigt, 72.68.
disciplinære reaktioner overfor plejepersonale,
59.56.

forbud mod udstykning, 65.135.

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
grundlovens § 70, 59.177.

handelen med lægemidler, 67.58, jfr. 72.19.
kunstnerisk udsmykning af skoler, 72.134.

kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144,
jfr. 72.22.

læreres undervisning i religion og kristendoms-
kundskab, 59.177.

over for dybfrostbranchen, 65.55.

postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-
ling af visse blade, 59.162.

ved administration af eksportordning, 64.16.

ved administration af sukkerordningen, 68.90.

ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.

ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.

ved dispensationer, 64.103.

ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.

ved fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.

ved fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55.

ved meddelelse af højtalertilladelse, 72.201.

ved radioens valgudsendelser, 63.15.

ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.

ved tilladelse til at benytte Charlottenborgs
festsal m.m., 72.34.

ved udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse,
61.125.

ved ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
vedr. indregistrering af biler til servicekørsel,
68.41.

Forsorg,

administration af ydelse i h. t. forsorgsloven,
58.58.

begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3,
57.63, jfr. 58.33.

forsørgelsesmåden efter forsorgsloven, 72.45.

hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38;
69.49, 83, jfr. 70.14.

huslejhjælp i tiden omkring fødsel, 72.45.

politiets bistand i h. t. forsorgslovens § 44,
stk. 1, 59.156.

samarbejde mellem fogedretter og socialfor-
valtningen, 72.179.

udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58; jfr. 59.10.

Forsvarer,

indkaldelse af – til retsmøde, 61.123.

polititjenestemandes udtalelser om valg af
forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.

underretning til forvaringsanstalt om beskik-
kelse af –, 61.171, jfr. 62.17.

Forsvarets Bygningstjeneste, behandling af sag om
indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Fortovsbidrag, pålægelse af –, 65.133.

Forvaring,

anbringelsen af sikkerhedsforvarede, 67.94.

antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal-
ten i Horsens, 57.177.

forvaredes brevveksling med beskikket for-
svarer, 61.171, jfr. 62.17.

forvaredes sygekasseforhold, 58.80.

indberetningspligt ved hensættelse i isolations-
celle, 58.80.

kropsvisitering af forvarede, 67.85.

speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.

underretning om prøveløsladelse, 57.170; 69.44.

underretning om tilsynsværgebeskikkelse,
56.190.

ventetid ved indsættelse i –, 56.93.

se også *Fængselsforhold.*

Forældremyndighed, 56.209, jfr. 57.26; 62.62; 71.70.

Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83; 72.67.

Fotos,

politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og
frifindelse, 57.157.

politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.

Fragtmandskørsel, i konkurrence med DSB, 71.116.

*Fredning, se Naturfredning, Strandbyggelinier og
Sandflugt.*

*Fredningsnavn, se Folketingets ombudsmand, Natur-
fredning og Strandbyggelinier.*

Fri proces,

ansøgning om – mod amt forelægges for Ju-
stitsministeriet, 55.55.

begrundelse på afslag, 71.183.

henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256;
58.230, 237; 59.17, 116; 61.166; 72.197.

retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.

urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-
ning om –, 55.86.

Fribolig, forskelsbehandling ved ansættelse af værdien af -, 59.46.

Frihedsberøvelse, 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.37.

Frister,

1-års fristen i § 16, stk. 2, i lov om børns retsstilling, 67.69.

for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
for ansøgning om oprejsningsbevilling i hegnsloven, 72.50.

for antagelse af hørespil, 57.144.

for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelsesloven af 7. maj 1937, 58.146.

for indgivelse af begæring om refusion i h. t. Landbrugsministeriets bekendtgørelse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.

for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.

for klage i henhold til merværdiafgiftsloven, 72.56.

for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.

for udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.

5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.

14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21.

overskridelse af fristen i statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.

overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.

10-dages fristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.

2-måneders fristen i retsplejelovens § 826, 72.178.

2-års-risten i civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51.

ved opslag af tjenestemandstillinger, 69.79.

Fuldmagt, udbetaling af ekspropriationserstatning til advokat, 69.94.

Funktionær,

aflønning af - i Grønland, 61.101.

behandling af klage over -, 60.83.

- status, 72.85.

Fængselsforhold,

administration af prøveløsladts formue, 58.229.

afsenderadresse på breve, 55.102.

anbringelse i sikringscelle, 72.220.

anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.

anvendelse af håndjern overfor arresteranter, 57.195.

anvendelse af sikringscelle, 68.48.

badeforhold, 59.183.

begunstigelse ved afsoning af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.

begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.

begæring om fremstilling, 59.184.

beskæftigelsestilbud til indsatte, 72.76.

besvarelse af henvendelse fra nu løsladt fange, 65.124.

besøg af privat antaget advokat, 57.30.

besøg hos fanges familie, 63.33.

besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger, 56.114; 61.150.

breve fra varetægtsfanger, 72.230.

breve til varetægtsfanger, 65.33.

brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.

disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48.

ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.

fangers adgang til at bære ringe, 65.79.

fangers adgang til at holde fugle, 66.41.

fangers adgang til at købe forskellige love, 61.174.

fangers adgang til at købe tandpasta med fluor, 67.41.

fangers aktindsigt, 62.68.

fangers deltagelse i gudstjeneste, 57.176.

fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.

frankering af varetægtsfanges breve, 63.19.

fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.

fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.

fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger om varetægtsfanger, 68.40.

grupperådgivers tavshedspligt 66.43, jfr. 67.16.

hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.

hviletid i et statsfængsel, 60.183.

hæftefanges adgang til at skrive til dagblade, 59.44.

indkaldelse til særfængsel, 62.45.

indsattes arbejdspligt, 72.76.

indstilling om prøveløsladelse, 69.24.

indstilling til svendeprove, 57.233.

kaffeindkøb, 57.73.

kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.

køb af pulverkaffe, 60.42.

lommepenge til mentalobservander, 67.41.

lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.

magtanvendelse over for indsat, 65.32.

- meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
opregning af effekter taget i bevaring ved visitation, 72.151.
partsoffentlighed i klagesager, 69.82, jfr. 70.13.
tilbagekaldelse af beslutning om prøveløsladelse, 72.122.
tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
udlevering af fotografier til fanger, 67.101.
udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.
varetægtsfangers kirkegang, 65.147, jfr. 66.17.
visitation af celle, 72.151.
se også *Forvaring*.
- Færdsselsager*,
behandlingstid, 56.175; 61.24.
forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.
motorkørsel på stranden, 66.70.
oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- Færger*,
mødetidskontrol ved -, 58.214.
undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en -, 59.75.
- Føjetilladelse*, behandling af ansøgning om -, 56.218; 58.63.
- Førerbevis*,
dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
inddragelse af fradømt -, 58.226.
nægtelse af - med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.
procesmåden ved prøvelse af ædruelighedsspørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.
rutinetimer ved fornyelse af -, 59.24.
udlevering af administrativt inddraget -, 56.192.
vilkår ved udlevering af - inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.
- Gas- og vandmestre*, se *Autorisation*.
- Gaver*, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.
- Gebyr*,
begunstigelse i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
for fotokopier i h. t. offentlighedsloven, 71.48.
for navnebevilling, 57.210.
takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Genindsættelse*, forkyndelse af resolution om - efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Giro*, se *Postvæsenet*.
- Gl. Bakkehus-sagen*, 59.56.
- Goodwill*,
beskatning af - ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
betaling for - ved overtagelse af bilruter, 57.74.
ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Graufred*,
flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15.
flytning af urne, 66.76.
- Grundforbedringsloven*,
afslag på fortrinspanteret, 72.40.
manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.
- Grundloven*,
censurforbud i § 77, 58.165.
forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.
lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.
post-, telegraf- og telefonhæmmelighed i § 72, 69.59.
religionsfrihed i § 67, 61.84.
- Grundstigningsskyld*, fritagelse for - i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse*, revision af - ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Grønland*,
afønning af funktionær i -, 61.101.
afregning efter hjemkomst, 62.70.
feriepenge for arbejdstid i -, 56.182.
formulering af ansættelseskrivelse, 63.20.
skattepligt under ophold i -, 68.46.
udflytning af tjenestebolig, 72.163.
udgifter ved hjemrejse fra -, 59.155; 61.132.
- Habilitet*,
arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.
Boligministeriets - i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.
direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.

- formanden for Byplannævnet, 64.116.
 formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29, 68.26; 69.86.
 formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
 medlem af ejendomsudvalg, 72.77.
 politifuldmægtigs -, 63.61.
 ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
 vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
- Habilitetsregler,*
 for kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28.
 for medlemmer af huslejenævn, 72.102.
 for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
 for universitetslærere, 58.144.
 for lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.
 i lejevurderingssager, 70.30.
 ved udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
- Halskov-Knudshoved-ruten, se Danske Statsbaner.*
- Handelsskoletilsynet, 57.109.*
- Hastesager, se Sagsbehandling.*
- Havneareal, strandbyggelinie, 61.77, 98.*
- Henlæggelse af sager, se Sagsbehandling.*
- Hittegods, se Politi.*
- Hjemmeværnet, klager over afslag på optagelse i -, 59.66, jfr. 60.31.*
- Hjemsendelse, se Militærforhold.*
- Hjemsendelsespenge, se Militærforhold.*
- Holdeplads, se Drosker.*
- Honorarlønnede stillinger, besættelsen af opslåede -, 57.123; 60.115.*
- Hospitaler, takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.*
- Hovedrevisorater, se Revisionsdepartementer.*
- Hundeloven,*
 aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
 pålæg i h. t. -'s § 13, stk. 2, 58.176.
 hundestøj ved butikcenter, 72.72.
- Hunderegistre, oplysninger fra -, 59.27.*
- Husdyrvoldgift, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.*
- Huslejenævn,*
 -s besigtigelser, 72.49.
 sagsbehandling, 72.102.
 udnævnelse af formænd for -, 71.27.
- Husundersøgelse udenfor strafferetsplejen, 57.186.*
- Hædersgave, overførelse af - til enke, 67.84.*
- Hørespil, se Danmarks Radio.*
- Høring,*
 andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
 høringsprocedure, 72.216.
 mangelfuld -, 63.38.
 oversendelse i stedet for -, 56.124.
 ufuldstændig -, 71.38.
 undladelse af -, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93.
 unødvendig -, 58.211.
 ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
 ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- Håndjern, anvendelse af - overfor arrestanter, 57.195.*
- Igangsætningstilladelser,*
 praksis ved udstedelse af -, 67.30.
 til skolebyggeri, 68.63.
- Ikke-juridisk personale, ekspedition i statslånsag, 56.213.*
- Indberetningspligt,*
 forvaringsanstaltnerne - om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
 statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Inkompetence, se Kompetence.*
- Indkøbstilladelse, behandling af ansøgning om -, 55.50.*
- Indlemmelse, se Kommuner.*
- Inhabilitet, se Habilitet.*
- Instansfølge, se Kompetence.*
- Intertemporale spørgsmål,*
 beregning af bevillingstilsagnskursen ved dularpræmiering, 55.50.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.
 kontrollovens § 8 C, 59.168.
 kontrollovens § 8 D, 59.170.
 pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Invalid- og folkepension, se henholdsvis Folkepension eller Invaliddepension.*

Invalideforsikringsretten, bisidder ved møde for –, 65.125.

Invalidepension,

aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 72.110, 152.

anke i stedet for ny begæring 61.154; 62.85. begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209.

indtægtsberegning ved ydelse af –, 55.26; 64.128, jfr. 65.21.

konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.

rejsehjælp, 55.26.

under ophold i udlandet, 66.58.

Invaliditetserstatning,

tidspunktet for fastsættelsen af –, 57.106.

udbetaling af – til tilskadekommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Islam Danmark, se *Anerkendte trossamfund*.

Jernbaneerstatningskommissionen, renter af tilskadekomsterstatning, 56.157.

Journalisering, se *Sagsbehandling*.

Kartofteleksportører, se *Autorisationsordning*.

Kgl. Teater, se *Den kgl. Ballet*.

Kirkegang, varetægtsfangers deltagelse i –, 65.147, jfr. 66.17.

Kirkelige afgifter, se *Skat*.

Kirker, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.

Kiropraktorer, ydelse fra sygekasser til behandling hos –, 70.36.

Klagevejledning, se *Ankevejledning*.

Kloakmestre, instruks for – i strid med ny lov, 65.121.

Kommunale forhold, bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

Kommuner,

afgift af spilleautomater, 68.104.

aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.

byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.

delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93.

deltagelse i udflygt betalt af privat firma, 65.159. ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.

ensartede regler for udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet, 72.39.

foreneligheden af kommunale tjenester og hverv, 66.68, jfr. 67.17.

fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.

igangsættningstilladelse til administrationsbyggeri, 69.100.

indlemmelse af –, 62.63.

inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, 77.

kommunalbestyrelsesmedlems køb af kommunal ejendom, 72.155.

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.

løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.

løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
restance, 68.43.

modregning i løn for ægtefællens skatte-
restance, 66.63.

ombudsmandstilsyn med –, 56.9; 57.9; 58.10; 59.9; 60.7.

opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. el-prisen, 72.101.

pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.

tinglysning af byplan, 69.57.

udstationering af militærnægtere, 72.154.

underskrifters læselighed, 62.35.

Kompetence,

administrativ ankeinstans' – i forhold til 1. instans, 58.48.

byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.

Den særlige Klagerets – overfor dommerfuldmægtige, 56.155.

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31 stk. 1, 61.117.

dispensation til overskridelse af udnyttelses-
grad, 67.67.

fastsættelse af fordringerne til teologisk em-
bedseksamen, 70.55.

Folketingets ombudsmand, 70.30, 51.

forsikringsselskabers – m. h. t. nedsættelse af
dagpenge, 60.150.

forstanders – til at opsige en funktionær,
57.164, jfr. 59.17.

fredningsnævns adgang til at dispensere fra
overfredningsnævnskendelse, 61.51.

fritagelse for at aflægge den almindelige filoso-
fiske prøve, 61.47.

Handelsministeriets – overfor Forsikringsrådet,
61.125.

Handelsministeriets – overfor Monopoltilsynet,
61.104.

Indenrigsministeriets – overfor sundheds-
kommission, 66.92.

kommune, 70.51.

- kontorchefs –, 60.55.
 nævnnsformands –, 62.95.
 Overfredningsnævnets adgang til at tilbagekalde en dispensation, 61.51.
 Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
 programsekretærs –, 57.142.
 rektors – overfor fagråd, 71.186.
 Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrols – i tarifieringspørgsmål, 62.27.
 Undervisningsministeriets – overfor lokale skolemyndigheder, 70.15.
 Undervisningsministeriets – overfor fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
 vedr. klager i forbindelse med folketingsvalg, 67.45.
 se også *Folketingets ombudsmand*.
- Koncession* til fremstilling af sukker, 61.87.
Kondemnering af ejendomme, 55.103; 68.100.
Konfirmation, se *Båndlæggelse*.
- Konfiskation*,
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskationssags afslutning, 55.27.
 udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
- Konkurrencebegrænsning* i h. t. monopolloven, 61.104.
- Konsulent for særundervisningen*, indstilling og udnævnelse af en –, 59.149, jfr. 61.19.
- Kontradiktion*, se *Sagsbehandling*.
- Kontrakt*, fortolkning af – om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.
- Kontrolloven*, se *Skat*.
- Kreditbanken*, Banktilsynets virksomhed m. h. t. –, 58.85.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af – på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab*, se *Folkeskolen*.
- Kunstakademiet*, studerendes anvendelse af lokaler, 72.34.
- Kvarter*, spm. om tjenestemandes bolig kunne betragtes som –, 55.33.
- Kvægavlsassistenter*, 56.25.
- Kørelærerprøve*, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.
- Laboratorier*. se *Autorisation*.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.
- Lander-sagen*, 58.199.
- Landsskatteretten*,
 berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.
 formulering af kendelse, 66.87.
 genoptagelse af sag, 72.197.
 klager over skønsmæssige ansættelser, 57.57.
 jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62.
 mangelfuld aktindsigt, 70.35.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.
 forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
 forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.
 lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.
 manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24.
 organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.
 personligt møde for – 57.57, jfr. 59.17.
 sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56.
 udtalelse i kendelsespræmissen, 58.73.
- Landvindingsloven*,
 foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
 manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.
- Lejeforhøjelse*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Lejeloven*, boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119.
- Licens*, se *Danmarks Radio*.
- Licitation* vedr. statshospital, 66.39.
 se tillige *Tilbud*.
- Lig*, flytning af –, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 66.76; 67.39.
- Lighedsgrundsætning*, se *Forskelsbehandling*.
- Lodstakster*, forhøjelse af –, 64.95, jfr. 66.15.
- Lommepege*, se *Folkepension* og *Mentalobservation*.
- Lotteri*,
 beskatning af udenlandske lotterigevinster 61.44.
 bortloddens spil på usolgte numre, 57.121.
- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
 afgift af spilleautomater (restaurationslovens § 26), 72.188.

- arbejderboliger på landet, lovbebg. 125/1955 § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
- apotekevæsenets pensionsforhold, bebg. 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.
- arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovbebg. 43/1952 § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.
- arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
- bevaringstagelse, almindelig instruks til politiet om formelle regler, 72.237.
- bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af fersk fisk m. v. ved offentlig auktion, 67.50, jfr. 68.14.
- byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af byplanforslags bindende virkning), 67.30.
- børnetilskud til udenlandske statsborgere (lovbekendtgørelse nr. 388/1969, § 11), 72.146.
- Civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til – uden for Civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51.
- delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93.
- de sociale pensionslove (årlig indtægtsregulering), 72.218.
- fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
- fastsættelse af regler for eksamensudvalg, 72.39.
- fastsættelse af regler for klage over eksaminationer m. v., 72.39.
- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelseshjælp), 56.72.
- folkepensionsloven:
 § 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.
 § 5 (indtægtsberegning), 64.128.
 § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lommepenge til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv (cirkel. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.
- forretningsordenen for Landsskatteretten nr. 299 af 7. juli 1942, 72.233.
- førerbeviser, bebg. 58/1958:
 § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
 § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
- habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bebg. 49/1923, 57.63, jfr. 58.33.
- hegnssyn, lov nr. 259/1950, § 43, stk. 3 (frist for oprejsningsbevilling), 72.50.
- indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bebg. 243/1954, 56.195.
- industrifrugt (lov 168/1962 og bebg. 246/1964), 66.85.
- invaliddepensionsloven, begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209.
- kildeskattelovens § 61, stk. 3 (procenttillæg), 72.113.
- købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
- landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
- landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203, jfr. 65.16.
- lukkelovens § 4 c (kiosker ved fæргеlejer), 65.138.
- merværdiafgift, bebg. 298/1970 (byggedage), 71.46.
- merværdiafgift, lov 102/1967, § 34, stk. 2 (skønsmæssig ansættelse), 72.56.
- motorkøretøjer bebg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
- oprettelse af nye studieretninger inden for teknika kræver godkendelse, 71.152, jfr. 72.22.
- partsoffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
- pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af udtrædelsesgodtgørelser), 67.33.
- personfradrag (sømandsskatteloven), 72.158.
- psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 § 40, 58.225.
- radioamatører (lov 574/1969 og bebg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23.
- realkreditlån (cirkel. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
- renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59.
- retsplejelovens § 960, stk. 3, sidste pkt., jfr. også § 965 (modanke), 72.232.
- skoleerklæringer, 71.93.
- skolevæsenets styrelse og tilsyn lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
- statshusmandsloven, lovbebg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
- styrelsesloven vedr. universiteterne (undervisningsministerens kompetence), 71.119, jfr. 72.20.
- sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
- tilsigelse til afhøring hos politiet, 66.82.

tilsyn med plejehjem, 72.144.
 tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908,
 § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206,
 jfr. 57.26.
 tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fri-
 sten), 67.54.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring,
 67.77.
 ulykkesforsikringsloven:
 § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr.
 58.31.
 § 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.
 underholdsbidrag, cirk. 126/1963 om inddrivelse
 af -, 72.167.
 underretning om verserende straffesag, cirku-
 lare af 15. november 1932, 61.148.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale
 boligforetagender, lov 356/1958 om bolig-
 byggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
 værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til -,
 57.65.
 værnepligtige, cirkl. 96/1949 om eftergivelse af
 skat, 71.174.

Lovhjemmel,
 administrative bestemmelser vedr. fritagelse
 for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.
 afgift for polititilsyn, 56.70.
 afgiftspligtig grundstigning, bekg. 375/1950,
 afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
 aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
 aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr.
 62.15.
 anerkendelse af trossamfund kræver ikke -,
 61.84.
 Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesfor-
 sikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 autorisationsordning vedr. eksport af kartofler,
 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
 autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
 bankgaranti som betingelse for autorisation til
 udførsel af avlsskæg, 59.137.
 bortfald af tidsubegænset bidragspligt, 68.59,
 jfr. 69.14.
 Civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af
 af værnepligtige til - uden for Civilforsvars-
 korpset (december 1964), civilforsvarslovens
 § 31, stk. 4, 72.51.
 dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens
 § 35, stk. 4, 72.65.
 droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
 fangers aktindsigt (lov af 2. februar 1866),
 62.68.

finansministerens beføjelse til at overtrække
 ministeriets foliokonto, 55.64.
 FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af
 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
 folkepension under ophold i udlandet, 71.59.
 forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962
 og bekg. 246/1964), 66.85.
 forsikringsselskabernes kompetence til at ned-
 sætte dagpenge, 60.150.
 fradrag ved beregning af invalide- og folke-
 pension, 64.128, jfr. 65.21.
 generel forhøjelse af ejendomsvurdering,
 57.128.
 grænsenummerplader til personer bosat på
 Grønland, 71.72.
 Indenrigsministeriets ordensreglement af 18.
 juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
 indlemmelse af kommuner (landkommunal-
 lovens § 39, stk. 2), 62.63.
 instruks for kloakmestre i strid med ny lov,
 65.121.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukke-
 lovens § 4 c), 65.138.
 lejelovens § 72 (Boligministeriet er klagein-
 stans), 70.100.
 lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
 lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove,
 55.57.
 Monopoltilsynets undersøgelse af optikbran-
 chens forhold, 61.104.
 motorafgifternes anvendelse, 55.57.
 naturfredningslovens bestemmelser om ad-
 gang til skove, 70.63.
 nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter
 m. m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80.
 omlægning af betalingsterminer for statskæt
 (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
 opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26
 og 59.16.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekre-
 tær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
 overførelse til en udligningskasse af krav om
 begraveshjælp, 56.72.
 personfradrag (sømandsskatteloven), 72.158.
 politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige
 forbud, 59.52.
 postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for
 at overtage omdelingen af blade (postlovens
 § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
 pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør,
 62.87.
 pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.
 radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971),
 71.170, jfr. 72.23.

- realkreditlån (cirkl. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.
- registrerede revisorer, 72.223.
- renter af ekstra skattebeløb (bekg. 126/1962), 66.54.
- revisorers adgang til at være eksekutorer (lov 68/1967), 71.51.
- samkøvsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
- skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
- suppleringsvalg (styrelsesloven for universiteterne), 71.119, jfr. 72.20.
- teknika (lov 146 af 25/4 1962), 71.152, jfr. 72.22.
- toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.
- toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5), 62.93.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadedkomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovbebg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
- udførel af flæskevarer, (bekg. 270/1956), 56.206, jfr. 57.26.
- udstyknung til jagtformål, 72.84.
- universiteternes styrelse («fakultet og fagråd»), 71.186, jfr. 72.25.
- universiteternes styrelseslov nr. 271 af 14. juni 1970, 72.240.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
- våbenloven vedr. efterligning af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.
- Lufifart*, støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.
- Lukkelov*,
- behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.
- dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19, 69.52.
- kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.
- Løgekonsultation* i Kompedallejren, 57.72.
- Læger*,
- apotekerrabat til -, 60.178.
- beslaglæggelse af journaler, 60.173.
- erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
- erklæring til brug ved fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
- forhaling af lægeerklæring, 57.184.
- modstridende lægeerklæringer, 68.37.
- ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
- speciallægeundersøgelser for Invalideforsikringsretten, 72.54.
- straffesag mod -, 60.154.
- Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66
- Lærlinge*, tilskud til rejseudgifter, 68.71.
- Løfte om tjenestemandstilling*, 63.44, jfr. 64.14.
- Løn*,
- aflønnung af funktionær i Grønland, 61.101.
- aflønnung af lorantekniker, 63.75.
- beregning af - for forskudt arbejdstid, 56.128.
- kvalifikationstillæg efter smedeoverenskomsten, 72.85,
- lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.
- opgivelse af funktionærs - til skattevæsenet, 55.26.
- personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.
- tilbagebetaling af -, 63.20; 72.37.
- tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Lønarbejderdagpenge*, se *Sygekasseforhold*.
- Løntilbageholdelse*,
- bidrag, 57.203; 58.146.
- blanketter, 69.28.
- skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
- sygekasserestance, 68.43.
- Lån*,
- hos trediemand, 59.87.
- hos underordnede, 57.126.
- Magtanvendelse*, overfor indsat i sikringscelle, 65.32.
- Mangelsattester*, se *Motorsagkyndige*.
- Manglende besvarelse*,
- af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86; 71.87.
- af erindringskrivelse, 56.173; 57.175, 219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63; 65.97; 66.51; 67.102; 71.38, 142; 72.35.
- af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89; 63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42; 71.105, 140; 72.163, 213.
- af spørgsmål om hjemmel, 70.55.
- Manglende erindring*, se *Sagsbehandling*.

Manglende underretning,

- af anmelder, 55.99; 56.212, jfr. 61.18; 62.22.
- af ansøgere om ledig stilling, 71.87.
- af klager, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179.
- om afgørelse, 57.138, 147; 58.189; 70.55.
- om berostillelse, 60.111; 62.38; 63.100; 67.38.
- om nedsættelse af kommission, 55.120.
- om oversendelse af sag, 55.91.
- om sagsbehandlingen, 55.75; 56.177, 211; 57.119, 193, 205, 219; 58.179; 59.34; 60.105; 62.97; 63.36; 71.105; 72.35.
- om tilsynsværge, 56.190.
- om tjenstlig indberetning, 57.229.
- om tvangsindlæggelse, 57.190.

Matrikeldirektoratet,

- afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.
- ekspedition af sammenlægnings sag, 64.89.
- ekspeditionsformen i -, 58.154, jfr. 62.14.

Meddelelse til pressen,

- berigtigelse af urigtig -, 55.54.
- fået beklagelig form, 57.96.
- kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
- krænkelser af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
- om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174.
- oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.
- uklar -, 55.85.

Medicin,

- apoteksforbeholdt -, 67.58.
- livsvigtig -, 60.154.
- Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Menighedsråds sagsomkostninger ved injuriersøgsmål, 66.28.*Menighedsrådsloven,* afstemningsreglen i -'s § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.*Mentalobservation,*

- anbringelsessted og ventetid, 67.79.
- censur af observands brevveksling, 59.31.
- lomme penge til mentalobservander, 67.41.

Merværdiafgift, se *Omsætningsafgift.**Milfeldt-sagen,* 64.129; 65.150.*Militærforhold,*

- afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.
- afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.
- aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14, jfr. 72.19.

ankevejledning i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.

behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.

beregning af værnepligtstid, 67.35.

berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.

bygningstjenestens indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

bytning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66.

»cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.

disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.

eftergivelse af skat, 71.174.

eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.

ekspropriation til militære formål, 57.234.

forfremmelsesbedømmelser, 61.137.

forholdsattesters formulering:

Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.

Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.

forskelsbehandling af værnepligtige, 68.44.

hjemsendelse:

af math i flyvevåbnet, 55.97.

af officerselever, 55.54.

fra militærtjeneste, 61.174.

hjemsendelsespenge:

manglende forbehold ved udbetaling af -, 56.159.

Hærens Materielkommandos udflytning til

Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.

tilbagesendelse af -, 58.182.

hjælp til værnepligtige; 57.65; 66.19; 68.38;

69.49, 83, jfr. 70.14.

indkvarteringsforholdene på nogle kaserner, 66.67; 67.52, 53.

istandsættelse af arrest, 65.158.

kantineforhold, 67.52, 53.

kostforplejning, 68.75.

kystofficerers uddannelse, 61.137.

leje af kvarterer, 68.75.

munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.

opbevaring af befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.

overnatning hjemme, 70.66.

oprettelse af kommunikationsknodepunkt, 69.59.

psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige vare-tægtsarrestanter, 58.172.

skjorter, 68.75.

skriftligt svar på ansøgning, 62.38.

talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.

- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
- tvungen FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
- tyveri af motorcykel, 61.40.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
- værneting for militær straffesag, 66.52.
- Militærnægtlere*, udstationering til kommuner, 72.154.
- Mindrebedimlethed*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Ministerialbog*, indførelse af fornavn i -, 58.234.
- Misvisende erklæring*,
fra Landbrugsministeriet, 64.89.
fra politiet, 55.27.
fra Retslægerådet, 61.36.
fra skyldråd, 57.191.
fra statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Monopolloven*,
omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
undersøgelse i h. t. -'s §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet*,
Handelsministeriets kompetence over for -, 61.104.
indkaldelser til møde i -, 57.154.
undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104
- Motografifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.
- Motorkørsel på stranden*, 66.70.
- Motorregistre*, oplysninger fra -, 59.27.
- Motorsagkyndige*,
indregistrering trods mangler, 55.91.
syn af hyrevogn, 57.141.
udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*,
adgang til private skove, 70.63.
afvejelse af hensyn ved -, 61.77.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
- Naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
- Navnebevillinger*,
adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.
gebyr for -, 57.210.
indhentelse af erklæring før udstedelse af -, 68.46.
underretning om -, 59.41.
- Navngivning*, navnet Eg som fornavn, 65.126.
- Notat*, se *Sagsbehandling*.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.
- Næringslov*, dispensation i henhold til § 15, stk. 1, 69.52.
- Næringsregistre*, oplysninger fra -, 59.27.
- Nævn*,
lovligheden af, at del af et - træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.
- Offentlige midler*, se *Lighedsgrundsætning*.
- Offentliggørelse af*:
cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
forretningsordenen for:
Ankenævnet vedr. Vareforsyningsssager, 55.102, jfr. 56.18.
Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.
- Offentlighed*, se *Aktindsigt*.
- Omsætningsafgift*,
begrebet »byggedage« ved godtgørelse af -, 71.46.
betalingstidspunktet for -, 64.102.

- frist for klage, 72.56.
 fritagelse for – af brugt motorkøretøj, 66.61.
 godtgørelse af – vedr. tagetage, 71.58.
 godtgørelse af – vedr. vandtårn, 65.144.
 merværdiafgift af benzin til servicekørsel, 68.41
 på varer, der ikke var toldbehandlet inden
 lovens ikrafttræden, 63.65.
 tilbagebetaling af –, 63.23
- Omtaksation*, beskikkelse af landinspektør til
 ledelse af –, 57.212, jfr. 61.18.
- Omtarfering*, se *Told*.
- Oplysningspligt*, se *Skat*.
- Øprykning* fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær,
 61.166, jfr. 64.13.
- Opslag*,
 af honorarlønnede stillinger, 60.115.
 af lektorstilling ved Københavns Universitet,
 71.119, jfr. 72.20.
 af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198,
 jfr. 61.18.
- Opsættende virkning*,
 vedr. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 vedr. klage til ombudsmanden, 55.87; 71.32.
- Optagelse* i statsskoles realafdeling, 65.111.
- Optikbranchen*, Monopoltilsynets undersøgelse af
 –'s forhold, 61.104.
- Øptræden*,
 polititjenestemandens –, 56.167; 57.157.
 omnibuschaufførs –, 55.55.
- Øptræningsforanstaltning*, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.
- Ordblindhed*, diagnosticering af –, 65.81.
- Organisationer*,
 –'s repræsentation i udvalg, 65.120.
 –'s repræsentation ved forhandlinger med
 regeringen, 65.99.
- Overtræk* på Finansministeriets foliokonto i Dan-
 marks Nationalbank, 55.64.
- Pantefoged*, se *Skat*.
- Partier*, anmeldelse af – til folketingsvalg, 67.45.
- Partsoffentlighed*, se *Aktindsigt*.
- Pas*,
 oplysninger til private om, hvorvidt en per-
 son har fået udstedt –, 59.169.
 pligt til fremvisning af –, 56.167.
- Patentkommissioner*, sagsbehandlingen i de særlige
 –, 60.189.
- Pengesedler*, se *Danmarks Nationalbank*.
- Pensionskasser*,
 dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensæt-
 ning, 56.86.
 overførelse af privat pensionsforsikring som be-
 tingelse for optagelse i –, 56.134.
 udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 56.86;
 61.125; 66.45; 67.33.
- Plejehjem*, tilsyn med –, 72.144.
- Politi*,
 administrativ inddragelse af førerbevis (mang-
 lende ædruelighed), 57.102.
 affattelsen af tilsigelser til afsoning, 67.37.
 afgift ved bortlodninger, 58.227.
 afhøring af:
 børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76;
 70.72.
 nabo, 64.72.
 patienter, 60.167.
 afregning ved udpantning, 62.20.
 afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 anholdelse af:
 beruset restaurationsgæst, 65.71.
 bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51;
 skatterestanter, 59.185.
 anholdelse med henblik på fremstilling for
 fogeden, 72.132.
 anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for
 færdselsforseelser, 57.172.
 anmelders:
 anonymitet, 64.68.
 fortid, 61.39.
 beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76,
 jfr. 60.31.
 behandling af:
 andragende, 60.116.
 besøgstilladelser, 61.150.
 dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.
 eftersøgnings sag, 57.196.
 færdselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152,
 jfr. 62.15 og 63.14.
 indstilling om ankeafkald, 57.162.
 prøveudskrivnings sag, 61.42.
 straffesag mod læger, 60.154.
 straffesag mod kommuneassistent, 69.18.
 beretning om ransagning, 64.66.
 bevaringstagselse, iagttagelse af formelle regler,
 72.237.
 bevaringstagselse i henhold til toldlovens § 192,
 62.103, jfr. 65.18.
 diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.
 domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.

- efterretningstjeneste, 55.93.
 etablering af holdepladser for drosker, 58.242,
 jfr. 59.21.
 fejl ved anholdelse, 57.95.
 findeløn, 56.195, 204; 64.114.
 fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten.
 57.214.
 fuldbyrdelse af dom, 72.243.
 henvendelse på en bidragspligtigs bopæl,
 57.206.
 hittegods, 64.114.
 iagttagelse af rpl. § 807 stk. 3, ved afhøring af
 sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
 inddrivelse af bøder, 59.157; 60.60.
 indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35-
 lukkede tilsigelser, 66.82.
 løsladelse af beruset person, 65.71.
 meddelelse:
 af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2,
 58.176.
 til pressen om verserende straffesag, 57.73;
 59.35; 60.65; 64.119.
 medvirken ved:
 tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr.
 58.36.
 tvangsendlæggelse af sindssyg, 57.190.
 modtagelse af betaling fra anholdt restaura-
 tionsgæst, 65.71.
 omsorg for anholdts cykel, 62.85.
 opkrævning af hundeafgift, 57.93.
 oplysninger:
 i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1,
 59.156.
 til private om, hvorvidt en person har fået
 udstedt pas, 59.159.
 til udenforstående om et ældre indbrud,
 59.193.
 opløsning af demonstration, 69.42.
 optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede
 57.157.
 overladelse af tilsigelser til andre myndigheder,
 59.185.
 placering af færdselstavler på stranden, 66.70.
 renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
 rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
 rækkefølgen af efterforskningsskridt, 60.166.
 tilbagelevering af i bevaring tagne effekter,
 58.115; 62.30, 32.
 tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
 tilsigelse til afsoning ved anbefalet brev, 66.46.
 tilskadekomst i tjenesten, 60.200.
 tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vil-
 kår for løsladelsen, 59.195.
 udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
 udlevering af feriemærkebog, 64.119.
 udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr.
 70.13.
 underretning:
 af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17;
 56.126; 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39;
 62.32; 63.22.
 om verserende straffesag, 61.148.
 undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
 varighed af afhøring, 63.56, jfr. 71.17.
 vicepolitinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
- Politibekendtgørelser,*
 hjemmelen for udstedelse af midlertidige -,
 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af -,
 63.24.
- Politi-lovene,* politiets adgang til at udstede midler-
 tidige bekg.er, 59.52.
- Politirapport,*
 affattelse af -, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187,
 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167;
 60.169, 172.
 bemærkning i - om formelle regler vedrørende
 bevaringstagelse, 72.237.
 bemærkning i - om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
 oplæsning og vedståelse af -, 67.72.
 optagelse af - forud for påbud i h. t. politi-
 vedtægten, 57.188.
 rekonstruktion af bortkommet -, 59.33.
 tidspunktet for optagelse af -, 56.111, 200.
- Politisager,* værneting ved -, 57.29.
- Politi-tilsyn,* hjemmelen for opkrævning af betaling
 for -, 56.70.
- Politi-tjenestemænd,*
 sager mod - for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod -, 58.213, jfr. 59.21.
- Politiiundersøgelse,*
 berettigelsen af - foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.
 revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af - mod læger, 60.158.
- Politivedtægt,*
 forholdet mellem - og valgagitationsbekendt-
 gørelse, 72.201.
 offentliggørelse af -, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 påbud i h. t. -, 57.188.
- P. O. Pedersen kollegiet,* opførelsen af -, 66.97.

- Portotaksten* for distriktsblade, 65.141.
- Postvæsenet*,
 betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 forhøjelse af portotaksten for distriktsblade, 65.141.
 kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
- Praksis*, ændring af administrativ -, 67.28.
- Pressen*,
 dementi af udtalelser i -, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 udtalelse om -, 61.74.
 se tillige *Meddelelse til pressen*.
- Privat arbejde* for overordnet i tjenestetiden, 55.33.
- Privat fællesvej*, afspærring af -, 58.76, jfr. 60.31.
- Præstegårde*, ejendomsretten til -, 57.221.
- Proveløsladelse*,
 administration af formue ved -, 58.229.
 frist for indstilling om -, 69.24, 44.
 tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170; 69.44.
 vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
 vilkår for -, 59.195.
- Psykiatrisk undersøgelse* af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
- Påbud*,
 i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
 i h. t. sundhedsvedtægt om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks Nationalbank, 58.225; 59.202.
 optagelse af rapport forud for meddelelse af - i h. t. politivedtægt, 57.188.
 se også *Forbud*.
- Påvisningsret*, skyldneres - ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Pålæg*, se *Lovhjemmel*.
- Radiolicens*, se *Danmarks Radio*.
- Ransagning*,
 beretning om -, 57.246; 64.66.
 efter eftersøgt, 68.51.
 eftersyn af garderobeskab er -, 60.125.
 formkrav til samtykke til -, 62.32.
 henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. -, 57.243, jfr. 58.37.
 tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
 tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.246, 250, 253.
- Realskole*, optagelse i -, 65.111.
- Redningsskibet »Vestkysten«*, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn Kanal, 58.195.
- Referat*, se *Sagsbehandling*.
- Registrering af revisorer*, se *Autorisationsordning*.
- Rekurs*, se *Anke*.
- Religion*, se *Folkeskolen*.
- Religionsfrihed* indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.
- Renter*,
 af beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
 af ekspropriationserstatning, 69.16.
 af ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.
 af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
 af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59.
 af tilskadekomsterstatning, 56.157.
 ikke- ved tilbagetaling af arveafgift, 68.21.
- Retsbogsudskrifter*, fremsendelse af - til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.
- Retshjælp*, se *Fri proces*.
- Retslægerådet*,
 akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
 misvisende erklæring, 61.36.
- Retsplejelovens* § 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.
- Retsplejelovens* § 807, stk. 3, se *Afhandling*.
- Revisionsdepartementer*,
 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
 frafald af krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21.
 revisionen af Danmarks Radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.
- Revisorers adgang* til at være eksekutorer, 71.51.
- Rutebiler*, se *Goodwill*.
- Rygeforbud*, se *Danske Statsbaner*.
- Røgobservationer*, ved klage over røgulemper, 57.62.
- Sagsbehandling*,
 advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.

- afskedigelse af funktionær, 75.164, jfr. 59.17; 72.172.
- akter bortkommet, 59.62; 61.27.
- andragende:
- om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
 - om omlægning af betalingsterminer, 59.67. til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95; 71.183; 72.172, 213.
- bedømmelsesudvalg, 72.115, 182.
- berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143; 66.31; 67.38; 68.54.
- besigtigelse i byggesag, 68.87.
- besigtigelse i lejesager, 72.49.
- besigtigelse i sag om beboelsesforbud, 71.66, jfr. 72.19.
- ekspropriationssagers matrikulære berigtigelse, 72.180.
- erindringskrivelsers besvarelse, 72.212.
- fejlekspeditioner i bidragssag, 69.90.
- fejlekspeditioner i skilsmisssag, 67.19.
- fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- genoptagelse af berostillet sag, 68.97.
- hastesagers mærkning, 57.196.
- henlæggelse:
- af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34; 67.42.
 - uden underretning, 56.124; 57.94.
- høringsprocedure, 72.216.
- indhentelse af akter ved rekursbehandling, 71.41.
- indhentelse af oplysninger om praksis hos underinstans, 72.209.
- intern kompetencefordeling, 61.101.
- kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55; 66.48.
- kontradiktion, 72.35, 40.
- kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27.
- lejlighed til at udtale sig over for amtsskatteråd, 71.113.
- lejlighed til at udtale sig over for landshøvdingen, 72.163.
- mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.
- mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22; 68.37; 69.18, 100; 71.184; 72.148.
- manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
- manglende iagttagelse af regelen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92.
- manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159.
- manglende notat om mødedeltagerne ved fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
- manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39; 68.96; 70.21; 71.126, jfr. 72.21.
- misvisende erklæring, 61.36; 72.177.
- referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.
- referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
- rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.
- resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
- sekretærs manglende orientering af kommissionsformand, 71.105.
- skatterådskendelses form, 71.108.
- skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.
- skriftligt svar, 62.38; 63.39; 64.110; 68.96.
- socialudvalgs manglende initiativ over for folkepensionist, 72.74.
- specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
- tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
- tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.
- tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
- trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.
- udateret notat og påtegning, 57.191.
- udbetaling af løn, 61.132.
- udlån af akter, 62.83.
- underretning af ansøgere, 72.58.
- underretning om afgørelse, 61.77.
- underretning om berostillelse, 72.110.
- underretning om, hvornår afgørelse kan ventes, 71.140; 72.18, 189.
- underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.
- underretning om sagsbehandling, 72.212.
- Undervisningsministeriets -, 71.152, jfr. 72.22.
- urigtig citering i afgørelse, 64.108.
- vurderingskommissions behandling af erstatningssag, 71.105.
- se også *Aktindsigt, Begrundelse, Behandlingstid, Høring, Manglende besvarelse og Manglende underretning.*
- Samkvemsret,*
- forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.

- forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.
 vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118; 67.22.
- Samtykke,*
 formkrav til – til ransagning, 62.32.
 til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
- Sandflugt,* dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.
- SAS,* indberetningspligt for statsrepræsentanterne i –, 61.156.
- Separations- og skilsmusesager,*
 affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
 afgørelse af spørgsmål om forældremyndighed, 71.70.
 behandling af –, 59.122; 60.35,36; 67.19.
 enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.
 fremskaffelse af medskyldserklæring fra trediemanden, 67.19.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsforhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.
 vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret, 57.118; 67.22.
 se også *Underholdsbidrag.*
- Sigtede,*
 afhøring i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
 forelæggelse for – af anmeldelse om færdselsforseelse, 57.172.
 indkaldelse til retsmøde, 60.159,173.
 udenretlige afhøringer af –, 57.157; 58.222, 229.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 underretning om endelig opgivelse af forfølgning, 61.30, jfr. 63.13; 62.32.
- Sikkerhedsforanstaltninger,* ændringer i eller ophævelse af – truffet i medfør af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.
- Sikkerhedsforvaring,* se *Forvaring.*
- Sikringsanstalten,* forbedring af forholdene på –, 72.191.
- Sindssyge,*
 anvendelse af bælte, 72.148.
 behandling af klagesager, 72.148.
 domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af –, 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsindlagte –, 57.190; 58.40.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af –, 58.191.
 indlæggelse på Sct. Hans Hospital, 67.78.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering af –, 57.39, jfr. 58.32.
 tilsynsværger for –, tvangsindlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 tvangsindlæggelse af –, beregningen af 5-dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
 vold mod –, 55.79.
- Skat,*
 administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for kirkelige afgifter, 57.256.
 af ekspropriationserstatning, 68.56.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 befodringsfradrag for invalider, 66.87.
 beregning af skattebøder i h. t. kontrolloven, 60.119.
 eftergivelse af – for værnepligtige, 71.174.
 fradrag af renter, 72.197.
 fradrag af skat, betalt i udlandet, 71.82.
 fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.
 fristen i statskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 henlæggelse til investeringsfond, 67.28.
 inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 inddrivelse af – i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
 kørselsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.
 Landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.
 lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejendom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.
 løntilbageholdelse til dækning af skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
 modregning for ægtefællens skatterestance, 66.63.
 modregning i børnetilskud til inddrivelse af –, 65.44.
 modregning i løn til inddrivelse af –, 64.117; 65.44.
 nedslag for renteindtægter m. m., 65.80.
 omlægning af betalingssterminer for statskat, 59.67.

- oplysningspligt i h. t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
- overførsel af personfradrag ved sømandsskat, 72.158.
- procenttillæg til restskat, 72.113.
- renter af ekstra skattebeløb, 66.54.
- sagsbehandling ved Landsskatteretten, 72.233.
- skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
- skattevalg, 55.80.
- skatteydere adgang til at rette formelle fejl, 67.28.
- skødets fordeling af købesummen ikke bindende for skattevæsenet, 58.73.
- skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelse, 57.240; 58.179.
- oprævning af skjult kommuneskat over bl. a. el-prisen, 72.101.
- tilbagebetaling af -, 56.151; 57.213, 256.
- tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.
- udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
- udpantningsgebyrer, 65.44.
- underholdsbidrag, 65.130.
- undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13, 61.72.
- urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
- ændring af skatteberegning, 69.102.
- Skatteråd,**
- afgørelse i strid med Landsskatterettens kendelse, 60.64.
- andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
- ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241; 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
- manglende begrundelse, 63.77.
- partsoffentlighed, 68.22; 70.91.
- skatteydere krav på at afgive forklaring for det samlede -, 60.117.
- underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.
- Skattevalg, se Skat.**
- Skibsfører,** styrmand udelukket fra at fungere som - ved statsbanernes færger, 58.248.
- Skoleafgift,** hjemmelen for - for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- Skoleblade, se Censur.**
- Skolebyggeri,** igangsættelsestilladelse til -, 68.63.
- Skoledistrikter,** flytning af børn ved omlægning af -, 70.15.
- Skoleerklæringer,** reglerne om -, 71.93.
- Skoleforbund,** inddragelse af hidtidige stillinger, 60.95, jfr. 61.20.
- Skolelægestilling,** fremgangsmåden ved besættelsen af -, 57.123.
- Skolevæsen,** ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20.
- Skove,**
- almenhedens adgang til private -, 70.63.
- klage over ulovlig hugst, 69.91.
- Skrivelsers sproglige form,** 71.65.
- Skumslukningsaggregater,** indkøb af -, 56.52.
- Skyldråd,**
- besigtigelse af ejendomme, 57.191.
- generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
- medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.
- vurderingssagers behandling, 72.189.
- Skøn,**
- ikke-udøvelse af pligtmæssigt -, 58.68, 150.
- konkret - i:
- sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14.
- invalid- og folkepensionssager, 65.22.
- sagkyndigt -, 59.59.
- teknisk -, 55.87.
- trafikpolitisk -, 71.116.
- ulovligt -, 69.52.
- urimeligt -, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111, 129; 70.15.
- Sociale boligforetagender,** valg af beboerrepræsentanter i -, 59.113, jfr. 60.32.
- Sommerhusbebyggelse,**
- forbud mod udstykning til -, 65.135.
- i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.
- Sparebeviser,** indløsning af beskadigede -, 62.22.
- Spilleautomater,** afgift af -, 68.104, 72.188.
- Stagiaires-overenskomst,** administration af -, 57.138.
- Statens erstatningsansvar,**
- Rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
- ved digebrud, 57.215.
- ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
- ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
- ved havneanlæg, 56.37.
- ved undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
- ved undladelse af at udstede attest i h. t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Statens Jordlovsudvalg,**
- ekspedition af sammenlægnings sag, 64.89.
- fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.

- forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.
- manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.
- udarbejdelse af referat, 59.190.
- udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.
- udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statens Ligningsdirektorat*, formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.
- vurderingssagers behandling, 72.189.
- Statens Skibstilsyns* dispensationspraksis, 65.100.
- Statens Åndssvageforsorgs* køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
- Statsbanerne*, se *Danske Statsbaner*.
- Statslån til boligbyggeri*, gebyrbegunstigelse ved -, 57.35.
- medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af -, 56.213.
- omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.
- Statsradiofonien*, se *Danmarks Radio*.
- Statseminarium*, nedlæggelse af -, 71.87.
- Statsskole*, optagelse i -'s realafdeling, 65.111.
- Stemmegaffel-sagen*, 65.81.
- Stemmeret* efter styrelsesloven for universiteterne, 71.40.
- Stempelfrihed* ved salg af statslånhuse, 57.35.
- Stempelpapirhandel*, bestyrelse af - under forhandlerens fraværelse, 58.255.
- Straffesager*, afhøring i tyverisag, 64.76.
- aktindsigt i pådømt -, 71.95.
- anbringelse af domfældte udlændinge indtil overførsel til hjemlandet, 71.104.
- ansættelse af straffede lærere, 71.84, jfr. 72.20.
- formulering af ankemeddelelser, 62.34.
- fuldbyrdelse af dom, 72.243.
- ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.
- magtanvendelse over for indsat i sikringscelle, 65.32.
- mod læger, 60.154.
- tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
- udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
- udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
- underretning om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
- vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
- se også *Meddelelser til pressen*.
- Strandbyggelinier*, dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77,98.
- ved havnearealer, 61.77,98.
- Styrelsesloven* (universiteterne), regler om forholdstalsvalg, 72.240.
- valg til fakultetsråd, 72.138.
- valg til konsistorium (studentemedlemmers stemmeret), 71.40.
- Sukker*, se *Koncession*.
- Sukkerordningen*, 68.90.
- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedskommissioner*, hundestøj ved butikcenter, 72.72.
- Indenrigsministeriets kompetence over for -, 66.92.
- Sundhedsstyrelsen*, administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58, jfr. 72.19.
- iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.
- ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
- vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter*, affattelse af - for landkommuner, 55.103.
- forholdet mellem - og vandforsyningsloven, 66.92.
- pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.
- Sundholm*, anbringelse af børn på -, 60.131.
- Supplementsunderstøttelse* til fhv. kordegn, 68.23.
- »Sverigespenge«, se *Fordeling af offentlige midler*
- Sygekasseforhold*, begravelseshjælp, 56.72.
- betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.
- forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
- hjælp til kiropraktorbehandling, 70.36.
- løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
restance, 68.43.
- takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- Særfængsel*, se *Fængselsforhold*.
- Søfartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget -, 58.115.

- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om -, 56.188, jfr. 57.25.
- Søværnet*, personligt tillæg til kontorassistent af 2. grad, 62.92; 64.85.
- Takstnedsættelser*, se *Danske Statsbaner*.
- Tavshedspligt*, 55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16; 69.59.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.
- Teologisk embedseksamen*, emnekredsordning, 70.55.
- Tilbagebetaling*,
af told, se *Told*.
af løn, se *Løn*.
- Tilbageholdelse*,
af hjemsendelsespenge, 58.182.
politiets - af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagelevering*,
af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
af materiale, der frivilligt er afleveret til politiet, 56.150.
- Tilbagevirkende kraft*, portoforhøjelse med -, 65.141.
- Tilbud*, Statens Trykningskontors indhentelse af -, 68.67.
- Tilhold*, se *Forbud* og *Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tilløgsjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*,
af vidner i domsmandssag, 61.178.
affattelsen af - til afsoning, 67.37.
i værnepligtssager, 61.124.
skriftlig - til afhøring i bidragssager, 57.206.
til afsoning ved anbefalet brev, 66.46.
til politiafhøring, 66.82.
til skatterestanter, 59.185.
se tillige *Vidner*,
- Tilskudsdeklaration*, aflysning af -, 58.192.
- »*Tilstødende grunde*«, fortolkning af udtrykket -, 65.133.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
ekspeditionstiden for beskikkelse af - for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
- forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. -, 58.191.
- for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
- for tvangsindlagte sinssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
- vejledning af -, 72.145.
se tillige *Forvaring*.
- Tiltale*,
mod læger, 60.174.
undladelse af - mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.
- Tiltalefrafald*, 60.179.
- Tinglysning*,
af byplanvedtægt, 69.57.
ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.
foreløbig - af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
- Tjenesteattest* i medfør af funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.
- Tjenestebefaling*,
ændring af bekg. ved cirkulære, 71.58.
- Tjenestebolig*,
indflytning i og indretning af -, 55.40.
leje ikke fastsat for -, 55.39.
manglende finanslovshjemmel til oprettelse af -, 55.35.
udflytning af -, 72.163.
- Tjenesteforseelser*, se *Tjenestemandssager*.
- Tjenestefritagelse*,
advarsel inden -, 56.132.
af cheffingenør, 56.40.
- Tjenestemandsafskedigelse*,
afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76.
afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.
afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125.
afskedigelse af skoleleder med pension, 70.75.
afskedigelse med pension af cheffingenør, 56.40.
afskedigelse med ventepenge af skoleinspektør, 60.95, jfr. 61.20.
- Tjenestemandskommissionen af 1965*, repræsentation i -, 66.60.
- Tjenestemandssager*,
afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76.
afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186.
brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.

brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 forelæggelse af indberetning om – for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125.
 indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.
 indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.
 indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
 klages overgang til behandling som disciplinærsag, 65.150.
 mod fængselsfunktionær, 68.48.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.
 slægtnings forklaring til brug for en disciplinærsag, 58.128.
 udlevering af notat vedrørende tjenestefor-seelser, 62.51.
 udtalelse til pressen, 70.75.
 underretning om afgørelsen, 63.63.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandstillinger,

behandling af for sent indkomne ansøgninger, 69.79.
 besættelse af – uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.
 bortlovning af –, 63.44, jfr. 64.14.
 frist ved opslag af –, 69.79.
 inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
 indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
 prøvetid ved ansættelse i højere stillinger, 56.40.
 trusler overfor ansøger, 71.76.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
 ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.

Tjenestemand,

advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.
 decorum-krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.
 ejerforhold til telefon, 71.184.
 feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
 folkepension til –, der som følge af strafbar

handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til – 60.44.
 funktionsvederlag til byggeadministrationschef 67.107.
 genindtrædelse efter at have været udenfor nummer, 58.183.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.
 Hærens Materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.
 indtægtsgivende bibeskæftigelse udenfor stats-tjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.
 kommunal tjenestemandens køb af kommunal ejendom, 72.155.
 ligeløn for –, 56.140.
 officerslevers ansættelse som tjenestemand, 55.54.
 posttjenestemandens rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 samordningsfradrag, 70.102.
 statens krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagebetaling af for meget oppebåret løn-tillæg, 72.37.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trusel om afsked, 63.89.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 ytringsfrihed, 61.56,74.

Told,

anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 kompetence i tarifieringspørgsmål, 62.27.
 renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59.
 tilbagebetaling af – ved:
 fejl tarifiering, 62.27,28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse i henh. til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Toldvæsenet,

accept af varebetegnelse, 69.64.

- bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 formulering af afslag, 63.23.
 krav om afskedigelse af tre tobaksælgere på private øresundsbåde, 60.87.
 modtagelse af bøder, 64.70.
- Torsdags-modtagelse*, 69.32.
- Trossamfund*, se *Anerkendte trossamfund*.
- Tvangsindlæggelse*, domstolsprøvelse ved - af sindssyge, 56.192; 58.30, 235; 65.35.
 se tillige *Sindsyge*.
- Tøjhusmuseet*, 55.33.
- Udenrigstjenesten*,
 gebyr ved bistand fra -, 62.21.
 se tillige *Blechingberg-sagen*.
- Udgiftsoverskridelse* ved præstegårdsreparation, 57.221.
- Udlændinge*,
 anbringelse af domfældte - indtil overførsel til hjemlandet, 71.104.
 begrebet politisk flygtning, 71.32.
 opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske desertører, 70.95.
 Uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.
- Udlån af akter*, se *Sagsbehandling*.
- Udpantning*,
 afregning og fjernelse af effekter ved -, 62.20.
 opkrævning af gebyrer for -, 65.44.
 skyldneres påvisningsret ved - for amtskueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Udstykning*, 57.31, 231, jfr. 60.26; 63.85, jfr. 65.19; 65.52, 66, 114, 135; 66.44; 67.102; 72.65, 84.
- Udtalelser* til pressen om tjenestemandssag, 70.75.
- Udtalelser form*, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75; 72.182.
- Udtrædelsesgodtgørelse* i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.
 se tillige *Pensionskasser*.
- Udvalg*,
 repræsentation i -, 65.120; 66.60.
 sammensætning af arbejds -, 65.81.
- Ufyldstgørende besvarelse*, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.
- Ugyldighedsvirkning*,
 ved kompetencemangel, 61.51.
 ved manglende supplerings, 71.123.
- Ukorrekt handlemåde*,
 kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.
 polititjenestemand's betaling af bøde for en anden, 55.23.
 ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.
- Ulykkesforsikring*,
 anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.
 Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.
 båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
 efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
 forentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
 forsikringsselskabers kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.
 genoptagelse af sag, 56.179; 67.88.
 lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmål, 56.48.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.
 underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.
 underretning til tilskadekomne om ankerreglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
 årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200; 67.88.
 se tillige *Føjetilladelse*.
- Ulykkesforsikrings-Rådet*, formandsposten i -. 56.196, jfr. 58.31.
- Underholdningsfilm*, se *Danmarks Radio*.
- Underholdsbidrag*,
 afhøring før løntilbageholdelsespålæg, 72.167.
 afhøring i bidragssager, 57.206.
 aftaler om - til børn, 57.174; 67.69.
 blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.
 bortfald af hustrubidrag, 71.44; 72.194.
 bortfald af tidsbegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.
 for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
 forhøjede børnebidrag, 71.102.
 fristbestemmelsen i § 21, i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af -, 58.146.
 fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.
 fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare -, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.

- grundlaget for fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
- indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91; 67.69.
- »krydsende« børnebidrag, 71.102; 72.26.
- militærhjælp til betaling af -, 69.49.
- nedsættelse af - til hustru, 69.58.
- ratihabitation af ældre bidragsdokument, 60.91.
- sagsbehandling ved fastsættelse af -, 58.158, 211, 246; 59. 122; 60.36; 69.90.
- sagsbehandling ved inddrivelse af -, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60; 72.167.
- statsmyndigheds tilbageholdelse af -, 57.203.
- underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91; 71.44; 72.194.
- underretning til bidragsberettiget vedr. løn-tilbageholdelsesdekret, 63.60.
- Underhåndsbrevpapir*, ministres benyttelse af -, 60.94, jfr. 61.19.
- Underretning*,
- af ansøgere, 72.58.
- om beskikkelse af forsvarer i prøveudkrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.
- om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- om navnebevilling, 59.41.
- om verserende straffesag, 61.148.
- overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
- til anmeldere og sigtede om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 63.32; 63.22.
- til ansøgere om ledig stilling, 71.87.
- til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
- til klagere om afslutning af en iværksat undersøgelse, 55.63.
- til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.
- til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.
- ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98. se tillige *Manglende underretning*.
- Underskrift* på sundhedscertifikater vedr. spisekartoffer, 55.63.
- Underskrifters læselighed*, 57.186; 59.201; 62.35.
- Underudvalg*, se *Delegation*.
- Undervisning*, se *Folkeskolen*.
- Undladelse* af at indhente erklæring, se *Horing*.
- Ungdommens Uddannelsesfond*, erklæring om brud med hjemmet, 68.34.
- Universitetet*,
- bedømmelsesudvalgs indstilling, 72.182.
- klager over eksaminer, 72.39.
- regler om eksamensudvalg, 72.39.
- stemmeret til konsistorium, 71.40.
- valg af studenterrepræsentanter, 72.240.
- valg til fakultetsråd, 72.138.
- Urigtig begrundelse*, se *Begrundelse*.
- Urigtig meddelelse*, 55.86.
- Urneflytning*, Kirkeministeriets praksis, 66.76.
- Uvedkommende hensyn*,
- ved administration af byreguleringsloven, 71.49.
- ved administration af lukkeloven, 55.19.
- ved afgørelse af fredningssag, 61.77.
- ved autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
- ved bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.
- ved behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.
- ved behandling af sandflugtsag, 69.29.
- ved behandlingen af udstykningsandragende, 65.66.
- ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-sognsboende, 58.68.
- ved indstilling af fange til svendeprøve, 57.233.
- ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.
- ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
- ved tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.
- ved udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
- ved udnævnelse af sysselmand, 63.44.
- ved udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.
- ved undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169
- Uægteskabeligt samlivs* betydning ved udvisning, 71.92.
- Vagn Jensen-sagen*, 67.107.
- Valg*,
- til fakultets- eller fagråd, 71.123; 72.138.
- til konsistorium m. v., 72.240.
- Valgagation*,
- bekendtgørelse om -, 72.201.
- i radio og fjernsyn, 63.15.
- ministres benyttelse af brevpapir til -, 60.94.
- Valgretsudøvelse*, se *Fængselsforhold*.

Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Vandforsyningsloven, forholdet mellem sundhedsvedtægter og -, 66.92.

Vandtårne, godtgørelse af omsætningsafgift vedr. -, 65.144.

Varemærkeregisteret, offentlighedens adgang til varemærkeregisteret, 70.79.

Varetagtsfanger, se *Fængselsforhold*.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje,

adgang til - i private skove, 70.63.

aktindsigt i vejsag, 68.97.

dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 71.103; 72.65.

erstatning ved ekspropriation af private-, 66.72.
forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.

politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.

vejadgang ved udstykning, 63.85, jfr. 65.19; 66.44; 72.65.

Vejfond,

besvarelsen af andragender om tilskud fra -'en 59.41.

»Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledning,

om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.

om indgivelse af ansøgning om tilskud til læringes rejseudgifter, 68.71.

til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningskyld, 57.180.

til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.

til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.

til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.

vurderingssagers behandling, 72.189.

se også *Ankevejledning*.

Vente penge, se *Tjenestemandsafskedigelse*.

Ventetid, se *Forvaring*.

Vidner,

formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.

tilkaldelse af - ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
tilsigelse af - i domsmandssager, 61.178.

tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.

udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.

vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Vildfarelse, faktisk - hos forvaltningsorgan, 58.197

Vitaminpræparater, handelen med -, 67.58, jfr. 72.19.

Volfair-metoden, 65.81.

Vurdering af fast ejendom,

generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. jfr. 58.35.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.

vurderingssagers behandling, 72.189.

årsomvurdering efter ekspropriation, 72.252.
årsomvurderinger, 59.127.

Vurderingskommissions sagsbehandling, 71.105.

*Vurderingsnæv*n for motorkøretøjer, 59.135.

Værnepligtige, se *Militærforhold*.

Værnepligtsnævnet,

forretningsorden for -, 61.174, jfr. 62.18.

medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting,

for militær straffesag, 66.52.

ved tiltale i politisag, 57.29.

Værtshusgæld, anholdelse for -, 65.71

Våbenlov,

eksport af eksplosiver, 69.64.

import af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.

Yderzone, opførelse af gartneri i -, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.

Ytringsfrihed,

folkeskolelæreres - m. h. t. religiøs særopfattelse, 59.177.

udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.

tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.

tjenestemænds -, 61.56, 74.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af - efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabssager, se *Separations- og skilsmisssager* samt *Underholdsbidrag*.